ราชาธิราช

895.914
ส21ห
ฉ.2

พระราชพงศาวดารรามัญ

เรื่อง

ราชาธิราช

จัดพิมพ์โดย

องค์การค้าของคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา ปากคลองบางลำพูบน พระนคร

พ.ศ. ๒๔๙๘

TUDC 26/05/2563

ราชาธิราช

ศุภมัศดุพระพุทธศักราช ๒๓๒๘ ปีมะเส็ง นักษัตรสัปตศกพระยาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ในท่ามกลางเสนาพฤฒามาตย์ราชกระวีนครมุขทั้งปวง เฝ้าผ้าพระยาทยงกชมาศยุคลพร้อมกัน ประดุจดวงดาราล้อมพระจันทร์เทวยุตรบนนภากาศ จึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรสีหนาทดำรัสเหนือกระหม่อมสั่งว่า เธอจงรวบรวมพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งทำศึกกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นมหายุทธสงครามมีในพระราชพงศาวดารรามัญนั้น ที่แปลออกจากรามัญภาษาเป็นสยามภาษา ถวายสมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ แปลกเปลี่ยนกันกับที่ได้ทรงฟังสังเกตไว้แต่ก่อน จึงทรงพระราชดำริคัดแปลงข้อความในเรื่องราชาธิราช ที่ยังขาดเหลือค้างเก่าอยู่นั้นให้เรียบเรียงขึ้นเสียใหม่ไว้เป็นสยามภาษา ด้วยพระราชหฤทัยประสงค์จะให้เป็นหิตานุหิตะประโยชน์แก่พระบรมราชวงษานุวงษ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้น้อยผู้ใหญ่ฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือน จะได้สดับจำไว้เป็นคติบำรุงสติปัญญาไปภายหน้า ข้าพระพุทธเจ้าพระยาพระคลังหนึ่ง พระยาอินทรอัคคราชหนึ่ง พระภิรมรัศมีหนึ่ง พระศรีภูริปรีชาหนึ่ง ข้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกันทั้งสี่นาย ขอรับพระราชทานพระบรมราชวโรกาส เรียบเรียงข้อความในเรื่องราชาธิราชโดยกระแสพระราชบริหาร.

THPC 26/05/2563

จักดำเนินความในเรื่องราวพระเจ้าราชาธิราชนั้น กล่าวโดยลักษณบุรพเหตุความเบื้องต้น เป็นสังเขปใจความว่า ยังมีพระมหาเถรองค์หนึ่งเป็นพระอรหันต์ มีนามปรากฏว่าพระคะวำบดี เป็นบุตรรามัญชาวเมืองสะเทิม พระผู้เป็นเจ้ากอร์ปด้วยอรหัตตคุณ คือได้อภิญญาหก แลจตุสัมภิทาญาณทั้งสี่ แลมารดาของพระมหาเถรเจ้านั้นถึงแก่มรณภาพ พระผู้เป็นเจ้าเล็งดูด้วยทิพจักษุญาณ แจ้งว่ามารดายังหาได้ไปบังเกิดในเทวโลกไม่ ยังท่องเที่ยวถือปฏิสนธิกำเนิดเป็นมนุษย์อยู่ บัดนี้ไปบังเกิดในรามัญประเทศ พระผู้เป็นเจ้ามีความปรารถนาจะให้เป็นประโยชน์แก่มารดา แลกษัตริย์เศรษฐีคหบดีพราหมณ์ประชาราษฎรหญิงชายชาวเมือง จึงเข้าฌานสมาบัติถืออภิญญาเป็นบาท ออกจากฌานแล้วก็สำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ เหาะมายังเมืองสะเทิมสมเด็จพระเจ้าอโศกราชบรมบพิตร ได้เห็นปาฏิหาริย์ของพระผู้เป็นเจ้าก็เลื่อมใสในพระอรหัตตคุณ แล้วพระเจ้าอโศกราชจึงตรัสถามพระมหาเถรว่าเมื่อพระศรีสรรเพ็ชญ์โลกาจารย์มีพระชนมายุเสด็จทรมานอยู่นั้น มีพระพุทธบัณฑูรทำนายไว้ประการใดบ้าง พระมหาเถรเจ้าถวายพระพรตามกระแสพระพุทธพยากรณ์ตรัสทำนายไว้ว่า เมื่อพระองค์ยังมีพระชนม์อยู่นั้น เสด็จมาในอรัญประเทศที่นี้อันชื่อว่าป่าเมาะตะมะ

ยังมีมหายักษ์ทั้งแปดเห็นสมเด็จพระพุทธเจ้ามีพระรูปศิริวิลาศงามหาที่สุดมิได้ ประดับไปด้วยช่อพรรณรังสีเลื่อมประภัสสรเปล่งจากพระกายข้างละวา มหายักษ์ทั้งแปดเห็นแล้วก็เลื่อมใสยินดี จึงเก็บเอาใบพลวงมาแปดใบกระทำเป็นเพดาน เอาศิลามีพรรณอันขาวมากระทำเป็นพระแท่นอาราธนาสมเด็จพระพุทธเจ้าให้เสด็จนิสีทนาการเหนือเศวตบัลลังก์ศิลาแล้ว

มหายักษ์ทั้งแปดจึงเก็บเอาผลพร้าว มากระทำเป็นน้ำอัฐบาลถวายสมเด็จพระพุทธเจ้า แล้วจึงเอาน้ำมันมาตามเป็นประทีปถวายสมเด็จพระพุทธเจ้า ๆ จึงตรัสพระธรรมเทศนา โปรดมหายักษ์ทั้งแปด ยังยักษ์ทั้งแปดให้ตั้งอยู่ในสรณาคมน์แล้วทั้งห้า แล้วทรงทำนายแก่มหายักษ์ทั้งแปดว่า ดูกรมหายักษ์ผลานิสงส์ที่ท่านทั้งปวงได้กระทำพุทธบูชาแก่ตถาคตในครั้งนี้ จะให้ผลแก่ท่านให้ได้เสวยทิพสมบัติมนุษย์สมบัติไปในอนาคต นานไปท่านทั้งแปดจะได้เกิดเป็นพระมหากษัตราธิราช ถอรัปด้วยตบะเดชะอันล้ำเลิศประเสริฐแลประเทศบ้านนั้นจะมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งเสด็จมาสร้างพระนคร ชื่อว่าเมืองเมาะตะมะ แลสมเด็จพระพุทธเจ้าตรัสพระธรรมเทศนาแก่มหายักษ์แล้วก็เสด็จไปโปรดสัตว์ทั้งปวง เมื่อพระองค์มีพระชนม์ได้แปดสิบพระพรรษาก็เสด็จเข้าสู่พระนิพพาน ฝ่ายมหายักษ์ทั้งแปดครั้นสิ้นชีวิตแล้ว ก็ไปบังเกิดเป็นเทวบุตรในสวรรค์

อยู่ช้านานมา ยังมีสมเด็จพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงพระนามว่าพระเจ้าอลังคะอสู ได้เสวยราชสมบัติในเมืองภุกามพระเจ้าอลังคะอสูยกทัพลงมาตีเอาเมืองสะเทิมได้ ให้กวาดเอาครัวขึ้นไปไว้ในเมืองภุกาม แล้วพระองค์เสด็จไปประพาสบ้านชื่อว่าทัวน์ เสด็จไปถึงที่ตำบลบ้านเมาะตะมะทอดพระเนตรเห็นภูมิสถานรายคายเสมอดี ควรที่จะสร้างพระนครได้ พระเจ้าอลังคะอสูก็ให้สร้างเมืองลงในสถานที่นั้น ครั้นสร้างแล้วพระราชทานให้อลิมามางแขกข้าหลวงมาเป็นเจ้าเมืองเมาะตะมะ ให้พระราชทานอำเภอชื่อแก่เมืองเมาะตะมะนั้น ทิศข้างเหนือต่อกับเมืองตองปู ทิศตะวันตกต่อบ้าน

ทิศตะวันออกต่อกันกับเมืองไทย ทิศใต้ต่อกันกับเมืองสะเติง แล้วพระเจ้าอลังคาธสูเสด็จกลับไปเมืองภุกาม

ในศักราชได้ ๖๓๐ ปี พระเจ้าอลังคาธสูเสด็จทิวงคต เจ้าจันเวติราชกุมาร ผู้เป็นราชบุตรพระเจ้าอลังคาธสู ได้เสวยราชย์ในเมืองภุกามแทนสมเด็จพระบิดา ทรงพระนามว่าพระเจ้ายนันทไชย ๆ มีพระโองการตรัสสั่งหาอลิมามางเจ้าเมืองเมาะตะมะด้วยราชกิจข้อหนึ่ง อลิมามางขัดพระโองการไม่ขึ้นไป พระเจ้ายนันทไชยทรงพระโกรธ จึงตรัสสั่งให้สมิงสีหสุรเสนาเป็นแม่ทัพ ถืออาญาสิทธิ์คุมพลทหารเป็นอันมากยกไปตีเมืองเมาะตะมะ ๆ แตก อลิมามางหนีขึ้นไปเมืองหริภุญไชย สมิงสีหสุรเสนาให้อัคญาพระยารักษาเมาะตะมะได้สามปี ศักราชได้ ๖๓๒ ปี อลิมามางเมื่อแตกหนีไปนั้นได้พวกพลโยธาลาวเป็นอันมากแล้ว กลับไปตีเมืองเมาะตะมะได้ อลิมามางฆ่าอัคญาพระยาตายแล้วก็ได้คืน ที่อัคญาพระยาตายนั้นรามัญเรียกว่าเขาอัคญาพระยามาคุงเทาบัคนี้

เรื่องพระเจ้าอลังคาธสูมาสร้างเมืองเมาะตะมะสิ้นแค่เท่านี้

ฝ่ายสมณเทวบุตร ซึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าทำนายไว้เมื่อครั้งเป็นมหายักษ์อยู่นั้น จุติมายังเกิดเป็นบุตรมะปะนายชื่อว่ามะกะโท แลบิดานั้นเป็นพ่อค้าใหญ่อยู่บ้านเกาะวานแขวงเมืองเมาะตะมะ แลมะกะโทนั้นมีน้องหญิงคนหนึ่งชื่อนางอุ่นเรือนน้องชายคนหนึ่งชื่อนางอุ่นเรือนชื่อมักกะตา มะกะโทมีอายุสิบสี่ปี บิดานั้นถึงแก่ความตาย มะกะโทได้เป็นนายพ่อค้าคุมลูกค้าสามสิบคนหาย ขึ้นไปค้าเมืองสุโขทัย ครั้นมาถึงตำบลภูเขาปะเกาะ

UDC 26/05/2568

ลูกค้าคนหนึ่งป่วย มะกะโทจึงเข้ารับเอาหาบลูกค้าซึ่งป่วยนั้นแทน เมื่อขึ้นไปถึงยอดเขานั้นมิใช่ฤดูฝนก็ยังเกิดเป็นพายุใหญ่ แล้วฝนตกฟ้าร้องอสนีผ่าลงมาถูกคานซึ่งมะกะโทหาบหักลงจากบ่ามะกะโท ๆ ทำคานผลัดถึงสามครั้ง อสนีก็บันดาลผ่าลงถูกคานถึงสามหน จนหาบนั้นตกลงไปในเหวมะกะโทตกใจยืนตลึงอยู่ในที่นั้น แลไปในบุรพาทิศเห็นแสงอรุณสว่างขึ้น ครั้นแลมาฝ่ายประจิมทิศฟ้าแลบขึ้นเห็นเป็นวิมานแลปราสาทราชมนเทียรปรากฏแก่ตามะกะโท มะกะโทจึงคิดแต่ในใจว่า เหตุใหญ่เป็นมหัศจรรย์ถึงเพียงนี้

ฝ่ายลูกค้าทั้งปวงก็มิเป็นอันตราย จึงคิดว่าตัวกูนี้เห็นจะมีวาสนาไปภายหน้า แล้วมะกะโทก็พาลูกหาบพ่อค้าทั้งปวงไปถึงตำบลบ้านมะเตวะ พอเวลาเย็นก็เข้าอาศัยอยู่ แลในบ้านนั้นมีผู้ใหญ่เป็นบัณฑิตผู้หนึ่ง มีสติปัญญารู้ทำนายนิมิต มะกะโทจึงแต่งเครื่องสักการบูชาอันสมควรแล้ว ก็ไปหาผู้นั้น จึงแจ้งนิมิตอันเป็นมหัศจรรย์ให้ฟังทุกประการ ผู้รู้ทำนายนิมิตนั้นจึงว่าแก่มะกะโทว่า นิมิตของท่านนี้ใหญ่หลวงนัก จงเอาทรัพย์มากองลงสูงเพียงศีรษะเมื่อใดแล้ว เราจึงจะทำนายให้แก่ท่าน มะกะโทจึงคิดแต่ในใจว่าครั้งนี้เรามาในที่กันดาร มีเงินอยู่แต่สามสิบบาทจะทำเป็นประการใด ในเมื่อขณะคิดอยู่นั้นพอมะกะโทแลเห็นจอมปลวกอันหนึ่ง อยู่ในที่นั้นสูงเทียมศีรษะ มะกะโทคิดขึ้นได้ด้วยอุบายปัญญา จึงเอาเงินตราสามสิบบาทวางขึ้นบนจอมปลวกกระทำสักการบูชา แล้วจึงบอกแก่ผู้ทำนายนิมิตนั้นว่า ข้าพเจ้าบูชาแล้ว ผู้ทำนายนั้นจึงคิดว่าบุรุษผู้นี้มีปัญญาฉลาดในอุบายยิ่งนัก ควรที่จะมีบุญอยู่แล้วจึงทำนายว่าแต่นี้สืบไปเมื่อหน้าหาบไม่ต้องบ่าท่านแล้ว ซึ่งจะค้าขายสืบไปนั้นท่านอย่าได้กระทำเลย หาเป็นประโยชน์ไม่ ท่านจงอาสา

TUDC 26/05/2563

ท้าวพระยาเถิด ซึ่งว่าฝ่ายบุรพทิศเห็นเป็นแสงอรุณสว่างขึ้น จะมีพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งในทิศตะวันออก จะอนุเคราะห์ตกแต่งให้มียศถาศักดิ์แก่ท่านเป็นประถมก่อน แลซึ่งฝ่ายประจิมทิศ สายฟ้าแลบขึ้นเห็นวิมานแลปรางค์ปราสาทปรากฏแก่ตานั้น ท่านจะได้เป็นใหญ่ในทิศตะวันตก จะมีบุญญาธิการทรงศักดานุภาพเป็นอันมาก ท่านอย่าได้สงสัยเลย

มะกะโทครั้นได้ฟังคำทำนาย ก็มีความยินดี จึงอำลาบรมผู้นั้น ยกออกจากบ้านมะเตวะ ก็มายังเมืองสุโขทัย ให้ลูกค้าหาบเที่ยวขายสิ่งของครั้นขายสิ่งของเสร็จแล้ว ก็ให้ลูกค้าทั้งปวงกลับคืนไปยังเมืองเมาะตะมะ แต่ตัวมะกะโทนั้น เชื่อคำทำนายนิมิตมิได้กลับคืนไป จึงเที่ยวหาที่พึ่งซึ่งจะผูกพันธ์อาศัยนั้น จึงคิดว่าถ้าเราจะไปฝากตัวอยู่ด้วยเสนาบดีผู้ใหญ่ยังไม่เล่าก็ยังหาผ้านุ่งห่มที่ดีมิได้ จึงเข้าไปอาศัยอยู่ด้วยนายช้างพระเจ้าสุโขทัย มะกะโทอุตสาหะมิได้เกียจคร้าน ช่วยชำระมูลช้าง ทอดหญ้าช้างทั้งกลางวันกลางคืนมิได้ขาด นายช้างเห็นมะกะโทมีความอุตสาหะก็รักใคร่เป็นอันมาก ครั้นนายช้างได้รับพระราชทานเงินเดือนครั้งใด ก็แบ่งปันให้มะกะโททุกครั้ง

อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จไปณโรงช้าง ขึ้นทอดพระเนตรช้างพระที่นั่งอยู่บนเกย ทอดพระเนตรเห็นมะกะโทกวาดหญ้าช้างอยู่ จึงตรัสถามนายช้างว่า อ้ายคนนี้เป็นบุตรของผู้ใด นายช้างจึงกราบทูลสมเด็จพระร่วงเจ้าว่า มะกะโทคนนี้เป็นบุตรรามัญเข้ามาอยู่ด้วยข้าพระพุทธเจ้าช่วยทอดหญ้าช้างและชำระมูลช้างมีความอุตสาหะเป็นอันมาก สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตาแก่มะกะโท จึงตรัสสั่งนายช้างให้เลี้ยงดูมะกะโทไว้อย่าให้ขัดสน เมื่อพระองค์ทอดพระเนตรช้างอยู่นั้น คายพระสลาออกแล้ว

TUDC 26/05/2563

ขวันพระโอษฐ์ลงเหนือแผ่นดิน ๆ กระจายออกไป ทอดพระเนตรเห็นเบี้ย ๆ หนึ่ง จึงตรัสว่าลูกรามัญน้อยจงเก็บเอาเบี้ย ๆ หนึ่งไว้ มะกะโทกรายถวายบังคมแล้วจึงเก็บเอาเบี้ยมาตามรับสั่ง ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตรช้างแล้ว ก็เสด็จกลับเข้าสู่พระราชวัง

ฝ่ายมะกะโทได้เบี้ย ๆ หนึ่งก็มีความยินดีนัก จึงคิดว่าแต่เรามาอยู่ทำราชการด้วยนายช้าง พึงได้รับพระราชทานในวันนี้เบี้ย ๆ เดียวนี้จะทำกระไรดี อย่าเลยจะเอาไปซื้อพันธุ์ผักกาดมาปลูกไว้ มะกะโทคิดแล้ว จึงเอาเบี้ยไปซื้อพันธุ์ผักกาด เจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงว่าเบี้ยของเจ้าเบี้ยเดียวนี้ เรามีรู้จะตวงพันธุ์ผักกาดให้ มะกะโทจึงว่าเบี้ยของเราเบี้ยเดียวนี้ เราเอาแต่พอดีนี้เดียว เจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงว่าเอาเถอะ มะกะโทจึงเอานวมอชุยเขฬะ แล้วก็จมลงในกระทายพันธุ์ผักกาดนั้น ฝ่ายเจ้าของพันธุ์ผักกาดจึงสรรเสริญแต่ในใจว่า บุตรรามัญผู้นี้มีปัญญาฉลาดนัก นานไปจะได้เป็นผู้ดีมั่นคง ฝ่ายมะกะโทได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดแล้ว จึงมาขุดดินกระทำที่ด้วยมูลช้างจึงปลูกเมล็ดพันธุ์ผักกาดไว้ อุตส่าห์บำรุงรดน้ำก็งอกงามขึ้น ครั้นอยู่มาพระร่วงเจ้าเสด็จมาทอดพระเนตรช้างอีกครั้งหนึ่ง มะกะโทจึงเลือกเก็บพันธุ์ผักกาดมาชำระเสียให้หมดมูลดินแล้ว จึงขอยมโต๊ะพานนายช้างใส่พันธุ์ผักกาด นำเข้ามาถวายสมเด็จพระร่วงเจ้า ๆ จึงตรัสถามว่าเองได้พันธุ์ผักกาดนี้มาแต่ไหน มะกะโทจึงกราบทูลว่า เบี้ยซึ่งพระองค์พระราชทานข้าพุทธเจ้าเบี้ยหนึ่งนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเอาไปซื้อพันธุ์ผักกาดมาปลูก จึงได้นำมาทูลเกล้า ฯ ถวาย สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังดังนั้น ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงทรงพระดำริว่าบุตรรามัญน้อยนี้ฉลาดประกอบด้วยความเพียร จะเอา

TUDC 26/05/2563

ไปเลี้ยงไว้ใกล้เราจึงจะชอบ จึงตรัสแก่นายช้างว่า ลูกรามัญน้อยนี้เราจะขอไปเลี้ยงไว้ นายช้างก็ถวายมะกะโทไปแก่สมเด็จพระร่วงเจ้า ๆ จึงมอบให้ไปอยู่ด้วยหัวย่าพ่อครัว มะกะโทครั้นไปอยู่ด้วยพ่อครัวก็มิได้เกียจคร้าน สมเด็จพระร่วงเจ้า ครั้นเห็นมะกะโทอุตสาหะเป็นอันดีก็ชอบอัธยาศัย จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้เป็นขุนวังมอบให้ว่ากล่าวในนอกพระราชวัง สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพระเมตตานักคุณหนึ่งบุตรในอุทร มะกะโทผู้เป็นขุนวังมีความอุตสาหะรักษาพระองค์กลางคืนเป็นกลางวัน พระร่วงเจ้าทรงพระเมตตายิ่งขึ้นไป ข้าราชการน้อยใหญ่ทั้งปวง ก็มีความรักใคร่แลยำเกรงแก่ขุนวังเป็นอันมาก

ครั้นอยู่มามีหนังสือยอกมาว่า กองทัพแขกชวายกมาตีหัวเมืองขึ้นแก่เมืองสุโขทัย ขอกองทัพเมืองสุโขทัยไปช่วยว่าข้าศึกมีกำลังใหญ่หลวงนัก ถ้าช้าเห็นจะเสียเป็นมั่นคง ข้าพเจ้าทั้งปวงก็จะเป็นเชลยแห่งข้าศึก สมเด็จพระร่วงเจ้าแจ้งในราชการดังนั้น จึงจัดแจงกองทัพยกเรือเสร็จแล้วเมื่อจะยกไปนั้นพระองค์จึงมอบราชการแลพระราชวังในนอก ให้ขุนวังอยู่รักษาแล้วพระองค์ก็ยกกองทัพหลวงไปปราบข้าศึกแขกชวา

ฝ่ายขุนวังนั้นเป็นใหญ่ได้บังคับกิจการทั้งปวง จะมีผู้ใดใหญ่ขึ้นไปกว่านั้นหามิได้ ขณะเมื่อถึงบุพเพสันนิวาศกุศลของชนทั้งสองได้สร้างมา จึงเผอิญให้นางเทพสุดาสร้อยคาว พระราชธิดาสมเด็จพระร่วงเจ้ากับขุนวังเห็นกันแล้ว ให้มีความปฏิพัทธ์ผูกพันสนิทเสน่หาแก่กัน ขุนวังก็ลอยกระทงสังวาสด้วยพระราชธิดา อยู่มาพระยาเจ้าโลซึ่งเป็นมิตรกันกับขุนวัง รู้กิตติศัพท์ว่าขุนวังผูกพันรักใคร่กับพระราชธิดา พระยาเจ้าโลมีความกรุณาแก่

TUDC 26/05/2563

ขุนวัง จงหามาว่าท่านทำการครั้งนี้ผิดหาสมควรไม่ ถ้าทราบถึงพระมหากษัตริย์อันเป็นพระเจ้าอยู่หัว ท่านก็จะถึงแก่ความตายความฉิบหาย ท่านอย่าพึงกระทำความชั่วต่อไปเลย ครั้นขุนวังรู้ความดังนั้นแล้ว จึงไปบอกแก่นางเทพสุดาสร้อยดาว ๆ ก็กลัวพระราชอาญาสมเด็จพระบิดาจึงคิดอ่านจะหนีพร้อมใจกัน จึงจัดแจงผ้าพรรณนุ่งห่ม แลทรัพย์สิ่งของทองเงินที่ดีอันมีค่าเป็นอันมาก รู้กันกับตำรวจวังเจ็ดสิบคน ไพร่ไทยซึ่งเชื่อถือร้อยเศษจัดแจงเสร็จแล้ว ขุนวังก็พานางเทพธิดาสร้อยดาวขึ้นช้างพังตัวหนึ่งกับคนร้อยเจ็ดสิบคน ออกจากเมืองสุโขทัยหนีไปทางป่ากวะถึงแดนต่อแดนแล้ว มะกะโทคิดถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระร่วงเจ้า จึงบ่ายหน้ามาทิศเมืองสุโขทัยกราบถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้าลงกับแผ่นดินแล้ว เขียนฉลากบอกเหตุซึ่งมีอัศจรรย์แต่หลังไว้ทุกประการ แล้วมะกะโทก็พาพระราชธิดากับไพร่พลทั้งปวงยกไป ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าเสด็จกลับ รู้ข่าวว่ามะกะโทพาพระราชธิดาหนีไปจากเมืองสุโขทัย จึงตรัสให้กองทัพยกไปตาม

ฝ่ายกองทัพยกไปถึงแดนต่อแดน จึงพบฉลากซึ่งมะกะโทเขียนไว้นั้นก็พาเอาฉลากกลับมาเมืองสุโขทัย เข้าไปกราบถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้าแล้ว ทูลซึ่งได้ไปตามมะกะโทถึงแดนต่อแดน ก็ถวายฉลากมะกะโทแก่สมเด็จพระร่วงเจ้า ๆ จึงให้อ่านฉลากในหนังสือนั้นว่า ข้าพระพุทธเจ้ามะกะโทขอกราบลงกับพื้นพระสุธาดลจงเป็นสักขีทิพญาน ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบถวายบังคมลาฝ่าพระบาทพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบทูลไว้ให้ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วยเดิมเหตุเมื่อจะมาสู่พระบรมโพธิสมภารนั้น

TUDC 26/05/2563

ข้าพระพุทธเจ้าคุมพ่อค้าสามสิบคน มาค้าถึงตำบลเขาปะเตวะ พ่อค้าคนหนึ่งป่วยข้าพระพุทธเจ้าจึงเข้ารับหาบแทนแล้ว หาบขึ้นไปบนภูเขาให้บังเกิดเป็นอัศจรรย์ ใช่วสันตฤดูก็บันดาลให้ฝนตก อสุนีผ่าลงถูกคานที่ข้าพระพุทธเจ้าหาบนั้นหักลงถึงสามครั้ง แล้วข้าพระพุทธเจ้าแลไปเบื้องบูรพทิศ เห็นเป็นแสงพระอาทิตย์ส่างขึ้น ครั้นแลมาข้างประจิมทิศ ก็เห็นเป็นปราสาทราชมนเทียรอันรจนาปรากฏแก่จักษุข้าพระพุทธเจ้าๆ จึงให้ผู้รู้ทำนายๆ ว่าซึ่งเห็นแสงสว่างในบูรพทิศนั้น คือพระองค์จะได้ทะนุบำรุงข้าพระพุทธเจ้าเป็นประถม ซึ่งว่าเห็นข้างประจิมทิศเป็นปราสาทราชมนเทียรนั้น ภายหลังข้าพระพุทธเจ้าจะได้มาเป็นใหญ่ในทิศตะวันตก บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ทำการทุจริตลอบลักพาพระราชธิดาของพระองค์มา ทำให้เคืองฝ่าพระบาทนั้นโทษข้าพระพุทธเจ้าผิดหนักหนา ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานโทษ พระองค์จงให้อภัยโทษแก่ข้าพระพุทธเจ้าครั้งหนึ่งเถิด

ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าแจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็ทรายว่ามะกะโทคนนี้นานไปจะได้เป็นใหญ่ในเมืองมอญ จะได้สืบราชประยุรวงศ์กษัตริย์ไปภายหน้า ก็มิได้ทรงพระพิโรธขัดเคือง จึงออกพระโองการประสาทพระพรให้แก่มะกะโทว่า จงให้ไปเจริญทีฆายุสวัสดิ์ตามนิมิตนั้นเถิด

เมื่อมะกะโทหนีไปนั้น ตั้งใจจะไปเกาะวานไปมิถูก หลงไปข้ากวะถึงมุละมุพักอยู่สามวัน ก็ไปจากมุละมุถึงเมืองวาน มะกะโทไปอยู่บ้านเดิมบิดามารดา บ้านนั้นก็ได้ชื่อว่ามะกะโทมาครานี้เท่านั้น ครั้นมะกะโทถึงบ้านแล้ว บรรดาพวกพวกญาติพี่น้องและชาวบ้านทั้งปวง ต่างคนมาประชุมกัน

TUDC 26/05/2563

ชมบุญมะกะโทว่า มะกะโทไปแต่ผู้เดียว บัดนี้ได้พระราชธิดาสมเด็จพระร่วงเจ้ามาเป็นภรรยาแล้วก็ได้ทหารมาเป็นอันมาก แลชาวบ้านนั้นก็นับถือมะกะโทว่ามะกะโทนี้มีวาสนาบารมีมาก จะว่าสิ่งใดก็สิทธิ์ขาดกว่าแต่ก่อน ครั้นอยู่มามารดามะกะโทถึงแก่กรรมแล้ว มะกะโทแลญาติพี่น้องทั้งปวง ก็กระทำการปลงศพสำเร็จแล้ว มะกะโทจึงปรึกษาด้วยญาติพี่น้องทั้งปวงว่า อลิมามางเจ้าเมืองเมาะตะมะนี้มีอิสริยยศใหญ่หลวงนัก จำจะผูกพันธ์เป็นไมตรีไว้จะได้เป็นที่พึ่งสืบไป บัดนี้บิดามารดาก็หาบุญไม่แล้ว นางอุ่นเรือนน้องสาวเรานี้มีรูปร่างอันงาม กอร์ปด้วยกิริยามรรยาททั้งเฉลียวฉลาดอยู่ แลเจริญวัยสมควรจะมีเหย้าเรือนอยู่แล้ว เราคิดจะใคร่ปลูกฝังนางอุ่นเรือนน้องสาวเราให้แก่อลิมามาง ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด

ฝ่ายพรรคพวกญาติพี่น้องทั้งนั้น ก็ยินยอมพร้อมใจด้วยมะกะโทๆจึงให้จัดของกำนัล แล้วแต่งหนังสือให้คนถือขึ้นไปถึงอลิมามางว่า ข้าพเจ้ามะกะโทมีใจภักดีต่อท่าน จะยกนางอุ่นเรือนผู้น้องสาวให้เป็นหญิงบำเรอเท้าของท่าน ครั้นอลิมามางได้แจ้งในหนังสือดังนั้นแล้วก็มีความยินดีนัก จึงให้เงินทองเสื้อผ้าเป็นรางวัลแก่ผู้ถือหนังสือโดยสมควร เมื่อผู้ถือหนังสือกลับมาแล้วอลิมามางคิดจะใคร่ได้เห็นตัวนางอุ่นเรือน ครั้นจะคอยให้เห็นต่อวันคืนดี เมื่อจะไปรับนั้นไม่ทันใจปรารถนา จึงลงเรือแหปลอมขึ้นไปถึงหน้าบ้านมะกะโทๆเห็นแล้ว จึงแสร้งให้นางอุ่นเรือนลงมาอาบน้ำณหาดทรายด้วยหญิงสาวใช้สองสามคน หวังจะให้อลิมามางเห็น ครั้นอลิมามางได้เห็นนางอุ่นเรือนวันนั้น ก็มีความปฏิพัทธ์รักใคร่ในนางอุ่นเรือนยิ่งนัก ครั้นกลับ

TUDC 26/05/2563

มาถึงเมืองแล้ว จึงจัดเรือศิรยะงรเข้า แต่งให้คนขึ้นไปรับนางอุ่นเรือนลงมาอยู่กินณเมืองเมาะตะมะ

ขณะนั้นราษฎรชาวบ้านทั้งปวงรู้ว่า อลิมามางขอนางอุ่นเรือนไปเป็นภรรยา ก็นับถือมะกะโทว่าเป็นพี่เมียเจ้าเมืองต่างคนเข้าหาเป็นพรรคพวกข่าวไพร่มะกะโทเป็นอันมาก

อยู่มาอลิมามางจึงคิดว่ามะกะโทนี้เป็นคนหยายช้าหามีความสัตย์ซื่อตรงไม่ ไปอยู่ด้วยพระเจ้าสุโขทัย ๆ ทรงพระเมตตาชุบเลี้ยงให้เป็นคิแล้วกลับลักพาพระราชธิดามาอีกเล่า และยังคนทั้งปวงนับถือว่าเป็นพี่เมียเราพากันเข้าหาพึ่งพาเป็นอันมาก นานไปจะเป็นเสี้ยนหนามศัตรูเราจะละไว้ไม่ได้ จำจะคิดฆ่ามะกะโทเสีย แต่จะฆ่าโดยตรงนั้นมิได้ คนทั้งปวงจะนินทา และพรรคพวกมะกะโทก็มีมากเกลือกจะไม่สำเร็จ จำจะคิดฆ่าด้วยกลอุบาย ครั้นคิดแล้วจึงเรียกคนสนิทเข้ามาสั่งว่า จะให้ไปลวงมะกะโทไปกินเลี้ยงแล้วจะฆ่าเสีย ท่านจงไปปลูกโรงใหญ่ณกลางหาดทรายตองลอย แล้วเอาเครื่องสาตราวุธซ่องไว้ในหาดทรายให้พร้อม ถ้าเห็นพวกมะกะโทเสพสุราเมาสันแล้ว จึงให้ทหารเราจับฆ่าเสียให้สิ้น และคนสนิทก็ออกมาจัดแจงบอกกันทำตามอลิมามางสั่งทุกประการ

ฝ่ายนางอุ่นเรือนผู้น้องมะกะโทรู้ จึงแต่งหนังสือลับใช้คนลอบขึ้นไปถึงมะกะโทว่า อลิมามางคิดการจะฆ่าพี่เสีย ถ้าอลิมามางให้คนมาเชิญไปกินเลี้ยงนั้นอย่าให้ลงไป มะกะโทครั้นแจ้งดังนั้นแล้ว จึงคิดว่าอลิมามางเป็นน้องเขยเราแล้ว กลับคิดประทุษฐร้ายจะฆ่าเรานั้น เราก็หาผิดมิได้ และใจ

TUDC 26/05/2563

เราก็เป็นชายชาติทหารจะนิ่งตายด้วยคมอาวุธดังนี้เพราะแพ้รู้เล่ห์กล ก็เป็นที่อัปยศนัก เราจะคิดซ้อนกลฆ่าอลิมามางเสียบ้าง มะกะโทจึงให้คิดเหน็บร้อยสี่สิบเล่ม แล้วจึงเรียกทหารเจ็ดสิบคนมาพร้อมกัน จึงบอกเนื้อความให้ตามหนังสือซึ่งน้องสาวบอกมาทุกประการ จึงแจกมีดเหน็บให้แก่ทหารคนละเล่ม

ฝ่ายอลิมามางจัดแจงการเสร็จแล้ว จึงใช้คนมายังมะกะโทว่า วันการบุญให้เชิญไปกินเลี้ยง มะกะโทครั้นแจ้งแล้วจึงว่าแก่คนใช้ว่า ท่านจงไปก่อนเถิด เราจึงจะตามไปภายหลัง ครั้นคนใช้นั้นกลับไปแล้ว มะกะโทจึงสั่งแก่ทหารเจ็ดสิบคนให้แต่งตัวเหน็บมีดซ่อนไปคนละเล่ม แล้วกำหนดกันว่า ถ้าอลิมามางเลี้ยงสุราขานเมื่อใด จงกินแต่น้อยอมไว้แล้วลอยบ้วนเสีย อย่าให้พวกอลิมามางเห็น ให้พวกเขากินจงเมา ครั้นเราว่ามังฉะไชร์ให้ตีคอยู่ ถ้าเราว่ามุงชุงให้กินเข้า ถ้าเราว่ามอยชอยเมื่อใดให้เข้าตะลุมบอนแทงอลิมามาง แล้วแทงพวกอลิมามางเสียให้สิ้น อันสำคัญสามประการนี้เราสัญญาไว้ ท่านทั้งปวงจงระมัดกำหนดสำคัญให้มั่น ครั้นมะกะโทสั่งแก่ทหารเสร็จแล้วก็พากันไป ณ โรงหาดทรายตองลอย

ฝ่ายอลิมามางเห็นมะกะโทก็ทำเป็นยินดี ออกมาต้อนรับมะกะโทเข้าไปนั่งในโรงแล้ว ก็ทำเป็นสนทนาด้วยกันโดยไมตรีดุจหาความรังเกียจแก่กันมิได้ อลิมามางจึงให้ยกเอาพานแย้งกระแหน่ำดอกไม้ออกมาให้มะกะโท แล้วให้ยกขอนเลี้ยงมาจะให้มะกะโทกิน และพวกมะกะโทพวกอลิมามางกินสุราขานเลี้ยงดูกันเป็นอลวนอยู่

ฝ่ายพวกมะกะโทอมสุราแต่น้อยแล้วข้วนเสีย ทำอาการดุจเมาให้อาเจียนถ่มเขฬะทำตามมะกะโทสั่งทุกประการ จะให้แต่พวกอลิมามางเสพสุราเมาอยู่ทุกคน ครั้นนำขึ้นครั้งผึ่งจะใกล้ท่วมหาดทรายตองลอย และน้ำในคลองนั้นท่วมหลังช้าง มะกะโทจึงว่ามุ่งชุ่งคนทั้งปวงถึงคสุราเสีย ชวนกันกินข้าวสันทุกคน ครั้นคนทั้งปวงกินข้าวแล้ว มะกะโทจึงว่ามัจฉะ คนทั้งนั้นก็ระมัดตัวคอยพร้อมอยู่ แล้วมะกะโทจึงว่ามอยชอย

ฝ่ายทหารทั้งเจ็ดสิบคน ก็ลุกขึ้นชักมีดเหน็บเข้าตะลุมบอนแทงพวกอลิมามางซึ่งเมาสุราอยู่นั้นตายสิ้น แต่ตัวอลิมามางนั้นขึ้นขี่ช้างพังขับหนีลงข้ามคลองตองลอย และน้ำท่วมหลังช้างๆ ว่ายน้ำไปมิพ้น พวกมะกะโทจึงตามทันจับตัวอลิมามางได้ก็ฆ่าเสียในที่นั้น ที่ฆ่าอลิมามางเสียนั้น ได้ชื่อว่าพิธีอลิมามางมาจนเท่าบัดนี้ และคลองซึ่งอลิมามางข้ามนั้นก็ได้ชื่อตองนางลอยแล

จุลศักราช ๖๔๓ ปี มะกะโทชนะแก่อลิมามางได้เมืองเมาะตะมะแล้ว มะกะโทจึงให้ทหารเจ็ดสิบคน ขนเอาเครื่องสาตราวุธ ซึ่งอลิมามางฝังไว้นั้นขึ้นได้สิ้นแล้ว ก็ให้สืบสาวเอาทรัพย์สิ่งของเงินทองของอลิมามาง และพวกอลิมามางมาได้เป็นอันมาก ก็ปูนบำเหน็จแก่ทแกล้วทหารโดยสมควร จึงให้ศักดาศักดิ์ตั้งแต่งกันเป็นขุนนางตามผู้ใหญ่ผู้น้อย แล้วให้ตรวจตราจัดแจงบ้านเมือง ให้หาสมณชีพราหมณ์ผู้เฒ่าทั้งปวงมาพร้อมกัน มะกะโทจึงว่าแก่คนทั้งปวงว่า ตัวเราเป็นพี่เมียอลิมามางมิได้คิดประทุษร้าย และอลิมามางให้ไปลวงเรามาจะฆ่าเราเสียด้วยหาสาเหตุมิได้ อลิมามางคิดมิชอบก็ถึงแก่ความตายเอง แผ่นดินเมืองเมาะตะมะก็เป็นสิทธิของเราบัดนี้

เราจะให้ตั้งศาลาใหญ่ศาลาหนึ่ง สำหรับสมณพราหมณาจาริย์อาณาประชาราษฎรทั้งปวงไปมาอาศัย ให้ยืนอยู่ตราบเท่าสิ้นแผ่นดิน สมณพราหมณาจาริย์ทั้งปวงก็เห็นด้วยมะกะโทๆจึงให้ปลูกศาลาใหญ่ลงไว้ในท่ามกลางเมือง แลมะกะโทได้เมืองเมาะตะมะครั้งนั้น กอร์ปด้วยความเมตตาสมณพราหมณาจาริย์ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวง

ครั้นอยู่มามะกะโทคิดจะสร้างเมือง จึงให้ชุมนุมสมณพราหมณาจาริย์และชาวบ้านทั้งปวงมาพร้อมกัน มะกะโทจึงว่าแก่ราชาปโรหิต ขะเจียงสมิตรอาจาริย์ ทะเคมหาสมิตรว่าท่านเป็นโหราผู้ใหญ่ทั้งสามคน บัดนี้เราจะคิดสร้างเมือง ท่านจงหาฤกษ์ที่จะสร้างเมืองขึ้นเป็นราชธานี โหรทั้งสามคนก็หาฤกษ์ที่จะสร้างเมืองขึ้นเป็นราชธานีตามมะกะโทสั่ง ครั้นได้ฤกษ์แล้ว มะกะโทจึงให้ไพร่พลทั้งปวงแผ้วถางแผ่นดินให้ราบเสมอ และเมื่อปราบแผ้วแผ่นดินนั้นได้เสือตัวหนึ่ง โหรจึงทำนายว่าเมืองเรานี้จะมีอำนาจมากดุจหนึ่งเสือ แต่ทว่าจะเกิดยุทธนาการสงคราม แล้วได้งูเหลือมตัวหนึ่ง โหรทำนายว่าเป็นนิมิตเมืองนี้จะเป็นท่าสำเภา กอร์ปไปด้วยเศรษฐีกฎุมภีพานิชพ่อค้าจะไปมาค้าขายเป็นอันมาก แล้วได้ไข่นกยูงรังหนึ่งแม่ฟักอยู่ โหรจึงทำนายว่าเมืองนี้นานไปจะได้ช้างเผือกผู้ตัวหนึ่ง

มะกะโทได้ฟังโหรทำนายนิมิตต่างๆ จึงว่าซึ่งจะเกิดยุทธนาการสงครามไปเบื้องหน้านั้น ท่านทั้งปวงอย่าได้สะดุ้งตกใจไว้เป็นภารธุระแห่งเราๆ ก็เป็นเชื้อชายชาติทหาร จะกลัวอันใดกับปัจจามิตรข้าศึก ซึ่งทำนายว่าจะได้ช้างเผือกผู้ตัวหนึ่งนั้นเราก็ดีใจหนักจะได้เป็นพาหนะอันประเสริฐ เป็นนิมิตมหัศจรรย์แก่บารมีเราจะเป็นศรีพระนครอันนี้ ครั้นปราบแผ้วแผ่นดินเสมอแล้ว โหรชื่อว่าราชาปโรหิต จึงให้แต่งเครื่องพลีกรรมบวงสรวง

เทพยดาตามประเพณีแล้ว มะกะโทจึงคิดว่า จะให้สร้างปราสาทโดยควรยังไม่ทันตัวเราก็ยังหานามมิได้ จำจะให้ตกการไว้ก่อน และจะแต่งเครื่องมงคลราชบรรณาการให้ทูตานุทูตจำทูลสาส์นไปขอพระนามต่อสมเด็จพระร่วงเจ้าก่อน ด้วยพระองค์เป็นกษัตริย์อันสูงใหญ่ แล้วได้มีพระเดชพระคุณชุบเลี้ยงเรามา ถ้าพระองค์ประสาทนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์มาแล้วเมื่อใด จึงจะให้ทำปรางค์ปราสาทขึ้น มะกะโทคิดฉะนี้แล้ว จึงจัดแจงเครื่องราชบรรณาการกับทองคำห้าสิบตำลึง แต่งให้สมิงมะกันละคิด เป็นราชทูตจำทูลพระราชสาส์นกับไพร่พลร้อยเศษคุมเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปยังสมเด็จพระร่วงเจ้าในลักษณพระราชสาส์นนั้นว่า ข้าพระพุทธเจ้าผู้ชื่อว่า มะกะโทผู้เป็นข้าสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว พระเดชเดชาปกเกล้าฯชุบเลี้ยงพระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ และข้าพระพุทธเจ้ากระทำความผิดกลัวพระราชอาญาพาพระราชธิดาของพระองค์หนีไป พระเดชเดชานุภาพของพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ปกแผ่คุ้มครองอยู่หาอันตรายมิได้ด้วยกันทั้งสอง บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้เมืองเมาะตะมะแล้ว ยังหาเครื่องราชบริโภคและนามมิได้ ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบถวายบังคมยาทยุคลมาให้แจ้ง ขอพระองค์จงประสาทนามและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ให้เป็นศรีสวัสดิมงคลแก่ข้าพระพุทธเจ้าฯ ทั้งสองจะได้อยู่เย็นเป็นสุข เพราะพระเดชเดชานุภาพสืบไป บัดนี้ข้าพระพุทธเจ้าแต่งให้สมิงมะกันละคิด คุมเครื่องมงคลราชบรรณาการขึ้นมาทูลเกล้าฯถวาย

ครั้นสมิงมะกันละคิดกับไพร่ร้อยเศษ คุมเครื่องราชบรรณาการไปถึงเมืองสุโขทัย สมเด็จพระร่วงเจ้าเบิกสมิงมะกันละคิดเข้าไปเฝ้า ครั้นแจ้งในลักษณพระราชสาส์นนั้นแล้ว สมเด็จพระร่วงเจ้ามีพระราชหฤทัย

โสมนัสปรีดาภิรมย์ยิ่งนัก จึงทรงพระราชดำริว่า ครั้นจะประสาทนามให้แก่มะกะโทเป็นกษัตราธิราชตุหนึ่งมีพระราชสาส์นมานั้น ก็ละอายพระกระมลหฤทัย จึงตรัสปรึกษาแก่มุขมนตรีทั้งปวงว่า มะกะโทแต่ก่อนนั้นอาศัยเราแล้วทำความผิดคิดกลับ พาพระราชธิดาหนีไปยังประเทศเมืองมอญ บัดนี้กลับได้ราชสมบัติในเมืองเมาะตะมะแล้ว ให้มาอ่อนน้อมขอพระนามฉะนี้ ท่านทั้งปวงจะเห็นเป็นประการใด

มุขมนตรีทั้งปวงยังคมทูลสมเด็จพระร่วงเจ้าว่า ซึ่งตรัสปรึกษาทั้งนี้พระเดชพระคุณหาที่สุดมิได้ อันมะกะโทผู้นี้เป็นข้าอยู่ใต้ละอองธุลีพระบาททรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงมาแต่ก่อนก็จริง แต่ว่ามะกะโทนี้มีสมภารบุญยารมีเป็นอันมาก แล้วก็ได้นิมิตอันประเสริฐ มีกุศลสมภารยารมีได้อบรมไว้กับพระราชธิดาของพระองค์ ในกาลก่อนแล้ว ขอพระองค์จงพระราชทานพระนามกับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ไปกับมะกะโทจึงจะควร สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงตรัสว่า ซึ่งมุขมนตรีปรึกษานี้ชอบแล้ว สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงกล่าวสรรเสริญสมภารยารมีมะกะโทว่า มีบุญบุหนึ่งร่วงตกลงจากฟ้า ครั้นจะให้นามตามประเทศภาษารามัญ ฝ่ายมะกะโทหาเชื่อสายมิได้ จึงพระราชทานนามโดยภาษาไทยตามนิมิต , ลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏ ทรงพระนามว่าพระเจ้าพ่าร้ว แล้วพระราชทานเครื่องราชกกุธภัณฑ์ทั้งห้า คือเศวตฉัตรหนึ่ง มงกุฎหนึ่ง พระขรรค์หนึ่ง พัชวาลวีชนีหนึ่ง ฉลองพระบาททองหนึ่ง อีกทั้งเครื่องราชบริโภคเป็นอันมาก ตรัสใช้ให้อำมาตย์คุมไปพระราชทาน

TUDC 26/05/2563

มะกะโท ครั้นอำมาตย์กับสมิงมะกิยะคึกถึงเมืองแล้ว ก็พากันเข้าไปเฝ้ามะกะโทและอำมาตย์ สมเด็จพระร่วงเจ้า ถวายพระนามแผ่นพระสุพรรณบัฏกับเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์แก่มะกะโท

ฝ่ายมะกะโทรับพระราชทาน ย่ายหน้ามาต่อบุรพทิศยกพระหัตถ์ขึ้นถวายบังคมสมเด็จพระร่วงเจ้าก็โสมนัสยินดียิ่งนักแล้วมะกะโทให้หาฤกษ์ปลูกปราสาท โหรถวายฤกษ์ในฤกษ์นั้นว่า วันพฤหัสบดีเดือนหกแรมสามค่ำ พุทธศักราชได้ ๖๔๘ ปี นักษัตรฤกษ์สิบสองเป็นราชาฤกษ์นั้น ระมีหญิงมีครรภ์แปดเดือนเดินมาเป็นนิมิตได้ฤกษ์เอาเสาลงหลุม จึงมุขมนตรีและคนทั้งปวง ครั้นวันฤกษ์ก็พร้อมกันคอยท่าฤกษ์ และนิมิตถึงฤกษ์เวลากลางวันพอหญิงมีครรภ์คนหนึ่งเดินมาริมหลุม คนทั้งปวงพร้อมกันว่าได้ฤกษ์แล้วก็ผลักหญิงนั้นลงในหลุม จึงยกเสาปราสาทนั้นลงหลุม โลหิตสตรีนั้นกระเด็นขึ้นมาเป็นอสรพิษแปดตัว อสรพิษเจ็ดตัวนั้นตายในสถานที่นั้น แต่ตัวหนึ่งนั้นเลื้อยไปข้างประจิมทิศ แลโหรทำนายว่าเมืองนี้จะบังเกิดกษัตริย์แปดพระองค์ จะทิวงคตในเมืองนี้เจ็ดพระองค์ แต่พระองค์หนึ่งนั้นจะไปทิวงคตฝ่ายประจิมทิศ ครั้นสร้างปราสาทสำเร็จแล้ว จึงให้พระโหราพฤฒามาตย์ตั้งพระราชพิธีราชาภิเศกรัยพระนาม ชื่อสมเด็จพระร่วงเจ้าพระราชทานมานั้น ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าฟ้ารั่ว แต่ชาวเมืองเมาะตะมะทั้งนั้นเรียกว่าพระเจ้าวาโรตะละไตยเจริญภะทาน เป็นประถมกษัตริย์ในเมืองเมาะตะมะในศักราช ๖๔๓ ปี พระเจ้าฟ้ารั่วทรงอยู่ในยุติธรรมเป็นอันดี ครอบครองขัณฑเสมาอาณาประชารายฎรทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุขมิได้มีข้าศึ

มิตรข้าศึกมาย่ำยี ฝ่ายข้างอุดรทิศแห่งเมืองเมาะตะมะนั้น มีเมือง ๆ หนึ่ง ชื่อเมืองกำมะลานีครอบครองพระนครนั้น อยู่มาครั้งหนึ่ง พระเจ้ากำมะลานีเสด็จไปเที่ยวประพาสป่า กิตติศัพท์รู้ไปถึงพระเจ้าฟ้ารั่วว่า พระเจ้ากำมะลานีมิได้เสด็จอยู่ในพระนคร พระเจ้าฟ้ารั่วสั่งให้ชุมนุมจัตุรงค์โยธาเสร็จแล้ว ตั้งเป็นกระบวนทัพ พระองค์ก็ยกรีบไปทั้งกลางวันกลางคืน ครั้นถึงเมืองกำมะลานี ก็ให้ทหารเข้าโจมตีเอาพระนครได้แล้วก็รีบเอาสวิญญาณกะทรัพย์ อวิญญาณกะทรัพย์ กวาดเอาครอบครัวเป็นอันมาก ทั้งพระราชธิดาพระเจ้ากำมะลานีก็พามาด้วย

ฝ่ายพระเจ้ากำมะลานีได้แจ้งว่า กองทัพพระเจ้าฟ้ารั่วมาตีเอาพระนครของพระองค์ได้ พาเอาพระราชธิดาและครอบครัวไปเป็นอันมาก พระเจ้ากำมะลานีทรงพระพิโรธ ให้เร่งยกพลโยธาทหารรีบไปทั้งกลางวันกลางคืน เข้าล้อมเมืองเมาะตะมะไว้ พระเจ้าฟ้ารั่วแจ้งเหตุว่า พระเจ้ากำมะลานียกกองทัพมาล้อมพระนครไว้เป็นสามารถ พระเจ้าฟ้ารั่วจึงทรงดำริว่า แม้นจะยกพลออกหักหาญรบพุ่งด้วยกองทัพพระเจ้ากำมะลานีบัดนี้ ประดุจสาดน้ำรดกันก็จะเสียรี้พลทั้งสองฝ่ายเป็นอันมาก อย่าเลยจะคิดเป็นกลอุบายอ่อนน้อมเอาชัยชนะให้จงได้ ครั้นพระเจ้าฟ้ารั่วทรงดำริแล้วจึงแต่งอักษรราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการใช้ให้ทูตานุทูต ถือออกไปถึงพระเจ้ากำมะลานีๆ จึงให้เบิกทูตจำทูลพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง แล้วให้อ่านพระราชสาส์นดู ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระราชสาส์นพระเจ้าฟ้ารั่วมาถึงสมเด็จพระเจ้ากำมะลานีผู้เป็นใหญ่ ด้วย

ข้าพเจ้ายกกองทัพไปโจมตีเอาเมืองกำมะลานั้น ใช่ข้าพเจ้าจะประสงค์แก่ทรัพย์สมบัตินั้นหามิได้ เหตุว่าจะใคร่ได้พระราชธิดาของพระองค์มาเป็นอัครมเหสีดังไว้ในเศวตฉัตร์ ครั้นจะให้มีพระราชสาส์นไปขอนั้น เกรงพระองค์จะมิประสาทให้ ก็จะบ่วยการที่ข้าพเจ้าเสน่หาในราชธิดานั้น และซึ่งข้าพเจ้าทำการล่วงเกินครั้งนี้ผิดราชประเพณีหนักหนาพระองค์จงให้อภัยโทษแก่ข้าพเจ้าเถิด และซึ่งพระราชธิดาของพระองค์นั้น ข้าพเจ้าจะอภิเษกเป็นเอกอัครมเหสี อันพระราชทรัพย์ครอบครัวทั้งปวงนั้นจะส่งคืนไปถวายให้สิ้น สองพระนครจะได้เป็นสุวรรณปัถพีเดียวกัน ถ้าพระองค์ไม่เชื่อ ข้าพเจ้าจะถวายสัตยานุสัตย์ไว้ต่อกัน

ครั้นพระเจ้ากำมะลาแจ้งในพระราชสาส์นนั้น จึงทรงพระดำริว่าแม้นมิฟังพระเจ้าพ่ารัว จะทำการสงครามหักหาญไปประการใดก็ได้ แต่มิรู้แห่งที่จะคิดประการใดเลย ด้วยเสียพระราชธิดามาแล้ว จำเป็นจะอนุโลมตามราชประเพณี ครั้นทรงพระราชดำริแล้วก็มิได้มีความสงสัย จึงสั่งแก่ทูตให้ทูลพระราชสาส์นให้เร่งกลับเข้าไปแจ้งแก่พระเจ้าพ่ารัวเถิด ถ้าจริงดังนี้แล้วเรามิได้อาฆาตพยาบาทแก่กัน จะประพฤติตามพระราชประเพณีโดยความปรารถนา ครั้นผู้ถือพระราชสาส์นกลับเข้ามาแล้ว กราบทูลแจ้งแก่พระเจ้าพ่ารัวๆ ก็ดีพระทัยนัก จึงให้แต่งเครื่องเสวยและโภชนาหารและสุราสำหรับที่จะเลี้ยงเสนาไพร่พลทั้งปวง ประกอบด้วยยาพิษทั้งนั้น อีกเครื่องราชบรรณาการออกไปถวายเจ้ากำมะลาฯ และทหารทั้งปวงก็เชื่อมิได้มีความสงสัย มิได้มีความยินดีนัก ชวนกันบริโภคโภชนาสุรายาน อัน

THDC 26/05/2563

ประกอบไปด้วยยาพิษ ถึงแก่ความตายเป็นอันมาก พระเจ้ากำมะลาน
ก็ทิวงคต และพลช้างเหล่อตายนั้นก็แตกกระจัดกระจายหนีไป และเครื่อง
สาตราวุธและราชพาหนะทั้งนั้น ก็ได้แก่พระเจ้าผ้ารวเป็นอันมาก ตั้งแต่
นั้นมาเมืองเมาะตะมะก็ขรุขรมสุขยิ่งนัก และเมืองพะโคคือเมืองหงษาวดี
นั้น ก็เป็นส่วยขึ้นแก่เมืองภุกาม คนในเมืองพะโคนั้นต้องเข้าเดือนออกเดือน
และมีอชมะมอญคนหนึ่งนั้นเป็นลูกชาวบ้านมุเขต ออกบวชเป็นสามเณร
อยู่วัด อยู่มาในกาลวันหนึ่ง สามเณรนั้นไปนั่งเขายนศีลาๆนั้นตะลุงไป
อาจารย์เห็นแล้วจึงทำนายว่า สามเณรองค์นี้จะมีบุญ อยู่มาในการวันหนึ่ง
เจ้าสามเณรจึงลาอาจารย์สึกเป็นคฤหัสถ์ไปได้ลูกสาวมะตะหยอกเป็น ภรรยา
จึงกระทำหนังสือสัญญาไว้แก่พ่อตาว่า ลูกเขยอยู่บ้าน พ่อตาไปเข้าเดือน
พ่อตาเข้าเดือน ลูกเขยอยู่บ้าน ทำหนังสือแล้วก็ส่งให้พ่อตา ๆ เป็นคนเขลา
อ่านถึงสองครั้งสามครั้งก็หาความสงสัยมิได้ พ่อตาจึงเก็บเอาหนังสือไว้
แล้วก็ไปเข้าเดือน ครั้นออกเดือนมาอยู่บ้าน ถึงกำหนดจะไปเข้าเดือนอีก
พ่อตาจึงว่าแก่ลูกเขยว่า ทนถึงที่เข้าแล้วไปเข้าเดือนเถิด ลูกเขยจึงว่าให้
เอาหนังสือสัญญามาดู พ่อตาจึงคิดแต่ในใจว่า มันนี่เกรงใจร้านหนักหนา
พ่อตาก็ต้องไปเข้าเดือนเอง แต่พ่อตาเข้าเดือนแทนถึงสามครั้งสี่ครั้งแล้วจึง
เอาหนังสือออกอ่านต่อหน้าคนทั้งปวง ในหนังสือสัญญานั้น จะได้ว่าพ่อตา
อยู่บ้านหามิได้ ว่าแต่ลูกเขยอยู่บ้าน บรรดาชายหญิงซึ่งได้ยินก็ยิ้มอยู่ บาง
คนก็หัวเราะแล้วสรรเสริญว่า อชมะมอญคนนี้มีปัญญามากฉลาดกว่าพ่อตา

UDC 26/05/2563

ฝ่ายอชมะมอญจึงคิดแต่ในใจว่า ความคิดแต่เพียงนี้คนทั้งปวงสรรเสริญว่าฉลาดหนักหนา แต่นี้ข้าจะไปเข้าเดือนเถิด จึงให้เมียหาเสบียงอาหาร ครั้นเวลากลางคืนจึงนิมิตฝันว่า เท้าข้างหนึ่งเหยียบเมืองพะโค เท้าข้างหนึ่งเหยียบเมืองภุกาม แล้วเท้าทเหยียบเมืองภุกามนั้น ยกมาเหยียบเมืองพะโคทั้งสองเท้า ฝันดังนั้นแล้วก็ตื่นขึ้น คิดแต่ในใจว่านิมิตนี้ใหญ่หลวงนัก จะไปแก้ฝันแก่ยุคคลผู้นี้หาควรไม่ จำจะแก้ฝันแก่ยิดามารดาด้วยท่านเป็นบุพเทพยดามีพระคุณแก่เรามาหาที่สุดมิได้ จะรับเอาพรแห่งท่านจึงจะประสิทธิ์ ครั้นคิดแล้วเวลารุ่งเช้าไปแก้ฝันให้ยิดามารดาฟัง ยิดามารดาก็ทำนายว่า เจ้าฝันนี้เป็นมหัศจรรย์ใหญ่หลวงนัก นานไปจะได้เป็นใหญ่ในเมืองพะโค ครั้นได้ฟังยิดามารดาทำนายดังนี้ก็มีความยินดีนัก แล้วก็ไปเข้าเดือน ณเมืองภุกาม เป็นผู้พายลงหน้าเรือพระที่นั่ง มีกำลังมากพายเรือจนพายหัก จึงโปรดให้อชมะมอญเลื่อนออกไปพายกระทงหน้าพายก็หักทุกที จึงตั้งให้เป็นพันหัวแล้ว พระเจ้าภุกามโปรดพระราชทานให้ส่วยตลาดในเมืองพะโคนั้น เป็นกำลังราชการแก่อชมะมอญ ครั้นอชมะมอญออกเดือนกลับมาเมืองพะโคแล้ว ก็เกณฑ์ส่วยสาอากรในจังหวัดเมืองพะโค ซึ่งพระเจ้าภุกามพระราชทานให้เป็นกำลังราชการนั้นได้เป็นอันมาก ก็มีใจกำเริบขึ้นที่จะตั้งตัวเป็นใหญ่ จึงว่าแก่พ่อตาว่าพ้นกำหนดจะเข้าเดือนข้าไม่ไปเข้าเดือนแล้ว จะอยู่คิดเอาเมืองพะโคให้จงได้ มะหยิกพ่อตาจึงห้ามอชมะมอญว่า เจ้าคิดดังนี้มิชอบ ดังคนหามีกตัญญูไม่ พระเจ้าภุกามมีพระคุณได้ชุบเลี้ยงอยู่ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน

ส่วยสาอากรถึงเพียงนแล้ว แลพระเจ้าภุกามก็มีบุญญาธิการมาก ประกอบ
ด้วยรพลช้างม้าเป็นกษัตริย์อันสงใหญ่ ดังฤาจะมาคิดกบฏดังนี้เล่า ยังจะ
ต่อสู้ด้วยทแกล้วทหารของท่านได้หรือ จะพากันพลอยตายเสียเปล่าหาเป็น
ประโยชน์มิได้ อชมะมอญจึงว่าจะปรารภไปใยที่ว่าจะทำสงครามด้วยพระเจ้า
ภุกามนั้น ไว้เป็นภาระธุระข้า อันการสงครามนี้จะชนะก็ด้วยปัญญาและความ
คิดเป็นประมาณ ซึ่งจะชนะด้วยรพลมากนั้นหามิได้ ถ้าข้าว่าสิ่งใดพ่ออย่า
ขัดคำทำตามข้าทุกประการแล้ว ก็จะมีชัยชนะแก่สงครามเป็นมั่นคง
มะหยอกพ่อตาได้ฟังอชมะมอญว่าดังนั้นก็ลงใจด้วย อชมะมอญจึงว่ากล่าว
เกลี้ยกล่อมชาวเมืองพะโคทั้งปวง ให้อยู่ในโอวาทของตนแล้วก็ตั้งตัวขึ้น
เป็นใหญ่

สุศักราช ๖๔๗ ปี อชมะมอญได้เมืองพะโคแล้ว จึงให้ตั้งค่ายขุด
คูเมืองทำการอยู่ยังมิทันแล้ว กิตติศัพท์แจ้งไปถึงพระเจ้าภุกาม ๆ จึงแต่งให้
เจตะสุกรพระราชบุตรเขย คุมพลทหารยกลงมาจับอชมะมอญ

ขณะนั้นมะหยอกรู้จึงว่าแก่อชมะมอญว่า เราได้ห้ามปรามแต่เดิมที
ก็มิฟัง ขืนคิดทำการใหญ่หลวงให้เหลือตัว ยังขืนค่ายคูจะป้องกันรักษา
ตัวเล่าก็ยังไม่สำเร็จ กองทัพเจตะสุกรก็ยกมาถึงกึ่งทางแล้ว ท่านจะพา
ให้เราพลอยถึงแก่ความตายควรมิควรหายเสียเป็นมั่นคงในครั้งนี้ ท่านจะคิด
ประการใด อชมะมอญจึงว่าพ่ออย่าตกใจ อย่าว่าแต่เจตะสุกรยกกองทัพ
มาเท่านี้เลยถึงพระเจ้าภุกามจะยกทัพมาด้วยข้าก็ไม่กลัว สุดแต่ข้าว่าสิ่งใด
บิดาจงฟังคำข้าทุกประการแล้ว ก็จะได้ชัยชนะโดยง่ายมะหยอกจึงว่าท่านจะ
ให้ทำประการใดก็จะทำตาม อชมะมอญจึงว่า ข้าจะคิดเป็นกลอุบายอันหนึ่ง

ะดีพ่อท่านให้หลังแตกแล้ว ะปล่อยออกไปให้เข้าหากองทัพเจตะสุกรี ถ้าเจตะสุกรีไต่ถามยิตางกลาวโทษข้าให้จงหนัก แล้วทำเย็นภักดีต่อเจตะสุกรี แล้วจงนำกองทัพเข้ามาโดยทางอ้อมให้ช้าอยู่ ถ้าประมาณการเห็นว่าข้าทำค่ายเสร็จแล้วเมื่อใด ยิตางนำทัพเข้ามาเมื่อนั้น อชมะมอญคิดกลอุยายกับมตะหยอกพ่อตาฉะนั้นแล้ว จงเอาหวายผ่าซีกมาตีพ่อตาแต่พอให้หลังแตกเย็นแผลแล้วก็ให้รีบออกไปยังกองทัพเจตะสุกรี

ฝ่ายพม่าในกองทัพ ก็รีบเอามตะหยอกเข้าไปยังเจตะสุกรีๆจงถามว่าเหตุใดท่านจึงต้องโพยโยยตีดังนี้ มตะหยอกจงบอกว่า ข้าพเจ้าเป็นพ่อตาอ้ายอชมะมอญๆคิดกบฏต่อด้วยพระเจ้าภุกามตั้งค่ายขุดคูเมืองแต่งบ้านเมือง ข้าพเจ้าห้ามก็มิฟังกลับโกรธ ให้ตีข้าพเจ้าแล้วใส่ตรุไว้ ข้าพเจ้าหนีออกมาได้ จึงมาหากองทัพ เจตะสุกรีแจ้งเนื้อความดังนั้นก็สำคัญว่าจริง จึงว่าให้มันทำไปพลางเถิด เองจงนำทัพเราไปโดยทางตรงให้ถึงเมืองพะโคโดยเร็ว มตะหยอกก็นำทัพมาตามย่ากลางเป็นทางอ้อม

ฝ่ายกองทัพพม่าไม่รู้แห่งทาง จึงถามมตะหยอกๆก็บอกไปทุกตำบลครั้นไปถึงย่าอันหนึ่งถามว่าชื่อไร มตะหยอกจงบอกว่าชื่อย่ากลาง พม่าทั้งปวงจึงได้รู้ว่าย่านั้นย่านั้น ครั้นมตะหยอกนำทัพมาหลายวัน คะเนเห็นว่าอชมะมอญทำค่ายคูเสร็จแล้ว ก็นำกองทัพมาถึงเมืองพะโค

ฝ่ายสมิงอชมะมอญเร่งรัดทำค่ายคูเสร็จแล้ว ก็ให้ปลูกโรงใหญ่โรงหนึ่ง ยนกำแพงที่ประตูเมืองฝ่ายทิศตะวันออก แล้วให้ทำรูปหุ่นเป็นรูปพระยาองค์หนึ่ง มีรูปสตรีถือพัดและร่ม และเครื่องสำหรับยศนั้นแปดคนยืนอยู่ในโรงนั้น

ฝ่ายเจตะสุกรียกมาถึงเมืองพะโคแล้ว เวียนเลียบไปรอบเมืองเห็นรูปหุ่นในโรงนั้น ก็สำคัญตัวสมิงอขมะมอญยืนอยู่ก็โกรธ จึงยิงด้วยลูกเกาทัณฑ์ สายเกาทัณฑ์นั้น กระทบศีรษะแม่มือเจตะสุกรีแตก

ฝ่ายสมิงอขมะมอญ จึงทำเป็นอุบายออกไปเฝ้าเจตะสุกรีทูลว่า ข้าพเจ้าจะได้คิดประทุษร้ายต่อพระเจ้าอยู่หัวหามิได้ ทุกวันนี้คิดกตัญญูบูชาพระคุณอยู่มิได้ขาด ข้าพเจ้าปลูกพระตำหนักยืนพระรูปไว้ถวายยังคมทุกวัน ถ้าพระองค์ยังแคลงอยู่ขอให้แต่งคนไปชันสูตรดูพระรูปพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งข้าพเจ้าทำไว้ในพระตำหนักนั้นเถิด เจตะสุกรีจึงว่า ซึ่งท่านว่ามิได้เป็นกบฏนั้นยังไม่เห็นจริง และพ่อตาของตัวเป็นที่คำนับเหตุไรจึงตีพ่อตาด้วยอันใด อขมะมอญจึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะตีพ่อตาด้วยคิดการกบฏนั้นหามิได้ ด้วยสมเด็จพระเจ้าภุกามทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง พระราชทานส่วยสาอากรให้ขึ้นแก่ข้าพเจ้าๆ คิดถึงพระเดชพระคุณ จึงคิดอ่านแต่งบ้านเมืองไว้เกลือกจะมีราชการสงครามมา จะได้รับรองป้องกันรอบพุ่งไว้เป็นรั้วพระนครชั้นหนึ่ง และพ่อตานั้นเกียจคร้านห้ามมิให้ทำการครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อข้าพเจ้าทำพระรูปขึ้นบูชานั้นก็ห้ามอีกเล่า ข้าพเจ้าจึงเห็นว่ามะหยอกพ่อตาหาความกตัญญูมิได้ข้าพเจ้าโกรธจริง ดีจริงอยู่ มะหยอกจึงหนีมากราบทูลกล่าวโทษข้าพเจ้านี้ หาจริงมิได้ ขอพระองค์ทรงดำริดูเถิด ถ้าข้าพเจ้าเป็นกบฏแล้วจะออกมาเฝ้าพระองค์ไย

เจตะสุกรีได้ฟังอขมะมอญว่ากล่าวเป็นฉันท์ข้ากับเจ้าดังนั้นก็เห็นจริงหาความสงสัยมิได้ จึงใช้คนไปชันสูตรดูรูปซึ่งอขมะมอญกระทำไว้สักการ

TUDC 26/05/2563

บูชานั้น ครั้นทหารไปดูก็เห็น แล้วกลับมาทูลว่า อขมะมอญกระทำพระรูปไว้บูชานั้นจริง เจตะสุกรีมีความโสมนัสยินดีก็มิได้ทำโทษสิ่งใดแก่อขมะ—มอญ ๆ ก็บังคมลากลับเข้ามาเมือง จึงแต่งเครื่องบริโภคของเสวย เอาเนื้อฟานสดมาประกอบยาพิษใส่แล้ว ก็ใส่ชะลอมส่งให้คนไปถวายเจตะสุกรี เมื่อเจตะสุกรีจะถึงแก่ความพินาศ มิได้พิจารณาซึ่งมัจฉะมังสาหาร ให้ยินดีที่จะบริโภคเป็นกำลัง จึงสั่งให้พ่อครัวเอาเนื้อฟานไปแต่งเครื่องเสวย ครั้นพ่อครัวทำเครื่องเสร็จแล้ว ก็นำเข้าไปถวายแก่เจตะสุกรี ๆ ก็เสวยเนื้อฟานเข้าไปศีรษะแม่มือซึ่งถูกสายธนูนั้น ก็เป็นพิษกำเริบขึ้น เจตะสุกรีก็ถึงแก่กาลกิริยาตาย

ฝ่ายอขมะมอญ ก็ให้ตรวจรักษาหน้าที่ค่ายคูประตูหอรบเป็นมั่นคง และเสนาบดีนายทัพนายกองซึ่งมาด้วยเจตะสุกรีนั้น ก็ตกใจร้องไห้อื้ออึงไปทั้งกองทัพ จะมีใครคิดการต่อไปหามิได้ ก็เอาศพเจตะสุกรีนั้นไปเผาเสีย แล้วก็ร้องไห้ร่ำไรรักเจตะสุกรีว่าพระองค์ค่อยอยู่เถิด ข้าพเจ้าจะถวายบังคมลาไปแล้ว ที่เจตะสุกรีตายนั้นรามัญเรียกว่าตำบลเจ้าตายตราบเท่าบัดนี้

ฝ่ายเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวง ก็ยกทัพกลับไปเมืองภุกามแล้ว ก็กราบทูลซึ่งเหตุอันสมิงอขมะมอญกระทำ และเจตะสุกรีถึงแก่ความตายนั้น ให้พระเจ้าภุกามทรงทราบทุกประการพระเจ้าภุกามได้แจ้งแล้ว ก็ตรงพระอาลัยถึงพระราชบุตรเขยเป็นกำลังก็ยิ่งทรงพระโกรธแก่อขมะมอญ จึงให้จัดแจงกองทัพจะให้ยกไปจับอขมะมอญอีก

ขณะนั้นมังยอดฟ้าซึ่งเป็นพระอนุชาพระเจ้าภุกามๆ ให้ไปกินเมืองตะเคิงนั้นซ่องสุมผู้คนไว้ได้มากแล้ว ก็คิดกบฏแข็งเมืองขึ้นเป็นศึกกันอยู่ถึงเจ็ดปี

ฝ่ายอขมะมอญได้ช้างพลายตระกูลสีแดงเล็บครบ เป็นช้างชาติอุโบสถตัวหนึ่งมีกำลังมาก ครั้นอยู่มาช้างนั้นตายอขมะมอญจึงให้ถอดเอางานั้นมาเลื่อยทำเป็นโครงกูบเรือ เหลือเศษอยู่นั้นให้เอามาทำเป็นแหวนเครื่องใส่มือถืออยู่ ตั้งแต่ช้างนั้นตายแล้วตะบะเดชะอขมะมอญนั้นก็เสื่อมลง

ครั้นอยู่มา ฝ่ายลักขะยาพยูซึ่งเป็นน้องเมียสมิงอขมะมอญปลูกเรือนฝากระดาน ครั้นเสร็จแล้วเมื่อจะขึ้นเรือนนั้น ลักขะยาพยูจึงว่าแก่สมิงอขมะมอญว่า ข้าพเจ้าปลูกเรือนใหญ่ขึ้นได้ถึงเพียงนี้ก็เพราะบุญญาธิการของท่าน ขอเชิญท่านลงไปเหยียบเรือนข้าพเจ้าให้เป็นเกียรติยศไว้ จะได้ลือชาปรากฏไปทั่วพระนครอันนี้ สมิงอขมะมอญก็มีความกรุณาแก่ลักขะยาพยู ครั้นเวลาได้ฤกษ์ดีแล้วก็ลงไปยังเรือนลักขะยาพยู เพื่อจะให้เป็นเกียรติยศแก่น้องเมียของตน

ฝ่ายลักขะยาพยูตกแต่งเครื่องบรรณาการไว้แล้ว ซ่อนหน้าเสียมิได้ออกมาหา ให้แต่ภรรยาแลผู้คนบ่าวไพร่มาหมอบเฝ้ารับเสด็จอยู่ ฝ่ายสมิงอขมะมอญเห็นจึงว่า เรือนมันสนุกยิ่งกว่าเรือนเราอันเป็นพระยาอีก ว่าแล้วก็กลับขึ้นมายังเรือนหลวง นางอัครมเหสีจึงทูลถามถึงสองครั้งสามครั้ง ว่าเหตุไฉนพระองค์จึงเสด็จมาเร็วนัก สมิงอขมะมอญก็มิได้ออกวาจาประการใด นางอัครมเหสีจึงให้สาวใช้คนสนิทลงไปถามเมียลักขะยาพยูว่า ท่านทั้งปวงเพ็ดทูลประการใดจึงทรงพระโกรธ

ฝ่ายลักชะยาพยูรู้ว่าสมิงอขมะมอญโกรธ จึงคิดกับย่าวไพร่คนสนิทว่า สมิงอขมะมอญสิโกรธเราแล้ว จะนิ่งอยู่ก็มิได้ จำจะคิดอ่านประหารชีวิตเสียจึงจะพ้นอันตราย ครั้นคิดกันพร้อมแล้ว ก็จัดเครื่องบรรณาการให้ย่าวคนสนิทถือขึ้นไปคนหนึ่งจะไปถวาย เอาอาวุธซ่อนขึ้นไปด้วย คิดทำดังนี้หวังมิให้สมิงอขมะมอญสงสัยแลตัวลักชะยาพยูนั้น ก็เอาอาวุธซ่อนไปมิให้คนทั้งปวงเห็น ครั้นถึงเรือนหลวงแล้ว ทหารทั้งปวงก็วิ่งกรูกันขึ้นไป

ฝ่ายสมิงอขมะมอญ เห็นพวกลักชะยาพยูถือสาตราวุธเข้ามาผิดปลาดก็รู้ว่าจะทำร้าย สมิงอขมะมอญก็โกรธฉวยได้ค้าขวิ่งออกมาต่อสู้ ฟันพวกลักชะยาพยูศีรษะขาดออกตายคนหนึ่ง พวกลักชะยาพยูก็หนุนแน่นกันเข้าไป อขมะมอญเห็นเหลือกำลังจะสู้มิได้ จึงร้องว่าแก่ลักชะยาพยูว่า เราเห็นกันมาแต่น้อยคุ้นใหญ่หาความพิโรธราคีแก่กันมิได้ เหตุไฉนท่านจะมาทำร้ายแก่เราๆ ขอชีวิตเถิด ลักชะยาพยูก็มิได้ฟัง จึงประหารสมิงอขมะมอญถึงแก่ความตาย ครั้นสมิงอขมะมอญตายแล้ว ลักชะยาพยูนั้นก็ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ครองสมบัติในเมืองพะโคได้แปดวัน แลเขตะมะมอญคนหนึ่งเป็นยุตรเขยมตะหยอก สร้างเมืองแห่งหนึ่งขนานนามเมืองพะโค ทางไกลเมืองพะโคเจ็ดวัน อเขตะมะมอญรู้ว่า ลักชะยาพยูฆ่าอขมะมอญเสียได้กินเมืองพะโค เห็นผู้คนระส่ำระสายอยู่อเขตะมะมอญก็ยกกองทัพมา พอมีหนังสือมตะหยอกยอกไปถึงอเขตะมะมอญ ๆ รู้ในหนังสือนั้นแล้ว ก็รีบยกทัพมาถึงเมืองพะโคมตะหยอกรู้จึงเข็ดประตูเมืองรับ อเขตะมะมอญก็ยกกองทัพเข้าไปในเมืองไล่จับลักชะยาพยูฆ่าเสีย

TUDC 26/05/2563

ขณะนั้นอเชตะมะมอญได้เป็นกษัตริย์ในเมืองพะโค ตั้งนามตนเองชื่อพระเจ้าตราพระยา ครองราชสมบัติในเมืองพะโคสืบมา

ฝ่ายข้างเมืองเมาะตะมะนั้น พระเจ้าพ้าร่วมพระอิสริยานุภาพเป็นอันมาก พระเจ้าพ้าร่วกับพระเจ้าตราพระยานั้นมีพระทัยเป็นมิตรภาพต่อกัน ต่างองค์ใช้ราชทูตส่งเครื่องบรรณาการไปเป็นราชสัมพันธมิตรไมตรีกัน พระเจ้าพ้าร่วมีพระราชธิดาองค์หนึ่งทรงพระนามว่านางสันทยา

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยามีพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่าสุเจตะละ ต่างองค์ส่งพระราชธิดาไปถวายกันทั้งสองฝ่ายทรงประพฤติดังนี้ เพื่อจะให้พระราชไมตรีผูกพันมั่นคงเป็นสุวรรณปัถพีอันเดียวกัน ทั้งสองพระนครก็อยู่เย็นเป็นสุข

ครั้นต่อมามังเกริกเปรียง ซึ่งเป็นใหญ่ในเมืองภุกามยกพลโยธามาล้อมเมืองทะละไว้ ให้มังแซะซอราชนัดดายกพลลงมาตีปลายด่านเมืองพะโค ชาวด่านทั้งปวงต้านทานรบพุ่งไว้ได้ประมาณห้าเดือนหกเดือน ต่างองอาจกล้าหาญด้วยกันทั้งสองฝ่าย ชาวด่านจึงยอกเข้ามายังเมืองพะโค พระเจ้าตราพระยาแจ้งแล้ว จึงใช้ราชทูตนำพระราชสาส์นไปถึงพระเจ้าพ้าร่วณเมืองเมาะตะมะๆ ในขณะนั้นข้าวแพง ครั้นพระเจ้าพ้าร่วได้แจ้งแล้วจึงให้จัดทหารโยธาทั้งปวงเสร็จแล้วให้กองหน้ายกไปก่อนแล้วพระองค์จึงเสด็จยกทัพหนุนไปต่อภายหลัง ครั้นไปถึงเมืองพะโคแล้ว พระเจ้าตราพระยาจึงออกมาต้อนรับสนทนากันตามราชประเพณีไมตรีซึ่งมีต่อกัน

177812

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยาจึงให้จัดกองทัพเมืองพะโคนั้นเสร็จแล้ว ก็มาพร้อมกันกับกองทัพพระเจ้าฟ้าร่ว ไปปราบศึกซึ่งล้อมเมืองอากเหมาะปลายด่านนั้น ข้าศึกมิอาจจะต่อผู้ได้ก็แตกพ่ายหนีไป ครั้นมีชัยชนะข้าศึกแล้ว สองกษัตริย์ก็รีบยกไปปราบข้าศึกซึ่งมาล้อมเมืองทะละ และทัพเมืองภุกามนั้นก็แตกหนีไป จึงยกทัพไปล้อมเมืองหางสะทะงะ พม่าซึ่งรักษาเมืองหางสะทะงะนั้นทานกำลังมิได้ก็แตกหนีไป แล้วรีบยกกองทัพไปตีเมืองสะโทง พม่าซึ่งรักษาเมืองสะโทงนั้นถึงแก่ปราชัย

ฝ่ายทหารพระเจ้าฟ้าร่วพระเจ้าตราพระยา ก็จับตัว ณ หยักพม่าซึ่งเป็นเจ้าเมืองสะโทง ออกมาถวายสองกษัตริย์ ๆ ตรัสสั่งให้ประหารชีวิตเสีย สองกษัตริย์ไปปราบข้าศึกครั้งนั้น ได้พระนครเป็นอันมากแล้ว พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองให้เลิกกองทัพกลับมาเมืองพะโค ยกมาทางหนองมุเขิง

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยามีพระทัยประทุษฐร้ายต่อพระเจ้าฟ้าร่วคิดกันกับเสนาบดีว่า เราจะรีบยกไปก่อนแล้ว จะทำกลอุบายลวงเชิญพระเจ้าฟ้าร่วเข้าไปกินเลี้ยงในเมือง จะแต่งโภชนาหารประกอบยาพิษให้เสวยให้ถึงซึ่งพินาศ แล้วจะชิงเอาสมบัติในเมืองเมาะตะมะ ครั้นคิดกันแล้วก็รีบยกทัพมาก่อน

ฝ่ายพระเจ้าฟ้าร่วก็ยกทัพตามมาภายหลัง ครั้นมาถึงกลางทางมีผู้มากราบทูลว่า พระเจ้าตราพระยาคิดกลอุบายจะทำร้ายต่อพระองค์ พระเจ้าฟ้าร่วได้ทราบดังนั้น จึงทรงพระดำริว่าพระเจ้าตราพระยาก็เป็นพระราชสัมพันธมิตรสนิทเสน่หานัก และจะมาละสัตยานุสัตย์เสีย จะคิดประทุษฐร้ายต่อเราดังนี้ยังแคลงอยู่ ครั้นจะมิเชื่อเล่าถ้าจริงก็จะเสียที จะยกตามเข้าไป

TUDC 26/05/2563

ตั้งอยู่นอกเมืองพะโคก่อน พึงดูพระเจ้าตราพระยาจะคิดประทุษร้ายจริงหรือมิจริงประการใดก็จะรู้ ครั้นทรงดำริแล้ว จึงสั่งกำชับนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวง แล้วก็ให้ยกทัพมาตั้งมั่นอยู่นอกเมืองพะโค ให้คนสอดแนมคอยฟังกิตติศัพท์ดู

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยาได้แจ้งว่า พระเจ้าพาโรยกกองทัพมาตั้งอยู่นอกเมืองแล้ว จึงให้แต่งโภชนาหารประกอบด้วยยาพิษเสร็จแล้ว ก็ให้เสนาบดีออกไปเชิญเสด็จพระเจ้าพาโรเข้าไปกินเลี้ยง พระเจ้าพาโรจึงตรัสว่า ถ้าพระเจ้าตราพระยาปรารถนาจะเลี้ยงดูเรากับไพร่พลทหารทั้งปวงให้เป็นที่สบายแล้ว ก็ให้เชิญพระเจ้าตราพระยาเสด็จออกมาหาเราก่อนเถิด เราจึงจะเข้าไป ครั้นเสนาบดีกลับเข้าไปทูลตามคำพระเจ้าพาโรตรัสสั่ง พระเจ้าตราพระยาก็สะดุ้งพระทัย เห็นว่าพระเจ้าพาโรรู้พระองค์แล้วครั้นจะนิ่งไว้มิได้ก็แต่งกองทัพยกออกมา จะต่อรบด้วยพระเจ้าพาโร

ขณะนั้นเป็นฤดูคิมหันต์ใบไม้แห้ง พระเจ้าตราพระยาก็สั่งให้จุดไฟเผาป่าขึ้น หวังจะให้กองทัพพระเจ้าพาโรระส่ำระสาย เป็นอันตรายด้วยอำนาจเพลิง ครั้นไฟไหม้มาใกล้กองทัพพระเจ้าพาโร ๆ จึงสั่งให้ถอยทัพเข้ามาอาศัยอยู่ริมหนองน้ำแห่งหนึ่งจึงทรงสุวรรณภิงคารคอพระเต้าน้ำทอง เสด็จขึ้นทรงคชสารอันเป็นราชพาหนะแล้วจึงตั้งสัตยาธิษฐานหลั่งน้ำทักษิโณทกออกพระโอษฐตรัสว่าเราตั้งอยู่ในสัตยานุสัตย์ ขอทรงต่อพระเจ้าตราพระยา ๆ ละสัตยานุสัตย์สุจริตธรรมเสียคิดประทุษร้ายแก่เรา เดชะสัตยานุสัตย์ของเรานี้ ขอเทพยดาทั้งปวงจงช่วยอภิบาลรักษาข้าพเจ้าด้วย ถ้าพระเจ้าตรา

TUDC 26/05/2563

พระยาและพวกพลทั้งปวงจะทำอันตรายแก่ข้าพเจ้าขอให้ปราชัยไปเหมือนละ-ลอกอันกลิ้งเข้ามากระทบฝั่งนั้นเถิด

ขณะนั้นพระเจ้าตราพระยา เร่งรัยกพลเข้าไปข้างทิศตะวันตก แห่งหนองน้ำทกองทัพพระเจ้าพารัวอาศัยอยู่นั้น จึงลูกชาวบ้านกองมุคนหนึ่งชื่อลักคี เป็นทหารหน้าช้างถือทวนยืนอยู่หน้าช้างพระที่นั่งพระเจ้าพารัวกราบทูลว่า ถ้าและพระเจ้าตราพระยาจะมาชนช้างกับพระองค์ ข้าพเจ้าจะแทงตาช้างพระเจ้าตราพระยาให้แตกแล้ว จะคว้านเอาไส้ช้างออกมาให้จงได้ พระเจ้าพารัวได้ทรงพึงพระทัยนัก

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยาก็ไสช้างเข้ามาชนกับพระเจ้าพารัวลักคีลูกชาวบ้านกองมุนั้น ก็สะอึกเข้าแทงด้วยทวนถูกปากช้างที่หนึ่ง ถูกคอที่หนึ่ง ช้างพระเจ้าตราพระยาถูกเจ็บร้องขึ้นด้วยเสียงอันดังแล้วก็ผายหนีไป พระเจ้าพารัวก็เอาผ้าชับพระพักตร์ที่อันหนึ่งทิ้งให้แก่บุตรชาวบ้านกองมุเป็นสำคัญ บุตรชาวบ้านกองมุได้รับพระราชทานผ้าชับพระพักตร์แล้ว ก็เอาพันเป็นมงคลคาดศีรษะไว้ ฝ่ายพระเจ้าตราพระยาลงจากช้างขึ้นม้ารบหนีเข้าป่า รี้พลทั้งนั้นก็แตกหนีไปสิ้น

ฝ่ายพระเจ้าพารัวก็ยกทัพเข้ายังเมืองพะโคแล้ว แต่งให้ทแกล้วทหารไปติดตามจับพระเจ้าตราพระยา พลทหารตามไปจับเอาตัวได้พามาถวายพระเจ้าพารัว ๆ ทรงพระโกรธนัก จะให้ประหารชีวิตเสีย จึงพระสังฆราชราชาคณะชุมนุมสงฆ์ฝ่ายคันถธุระวิปัสนาธุระหลายรูป เข้ามาถวายพระพรขอชีวิตพระเจ้าตราพระยาไว้ พระเจ้าพารัวก็ทรงพระอนุญาตให้มิได้ฆ่าเสีย

แล้วให้เอาตัวพระเจ้าตราพระยากับพระราชธิดาของพระองค์ ซึ่งพระราชทานให้แก่พระเจ้าตราพระยาแต่ก่อนนั้น กับราชบุตรสององค์ชื่อชังคชื่อชังแง ซึ่งเกิดด้วยนางสินทยาราชธิดาของพระองค์นั้นให้ทแกล้วทหารคุมไปไว้ณเมืองเมาะตะมะก่อน ฝ่ายพระองค์ยังอยู่ณเมืองพะโค พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ลูกชาวบ้านกองมุ ตั้งให้เป็นเจ้าเมืองพะโค จึงให้หายิคามารดาลักลอออกมาแล้วตรัสว่า บุตรท่านมีความชอบในสงคราม เราก็ปูนบำเหน็จให้อยู่กินเมืองพะโคแล้ว ท่านทั้งสองจงเป็นใหญ่ในบ้านกองมุนี้เถิด แล้วพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าเป็นอันมาก จึงให้เอากลองไปตีไปในบ้านกองมุนั้นสุดเสียงกลองเพียงใด ก็ให้ทำหลักประโคนยกกำหนดไว้ทั้งสิทศ พระราชทานบ้านส่วยให้ขึ้นแก่ยิคามารดาลักลอมาตยั่นแล้ว ก็ยกเข้าไปเมืองเมาะตะมะ

ฝ่ายพระเจ้าตราพระยานั้น ยังมิรู้คิดประทุษร้ายพยาบาทในพระเจ้าพ่าร่วอยู่มิได้วาย จึงคิดกระทำเป็นดอกไม้กลไว้รอยพระนคร ถ้าพระเจ้าพ่าร่วจะเสด็จออกเลยบพระนครเมื่อใดจึงจะจุดดอกไม้เพลิงกลให้พระเจ้าพ่าร่วถึงซึ่งทิวงคต ความคิดพระเจ้าตราพระยาทำอุบายดังนี้ นางสินทยาพระราชธิดาพระเจ้าพ่าร่วแจ้งสัน จึงเข้าไปกราบทูลแจ้งแก่สมเด็จพระบิดาทุกประการ พระเจ้าพ่าร่วได้ทรายแล้วก็ทรงพระโกรธจึงตรัสว่าควรก่อนก็ทำอันตรายแก่กูทีหนึ่งแล้ว กูก็ละชีวิตไว้มิได้ฆ่าเสีย ยังจะคิดประทุษร้ายต่อกูอีกเล่า ผลกรรมมาคลใจจะให้ถึงแก่พินาศฉิบหาย เราจะเลี้ยงไว้มิได้ ก็ตรัสสั่งเพชฆาตให้เอาพระเจ้าตราพระยาไปประหาร

ชวดเสีย และบุตรซึ่งเกิดด้วยนางสินทยาอันเป็นราชนัดดานั้น ทรงพระกรุณาโปรดเลี้ยงไว้ พระเจ้าพาราวได้เป็นกษัตริย์ในเมืองเมาะตะมะในศักราช ๖๔๙ ปี เสวยราชย์สมบัติได้หกปี ลุศักราช ๖๕๕ ปี มีช้างฉัททันต์ตัวหนึ่ง มาแต่ป่าหิมพานต์สมรด้วยนางช้างดำณเมืองสุโขทัย เกิดลูกเป็นช้างเผือกผู้ขาวบริสุทธิ์ทุกสำลี อายุช้างนั้นได้หกปี สมเด็จพระร่วงเจ้าจึงให้เอามาบำรุงเลี้ยงไว้ ครั้นอยู่มาเป็นบุญสมภารแห่งพระเจ้าพาราวที่จะได้ช้างเผือกไว้เป็นคู่เมืองเมาะตะมะ เผอิญให้ช้างเผือกมิได้รับน้ำและหญ้าเป็นหลายเวลา นายช้างจึงเอาเนื้อความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระร่วงเจ้าๆ ก็เสด็จมาทอดพระเนตรพระยาช้างเผือก จึงทรงพระดำริว่าช้างนี้มิได้เกิดโรคประการใดมาเป็นดังนี้ดูก็เป็นอัศจรรย์นัก หรือจะมีควรอยู่เป็นราชพาหนะแห่งเรากระมัง พระองค์ไม่สบายพระทัยก็เสด็จกลับเข้ามาเวลาค่ำเข้าที่พระบรรทม จึงทรงพระอธิษฐานขอนิมิตเทพยดาอันรักษาพระยาช้างเผือก ขันดาลให้ทรงสุบินนิมิตว่า ถ้าช้างเผือกอยู่ในเมืองสุโขทัยจะเกิดอุบาทว์ใหญ่สี่ประการ คือจะเกิดอันตรายแก่พระเจ้าแผ่นดิน ให้พลัดพรากจากสมบัติประการหนึ่ง จะเกิดวิบัติแก่พระอัครมเหสีประการหนึ่ง จะเกิดเหตุใหญ่แก่เสนาบดีประการหนึ่ง จะเกิดจลาจลแก่ไพร่ฟ้าประชากรประการหนึ่ง เป็นอุบาทว์เหตุสี่ประการ ครั้นสมเด็จพระร่วงเจ้าตื่นจากที่พระบรรทมแล้วเสด็จออก จึงตรัสเล่าพระสุบินให้เสนาบดีทั้งปวงฟัง แล้วตรัสว่าเห็นช้างเผือกจะมีพอใจอยู่ด้วยเราแล้ว ประเทศอันใดพระยาช้างชอบใจจะไปอยู่ก็ตามใจเถิด เสนาพฤฒามาตย์รับสั่งแล้ว จึงปรึกษากัน

กราบทูลว่า ช้างตัวนี้เป็นพระยาเสวตมงคลคชสารคู่เมืองตัวประเสริฐ ซึ่งจะปล่อยไปนั้นเสียดายนัก ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะขอเลี้ยงหญ้าให้พระยาช้างกินก่อน ถ้าและกินหญ้าเมืองใด จึงจะส่งไปเมืองนั้น สมเด็จพระร่วงเจ้าก็ตรัสเห็นด้วยอำมาตย์ จึงให้เอาหญ้ามากำเป็นสามกำแล้วคือตั้งเป็นหญ้าเมืองสุโขทัยกำหนึ่ง เป็นหญ้าเมืองเมาะตะมะกำหนึ่ง เป็นหญ้าเมืองเชียงใหม่กำหนึ่ง แล้วจึงอธิษฐานว่า ถ้าพระยาช้างจะไปอยู่ประเทศที่แห่งใด ก็ให้กินหญ้าเมืองนั้นบริโภคเถิด

ขณะนั้นพระยาช้าง กินเอาหญ้าเมืองเมาะตะมะขึ้นก่อนเหนือกระพองครู่หนึ่งแล้วก็กิน เอางวงกวาดหญ้าสองเมืองนั้นเสีย สมเด็จพระร่วงเจ้าทอดพระเนตรเห็นดังนี้จึงตรัสว่า สำหรับบุญเขาแล้วก็เอาไปให้เขาเถิด จึงสั่งให้เกณฑ์ชาวบ้านตราเลิกชาวบ้านกลองห้าร้อยคน อำมาตย์ผู้หนึ่งเป็นนายคุมพระยาช้างเผือกมาส่ง แต่แม่ช้างนั้นให้เอากลับคืนมา และคนซึ่งไปส่งช้างนั้นให้มีขวานถือร้อยพร้าร้อยจอบร้อยสำหรับทำทางปรายหลักตอลุ่มตอน และคนสองร้อยนั้นให้ปลูกโรงแต่งที่ประทับ แล้วมีพราหมณ์สี่คนสำหรับสังวัจฉรายมนต์ทั้งสี่ทิศ ครั้นไปถึงท่าจะลงแพนั้น พระยาช้างเผือกจึงให้แม่ช้างลงแพก่อน ตัวพระยาช้างจึงลงต่อภายหลัง คนห้าร้อยซึ่งไปส่งนั้นจึงว่า ท่านจะเอามารดาไปด้วยฉะนี้ ข้าพเจ้าทั้งปวงก็มิพ้นพระราชอาญาพระเจ้าอยู่หัว เมื่อพระยาช้างได้ฟังคำคนทั้งปวงว่าดังนั้นก็เอางวงขึ้นพาดหลังนางพังผู้มารดา มีงากยทั้งสองนองไปด้วยน้ำตา จึงเอางวงพยุงส่งมารดาขึ้นจากแพ คนห้าร้อยได้เห็นแล้วก็บังเกิดสังเวชใจ

สันด้วยกัน ครั้นข้ามไปถึงฝั่งเข้าแดนเมืองเมาะตะมะแล้ว จึงเอาข่าวบอกเข้าไปให้กราบทูลพระเจ้าพ่าร้ว ๆ ได้ทราบว่า สมเด็จพระร่วงเจ้าพระราชทานพระยาเสวตมงคลคชสารศรีเมืองมา ก็มีพระทัยโสมนัสนัก จึงให้จัดการที่จะรับพระยาช้างเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้นไปรับถึงท้ายเมืองแปรแล้วพระราชทานรางวัลแก่ชาวเมืองสุโขทัย ซึ่งมาส่งพระยาช้างเผือกนั้นเป็นอันมาก ครั้นได้ฤกษ์แล้วก็ให้ประโคมฆ้องกลองแตรสังข์รับพระยาช้างเผือกลงไปเมืองเมาะตะมะ ตกแต่งที่อยู่ให้ตามสมควร ศุศักราช ๖๕๕ ปี

ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่รู้ว่า พระเจ้าพ่าร้วได้ช้างเผือกผู้มาไว้เป็นศรีพระนคร จึงให้แต่งทัพแปดทัพเป็นคนแปดหมื่นยกลงมาล้อมเมืองเมาะตะมะไว้ พระเจ้าพ่าร้วจึงปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงว่า กองทัพเมืองเชียงใหม่ยกมาครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก จะคิดประการใด ฝ่ายมุขมาตยาทั้งปวงจึงกราบทูลว่า ซึ่งพระเจ้าเชียงใหม่ให้ยกพลมากระทำสงครามครั้งนี้ เพื่อประโยชน์จะใคร่ได้พระยาช้างเผือกไปไว้เป็นศรีพระนครเชียงใหม่ ขอพระองค์จงทรงพระอธิษฐานขอสุบินนิมิตให้แจ้งเหตุประจักษ์ก่อน ถ้าพระยาช้างเผือกจะควรคู่เป็นราชพาหนะของพระองค์อยู่ ขอให้ทรงพระสุบินนิมิตที่เป็นชัยมงคล ถ้าจะเสียพระยาช้างเผือกและบ้านเมืองแก่ข้าศึก ก็ให้ทรงพระสุบินนิมิตเป็นอัปมงคลให้ประจักษ์แล้ว จึงจะได้คิดถ่ายเทต่อภายหลัง พระเจ้าพ่าร้วได้ทรงฟังดังนั้นเห็นชอบด้วย จึงสั่งให้ปลูกศาลแต่งเครื่องพลกรรมบวงสรวงเทพยดา ครั้นเวลาค่ำก็ทรงอธิษฐานต่อเทพยดาว่า ถ้าช้างเผือกตัวนี้เกิดด้วยบุญสมภารจะเป็นราชพาหนะแห่งข้าพเจ้า ก็ขอให้นิมิตเป็นศุภมงคลเถิด ถ้าข้าพเจ้าจะสิ้นวาสนา จะเสียพระยาช้างและพระนครแก่ข้าศึกแล้ว ขอให้ข้าพเจ้านิมิตเป็นอัปมงคลเถิด ทรง

พระอธิษฐานแล้วก็เข้าที่พระบรรทม ครั้นล่วงเข้าเวลาปัจฉิมยาม จึงเทพยดาอันสถิตสิงอยู่ในบวรเศวตฉัตร์ จึงบันดาลให้พระเจ้าฟ้ารั่วนิมิตฝันว่า ซึ่งข้าศึกมาล้อมพระนครไว้ครั้งนี้ จะทรงพระวิตกไปไย พระยาช้างเผือกผู้ของพระองค์เป็นชัยมงคลอยู่แล้ว ให้เร่งแต่งที่บนยอดเขาใกล้เมืองเมาะตะมะ ประดับด้วยราชวัติฉัตรธง แลให้เอาอ่างทองคำใส่น้ำตั้งพิธีแล้ว จึงประดับพระยาช้างด้วยเครื่องคชาภรณ์อันงาม เชิญขึ้นไปณยอดเขาซึ่งตั้งพิธีนั้น พระยาช้างก็จะสูบเอาน้ำในอ่างทองพ่นออกไปทิศใดปัจจามิตรที่อยู่ในทิศนั้นก็จะปราชัยไปทุกทิศ ครั้นพระเจ้าฟ้ารั่วตื่นจากที่พระบรรทมแล้ว ทรงพระดำริว่าชะรอยเทพยดาเจ้ามาบอกเหตุให้เราแล้วเป็นมั่นคง จึงเสด็จออกสั่งให้แต่งที่ณยอดเขาใกล้เมืองเมาะตะมะเสร็จแล้ว ถึงเวลาอุดมฤกษ์ก็ให้เชิญพระยาช้างขึ้นไปสถิตในโรงราชพิธี

ฝ่ายพระยาช้างก็สูบเอาน้ำในอ่างทองแล้ว ก็พ่นออกไปตามทิศซึ่งข้าศึกตั้งอยู่นั้น ช้างในกองทัพเมืองเชียงใหม่ได้ยินเสียงพระยาช้างเผือกพ่นน้ำออกไปก็ตกใจ วิ่งเหยียบกองทัพ ๆ ก็แตกไป ชาวเมืองเมาะตะมะก็เปิดประตูเมืองออกไปเก็บได้เครื่องสาตราวุธและผู้คนช้างม้าเป็นอันมาก จำเดิมแต่ทัพเมืองเชียงใหม่แตกไปแล้ว ชาวเมืองเมาะตะมะก็มีความสุขทั่วทุกชายหญิง ครั้นอยู่นานมา ชังคีชังแงซึ่งเป็นบุตรพระเจ้าตราพระยานั้น พระเจ้าฟ้ารั่วให้เชิญพานพระศรีองค์หนึ่ง เชิญพระเต้าน้ำองค์หนึ่ง ด้วยเห็นว่าเป็นพระราชนัดดาหาแคลงพระทัยไม่ ใช้สอยสนิทอยู่ วันหนึ่งอำมาตย์ทั้งปวงจึงบอกชังคีชังแงว่า พ่อทั้งสองนี้หาเป็นพระราชบุตรพระเจ้าฟ้ารั่วไม่ เป็นบุตรพระเจ้าตราพระยาต่างหาก ชังคีชังแงสงสัยนัก จึงไปทูลถาม

พระมารดา นางสินทยาผู้เป็นมารดา ก็ยอกสมคำอำมาตย์และแจ้งความแต่หลังให้ฟังทุกประการ ชั่งคิชั่งแจ้งได้ฟังพระมารดายอกดังนั้น ก็มีพระทัยโทมนัสเศร้าโศก จึงปรึกษากันพี่น้องว่า แต่พระราชบิดาเราท่านยังประหารชีวิตเสีย ตัวเราทั้งสองนี้ไหนท่านจะรักใคร่ พี่น้องจึงคิดกันเป็นกลฐ เอามีดเหน็บซ่อนไว้คอยดูท่วงทีจึงจะทำการ ครั้นพระเจ้าพาโรวเข้าที่บรรทมหลับสนิทอยู่ สองคนพี่น้องรีบย่องเข้าไป แล้วชักมีดเหน็บออกจะแทง พอนางนักสนมเห็นร้องโอดโอยขึ้น พี่น้องทั้งสองกลัวแทงเขาไปหาเข้าไม่ พระเจ้าพาโรวตกพระทัยตื่นขึ้นเห็น ชั่งคิชั่งแง่ก็วิ่งหนีไป จึงตรัสสั่งเสนายตีตามไปจับ เสนายตีทั้งปวงตามไปจับพระราชนัดดาทั้งสองได้ณ ตำบลวัดเฉพาะ เอามาถวายพระเจ้าพาโรว ๆ จึงตรัสสั่งให้เอาไป ประหารชีวิตเสีย แล้วจึงตรัสว่า แต่นี้ไปตัดหวายอย่าไว้หนามหน่อฆ่าพ่ออย่าไว้ลูก จึงเป็นคำโบราณสืบมาคงเท่าบัดนี้ พระเจ้าพาโรวเสวยสมบัติในเมืองเมาะตะมะได้สิบหกปี พระโรคเบียดเบียน ก็สวรรคต ณ วันพุธขึ้นหกค่ำเดือนยี่ จุลศักราช ๖๗๕ ปี เมื่อไปอยู่ณเมืองสุโขทัยประมาณกึ่ง และเมื่อแรกได้ราชสมบัติพระชนมายุเท่าใด จดหมายในราชพงศาวดารรามัญหาปรากฏไม่

ฝ่ายมุขมนตรีทั้งปวง จึงเชิญพระศพพระเจ้าพาโรวเข้าถวายพระเพลิงในปราสาท กวาดเอาพระอัฐิและพระอังคารประมวญเข้าแล้วก่อเจดีย์สรวมลงไว้ กระทำเป็นรูปนกยูงทองไว้หน้าพระเจดีย์ ๆ ยังประดิษฐานอยู่คงเท่าบัดนี้ แล้วเสนาพฤฒามาตย์ปโรหิตทั้งปวง จึงเชิญมะกะตาผู้เป็นพระอนุชาพระเจ้าพาโรวขึ้นครองสมบัติในศักราช ๖๗๕ ปี ณวันเสาร์ขึ้นเจ็ดค่ำ

เกือนสามฤกษยสิบ ครันมะกะดาได้เสวยราชย์สมบัติเป็นใหญ่ในเมืองเมาะตะมะแล้ว จึงให้แต่งพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการ ให้ราชทูตคุมไปถวายสมเด็จพระร่วงเจ้าขอพระราชทานนาม พระร่วงเจ้าจึงตรัสถามราชทูตว่ามะกะดานเป็นเชื้อวงศ์กษัตริย์อยู่หรือ ราชทูตว่าเป็นพระอนุชาพระเจ้าพาราว สมเด็จพระร่วงเจ้าได้ทรงฟังก็มีพระทัยยินดี จึงพระราชทานพระนามลงในพระสุพรรณบัฏขอพระเจ้ารามประเดิด ราชทูตรับสุพรรณบัฏแล้ว ก็กราบถวายบังคมลามาถึงเมืองเมาะตะมะ จึงถวายพระสุพรรณบัฏแก่พระเจ้ามะกะดา

ฝ่ายเสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิตท้าวปวง ก็ตั้งพระราชพิธีราชาภิเศกมะกะดา เป็นกษัตริย์ทางพระนามว่าพระเจ้ารามประเดิดๆ จึงให้สร้างเมืองสะโตง และเมืองวานแล้วโปรดให้สมิงยีรามะละไปกินเมืองวาน

ขณะนั้นพระเจ้าเชียงใหม่ จึงแต่งให้เสนาบดีเป็นแม่ทัพยกมาตีเมืองวานๆ แตก สมิงยีรามะละตาย และพระเจ้ารามประเดิดนั้นได้เสวยราชย์สมบัติแล้ว เกียจคร้านมิได้เอาพระทัยใส่ในราชกิจ

ฝ่ายสมิงมังละคีกซึ่งเป็นผัวนางอุ่นเรือน น้องสาวพระเจ้าพาราวหรือพี่เขยพระยารามประเดิดนั้น คิดกันกับภรรยาว่า พระยารามประเดิดเกียจคร้าน มิได้เอาพระทัยใส่ในราชการแผ่นดิน อุปมาดังต้นไม้อันหาผลมิได้ มีแต่ใบประดับดอกไม้อันปราศจากกลิ่นหอมก็หาประโยชน์มิได้ เมื่อตัวความคิดน้อยแล้วสิประกอบด้วยความเกียจคร้านเล่า แต่ทัพเสนาบดียกมาเพียงนี้ ยังได้ความเดือดร้อนทั่วพระนครแล้ว ถ้าหากมีศึกษัตริย์ใหญ่หลวงมา จะมิเสียพระนครเป็นเชลยเขาเสียหรือ ทั้งพระยาช้างเผือก

ก็จะได้ไปแก่ข้าศึก จะนิ่งอยู่ให้ครองสมบัติสืบไปมิได้ จำจะยกเสียจากราชย์สมบัติ ครั้นคิดกันแล้ว จึงแต่งเป็นกลอุบายให้กรมช้างเอาเนื้อความกราบทูลว่า มีช้างตัวหนึ่งสามงาๆหนึ่งออกที่กระพอง เที่ยวกินหญ้าอยู่ข้างริมลานพระ พระยารามประเดิดได้ทรงฟังสำคัญว่าจริง มิได้มีความสงสัยก็พระทัย จึงสั่งให้เอาช้างต่อและเชือกยาศข้ามไปฟากเมืองเมาะลำเลิงแล้ว ส่วนพระองค์ก็เสด็จข้ามไปด้วยพวกพลพอประมาณ หมายจะจับช้างตัวประหลาด เมื่อข้ามไปมิพบช้างสำคัญแล้ว จะเสด็จกลับคืนเข้าเมือง ประตูเมืองเขาก็ปิดเสียเข้าพระนครมิได้ สมิงมังละคิดก็ให้จับพระยารามประเดิดฆ่าเสีย พระยารามประเดิดได้เสวยราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะสองปี ในศักราช ๖๗๖ ปี แก่กษัตริย์ครองราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะสวรรคตล่วงไปสองพระองค์แล้ว จึงสมิงมังละคิดจะคิดเอาราชสมบัติ

ฝ่ายนางอุ่นเรือนภรรยานั้นจึงว่า ธรรมดาขนช้อจำจะเป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้น ต้องประพฤติให้ข้องอาจกุจหนึ่งพระยาไกรสรสีหราช เสนาบดีไพล่พลเมืองจึงจะเกรงกลัว บัดนี้พระองค์ก็ทรงชราภาพอยู่แล้ว จะมีผู้ใดเกรงกลัวหามิได้ ลูกชายเราก็มีอยู่สองคน ลูกชายใหญ่นั้นจะให้เป็นพระยาเสวยราชย์สมบัติแล้วเราสองคนก็จะพึ่งพาอาศัยได้ถนัด ไพร่พ้าข้าเผ้าทั้งปวงก็เกรงกลัวฉันท์เดียวกัน ครั้นปรึกษาเห็นชอบด้วยกันแล้ว จึงอภิเษกเจ้าอาวซึ่งเป็นบุตรชายคนใหญ่ให้ครองราชสมบัติ ณ วันอาทิตย์ขึ้นหกค่ำเดือนยี่ศักราช ๖๗๖ ปี จึงแต่งพระราชสาส์นถือเครื่องราชบรรณาการ ให้ราชทูตคุมไปถวาย ทูลขอพระนามสมเด็จพระร่วงเจ้าๆจึง

TUDC 28/05/2563

พระราชทานพระนามลงพระสุพรรณบัฏ ชื่อพระเจ้าแสนเมืองมิง และพระราชธิดาสมเด็จพระร่วงเจ้า ซึ่งเป็นมเหสีพระเจ้าพ่าเรือนั้น สมิงมังละคิดก็เอามาเป็นภรรยา สมิงมังละคิดให้ปลูกตำหนักใหญ่อันหนึ่งบนยอดเขาพังปูแล้วให้เขียนเป็นรูปต่างๆ อยู่มาวันหนึ่งสมิงมังละคิดออกไปเล่นน้ำในสระ ฝ่ายข้าสาวซึ่งอยู่ในตำหนักนั้น นอนกลางวันมิได้ปิดหน้าต่างเมื่อระเกิดเหตุนั้น กาคาบเอาเนื้อย่าง ซึ่งไฟติดอยู่นั้นมาจับกินที่หน้าต่าง ไฟตกลงติดเชือกเข้าก็ไหม้ตำหนักขึ้น นางห้ามทั้งหลายซึ่งอยู่ในตำหนักนั้นหนีไม่ทันก็ตายในไฟ

ฝ่ายสมิงมังละคิดกลับเข้ามา เห็นนางห้ามทั้งปวงถึงแก่ความตายดังนั้น จึงให้เอาศพนั้นมากองม้วสุมไว้ เอาไม้ซึ่งเหลือไฟไหม้นั้นมาเผาศพนั้นเสีย

ฝ่ายพระเจ้าแสนเมืองมิง กับแม่นางตะบินนั้นอยู่ด้วยกันมีพระราชบุตรองค์หนึ่งชื่ออายกำกอง ครั้นอยู่มามีพระราชบุตรอีกองค์หนึ่งชื่อว่านางโอกัลยา พระเจ้าแสนเมืองมิงมีราชบุตรสององค์

ฝ่ายสมิงมังละคิด แลนางอุ่นเรือนซึ่งเป็นยิกามารดา ก็ถึงแก่กาลกิริยาไปสู่ปรโลกในปีนั้น ในศักราช ๖๘๐ ปี พระยาแสนเมืองมิงยกไปตีเมืองลำภูลประการ ได้เมืองลำภูลประการแล้ว ยกไปตีเมืองทวายก็ได้เมืองทวาย จึงให้ขุนลังกาไปตีเมืองตะนาวศรีก็ได้เมืองตะนาวศรี แต่พระยาแสนเมืองมิงได้เสวยราชย์สมบัติอยู่สิบสี่ปี จะได้มีข้าศึกมาย่ำยีหามิได้

TUDC 26/05/2563

ไพร่พ้าข้าแผ่นดินก็อยู่เย็นเป็นสุข พระยาแสนเมืองมิงนั้นโลภในการเมถุนธรรมนัก ประชวรพระโรคสำหรับบุรุษก็ถึงแก่พิลาลัย ศักราช ๖๘๑ ปี แต่กษัตริย์ได้ครองราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะ ได้พระนามในพระสุพรรณบัฏมาแต่เมืองสุโขทัยเป็นสามพระองค์ จึงเจ้าชีพเป็นพระอนุชาพระเจ้าแสนเมืองมิงได้เสวยราชย์สมบัติสืบมา รับพระนามว่าพระเจ้ารามมะไถย และราชธิดาของพระเจ้ารามประเดิดซึ่งเป็นน้องพระเจ้ารามมะไถยองค์หนึ่งนั้น ชื่อว่าแม่นางอำปะแลแม่นางตะปี่ ซึ่งเป็นมเหสีพระเจ้าแสนเมืองมิง พระเจ้ารามมะไถยเอานางทั้งสองนั้นมาเลี้ยงเป็นอัครมเหสี อยู่มาจึงให้ไปสร้างเมืองตะเกิง และเมืองวากะเมาะอยู่ข้างทิศอุดรเมืองพะโค

ครั้นอยู่มาไทยห้าร้อย หนีออกไปแต่เมืองเพชรบุรีไปสู่สมภารพระเจ้ารามมะไถย ๆ ถามว่าเหตุใดจึงมาสู่สมภารเรา ไทยห้าร้อยจึงทูลว่าข้าพเจ้ารู้ข่าวเลื่องลือไปว่า พระองค์มีความรักใคร่ในข้าราชการและทหารนัก ข้าพเจ้าจึงเข้ามาสู่สมภาร พระเจ้ารามมะไถยได้ทรงฟังก็ชอบพระทัย จึงพระราชทานรางวัลแก่ไทยห้าร้อยเป็นอันมาก โปรดให้ชิปอนข้าหลวงเดิมเป็นใหญ่แก่ไทยห้าร้อย ครั้นอยู่มาสมิงอายกำกอง ซึ่งเป็นพระราชบุตรพระเจ้าแสนเมืองมิงเกิดด้วยแม่นางตะปี่นั้นเป็นคนหยาบช้า ประพฤติพาลทุจริตพระเจ้ารามมะไถยผู้เป็นบิดาเลี้ยงให้เอาไปจำไว้ ให้ริบเอาทรัพย์สิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคเสียสิ้น ครั้นอยู่มาภรรยาชายกำกองคลอดบุตรชาย พระเจ้ารามมะไถยทรงพระเมตตาแก่กุมารผู้เป็นหลานนั้น จึงพระราชทานทรัพย์สิ่งของ ๆ อายกำกองผู้บิดาคืนให้กุมารทั้งปวงนั้น ครั้นกุมารวัฒนาการจำเริญใหญ่ขึ้นมา พระเจ้ารามมะไถยจึงพระราชทานนามชื่อสมิงเจาอาย

ปราสาทๆ มีบุตรสี่คนๆ หนึ่งชื่อยิจาน พระเจ้ารามมะไถยโปรดให้กินเมืองพะสิม คนหนึ่งชื่ออายพะบูนโปรดให้กินเมืองนครเพน คนหนึ่งชื่อเลกพร้าโปรดให้กินเมืองมองมะละ คนหนึ่งชื่ออุเลวโปรดให้กินเมืองเมาะลำเลิง แล้วพระเจ้ารามมะไถยให้เจ้าอายพะบูนไปตีเมืองทวาย ส่วนพระองค์นั้นยกไปตีเมืองตะนาวศรีแตก ได้เมืองตะนาวศรีแล้วกลับเข้ามาในนั้น แล้วให้ยิจานยกไปตีเมืองมะเริงได้เมืองมะเริงแล้ว ก็ให้อยู่กินเมืองมะเริง

ฝ่ายพระเจ้ารามมะไถย เกิดพระราชบุตรด้วยนางอำปะสามพระองค์พระราชบุตรผู้ใหญ่นั้น เมื่อประสูติเกิดจันทรุปราคาพระราชบิดามารดาพระวงศา จึงพระราชทานนามชื่อพระนางจันทะมังคะละ อยู่มาพระชนม์ได้สี่ขวบห้าขวบ พระนางจันทะมังคะละสิ้นพระชนม์ พระราชบุตรถัดมาพระองค์หนึ่ง เมื่อจะประสูติมีเหตุอัศจรรย์ พระเจ้ารามมะไถยผู้เป็นพระราชบิดาให้สร้างกุฏิเจ็ดหลัง ถวายพระสงฆ์แล้วเสร็จแต่ในวันเดียวมีผู้นำเอาผลมะเดื่อใหญ่ประมาณสามกำมาถวาย ผลมะเดื่อนั้นรามัญเรียกว่าวิอาศรัย ครั้งอักษรกับกุฏิเจ็ดหลังซึ่งสร้างแล้วนั้นจึงถวายพระนามชื่อว่าวิหารเทวี พระราชบุตรองค์หนึ่งทรงพระนามชื่อว่ามุนะ ครั้นต่อไปในเบื้องหน้าพระราชบุตรชื่อว่ามุนะนั้นได้ครองราชสมบัติ คนทั้งปวงก็เรียกพระวิหารเทวีนั้น ชื่อว่าพระมหาเทวีเหตุว่าเป็นสมเด็จพระเจ้าพนางเธอ พระเจ้ารามมะไถยเกิดพระราชบุตรด้วยแม่นางตะบี้สองพระองค์ๆ หนึ่งชื่อว่ามิฉานเป็นพระราชบุตร พระราชบุตรรององค์หนึ่งชื่อว่ามังลังกา ครั้นมังลังกาค่อยทำเริญขึ้นมา พระราชบิดาให้ยกทัพไปตีเมืองทวายก็ได้เมืองทวาย อยู่มาครั้งหนึ่งชีปอนซึ่งได้คุมไทยห้าร้อยเป็นกำลังคิดกลอุบายปลูกเรือนฝากระดาน

น้อยเรือนหนึ่ง ครั้นเรือนแล้วจึงไปทูลเชิญพระเจ้ารามมะไถยว่า ขอเชิญพระองค์เสด็จไปเหยียบเรือนข้าพเจ้าให้เป็นเกียรติยศไว้ พระเจ้ารามมะไถยก็ทรงพระเมตตาแก่ชีปอนว่าเป็นข้าหลวงเดิมมา แล้วก็ได้เสยงพระองค์มาแต่ยังเยาว์อยู่นั้น หาความสงสัยพระทัยไม่ ก็เสด็จลงไปสู่เรือนชีปอนๆ กับไทยห้าร้อยก็จับพระเจ้ารามมะไถยฆ่าเสีย พระเจ้ารามมะไถยก็สวรรคต พระเจ้ารามมะไถยได้เสวยราชย์สมบัติในศักราช ๖๘๑ ปี เสวยราชย์ได้แปดปีทิวงคต ในศักราช ๖๘๙ ปี แต่กษัตริย์ได้เสวยราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะตั้งแต่พระเจ้าพ่ารั่วมาจนถึงพระเจ้ารามมะไถย เป็นสี่พระองค์ด้วยกันในเมืองเมาะตะมะ

ฝ่ายแม่นางอำปะพระอัครมเหสีเอก อันตั้งพระนามชื่อว่า นางจันทะมังคะละนั้น กับนางนักสนมทั้งปวง จึงลอบเอาเงินทองไปให้แก่เสนาคนหนึ่งชื่อว่าเจตะสงคราม ให้คิดฆ่าชีปอนเสีย เจตะสงครามรับเงินทองแล้วก็ยกไปฆ่าชีปอนเสีย แลชีปอนได้เป็นใหญ่ในเมืองเมาะตะมะได้เจ็ดวันก็ตาย ในศักราช ๖๘๙ ปี แต่กษัตริย์ได้ครองราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะเป็นห้าพระองค์ ครั้นชีปอนตายแล้ว อายกำกองผู้เป็นราชบุตรพระเจ้าแสนเมืองมิง ซึ่งเป็นหลานพระเจ้ารามมะไถยๆ ให้จำไว้นั้น ครั้นอยู่มานางจันทะมังคะละคิดให้ถอดออกจากโทษ ยกราชย์สมบัติให้ อายกำกองได้ราชย์สมบัติแล้ว มิได้กักขัญญูรักใคร่นางจันทะมังคะละๆ ลอบเอายาพิษใส่ให้อายกำกองกิน อายกำกองก็ถึงแก่ความตาย แต่กษัตริย์ได้เสวยราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะได้หกพระองค์ ครั้นอายกำกองถึงแก่อาสัญ

TUDC 26/05/2563

กรรมแล้ว พระยาอายลาวเป็นใหญ่อยู่ในเมืองสะโคง แล้วยกไปอยู่เมืองพะโค มีบุตรชายคนหนึ่งชื่อ อายลอง นางอำปะให้ไปเชิญมาระยกราชสมบัติให้ พระยาอายลาวจึงพาเอา อายลองซึ่งเป็นบุตรไปเมืองเมาะตะมะด้วย พระยาอายลาวก็เอานางอำปะภิเศกเป็นอัครมเหสี พระยาอายลาวได้เสวยราชย์สมบัติในเมือง เมาะตะมะๆ กับเมือง สุโขทัย ขาดทางพระราชไมตรีกันแต่นั้นมา

ขณะนั้นในเมืองเมาะตะมะ เมืองพะโค เมืองสะโตง เมืองพะสิมนั้น บังเกิดข้าวยากหมากแพง อาณาประชาราษฎรนั้นล้มตายเป็นอันมาก พระยาช้างเผือกก็งาหัก ครั้นอยู่มาพระยาอายลาวจึงทรงดำริว่า ถ้ากูล่วงลับไปแล้ว มุนะผู้เป็นบุตรนางตะบิกับลูกกูนี้ใครจะได้ราชสมบัติ จำกูจะลองความคิดคนทั้งสองดู ทรงดำริแล้ว ทำเป็นทรงพระประชวร มิให้พระอัครมเหสีและนางนักสนมเข้าใกล้ ให้แต่คนที่ไว้พระทัยเข้าใช้ใกล้พระองค์แต่สองคนสามคน ครั้นอยู่มาทำประชวรหนักลง นางนักสนมจึงพูดแก่กันอย่าให้แพร่งพรายไปว่า ทรงพระประชวรหนักลง

ฝ่าย อายลองพระราชโอรสนั้น คุมพลทหารไปรับมุนะๆ ก็แตกมา แล้วมุนะยกพวกพลติดตามมาจะรับเอาอายลอง พระเจ้าอายลาวเห็นวุ่นวายจึงร้องตวาดออกมาว่า อ้ายสองคนพี่น้องทำไมกัน ฝ่ายทหารมุนะได้ยินพระสุรเสียงพระยาอายลาวร้องตวาดออกมา ก็วิ่งหลบลี้หนีไป พระยาอายลาวทำอาการประดุจหนึ่งทรงพระโกรธแก่มุนะ ว่าพวกพ้องข้าไทยมันมากมันจึงทำข่มเหงแก่ลูกกูได้ถึงเพียงนี้ จึงสั่งให้จำมุนะไว้

ครั้นอยู่มานางจันทะมังคะละ กับนางสะเอียงทูลขอโทษมุนะ พระยาอายลาวโปรดมุนะพ้นโทษ ครั้นอยู่มาอายลองพระราชโอรสพระยาอายลาวเป็นอหิวาตกโรคกับสูญสิ้นพระชนม์ พระยาอายลาวผู้เป็นพระราชบิดา ได้เสวยราชย์สมบัติเมืองเมาะตะมะได้สิบแปดปี ลุศักราช ๗๐๗ ปี กสวรรคต ตั้งแต่พระเจ้าฟ้ารั่วครองราชสมบัติในเมืองเมาะตะมะ ได้ช้างเผือกผู้เป็นปฐมราชพาหนะ มาตรายเท่าพระยาอายลาว ลำดับยกยัติริย์ต่อมา พระนามปรากฏเรียกว่า พระเจ้าช้างเผือกทุกพระองค์ ล่วงไปได้เจ็ดพระองค์ ด้วยกันและพระองค์ซึ่งเป็นเคารยแปด คือมุนะได้ราชาภิเศกในราชสมบัติ ทรงพระนามชื่อว่าพระเจ้าอู่

อยู่มาในกาลวันหนึ่ง พระเจ้าอู่เสด็จไปคล้องช้างเมืองพะโค เมื่อเสด็จกลับมาแนนพบสตรีผู้หนึ่งอยู่ในสวนกล้วย เป็นบุตรีชาวสวนกล้วย มีลักษณะอันงามหาที่สุดมิได้ ชื่อว่าเมี้ยโกสก แปลเป็นคำไทยว่านางผมงาม พระเจ้าอู่มีพระทัยเสน่หารักใคร่ในนางนั้นนัก จึงให้ตกแต่งมรรคาสรรพไปด้วยราชวัตฉัตรธง ต้นกล้วยต้นอ้อยมีร้านน้ำสองข้างมรรคา รับสตรีนั้นเข้ามาเมืองเมาะตะมะ เลี้ยงเป็นพระสนมเอก ให้ชื่อว่านางอำเปอ

ขณะนั้นชาวเมืองทั้งปวงซึ่งได้เห็นรูปนางนั้น ก็ตบมือรำทำเพลงว่าทักกะตอยลัตอรูปะนะโกลนโกญปะราตาลาญู แปลเป็นภาษาไทยว่า นางรูปงามทรามสวาทผาดหน้าค้า มีศรีแก่นางทั้งหลาย ลูกชาวบ้านกล้วยน้ำ และนางอำเปอนั้น พระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกเป็นที่เสน่หารักใคร่ยิ่งนัก ครั้นอยู่มานางจันทะมังคะละซึ่งเป็นพระอัครมเหสีตาย จึงตั้งนางอำเปอขึ้นเป็นอัครมเหสี ให้ชื่อว่านางจันทะมังคะละ

ฝ่ายอำมาตย์คนหนึ่งนั้น มีบุตรคนหนึ่งชื่อว่ามะสามขุญๆ มีลูกหญิงสี่คนๆ หนึ่งชื่อว่ามุเอียด คนหนึ่งชื่อว่ามุกอ คนหนึ่งชื่อว่ามุชพ คนหนึ่งชื่อว่ามุเตียว ทั้งสี่คนนั้นอำมาตย์ผู้เป็นบิดาเอาขึ้นไปถวายพระเจ้าอู่ๆ รับเอาไว้คนหนึ่งชื่อว่ามุเตียว เป็นน้องที่สุดแล้วพระราชทานให้มังลังกา ทั้งมังลังกาเป็นชื่อยกองสิ้นให้ไปกินเมืองพะโค แลมุเตียวนั้นมีบุตรคนหนึ่งชื่อว่าขุญลาภ ครั้นจำเริญอายุขึ้นมา พระเจ้าอู่โปรดให้ไปกินเมืองตะเกิง พระเจ้าอู่เสวยราชย์ได้สามปีในศักราช ๗๑๐ ปี พระเจ้าเชียงใหม่จึงแต่งกองทัพแปดทัพๆ ละหมื่น ให้อุพิตเป็นแม่ทัพยกไปตีเมืองเมาะตะมะ และกองทัพยกไปตีเมืองสะโตง เมืองตักคลา เมืองวาน เมืองยางงิน เมืองนครเกิง เมืองเหล่านี้แตกหมดมาตั้งกองทัพอยู่ณบ้านปลายไผ่แปดทัพใกล้เมืองเมาะตะมะทางสองร้อยเส้น ชาวเมืองเมาะตะมะออกไปหาข้าวปลาก็ขัดสน สมณชีพราหมณ์เสนาพฤฒามาตย์ราษฎรก็ได้ความร้อนรนนัก จึงมาประชุมปรึกษาพร้อมกันว่า แต่ก่อนเป็นบุรพาริศสัยมา ถ้าจะมีศึกสงครามมาแต่ประเทศทิศใด ก็ย่อมให้แต่งยวงสรวงพลีกรรมบูชาเทพยดาอารักษ์ พระเสื้อเมืองทรงเมืองกับพระยาช้างเผือก ข้าศึกก็จะพ่ายหนีไป ปโรหิตจึงเอาเนื้อความทั้งนี้ขึ้นไปบังคมทูลพระเจ้าอู่ๆ แจ้งแล้ว ครั้นเวลากลางคืน เทพยดาเจ้าอันรักษาพระยาช้างเผือก จึงบันดาลให้พระเจ้าอู่ทรงสุบินนิมิตว่า ให้ทำต้องกันกับปโรหิตกราบทูล ครั้นพระเจ้าอู่ตื่นบรรทมขึ้นแจ้งในนิมิตแล้ว ก็มีความยินดีนัก จึงให้อาราธนาสมณชีพราหมณ์ ให้ปลูกศาลยวงสรวงเทพยดาอารักษ์กับโรงพระยาช้างเผือกขึ้น

ยอดเขาใกล้เชิงกำแพงเมือง แล้วให้ล้อมด้วยราชวัติฉัตรธง จึงให้ประดับพระยาช้างเผือกด้วยเครื่องราชาภรณ์อันอลงการ แล้วเชิญเข้าสถิตในโรง ยืนเหนือแผ่นศิลาบ่ายหน้าไปต่อราชศัตรู แล้วให้เอาอ่างทองคำมาใส่น้ำพระพุทธมนต์ตั้งไว้ตรงหน้าพระยาช้างเผือก ปโรหิตจึงอธิษฐานว่าขอให้พวกอริมทร์ราชไพรีพ่ายแพ้หนีไป ด้วยอำนาจพระเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินและอำนาจพระยาช้างเผือก

ฝ่ายพระยาช้างเผือกก็เอางวงสูบน้ำในอ่างทอง พ่นออกไปโดยทิศข้าศึกตั้งอยู่นั้น ฝ่ายรพลช้างม้ากองทัพเมืองเชียงใหม่ซึ่งประชิดเมืองเมาะตะมะนั้น ก็ตกใจคนเหยียบผู้คนอลหม่านไป ครั้นพระเจ้าอู่แจ้งเหตุดังนั้นแล้ว จึงให้ยกกองทัพออกโจมตีกองทัพเมืองเชียงใหม่ๆ ก็แตกพ่ายไปทิ้งเครื่องสาตราวุธเครื่องอุปโภคบริโภคเสียสิ้น ทหารและอาณาประชาราษฎรในเมืองออกเก็บเอาของที่กองทัพทิ้งเสียนั้นได้เป็นอันมาก

ขณะนั้นเมืองเมาะตะมะ มีชัยแก่ข้าศึกเพราะพระยาช้างเผือกครั้งนั้น จึงทรงพระนามชื่อว่าพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือก ครั้นอยู่มาพระเจ้าช้างเผือกทรงพระราชศรัทธาจะใคร่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบไป จึงให้แต่งทูตานุทูตจำทูลพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการบรรทุกสำเภาออกไปขอพระบรมสารีริกธาตุเมืองลังกาทวีป พระเจ้าลังกาครั้นแจ้งแล้ว ก็ทรงพระโสมนัสยินดีมีศรัทธาด้วยพระเจ้าช้างเผือก จึงสั่งให้จัดแจงเชิญเสด็จพระบรมสารีริกธาตุให้ราชทูตมาเป็นอันมาก พระเจ้าช้างเผือกจึงให้สร้างพระสถูปกลอมปอน แปลเป็นภาษาไทยว่าพระเจดีย์ใหญ่ร้อยอ้อม จึง

เชิญพระสารีริกธาตุบรรจุไว้แล้วให้หล่อรูปฉลองพระองค์และรูปพระอัครมเหสี รูปพระมหาเทวีอันเป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ และรูปนางนักสนมและเสนาบดี แล้วไปด้วยทองคำตั้งไว้บูชาพระสถูป ซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จึงถวายพระนามพระสถูปนั้นว่าพระเจดีย์กลอมปอน ก็ปรากฏอยู่เมืองเมาะตะมะมาคุงเท่าทุกวันนี้ แลพระเจ้าช้างเผือกได้เสวยราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะมาได้หกปี

ขณะนั้นศักราช ๗๑๖ ปี นายช้างเอาช้างเผือกลงน้ำให้เกิดอัศจรรย์เป็นพายุพัดหนักอากาศมืดมน ช้างนั้นจึงอันตรธานหายไป ครั้นพระเจ้าช้างเผือกแจ้งดังนั้น ก็ทรงพระโทมนัสพระทัยเศร้าหมองยิ่งนัก

ขณะนั้นยังมีหมอช้างคนหนึ่งมากราบทูลว่า ในป่าละภูนั้นมีช้างใหญ่ตัวหนึ่ง รอยเท้าใกล้เคียงขนาด ควรทำเป็นช้างพระที่นั่งได้ ครั้นพระเจ้าช้างเผือกแจ้งเนื้อความซึ่งหมอช้างมากราบทูลดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก จึงพระราชทานรางวัลให้แก่หมอช้างผู้นั้นเป็นอันมาก แล้วพระเจ้าช้างเผือกจึงสั่งให้เกณฑ์เอาพระตะเยคพิเยซึ่งกินเมืองตะเกิง และอำมาตย์ป่านจอซึ่งกินเมืองวาน สมิงนารายณ์ซึ่งกินเมืองสะโตง มะสามน้องสมิงชัพรายกินเมืองตักคลา เจ้าพระลกษ์กินเมืองเสพทั้งห้าเมืองมาพร้อมกันเป็นคนหกหมื่นเศษ พระเจ้าช้างเผือกก็เสด็จไปป่าละภู กับทั้งพระราชบุตรพระราชธิดาพระราชวงศานุวงศ์ แลพระอัครมเหสีนางพระสนมกรมในทั้งปวง เสด็จอยู่ณป่าละภูประมาณสี่เดือน มะละคอนน้องชายสมิงเลกพร้านั้น ก็ไปตามเสด็จด้วย

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายพระตะบะผู้รักษาเมืองเมาะตะมะนั้น ภายหลังคิดกันทำการกบฏต่อพระเจ้าช้างเผือก ส่วนตัวพระตะบะนั้นแข็งเมืองเมาะตะมะ อายพะยุนผู้น้องแข็งเมืองนครเพน อุเลวนั้นแข็งเมืองเมาะลำเลิง สมิงเลกพรานั้นแข็งเมืองมองมะละ พระตะบะนั้นเหตุว่ามีลูกหลานมากจึงคิดร้ายต่อพระเจ้าช้างเผือก ๆ เสด็จล้อมช้างอยู่ณบ้านจะภูนั้น ทอดพระเนตรเห็นดาวกฤติกาซึ่งโลกสมมุติเรียกว่าดาวลูกไก่นั้นเข้าในดวงพระจันทร์ จึงตรัสถามราชาปโรหิตว่าเหตุนี้จะเป็นประการใด สมิงชะเยงสะมิตโหรจึงกราบทูลทำนายว่าเป็นประเพณีสืบมา พระจันทร์เป็นใหญ่กว่าดาวทั้งปวง ถ้าดาวดวงใดใกล้พระจันทร์แล้ว รัศมีพระจันทร์ก็กลบรัศมีดาวลบหายไป อันพระจันทร์คือพระมหากษัตราธิราชเจ้า ดาวนั้นคือเสนาบดีทั้งปวง ซึ่งเป็นบริวารพระมหากษัตริย์ ครั้นเข้าใกล้พระมหากษัตริย์แล้วอานุภาพก็หายไป ยังดาวกฤติกาเข้าใกล้ดวงพระจันทร์ตลอดไป รัศมีก็สว่างอยู่หามลทินมิได้ พระจันทร์ก็ส่องแสงสว่างอยู่ด้วยกันดังนี้ ต้องในคัมภีร์โหรว่า เสนาบดีระคิดกบฏประทุษร้ายต่อพระองค์ ซึ่งจะซ้ำอยู่ในบ้านข้าศึกระมัดระวังมากขึ้น ไพร่พลในกองทัพก็เจ็บป่วยเป็นอันมาก ขอเชิญพระองค์ยกกองทัพกลับคืนเข้าพระนคร พระเจ้าช้างเผือกก็เห็นชอบด้วย

ครั้นเวลารุ่งเช้า พระเจ้าช้างเผือกก็สั่งให้ยกกองทัพกลับมา ครั้นถึงบ้านปลายไผ่ริมเมืองเมาะตะมะ พระตะบะรู้จึงให้ปิดประตูเมืองไว้ พระเจ้าช้างเผือกแจ้งเหตุแล้ว จึงส่งทหารสมิงนารายณ์ว่า เราจะยกเข้าตีเมืองเมาะตะมะ พระเจ้าช้างเผือกยกเสนาบดีกับไพร่พลพร้อมแล้ว ก็ยกเข้าถึง

CUDC 26/05/2563

ประตูเมือง ชาวเมืองเมาะตะมะเห็นพระเจ้าช้างเผือกก็ตกใจกลัวหนัก จะใคร่เปิดประตูเมืองให้ และพี่น้องเมียคชาอิดซึ่งเป็นนางท้าวช้างใน ชวนกันเปิดประตูรับพระเจ้าช้างเผือก

ขณะนั้นมะอายพะยุนผู้น้องพระตะบะ ซึ่งร่วมคิดด้วยพี่ชาย ขี่ช้างพลายกับทหารพันหนึ่งมาถึงประตูนั้น ให้จับพวกเมียคชาอิดตัดศีรษะเสีย แล้วเอาไปตระเวนป่าวร้องว่า ถ้าผู้ใดทำดังนี้อีก มิได้รักษาหน้าที่เชิงเทิน จะให้ลงพระราชทัณฑ์ตัดศีรษะเสีย ชาวเมืองทั้งปวงเห็นดังนั้น ก็กลัวอาญา รักษาหน้าที่เชิงเทินไว้เป็นสามารถ

ฝ่ายกองทัพพระเจ้าช้างเผือก จะหักหาญรบเข้าไปในเมืองนั้นมิได้ เสนาบดีช้างพระเจ้าช้างเผือกนั้น ร้องเรียกบุตรภรรยาเข้าไป ฝ่ายพระตะบะรู้จับเอาบุตรภรรยาเสนาบดีซึ่งอยู่ด้วยพระเจ้าช้างเผือกมัดแขวนขึ้นไว้ให้เห็น ฝ่ายนายทัพนายกองข้างพระเจ้าช้างเผือก เห็นบุตรภรรยาต้องผูกมัดเจ็บช้าลำบากอยู่ ต่างคนต่างสงสารนิ่งอยู่มิได้ก็หนีพระเจ้าช้างเผือกเข้าไปหาบุตรภรรยาของตนบ้าง

ฝ่ายพระตะบะก็ให้ปล่อยลูกเมียนายทัพนายกอง ซึ่งมัดไว้นั้นออกเสีย ให้ขำเหน็จรางวัลแก่ผู้หนีมาเข้านั้นเป็นอันมาก ผู้ซึ่งไม่มาเข้าหานั้น พระตะบะให้ทำโทษบุตรภรรยามากขึ้น ครั้นเวลากลางคืนทหารในกองทัพพระเจ้าช้างเผือก ก็หนีไปในเมืองเป็นอันมาก แต่สมิงราชสังครำคนหนึ่งนั้น คิดกตัญญูต่อพระเจ้าอู่พระเจ้าช้างเผือกว่า พระองค์เลี้ยงดูได้คิดมาจะหนีเข้าไปหาพระตะบะเหมือนคนทั้งปวงหาควรไม่ ถึงพระตะบะจะทำโทษ

แก่ยุทธภรรยาสักเท่าใด ก็เป็นเวรนุเวรเขาทำมาแต่ก่อนเอง จะเอาเวรเขามาใส่เวรเราได้หรือ จำจะอาสาไปจนกว่าจะสิ้นชีวิต จึงสมิงสะมอนเป็นเสนาบดีผู้น้อยคนหนึ่ง เข้าไปกราบทูลพระเจ้าอู่พระเจ้าช้างเผือกว่า คนหนึ่งเข้าไปในเมืองเป็นอันมากกองทัพเราเขายางไป ที่ยังมาข้างหลังก็มามิทัน เห็นไพร่พลอิดโรยเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเจ็บปวดเป็นอันมาก บรรดานายทัพนายกองที่เป็นคนต่างพระเนตรพระกรรณของพระองค์ ซึ่งไปอยู่เมืองพะโคนั้นให้หามาก็ยังมิทัน พระองค์จะเสด็จอยู่นานไปกำลังศึกเราจะน้อยไป ข้าพระพุทธเจ้าจะขอเชิญเสด็จพระองค์ไปตั้งทัพณเมืองวานก่อน เมื่อใดพระตะเบิดพเชยพระองค์ชิงกันเมืองตะเกิงนั้น มาถึงพร้อมกันกำลังศึกเรามากแล้วเมื่อใด จึงเชิญเสด็จยกโยธาทหารมาตีเมืองเมาะตะมะเมื่อนั้น อันพระตะบะนั้นเปรียบประดุจสุนัขจิ้งจอกอันน้อย จะมาสู้พระองค์ซึ่งเป็นพระยาราชสีห์ได้ฉันใด

ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือก ได้ฟังสมิงสะมอนกราบทูลดังนั้นเห็นชอบด้วย จึงสั่งให้กวาดต้อนครอบครัวซึ่งอยู่นอกเมืองนั้นให้ล่วงไปอยู่เมืองวานแล้ว พระองค์ก็ยกกองทัพไปตั้งมั่นอยู่ณเมืองวาน แลเมืองเมาะตะมะกับเมืองวานทางใกลกันสองวัน ฝ่ายพระตะเบิดพเชย แลนายทัพนายกองน้อยใหญ่ซึ่งอยู่ณตะเกิงนั้น ก็ยกมาถึงเมืองวานพร้อมกัน พระเจ้าช้างเผือกจึงสั่งให้ก่อกำแพงตั้งเมืองวาน

ขณะนั้นศักราช ๙๑๗ ปี พระเจ้าช้างเผือกตั้งอยู่ณเมืองวานให้หาเสนาบดีมาพร้อมกัน พอเป็นฤดูฝนไพร่พลไม่ได้ทำนา ครั้นรุ่งขึ้นปีใหม่

TUDC 28/05/2563

พระเจ้าช้างเผือกจึงแต่งให้พระตะเบิดพิเขยพระเจ้าช้างเผือกเป็นแม่ทัพ สมิงราชสังครำทัพหนึ่ง สมิงนครศรีชังกันเมืองพะโคทัพหนึ่ง พร้อมด้วยช้างม้ารพลเครื่องสาตราวุธ ให้ถือน้ำพิพัฒน์สัจจาแล้ว จึงให้ยกกองทัพมาตีเมืองเมาะตะมะ ล้อมเมืองเมาะตะมะไว้

ฝ่ายพระตะบะแต่งกองทัพออกมาตีพระตะเบิดก่อน และสมิงมะละกอนน้องสมิงเล็กพร้า ภักดีต่อพระเจ้าช้างเผือก เป็นใจรบพุ่งตีศรีย์กองทัพพระตะบะได้เนืองๆ แล้วไปถึงพระเจ้าช้างเผือกๆ ก็ตีพระท้ายนัก แต่ล้อมเมืองเมาะตะมะไว้สิบห้าวัน ผู้คนซึ่งอยู่ในเมืองเมาะตะมะก็กลัวพระเจ้าช้างเผือกนัก พระตะเบิดจึงใช้ให้คนเข้าไปบอกแก่แม่มะสำโรว่า เรายกมาล้อมเมืองอยู่นี้ก็ช้านานแล้ว ยังไม่เห็นสิ่งของที่จะเป็นของคาวหวานมาสู่ให้เรากินดังแต่ก่อนบ้างเลย แม่มะสำโรจึงว่าข้าพเจ้าเป็นผู้หญิงตอก จะได้คิดกยฏต่อพระเจ้าช้างเผือกนั้นหามิได้ ครั้นจะแต่งข้าวของออกไปให้กินอย่างแต่ก่อน กลัวพระตะบะจะฆ่าเสียจึงนิ่งนานใจอยู่ และซึ่งพระตะบะทำการกยฏทั้งนี้ ก็เป็นกรรมของพระตะบะตกแต่งใส่ตัวเอง ข้าพเจ้าขอถวายบังคมมาถึงฝ่าพระบาทพระเจ้าช้างเผือกด้วยเถิด นอกกว่าพระตะเบิดพิเขยพระเจ้าช้างเผือกแล้ว ผู้ใดจะเป็นทัพพงข้าพเจ้านั้นหามิได้ ทุกวันนี้เห็นแต่พระตะเบิดเป็นทัพพงผู้เดียว จึงแม่มะสำโรเอาเรื่องราวทั้งนี้ไปบอกแก่พระตะบะๆ ก็คิดใจ พระตะบะจึงว่าแก่แม่มะสำโรว่า จะให้สิ่งของออกไปให้พระตะเบิดก็ตามเถิด แม่มะสำโรได้โอกาสดังนั้น ก็ตกแต่งข้าวของออกไปให้พระตะเบิดกินเนืองๆ พระตะเบิดกินของหาสงสัยไม่ ครั้นหลายวันมา

TUDC 26/05/2563

พระตะบะจึงให้เอายาพิษลอยไปใส่ในของกิน ซึ่งแม่มะลำโรเอาไปให้พระตะเบกนั้น ครั้นพระตะเบกกินเข้าไปก็ถึงแก่ความตาย พระตะบะรู้ว่าแม่ทัพหลวงตายแล้ว จึงแต่งกองทัพออกไปโจมตี กองทัพทั้งนั้นก็แตกพ่ายไป ทิ้งอาศพพระตะเบกไว้ พระตะบะก็เอาอาศพพระตะเบกเผาเสีย

ขณะเมื่อพระตะเบกตายแล้ว พระเจ้าช้างเผือกหาความสบายในพระทัยมิได้ จึงพระเจ้าช้างเผือกยกมหาเทวีพระเจ้าพี่นางให้เป็นภรรยาไชยสุระ แล้วแต่งให้ไชยสุระเป็นแม่ทัพยกทหารกลับไปตีเมืองเมาะตะมะอีกครั้งหนึ่ง และไชยสุระนั้นขี่ช้างพลายเข้าหักกำแพงเมือง ชาวหน้าที่เชิงเทินก็ทิ้งข้าวหม้อกินและสุพรรณฉันออกไป ช้างไชยสุระก็ถอยออกมา แล้วทหารขนหน้าที่ยิงเกาทัณฑ์ไปถูกไชยสุระตาย พระตะบะจึงให้ยกกองทัพออกตามตีทัพไชยสุระก็แตกพ่ายไป จับได้ทหารไชยสุระสามคน ชื่อว่าเทพราชหนึ่ง สามลามุตองค์หนึ่ง ทะละเชชหนึ่ง พระตะบะให้เอาทหารสามคนไปปล่อยเสียณเมืองฝรั่ง กองทัพไชยสุระก็แตกกลับไปเมืองวาน อยู่มาฝ่ายสมิงเลกพร้อยกขึ้นไปตีเมืองหลากแหลก เจ้านครยาซึ่งกินเมืองหลากแหลกนั้นต้านทานมิได้ก็แตกหนีไป ตัวเจ้านครยาก็ถึงแก่ความตาย สมิงเลกพร้อยก็ได้เชลยเป็นอันมาก

ฝ่ายกองทัพพระเจ้าช้างเผือก ตั้งอยู่ในหว่างศึกกระหนายยมิอาจไหวตัวได้ ฝ่ายสมิงมะละกอนซึ่งเป็นน้องสมิงเลกพร้อยนั้นอยู่ข้างพระเจ้าช้างเผือก จึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือกว่า พี่ข้าพเจ้าเป็นกบฏต่อพระองค์ ตัวข้าพเจ้าหาเป็นกบฏต่อพระองค์ด้วยไม่ ข้าพเจ้าจะขอทำราชการฉลองพระเดชพระคุณ

ไปกว่าจะสิ้นชีวิต บุตรภรรยาของข้าพเจ้าจะขอไว้ให้ละของอุสุพระยาท ตัว
ข้าพเจ้าจะขอรับพระราชทานไปอยู่เมืองหลากแหลกจะขอต่อด้วยสมิงเลกพร้า
มิให้สมิงเลกพร้ามาย่ำยีได้ คำข้าพเจ้ากราบทูลนี้ ถ้าพระองค์มิไว้พระทัย
ข้าพเจ้าขอถวายความสัตย์ไว้จะขอรับพระราชทานโลหิตในพระยาทแห่งพระองค์
ครั้นพระเจ้าช้างเผือกทรายแล้ว ก็ให้มะละกอนทำความสัตย์กินโลหิตพระยาท
จึงพระราชทานให้ชื่อว่าสมิงสามปรายให้กินเมืองหลากแหลก ครั้นสมิง
สามปรายให้กินเมืองหลากแหลกแล้ว สมิงเลกพร้าผู้พี่รู้ข่าวไป ก็ยก
กองทัพมาตีสมิงสามปราย ๆ ผู้น้องก็รบต้านอยู่ได้ แต่พระเจ้าช้างเผือกให้
ไปตีเมืองเมาะตะมะถึงสองครั้ง ๆ หนึ่งพระตะเยกเป็นนายทัพไปตี ก็ถูกยาพิษ
ถึงแก่ความตาย กองทัพก็เลิกกลับมา อีกครั้งหนึ่งให้ใชยสุระไปตีก็ถูก
เกาฒณฑ์ถึงแก่ความตาย กองทัพก็เลิกกลับมา ตั้งแต่นั้นไม่ให้ยกไปตีเลย
ตั้งมั่นอยู่ณเมืองวาน

ฝ่ายพระตะยะกยัญญาติวงศ์ทั้งปวง ซึ่งอยู่ในเมืองเมาะตะมะนั้นจึงปรึกษา
กันว่า พระเจ้าช้างเผือกตั้งมั่นอยู่ณเมืองวาน เราท่านทั้งปวงหาความสุขไม่
ครั้นจะยกกองทัพไปตีโดยกำลังก็เห็นจะกระทำมิได้ เราคิดจะไปขอกองทัพ
พระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ยกลงมาช่วยตีกระหนาบ เห็นจะได้มีชัยชนะฝ่าย
เดียว ครั้นพร้อมกันแล้ว จึงให้จัดแจงแหวนพลอยอันมีค่าต่าง ๆ ทองคำ
กับสักหลาดแพรม้วนหนึ่ง ผ้าสีหราโมรเป็นเครื่องราชยบรรณาการ แล้ว
ให้แต่งพระราชสาส์นไปถึงพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ในพระราชสาส์นนั้นว่า
ข้าพเจ้าพระตะยะขอน้อมเกล้าถวายบังคมพระบาทยุคลสมเด็จพระมหาราช

TUDC 26/05/2563

เจ้าเชียงใหม่ให้แจ้ง ด้วยแต่ก่อนนั้นข้าพเจ้าเป็นข้าพระเจ้าช้างเผือกมานานแล้ว ทุกวันนี้น้ำใจขุ่นหมอง ข้าพเจ้าจะนอนที่ใดก็ผินเท้าไปข้างพระเจ้าช้างเผือก ผินศีรษะมาข้างพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือกก็ยกไปตั้งอยู่ ณ เมืองวาน ได้ทำสงครามรบพุ่งตีกันมาหลายครั้ง ยังหาแพ้ชนะกันไม่ ข้าพเจ้าจะขอรับพระราชทานกองทัพสมเด็จพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ยกมาช่วย ตั้งอยู่ที่เมืองสะเตงเป็นทัพกระหนาบ เห็นว่ากองทัพพระเจ้าช้างเผือกจะพ่ายหนีไป ถ้าข้าพเจ้าได้เป็นใหญ่ในเมืองเมาะตะมะแล้ว ชีวิตข้าพเจ้ามีอยู่ตราบใดอันเมืองเมาะตะมะนั้น ข้าพเจ้าขอถวายไว้ใต้ฝ่าพระยาทชนแก่เมืองเชียงใหม่

ฝ่ายพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ รับเครื่องราชบรรณาการแล้วก็มีหนังสือตอบมาว่า จะยกกองทัพลงมาช่วยพระตะบะ ครั้นพระเจ้าช้างเผือกแจ้งว่า พระตะบะให้ไปขอกองทัพพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ๆ จะยกมาช่วยพระตะบะ จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีว่า กองทัพเมืองเชียงใหม่จะยกมาตั้ง ณ เมืองสะเตงจะคิดประการใดดี

เสนาบดีกราบทูลว่า สงครามครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ด้วยว่ากองทัพเมืองเชียงใหม่ยกลงมาตั้ง ณ เมืองสเตง ถ้ากองทัพยกเข้าตีเป็นสองทัพกระหนาบเข้ามา พระตะบะจะมีน้ำใจกำเริบก็จะตีหักเข้ามาได้ ฝ่ายทัพข้างเราจะขัดสนนัก ขอเชิญเสด็จพระองค์ยกกองทัพไปตั้งเมืองพะโคก่อนผ่อนเอากำลังไว้ พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสว่า ถ้าเราจะยกไปตั้งเมืองพะโคแล้ว เมืองเมาะตะมะนั้นจะมีเป็นสิทธิแก่พระตะบะหรือ เสนาบดีทั้งปวงจึงทูลว่า ถ้า

พระองค์มิยกไปจะตั้งมั่นอยู่ ณ เมืองวานนี้เห็นจะได้อยู่ ข้าพเจ้าอยู่มาถวายอันธรรมดาไฟไหม้ขัดพร้อนถึงจะมีของดีเป็นทรัพย์จำจะเอามาทำเป็นรองเท้าเหยียบไป จึงจะหนีเพลิงชิงร้อนได้ บัดนี้มีศึกสงครามมา จะทำอันตรายแก่บ้านเมืองแห่งเรา อันประเพณีศึกจะหย่อนกำลังหาญเหี้ยมลงนั้น ก็เป็นต้นด้วยโลภย์เป็นที่ตั้ง จึงจะเกิดกำหนักตัดความหาญเหี้ยมลงได้ พระองค์มีพระราชธิดาอยู่ขอให้แต่งตะละแม่ศรีไปอ่อนน้อมแก่พระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ เห็นการสงครามก็จะเหือดหายไปเป็นมั่นคง

ครั้นพระเจ้าช้างเผือกได้ฟังถ้อยคำอำมาตย์แพรจอกราบทูลดังนั้นก็เห็นชอบด้วย จึงแต่งราชธิดาและเครื่องราชบรรณาการกับช้างพลายห้าช้างขึ้นไปถวายพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ๆ ก็มีพระทัยหนักมิได้ยกทัพลงมา แต่พระเจ้าช้างเผือกเสวยราชย์สมบัติในเมืองเมาะตะมะได้สิบห้าปี พระตะบะแข็งเมืองอยู่ได้หกปี ครั้นอยู่มาฝ่ายนางจันทะมังคะละพระอัครมเหสีพระเจ้าช้างเผือกประชวรหนัก จึงกราบทูลพระเจ้าช้างเผือกว่าหลานของข้าพเจ้าคือมะยิ่กำกองคนนี้ ข้าพเจ้ารักดังบุตรในอุทรไปภายหน้าพระองค์อย่าได้รังเกียจข้าพเจ้าขอภัยในมะยิ่กำกองเป็นอันขาดทีเดียว พระองค์ทรงพระเมตตาแก่ข้าพเจ้าฉันใด จงทรงพระเมตตาแก่มะยิ่กำกองฉันนั้น พระเจ้าช้างเผือกครั้นได้ฟัง พระองค์มิได้ตรัสประการใด ครั้นอยู่มานางจันทะมังคะละผู้เป็นพระอัครมเหสีพระเจ้าช้างเผือกถึงแก่พิลาลัยไปสู่ปรโลก ครั้งนั้นพอบุตรอำมาตย์แพรจอนั้นถึงแก่ความตายด้วย และอำมาตย์แพรจอชังเป็นยิกานั้นเป็นที่คิดอ่านราชการแก่พระเจ้าช้างเผือก ๆ จึงสั่งให้โกนศีรษะทั้งเมือง

TUDC 26/03/2563

ฝ่ายพระตะบะรุจึงแต่งอายพะยุนผู้น้อง คุมไพร่ห้าร้อยโกนศีรษะสนทุกคน ให้ปลอมไปปล้นเอาเมืองวาน อายพะยุนจึงยกพลห้าร้อยกับช้างพลายร้อย ครั้นกลางวันเข้าซุ่มซ่อนอยู่ในป่า กลางคืนก็เร่งรีบไปก่อนสว่าง เวลาเช้าตรู่ชาวเมืองเปิดประตูก็ปลอมเข้าไป นายประตูและชาวเมืองทั้งปวงหาทันสงสัยไม่ ครั้นเข้าไปในเมืองได้ ก็คุมกันเป็นกองทัพไล่ตีทวยทงเมือง ชาวเมืองก็หนีแตกกระจัดพลัดพรายไป

ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือกเสด็จขึ้นช้างพังตัวหนึ่ง ก็ขับช้างหนีไปแต่กับนายช้างคนหนึ่ง พวกพลทหารตามมิทัน ครั้นถึงคลองอันหนึ่ง ช้างลงข้ามคลองติดโคลนถอนเท้ามิขึ้น นายช้างจึงเข้าแยกเอาพระเจ้าช้างเผือกพาเข้าป่าผ่าพง เมื่อพระเจ้าช้างเผือกอยู่บนหลังนายช้างพาไปนั้น เห็นสิ่งใดก็ถามเนือง ๆ ฝ่ายควานช้างซึ่งแยกพระเจ้าช้างเผือกมานั้นเหนอยพระเจ้าช้างเผือกถามสิ่งใดก็พูดบ้างนิ่งเสียบ้าง ครั้นพระเจ้าช้างเผือกถามเซ้าซี้ไปก็โกรธ จึงว่าเป็นคำฉกรรจ์ว่า พระยาอู่ผึ่งมหาเทวีข้าศึกตามมาไม่เป็นทุกข์มาถามเซ้าซี้อยู่อีกเล่า พระเจ้าอู่ได้ฟังควานช้างว่าดังนั้น ก็ขัดพระทัยมิได้ถามนายช้างต่อไปเลย ครั้นมาถึงตำบลกะยัดแตะเสนาพฤฒา—มาตย์ราชปโรหิตทั้งปวง พาเอาพระอัครมเหสีพระราชบุตรพระราชธิดา และนางสนมทั้งปวงมาทันพระเจ้าช้างเผือกพร้อมกัน พระเจ้าช้างเผือกมิได้เสด็จกลับมาเมืองวาน ยกตรงไปเมืองพะโคทีเดียว ครั้นถึงเมืองพะโคแล้ว พระมหาเทวีซึ่งเป็นพระเจ้าพี่นางอยู่ ณ เมืองตะเกิงรู้ข่าวไปก็เสด็จขึ้นมา ครั้นมาถึงก็เข้ากอดเอาพระเจ้าช้างเผือกผู้เป็นพระราชอนุชา ก็ทรงพระกันแสง

TUDC 26/05/2563

รักกัน ครั้นสร่างโศกแล้วจึงพระเจ้าช้างเผือกพระราชทานรางวัลแก่ทหารซึ่งตามเสด็จมานั้น ตามยศถาศักดิ์โดยสมควร แต่นายช้างผู้เดียวพระเจ้าช้างเผือกมิได้พระราชทานสิ่งอันใด พระมหาเทวีจึงว่านายช้างนั้นมีคุณแก่พระองค์เป็นอันมาก พาพระองค์มาถึงพระนครได้ชอบจะปูนบำเหน็จให้มากกว่าคนอื่นจึงควร พระเจ้าช้างเผือกตรัสว่าคุณมันมีก็จริง แต่ว่าโทษมันกระทำไว้ เมื่อมันพาข้าพเจ้ามากลางทาง มันด่าว่าข้าพเจ้าเป็นผัวพระพี่นาง ข้าพเจ้าจะฆ่าเสียอีก เหตุว่ามีคุณได้พามาจึงไม่ประหารชีวิตเสียแต่เท่านี้ เป็นว่าแทนคุณอยู่แล้ว พระเจ้าช้างเผือกก็มิได้พระราชทานสิ่งใดแก่นายควานช้าง

พระมหาเทวีจึงขอเอานายช้างไปเลี้ยงไว้ ศักราช ได้ ๗๒๐ ปี พระเจ้าช้างเผือกไปอยู่เมืองพะโค และเมืองพะโคนั้น แต่ก่อนกษัตริย์ได้เสวยราชย์สมบัติ เป็นลำดับกันมาแต่พระเจ้าสักกระทัตต์ จนถึงพระเจ้าทัศราช ซึ่งได้สร้างพระเจดีย์กะลอมปอนนั้น เป็นสิบเจ็ดพระองค์ด้วยกัน ครั้นพระยาทัศสวรรคตแล้วก็สืบเชื้อวงศ์กษัตริย์มา ครั้นอะจะมะมอญได้เป็นกษัตริย์ในเมืองพะโค มาจนถึงพระเจ้าตราพระยาได้เป็นกษัตริย์ในเมืองพะโคก็บริบูรณ์ขึ้น ต่อเมื่อพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกยกไปสร้างนครขึ้น จึงคนคงเป็นราชธานีใหญ่ แต่นั้นมาก็มีเชื้อราชวงศ์ได้เสวยราชย์สืบกันมาตราบเท่าทุกวันนี้

ฝ่ายสมิงชัพรายซึ่งได้กินเมืองทะละนั้นถึงแก่ความตาย เมืองทะละนั้นพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกพระราชทานให้แก่มะยิ่กากอง และมะละคอนผู้เป็นน้องสมิงเลกพร้านั้น พระเจ้าช้างเผือกพระราชทานให้กินเมืองหลาก—

TUDC 26/05/2563

แหลกเป็นสมิงสามปราย ได้ถือความสัตย์กินโลหิตในฝ่าพระยาทพระเจ้าช้างเผือกไปตั้งอยู่เมืองหลากแหลก มะสามผู้เป็นน้องสมิงชีพราย ซึ่งพระเจ้าช้างเผือกให้เป็นสมิงสามแหลกไปกินเมืองตักศลานั้นรู้ข่าวว่าสมิงมังโรยุตรพระตะบะตาย ให้ชาวเมืองนครเพนแลเมืองเมาะตะมะโกนผมสั้นจังจัดแจงทหารสามร้อยคนให้โกนผมดังชาวเมืองเมาะตะมะ แลเมืองนครเพนแล้วสมิงสามแหลกขี่ช้างนำมาตัวหนึ่งชื่อพรายปราย คุมทหารสามร้อยยกไปถึงเมืองวานในเวลากลางคืน ครั้นรุ่งเช้าชาวเมืองเปิดประตู ก็ปลอมเข้าไปได้ในเมืองวาน ไล่ฆ่าฟันผู้คนชาวเมืองแตกกระจัดพลัดพรายสิ้น นายส่วยบ้านซึ่งสมิงพระตะบะตั้งไว้ให้รักษาเมืองวาน สมิงสามแหลกขับตัวได้ฆ่าเสีย สมิงสามแหลกก็ตั้งอยู่ ณ เมืองวาน แล้วมีหนังสือยอกมาถึงพระเจ้าช้างเผือก ๆ ได้ทรายว่า สมิงสามแหลกได้เมืองวานได้ ก็ทรงพระโสมนัสยินดีพระทัยนัก จึงพระราชทานสิ่งของเครื่องสำหรับยรรดาศักดิ์ไปให้แก่สมิงสามแหลก ๆ ได้กินเมืองวานแต่วันนั้นมา พระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกจึงโปรดให้อายทะนายสู่นั้น ไปกินเมืองตักศลาแทนสมิงสามแหลก

ขณะเมื่อพระเจ้าช้างเผือกยังเสด็จอยู่ ณ เมืองเมาะตะมะนั้น ยี่กองสิ้นผู้เป็นหลานนางจันทะมังคะละตาย พระเจ้าช้างเผือกเอานางมุเตียวซึ่งพระราชทานให้มังลังกาผู้เป็นยี่กองสิ้น ซึ่งถึงอาสัญกรรมคืนมาเลี้ยงเป็นพระสนมเอก ให้ชื่อนางศิริมายาม พระราชยุตรด้วยพระเจ้าช้างเผือกองค์หนึ่ง สนนนเป็นรอยจักร จึงให้ชื่อมังสุระมณีจักร นางศิริมายาผู้เป็นพระราชมารดาถึงแก่สวรรคาลัย แต่มังสุระมณีจักรกุมารยังเยาว์อยู่ พระเจ้าช้างเผือกจึงให้

มหาเทวผู้เป็นพระพี่นางเธอเอามังสุระมณีจักรกุมารไปเลี้ยงไว้ ครั้นมังสุระ—มณีจักรทรงพระเจริญใหญ่ขึ้นมา พระเจ้าช้างเผือกจึงให้ชื่อพระยาน้อย อยู่มาพระมหาเทวพาขึ้นไป บน พระราชเรือนหลวง ครั้นพระเจ้าช้างเผือกทอดพระเนตรเห็นแล้ว จึงตรัสแก่พระสนมซึ่งอยู่งานว่า อ้ายพระยาน้อยนี้มันเป็นบุตรของกูก็จริง แต่ว่ารูปร่างมันหาเหมือนกูไม่ ผมก็หยิกน่องทู่ตาพอง ลักษณะคนสามหาวหยาบช้าใจกรรม์ แต่พระเจ้าช้างเผือกตรัสประกาศฉะนี้เป็นเนือง ๆ

ฝ่ายนางมุ่ขพพระสนมเอกซึ่งชื่อว่าศรีราชาเทวีนั้น มีพระราชบุตรด้วยพระเจ้าช้างเผือกองค์หนึ่งชื่อพ่อขุนเมือง รูปร่างงามพระเจ้าช้างเผือกชอบพระทัย มีความเสน่หารักใคร่มากนัก ฝ่ายนางมุ่ขพระสนมเอก ซึ่งพระเจ้าช้างเผือกให้ชื่อนางมหาจันท์เทวีนั้น มีพระราชบุตรด้วยพระเจ้าช้างเผือกองค์หนึ่งชื่อตะละแม่ท้าว และนางอำเภียวพระสนมมีพระราชบุตรด้วยพระเจ้าช้างเผือกองค์หนึ่ง ชื่อตะละแม่ศรี ๆ นี้ พระเจ้าช้างเผือกถวายขึ้นไปแด่พระเจ้าเชียงใหม่ เมื่อครั้งพระตะบะแข็งเมืองนั้น พระเจ้าเชียงใหม่มิได้เอาพระทัยน้ำพา ตะละแม่ศรีมีพระทัยเดือดร้อนเป็นหนักรู้ข่าวลงมาถึงพระเจ้าช้างเผือก ๆ ก็ทรงพระวิตกถึงพระราชธิดามีพระทัยเดือดร้อน จึงทรงพระดำริว่า พระราชธิดาของเราถวายไปแก่พระมหาเจ้าเชียงใหม่ และมาได้ความเดือดร้อนทั้งนี้ ก็เพราะสมิงเลกพร้าและพระตะบะคิดมิชอบจำระระงับความโกรธสมิงเลกพร้าพระตะบะเสีย เอาใจคิดต่อกันทั้งสองจึงจะคลายความเดือดร้อน

ทั้งนั้น ทรงพระราชดำริแล้ว พระเจ้าช้างเผือกจึงให้มหานิลสือไปถึงพระตะยะ และสมิงเลกพร้าว่า แต่ก่อนเมื่องเมาะตะมะเป็นราชธานีใหญ่ พระเจ้าฟ้ารั่วผู้เป็นสมเด็จพระอัยกาธิราชแห่งเรา ได้เสวยราชย์สมบัติเป็นพระเจ้าช้างเผือกสืบกันมาถึงเจ็ดพระองค์แล้ว จะได้ยินว่าพระราชบุตรพระราชนัดดาตกไปเป็นข้าท้าวพระยาเมืองใดหามิได้ และบัดนี้ ตัวท่านทั้งสอง ผู้เป็นข้าหลวงเดิมมาแต่ครั้งสมเด็จพระราชบิดาของเราคิดมิชอบ จึงต้องถวายพระราชธิดาเราไปให้แก่พระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ บัดนี้อายุเราก็ชราแม้นถึงแก่สวรรคาลัยแล้ว ลูกเราอันเป็นเชื้อพระวงศ์พระเจ้าช้างเผือก และเป็นเจ้าท่านทั้งหลายไปเป็นข้าท่านผู้อื่นได้ทุกข์ยากอยู่ฉะนี้ ท้าวพระยามหากษัตริย์ผู้มีปัญญาทั้งปวงซึ่งได้รู้ จะคิดเตือนท่านทั้งสอง ฤๅ ๆ จะยกยอสรรเสริญท่าน ภายหน้าไปท่านทั้งสองจะคิดประการใดให้บอกมา พระตะยะและสมิงเลกพร้า ครั้นได้ฟังพระราชโองการพระเจ้าช้างเผือกให้ไปนั้นแจ้งทุกประการแล้ว จึงมหานิลสือตอบมาถึงพระเจ้าช้างเผือกว่า ข้าพระพุทธเจ้าเลกพร้า พระตะยะทั้งสองนี้ขอกราบถวายบังคมมาในฝ่าพระยาทยุคลสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ด้วยข้าพระพุทธเจ้าทั้งสองนี้ เป็นข้าพระพุทธเจ้าอยู่หัว ๆ ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงข้าพเจ้ามาจนได้เป็นใหญ่ มียศสมบัติด้วยพระเดชเดชานุภาพพระเจ้าอยู่หัว ทุกวันนี้ข้าพเจ้าทั้งสองมีความกตัญญูต่อใต้ฝ่าพระยาท คิดจะฉลองพระเดชพระคุณอยู่เนือง ๆ และบัดนี้มีผู้เอาความมิดีมากล่าวยุยงปลงโทษข้าพเจ้า พระผู้เป็นเจ้าก็มิได้เอาคดีประกาศแก่ข้าพเจ้าให้เห็นคุณโทษประการใด ข้าพเจ้าทั้งสองกลัวจึงคิดกันแข็งเมืองไว้ฉะนี้ เพื่อจะรักษาชีวิตข้าพเจ้า ๆ

มิได้คิดทำระชังราชสมบัติในพระองค์เลย อันว่าเมืองเมาะตะมะและเมืองมองมะละที่ข้าพเจ้าทั้งสองอยู่นั้น ครั้นพระเจ้าอยู่หัวมิได้ให้มากระทำให้เดือดร้อนแก่ข้าพเจ้าทั้งสองแล้ว ศัตรูข้าพเจ้าทั้งสองก็จะเป็นศัตรูของพระองค์ ศัตรูของพระองค์ก็จะเป็นศัตรูข้าพเจ้าทั้งสองดุจหนึ่งแต่ก่อนมา ข้าพเจ้าทั้งสองจะขอกินน้ำพระพัฒน์สัตยา ดังเป็นข้าฝ่าพระบาทดุจหนึ่งแต่ก่อน แล้วพระราชบุตรซึ่งตกไปอยู่ในเมืองเชียงใหม่นั้น ตกพนักงานข้าพเจ้าทั้งสองจะขอคืนเอามาถวายดังได้

พระเจ้าช้างเผือกครั้นได้ฟังสมิงพระตะบะ และสมิงเลกพร้าว่าดังนั้น ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงพระราชทานน้ำพระพัฒน์สัตยาไปให้แก่สมิงพระตะบะและสมิงเลกพร้าแล้ว ก็มิได้กระทำการยุทธนารบพุ่งกันสืบไปเลย ครั้นอยู่มาพระตะบะให้แต่งเครื่องราชบรรณาการ ทองคำหนักสามชั่ง ช้างพลายสีช้างสมิงเลกพร้าให้ขัดทองคำหนักสามชั่ง ช้างพลายสีช้าง พระเจ้าช้างเผือกให้แต่งกำมะหยี่ สักหลาด ผ้าเขียนกาษาแลผ้าตรางยกเป็นตัวนาค แล้วให้เสวกคุมเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปถวายแก่พระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าสมิงเลกพร้า สมิงพระตะบะ ขอกราบบังคมมายังฝ่าพระบาทสมเด็จพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ให้ทรงทราบ เดิมเป็นกรรมเข้ากลใจแห่งข้าพเจ้า ให้เชื่อฟังถ้อยคำคนยุยง จึงได้รบพุ่งผลาญกันกับพระเจ้าช้างเผือกผู้เป็นเจ้าของข้าพเจ้าทั้งสอง จนพระเจ้าช้างเผือกวิโยคพลัดพรากจากราชฐาน ต้องถวายพระราชอิสริยยศมาพระนครเชียงใหม่นั้นก็เพราะข้าพเจ้าทั้งสอง และตัวข้าพเจ้าทั้งสองคิดเห็นคุณและโทษแล้ว

ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือก ก็มิได้มีพระทัยพิโรธแก่ข้าพเจ้าทั้งสองแล้ว และแผ่นดินเมืองพะโค เมืองเมาะตะมะก็เป็นฉันที่ข้ากับเจ้ากันปกติดุจหนึ่งแต่

ก่อนแล้ว และทุกวันนี้ข้าพเจ้าทั้งสองวัดกอยู่ด้วยตะละแม่ศรี ซึ่งเป็นพระลูกเจ้าของข้าพเจ้าทั้งสองนั้น ต้องพลัดพรากจากพระนครเพราะข้าพเจ้าทั้งสองมีทุกข์ก็เหมือนทุกข์ มียากก็เหมือนยาก ข้าพเจ้าทั้งสองขอรับพระราชทานตะละแม่ศรีพระราชธิดาคืนไปถวายพระเจ้าช้างเผือก จะได้พร้อมด้วยพระญาติวงศ์ทั้งปวง และเมืองพะโคกับเมืองเชียงใหม่ทางพระราชไมตรีก็จะภิญโญภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป ครั้นพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ได้ฟังในลักษณะอักษร ซึ่งสมิงพระตะบะและสมิงเลกพร้าให้มานั้น จึงตรัสแก่เสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวงว่า ซึ่งสมิงพระตะบะและสมิงเลกพร้าว่ามาทั้งนี้ ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีทั้งปวงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระกรุณาประภาศตรัสปรึกษาด้วยเนื้อความขึ้นนี้ พระคุณหาที่สุดมิได้ สุดสติปัญญาข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงจะกราบทูล ซึ่งจะโปรดมิโปรดนั้นแล้วแต่พระองค์จะทรงพระดำริตามพระราชประเพณี

ฝ่ายพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ได้ทรงฟังเสนาบดีทูลดังนั้น จึงตรัสว่า ซึ่งพระเจ้าช้างเผือกนั้นก็มิได้เป็นเมืองขึ้นแก่เรา และสละอาลัยถวายพระราชธิดามานั้น เหตุด้วยสมิงเลกพร้าและสมิงพระตะบะเจ้ากับข้าพิโรธแก่กันยกกันข้ากับเจ้าทั้งสองฝ่ายเขาก็ด้วยกันแล้ว ๆ สมิงทั้งสองให้มาหนังสือมาขอครั้นจะมิให้ไปยกกันเล่าก็จะเสียทางพระราชไมตรีด้วยนางผู้เดียว ประการหนึ่งพระราชธิดาพระเจ้าช้างเผือกเล่า ก็มิได้เป็นที่เจริญอัชฌาสัยแห่งเรานัก ควรจะให้พระราชธิดาพระเจ้าช้างเผือกคืนไป ตามสมิงเลกพร้าสมิงพระตะบะให้มาหนังสือมาขอจึงจะควร พระเจ้าเชียงใหม่ก็ให้รับเครื่องราชบรรณาการไว้แล้ว

ก็ส่งตะละแม่ศรลงมากับเสนายคียังเมืองพะโค ขณะนั้นพระเจ้าช้างเผือกจึงยกสมิงสามปรายน้องสมิงเลกพร้าออกจากเมืองหลากแหลก โปรดให้ไปกินเมืองกริย ให้เข้าหานเกิดกินเมืองหลากแหลกแทนสมิงสามปราย

ฝ่ายพระยาน้อยชงมหาเทวเอามาเลี้ยงไว้ ครั้นเจริญวัยขึ้นมาก็มีใจฉกรรจ์นัก พระเจ้าช้างเผือกเห็นดังนั้นก็ว่าแก่พระมหาเทวว่าทุกวันนี้ถ้าหาบุญข้าไม่ พระยาน้อยนี้ลักษณะผมหยิกตาพองน่องทู่ ข้าเห็นใจมันฉกรรจ์นักเผือและพระยาน้อยจะได้ราชสมบัติเป็นเจ้าแผ่นดินนั้น ท่านผู้เป็นพี่จักบนางนักสนมสมณพราหมณาจารย์ อาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็จะได้ความเดือดร้อนนัก และจะมีผู้ใดรักใคร่พระยาน้อยนั้นหามิได้ เพราะใจนั้นจะปราศจากศรัทธาในพระศาสนา ฝ่ายพ่อขุนเมืองรูปก็งามเพราะก็เพราะเป็นมัทธุรสวาจาอ่อนหวาน มีใจประกอบไปด้วยความกรุณา แม้นข้าหาบุญไม่จงให้พ่อขวัญเมืองผู้เดียวนี้ครองราชสมบัติเถิด สมณพราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎรทั้งปวงจะได้อาศัยอยู่เย็นเป็นสุข ท่านผู้พี่ก็จะได้เป็นสุขคราวหนึ่งบุญจะมหานทีอาศัยแห่งสัตว์ ความทั้งนี้ พระเจ้าช้างเผือกได้ตรัสแก่มหาเทวเนือง ๆ

อยู่มาพระยาน้อยกับตะละแม่ท้าว อันเป็นพระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือกแต่ว่าต่างมารดากับพระยาน้อย ได้ร่วมรักสมัครสังวาสด้วยกัน แล้วเกรงพระราชอาญาพากันหนีไปยังเมืองตะเกิง ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือกให้ตามไปทันจับตัวได้ตำยลเมาะญัด ก็พามาถวายพระเจ้าช้างเผือก ๆ ก็ให้จำไว้ทั้งสองคน อยู่มาพระมหาเทวขอโทษพระยาน้อย กับตะละแม่ท้าวแก่พระเจ้าช้างเผือก ๆ

ก็โปรดให้พระมหาเทวี สั่งให้พระยาน้อยกับตะละแม่ท้าวพ้นโทษอยู่ด้วยกัน พระราชทานผู้คนให้แต่พอใช้สอย พระเจ้าช้างเผือกมิได้นำพาพระราชทาน ส่วยสาอากรให้แต่พอกิน

และเมื่อพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ส่งตะละแม่ศรีมายังเมืองพะโคนั้น อยู่มาสมิงมราหูผู้เป็นบุตรไชยสุระ ๆ คนนี้เป็นผัวพระมหาเทวี พระเจ้าช้างเผือกให้เป็นแม่ทัพยกไปรบพระตะบะ ณ เมืองเมาะตะมะ ถูกเกาทัณฑ์ตายนั้น จึงให้โมะผู้พี่เอาทองร้อยชั่งไปหาสมิงมาสมิตร์มำมรา เป็นคนสนิทของพระเจ้าช้างเผือกว่า ให้ช่วยกราบทูลขอตะละแม่ศรีให้แก่สมิงมราหู สมิงมาสมิตร์มำมรา ก็รับเอาทองร้อยชั่งเข้าไปถวายแก่พระเจ้าช้างเผือก กราบทูลขอตะละแม่ศรีพระราชธิดาให้แก่สมิงมราหู พระเจ้าช้างเผือกครั้นได้ทรงฟังสมิงมาสมิตร์มำมราทูลดังนั้นก็เห็นชอบด้วย เมื่อพระเจ้าช้างเผือกจะโปรดให้ตะละแม่ศรีแก่สมิงมราหูนั้น จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงว่า ตะละแม่ศรีบุตรีเรา ครั้งนี้ข้าไทยกบฏต่อเรา ๆ จึงเอาลูกเราไปให้แก่พระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ลูกเราก็ได้ความยาก เหตุว่าบุญลูกเรามีจึงได้กลับมาถึงเรา บัดนี้เราคิดว่าจะยกตะละแม่ศรีให้บุตรผู้ซึ่งมีบิดามารดานั้น เกลือกจะทำยั่วยีข่มเหงลูกเรา ๆ คนนี้มีความชอบอยู่ อนึ่งสมิงมราหูคนนี้เป็นลูกไชยสุระ ๆ ผู้บิดาได้อาสาเราถึงขนาด รบพุ่งก็ตายกับคอช้างและมีคุณต่อเรา สมิงมราหูนี้พ่อแม่หาไม่ เป็นลูกกำพร้าอยู่กับฝ่าตีนเรา เห็นว่าจะกลัวเกรงเราหนัก สมิงมราหูนี้เราจะให้อยู่กับตะละแม่ศรี ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีกราบทูลพระกรุณาว่าเห็นด้วย พระเจ้าช้างเผือกจึงให้ปลูกตำหนัก

ใหญ่หลังหนึ่ง พร้อมด้วยเครื่องใช้สอยเสร็จ แล้วให้หาฤกษ์ ครั้นได้ฤกษ์ดีแล้ว กระทำวิวาหะมงคลสมิงมราหูกับตะละแม่ศรี มีมโหรสพฉลองเจ็ดวันแล้ว พระเจ้าช้างเผือกก็หลั่งน้ำให้แก่สมิงมราหู

ครั้นทำการวิวาหะเสร็จแล้ว พระเจ้าช้างเผือกก็เสด็จไปมนัสการพระสารีริกธรมธาตุ อันชื่อว่ายกกะธะศุก ณ เมืองตะเกิง พระสารีริกธรมธาตุก็สำแดงพระยมกปาฏิหาริย์ ซ่อพรรณรังสีมีเป็นคู่ ๆ ถึงเจ็ดวัน พระเจ้าช้างเผือกกับพระมหาเทวี มุขมนตรีทั้งปวงนั้น ครั้นเห็นพระสารีริกธรมธาตุทำปาฏิหาริย์ก็โสมนัสยินดีกระทำสักการบูชามีการมโหรสพใหญ่หลวง บูชาพระธรมธาตุเป็นอันมาก

ขณะนั้นมีหนังสือมาแต่เมืองพะโคว่า สมิงสามปรายกินเมืองกริบเป็นกบฏ พระเจ้าช้างเผือกได้ทรงทราบแล้วก็เสด็จลงมาเมืองพะโค พระมหาเทวีและพระยาน้อยกับสมิงมราหูอยู่ในเมืองตะเกิง ครั้นพระเจ้าช้างเผือกเสด็จมาถึงเมืองพะโค แล้วก็ให้หาท้าวพระยาเสนามนตรีทั้งปวงมาประชุมกัน ปรึกษาว่าเราจะยกไปเอง จึงสมิงทะโยกคะราชกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์จะเสด็จไปเองนั้นมิชอบ ลูกหลวงหลานหลวงทั้งปวงนั้นก็ยังมีอยู่ ชอบแต่ให้มุขมนตรีผู้น้อยผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญาเป็นแม่ทัพยกไป แล้วแต่งให้ลูกหลวงหลานหลวงให้กำกับไปด้วย เหตุว่าสมิงสามปรายกินเมืองกริบเป็นผู้น้อย อันพระองค์จะเสด็จไปเองนั้นมิควร ครั้นสมิงทะโยกคะราชทูลดังนั้น พระเจ้าช้างเผือกก็ทรงเห็นด้วย จึงให้หาพระมหาเทวีพระยาน้อยสมิงมราหูมายังเมืองพะโค ก็แต่งสมิงมราหูเป็นแม่ทัพ คุมพลโยธาทหารช้างม้าทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

ะให้ไปจับเอาตัวสมิงสามปราย กองทัพยังมิทันจะยกไป พอมีหนังสือบอกมาว่าสมิงสามปรายพ้าผ่าตายแล้ว

พระเจ้าช้างเผือกได้ทรงฟังดังนั้น ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสแก่เสนาบดีมุขมนตรีทั้งปวงว่า ตัวเราเป็นกษัตริย์ตั้งอยู่ในธรรมสุจริตโดยพระราชวัตตานุวัตร์และน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของเรานี้จึงมีวิญญาณ ด้วยเทพยดารักษาพระพุทธศาสนาอภิบาลรักษาเรา ถ้าผู้ใดดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้ว มิได้ซื่อตรงประทุษร้ายต่อเรา ก็ถึงแก่ความฉิบหายสุขอย่ามะละคอน ด้วยเทพยดาอาเพทใช่ฤดูฝน ๆ ตกฟ้าผ่าตาย ท่านทั้งหลายเห็นด้วยแล้วหรือ อย่ามะละคอนนี้จะขอรบด้วยสมิงเลกพรักผู้พันนั้น แล้วมันชอไปกินเมืองหลากแหลกและกินน้ำพระพิพัฒน์สัตยาเราๆก็แทงโลหิตในเท้าให้กินต่างน้ำพิพัฒน์สัตยาแล้วก็ให้ชอเป็นสมิงสามปรายให้ไปกินเมืองหลากแหลกเมื่อและตั้งสวามิภักดิ์ต่อเราโดยสุจริตแล้วก็เจริญอายุวรรณะ สุขะ พละ สมบัติบริบูรณ์ขึ้นภายหน้า และเมืองหลากแหลกกับเมืองมองมะละใกล้กัน สมิงเลกพรักกับอย่ามะละคอนไชร เป็นพี่น้องร่วมอุทรเดียวกัน เกลือกภายหน้าไปมันจะคิดเป็นอันเดียวกันเล่า ก็จะทำให้ยากแก่ลูกหลานเรา ๆ สงสัยอยู่ดังนี้ เราจึงยกมันออกจากเมืองหลากแหลกให้ไปกินเมืองกริบและมันมิได้คิดถึงน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแห่งเราผู้เป็นกษัตราธิราช เราก็ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมเทียงคุณเขาพระสิเนรุราช เราก็มิได้ทำอันตรายแก่อย่ามะละคอน ๆ ก็เป็นอันตรายไปเอง

ครั้นอยู่มาพระเจ้าช้างเผือกให้สร้างสระใหญ่สระหนึ่งอยู่ในเมือง แล้วก็ให้พระอัครมเหสีพระราชบุตรพระราชบุตรี พระราชนัดดาและพระราชวงษานุวงศ์ทั้งปวงไปกระทำการกุศลแล้ว ก็เล่นน้ำในสระนั้น

ขณะเมื่อพระเจ้าช้างเผือกเสด็จไปเล่นน้ำในสระนั้น ฝ่ายพระมหาเทวีกับสมิงมราหูลงเล่นน้ำด้วยกัน พระมหาเทวีนั้นใส่ใจรักใคร่สมิงมราหู จึงเด็ดเอาดอกบัวซ่อนเหน็บพระอุระไว้แล้วห่มพระภูษาทับไว้ เห็นคนทั้งปวงเมินไป ก็หยิบดอกบัวที่พระอุระทิ้งเอาสมิงมราหู ๆ เห็นดังนั้นก็นิ่งไว้ในใจ ครั้นพระเจ้าช้างเผือกสรงน้ำแล้วก็เสด็จมาพระราชวัง

อยู่มาพระมหาเทวีแต่งหมากดิบควักไส้ในเสีย แล้วก็เอาปูนใส่ในหมากนั้น ผ่านหน้าหมากปิดไว้ก็ใส่พานทองคำจำหลักเป็นรูปราชสีห์ส่งให้สมิงมราหู ๆ กินหมากนั้นปูนก็ไหม้ปาก พระมหาเทวีก็ทรงพระสรวล เสนามุขมนตรีทั้งปวงรู้เหตุนั้นแล้ว ก็เจรจาด้วยกันว่า พระมหาเทวีทำดังนี้มิชอบ คนทั้งปวงก็สอนทารกให้ขับว่า ปะดอยดุงเจิงทาสา แยกแสกกองมอกเตือนเทิง ๆ ลิคะมาระสะมิตะปลอมฉำระปะวะสะมะงอม สมิงมราหูเตาะมอยนายกะเตาะปอนสมิดอนมอนทิน เด็กทั้งหลายขับดังนี้ แปลเป็นคำไทยว่า ในเมืองตะเกิงพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าผุดขึ้น สมิงมราหูพระมหาเทวีหลานเขยกับป้าเมียจะใคร่ลอบรักกัน สมิงมราหูและมหาเทวีพี่พระเจ้าช้างเผือกจะรวมเขนยกัน ส่วนสมิงมราหูกับพระยาน้อยเป็นพี่เขยน้องเมียกันรักกันหนัก อยู่มาตะละแม่ท้าวพระยาน้อยมีครรภ์ ประสูติพระราชบุตรเป็นพระราชกุมาร และทำข่ายทองรองรับให้พระราชกุมารตกลงในข่ายทอง ครั้นสรงน้ำชำระแล้ว สมเด็จพระเจ้าช้างเผือกก็รับพระราชกุมารนั้นด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ ทรงพระโสมนัสยินดีหนัก แล้วตรัสว่าหลานเรานี้ จะให้ชื่อพ่อลาวแก่นท้าว ครั้นพระองค์ให้ชื่อพระเจ้าหลานแล้วก็ตรัสแก่มุขมนตรีทั้งปวงว่า เมื่อขณะพระพี่

เราตะละจันทะมังคะละสมภพในปราสาทก็ทำข่ายทองรองรับ ขณะสมภพนั้นพอมีจันทรุปราคา สมเด็จพระราชบิดาจึงถามโหราราชปโรหิตทั้งหลายว่าจะให้นามพระลูกเราเป็นประการใดดี โหราราชปโรหิตทั้งปวงจึงกราบทูลว่าพระราชบุตรีอันสมภพในข่ายทองพอมีจันทรุปราคาดังนี้ ขอให้พระนามชื่อว่าตะละจันทะมังคะละ จึงพระราชบิดาเราให้ชื่อจันทะมังคะละเพราะเหตุดังนี้ พี่เราพระมหาเทวีเล่า ขณะเมื่อสมภพนั้นก็เป็นอัศจรรย์ ด้วยสมเด็จพระราชบิดาสร้างกุฎีถวายพระสงฆ์เจ็ดหลังแล้วในวันเดียว แล้วมีผู้นำเอาผลมะเดื่อใหญ่ประมาณสามกำมาถวาย และผลมะเดื่อนั้นภาษารามัญเรียกว่า วิอาศัยตัววิอักษรกับกุฎี จึงถวายพระนามชื่อว่าวิหารเทวี ครั้นอยู่มาเราผู้เป็นอนุชาได้ปราบดาภิเษก คนทั้งปวงจึงเรียกพระพี่เรานั้นว่าพระมหาเทวี เหตุว่าเป็นพระเจ้าพี่นางเธอ ส่วนตัวเราพระราชบิดาให้นามชื่อพระยาอู่ บัดนี้หลานเราได้สมภพในวันเสาร์ เราให้ชื่อหลานเราว่าพ่อลาวแก่นท้าวเพราะเหตุดังนี้

อยู่มาสมิงมราหูและพระมหาเทวีร่วมรักกัน ชาวเมืองพะโคก็รู้สิ้นจึงสอนทารกให้ขับว่า มินเทืองฉุดกองเทืองเตินกะนายพราวพะยุสะมิก่อจิมตะรุณพลายเตาะพะบายตะละเทวีเชือง ชาวเมืองพะโคก็สอนทารกให้ขับตอบกันว่านกสตือไซร้ขึ้นไข่ไว้ในต้นไม้อันคาอันซุ่ง อันสตรีแก่จะใคร่ได้สามีหนุ่มถันยุคลนั้นไซร้ยานลงถึงรั้งผ้า

ฝ่ายพระมหาเทวี ครั้นได้เป็นชู้กับสมิงมราหูแล้วก็คิดจะเอาราชสมบัติให้แก่สมิงมราหู ๆ กับพระยาน้อยถ้อยทีก็ไปมาหาเล่นด้วยกันเนือง ๆ

อยู่มาในเวลาวันหนึ่ง สมิงมราหูแลพระยาน้อยเล่นสกากัน ณ ตำหนักพระมหาเทวี สมิงมราหูจะแพ้แก่พระยาน้อย สมิงมราหูก็โกรธตีลูกสกานั้น

TUDC 26/05/2563

ให้กระจายสันทั้งกระดาน พระยาน้อยเห็นสมิงมราหูทำดังนั้น ก็ขัดพระทัย มิได้ว่าสิ่งใดก็ลุกกลับไปตำหนัก

ครั้นพระมหาเทวีรู้ จึงว่าแก่สมิงมราหูว่า การเราคิดไว้เป็นความลับใหญ่หลวงหนักหนา มิให้แพร่งพราย เหตุไฉนจึงมาด่วนทำเกินเลยต่อพระยาน้อย ให้เขาขัดใจดังนี้ผิดหนักหนา ที่ไหนพระยาน้อยจะไว้วางใจเล่า และการที่คิดไว้ก็จะแพร่งพรายไป เจ้าจงไปขอสมัครสมาพระยาน้อยเสีย อย่าให้มีความสงสัยต่อไป แล้วจงพาพระยาน้อยมาเรือนเรา ๆ จะคิดอุบายให้เจ้ากับพระยาน้อยทำสัตย์กินเลือดกันกัน พระยาน้อยจึงจะวางใจไม่มีความสงสัย แต่เมื่อที่เจ้าจะกินเลือดกันพระยาน้อยนั้นหน่วงไว้ให้ช้า จึงแกล้งพัดให้เทียนดับแล้ว เจ้าจงเทโลหิตในจอกนั้นเสีย เราจะเอาน้ำขมิ้นกับปูนใส่จอกแล้ว จึงค่อยกินให้พระยาน้อยเห็น

ขณะเมื่อคิดกันนั้นรู้แต่มหาเทวีกับสมิงมราหู กับตะละแม่ศรีสามคนด้วยกัน แล้วสมิงมราหูก็ไปหาพระยาน้อย ณ เรือน จึงว่าแก่พระยาน้อยว่าตัวข้าพเจ้านี้เป็นข้าพระองค์เล่นสกาข้าพเจ้าได้โกรธนั้นมีแต่ความผิดใหญ่หลวงนัก ภายหน้าไปเห็นจะจำไว้กับพระทัย จงได้กรุณาอย่าถือโทษข้าพเจ้าเลย พระยาน้อยจึงตอบว่าซึ่งพี่ทำดังนั้นเป็นแต่การเล่น ข้าหาโกรธไม่อย่าวิตกเลย สมิงมราหูจึงตอบว่า ซึ่งพระองค์อดโทษข้าพเจ้านั้นดีหนักหนา อยู่ตะวันเย็นหน่อยหนึ่ง สมิงมราหูชวนพระยาน้อยทรงเสลี่ยงเดียวกันมา ณ ตำหนักสมิงมราหู ๆ กับพระยาน้อยพูดจาดีด้วยกันแล้ว พระมหาเทวีจึงเพโทษว่ากับพระยาน้อยกับสมิงมราหูว่า ทุกวันนี้พระเจ้าช้างเผือกก็ชราแล้ว

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายข้านี้ตกหนักหนา สิ้นไปภายหน้าเกลือกข้าไทยทั้งสองฝ่ายมันจะยุยงก็จะมีความแคลงแหนงกัน เจ้าทั้งสองจงมีสัตย์ไว้ต่อกัน ข้าจะได้ฝากผีด้วย

ฝ่ายพระยาน้อยสมิงมราหูรับคำพระมหาเทวีแล้ว สมิงมราหูให้ยกเครื่องโภชนากระยาหารสุราขาลออกมา ชวนพระยาน้อยเสวยด้วยกัน แล้วสมิงมราหูจึงว่าแก่พระยาน้อยว่า ถ้าสมเด็จพระยิดาสวรรคตแล้ว พระองค์ก็จะได้ครองราชสมบัติเป็นเอกราช แล้วข้าพเจ้าจะขอพึ่งพระองค์ให้มีความสุขสืบไป พระยาน้อยจึงตอบสมิงมราหูว่า ราชสมบัตินั้นพระราชยิดาปลงพระทัยไว้กับพ่อขวัญเมือง พี่ว่าดังนี้หาควรไม่ แต่นั้นไปพี่อย่าเรราเช่นนี้ สมิงมราหูจึงตอบว่า ถึงมาตรว่าสมบัติจะได้แก่พ่อขวัญเมืองก็ดี พระองค์ก็เป็นสายโลหิตเดียวเหมือนกัน ตัวข้าพเจ้านี้แต่ไม้กาฝากจะได้พึ่งบุญพระองค์สืบไป

ฝ่ายพระยาน้อยได้ฟังดังนั้นก็นิ่งอยู่ แล้วสมิงมราหูกับพระยาน้อยถือยทำความสัตย์ต่อกัน สมิงมราหูเอามีดสับเอาเลือดออกปนสุราใส่จอกส่งให้พระยาน้อย ๆ ก็รับเสวยเข้าไป ฝ่ายพระยาน้อยก็สับเอาเลือดออกปนสุรา แล้วใส่จอกส่งให้แก่สมิงมราหู ๆ ครั้นรับเอาแล้ว สมิงมราหูก็แสร้งใส่กลว่าร้อน ก็เอาพัด ๆ ให้เทียนดับ ครั้นเทียนดับแล้วก็เทสุราขาลน้ำสยดนั้นเสีย ตะละแม่ศรีกับนอกน้ำขมนกับปูนซึ่งปนไว้กับสุรานั้น ใส่ปลอมออกมาให้แก่สมิงมราหู ๆ จึงให้จุดเทียนมาแล้ว สมิงมราหูกินสุราปนขมนกับปูนต่อหน้าพระยาน้อย ซึ่งสมิงมราหูทำเล่ห์กลทั้งนี้พระยาน้อยมิได้รู้ ข้าพระยาน้อยคนหนึ่งชื่ออ้ายทาวกุล รู้ว่าสมิงมราหูแต่งเล่ห์กลมิได้ซื่อตรงต่อ

TUDC 26/05/2563

พระยาน้อยเข้าของตน ก็สะกิดพระยาทพระยาน้อยสองครั้งสามครั้ง พระยาน้อยคิดว่าชะรอยจะมีเหตุสักสิ่ง อ้ายท้าวกุลจึงสะกิดเท้าเราทั้งนี้ พระยาน้อยจึงว่า แก่สมิงมราหูว่า มืดหนักแล้วข้าจะลาพี่ไปก่อน พระยาน้อยก็ลุกจากตำหนัก สมิงมราหูขุนเสลยงไปยังตำหนัก

ครั้นไปถึงตำหนักแล้วก็ถามอ้ายท้าวกุลว่า เองสะกิดเท้าเราเมื่อกี้นั้นด้วยเหตุประการใด อ้ายท้ายกุลจึงทูลพระยาน้อยว่า ข้าพเจ้าสะกิดพระยาทนั้นด้วยเหตุว่าสมิงมราหูทำสัตย์กับพระองค์มิได้ซื่อตรง ส่วนว่าเลือดสมิงมราหูพระองค์เสวย ส่วนพระโลหิตในอุระพระองค์ สมิงมราหูมิได้เสวยแสร้งเพทุบายเย็นร้อน แล้วเอาพัดมาพัดให้เทียนดับ ก็เทสุราปนโลหิตเสียตะละแม่ศรีจึงส่งสุราปนขมิ้นกับปูนยื่นให้สมิงมราหูกิน สมิงมราหูจะได้กินน้ำสุราปนโลหิตในพระอุระของพระองค์หามิได้ สมิงมราหูทำดังนี้ข้าพเจ้าเห็นข้าพเจ้าจึงสะกิดพระยาทพระองค์ พระยาน้อยครั้นได้ฟังอ้ายท้าวกุลว่าดังนั้นก็เห็นจริงด้วย ก็ทรงพระโกรธ แล้วจึงว่าพี่เราน้ำเราทั้งสอง ภายหน้าไปจะให้เราได้เห็นความทุกข์ความยากอย่าแคล้วแก่ตาเราเลย อันตัวอ้ายสมิงมราหูนี้ เดชะบารมีเราไปภายหน้าได้เป็นใหญ่แล้ว จะสับเสียมให้กากลนแค้นคอ แต่เองเป็นคนซื่อสัตย์ต่อเจ้าได้บอกเหตุร้ายดีให้แก่เราดังนี้เราชอบใจนัก อนึ่งตัวเรานี้เป็นลูกหลานพระเจ้าช้างเผือกมาถึงแปดพระองค์จริงแล้วไซร้ ของเทพยดาอารักษ์ทั้งหลายช่วยเราให้ได้คุณหนึ่งปรารถนาเถิด

ฝ่ายตะละแม่ท้าว ได้ยินพระยาน้อยและอ้ายท้าวกุลเจรจาด้วยกันดังนั้น ตะละแม่ท้าวจึงถามพระยาน้อยว่า พระองค์เจรจากับอ้ายท้าวกุลนั้นด้วยเหตุ

TUDC 26/05/2563

อันใด พระยาน้อยจึงบอกเหตุการณ์ซึ่งสมิงมราหูกับตะละแม่ศรีทำเล่ห์กลทั้งปวง ให้ตะละแม่ท้าวฟังทุกประการ ตะละแม่ท้าวได้ฟังก็หัวเราะว่า พระเจ้าข้าของพระองค์จะได้ผัวหนุ่ม พระองค์ไม่ได้ยินหรือ ความผิดของพระเจ้าข้านั้น จะใคร่ฆ่าพระองค์กับข้าพเจ้าและพ่อลาวแก่นท้าวเสีย แล้วจะให้สมิงมราหูเป็นกษัตริย์ ข้าพเจ้าได้ยินเนื้อความดังนี้เป็นนิจทุกวันมิได้ขาด และความดังนี้จริงหรือมิจริงข้าพเจ้ามิได้ทราย ครั้นข้าพเจ้าจะบอกแก่พระองค์เล่าเห็นเป็นข้าพเจ้ายุยงให้สมเด็จพระเจ้าข้ากับพระองค์มีความรังเกียจแก่กัน เหตุฉะนี้ข้าพเจ้าจึงได้บอกแก่พระองค์ ครั้นพระยาน้อยได้ฟังตะละแม่ท้าวว่าดังนั้น ก็ทรงพระโทมนัสน้ำพระเนตรตกจากคลองพระเนตร

ครั้นรุ่งเช้า พระยาน้อยจึงให้หาแม่นมซึ่งมุอายลาวเข้ามา ครั้นแม่นมมาถึงแล้ว จึงถามว่าเหตุการณ์สิ่งใด พระองค์จึงให้ข้าพเจ้ามา พระยาน้อยจึงว่าข้ามิได้กินนมแม่มานานแล้ว และยังข้ายากนมแม่ ข้าจะใคร่ได้กินนมจึงให้หาแม่มา พระยาน้อยก็เอาผ้าห่มนั้นวางลงเหนือตักแม่นม แล้วก็เอนพระองค์ยรรยมลงที่ตักแม่นมนั้น แม่นมพิศดูพระพักตร์พระยาน้อยแล้วก็ร้องไห้น้ำตาไหลลงถูกพระอุระพระยาน้อย ๆ จึงตรัสถามว่า ด้วยเหตุประการใดจึงร้องไห้ดังนี้ แม่นมจึงทูลว่าข้าพเจ้าเลี้ยงพระองค์มาแต่ทรงพระเยาว์อยู่จนใหญ่ถึงเพียงนี้แล้ว คิดว่าจะได้พึ่งพระบารมีสืบไป ยังนี้ข้าพเจ้าได้ยินพระเจ้าข้าของพระองค์คิดความใหญ่หลวงนัก ซึ่งข้าพเจ้าตั้งใจจงรักภักดีต่อพระองค์นั้นเห็นว่าจะเสียแรงรัก ข้าพเจ้าจึงร้องไห้เพราะเหตุดังนี้

พระยาน้อยได้ฟังคำแม่นมว่าดังนั้นก็ตรัสว่า อันแม่นมรักข้า ๆ ก็คิดรักแม่คุณเดียว จึงให้หาแม่มาทั้งนี้หวังจะให้แจ้งมุอายลาวจึงบอกความซึ่ง

TUDC 26/05/2563

พระมหาเทวีและสมิงมราหูทำชู้ แล้วคิดอ่านกันให้พระยาน้อยแข้งทุกประการแล้ว จึงว่าพระองค์เร่งร้ำพึงจงหนัก ครั้นแล้วมุอายลาวก็ลาไป ตั้งแต่วันนั้นมาพระยาน้อยก็หาไว้ใจไม่ ครั้นอยู่มาสมิงมราหูจะไปเที่ยวเล่นทุ่งมาชวนพระยาน้อย ๆ ยอกว่าข้าไม่สบายพี่จะไปก็ไปเถิด ถ้าพี่ไปได้ฝักบัวเผ่าบัวเอามาฝากข้าบ้าง สมิงมราหูชวนพระยาน้อยไม่ไปแล้ว สมิงมราหูก็กลับมาบ้าน

อยู่มาสมิงมราหูมาชวนพระยาน้อยไปไหว้พระ พระยาน้อยว่าไปก่อนเถิด วันอื่นข้าจึงจะไป ตะละแม่ท้าวจึงบอกแก่พระยาน้อยว่า สมิงมราหูชวนไปทั้งนี้คิดจะทำร้ายพระองค์ดอกอย่าไว้พระทัย พระยาน้อยยอกว่าข้ารู้แล้ว

ครั้นอยู่มา สมิงมราหูมาชวนพระยาน้อยไปไล่เนื้ออีกครั้งหนึ่ง พระยาน้อยว่าช้างม้าไม่มีจะขอยืมช้างพี่ไปสักตัวหนึ่ง สมิงมราหูก็เอาช้างพงหางตัวนมาให้แก่พระยาน้อยตัวหนึ่ง ตะละแม่ท้าวจึงว่า สมิงมราหูสิจะคิดร้ายพระองค์อยู่ ทำไมจึงจะไปด้วยเขาเล่า พระยาน้อยจึงว่าแก่ตะละแม่ท้าวว่า สมิงมราหูได้มาชวนหลายหนแล้ว จะมิไปก็ไม่ควรจำจะไปด้วย แต่ว่าข้าไปถึงกลางทางแล้ว จึงให้คนไปบอกข้าว่าลูกเจ็บข้าจะกลับมา พระยาน้อยกับสมิงมราหูก็พากันไป

ครั้นไปถึงประตูเมือง พระยาน้อยเห็นช้างกันพิรุมของสมิงอายพะคายพระยาน้อยจึงว่าแก่มะกะตะนายช้างว่า กูจะเอาช้างตัวนี้ไปหน่อยหนึ่ง มะกะตะนายช้างจึงทูลว่า ข้าพเจ้ากลัวสมิงอายพะคายลุงของพระองค์อยู่

พระยาน้อยจึงใช้พ่อมอญไปหาสมิงอายพะกาย ขอยืมช้างพลายกันพิรุมไปไล่เนื้อหน่อยหนึ่ง สมิงอายพะกายก็ยอมให้ พระยาน้อยก็เทียมช้างพังนั้นเข้าคืมพลายกันพิรุมแล้วก็ขี่ช้างพลายกันพิรุมไป และสมิงมราหูขี่ช้างพลายเดินไปก่อน พระยาน้อยขี่ช้างพลายกันพิรุมตามไป ครั้นถึงกลางทางอ้ายท้าวกุลไปบอกว่า พ่อลาวแก่นท้าวมีอันป่วยหนัก ขอเชิญพระองค์เสด็จกลับไปก่อน พระยาน้อยจึงบอกแก่สมิงมราหูแล้วก็กลับเข้าเมืองไป แต่สมิงมราหูนั้นไป ครั้นกลับเข้ามาสมิงมราหูไปถามข่าวว่าพ่อลาวแก่นท้าวป่วยเป็นประการใด พระยาน้อยบอกว่าหายแล้ว

ครั้นอยู่มาประมาณสามวัน พระมหาเทวีและสมิงมราหูคิดการใหญ่หลวงขึ้น ชาวเมืองทั้งปวงพูดจากัน กิตติศัพท์แจ้งไปถึงพระยาน้อย ๆ ก็สะดุ้งพระทัย จึงให้หาพ่อมอญเข้าไปปรึกษากันว่า บัดนี้เขาคิดการใหญ่หลวงขึ้นแล้ว ผู้คนเราก็น้อยจะคิดทำการไม่ถนัด จำเราจะออกไปเล่นคลีณวัดพระมุเตาเนือง ๆ จะได้ช่องสุมผู้คนคิดทำการต่อไป ครั้นคิดกันแล้วก็ออกไปณวัดเล่นคลีอยู่เนือง ๆ

ครั้นอยู่มาวันหนึ่งพระยาน้อยออกไปณวัดนั่งดูคนคีคลีอยู่ จึงเหลือบเห็นตาปะขาวคนหนึ่ง เดินมาทีลานพระมุเตา พระยาน้อยเห็นประหลาดจึงเดินเข้าไปหา ถามว่าท่านมาแต่ที่ใด ตาปะขาวผู้นั้นบอกว่า มาแต่ทิศตะวันตกอยู่ป่าโครธาราม มาขัดปรารถนาจะใคร่พบลูกพระเจ้าช้างเผือกหน่อยหนึ่ง พระยาน้อยจึงถามว่า ท่านจะสนทนาด้วยกิจอันใด ตาปะขาวผู้นั้นจึงบอกว่า ข้าพเจ้าหวังจะบอกเนื้อความลูกพระเจ้าช้างเผือกให้ทราบ

ถ้าลูกพระเจ้าช้างเผือก จะปรารถนาเอาราชสมบัติในเมืองพะโคแล้ว ก็ให้รักษาขันธางคิกศีล แล้วจงไปข้างทิศตะวันตก จะได้พบกัลยาณมิตรเป็นบุรุษอุกฤษฎ์ผู้หนึ่งอยู่ณบ้านพะลาคา เป็นข้าพระเกษธาตุอยู่ณเมืองตะเกิง ผู้นั้นมีปัญญาสุขุมภาพจะได้เป็นครูท้าวพระยารู้ขัยโตรเพท และบุรุษผู้นั้นเกิดในวันอังคารยังมีอายุได้ สิบหกปีแล้ว ผู้นั้นจะกล่าวปริศนาสามบท ถ้าบพิตรแก้ปริศนาสามบทได้ ผู้นั้นก็จะได้เป็นผู้คิดกัยพระองค์จะได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั้งปวง จะได้ยกย่องพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบไป ว่าดังนั้นแล้ว ก็อันตรธานหายไปในที่เฉพาะพระเนตรพระยาน้อย และเมื่อตาปะขาวหายไปในทันใดนั้นแผ่นดินไหว และมังโยทยาคนหนึ่ง มังตะราวคนหนึ่งอยู่ด้วยพระยาน้อย ๆ จึงว่าซึ่งตาปะขาวหายไป เกิดมหัศจรรย์แผ่นดินไหวดังนี้ ชะรอยเทพยดามาบอกเหตุแก่เรา ๆ จะกลับเข้าไปในเมืองพะโคแต่งเครื่องบูชา พระยาน้อยก็กลับเข้ามาเมือง จึงแต่งเครื่องบูชาพระพุทธเจ้าหนึ่ง บูชาเทพยดาหนึ่ง แล้วจึงให้หามะสอดมา ใช้ให้มะสอดไปคบข้าพระณเมืองตะเกิง ซึ่งอยู่ณบ้านพะลาคา จะพูดจาเบื้นปริศนาประการใดบ้าง ถ้าพบผู้นั้นแล้วให้จำตัวไว้ให้แน่ แล้วจดหมายเอาปริศนานั้นมา มะสอดรับคำพระยาน้อยแล้วก็ลามาบ้าน และมะสอดอยู่บ้านมะสร้อยใกล้กันกับบ้านพะลาคาทางครึ่งวัน มะสอดก็ไปฟังปริศนาตามพระยาน้อยสั่งนั้น

ครั้นมะสอดมาถึงบ้านพะลาคา เห็นมะอะนันนายบ้านกับมะทะยันตะโกงชนไก่กันอยู่ใต้ต้นไทรแทบคันสระริมทางเดิน มะสอดเข้าหยุดอยู่ พอ

พระสามเณรพุทธาญาณผู้มีปัญญาเฉลียวมา มะอะนันนายบ้านเห็นจึงถามว่า เจ้าสามเณรจะไปไหน สามเณรพุทธาญาณจึงบอกว่า ท่านสมภารใช้ข้าไปดูโยมป่วย นายบ้านจึงว่าแก่สามเณรว่า ข้าจะไปเยี่ยมด้วยยังไม่เปล่า ถ้าเจ้าเณรไปแล้วกลับมาบอกอาการแก่ข้าด้วย สามเณรพุทธาญาณไปดูโยมแล้วกลับมา มะอะนันนายบ้านเห็นจึงถามว่า โรคโยมนั้นเป็นประการใด สามเณรบอกเป็นปริศนาว่า จะเป็นราหูก็ใช่จะเป็นตัวคะก็ใช่ ครั้นจะว่าแน่ลงข้างไหนก็กลัวจะเป็นเท็จเหมือนโยมไถนามาถึงค้นา แล้วก็กลับมาสอยผลพุดซาอ่อนลากข้าง และโรคโยมป่วยนั้นก็เป็นเหมือนรูปยอกดังนี้ คนทั้งปวงได้ฟังสามเณรว่าไม่เข้าใจก็หัวเราะเยาะเล่น

ฝ่ายมะอะนันนายบ้านจึงว่าแก่คนทั้งปวงว่า สามเณรองค์นี้มีปัญญาเรียนคัมภีร์ไตรเพท หาผู้ใดจะเสมอไม่อย่าประมาท ครั้นมะสอดได้ฟังสามเณรว่า เป็นปริศนาลึกลับประหลาดหนัก คนทั้งปวงหารู้ไม่ มะสอดก็จำตัวสามเณรไว้ แล้วจดหมายเอาปริศนากลับมาทูลพระยาน้อย ๆ จึงพาเอาตัวมะสอดออกไปถึงพระมุเตา จึงนมัสการพระมุเตาแล้วอธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะได้เป็นใหญ่ครอบครองอาณาประชาราษฎรในเมืองพะโคแล้วไซร้ เดชะคุณพระศรีรัตนไตรเจ้า ขอให้เทพยดาทั้งปวงคลใจข้าพเจ้าให้แก้ปริศนานี้ออกเถิด พระยาน้อยก็ตริแจ้งในอรรถปริศนาซึ่งสามเณรพุทธาญาณว่ามานั้น ซึ่งว่าจะเป็นอักษรคะก็ใช่ จะว่าราหูก็ใช่ สามเณรว่าดังนี้เป็นอรรถปริศนาเห็นจะได้แก่ตัวเลขแปด ด้วยตัวเลขแปดข้างรามัญนั้นเป็นรูปอักษรคะ สามเณรจึงว่าจะเป็นคะก็ใช่ จะเป็นราหูก็ใช่ ข้อซึ่งสามเณรว่า

จะว่าเป็นแน่ก็กลัวจะเป็นเท็จนั้น ด้วยอาการโยมสามเณรซึ่งป่วยนั้น จะกำหนดเป็นแน่ยังไม่ได้ จึงเปรียบตัวเลขตัวอักษรคะ ซึ่งว่าไถนามาถึงคันนาแล้วกลับวัวมานั้น ฝ่ายรามัญขับวัวว่าฮะแซ้ ข้อซึ่งว่าสอยพุดซาอ่อนลากข้างนั้น ได้แก่ตัวอะรามัญลากข้าง พระยาน้อยจึงเอาตัวอักษรสามตัวประสมกันเข้าเป็นอแซ้ว่า และอธิบายว่าโยมสามเณรจะตายมิวันนี้ก็พรุ่งนี้ พระยาน้อยจึงให้มะสอดไปดูโยมสามเณร ๆ ก็ตายในวันนั้น ต้องปริศนาที่พระยาน้อยแก้ มะสอดก็กลับมาทูลแก่พระยาน้อย ๆ ก็นิ่งไว้แต่ในพระทย

ครั้นอยู่มาสามเณรพุทธญาณนั้นมารดาเป็นหม้าย เป็นหนี้มะง้าวรอดนายบ้านอยู่เป็นดีบุกเจ็ดสิบชั่ง สามเณรนั้นมีพี่ชายคนหนึ่งฟังคำเมียหนีมารดาไป หาอยู่เลี้ยงมารดาไม่

ฝ่ายมะง้าวรอดจึงให้เกาะเอามารดาสามเณรไว้ใช้เป็นทาสแทนดีบุก และสามเณรคิดกตัญญูต่อมารดาว่า มารดาไปเป็นข้ามะง้าวรอดอยู่ ก็มีความรำคาญใจ สามเณรจึงเอาความไปแจ้งแก่พระสังฆราชผู้เป็นอาจารย์ว่า มารดาข้าพเจ้าเป็นข้ามะง้าวรอด ๆ เอาตัวไปไว้ใช้ ข้าพเจ้าจะขอสึกออกไปให้มะง้าวรอดใช้แทนมารดา พระสังฆราชจึงว่าแก่สามเณรว่าเจ้าเณรมีปัญญารู้จบไตรเพทข้าเอ็นดูหนัก ครั้นจะห้ามเจ้าเณรไว้ทรัพย์สิ่งของก็ไม่มีจะให้แก่เจ้าเณร ๆ จะไปแทนคุณมารดาก็ไปเถิด สามเณรก็ลาพระสังฆราชสึกออกแล้ว เขาก็เรียกว่ามังกันจี ไปรับใช้แทนมารดา ครั้นอยู่มามะง้าวรอดให้มังกันจีคุมเด็กไปเลี้ยงโคณทุ่งนา

TUDC 26/05/2563

ขณะนั้นพระยาน้อยให้มะสอดมาฟังปริศนาอีกครั้งหนึ่ง ครั้นมะสอด

ลงมาถึงที่สามเณรอยู่นั้นไม่พบสามเณร มะสอดสืบรู้ว่า สามเณรสึกออกไปเป็นทาสใช้แทนมารดาอยู่ด้วยมะง้าวรอด มะสอดจึงตามไปพบมังกันจีเลี้ยงโคอยู่กับหมู่เด็กบนต้นไทร มะสอดก็นั่งคอยดูอยู่ที่นั้น พอบุตรมะง้าวรอดมาถามมังกันจีว่า โคหายไปได้แล้วหรือ มังกันจีจึงบอกเป็นปริศนาว่า ข้าขึ้นไปบนต้นไม้ไม่เห็นจึงได้เห็น ถ้าเห็นแล้วก็ไม่เห็น บุตรมะง้าวรอดได้ฟังมังกันจีว่าดังนั้น หารู้ในปริศนาไม่ก็สงสัยอยู่

ฝ่ายมะสอดได้ฟังมังกันจีว่าเป็นปริศนา ก็จดหมายเอาปริศนานั้นมาทูลพระยาน้อยว่า สามเณรพุทธญาณซึ่งบวชอยู่ว่าปริศนาครั้งก่อนนั้นบัดนี้สึกออกจากเณรไปเลี้ยงโคว่าปริศนาอีกบทหนึ่ง มะสอดจึงเอาปริศนามังกันจีทูลพระยาน้อยๆ ได้ปริศนามังกันจีแล้ว ก็แก้ปริศนามังกันจีว่า ขึ้นต้นไม้ไม่เห็นจึงได้เห็นนั้น ชะรอยต้นไม้นั้นเป็นโพรงมีอสรพิษอยู่ เมื่อขึ้นไปไม่เห็นงูจึงเห็นโค ปริศนาซึ่งว่าไม่เห็น และซึ่งว่าถ้าเห็นแล้วก็ไม่เห็นนั้น เมื่อแรกมังกันจีจะขึ้นไปดูโคบนต้นไม้นั้นถ้าเห็นงูก่อนแล้วก็ไม่เห็นโค จึงได้กล่าวเป็นปริศนาว่า ถ้าเห็นแล้วไม่ได้เห็น พระยาน้อยแก้ปริศนาแล้ว จึงอธิษฐานแต่ในพระทัยว่า ถ้าจะได้เป็นกษัตริย์สืบไปปริศนามังกันจีซึ่งว่านี้ขอให้แก้ถูกเถิด พระยาน้อยจึงให้มะสอดไปดูที่ต้นไม้นั้น มะสอดก็เห็นงูเห่าในโพรง จึงกลับมาทูลพระยาน้อยๆ มีความยินดีนัก

ครั้นอยู่มามารดามังกันจีคิดถึงมังกันจีว่า ลูกเรานี้มีกตัญญูไปตกทุกข์ได้ยากเพราะเราช้านานแล้ว มารดามังกันจีจึงไปหาพระมหาเถรผู้เป็นพี่ชาย ณ วัดเกลาะนิพพาน แล้วอ้อนวอนว่ามังกันจีไปเป็นทาสใช้แทน

ข้าพเจ้ามาก็ช้านานแล้ว ขอให้พระคุณช่วยกรุณาไปถ่ายเอามังกันจิมาไว้ยวชเรียนเถิด พระมหาเถรได้แจ้งแล้วก็มีจิตกรุณาสงสารจึงบอกกล่าวเรียไรสัปปุรุษได้คิบุกหนักเจ็ดสิบช้าง ให้มารดามังกันจิไปถ่ายเอามังกันจิมา มารดามังกันจึงเอาคิบุกเจ็ดสิบช้างนั้นไปให้มะง้าวรอดแล้ว พาเอามังกันจิมายังพระมหาเถร ๆ ก็ยวชมังกันจิเป็นสามเณรอยู่วัดเกลาะนิพพาน

ฝ่ายพระยาน้อย จึงให้มะสอดลงมาพึ่งปริศนามังกันจิอีกครั้งหนึ่ง มะสอดมาถึงข้ามะง้าวรอดไม่พบมังกันจิสืบรู้ว่ามังกันจิไปยวชอยู่ณวัดเกลาะนิพพาน ก็ตามมังกันจิไปยังอาราม

ขณะนั้น พระมหาสมมิตร์ลงมากวาดวัดที่ลาน พระอุโบสถ พอสามเณรพุทธญาณได้ลูกเยือหงส์ตัวหนึ่งห่อสยงเดินมา พระมหาสมมิตร์เห็นสามเณรห่อสยงเดินมา ก็ถามว่าเจ้าเณรห่ออะไรมานั้นสามเณรขอกเป็นปริศนาว่า ซึ่งข้าพเจ้าห่อมานี้ พม่าเรียกว่าแดง รามัญเรียกว่าโกล์ คนทั้งปวงซึ่งนั่งอยู่นั้นได้ยินสามเณรว่าดังนั้น ก็ดีเตียนสามเณรว่า พระมหาสมมิตร์เป็นผู้ใหญ่เจ้าเณรไม่ยอกออกให้แจ้ง เจ้าเณรว่ากล่าวเป็นคำตลกคะนองไปดังนี้ไม่สมควร พระมหาสมมิตร์ก็นิ่งอยู่

ฝ่ายมะสอดซึ่งมาพึ่งปริศนานั้น ก็จดหมายเอาถ้อยคำกราบทูลพระยาน้อย ๆ ได้พึ่งก็แก้ปริศนาของพระสามเณรซึ่งมะสอดจดหมายมาในปริศนาว่าแดงนั้น แปลออกเป็นคำไทยว่าหงส์ รามัญเรียกว่าโกล์ แปลออกเป็นไทยว่าลูก สามเณรได้ลูกเยือหงส์ห่อมา และปริศนาสามเณรสามยทั้น

เย็นกลัยาณมิตรมั่นคง แล้วเทพยดาก็บอกเราแต่ก่อน เราก็แก้ปริศนาสามบทได้ เราคงจะได้เย็นใหญ่ในรามัญประเทศเย็นแท้ แล้วเจ้าเณรว่าปริศนาสามบทนั้น มะสอดจะเห็นควรประการใด มะสอดจึงทูลว่า เจ้าเณรองค์น้อยทรงปัญญาวิชาไตรเพท แต่เย็นคนทุคตะมารดาเย็นหนี้เขาอยู่ครั้นพระยาน้อยได้ฟังก็ยินดีในพระสามเณรยิ่งนัก

อยู่มาวันหนึ่งเวลาเช้าพระยาน้อยสั่งให้มะสอดกับมหาดเล็กสี่คน ให้จัดเอาผ้าเหลืองไตรหนึ่ง ผ้าขาวห้าตรา ผ้าแดงห้าตรา ของทั้งนี้ให้เอาไปถวายสมภารลุงเจ้าเณรพุทธญาณ แล้วให้จัดผ้าพรรณนุ่งห่มเครื่องใช้สอย กับเงินตราห้าชั่งให้แก่มารดาสามเณร แล้วจงบอกแก่สมภารและมารดาสามเณรว่า เราจะขอสามเณรพุทธญาณมาไว้ มะสอดกับมหาดเล็กสี่คนรับเอาเงินตราห้าชั่งกับสิ่งของทั้งปวงแล้ว กรายถวายบังคมลาออกมากับคนถือของยี่สิบเจ็ดคน มาถึงวัดเกลาะนิพพานไปหาสมภารนมัสการแล้วถวายสิ่งของทั้งปวงซึ่งพระราชทานมานั้น แล้วแจ้งเนื้อความตามรับสั่งทุกประการ สมภารได้ฟังก็มีความยินดีนัก ว่าอายุอาตมาภาพถึงหกสิบแปดปีแล้ว ขวชมาในพระพุทธศาสนาได้สิบเจ็ดพรรษา รูปของอุทิศส่วนกุศลถวายไปแก่ลูกพระเจ้าช้างเผือกเถิด ถ้ารูปยังหนุ่มอยู่ก็จะสึกออกไปทำราชการอยู่ด้วยพระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือก ทุกวันนี้ก็แก่เฒ่าไปแล้ว กำลังก็น้อยจะทำราชการไปนั้นมิได้ แล้วสมภารจึงให้คนไปเรียกมารดาเจ้าสามเณรมา สมภารจึงให้เอาเงินห้าชั่งกับผ้าพรรณนุ่งห่ม อันเย็นส่วนพระราชทานมารดาเจ้าสามเณรนั้นส่งให้แล้วบอกว่าสิ่งของทั้งนี้ พระราช

TUDC 26/05/2563

โอรสพระเจ้าช้างเผือกให้เอามาพระราชทาน พระองค์มีพระทัยปรารถนาจะขอเอาเจ้าสามเณรพุทธญาณไปไว้ มารดาเจ้าสามเณรได้รับพระราชทานแล้วก็มีความโสมนัสยินดีนัก แล้วว่าแก่สามเณรพุทธญาณว่า พระราชบุตรมีรับสั่งมาจะขอเจ้าสามเณรไปไว้เจ้าเณรจะคิดประการใด สามเณรพุทธญาณจึงว่า ตัวข้าพเจ้านี้อยู่ในแผ่นดินของท่านก็เป็นข้าแผ่นดิน ซึ่งพระลูกเจ้าทรงเมตตาโปรดพระราชทานสิ่งของทั้งนี้มาเป็นส่วนของขวัญถุง และส่วนของมารดาหวังจะใคร่ได้ตัวข้าพเจ้า ๆ หรือจะไม่สมัครเล่า มาตรแม้นพระองค์ไม่ทรง พระเมตตา โปรด พระราชทาน ข้าวของ สิ่งใด สิ่งหนึ่ง เลยจะ เอาไปใช้เปล่า ๆ ก็จะขัดใจหรือ จำจะต้องไปควรที่ข้าพเจ้าจะภักดี ตั้งใจทำราชการฉลองพระเดชพระคุณจึงจะชอบ

มารดาได้ฟังสามเณรว่าดังนั้น ก็ร้องไห้กอดสามเณรเข้าแล้วก็พิไรรำพันให้ความสั่งสอนต่าง ๆ ส่วนสมภารจึงสรรเสริญถึงความรู้ของสามเณรพุทธญาณ ให้มารดาสามเณรและมะสอดฟัง คือสามเณรได้เล่าเรียนทั้งพระสูตร พระอภิธรรม พระคัมภีร์ โหรศาสตร์ และชัยภูมิ พิชัยสงคราม กลอุบายพิชัยสงครามเรียนได้แต่อายุสิบสี่ อันความรู้ของสามเณรนั้นหาผู้ใดจะเสมอมิได้ แต่ทว่ายังเป็นเด็กหนุ่มอยู่ อาตมาภาพขอฝากแก่ท่านด้วยเถิด ถ้าผิดพลั้งในราชกิจประการใด ท่านจงเมตตาช่วยตักเตือนว่ากล่าวด้วย แล้วจึงเรียกสามเณรเข้ามาตักเตือนว่ากล่าวในวิชาซึ่งได้ร่ำเรียนมานั้น คืออุบายสิบประการ วิชาห้าประการ คุณแปดประการ วุฒิเจ็ดประการ ธรรมเหล่านี้ควรแก่พระราชบุตรกษัตราธิราชนั้นให้สามเณรสั่งสอนให้กระทำแล ตัวท่านผู้จะเป็นข้าพระราชบุตรนั้น ให้รู้จักโทษ

แปดประการ คุณเจ็ดประการ วุฒิหกประการ คติสามประการ ชอหกประการ มุสาเก้าประการ แลอุบายสี่ประการนั้น สามัญอุบาย คือรู้ทั่วไปในราชกิจการงานสงครามหนึ่ง นิกะอุบาย คือรู้ประกอบฤกษ์พานาทีที่จะได้และเสีย แพ้และชนะ รู้ทั้งราชวัติตามคัมภีร์ราชยาทึก รู้ทั้งคหปติวัตร์ตามคัมภีร์สิงคาโลวาทหนึ่ง เล่ห์อุบายคือรู้ในเล่ห์เขาคดก็คดตาม เขาชอกชอตาม และฉลาดตามโวหารต่างๆ หนึ่ง ธนะอุบาย คือรู้อุบายในที่จะขวนขวายถ่ายเทหาทรัพย์หนึ่ง เป็นสี่ประการด้วยกัน และวิชาห้าประการนั้น โยคเสฐา คือรู้ในสาระพัดช่างทั้งปวงหนึ่ง วินิจฉัยเสฐา คือรู้ในธรรมศาสตร์ราชาศาสตร์ ตัดสินข้อคดีของราษฎรหนึ่ง เหตุเสฐา คือรู้นิมิตรทั้งปวงและเหตุการบ้านเมืองจะร้ายและดีหนึ่ง โยราณเสฐา คือรู้จักภูมิประเทศว่าที่นี่เป็นมงคล และมิได้เป็นมงคลตามโบราณสืบมาหนึ่ง หัตถิอัสสะเสฐา คือรู้ศิลปศาสตร์ช้างม้าทั้งปวงหนึ่ง เป็นวิชาห้าประการ และคุณแปดประการนั้น สังขิปคือกล่าวถ้อยคำเป็นสัตย์เที่ยงตั้งอยู่ในคติธรรมทั้งสี่ มิได้ลำเอียงเข้าด้วยญาติและมิตร์ของตนหนึ่ง อวิโรธนัง คือมิได้เบียดเบียนบุคคลผู้อื่นหนึ่ง สิเนหทัสสนา คือเห็นบุคคลผู้อื่นให้มีจิตเมตตารักใคร่หนึ่ง สุรยุทธัง คือเมื่อเข้าสู้สงครามนั้นให้องอาจอย่าได้หวาดไหวคร้ามกลัวข้าศึกมิตรหนึ่ง สัลลา ให้ประกอบไปด้วยศัสตราวุธเป็นอันดีหนึ่ง อโรคยา ให้รู้คัมภีร์ตำบัดโรคหนึ่ง ราโคปนะ คือยกริราคทรัพย์มิได้อาลัย แล้วจะกลับคืนเอาต่อภายหลังหนึ่ง นิสัมมการ คือจะทำการสิ่งใดให้คำนึงด้วยปัญญาก่อนจึงกระทำหนึ่ง คุณแปดประการดังนี้

TUDC 26/05/2568

และวุฒิเจ็ดประการนั้น คือให้ประพฤติอริยาบถดังพระอินทร์อันบริบูรณ์ไปด้วยเขญจกามคุณ และอิสริยศอเอาในการอันเป็นใหญ่หนึ่ง ให้ประพฤติอริยาบถดังพระพรหม คือเมื่อกาลจะรักษาอุโบสถและพรหมจรรย์นั้น ให้พ้นจากเขญกามคุณดุจพรหมอันสำรวมญาณบริสุทธิ์หนึ่ง ประพฤติอริยาบถดังพระอาทิตย์คือประพฤติราชอาณาจักร์เป็นอันเสมอ มิได้เลือกหน้าตามผิดและชอบ ดุจดังพระอาทิตย์อันส่องแสงเสมอไปมิได้เว้นหนึ่ง ประพฤติอริยาบถดังพระจันทร์ คือประกอบไปด้วยเมตตาแก่สมณชีพราหมณ์เสนาพฤฒามาตย์ราษฎรทั้งปวง ให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไปดุจรัศมีพระจันทร์หนึ่ง ประพฤติอริยาบถดังพระพาย คือประกอบไปด้วยความกรุณาแก่ข้าราชการน้อยใหญ่โดยฐานานุกรม ดุจหนึ่งพระพายพัดตามฤดูหนึ่ง ประพฤติอริยาบถดังพระยายมราช คือให้สำแดงราชานุภาพแก่ผู้ล่วงพระราชบัญญัติโดยโทษให้พลิกพ่ายกลัว ดุจดังพระยายมราชอันเหลือบพระเนตร์ดูผู้กระทำผิดให้พินาศไปหนึ่ง ประพฤติอริยาบถดังพระมหาสมุทร คือระลึงพระราชอาญาแก่ผู้ล่วงพระราชอาณาจักร์นั้น ให้กระทำด้วยอุเบกขาหาความพยาบาทมิได้ ดุจดังพระมหาสมุทรมิได้ยินดีแก่กลิ่นอันหอม และมิได้ยินร้ายแก่กลิ่นอันลามกหนึ่ง ศีรวุฒิเจ็ดประการดังนี้ เป็นพระราชวัติสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น

และองค์แห่งปรินายกนั้น คือให้รู้จักโทษแปดประการ พยะสนี้ คือเป็นนักเลงผู้หญิงและเล่นเบี้ยกันเหล้า เป็นที่จะให้เสียหายแห่งทรัพย์หนึ่ง จัตตโจร์ คือมีใจเป็นโจรมักฉกชิงชิงทรัพย์ของผู้อื่นหนึ่ง อสันตุฏฐิ คือมิได้อดกลั้นความสุขและความทุกข์อันมาถึงตัวและหวาดไหวหนึ่ง อติมัญญติ

TUDC 26/05/2563

คือมักดูหมิ่นผู้เฒ่าผู้แก่และมิได้เคารพแก่สมณพราหมณาจารย์หนึ่ง สันตา อัยยา คือมิได้สมาคมซึ่งนักปราชญ์ และรักใคร่ซึ่งคนพาลหนึ่ง นิทธาสีนี คือมีปรกติมักน้อย นั่งก็หลับยืนก็หลับมิใคร่ตื่นหนึ่ง ภาสสีน คือพอใจสนทนาในที่ประชุมคนทั้งหลายหนึ่ง อนุฏฐาตา คือปราศจากความเพียรเอาเกียจคร้านเป็นอารมณ์หนึ่ง องค์แห่งโทษแปดประการดังนี้ บุคคลผู้เป็นราชเสวกพึงเว้นอย่าให้มีในสันดาน

คุณเจ็ดประการนั้น กุลสัมปันนัง คือคนแห่งราชเสวกนั้นประกอบไปด้วยตระกูลเป็นอันดี สุรสัมปันนัง คือมีปัญญามากกล้าหาญหนึ่ง ตทิฏฐัง คือรู้เห็นได้สดับตรับฟังมากหนึ่ง วัณณัง คือประกอบไปด้วยรูปร่างวรรณสัณฐานอันงามหนึ่ง สิเนหทัสสนา คือบุคคลผู้อนเห็นเป็นที่รักใคร่หนึ่ง ทันตเนตตี คือชนใจในคัมภีร์ราชสาส์นหนึ่ง โยโคตร คือประกอบด้วยความเพียรอันยิ่งหนึ่ง คุณเจ็ดประการดังนี้

และวุฒิหกประการนั้น คือประพฤติดังพระยาราชสีห์ประการหนึ่ง ประพฤติดังนกยางประการหนึ่ง ประพฤติดังกาประการหนึ่ง ประพฤติดังไก่ประการหนึ่ง ประพฤติดังเหยี่ยวประการหนึ่ง ประพฤติดังโคอุศุภราชประการหนึ่ง องค์แห่งวุฒิหกประการดังนี้ อันว่าภริยาแห่งราชสีห์นั้น องอาจในหมู่สัตว์ จตุบาททวิบาท และมีปริมณฑลขนที่ขาวก็ขาวล้วน ที่แดงก็แดงล้วน มิได้เจือปนกัน และอุปมาประดุจใด ให้เสวกามาตย์ราชปริณายกผู้จะเข้าสู่สงครามนั้น องอาจมีกตัญญูเป็นแดน แทนพระคุณสมเด็จพระมหากษัตริย์เจ้า แล้วให้มีเมตตาแก่ข้าราชการผู้น้อย และอาณาประชาราษฎรทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

ให้ปราศจากอคติธรรมทั้งสประการคือ ฉันทา, โทษา, พยา, โมหาคติ อย่าให้เจือปนอยู่ในสันดานได้ และนกยางนั้นกระทำมายากิริยาเจียงงุน มีอุบายแต่จะล่อลวงฝูงปลาให้ไว้ใจ แล้วก็จับกินเป็นอาหาร และมีประการใดผู้เป็นเสวกามาตย์ราชปรินายกก็พึงให้เรียนรู้ซึ่งกลอุบาย ล่อลวงข้าศึกให้หลงด้วยกลมารยาเอาชัยชนะถวายพระมหากษัตริย์เจ้า ผู้ทรงพระกรุณาชุบเลี้ยงให้ได้ ก็จะเจริญด้วยยศศักดิ์สมบัติประการนั้น อันว่าถ้ากาและประอาหารสิ่งใดๆ เข้าแล้ว บห่อนจะนิ่งบริโภคแต่ตัว ย่อมร้องประกาศเพื่อนพ้องมิตรญาติแห่งตนให้รู้ก่อนจึงบริโภค และมีอุปมาประการใด ผู้เป็นเสวกามาตย์ราชปรินายกจะตามเสด็จพระราชดำเนินไปในที่ใดๆ อย่าได้ประมาทหมั่นระวังราชศัตรูหมู่อันตรายโดยรอบคอบอย่าให้มีมาได้ อนึ่งถ้าจะได้รับพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคใดๆ ก็พึงมีจิตเมตตาแผ่ไปแก่เพื่อนราชการและญาติพี่น้องมิตรอย่าได้คิดโลภมักมากบริโภคแต่ตนผู้เดียว กระทำดุจกิริยาแห่งกานั้น อันว่ากิริยาแห่งไก่นั้น ครั้นถึงยามที่ตนจะขันก็ขันประจำยามและมีประการใด ผู้เป็นราชเสวกามาตย์นั้น อย่าพึงลืมสติในที่จะระลึกถึงพระเดชพระคุณพระมหากษัตริย์ แล้วอย่าลืมระลึกในการกุศลอันจะเป็นมงคลแก่อาตมา ดุจกิริยาแห่งไก่นั้น อันว่าเหยี่ยวนั้น มีกิริยาอันหมายมั่นเป็นธรรมดาสืบๆ กันมา ถ้าจะจับสัตว์ชาติสกุณใดๆ แล้วเล็งแลด้วยจักษุหมายให้แม่นแล้วก็โฉบลงมาด้วยกำลังรวดเร็วจับไว้มั่นคั้นไว้ตายจึงมิได้เป็นอันตรายแก่ตนและมีอุปมาประการใด อันว่าราชเสวกามาตย์นั้น ถ้าจะพิพากษาตราสินเนื้อความแห่งผู้กระทำชอบและผิด จะพึงทูลกล่าวโทษ

IDC 26/05/2563

ข้าราชการใหญ่น้อยผู้ใด พึงตรึตรองด้วยวิจารณาปรีชาให้ถ่องแท้ และหมายมั่นด้วยอันใดและได้เห็นจริงจังว่ากล่าว ภยันตรายจึงจะไม่มีแก่ตนดุจเหยี่ยวนั้น อันว่ากริยาแห่งโคอุศุภราชนั้น ไปหาอาหารในสถานที่ใดแล้ว ย่อมกลับมามิได้ละถิ่นฐานแห่งตนที่เคยอาศัยนั้นเสีย และมิประดุจใดเสวกามาตย์ผู้จะเป็นปรินายก จะปรึกษากิจราชการอันใด อย่าได้ละพระราชศาสตร์แห่งสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้าเสียจงทุกประการ

และคดสามประการนั้น คือมีประสงค์จะปลงชีวิตกัน จึงกล่าวกลอันคดประการหนึ่ง คือจะกระทำยุทธสงครามแก่กัน จึงกล่าวคำคดประการหนึ่ง คือตนจะถึงซึ่งความฉิบหาย จึงอุบายกล่าวกลอันคดแก้ตัวประการหนึ่ง กลคดสามประการดังนี้

และชื่อหกประการนั้น กตัญญูคือรู้จักคุณท่านหนึ่ง กตเวทีคือสนองคุณท่านหนึ่ง ทัฬหิวตี คือมั่นในความสัตย์หนึ่ง ปรทุกขาหสนัง คือเห็นความยากของผู้อื่นแล้วอดกลั้นมิได้ มีความปราณีเหมือนหนึ่งทุกข์ของตัวหนึ่ง กัลยาณมิตตัง คือตั้งตัวไว้ในที่เป็นกัลยาณมิตรหนึ่ง มิตตสังคหัง คือมีปรกติสงเคราะห์แก่มิตรหนึ่ง ชื่อหกประการดังนี้

มุสาเก้าประการนั้น มุตตมายา คือจะให้พ้นภัยจึงมุสาหนึ่ง ชีวิตมายา คือจะเอาชีวิตรอดจึงมุสาหนึ่ง มนุสสหิงสา คือจะปลดเปลื้องความยากของมนุษย์จึงมุสาหนึ่ง ไชยสิโน จะเอาชัยชนะแก่ท่านจึงมุสาหนึ่ง ยตวาหา เขาบอกความลับแก่ตัวแล้ว มิผู้มาถามต้องอำไว้จึงมุสาหนึ่ง มมลหยา จะแก้ไขทุกข์ของตัวเราจึงมุสาหนึ่ง ลัพพันรุโน เพื่อจะพรางภรรยาจึงมุสา

TUDC 25/05/2563

หนึ่ง อลิกวจนัง เอาถ้อยคำไม่จริงมาบอกแก่ผู้ถามเพื่อจะอำความของตัว จงมุสาหนึ่ง กุสลัพพภาคี มิเขตนาจะยังโลกทั้งปวง ให้ตั้งอยู่ในการกุศลจงมุสาหนึ่ง มุสาเก้าประการดังนี้ อันความซึ่งเราให้โอวาทท่านเจ้าผู้หลานจงจำไว้อย่าได้ประมาทลืมหลง สามเณรพุทธญาณ ได้ฟังพระมหาเถรสมมติให้โอวาทดังนั้นก็กรายลงแทบบาทพระมหาเถร รับซึ่งความสั่งสอนใส่เศียรเกล้าแล้วก็นมัสการลามาถึงด้วยมะสอด

เมื่อสามเณรมายังมิทันถึง ในรุ่งคืนวันนั้น พระยาน้อยทรงพระสุบินนิมิตฝันว่า มีบุรุษผู้หนึ่งนำเอาดวงแก้วมณีอันวิเศษมาแต่ประทิศ มาวางลงในที่ฝ่าพระหัตถ์ พระองค์ก็รับเก็บไว้ ครั้นตื่นขึ้นจึงทรงดำริทำนายนิมิตของพระองค์เองว่า บุรุษซึ่งนำเอาดวงแก้วมณีมาใส่ให้ในฝ่ามือนั้น เห็นจะได้แก่มะสอด อันดวงแก้วมณีอันวิเศษนั้น เห็นจะได้แก่สามเณร ชะรอยมะสอดจะพาพระสามเณรพุทธญาณมาถึงในวันพรุ่งนี้เป็นมั่นคง พระยาน้อยทรงดำริทำนายฝันแล้ว ก็คำนึงคอยท่ามะสอดอยู่

ครั้นเวลาบ่ายมะสอดกับมหาดเล็กสี่คน ก็พาเอาพระสามเณรพุทธญาณเข้าไปถวายพระยาน้อย ๆ ทอดพระเนตรเห็นก็มีความยินดี จึงนิมนต์พระสามเณรให้นั่งในที่อันควร แล้วยอพระหัตถ์ถวายนมัสการ พระองค์ก็พิเคราะห์ดูซึ่งลักษณะพระสามเณร ก็เห็นลักษณะปรากฏมีในกายก็ทราบว่าเป็นนักปราชญ์มีปัญญารู้ในไตรเพทจริง พระราชบุตรก็ตรัสสนทนากับพระสามเณรไปจนเวลาเย็น จึงแสร้งสั่งให้วิเสทแต่งโภชนาหารมาให้สามเณร

TUDC 26/05/2563

ฉัน วิเสทแต่งโภชนาหารเสร็จแล้ว ก็ยกมาถวายแก่พระสามเณรๆ ก็นั่งยิ้มอยู่ พระยาน้อยจึงให้เอาผ้าสัตตะขันธ์ไตรหนึ่ง กับผ้าคฤหัสถ์รัยหนึ่งมาถวายพระสามเณรๆ ก็รับเอาผ้าคฤหัสแล้ว จึงถวายพระพรว่าอาตมาภาพมาถึงพระองค์แล้ว จะขอสึกทำราชการสนองพระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต มิได้คิดแก่ความยากความลำยากเลย ครั้นแล้วสามเณรกับมะสอดก็พากันไปลาพระพุทธรูปและพระสงฆ์ที่อาราม สึกออกมาอยู่ด้วยพระราชบุตร

ขณะนั้นตะละแม่ท้าว เห็นสามเณรสึกออกมาแล้ว ก็ทรงพระสรวลเยินยิเยาะ พระยาน้อยจึงห้ามว่า พระน้องอย่าหัวเราะเยาะเย้ย มังกันจานมยญญารู้หลักนัก เรารักกว่ามังเทวมอญพ่เลยงเราอีก ตะละแม่ท้าวได้ยินพระยาน้อยห้ามดังนั้น จึงเอาชูปเทียนเข้าตอกดอกไม้กับผ้าขาวพับหนึ่งขันทองคำใบหนึ่งมาให้มังกันจแล้วขอขมาว่า อย่าให้มิโทษ มังกันจก็ถวายบังคมรับสมาตะละแม่ท้าว แล้วจึงรับเอาสิ่งของทั้งนั้น

ฝ่ายพระยาน้อยก็เอาปริศนา ซึ่งพระองค์ทรงแก้นั้น ออกมาสอบถามมังกันจตามมีมาแต่หนหลัง มังกันจก็ทูลว่าปริศนาของข้าพเจ้าซึ่งพระองค์แก้นั้นถูกทุกประการ พระยาน้อยกับมังกันจก็มีความยินดีรักใคร่กันนัก คิดการกันจะเอาราชสมบัติให้ได้

ครั้นอยู่มาพระยาอู่ พระเจ้าช้างเผือก ทรงพระประชวรหนัก พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสสั่งแก่สมิงชีพรายให้รักแจงการรำผี สมิงชีพรายรับพระราชโองการแล้ว จึงสั่งให้ปลูกโรงใหญ่ลงณที่ควรแห่งหนึ่งในพระราชวัง ครั้นถึงวันกระทำการ สมิงชีพรายและขุนนางน้อยใหญ่ก็มาพร้อมกันที่โรงใหญ่ แล้วก็ทำการรำผี

ฝ่ายพระยาน้อยกับสมิงมราหุและพระมหาเทว ก็มาพร้อมกันที่โรงรำผีนั้น พระมหาเทวจึงกระซิบบอกแก่สมิงมราหุว่า ตัวปรารถนาจะใคร่เป็นใหญ่แล้ว เสียหนามมีอยู่ เหตุไฉนไม่ลดตัดเสียเล่า ยังจะเป็นใหญ่ได้อยู่ฤา สมิงมราหุได้ฟังพระมหาเทวว่าดังนั้น ก็ออกมากระซิบสั่งทหารอันร่วมใจว่า การที่เราคิดไว้ก็ได้ที่อยู่แล้ว ท่านจงไปเอาดาบมาซ่อนซุ่มอยู่ริมประตูพระราชวัง ถ้าเวลากลางคืนเสร็จการแล้วพระยาน้อยก็จะกลับไปวัง ท่านจงฆ่าเสียให้จงได้ ทหารก็ไปตามสมิงมราหุสั่ง

ขณะนั้นนางเมี้ยซุนเครือหนึ่ง นางเมี้ยสะตุ้งมอดหนึ่ง สองคนนี้เป็นเป็นบุตรสาวสมิงชีพรายมารำผี พระยาน้อยเห็นเมี้ยซุนเครือเมี้ยสะตุ้งมอดสองคนรูปงามรำผีงามดีก็ชอบพระทัย จึงให้ผ้านุ่งสองผืนผ้าห่มสองผืนแหวนสองวง มาส่งให้สมิงชีพรายผู้พ่อ ให้แก่เมี้ยซุนเครือเมี้ยสะตุ้งมอด สมิงชีพรายรับเอาสิ่งของไว้แล้ว ก็รู้ว่าพระยาน้อยชอบพระทัยลูกสาวของตัว ขณะเมื่อรำผีอยู่นั้น พระมหาเทวกับสมิงมราหุคิดอ่านกันจะทำร้ายพระยาน้อย เสนายกทัพบวงก็รู้สึน และเมื่อรำผีอยู่นั้นเสียงดูกันวุ่นวายอยู่ สมิงมราหุเสพสุราเมาแล้วจึงเหยียดท้าวมาข้างพระยาน้อย ยกำกองเห็นสมิงมราหุทำหยาบช้าดังนั้น จึงทูลพระยาน้อยว่าพระองค์ช่างนิ่งเสียได้ให้คนดูถูกพระยาน้อยได้ยินยกำกองว่า ก็โกรธทุ่มเถียงกันขึ้นกับสมิงมราหุ สมิงชีพรายจึงทูลพระมหาเทวว่า มารำผีกระทำการของพระเจ้าช้างเผือกพระเจ้าอยู่หัวพระญาติวงศ์มาวิวาทกันวุ่นวายดังนี้ ข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่ก็พลอยได้ความผิด เหตุไฉนพระแม่อยู่หัวเจ้า จึงไม่ตรัสห้ามปรามบ้าง พระมหาเทว

TUDC 26/05/2563

นั้นเข้าด้วยสมิงมราหู ก็ว่าพ้อตัดสมิงชีพรายๆก็ถอยออกมา พอเวลาพลบค่ำ ข่าวสมิงชีพรายวิ่งมาบอกสมิงชีพรายว่า เห็นทหารสมิงมราหูถือดาบมายืนอยู่ที่รมประตู ข้าพเจ้าพยเข้าก็วิ่งหนีไป

ฝ่ายพระมหาเทวีก็พาสมิงมราหูกลับไปวัง ครั้นพระยาน้อยจะกลับไปว่าข้างสมิงชีพรายจึงห้ามไว้ ครั้นผู้คนไปสิ้นแล้วสมิงชีพรายจึงเชิญพระยาน้อยไปข้านเรือนสมิงชีพรายแล้วจึงทูลว่า สมิงมราหูให้คนถือดาบมาคอยอยู่จะทำร้ายพระองค์ ข่าวข้าพเจ้าเห็นมาบอกข้าพเจ้าๆจึงห้ามพระองค์ไว้ หวังจะทูลพระองค์ให้แจ้ง ตลอดวันนี้ข้าพเจ้ารักพระองค์นักข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่อยู่ในพระเจ้าช้างเผือก การสิ่งใดข้าพเจ้าได้รู้เห็น ก็ช่วยตักเตือนสติพระองค์บ้าง ขอพระองค์เร่งคิดเถิด พระยาน้อยจึงตอบว่าขอยใจลุงท่านนัก ซึ่งช่วยเตือนให้สติข้าทั้งนี้ ข้าขอรับเอาซึ่งถ้อยคำ แต่เวลานี้ดึกค่ำแล้วข้าจะลาลุงท่านไปก่อน ว่าแล้วพระยาน้อยก็เสด็จกลับไปวัง สมิงชีพรายก็ให้คนตามไปส่ง

ครั้นเวลารุ่งเช้ายี่กำกอง จัดแจงเอาสิ่งของขึ้นไปถวายพระเจ้าช้างเผือกๆเห็นยี่กำกองเอาสิ่งของมาถวาย จึงตรัสถามยี่กำกองว่ามาทำไม ยี่กำกองกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าจะกราบถวายบังคมลาพระองค์ไปเมืองทะละ ยี่กำกองก้มหน้าลงแล้วก็น้ำตาตก พระเจ้าช้างเผือกเห็นยี่กำกองร้องไห้ จึงตรัสถามยี่กำกองว่าเป็นอะไรจึงร้องไห้ ยี่กำกองกราบทูลว่า แต่ก่อนข้าพระพุทธเจ้าเคยนมัสการพระมุเตา ถ้าหายุญพระองค์ไม่แล้วอันทะให้ข้าพระพุทธเจ้านมัสการ ขุยดินแทนองค์พระมุเตานั้นข้าพระพุทธเจ้าไม่

ไหว้แล้ว พระเจ้าช้างเผือกประชวรหนักได้ทรงฟังดังนั้นก็นิ่งอยู่มิได้ตรัสประการใด ยิกำกองก็กราบถวายบังคมลาออกมา

ฝ่ายพระมหาเทวีได้ทราบว่า ยิกำกองมาทูลแก่พระเจ้าช้างเผือกเย็นคำเปรียบปรายดังนั้น พระมหาเทวีสมิงมราหูตะละแม่ศรีก็คิดอ่านกันจักแต่งสิ่งของมาสมัครสมานเอาพระทัยพระยาน้อย ณ วังพระยาน้อย ครั้นพระมหาเทวีสมิงมราหูตะละแม่ศรี มาถึงตำหนักพระยาน้อย ๆ กับตะละแม่ท้าวรู้ ก็ลงมาต้อนรับเชิญขึ้นไปยนตำหนัก พระมหาเทวีจึงตรัสแก่พระยาน้อยว่า วานนี้สมิงมราหูเสพสุราเมาเหลือกำลังหาทันพิจารณาไม่ เหยียดเท้าไปใกล้หลานย่าเห็นผิดอยู่ดูมิบังควร ย่าจึงพามาขอขมาหลานเสีย หลานอย่าได้ถือโทษผูกจิตเจ็บแค้นแก่สมิงมราหูเลย พระยาน้อยจึงตอบว่า เวลาวานนี้เย็นเวลากลางคืนต่างเสพสุราเมาด้วยกัน ซึ่งกำเกินหน่อยหนึ่งจะถืออะไรกัน ต้องให้มาขอมาขอขมาข้าพเจ้าทำไมเล่า พระมหาเทวีจึงตรัสว่า ถ้าหลานไม่รับขอมาแล้วสมิงมราหูก็จะน้อยใจ หลานจงรับขอมาเสียหน่อยหนึ่งเถิด พระยาน้อยขัดพระมหาเทวีมิได้จึงรับขอมาแก่สมิงมราหู ครั้นขอขมากันเสร็จแล้ว พระมหาเทวีก็อุ้มเอาพ่อลาวแก่นท้าวบุตรพระยาน้อยขึ้นเชยชม จึงบอกว่าข้าจะลาไปก่อนแล้ว แต่จะขอพ่อลาวแก่นท้าวไปเชยชมสักวันหนึ่งแล้วจึงจะให้มา ส่วนพระยาน้อยและตะละแม่ท้าวก็ยอมอนุญาตให้ไป แต่ให้นางพิเลยงและนางนมตามไปด้วยจะได้คอยดูแล เพราะไม่วางพระทัยทีเดียว ซึ่งพระมหาเทวีทำดังนี้ หวังจะมิให้พระยาน้อยและตะละแม่ท้าวมีความสงสัย จะให้เห็นว่าพระมหาเทวียังเมตตารักใคร่เหลนหลานอยู่ ฝ่ายสมิงมราหูและตะละแม่ศรีก็ลาพระยาน้อยกลับมาวัง พร้อมกันกับด้วยพระมหาเทวี

TISTR 26/05/2563

ขณะเมื่อยกำกองจะไปเมืองทะละนั้น จึงมาหาพระยาน้อยทูลว่า พระองค์ค่อยอยู่จงคิดเถิด ข้าพเจ้าจะยังคมลาไปก่อนแล้วทุกวันนี้ข้าพเจ้าคิดถึงพระองค์นักอยู่ แต่ทว่ามิรู้ที่จะทำประการใด ข้าพเจ้าเห็นพระมหาเทวีพระเจ้าย่าของพระองค์ กับสมิงมราหูนั้นผิดอยู่เห็นจะคิดทำร้ายแก่พระองค์เป็นมั่นคง อย่าไกว้วางพระทัยเร่งทรงดำริเถิด ถ้ากระไรพระองค์คิดอ่านผ่อนผันไปให้ถึงเมืองตะเกิงไดแล้ว ข้าพเจ้าจะรับเป็นภาระจะให้สำเร็จการของพระองค์จงได้ พระยาน้อยได้ฟังยกำกองว่าดังนั้น ก็เห็นว่ายกำกองรักใคร่โดยสุจริตจึงได้ช่วยคักเตือน จึงตอบว่า ขอยใพ่แล้ว ถ้าขัดขวางไปเบื้องหน้าจึงจะยอกไปถึงพ่อให้ทราบเชิญพ่อไปเถิด ยกำกองก็ลาพระยาน้อยไป

อยู่มาพระยาน้อยจึงปรึกษามังกันจิและพ่อมอญว่า เราอยู่ในเมืองพะโคนี้อุปมาดังอยู่ในกลางใจไฟ อันสมิงมราหูกับพระเจ้าย่าก็คิดการใหญ่หลวงนักจะทำร้ายแก่เรา ครั้นจะอยู่ในเมืองพะโคนี้ จะคิดอ่านทำการไม่ถนัด เราจะหนีไปอาศัยอยู่ณเมืองเมาะตะมะดีหรือๆ จะไปเมืองเสียง หรือจะไปเมืองตะเกิง มังกันจึงทูลพระยาน้อยว่า ปัญญาคนเราทุกวันนี้เป็นโลกีย์ปัญญาจะเหมือนหนึ่งปัญญาทิพย์หรือ จำจะขอศุภนิมิตชมลางถามเทพยดาก่อนรู้ชัดแล้วจึงจะคิดแจงกระทำซึ่งการใหญ่นั้นได้ พระยาน้อยก็เห็นด้วย จึงให้หามังสวยตะโนงพ่อมะขะนุทองมะอินทะเมืองฉะวังมา สั่งให้แต่งเครื่องพลีกรรมบวงสรวงเทพยดาทั้งแปดประตูเมือง แล้วให้ลงยันต์สุนัตทุกประตู แต่งกระยานเนาวขันธ์บูชาเทพยดารักษาแปดพระองค์ ครั้นเวลาค่ำคืนทั้งสองคนแจงเครื่องพลีกรรมเสร็จแล้ว จึงมาทูลแก่พระยาน้อยๆ กับมังกันจิ มังสวย

TUDC 26/05/2563

ตะโนงก็พากันไปยังพระมุเตาทระทำสักการบูชา แล้วพระยาน้อยจึงทรงตั้งอธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะได้เป็นกษัตราธิราช จะได้ครองราชสมบัติในเมืองพะโค และจะได้บำรุงพระบวรพุทธศาสนาให้ถาวรสืบไปมั่นคงแล้ว ถ้าจะไปคิดการเมืองใดก่อน จึงจะมีชัยชนะจะได้เมืองพะโค ขอให้เทพยดาเจ้าจงบอกเหตุแก่ข้าพเจ้าให้ประจักษ์ในครั้งนี้เถิด ครั้นอธิษฐานเสร็จแล้วก็พากันมาชุมลางทั้งแปดทิศ ที่ประมุขเกริยเทพยดาดลใจให้หญิงรามัญคนหนึ่งทำเพลงกล่อมลูกเป็นเพลงภาษารามัญว่า อุยตะลุยตังปอนทานทาตกยา ตะปอนตะลุยมิอาลลนเประก็นงเตาะสมิง แปลเป็นคำไทยว่า ต้นมะยมใหญ่ได้ลูกหนึ่ง ที่ยรรจุพระบรมธาตุพระพุทธเจ้าไว้ทั้งสิ้นพระองค์ แม้นใครไปก็จะได้เป็นพระยา มังสวยตะโนงจึงถามมังกันว่า นิมิตดังนี้จะร้ายดีเป็นประการใด มังกันจึงว่าแก่มังสวยตะโนงว่า ซึ่งหญิงกล่อมลูกว่า ต้นมะยมใหญ่ลูกหนึ่งนั้น คือได้แก่พระยาน้อย ว่าต้นมะยมผลิดอกออกผลมากรากใยก็ดีนั้น คือพระยาน้อยเจ้าของเราจะได้เป็นกษัตริย์ มีเดชเดชานุภาพและบริพลมาก และที่พระบรมธาตุพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่นั้นคือเมืองตะเกิง ให้พระยาน้อยไปคิดการเมืองตะเกิงเถิดจะได้ชัยชนะ ไปประมูหนึ่งแม่หญิงคนหนึ่งกล่อมลูกว่า อุยมิมลโรลเกลิกกะนุวานติกรานเกิกโกญเจ็ญ จะพลังลาเจินธาตุเกสสะมะมอญอาเปราะเตาะนงเตาะสมิง แปลเป็นคำไทยว่า หลวงชีคนขนขีคร้านเดินซอลูกช้างมาขี่ลูกช้างกินหญ้าอยู่รมหนองที่พระธาตุพ่อเร่งไปจะได้เป็นพระยา มังกันจึงแก้ว่า ซึ่งแม่หญิงขับว่า หลวงชีเกียจคร้านเดินซอลูกช้างมานั้น เหตุว่าหลวงชีมีศีลบริสุทธิ์และประกอบด้วยราชพาหนะ ซึ่งว่าช้างกินหญ้าอยู่รมหนองนั้นเป็นประเพณีช้างจะกินหญ้า

ถ้าลงกลางหนองแล้วก็ไม่พอกิน เลยกินริมหนองจึงอิ่มนั้น คือได้แก่พระยาน้อย ถ้าพระยาน้อยจะอยู่ในเมืองพะโคนี้เห็นการจะไม่สำเร็จ ให้เร่งไปเมืองตะเกิงจะได้เป็นพระยา ประตูหนึ่งนั้นผู้หญิงกล่อมลูกว่า ตุฉะตุมะละริมปุจะนุทานะปะกาวมินเทาะดาว มะเตียเลินก่อจะเวมะขะลุ แปลเป็นคำไทยว่า ไล้ข้าวประตูกลัดดอกไม้ มนุษย์แลเทวดาก็ต้องมอบเวนให้อยู่ในอำนาจ พ่อเอ๋ยมังกันจึงแก้ว่า ถ้าไปถึงเมืองตะเกิงแล้ว เทวดาและมนุษย์จะให้กำลังแก่พระยาน้อย ๆ ไปอีกประตูหนึ่ง มีหญิงกล่อมลูกว่า แตงมะแตงมะโกญสมิงมอญเก้วยะ มุปอนกะมอญอาเปราะก็นงเตาะสมิง แปลเป็นคำไทยว่า บุตรพระยามอญให้เร่งไปเมืองทั้งสี่นานก็จะได้เป็นพระยา มังกันจึงแก้ว่า เมืองทั้งสี่นั้นคือเมืองยักคะระต เมืองตรมข เมืองราวันนะนาโก เมืองวะระราโก เมืองตะเกิงที่ยรรจุพระบรมธาตุทั้งสพระองค์ เทวดาให้พระยาน้อยเร่งไปเมืองตะเกิงจะมีชัยชนะเป็นแท้ ไปประตูหนึ่งมีแม่หญิงกล่อมลูกว่า เตาะกลาปะเกตคลานแลตะเการะเกริงตะโกปอนสะมอตนูนหง แปลเป็นคำไทยว่าเกิดก่อนอย่าเชื่อถ้อยคำพี่เอ๋ย ห้วยคลองทั้งสมมประสาทเมืองหงษาวดี มังกันจึงแก้ว่า ซึ่งว่าเกิดก่อนอย่าให้เชื่อถ้อยคำพี่เอ๋ยนั้นได้แก่พระมหาเทวีจะว่ากล่าวสิ่งใดอย่าได้เชื่อถือ ซึ่งว่าจะพบห้วยหนองทั้งสี่นั้นคือเมืองตะเกิงมีห้วยสี่แห่ง ให้เร่งไปเมืองตะเกิงจะได้เป็นใหญ่ในเมืองหงษาวดี แล้วก็ไปข้างประตูเมาะกรดอยู่ฝ่ายอุดรทิศ มีหญิงคนหนึ่งผัวตายอาศัยญาติอยู่รมประตู ทะแยเป็นภาษารามัญว่า สมิงอาเตียงตะเกิงต่างตะเกิงพอศกจักเกาะ แปลเป็นคำไทยว่า ให้ลงไปตั้งอยู่ ณ เมืองทพระเกศธาตุ มังกันจึงแก้ว่า ให้พระองค์ลงไปตั้ง ณ เมืองตะเกิงทพระเกศธาตุจะสำเร็จ

TUDC 26/05/2563

ความปรารถนา แล้วก็รีบไปฟังศัพท์นมัสการ มีหญิงคนหนึ่งลูกอ่อนเรือนอยู่ริมประตูเมือง หญิงนั้นกล่อมลูกเป็นภาษารามัญว่า การเกานูมละอิรียะตุยอาเจียเยอยีสะอันยะเกวิเตาะสะนกระ แปลเป็นคำไทยว่า ถ้าผู้ใดมีความเพียรไปถึงแม่น้ำสามแถวแล้ว ผู้นั้นก็จะได้เป็นใหญ่กว่าคนทั้งปวง ครั้นได้ฟังศัพท์นมัสการดังนั้น ก็ชวนกันไปข้างประตูจะสะแลงฝ่ายทิศอีสาน ได้ยินหญิงแก่คนหนึ่งพิงตนนอนลุกขึ้นบ้วนปากล้างหน้า แล้วปลุกหลานขึ้นสอนเป็นภาษารามัญว่า นายเอยคานุมกเดิดเขิกป่วยตะงูจัดๆ ตะเกิงจัดมุเตา แปลเป็นคำไทยว่า เจ้าเอ่ยจะปรารถนาให้เศวิญสวัสดิ์ จงไปนมัสการบูชาพระธาตุพระมุเตา ณ เมืองตะเกิง ก็จะสำเร็จความปรารถนาทุกประการ มังกันจึงทูลว่า ซึ่งมาชมลางฟังศุภนิมิตทั้งแปดประการนั้น ได้เนื้อความเป็นศุภสวัสดิ์มงคลต้องกัน ถ้าพระองค์เสด็จไปอยู่เมืองตะเกิง จะได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั้งปวงเป็นมั่นคง

พระยาน้อยได้ฟังมังกันจูลดังนั้นก็ดีพระทัยนัก ครั้นแล้ว พระยาน้อยกับมังกันจึงสวยตะโนงก็กลับมายังพระราชวัง จึงทรงพระดำริปรึกษากับมังกันว่า ทำประการใดจึงจะได้ช้างม้าผู้คนไปเป็นกำลังด้วยเล่า พระยาน้อยให้หาพ่ออู่หมอเฒ่านายกองช้างมาถามว่า ช้างซึ่งอยู่นอกนั้นที่กล้าแข็งมีงามากน้อยสักเท่าใด พ่ออู่หมอเฒ่าจึงกราบทูลว่า พระองค์ตรัสถามหาช้างทั้งนี้ ข้าพเจ้าสงสัยอยู่ ถ้าพระองค์จะคิดประการใดให้ข้าพเจ้ารู้ด้วย และชีวิตข้าพเจ้าจะตายด้วยพระองค์ พระยาน้อยได้ฟังพ่ออู่หมอเฒ่าว่ากล่าว

TUDC 26/05/2563

โดยภักดีซื่อสัตย์ดังนั้น จึงเอาโลหิตในอุระของพระองค์ ออกกระทำสัตย์กับพ่ออู่หมอเฒ่านายกองช้าง พระยาน้อยก็บอกเนื้อความทั้งปวงแก่พ่อหมอเฒ่าทุกประการ พ่ออู่หมอเฒ่าก็มีความยินดี จึงกราบทูลพระยาน้อยว่าช้างของมันยอดพ้ามือยู่ณบ้านวัดตะเมาะเจ็ดช้าง ชื่อพลายประกายมาศตัวหนึ่ง พลายอนุเพชรัตัวหนึ่ง พลายสิงห์นารายน์ตัวหนึ่ง พลายรักน้อยตัวหนึ่ง พลายเพรียวตัวหนึ่ง พลายผจญมารตัวหนึ่ง พรายสุริยะตัวหนึ่ง เป็นเจ็ดช้างด้วยกัน และพลายประกายมาศ พลายสิงหนารายน์ พลายอนุเพชรสามช้างนี้ผมยอกล้าแข็งนัก ถ้าข้าพเจ้าได้ขี่แล้วถึงช้างอื่นจะใหญ่สูงกว่าก็อาจสู้ได้ และนายช้างเหล่านี้เป็นลูกหลานว่านเครือข้าพเจ้าทั้งสิ้น ข้าพเจ้าจะเกลี้ยกล่อมชักชวนเอาไปด้วย แล้วพ่ออู่หมอเฒ่าก็ลาพระยาน้อยไปหาคนซึ่งเลี้ยงช้าง ณ บ้านวัดตะเมาะนั้น จึงกำหนดสัญญาเป็นแน่แล้ว ก็กลับมาทูลพระยาน้อยว่า ข้าพเจ้าไปจัดแจงช้างผู้ชายเท่ากล้าแข็งได้พร้อมแล้ว มังกันจึงทูลถามพระยาน้อยว่าจัดช้างได้แล้ว พระองค์จะคิดประการใดจึงจะได้คนเล่า ครั้นจะเกลี้ยกล่อมชักชวนเสนายคิและผู้คนในเมืองพะโคนี้ กิตติศัพท์ทั้งนี้จะไม่มีหรือจะเอกเกริกไปก็จะเสียการ พระยาน้อยจึงถามพ่อมอญว่า คนซึ่งอยู่นอกนั้น เราจะจักเอาคนที่มีกำลังกล้าแข็งนั้นยังจะได้หรือมิได้ประการใด พ่อมอญจึงทูลว่า ข้าพเจ้าจะออกไปเกลี้ยกล่อมคนตามบ้านนอกเห็นจะได้อยู่ พระยาน้อยก็ให้เงินทองไปกับพ่อมอญเป็นอันมาก ครั้นพ่อมอญรับเงินทองแล้ว ก็ถวายบังคมลาพระยาน้อยออกไปเที่ยวเกลี้ยกล่อมคนตามบ้านนอกอยู่สิบวันได้แล้วก็กลับเข้ามา พระมหาเทวีเห็นพ่อมอญจึงถามว่า ไปไหนมาเห็นปลาดอยู่ พ่อมอญจึงทูลว่า ข้าพเจ้าออก

TDDC 26/05/2563

ไปเยือนข้า ณ บ้านวากะเมาะ แล้วก็มาทูลแก่พระยาน้อยว่า ข้าพเจ้ามาพบพระมหาเทวี ๆ ตรัสถามว่าไปไหนมาเห็นปลาคอยู่ ข้าพเจ้าทูลแก้ว่าไปเยือนข้ามา

พระยาน้อยจึงตรัสว่า เราเป็นช่างเหล็กแล้ว จะกลัวร้อนใยเล่า ถ้ากลัวร้อนจะตีเหล็กอย่างไรได้ พ่อมอญจึงทูลว่า ข้าพเจ้าออกไปจัดคนได้บ้านประสิมสิบห้าคน บ้านวากะเมาะสิบห้าคน ชื่อมะสมิงหนึ่ง มะขังหนึ่ง มะละคอนหนึ่ง มะเกิดหนึ่ง มะละลานหนึ่ง มะเกิดหนึ่ง มะออกหนึ่ง มะเปาหนึ่ง มะอินหนึ่ง มะตอบหนึ่ง มะรอดหนังเหล็กหนึ่ง มะละงาหนึ่ง มะเต็งหนึ่ง มะขอหนึ่ง มะเจ้าอินหนึ่ง มะเจ้าปานหนึ่ง มะอยู่หนึ่ง มะสุริยะหนึ่ง มะพ่อมอญหนึ่ง มะเกรดหนึ่ง มะรอดหนึ่ง สมิงคะหนึ่ง มะตะละหนึ่ง มะโกปอมหนึ่ง มะสอดหนึ่ง มะตอยหนึ่ง มะรายหนึ่ง มะจูหนึ่ง มะตอดหนึ่ง มะเกิดหนึ่ง รวมกันเป็นคนสามสิบคน ข้าพเจ้าให้ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาแล้วให้ข้าเหน็จทุกคน หนึ่งในพรรคพวกพ่ออยู่หมดเต่าร้อยสามสิบคน รวมกันเป็นคนร้อยหกสิบคนด้วยกัน พระยาน้อยได้แจ้งแล้วดีพระทัยนัก จึงสั่งพ่อมอญว่า ให้พ่อมอญออกไปจัดแจงคนเหล่านี้ไว้ให้พร้อมกัน ในวัดปากกะโยงลาง ณ วันศุกร์เดือนหก แรมหกค่ำเราจะออกไปบรรจบคิดกัน พ่อมอญก็ลาพระยาน้อยออกมา นัดคนให้พร้อมไว้ ณ วัดปากกะโยงลางนั้น แล้วพ่อมอญก็กลับเข้ามา พอพระมหาเทวีเห็นอีกครั้งหนึ่ง จึงถามพ่อมอญว่าไปไหนมา พ่อมอญจึงทูลว่า ข้าพเจ้าไปเยือนยา ณ บ้านวากะเมาะ แล้วก็ลามาทูลพระยาน้อยว่า พระมหาเทวีแคลงข้าพเจ้าสองครั้งแล้ว พระยาน้อย

STUDY 26/05/2563

จึงถามพ่อมอญว่า เราจะไปนั้นท่าทางจะไปแห่งใด ผู้คนจะกำหนดนัดกันที่ไหน พ่อมอญจึงทูลว่า ผู้คนท่าทางจัดแจงไว้ช้อยกลดเสร็จแล้ว มังกันจึงทูลว่า ครั้งนี้เป็นการใหญ่ยังไม่ได้พยุทหารพลว่ากันก่อน ถ้ายกไปไม่ได้การจะเสียที ทำกระไรจึงจะได้พยุทหารร้อยหกสิบคนนี้หน่อยหนึ่ง พ่อมอญจึงว่าแก่มังกันว่า ทหารเหล่านี้ได้เอาเงินทองไป ได้ให้กินน้ำพิพัฒน์สัตยาถือสัตย์มั่นคงอยู่แล้ว จะพาเอาตัวเข้ามานยากนัก กิตติศัพท์จะแพร่งพรายไปมังกันจึงว่าถ้ากระนั้น จำจะทำกลอุบายไม่ให้คนทั้งปวงล่วงรู้ จึงทูลพระยาน้อยว่า เชิญพระองค์จงเสด็จไปไล่เนื้อเถิด จึงจะได้พยุทหารเหล่านั้น พระยาน้อยจึงตรัสว่า ๆ นี่ควรอยู่แล้ว ก็ให้คนไปบอกสมิงมราหูว่า จะไปไล่เนื้อให้พี่มาเทียวไล่เนื้อด้วยกัน สมิงมราหูจึงว่าวันนี้ข้ากังวลอยู่ไปด้วยไม่ได้แล้ว ให้พระยาน้อยไปเถิด พระยาน้อยก็เสด็จไปไล่เนื้อกับด้วยมังกันกับพ่อมอญและย่าวไพร่ทั่วมพระทัย พ่อมอญและพ่ออู่หมอเฒ่า จึงนำคนซึ่งนัดกันนั้นมาเฝ้าพระยาน้อย ๆ ก็ให้กระทำสัตย์ต่อกันแล้ว จึงสั่งให้พ่อมอญคุมคนเหล่านี้ซุ่มไว้ คอยท่าอยู่ ณ วัดป่ากะโยงลาง

ฝ่ายพ่ออู่หมอเฒ่านั้น ให้เอาช้างเร็ดตัวไปไว้ ณ บ้านกลาด พระยาน้อยก็เสด็จกลับมาวัง จึงให้เอาเนื้อไปให้สมิงมราหูตัวหนึ่งแล้ว พระยาน้อยจึงคิดกันกับมังกันว่า ยังคนผู้คนและช้างม้าเราก็ได้พร้อมเสร็จแล้ว จะยกหนีวันใดดี มังกันจึงทูลว่า ฤกษ์จะได้วันพฤหัสบดี เดือนเจ็ดขึ้นสิบค่ำจะมีชัยชนะข้าศึกให้เร่งยกเถิด พระยาน้อยก็จัดแจงผู้คนจะยกไปตามฤกษ์ จึงให้เขียนฉลากชื่อประทุเมืองทั้งแปดนั้นมาปนกันเข้าแล้วก็เสด็จไปยังพระมุเตา จึงทรง

อธิษฐานว่า ถ้าข้าพเจ้าจะยกไปประตูใดจะได้ชัยชนะ ขอให้ข้าพเจ้าจับถูกฉลากประตูนั้น แล้วก็หยิบถูกประตูกะโยงลาง พระยาน้อยยังมิได้กลับเข้ามา พอสมิงมราหูใช้ให้พ่อพะโคไปดูพระยาน้อยให้รู้ว่า จะไปไล่เนื้อหรือจะไปแห่งใด พ่อพะโคตามมาดูพบพระยาน้อยอยู่ณพระมุเตา พระยาน้อยจึงตรัสถามพ่อพะโคว่ามาทำไม พ่อพะโคทูลว่า สมิงมราหูใช้ให้ข้าพเจ้ามาดูว่าพระองค์จะเสด็จไปไล่เนื้อหรือจะอยู่ พระยาน้อยจึงตรัสว่า พ่อพะโคมึงไปด้วยกูเถิด พ่อพะโคจึงทูลว่า ข้าพเจ้าอยากจะใคร่ไปด้วยพระองค์อยู่ แต่ทว่ากลัวสมิงมราหูจะฆ่าข้าพเจ้าเสีย จำเจะกลับไปบอกเนื้อความกับสมิงมราหูก่อน พระยาน้อยจึงตรัสว่าอย่ากลัวเลยไว้เป็นธุระกูเอง แล้วก็พาพ่อพะโคกลับเข้ามาวัง

ขณะนั้นพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกทรงพระประชวรหนักอยู่ ฝ่ายพระมหาเทวสมิงมราหูและเสนาอำมาตย์ทั้งปวงนั้นก็เข้าไปเฝ้าพร้อมกันณที่อยู่พระเจ้าช้างเผือกสัน ครั้นณวันพฤหัสบดีเดือนเจ็ดขึ้นสี่ค่ำเวลาเที่ยง พระยาน้อยทิ้งตะละแม่ท้าวและพ่อลาวแก่นไว้ มิได้บอกให้ตะละแม่ท้าวรู้ กลัวเกลือกว่าจะมีความอาลัยเศร้าโศกนักจะเป็นอันตรายแก่การที่จะไป พาเอาแต่ข้าหลวงเดิมเจ็ดสิบคนหนีออกจากทางประตูกะโยงลาง พ่อพะโคนั้นก็พาเอาไปด้วย เมื่อจะออกจากประตูนั้น นายประตูขัดขวางห้ามไว้มิให้ไป พระยาน้อยก็ให้ฆ่านายประตูเสีย คนหนึ่งพากันออกไปได้ ครั้นยกไปถึงตำบลบ้านกราดที่ช้างอยู่นั้น พระยาน้อยขึ้นทรงพลายประกายมาศ พ่อเกิดขี่พลายสิงห์นารายน์ พ่อเมียพระนุขี่พลายขนุเพชร์ มังกันจขี่พลายรักน้อย พ่อเมียเปาขี่พลายสุริยะ

TUDC 26/05/2563

พ่อเม้ยอินทร์ขี่ช้างพลายตัวหนึ่ง พ่ออู่หมอเฒ่าขี่พลายผจญมาร มะพ่อมอญขี่พลายเพรียว แล้วก็ยกเร่งรีบไป

ขณะนั้นผู้คนชาวเมืองทั้งปวงได้รู้เหตุแล้ว ก็ตื่นกันวุ่นวายขึ้น โจษกันว่าพระยาน้อยฆ่านายประตูเสียคนหนึ่ง ยกหนีไปแล้ว เนื้อความทราบถึงสมิงมราหูกับพระมหาเทวี ๆ ก็เข้าไปเฝ้าพระเจ้าช้างเผือกทูลว่า พระยาน้อยเชื่อฟังถ้อยคำมังสวยตะโนงคนทุศีล ทำหยาบช้าฆ่านายประตูเสียคนหนึ่งแล้วหนีไป พระเจ้าช้างเผือกได้ทรงฟังพระมหาเทวีทูลดังนั้น ก็ทรงขัดเคืองในพระทัยจึงตรัสว่า ข้าได้บอกพี่ไว้แต่เดิมแล้วว่า อ้ายนี่ลักษณะหยาบช้านักใจมันฉกรรจ์ดุร้าย เมื่อเป็นเหตุดังนี้พี่จะคิดประการใดเล่า พระมหาเทวีจึงทูลว่า จะให้ทหารพันหนึ่งไปตามจับเอาตัวมา พระเจ้าช้างเผือกจึงตรัสว่ามันคนชั่วถึงได้ตัวมาก็ไม่เป็นที่ไว้ใจ เกลือกมันจะคิดทำอันตรายแก่เรามันหนีไปก็ดีแล้ว จะตามตัวคืนมาใยเล่า เหมือนเสี้ยนหนามอยู่ในตัวครั้นบ่งเสียแล้วพ้นทุกข์ พระมหาเทวีจึงให้หาตะละแม่ท้าว ภรรยาพระยาน้อยเข้ามาถามว่า พระยาน้อยหนีออกไปบอกให้รู้หรือไม่ ตะละแม่ท้าวจึงทูลว่า พระยาน้อยโกรธเคียดขึ้งมิได้รักใคร่ลูกเมียจึงหนีไปมิได้บอกให้รู้

พระมหาเทวีได้ฟังดังนั้นก็นิ่งอยู่มิได้ว่าประการใด จึงให้หาสมิงชีพรายเข้ามาตรัสว่า จะให้ไปตามจับตัวพระยาน้อยให้จงได้ สมิงชีพรายจึงทูลว่าช้างที่มีฝีเท้านั้น พระยาน้อยก็พาไปเสียหมดแล้ว กว่าจะจัดแจงคนได้ก็หลายวัน เห็นจะตามไม่ทันพระยาน้อย พระมหาเทวีก็ไม่ฟัง สั่งให้สมิงชีพรายจัดแจงคนเตรียมไว้ และเมื่อพระยาน้อยหนีไปจากเมืองพะโคนั้น

ได้ทหารสองร้อยสามสิบเอ็ดคนซึ่งได้นัดไว้นั้น ยกรีบไปวันเดียวก็ถึงเมืองตะเกิง และเมื่อพระยาน้อยจะเข้าไปในเมืองนั้น จึงตรัสถามทหารสองร้อย—สามสิบเอ็ดคนซึ่งไปด้วยนั้นว่า เมืองตะเกิงนี้เป็นเมืองของพระมหาเทวผู้คนในเมืองนี้ก็เป็นของพระมหาเทวสิ้น ถ้าเราเข้าไปได้ในเมืองแล้ว จะให้หาตัวผู้รักษาเมืองและข้าของพระมหาเทวมา ถ้าเราลูบแขนซ้ายให้ยังคงไว้ ถ้าเราลูบแขนขวาแล้ว จงพร้อมกันฟันเสียให้สิ้น พระยาน้อยกับทหารทั้งปวงกำหนดสำคัญกันแล้ว ก็เข้าไปในเมืองตะเกิง จึงให้หาผู้รักษาเมืองและพวกซึ่งเป็นข้าของพระมหาเทวนั้นมาสิ้น จึงตรัสลวงแก่ผู้รักษาเมืองและขุนนางซึ่งอยู่ในเมืองตะเกิงนั้นว่า กรุงรัตนะอังวะจะยกมาตีเมืองพะโค สมเด็จพระเจ้าเชียงให้เราขึ้นมาจัดแจงกองทัพไว้ คอยรับทัพกรุงรัตนะอังวะ ผู้รักษาเมืองและขุนนางทั้งนั้นก็เชื่อมิได้สงสัย

ขณะเมื่อพระยาน้อยให้หาผู้อยู่รักษาเมืองตะเกิง และขุนนางนั้นได้มาเผ้าแต่สิบเก้าคน คือขุนจาเอกหนึ่ง ขุนรามกรานหนึ่ง ขุนลาเกาะหนึ่ง อะวะอ้ายหนึ่ง อะวะตรีหนึ่ง ทะเคมประนารหนึ่ง พ่อท้าวหนึ่ง มะยาวสมิงหนึ่ง มะเสรียงหนึ่ง มะรายกองหนึ่ง รวดเตาหนึ่ง พ่อพะโคหนึ่ง จักติละเชิงหนึ่ง มะรามหนึ่ง มะเคิมขันเดิงหนึ่ง มะขันตระหนึ่ง ทาคาพาชะนองหนึ่ง ทาคาพาเตวหนึ่ง มะเตาะงอนหนึ่ง เป็นสิบเก้าคน มาเผ้าพระยาน้อย แต่มะแคงานซึ่งเป็นบุตรพราหมณ์เทศยังมิมา พระยาน้อยก็คอยอยู่

ฝ่ายมะแคงานบุตรพราหมณ์เทศ แต่งตัวงดงาม มีใส่เสื้อครุยทองห่มผ้ารวทอง ทาแป้งหอมสอาดโอ่โถงมาเผ้าพระยาน้อย ๆ เห็นคนมาพร้อมกันแล้ว

จึงยกพระหัตถ์ขวาลูบแขนซ้ายเข้า ทหารทั้งปวงก็เขม้นขยับตัวอยู่ ครั้นลูบแขนขวาเข้า ทหารทั้งปวงก็ไล่ฆ่าฟันคนสิบเก้าคนตายสิ้น แต่มะแตงานลูกพราหมณ์เทศนั้นอยู่คงด้วยมนตราอาคมฟันไม่เข้าวิ่งหนีปีนหลังคาขึ้นไป ผ้านุ่งย้อยลงมาเกี่ยวไม้อยู่ ทหารจึงยุดเอาผ้าคร่าลงมาจับตัวได้ ให้มะนันฟันเจ็ดทีจึงตาย ฝ่ายสมณชีพราหมณ์ชาวเมืองตะเกิง เห็นพระยาน้อยฆ่าผู้คนก็รู้ว่าพระยาน้อยเป็นกบฏ

ขณะนั้นคนชาวเมืองซึ่งมาหาพระยาน้อยนั้น ตกใจตื่นวุ่นวายอยู่ จึงตะมะจานบุตรจาจิตร์กับมะตะน้องประตันร้องขึ้นว่า แล้วจะไม่ชนะชาวเมืองตะเกิงสิ เราจะได้ความฉิบหายเสีย พระยาน้อยได้ยินชายสองคนว่าดังนั้นก็ทรงพระโกรธ จึงให้จับตัวฆ่าเสีย ทหารก็ไล่ฟันชายทั้งสองนั้นตาย ครั้นพระยาน้อยให้ฆ่าชาวเมืองตะเกิงเสร็จแล้ว พ่อศุภมิตรจึงทูลว่า เงินทองผ้าพรรณนุ่งห่มของชาวเมืองตะเกิงซึ่งตายนั้น จะโปรดให้ทหารเก็บเอามาหรือประการใด พระยาน้อยก็ว่าตามเถิด พ่อศุภมิตร์จึงให้ไปเก็บเอาเงินทองเสื้อผ้าของชาวเมืองมาถวายแก่พระยาน้อย ๆ ก็พระราชทานแก่ทหารทั้งปวงแล้วสั่งว่า เงินทองเสื้อผ้าของมันนั้นเอาเถิด แต่ลูกเมียมันนั้นใครอย่าทำอันตราย ครั้นพระราชทานข้าทหารเสร็จแล้ว จึงให้ไปนิมนต์พระอาจารย์มะเปง ซึ่งเป็นพระสังฆราชาอยู่ ณ เมืองตะเกิงนั้นเข้ามาตรัสสนทนาด้วย ฝ่ายพระอาจารย์มะเปงก็มีความยินดีด้วยพระยาน้อย ๆ ก็รักใคร่พระอาจารย์มะเปง ๆ เป็นที่ปรึกษาหารือกิจราชการทั้งปวงมิได้มีวิมุติกังขา

ขณะนั้นพ่อสามเกลียวชาวเมืองตะเกิง เอาทองมาถวายพระยาน้อย

ยสัยชัง มาสวามิภักดิ์ขอเป็นข้าพระยาน้อย กราบทูลว่า ถ้าพระองค์ได้ราชสมบัติเป็นกษัตริย์แล้ว ข้าพเจ้าจะขอเป็นข้าฝ่าพระบาท พึงบำรุงพระองค์ไปจนตลอดกาลสิ้นชีวิต ขอเป็นผู้ใหญ่บ้านสืบไป พระยาน้อยก็รับคำพ่อสามเกลี้ยวว่าตามใจท่านเถิด ครั้นแล้วชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวง ก็พร้อมใจเอาเงินทองเสื้อผ้ามาถวายพระยาน้อยเป็นอันมาก

ขณะนั้นทหารทั้งปวงจึงกราบทูลพระยาน้อยว่า ท้องพระโรงซึ่งพระองค์อยู่นี้โลหิตคนซึ่งฆ่าฟันกันตายตกเรี่ยรายอาเกียรณ์อยู่ ข้าพเจ้าทั้งนี้จะขอทำถวายใหม่ พระยาน้อยจึงตรัสว่า ทำไมกับโลหิตซึ่งตกอยู่นั้นจะเป็นอะไร ส่วนภรรยาท่านทั้งหลายมีระดูโลหิตตกหยดย้อยอยู่นั้น เหตุไฉนจึงไม่รีบเร่งเสียปลูกใหม่เล่า อันโลหิตซึ่งตกอยู่นี้ เราจะเอาไว้ให้เป็นสง่าแก่คน ถ้าใครได้เห็นแล้วก็จะเป็นที่เกรงกลัวอำนาจต่อไป

ครั้นอยู่มาพระยาน้อยเสด็จออกเลี้ยงเมือง ให้จัดแจงแต่งค่ายคูหอรบเชิงเทินไว้มั่นคงเป็นสามารถแล้ว จึงสั่งให้กำชับข้าวร้องทหารทั้งปวงว่าอย่าให้ใครทำอันตรายแก่ชาวเมือง ฉกชิงทรัพย์สิ่งของจนค้ายเส้นหนึ่งเข็มเล่มหนึ่งเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมิฟังจะลงโทษให้หนัก สั่งแล้วก็เสด็จกลับเข้าเมือง ครั้นอยู่มามังเจิงหนึ่ง มังเทวะหนึ่ง มังเทวศหนึ่ง มังรามเดนาหนึ่ง มังเพนหนึ่ง คนห้าคนนี้อยู่บ้านกะมาหมัดในแขวงเมืองตะเกิง มาสวามิภักดิ์สมัครขอเป็นข้าอาสาพระยาน้อย ๆ ก็มีความยินดีนัก จึงให้ชายทั้งห้าคนกระทำสัตย์ถวายต่อหน้าพี่น้องแล้ว ก็ตรัสใช้ให้ชายห้าคน

นั้น ปลอมเข้าไปอยู่ในเมืองพะโค ตรัสสั่งว่าถ้ามีเหตุผลที่เมืองพะโคนั้นเป็นประการใด ก็จงมาบอกให้รู้ ชายผู้มีชื่อห้าคนรับอาสาถวายบังคมลาพระยาน้อยแล้ว ก็ปลอมเข้าไปอยู่ในเมืองพะโคคอยฟังเหตุการณ์

ครั้นแล้วพระยาน้อยจึงตรัสแก่มังกันจีว่า ยีกำกองซึ่งมาอยู่เมืองทะละนั้น ได้ให้สัญญาไว้แก่เราว่า ถ้ามีเหตุผลประการใดก็บอกไปให้รู้ด้วย บัดนี้เราก็ยกมาอยู่ในเมืองตะเกิงแล้ว จำจะมีหนังสือบอกไปถึงยีกำกองให้รู้จึงจะควร มังกันจีจึงกราบทูลเห็นด้วย พระยาน้อยจึงให้มังกันจีแต่งหนังสือในลักษณะหนังสือนั้นว่า เราผู้เป็นพระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือก มีนามว่ามังสุระมณีจักร์คือพระยาน้อย อวยพรมาถึงพี่ยีกำกองให้แจ้งด้วยพระมหาเทวีกับสมิงมราหูเป็นชู้รู้กัน คิดจะทำร้ายฆ่าเราและพ่อขวัญเมืองเสีย เหตุผลทั้งนี้พี่ยีกำกองก็รู้อยู่สิ้นแล้ว และได้เตือนสติข้าให้คิดอ่านมาอยู่ ณ เมืองตะเกิง และบัดนี้ข้าก็หนีมาอยู่ ณ เมืองตะเกิงแล้ว คิดจะทำการตอบแทนสมิงมราหูบ้าง ให้พี่เอ็นดูช่วยการทั้งนี้ให้สำเร็จด้วย พี่กับข้าก็จะได้พึ่งกันสืบไป ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว ส่งให้คนถือไปให้ยีกำกอง ณ เมืองทะละนั้น

ครั้นยีกำกองแจ้งในหนังสือ ก็ดีใจว่าสมดังปรารถนาแล้ว จึงแต่งหนังสือตอบพับผนึกส่งให้คนใช้กลับไปถวายพระยาน้อย ๆ รับหนังสือมาฉีกผนึกออกทรงอ่าน ในลักษณะหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าผู้ชื่อว่ายีกำกอง ขอกราบถวายบังคมมาถึงพระยาน้อยให้ทราบด้วย ข้าพเจ้าได้ทูลไว้แก่พระองค์ว่า จะช่วยคิดทำการสนองพระเดชพระคุณตามสติกำลังนั้น บัดนี้ข้าพเจ้าก็ได้ซ่องสุมผู้คนตระเตรียมไว้แล้ว ถ้าพระองค์จะทำการเมื่อใด ขัดขวาง

อย่างไร จงบอกมาถึงข้าพเจ้าให้ทราบเถิด ข้าพเจ้าจะช่วยกว่าจะสำเร็จการของพระองค์ ครั้นพระยาน้อยได้แจ้งในหนังสือแล้ว ก็มีความยินดี

ขณะนั้นพระยาน้อยเสด็จไปเลียบเมืองตะเกิงอีกครั้งหนึ่ง จึงเสด็จไปดูที่จะปลูกตำหนัก แล้วตรัสปรึกษาด้วยอาจารย์มะเฟืองและมังกันว่า ที่หว่างพระธาตุพระอาโศกองค์หนึ่ง พระยารมองค์หนึ่งชอบกลดี เราจะปลูกเรือนอยู่จะเห็นประการใด พระอาจารย์มะเฟืองและมังกันจึงกราบทูลว่า พระอาโศกนั้นนามหก พระยารมนามห้าพระองค์ก็นามห้า หนองบัวซึ่งใกล้พระธาตุนั้นนามสอง โยกขรณี ณ เมืองตะเกิงนามเจ็ด และยังที่เกษียสถานแห่งสมเด็จพระพุทธเจ้าก็มีนามปรากฏดังนี้ ก็ต้องด้วยนามเป็นศุภมงคลสิ้น ถ้าตั้งตำหนักลงที่นี่จะมีชัยชนะแก่ศัตรู พระยาน้อยได้ฟังอาจารย์มะเฟืองกับมังกันว่าดังนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงตั้งให้มะกะเมวเกลาเป็นสมิงพะโค เป็นนายการปลูกตำหนักให้เสร็จโดยเร็ว แล้วก็เสด็จกลับเข้ามาที่อยู่ จึงสั่งให้มะเองรอดอยู่รักษาประตูผู้คนแย่งกปลอม ให้มะสินนุมราชไปกินเมืองเสียง ให้มะรามเกลาหนึ่ง มังเทวะหนึ่ง มะพ้องหนึ่ง สัคตะมัคหนึ่ง เมาชายหนึ่ง ชายห้าคนนี้ให้ไปรักษาอยู่ตันทางข้างเมืองพะโค

ฝ่ายพ่ออู่หมอเฒ่าจึงเข้ามากราบทูลว่า ช้างซึ่งเลี้ยงไว้ในเมืองนี้ขัดสนด้วยน้ำหญ้า จะขอเอาไปเลี้ยงไว้นอกเมืองเวลาค่ำจึงจะเอาเข้ามาไว้ในเมือง พระยาน้อยจึงตั้งพ่ออู่หมอเฒ่าให้เป็นพ่อหมอละเอิกบาง และให้เอาช้างไปเลี้ยงไว้นอกเมืองตามกราบทูล แล้วจึงถามมังกันว่า ตำหนักที่ให้ปลูกนั้นแล้วหรือยัง มังกันจึงกราบทูลว่าเสร็จแล้ว พระยาน้อยจึงตรัสถาม

TUDC 26/05/2563

ว่า ฤกษ์จะได้เถลิงพระราชมนเทียรเมื่อใด พระอาจารย์มะเปงกับมังกันจึ กรายทูลว่า ฤกษ์ได้เวลาบ่าย พระยาน้อยจึงสั่งมังกันจีให้จัดแจงเครื่อง ศุภมงคล ซึ่งจะเถลิงพระราชมนเทียรนั้น มังกันจีก็จัดเครื่องมุรธาภิเษก พร้อมเสร็จตามสั่งแล้ว ครั้นถึงเวลาบ่ายสามนาฬิกาหกบาทได้มงคลศุภฤกษ์ พระยาน้อยก็แต่งพระองค์เสร็จเสด็จประเวศยังทิมณฑลพระราชพิธีพราหมณ์ ปโรหิตถวายอาเศียรพาทรดน้ำพระพุทธมนต์ เถลิง พระราชมนเทียร โดยราชนิติประเพณี

ขณะนั้นพ่อศุภมิตรเอาดอกโกมุทขาวเด็ดกำมาถวาย มังกันจีเห็นดอก โกมุทก็ยิ้มอยู่ พระยาน้อยถามว่า เหตุใดท่านจึงยิ้มอยู่ดังนี้ มังกันจีจึงทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้ายิ้มอยู่นั้นด้วยความยินดีว่า พ่อศุภมิตรเอาดอกโกมุทมาถวาย พระองค์นั้น เป็นมงคลศุภนิมิตอันประเสริฐด้วยนามเมืองพะโคกับนามแห่ง ดอกโกมุทชาตินั้น ต้องกันเป็นนิมิตที่พระองค์จะได้ซึ่งเมืองพะโคเป็นแท้ดุจได้ ดอกโกมุทนี้ อนึ่งนามพ่อศุภมิตรกับนามของพระโพธิสัตว์เมื่อเสวยพระชาติ ชื่อว่าศุภมิตรนั้นก็ต้องกัน และนามว่าศุภมิตรนั้นบอกบรรยายอดีตเหตุว่า ประเพณีพระโพธิสัตว์สร้างพระบารมีมานั้น ย่อมเสวยทุกข์ลำบากก่อน จึง ได้สำเร็จแก่พระสรรเพชญ์ดาญาณ อดีตเหตุดังนี้เปรียบด้วยเหตุของพระองค์ อันดำริการแสวงหาซึ่งความสุขในศิริราชสมบัติ และจะตั้งพระองค์ให้มี อิสระภาพแผ่ไปในรามัญประเทศทั้งปวงนั้น ก็จำจะได้ซึ่งทุกข์ลำบากก่อน จึง จะถึงซึ่งชัยาภิเษก เป็นอัครราชาธิราชแต่พระองค์เดียวในแผ่นดินนี้

เมื่อพระยาน้อยได้ฟังมังกันจึงทูลถวายซึ่งมงคลนิมิตดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสสรรเสริญว่า ท่านนี้สมควรที่เป็นปราชญ์มีเสียทีได้ศึกษาซึ่งลัทธิในพระพุทธศาสนา จะว่ากล่าวสิ่งใดก็ยุติด้วยเหตุผลเป็นสุนทรไพเราะนัก ควรจะเชื่อฟังได้ ครั้นแล้วมะสามเกลียวเอาทองมาถวายพระยาน้อยอีกสี่สิบชั่ง จึงทูลว่าข้าพเจ้าถวายทองครั้งก่อนนั้น จะขอกินเมืองวาน ถวายครั้งนี้จะขอกินเมืองเมาะตะมะ จะขอกินทั้งสองเมือง พระยาน้อยได้ฟังมะสามเกลียวทูลดังนั้นก็ทรงพระสรวลอยู่ ยังมิตรัสประการใด

ขณะนั้นพอมะลองซึ่งออกไปเกลี้ยกล่อมคนข้างนอกนั้น ได้ไพร่ห้าร้อยสี่สิบคน จึงพาเข้าถวายพระยาน้อย ๆ ก็เสด็จออกไปทอดพระเนตรคนเหล่านั้น จึงสั่งให้เรียกเอาทองคำซึ่งมะสามเกลียวเอามาถวายกับเสื้อผ้ามาพระราชทานแก่ไพร่ห้าร้อยสี่สิบคน ให้ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาต่อหน้าที่นั่งพร้อมกัน แล้วจึงตรัสสั่งเอาใจว่า ท่านทั้งปวงนี้จงตั้งใจทำราชการด้วยเราเถิด ถ้าเราได้เป็นใหญ่สมความปรารถนาแล้ว จะชุบเลี้ยงปูนอำเหน็จให้ถึงขนาด แต่อย่าไปเที่ยวข่มเหงไพร่บ้านพลเมืองให้ได้ความเดือดร้อน ถ้าผู้ใดมีฟังเที่ยวคดฉกลักทรัพย์สิ่งของ ๆ ราษฎร ตั้งแต่ผักต้นหนึ่งขึ้นไปจะให้ลงโทษจงหนัก สั่งแล้วก็เสด็จกลับมา จึงสั่งให้พวกมะลวกคุมทหารไปคอยอยู่ทางเรือข้างเมืองพะโค

ครั้นรุ่งขึ้นเวลาเช้า พระยาน้อยเสด็จไปนมัสการพระธรรมอาตมานาถนอกเมืองตะเกิงทางสี่เส้น ขณะนั้นมีหญิงคนหนึ่งชื่อเมี้ยมะกรปร่างนั้นงามยังกำลังสาวชันษาประมาณสี่สิบหกปีเศษ ประกอบด้วยลักษณะกิริยามารยาท

TUDC 26/05/2563

อันแช่มช้อย รูปของนางนั้นเป็นเสน่ห์แก่คนทั้งปวง ใครได้เห็นแล้วก็รักใคร่ไม่เว้นคน แต่ตกมาเป็นภรรยามะงัคคดึง พึงอยู่กินด้วยกันใหม่ ๆ นางนั้นนั่งร้านขายแข่งขายน้ำมันอยู่หน้าบ้านริมทางที่พระยาน้อยจะเสด็จไป และนางนั้นขายของดีมีกำไรมาก เพราะคนพอใจมาซื้อที่ร้านนั้นคิดจะชุกชุมหวังจะได้ดูรูปนาง เพราะเหตุว่าเป็นหญิงรูปงามต้องใจคน พอเวลาวันนั้นพระยาน้อยเสด็จไป ทอดพระเนตรเห็นนางเมียมะนิกรูปงาม ก็ชอบพระทัย แต่หยุดยืนพินิจโฉมนางอยู่มิได้จะเสด็จดำเนินต่อไปได้ ส่วนนางเมียมะนิกเหลือบเห็นพระยาน้อย ก็ชายหางตามาสบพระเนตรพระยาน้อย ถ้อยทีถ้อยมีความปฏิพัทธ์แก่กัน เป็นทั้งนี้เพราะบุญนิยม ก็อบุพเพสันนิวาสของชนทั้งสองได้สร้างสมมาด้วยกัน แต่ชาติปางหลัง จึงเผอิญให้เห็นกันแล้วก็มีความผูกพันธ์รักใคร่ชิงกันและกัน แต่ในชาติปัจจุบันชาติอกุศลนิยมชักให้เมียมะนิกตกไปเป็นภรรยามะงัคคดึงเสียก่อน แล้วจึงจะได้เป็นบาทบริจาริกาพระยาน้อยต่อภายหลัง ส่วนพระยาน้อยเสด็จไปนมัสการพระยรมธาตุมุนาถแล้ว จึงให้คนไปตามหาตัวเมียมะนิกมา แล้วก็เสด็จกลับเข้าเมือง พระยาน้อยมีความรักใคร่ในนางเมียมะนกนัก ถึงทราบอยู่ว่าเมียมะนิกมีสามีแล้วก็ไม่อาจอดกลั้นรั้งสติไว้ได้ด้วยความเสน่หาเป็นกำลัง ก็อยู่ร่วมสมัครสังวาสด้วยนางเมียมะนิก แล้วเลยไว้เป็นนางสนมเอกเป็นที่สนิทเสน่หานัก

ขณะนั้นพระยาน้อยหลงด้วยนางเมียมะนิกรูปงาม เปรียบประหนึ่งจะลืมคิดถึงตะละแม่ท้าวผู้เพื่อนยาก และพ่อลาวแก่นท้าวอันเป็นที่รัก แต่นางเมียมะนิกนั้นตั้งแต่ได้มาเป็นหม่อมห้ามพระยาน้อยแล้ว มีความปลื้มจิตนัก

TUDC 26/05/2563

ลมมะจักคิดถึงสามีเก่าทีเดียว อุปมาดังคนกำพร้าไร้ทรัพย์ ครั้นได้ทองแสนตำลึงแล้วก็มีความยินดีนัก

ฝ่ายมะจักคิดถึงรู้ว่า พระยาน้อยเอาภรรยาของตัวไปเลี้ยงเป็นนางสนม ดังนั้นก็มีความเสียใจ และคิดกลัวพระยาน้อยว่าจะมียศแต่เพียงนั้น จะทำอันตรายแก่ตนด้วย จึงหนีไปหาพระมหาเทวี ณ เมืองพะโคกราบทูลแจ้งเหตุว่าพระยาน้อยไปคิดการใหญ่ ณ เมืองตะเกิง และกระทำข่มเหงชิงเอาภรรยาข้าพเจ้าไป เหตุนอกนั้นมะจักคิดถึงก็ทูลพระมหาเทวีสิ้นเสร็จทุกประการ พระมหาเทวีได้แจ้งดังนั้นมีความแค้นเคืองนัก จึงให้เมี่ยมังเลยลอยไปหาสมิงมราหูมาแล้ว จึงให้มะจักคิดถึงเล่าเหตุผลทั้งปวงให้สมิงมราหูฟัง สมิงมราหูได้แจ้งแล้วก็มีความแค้นพระยาน้อยอยู่ แต่ยังมิได้ว่าประการใด

ฝ่ายพระมหาเทวีกับสมิงมราหู ก็พากันขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าช้างเผือก จึงพระมหาเทวีทรงพระกันแสงทูลพระเจ้าช้างเผือกว่า บัดนี้พระยาน้อยหนีไปอยู่ ณ เมืองตะเกิงตั้งตัวเป็นใหญ่ ทำอันตรายแก่ไพร่บ้านพลเมือง แล้วเก็บเอาพัศดุเงินทองของข้าพเจ้าเอามาไว้เป็นของตัว และไปชิงเมี่ยมะนิกเมี่ยมะจักคิดถึงมาเป็นภรรยา พระยาน้อยทำหยาบช้าถึงเพียงนี้มิได้เกรงฝ่าธุลพระองค์เลย เห็นว่าจะคิดการใหญ่หลวงอยู่ พระเจ้าช้างเผือกได้ทรงฟังดังนั้น จึงตรัสแก่พระมหาเทวีว่า ข้าป่วยหนักอยู่แล้วไม่รู้ที่จะคิดอ่านประการใด สุดแต่พระเจ้าพี่จะคิดเถิด พระมหาเทวีจึงให้หาสมิงชีพรายและเสนายคีทั้งปวงมาปรึกษาว่า พระยาน้อยคิดขบฏดังนี้ ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด เสนายคีทั้งปวงจึงทูลว่า การที่สมิงชีพรายเป็นผู้ใหญ่สุดแต่สมิงชีพรายจะคิดเถิด

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายสมิงชีพรายจึงคิดว่า พระยาน้อยพึ่งไปอยู่ ณ เมืองตะเกิงยังมิทันตั้งตัว จึงคิดอุบายทูลเบี่ยงบ่ายว่า การแต่เพียงนี้จะยกกองทัพไปนั้นยังไม่ควรก่อน ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงประชวรหนักอยู่ จำจะให้มีหนังสือไปถึงพระยาน้อย ว่ากล่าวโดยคดีสักครั้งหนึ่งสองครั้ง ถ้าพระยาน้อยขัดขืนมิมา จึงให้เกณฑ์กองทัพหัวเมืองทั้งปวงยกกันยกไปจับพระยาน้อย อันเมืองตะเกิงสักหยิบมือเดียว ก็จะได้โดยง่ายสะดวก พระมหาเทวีได้ฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงตรัสว่าถ้ากระนั้นจะแต่งหนังสือให้ผู้ใดถือไปคิดเล่าพระยาน้อยจึงจะมา สมิงชีพรายจึงทูลว่าสมิงคิดกุมารนั้น พระยาน้อยเคยนับถือมาแต่ก่อน และเป็นคนซื่อสัตย์อยู่ ถ้าใช้ไปเห็นจะพอได้ราชการ

พระมหาเทวีจึงให้สมิงคิดกุมารเข้ามาแล้ว จึงสั่งให้แต่งหนังสือในลักษณะเรื่องความนั้นว่า สมเด็จพระมหาเทวีเป็นพระผู้เจ้าข้า ขอกราบถึงพระยาน้อยผู้หลานให้ทราบ ด้วยสมเด็จพระราชชนิกาทรงพระประชวรหนักนั้น บัดนี้พระโรคค่อยคลายลงแล้ว ได้ทราบว่าพระหลานหนีไปก็ทรงพระโกรธจึงสั่งให้ยกกองทัพจะยกไปจับ แต่ข้าช่วยทูลแก้ไขว่าหลานเราหาหนีไม่ ข้าใช้ให้ลงมาด้วยราชการ ณ เมืองตะเกิง และสมเด็จพระราชชนิกานั้น ก็ทรงขัดเคืองพระทัยหนักอยู่ แต่หากว่าข้าช่วยทูลแก้ไขเบี่ยงบ่าย ก็คลายพระพิโรธลงจึงมิได้ให้ยกกองทัพลงมา และทุกวันนี้ข้าก็คิดถึงอยู่มิได้ขาด ได้ปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงไว้ว่า ถ้าหาบุญพระราชชนิกาของพ่อไม่แล้ว ข้าก็จะยกราชสมบัติให้แก่เจ้า อย่าให้หลานเราคิดกลัวเกรงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย และบัดนี้ตะละแม่ท้าวพ่อลาวแก่นท้าวนั้น ก็ป่วยอยู่ได้ห้าวันหกวันแล้ว ให้หลานเรา

TUDC 26/05/2563

เร่งคนลงมาเถิด ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว ก็ส่งให้สมิงคิศกุมาร ๆ รับเอาหนังสือแล้วก็ถวายบังคมลาพระมหาเทวีออกมา ขี่ช้างพังตัวหนึ่งไปกับไพร่สิบห้าคน ครั้นถึงด่านที่พระยาน้อยให้อยู่รักษานั้น ชาวด่านก็คุมเอาตัวสมิงคิศกุมารไว้ แล้วจึงยกเข้าไปถึงพระยาน้อย ๆ ได้ทราบว่า สมิงคิศกุมารถือหนังสือมา ก็คิดพระทัยหาแคลงไม่ จึงสั่งให้ชาวด่านกลับออกไปรับสมิงคิศกุมารเข้ามา ครั้นชาวด่านกลับออกไปแล้ว พระยาน้อยจึงปรึกษาด้วยมังกันจีว่า ผู้คนในเมืองเล้งรุมอยู่หาสงบไม่ ถ้าสมิงคิศกุมารเข้ามาเราจะรับให้อยู่แห่งใดดี มังกันจีจึงทูลว่า ให้สมิงคิศกุมารไปอยู่ที่อารามขัณฑะรศนั้น พระยาน้อยเห็นชอบด้วยจึงเสด็จไปสู่อาราม สั่งให้สมิงคิศกุมารเข้าไปเฝ้าแล้วเชิญให้นั่งที่สมควร สมิงคิศกุมารกระทำเคารพแก่พระยาน้อยแล้วทูลว่า พระองค์มาอยู่ในเมืองตะเกิงนี้ก็เห็นชอบกลอยู่แล้ว ภายหน้าไปพระองค์จะได้เป็นใหญ่ในเมืองพะโคเป็นมั่นคง

พระยาน้อยจึงตรัสว่า ซึ่งลุงเรากล่าวคำทำนายเป็นมงคลดังนี้ก็ชอบใจนัก จึงถามสมิงคิศกุมารว่า ลุงท่านมาด้วยธุระกังวลประการใด สมิงคิศกุมารก็ทูลว่า พระเจ้าข้าของพระองค์ใช้ให้ข้าพเจ้าถือหนังสือมา จึงเอาหนังสือนั้นถวายพระยาน้อย ๆ ก็รับหนังสือนั้นมาฉีกผนึกออกอ่านดูความตั้งแต่ต้นจนจบ เมื่อทรงอ่านถึงที่ตะละแม่ท้าว และพ่อลาวแก่นท้าวบวยนั้น ก็ทรงพระโทมนัสถอนพระทัยอยู่ จึงถามสมิงคิศกุมารว่า ซึ่งพระเจ้าข้ามหนังสือมาหาข้าให้กลับคนไปนั้น ฝ่ายท่านลุงจะชอบให้ข้าไปหรือ ๆ จะเห็นประการใด

TUDC 26/05/2563

สมิงคิศกุมารจึงทูลว่า ครั้งเมื่อสมเด็จพระสิตธัตถะมหาบุรุษราชอันเป็นเอกอัครบรมบุคคล เมื่อพระองค์เสด็จออกสู่พระมหาภิเนษกรมนั้น ถ้าและอาลัยอยู่ด้วยพระพิมะพายะโสธรอัครมเหสี แลพระราหุลราชโอรสแล้ว ก็ไหนจะได้ตรัสแก่พระปรมาภิเษกสัมโพธิญาณเล่า ขอพระองค์เจ้าอย่าทรงพระวิตกถึงตะละแม่ท้าว และพ่อลาวแก่นท้าวนั้นเลย ไม่ประชวรพระโรคอะไรนักก็จะเป็นแต่ป่วดพระเศียรวิงเวียนพระเนตรเท่านั้น อนึ่งเมื่อข้าพเจ้าจะมาเฝ้าพระองค์นี้ สมิงชีพรายก็ลอยสำมาให้ทูลแก่พระองค์ว่า สมเด็จพระราชบิดาทรงพระประชวรหนักอยู่แล้ว พระองค์นี้อย่ามาดังพระยาจรเข้ใหญ่ได้อาศัยอยู่ในวังวนนั้นลึกแล้ว จะขึ้นไปหาวังอันตื้นนั้นเห็นมิยังควร เปรียบเหมือนหนึ่งบุคคลทิ้งทรัพย์วังเสียไปหาที่แคบ ขอให้พระองค์ทรงพระดำริดูจงหนักก่อนแล้วสมิงคิศกุมารทูลเป็นกลเยบคาย เปรียบเทียบอธิบายลองพระทัยพระยาน้อยว่า แต่ตัวข้าพเจ้าทุกวันนี้แก่อายุได้ถึงหกสิบเอ็ดปีแล้ว อยู่ในเมืองพะโคก็อนาถา แต่อาหารจะกินก็ไม่มี ถ้าพระองค์สำเร็จความปรารถนาแล้วจะขอรับพระราชทานอาหารของพระองค์บ้าง แต่พอได้เป็นกำลังราชการ

พระยาน้อยได้ฟังสมิงคิศกุมารทูลดังนั้นก็ทรงพระสรวล จึงตรัสว่าเมืองเมาะตะมะนั้น ถ้าสำเร็จราชการแล้วข้าจะยกให้แก่ลุงท่าน แต่ว่ามะสามเกลียวเขาเอาทองมาให้ ได้ออกปากขอไว้จำจะหามาว่ากล่าวเสียก่อน จึงสั่งให้หามะสามเกลียวเข้ามาแล้วก็ตรัสว่า ซึ่งมะสามเกลียวเอาทองมาให้เรา จะขอกินเมืองฉลุมเมืองเมาะตะมะนั้น ยังกินเมืองเมาะตะมะนั้น เรายกให้แก่สมิงคิศกุมารลุงเรา ๆ จะให้ทองเจ็ดชั่งกับเมืองออกแก่ท่านแทน

มะสามเกลียวก็ยอมตามคำพระยาน้อย ครั้นแล้วพระยาน้อยก็ตรัสปรึกษาด้วยมังกันจีว่า เราจะตอบหนังสือไปดีหรือๆ จะส่งไปแก่ลุงเราแต่ปากเปล่าดี มังกันจีกราบทูลว่า จำจะแต่งหนังสือตอบไปจึงจะควร พระยาน้อยเห็นชอบด้วย จึงให้มะสันคนฝีปากดีแต่งหนังสือตอบตามความที่คิดไว้ ครั้นแต่งเสร็จแล้ว ก็ตีตราประทับพับผนึกส่งให้สมิงดิศกุมารๆ ก็ลาพระยาน้อยขึ้นช้างมากับไพร่สิบห้าคน ครั้นถึงเมืองพะโคแล้ว จึงนำหนังสือเข้าไปถวายพระมหาเทวีๆ ก็ให้หาสมิงมราหูมาอ่านหนังสือดู ลักษณะความในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าพระยาน้อยผู้เป็นหลาน กราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าป้าให้ทราบ ด้วยทุกวันนี้ข้าพเจ้าคิดถึงพระคุณของพระเจ้าป้าอยู่เป็นอันมาก ด้วยแต่ก่อนพระเจ้าป้าก็ได้เลี้ยงดูอุ้มชูข้าพเจ้ามา เจริญใหญ่ถึงเพียงนี้แล้ว จะได้อักตัญญูลบหลู่พระคุณเสียนั้นหามิได้ และบัดนี้ข้าพเจ้ามาอยู่ ณ เมืองตะเกิง ทหารข้าพเจ้ากับทหารพระเจ้าป้ายี่สิบคนนั้น วิวาทฆ่าฟันกันจนล้มตาย ครั้นข้าพเจ้าจะกลับไปบัดนี้เล่า ก็กลัวอาญาพระเจ้าป้าอยู่ ถ้าพระเจ้าป้าให้อภัยโทษแก่ข้าพเจ้าแล้ว ถึง ณ เดือนเก้าขอให้มุอายลาวแม่นมข้าพเจ้ามารับเถิด ข้าพเจ้าจึงจะไป ซึ่งข้าพเจ้ามาอยู่ ณ เมืองตะเกิงนี้ประสงค์จะรักษาชีวิต จะได้คิดขบฏต่อสมเด็จพระบิดาผู้ทรงพระคุณนั้นหามิได้ ด้วยข้าพเจ้าถืออยู่ว่า ถ้าตายลงด้วยมิได้เป็นขบฏต่อพระราชบิดาแล้ว ก็จะได้ไปสู่สุคติภูมิ ถ้าและตายด้วยการเป็นขบฏต่อสมเด็จพระราชบิดาแล้ว ก็จะไปสู่ทุคติภูมิเป็นแท้

TUDC 26/05/2563

ครั้นพระมหาเทวได้ทราบความในหนังสือของพระยาน้อยแล้ว จึงตรัสถามสมิงคีศกุมารว่า ซึ่งพระยาน้อยให้หนังสือมานี้ ยังจะทรงหรือ อันว่าตะละแม่ท้าวพ่อลาวแก่นท้าวป้วยนั้น พระยาน้อยว่ากระไรบ้าง สมิงคีศกุมารจึงทูลว่า พระยาน้อยนั้นทราบว่าบุตรภรรยาป่วย ก็ทรงพระกันแสงเช็ดน้ำพระเนตรอยู่ แล้วตรัสแก่ข้าพเจ้าก็เหมือนดังว่ามาในหนังสือนั้น พระมหาเทวจึงซักถามว่า พระยาน้อยคิดอ่านอย่างไรบ้าง สมิงคีศกุมารก็ทูลว่า ซึ่งพระยาน้อยจะคิดอ่านประการใดนั้น ข้าพเจ้าไม่ทราบในความคิดของพระยาน้อย พระมหาเทวได้ฟังก็นิ่งอยู่มิได้ว่าประการใด

ฝ่ายพระยาน้อยจึงให้หามังเทวะกับชายผู้มีชื่อสี่คน พวกมะลวกชาวเมืองตะเกิงซึ่งให้ไปรักษาด่านยกนั้นมาแล้ว จึงตรัสว่าเราจะให้ไปพึ่งราชการณ เมืองพะโค ครั้นจะให้คนของเราขึ้นไป ชาวเมืองพะโคก็จะรู้เอิกเกริกไป และคนห้าคนนั้นก็รับอาสาว่า จะไปสืบข่าวราชการเมืองพะโคนั้นมาถวายให้จงได้ พระยาน้อยก็ให้คนทั้งห้านั้น ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาแล้วจึงตรัสว่า ท่านจงออกไปที่อยู่ จัดแจงผู้คนที่สัตย์ซื่อมั่นคงไว้ให้รักษาด่านแล้วจงรีบไป ถ้าถึงเมืองพะโคแล้ว จงไปคอยฟังดูทั่วสี่ประตูเมือง คนทั้งห้านั้นก็กราบถวายบังคมออกมาจัดแจงคนไว้รักษาด่านมั่นคง แล้วก็พากันไป ณ เมืองพะโค ครั้นถึงแล้วมังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คน ก็ไปอาศัยอยู่ ณ เรือนญาติซึ่งเคยไปมาแต่ก่อน ครั้นเวลาค่ำมังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คนไปที่ประตูมะกรุก หาได้ยินชาวเมืองพูดกันประการใดไม่ ได้ยินแต่ทารกทำเพลงว่า โกนย้นมิปวนมิปะยาระสิเกลิงกะเริงเติงงาตะคำเลิงโกนเติงตะเกิง แปลออกเป็นคำไทยว่า ลูกหงษ์ร่อนมา

นั้นจะเป็นพระยา บัดนี้จะไปอยู่ในเมืองตะเกิง ครั้นไปประตูลาดโลงได้ยินทารกทำเพลงว่า เปงนวยปัจจะตุกรกทัวกะนิกะกอกะเหนับปวยสะมัวกรบยักสะถะรัด แปลเป็นคำไทยว่าข้าวหน่อยประมาณหม้อหนูหนึ่งคดใส่ในภาชนะทอง ปูลาดด้วยฟูกหมอนเวลาค่ำแล้วก็นอน ครั้นไปประตูถะสังเกิงได้ยินทารกขับว่า เวิงเกิงทุกษาตุพระเกษมัก แปลเป็นคำไทยว่า นายใหญ่มาตั้งเป็นราชศัตรูจะต่อมือกับด้วยพระองค์ ผู้เป็นเจ้า ๆ จะมีชัยชนะ ครั้นไปประตูอะววยได้ยินทารกทำเพลงว่า ชะเลียโกนเปลิกละเริกโกนกัดกวมมะสะนักชวยอุระโกนตังอายะเสิด แปลเป็นคำไทยว่า หนองจมในท้องนาที่หว่าง พระโกน มีบุญใหญ่หลวงนัก คนศีรษะหยิกเกิดวันศุกร์จะเป็นมงคลแก่มอญทั้งปวง มังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คน จึงจดหมายเอาถ้อยคำที่ทารกทำเพลงทั้งสี่ประตูเมืองได้แม่นยำแล้ว ก็กลับมายังเมืองตะเกิง กราบทูลแจ้งเหตุแก่พระยาน้อยถี่ถ้วนทุกประการ

พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้น จึงตรัสถามมังกันจีว่า นิมิตดังนี้จะร้ายดีประการใด มังกันจีก็พิเคราะห์ดูด้วยปัญญาแล้ว จึงกราบทูลแก้ในคำเพลงบทที่สองถวายว่า ซึ่งทารกทำเพลงว่า ข้าวน้อยประมาณหม้อหนึ่งนั้น คือได้แก่พระองค์ ถาดทองนั้น คือจะได้แก่เมืองหงสาวดี ซึ่งว่าปูฟูกหมอนเวลาค่ำนั้น คือได้แก่ข้าทหารทั้งปวง นานไปจะได้พึ่งพระบารมีพระองค์อยู่เป็นสุขทั่วกัน ซึ่งว่าหนองจมอยู่นั้น คือได้แก่พระมหาเทวี พระเจ้าป้าของพระองค์ กล่าววาจาคนไม่ใคร่จะเชื่อถือ เหมือนสิ่งของตกจม จะเชื่อฟังเอาถ้อยคำนั้นมิได้ และคนศีรษะหยิกเกิดวันศุกร์เป็นมงคลนั้น คือได้แก่พระองค์

อันจะได้เสวยราชสมบัติ ในเมืองหงสาวดี มังกันจีทูลแก้ไขในคำเพลงขับของทารกนั้น แต่สองบท คือบทที่สองและบทที่สี่ แต่บทที่หนึ่งและบทที่สามนั้นเป็นความง่าย ก็ทูลกล่าวแก้ว่าเป็นศุภนิมิตมงคลสิ้น ครั้นพระยาน้อยได้ทรงฟังมังกันจีทูลดังนั้น ก็มีความยินดีนัก จึงให้พระราชทานรางวัลแก่มังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คน แล้วสั่งให้ไปรักษาด่านอยู่ดังเก่า

ครั้นอยู่มาถึงเดือนเก้า ณ วันขึ้นแรมหากำหนดมิได้ ฝ่ายพระมหาเทวีจึงตรัสใช้ให้พ่อยีเอาดอกบัวชมห้าสิบดอก บัวหลวงห้าสิบดอก รวมเป็นร้อยหนึ่งด้วยกัน ไปถวายแก่พระยาน้อย ณ เมืองตะเกิง พระยาน้อยก็มีความโสมนัสศรัทธา จึงให้คนเอาดอกบัวนั้นไปบูชาถวายพระบรมธาตุ ในเวลานั้นพ่อศุภมิตร์ไปฟังธรรมเทศนาอยู่ที่ใกล้พระธาตุมุเตา พอคนเอาดอกบัวไปบูชาถวายพระบรมธาตุ พ่อศุภมิตร์เห็นจึงถามว่าท่านได้บัวมาแต่ไหน คนซึ่งเอาดอกบัวมานั้นบอกแก่พ่อศุภมิตร์ว่า พระมหาเทวีให้คนเอามาถวายพระยาน้อย พ่อศุภมิตร์จึงทำนายว่า ดอกบัวนี้มาแต่เมืองพะโคเป็นกัลยานิมิตร เมืองพะโคจะได้แก่พระยาน้อยเป็นมั่นคง คนซึ่งนำดอกบัวไปบูชาถวายพระบรมธาตุได้ฟังดังนั้นแล้ว ก็กลับมาทูลพระยาน้อยว่า พ่อศุภมิตร์ทำนายว่าพระองค์จะได้เมืองพะโคโดยง่ายเป็นแท้

พระยาน้อยได้ฟังดังนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสสั่งพ่อยีว่า ท่านจงกลับไปเมืองพะโคเถิด แล้วจงทูลแก่สมเด็จพระเจ้าป้าว่า ให้มุอายลาวแม่นมมารับเถิดเราจึงจะไป พ่อยีก็ถวายบังคมลาพระยาน้อยกลับมาถึงเมืองพะโคกราบทูลตามความพระยาน้อยสั่งมาแก่พระมหาเทวีสิ้นเสร็จทุกประการ ครั้นเวลาค่ำ

พระยาน้อยจึงให้พ่อศุภมิตร์มาถามว่า ท่านทำนายเราว่า จะได้เป็นใหญ่ในเมืองพะโคนั้น ท่านเห็นประการใด พ่อศุภมิตร์จึงกราบทูลว่าข้าพเจ้าไปฟังธรรมอยู่ ณ ที่พระธาตุมุเตา พอคนเอาดอกบัวไปบูชาพระบรมธาตุ ข้าพเจ้าถามว่าได้มาแต่ไหน ผู้ซึ่งเอาดอกบัวไปนั้นบอกว่าพระมหาเทวีให้คนเอามาถวายแก่พระองค์ ข้าพเจ้าเห็นว่าดอกบัวนั้นเป็นนามจันทร์ เมืองพะโคนั้นก็เป็นนามจันทร์ นิมิตต้องกันเป็นมงคลดังนี้ คือพระองค์จะได้เมืองพะโคเป็นมั่นคง ข้าพเจ้าจึงทำนายดังนี้

พระยาน้อยได้ทรงฟังพ่อศุภมิตร์ทำนาย ก็ดีพระทัยยินดีนัก จึงพระราชทานขันทองคำใบหนึ่งหนักสิบบาทกับเสื้อผ้าอย่างดี ให้พ่อศุภมิตร์เป็นบำเหน็จปาก แล้วตรัสว่าถ้าเราสำเร็จราชการได้เมืองพะโคแล้ว เราจะให้พ่อศุภมิตร์ได้กินเมือง แต่ให้ค่อยเลื่อนเป็นใหญ่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป พ่อศุภมิตร์ก็มีความยินดี กราบถวายบังคมรับคำพระยาน้อย

อยู่มาวันหนึ่งพระยาน้อยเสด็จออกไปเลียบเมือง ได้ทรงฟังเด็กน้อย ๆ เล่นอยู่ขับเป็นเพลงภาษารามัญว่า มะนายนีข้าพิดเลหะเกลิงเมาะปะกางจะเมิงปูเจ้าธาตุตะโคโตง มักกะมะนิเทหะเติน นุกะแวมถะเมินญะปามังลวมอกเติม ๆ พระยาน้อยได้ทรงฟังจำได้แล้วก็เสด็จกลับ จึงให้หามังกันจีมาให้แก้ซึ่งนิมิตในเพลงขับนี้ แล้วพระองค์ก็ตรัสว่าให้ฟังตั้งแต่ต้นจนจบ มังกันจีก็ทูลแก้ซึ่งนิมิตถวาย ในคำเพลงของเด็กนั้นแปลออกเป็นคำไทยว่า พระมหาเทวีผู้เป็นพระเจ้าป้าของพระองค์อยู่ในเมืองพะโค ให้เก็บดอกโยทะกามา

TUDC 26/05/2563

บูชาพระบรมธาตุ ณ เมืองตะเกิง ต้นทองสองต้นมีอยู่ที่ดอนสิงคุด มังกันจี แก้ความโดยพิศดารถวายว่าพระมุเตาเมืองพะโคก็มี พระมหาเทวีไม่นับถือ กลับให้เอาดอกไม้มาบูชาพระธาตุเมืองตะเกิงๆ นี้เป็นที่เจดียสถานใหญ่ ฝ่ายพระองค์อยู่ในที่นี้ก็ได้นามพระศุกร์ เห็นจะได้เมืองพะโคเป็นแท้ พระยาน้อยได้ฟังมังกันจีแก้เป็นศุภนิมิตมงคลดังนี้ ก็ดีพระทัยนัก ก็จัดแจงคิดอ่านการที่จะเอาเมืองพะโคให้จงได้

ครั้นอยู่มาพระมหาเทวีจึงให้หามะเตากุญ ผู้เป็นข้าเก่าของพระยาน้อยซึ่งอยู่ด้วยตะละแม่ท้าวนั้นมาถามว่า เมื่อพระยาน้อยจะหนีไปนั้น คิดอ่านการสิ่งใดบ้าง มะเตากุญไม่ใคร่จะบอกเนื้อความ พระมหาเทวีทรงพระโกรธจึงให้ลงโทษตีมะเตากุญๆ ไม้ความเจ็บปวดทนมิได้ จึงทูลแจ้งความว่า เมื่อพระยาน้อยหนีไปนั้น ให้มังกันจีและพ่อมอญ ไปชิมลางเอานิมิตทุกประตูเมือง ได้ศุภนิมิตดีแล้วพระยาน้อยจึงหนีไป ข้าพเจ้าได้แจ้งความอยู่แต่เท่านี้

ครั้นแล้วพระมหาเทวีจึงให้หาตะละแม่ท้าวมาซักถามว่า เมื่อพระยาน้อยจะหนีไปนั้น ผัวเมียกันไม่รู้เหตุสิ่งใดบ้างหรือ ตะละแม่ท้าวจึงทูลว่า พระยาน้อยรบกวนเขี้ยวเข็ญหาเอ็นดูลูกเมียไม่จึงหนีไปแต่ผู้เดียว มิได้บอกเหตุสิ่งใดแก่ข้าพเจ้าให้ทราบ ตะละแม่ท้าวทูลแจ้งเนื้อความเท่านั้นแล้ว ก็ถวายบังคมลาพระมหาเทวีกลับคืนไปตำหนัก

ครั้นเวลาค่ำพระมหาเทวีจึงทรงพระดำริว่า เราจะให้คนไปชิมลางเอาศุภนิมิตบ้าง จึงให้หาข้าหลวงสนิทสามคนเข้ามา ชื่อเม้ยฉุยหนึ่ง เม้ยสะละหนึ่ง เม้ยจุหนึ่ง ข้าหลวงสามคนนี้เป็นคนสนิทชิดชอบของพระมหาเทวี เป็น

TUDC 26/05/2563

ท้าวพระยาได้มีพระเสาวนีย์ตรัสว่า เจ้าทั้งสามจงจัดเครื่องพลีกรรมบวงสรวงเทพยดาตามอย่างธรรมเนียม แล้วพากันไปบูชาเทพยดาเที่ยวชิมลางทุกประตูเมือง อธิษฐานว่าตามคำเราสั่งดังนี้ว่า ถ้าพระมหาเทวีจะให้จัดแจงกองทัพยกไปรบพระยาน้อยจะได้หรือมิได้ ประการใดขอให้เทพยดาซึ่งรักษากำภูวัตร์ และเทพยดาอันรักษาทวารพระนคร จงบอกนิมิตร้ายดีให้ปรากฏในครั้งนี้ ข้าหลวงสามคนรับเสาวนีย์พระมหาเทวีแล้วก็ออกมาจัดเครื่องพลีกรรมบวงสรวงเสร็จ แล้วชวนข่าวไพร่ที่ร่วมใจไว้ความลับได้ประมาณสี่คนห้าคนให้ถือเครื่องพลีกรรม จึงพากันไปกระทำสักการบูชาบวงสรวงเทพยดาทุกประตูเมืองแล้ว จึงอธิษฐานว่าตามคำพระมหาเทวีสั่ง แล้วก็พากันเที่ยวตรับฟังทุกประตู จะได้มีผู้คนเจรจาที่ประหลาดนั้นหามิได้ เงียบสงบอยู่ เมียฉุยเมียสะละ เมียอุสามคนกับข่าวไพร่เหล่านั้น จึงพากันเดินไปใกล้อารามแห่งหนึ่งชื่อวัดมุสรวย ได้ยินคาปชาวโยมวัดว่า ปลูกต้นไม้งอกงามดีแล้วยอดและใบก็ร่วงโรยไป ได้ยินคำคนว่าดังนี้แห่งหนึ่ง ครั้นเดินต่อมาได้ยินสามเณรองค์หนึ่ง ภาวนาเป็นภาษารามัญว่า ปะตุปุตองก์มีสตก วงกามันสองเตาะ ถินเตาะเวราะกะมารตร้าวญะเตวะกะนาย คนซึ่งไปชิมลางเที่ยวตรับฟังได้ศัพท์นิมิตสองแห่งเท่านั้น ก็นำเอาเหตุมากราบทูลพระมหาเทวี ๆ ได้ทรงฟังแล้วจึงตรัสว่า ซึ่งถ้อยคำคาปชาวโยมวัดว่ากล่าวนั้น ก็ไม่เห็นเป็นนิมิตร้ายดีอะไร และถ้อยคำสามเณรภาวนานั้นเป็นพิกลวิตอยู่ จะเชื่อฟังเอาว่าเป็นศัพท์นิมิตร้ายดีนั้นก็มิได้ ครั้นแล้วพระมหาเทวีจึงให้หาสมิงมราหู

TUDC 26/05/2563

มาแล้วตรัสว่า เราจะจักแจงกองทัพให้เจ้ายกไปรับพระยาน้อยจะเห็นประการใด สมิงมราหุจึงทูลทัดทานว่าพระยาน้อยก็ได้ให้หนังสือมาว่า ถึงเดือนเก้าจึงจะมาแต่ให้มุอายลาวไปรับ ก็จำจะให้มุอายลาวถือหนังสือไปฟังดูก่อน ถ้าพระยาน้อยมีมาทังสัญญาแล้ว จึงจะยกกองทัพไป ยังนกเขียนเดือนเก้าตกลงมาข้างแรมแล้ว ขอพระแม่อยู่หัวเจ้าจงแต่งให้มุอายลาวไปรับเถิด พระมหาเทวีได้ฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงให้สมิงมราหุแต่งหนังสือตามความที่พระนางทรงดำริไว้ แล้วสั่งให้หาตัวนางมุอายลาวเข้ามา ครั้นสมิงมราหุแต่งหนังสือเสร็จแล้ว ก็ตราประทับผนึกตั้งลงในพานทองลายจำหลักถวายพระมหาเทวี ๆ จึงตรัสแก่มุอายลาวว่า พระยาน้อยมีหนังสือและสั่งมากับพ่อยว่า ถึงเดือนเก้าให้เจ้าไปรับ ยังนกถึงเดือนเก้าล่วงมาเป็นถึงเดือนแล้ว เราจะให้เจ้าถือหนังสือไปรับพระยาน้อย จะได้หรือมิได้ประการใด

นางมุอายลาวได้ฟังดังนั้นก็ใจนัก เพราะอยากจะใคร่ได้เฝ้าพระยาน้อย จะได้ทูลแจ้งประพฤติเหตุร้ายดีทั้งปวง จึงทูลว่าพระองค์มีพระเสาวนีย์ตรัสใช้แล้ว ข้าพเจ้ามิได้ขัด ถึงเหนื่อยยากลำบากเป็นประการใดก็ดี จะสู้สนองพระเดชพระคุณไปตามสติกำลังไม่คิดแก่ความเหนื่อยยาก แต่ข้าพเจ้าจะต้องกลับไปหาตะละแม่ท้าวก่อน เพื่อจะฝากสิ่งของอันใดไปถวายพระยาน้อยบ้าง พระมหาเทวีจึงตรัสว่าตามใจท่านเถิด นางมุอายลาวก็ทูลลาพระมหาเทวีกลับไปหาตะละแม่ท้าวแล้วทูลความว่า ยังนพระมหาเทวีจะใช้ข้าพเจ้าถือหนังสือไปเชิญเสด็จพระยาน้อย พระแม่เจ้าจะฝากของสิ่งใดไปบ้าง

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายตะละแม่ท้าวได้ทรายข่าวอยู่แต่ก่อนนั้นว่า พระยาน้อยได้เมียมะนิกรูปงามมาไว้ ก็มีความหึงหวงอยู่ ครั้นได้ฟังมุอายลาวมาทูลดังนั้น จึงตอบว่าแม่จะไปก็ได้แล้ว ข้าจะฝากของสองสิ่ง คือหม้อน้ำมันกับลูกชังคราชูให้ไปด้วย ตะละแม่ท้าวก็จัดแจงหม้อน้ำมันกับลูกชังคราชูให้มุอายลาว ซึ่งตะละแม่ท้าวฝากสิ่งของทั้งสองนี้ คือแกล้งกระทำกระทบให้สมกับความแค้นใช่ว่าสิ่งของที่จะไม่มีนั้นหามิได้ แล้วจึงสั่งนางมุอายลาวว่า แม่ได้โปรดช่วยทูลฝ่าพระบาทให้ทรายด้วยว่าข้าพเจ้าทาสเก่าเป็นคนจน มีความกตัญญูระลึกถึงพระเดชพระคุณอยู่ทุกเช้าค่ำ จึงจัดเครื่องบรรณาการทั้งสองนี้ ฝากมาถวายตามประสายาก ครั้นจะจัดหาเครื่องราชบรรณาการที่เล่า ก็เป็นคนขัดสนไม่มั่งมีเหมือนหม่อมแม่ชาวเมืองระเกิงเขา จึงมิได้เครื่องราชบรรณาการที่มาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย อันสิ่งของสองสิ่งนี้เป็นของต่ำถึงจะไม่ทรงโปรดใยดีแล้วก็ตามพระทัยเถิด แต่ขอได้ทรงเห็นซึ่งความสวามิภักดิ์ของข้าพเจ้าว่า ทาสเก่านี้มีความซื่อสัตย์กตัญญูมากมาแต่เดิม ถึงยากจนก็ยังอุตส่าห์ฝากของมาถวายได้ทรงโปรดแต่เพียงนี้ มุอายลาวได้ฟังดังนั้นก็ยิ้มอยู่ มิได้ตอบประการใด ด้วยเข้าใจว่าตะละแม่ท้าวมีความหึงหวงชั้นเชิงเป็นคนงอน ครั้นมุอายลาวรับของสองสิ่งแล้ว ก็ลาตะละท้าวมาทูลแก่พระมหาเทวีว่า ตะละแม่ท้าวฝากสิ่งของทั้งสองนี้ไปให้แก่พระยาน้อย

พระมหาเทวีได้ฟังดังนั้น ก็ทรงพระสรวลจึงตรัสว่า ตะละแม่ท้าวทำทั้งนี้เป็นการประชดหึงหวงกัน เป็นธรรมดาสามีกับภรรยา พระมหาเทวี

จึงถามมุอายลาวว่า ซึ่งตะละแม่ท้าวฝากสิ่งของสองสิ่งไปให้แก่พระยาน้อยนั้น เจ้ารู้ในเล่ห์กลความคิดของตะละแม่ท้าวหรือไม่ มุอายลาวก็ล่วงรู้อยู่ แต่ทูลว่ามิได้ทรายพระมหาเทวีจึงว่า ซึ่งตะละแม่ท้าวฝากน้ำมันไปให้นั้น คือจะให้พระยาน้อยคิดเห็นว่า อันธรรมดาน้ำมันสำหรับจุดตามประทีปให้สว่างรุ่งเรือง พระยาน้อยและตะละแม่ท้าวนั้น เกิดในชาติตระกูลมหาศักดิ์อันรุ่งเรือง ตะละแม่ท้าวนั้นเปรียบด้วยแสงประทีปอันสว่างสุกใส เมียมะนกนั้นชาติไพร่ตระกูลต่ำเปรียบเสมอนหนึ่งทมิฬ ซึ่งพระยาน้อยเอาเมียมะนกมาชุบเลี้ยงนั้นเปรียบเหมือนอยู่ด้วยกันในทมิฬหามีแสงสว่างไม่ ให้พระยาน้อยคิดถึงที่อันสว่างรุ่งเรืองคือตัวตะละแม่ท้าวผู้เพื่อนยากอย่าได้หลงลืมได้ เห็นแสงประทีปเมื่อใดก็ให้คิดถึงเมื่อนั้น และซึ่งฝากลูกชั้งตราชูไปนั้น คือจะให้เห็นว่าตะละแม่ท้าวทุกวันนี้ มีความรักใคร่ซื่อสัตย์สุจริตอยู่ต่อพระยาน้อย เปรียบประดุจดังตราชูเป็นของเที่ยง ให้พระยาน้อยมีความรักใคร่ซื่อสัตย์ต่อตะละแม่ท้าว ให้เที่ยงตรงเหมือนหนึ่งตราชูข้างอย่ามีสองสามให้มากไปเขาทำเป็นปริศนาให้กันดังนี้ แต่ปริศนาที่ฝากน้ำมันนั้น มีความเย็นไปหลายประการ เราหาล่วงรู้ในความคิดของเขาตลอดไม่ เราตรองเห็นแต่เพียงนี้ แล้วพระมหาเทวีจึงฝากผ้าห่มไปให้พระยาน้อยผืนหนึ่ง จึงมอบหนังสือส่งให้มุอายลาว แล้วสั่งความไปนอกหนังสือนั้นอีกล้วนแต่ความคิดทุกประการ หวังมิให้พระยาน้อยเคลือบแคลง

ฝ่ายมุอายลารับหนังสือและผ้าแล้ว ก็ถวายบังคมลาพระมหาเทวีมาขึ้นช้างพังกรีนไปกับข่าวไพร่ชายหญิงเป็นอันมาก ครั้นไปถึงด่านเมืองตะเกิง

ชาวด่านก็คุมเอาตัวมุอายลาวกับไพร่เหล่านั้นไว้แล้ว จึงออกเข้าไปถึงพระยาน้อยว่า บัดนี้พระแม่นมมุอายลาวถือหนังสือมา ครั้นพระยาน้อยได้แจ้งดังนั้นก็พระทัยนัก จึงตรัสสั่งพ่อมอญให้ไปรับมุอายลาวเข้ามา ครั้นมุอายลาวมาถึงแล้ว พระยาน้อยก็มีความปราโมทย์ เสด็จออกไปต้อนรับแม่นมอัญเชิญให้นั่งที่สมควร แล้วกระทำเคารพถามถึงสุขและทุกข์กันตามความคุ้นเคยว่า ทุกวันนี้แม่เป็นสุขในกายและจิตอยู่หรือประการใด มุอายลางจึงตอบว่า ตั้งแต่พระองค์เสด็จมาอยู่ณเมืองตะเกิงนี้ ข้าพเจ้าหามีความสุขไม่ ทุกวันนี้พระองค์ยังต่อยทรงพระเจริญสุขอยู่หรือ พระยาน้อยจึงตรัสว่า ข้าพเจ้าทุกวันนี้มีสุขแก่เมื่อหลัง ถ้าตนอยู่แล้วหาความสุขมิได้ เพราะมีทุกข์สักสิบส่วนมีสุขสักส่วนหนึ่ง

มุอายลาวได้ฟังดังนั้นก็สงสาร จึงส่งหนังสือกับผ้าซึ่งพระมหาเทวีฝากมานั้นถวายแก่พระยาน้อย แล้วจึงเอาหม้อน้ำมันกับลูกชังคราชู ซึ่งตะละแม่ท้าวฝากมานั้นถวายต่อที่หลัง ซึ่งคำตะละแม่ท้าวสั่งนั้น มุอายลาวมีปัญญาหาทูลไม่ กลัวจะขาดหมางสะเทือนไปถึงเมียมะนิก พระยาน้อยทอดพระเนตรเห็นของสองสิ่งแล้ว ก็ทรงพระสรวลอยู่ด้วยเข้าพระทัยว่า ตะละแม่ท้าวฝากของทำปริศนามาดังนี้ เป็นการประเพณีหึงหวงด้วยวิสัยเป็นคนงอน ก็ทรงพระดำริถึงตะละแม่ท้าวด้วยเป็นคู่ยากแต่ไม่อาจออกพระโอษฐ์ได้ เกรงคนทั้งปวงจะหัวเราะเยาะหมิ่นจึงสั่งให้เอาหม้อน้ำมันกับลูกชังคราชูไปให้เมียมะนิกดู เมียมะนิกเห็นแล้วมิได้ล่วงรู้ในความคิดของตะละแม่ท้าว ก็มิได้ว่าประการใด ครั้นแล้วพระยาน้อยก็ฉีกผนึกหนังสือออกทรงอ่านลักษณะความในหนังสือนั้นว่า

TUGC 26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าย่าพระมหาเทวีแจ้งความมายังพระยาน้อยผู้หลานให้ทราบ ด้วยพระราชบิดาทรงพระโกรธแก่หลานแต่ก่อนนั้น ข้าช่วยพิศทูลว่ากล่าวก็เห็นจริงด้วย บัดนี้พระองค์ก็หายพระโกรธคืนปรกติแล้ว ทุกวันนี้กลับมีพระกรุณาตั้งพระทัยคอยหาหลานว่าเมื่อไรจะมา ทรงตรัสประภาษถามข้าอยู่เนืองๆ มิได้ขาด ได้ทอดพระเนตรเห็นตะละแม่ท้าวและพ่อลาวแก่นท้าวขนมาเผ้าแล้ว ก็ทอดพระเนตรจนน้ำพระเนตรตก อย่าให้หลานเราคิดกลัวเกรงสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย อนึ่งข้าของข้ากับข้าของหลานซึ่งได้วิวาทฆ่าฟันกันนั้น ก็เป็นเวรานุเวรของเขากระทำมาแต่ก่อนเคยฆ่าฟันล้างผลาญกันจึงเป็นดังนี้ ข้าหาโกรธไม่อย่าสงสัยเลยให้หลานเราเร่งกลับมาเถิด

ครั้นพระยาน้อยแจ้งความในหนังสือนั้นแล้ว ก็เข้าพระทัยว่าเป็นความล่อลวงหาจริงมิได้ จึงตรัสแก่มุอายลาวว่า แม่ได้อยู่ถนัดเลยงดข้ามาจนใหญ่ถึงเพียงนี้แล้ว คุณของแม่อยู่แก่ข้านั้นมากนักหาที่ระอุปมามิได้ ข้าก็คิดอยู่ว่าชีวิตข้าอยู่กับแม่ขันแม่จะเอาชีวิตข้าหรือ ๆ จะให้ชีวิตข้ารอดอยู่ต่อไป มุอายลาวได้ฟังพระยาน้อยตรัสดังนั้นก็สงสารน้ำตาไหล ครั้นจะทูลเหตุผลทั่วไปให้แจ้งก็เห็นผู้คนเร้ารุมอยู่มาก จึงทำอุบายแลดูซ้ายขวาหวังจะให้พระยาน้อยพาเข้าไปข้างในสองต่อสอง จึงจะแจ้งเนื้อความที่ลึกลับ พระยาน้อยก็ทรายในอัชฌาสัยมุอายลาว จึงแกล้งตรัสว่า ซึ่งข้ามาอยู่ในเมืองตะเกิงนี้นานนัก ทั้งเงินทองผ้าพรรณนุ่งห่มเครื่องกินอยู่ใช้สอยก็ไม่มี ถ้าแม่มีเชื้อข้าจงเข้าไปคุยในเรื่องเถิด พระยาน้อยก็พามุอายลาวเข้าไปในตำหนัก ครั้นมุอายลาวเข้าไปในตำหนักสงัดคนแล้ว จึงทูลแก่พระยาน้อยว่า เมื่อ

TUBC 25/05/2563

พระองค์หนีมานั้น พระมหาเทวีให้หามะเตากุญเข้าไปซักถามว่าแรกพระองค์จะคิดหนีนั้น มะเตากุญรู้หรือไม่ มะเตากุญอิดเอื่อนอยู่ไม่ยอกความตามจริง พระมหาเทวีโกรธจึงให้ตีมะเตากุญ ๆ ได้ความเจ็บปวดทนอาญามิได้ จึงแจ้งความให้การว่าเมื่อพระองค์จะหนีนั้น ให้คนไปชิมลางเอาศุภนิมิตทุกประตูเมืองได้กิตติศัพท์ดีแล้วพระองค์จึงหนีมา

พระมหาเทวีได้แจ้งแล้ว จึงให้เมียฉุยเมียสละเมียจุสามคนไปชิมลางข้าง ครั้นไปชิมลางที่ประตูใดก็หาได้นิมิตไม่ไปได้นิมิตที่ตาปะขาวโยมวัดกับพระสามเณรภาวนา ผู้ไปชิมลางก็กลับเข้ามาทูลแก่พระมหาเทวี ๆ จึงตรัสว่าโยมวัดกับเจ้าสามเณรเหมือนคนพิกลจริต ภาวนาว่าไม่ได้เนื้อความ จะเชื่อฟังเอาว่าเป็นนิมิตร้ายดีนั้นมิได้ ซึ่งมหนังสือมาทั้งนี้และสั่งความนอกนี้เป็นคำลวงหาจริงไม่ ขอพระองค์อย่าได้เชื่อฟัง คือเขาแต่งกลอุบายเปรียบเหมือนชุกข่อล่อน้ำให้ปลาหลง และทุกวันนี้เขาคิดอ่านกันให้หาเสนาบดีทั้งข่วงมาแล้ว มีหนังสือแอบรับสั่งไปถึงหัวเมืองขึ้นทั้งปวงให้ยกทัพมาบรรจบกัน จะคิดทำการกับพระองค์อยู่

พระยาน้อยได้ฟังมุอายลาวทูลดังนนก็แค้นพระทัย จึงย่ายพระพักตร์มาข้างพระมุเตา อันยรรจุพระยรมอาตุถวายมนัสการแล้วก็ประนมพระหัตถ์เคารพแก่มุอายลาวแม่นมผู้มีคุณ แล้วจึงตรัสว่า ซึ่งพระมหาเทวีสมิงมราหูเป็นคนพาลหาสัตย์มิได้ทำไม่ดี จะคิดทำร้ายแก่ข้าพเจ้าขอให้พ่ายแพ้แก่ข้าพเจ้าเถิด ครั้นแล้วมุอายลาวจึงทูลพระยาน้อยอีกว่า พระมหาเทวีกับสมิงมราหูให้มีหนังสือไปถึงสมิงพระตะยะเจ้าเมืองเมาะตะมะ สมิงเลิกพร้า

เจ้าเมืองมองมละ ให้ยกมาเมืองพะโคบรรจบกันกับทัพสมิงชีพราย ถ้ากองทัพทั้งสองฝ่ายพร้อมกันแล้ว จะให้สมิงมราหูเป็นแม่ทัพใหญ่ยกมาตีพระองค์ ข้าพเจ้าคิดเห็นว่ากองทัพทั้งสามนี้มาพร้อมกันแล้วจะมีกำลังมากนัก ฝ่ายข้างกำลังพระองค์น้อยก็เห็นจะเสียท่วงที แต่ข้าพเจ้าคิดการผ่อนปรนได้อย่างหนึ่ง เห็นพอจะเอาชัยชนะได้ ขอให้พระองค์แต่งเครื่องบรรณาการมีหนังสือไปอ่อนน้อมต่อพระตะบะ และสมิงเลกพร้าให้งดกองทัพไว้ แต่กองทัพเมืองพะโคซึ่งจะยกมานั้น สมิงชีพรายก็เข้าด้วยพระองค์อยู่ ถ้าไม่มีกองทัพกระหนาบแล้วเห็นมีพอเป็นไรนัก จะได้คิดอ่านทำการแต่สมิงมราหูฝ่ายเดียวคงจะได้ชัยชนะ

พระยาน้อยได้ฟังมุอายลาวแม่นมทูลดังนั้นก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสสรรเสริญสติปัญญามุอายลาวว่า แม่นี้เป็นสตรีแต่ตัวแต่ปัญญาความคิดของแม่นั้นเปรียบดังบุรุษ รู้คิดคาดการที่ได้ที่เสียซึ่งแม่ช่วยสั่งสอนให้สติข้าทั้งนี้ดีแล้ว ข้าขอบคุณแม่นักจะกระทำตามคำแม่ว่าทุกประการ แล้วตรัสถามมุอายลาวว่า ซึ่งพระมหาเทวีให้มีหนังสือมาดังนี้ จะควรตอบหนังสือไปดีหรือจะสั่งไปแต่ปากเปล่าเถิด มุอายลาวจึงทูลว่า ข้าพเจ้าได้มาแล้วถึงจะไม่มีหนังสือตอบไปก็ได้ แต่ตรัสสั่งให้ได้ถ้อยคำแล้วก็เหมือนกัน

พระยาน้อยได้ฟังมุอายลาวทูลดังนั้นก็เห็นชอบ จึงสั่งให้จัดทองคำห้าชั่งถวายไปแก่พระมหาเทวี แล้วจึงสั่งมุอายลาวว่าแม่จงทูลพระมหาเทวีเถิด ว่าข้าพเจ้าจะไปในเดือนเก้านี้ แต่ยังจัดข้าวของซึ่งจะได้ถวายสมเด็จพระราชชนิกาและพระเจ้าน้าอยู่แล้วแม่จงบอกแก่ตะละแม่ท้าวด้วยว่า ข้ามา

อยู่ ณ เมืองตะเกิงนี้เป็นผู้ชายขัดสนหามีที่กินไม่ ได้อาศัยแม่ค้าจึงค่อยคลายรำคาญ อนึ่งซึ่งพระยาน้องฝากของสองสิ่งมาให้นั้น ก็ขอบคุณเป็นที่สุดแล้ว มุอายลาวรับคำยิ้มแล้วจึงทูลว่า ข้าพเจ้าจะลาพระองค์ไปก่อนแล้ว พระองค์อยู่ภายหลังเร่งคิดการให้จงหนัก พระยาน้อยรับคำแล้วก็เสด็จตามลงมาส่งแม่นมจนลงจากพระตำหนักด้วยความเคารพ มุอายลาวก็ลาพระยาน้อยขึ้นช้างพังสริณีมากับด้วยบ่าวไพร่ชายหญิงเป็นอันมาก ครั้นไปถึงเมืองพะโคแล้วก็เข้าไปเฝ้าพระมหาเทวี เอาทองห้าชั่งนั้นถวายแล้วทูลว่า พระยาน้อยถวายมายังฝ่าพระบาทพระแม่อยู่หัวเจ้า พระมหาเทวีจึงตรัสถามว่า พระยาน้อยจะมาหรือไม่มาเล่า มุอายลาวก็ทูลพรางตามคำพระยาน้อยว่า พระยาน้อยกราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาทพระแม่เจ้าให้ทราบว่า ยังขอผลัดจัดเข้าของอยู่ก่อน แต่ในเดือนเก้านี้ ณ วันใดหากำหนดไม่จะมาเป็นมั่นคง พระมหาเทวีจึงถามว่าเมื่อพระยาน้อยได้เมืองตะเกิงฆ่าขุนนางยี่สิบคนเสียนั้นเก็บเอาเงินทองผ้าพรรณนุ่งห่มในคลังของเรา มาแจกให้ทหารด้วยหรือๆ ยังดีอยู่พร้อม มุอายลาวจึงทูลว่า ข้าพเจ้าได้แจ้งอยู่ว่า วิวาทฆ่าฟันกันตายยี่สิบคน จะได้เก็บริบเอาเงินทองสิ่งของในคลังนั้นหามิได้

พระมหาเทวีได้ฟังดังนั้นไม่เชื่อคิดแคลงอยู่ ส่วนนางมุอายลาวก็ถวายบังคมลาพระมหาเทวีมาหาตะละแม่ท้าว ทูลแจ้งเนื้อความแต่ที่ดีว่า พระสามีสั่งมาว่าให้ตะละแม่ท้าวค่อยอยู่จงดีอย่าด่าตีพ่อลาวแก่นท้าว ไม่ช้าก็จะได้กลับมาเห็นกัน ซึ่งมาอยู่ ณ เมืองตะเกิงนี้ก็เป็นสุขอยู่ หาประชวรพระโรค

สิ่งใดไม่อย่าให้ตะละแม่ท้าวเย็นทุกข์ถึงเลย แต่ถ้อยคำที่พระยาน้อยสั่งมาเย็นคำเปรียบปรายเชิงสั่งวาสนั้น มุอายลาวมิได้ทูลให้ทราบกลัวตะละแม่ท้าวจะมีความหึงหวงกำเริบหนักขึ้น

ฝ่ายพระยาน้อยครั้นมุอายลาวกลับไปเมืองพะโคแล้ว จึงให้หาพ่อมอญและมังกันจา มาสั่งให้มังกันจาแต่งหนังสืออ่อนน้อมและให้พ่อมอญจัดเครื่องบรรณาการ ซึ่งจะส่งไปให้พระตะบะและสมิงเลกพร้า ครั้นมังกันจาทำหนังสือเสร็จแล้ว พระยาน้อยก็มอบให้คนสนิทถือหนังสือไปกับเครื่องบรรณาการเมื่อผู้ถือหนังสือไปนั้น มิได้พบสมิงเลกพร้า ๆ ยกกองทัพขึ้นไปเมืองพะโคก่อนนานหลายวันแล้ว คนผู้ถือหนังสือ จึงเอาหนังสือกับเครื่องบรรณาการนั้นเข้าไปคำนับส่งให้สมิงพระตะบะ ๆ ก็รับหนังสือและเครื่องบรรณาการไว้ จึงสั่งให้เลี้ยงดูแลให้เงินทองเสื้อผ้าเย็นรางวัลแก่ผู้ถือหนังสือโดยสมควรแล้ว สมิงพระตะบะก็ฉีกหนังสือออกอ่าน ลักษณะความในหนังสือนั้นว่า มังสุระมณีจักรีคือพระยาน้อยราชบุตรพระเจ้าช้างเผือก ขออวยพรมาถึงสมิงพระตะบะและสมิงเลกพร้าน้าเราทั้งสองให้แข็ง ด้วยสมเด็จพระราชบิดาทรงพระประชวรหนักอยู่แล้ว บัดนี้สมเด็จพระเจ้าป้ากับสมิงมราหูเย็นชู้กัน หมายจะเอาราชสมบัติให้แก่สมิงมราหู คิดกันกระทำการหวังจะฆ่าข้าเสียเย็นหลายครั้งมาแล้ว และข้ารู้ตัวกลัวพระเจ้าป้าจะอยู่ในเมืองพะโคนี้มิได้ จึงหนีมาอยู่ณเมืองตะเกิงหวังจะรักษาชีวิต และบัดนี้พระเจ้าป้าคิดกันแต่งหนังสือแอบอ้างสั่งสมเด็จพระราชบิดามาถึงน้าท่านทั้งสองว่า ข้าเย็นกบฏต่อพระราชบิดา จะให้ยกกองทัพมาจับตัวข้านั้น และความข้อนี้เย็นความสัตย์จริง ข้าจะได้เย็น

กยฎต่อสมเด็จพระราชบิดาหามิได้ เป็นเหตุด้วยพระเจ้าข้ากับสมิงมราหู คิดจะทำร้ายข้า ๆ จึงหนีมา ขอน้ำท่านทั้งสองอย่าได้เชื่อฟังคำในหนังสือเลยเป็นอันขาด อันสมิงมราหูกับพระมหาเทวีนั้น เป็นคนหามีสัตย์ไม่ ยังคิดข้าคิดจะทำการตอบแทนสมิงมราหูอยู่ ซึ่งน้ำท่านทั้งสองจะยกกองทัพมานั้นขอจงได้กรุณาให้งดไว้ก่อน ไมตรีน้ำท่านทั้งสองก็มีแก่ข้าสืบไป

ครั้นสมิงพระตะบะได้แจ้งความในหนังสือนั้นแล้ว ยังมีความสงสัยอยู่จึงว่าแก่ขุนนางทั้งปวงว่า มีหนังสือรับสั่งพระเจ้าช้างเผือกมาว่า พระยาน้อยหนีไปให้เรายกทัพไปช่วยจับ ยังคนพระยาน้อยมีหนังสือมาว่าดังนี้ ข้อความทั้งสองนี้จะจริงข้างไหน ผู้ใดยังรู้เห็นข้างว่า พระมหาเทวีเป็นชู้กันกับสมิงมราหูจริงฉะนี้หรือ ขุนนางและทหารทั้งปวงจึงแจ้งว่า เนื้อความข้อนี้เขาลืออยู่ทั้งเมืองพะโคว่า สมิงมราหูเป็นชู้กันกับพระมหาเทวี จนชาวบ้านชาวเมืองสอนให้เด็กขับทะแย เขาเล่นเป็นเพลงภาษารามัญว่า มินเทิงฉุตระกองเทิงเดินกระมายพรายพยุสมิงอิริมะตะรุณะพราย เตาะพะยายตะลาเทิงเชิง แปลเป็นคำไทยว่าสตรีแก่ได้สามีหนุ่ม ถันยุคลยานลงมาถึงรังผ้าแล้วยังไม่คิดเจียมกาย

สมิงพระตะบะได้ฟังดังนั้นจึงว่า แต่แรกเราไม่รู้เนื้อความนี้คิดว่าเป็นรับสั่งพระเจ้าช้างเผือกจริง เราจึงจะยกกองทัพไปยังคนพระมหาเทวีเป็นชู้กันกับเด็ก กระทำการทุจริตคิดเป็นกลอุบายแล้ว เราจะยกไปไยให้ยืดยากไพร่พลและเสียเวลาอาหาร สมิงพระตะบะจึงสั่งแก่ผู้ถือหนังสือว่า ให้เร่งกลับไปทูลแก่พระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือกเถิด ว่าแต่ก่อนเราไม่รู้ ยังคนได้รู้แล้วก็ไม่

ยกไป อย่าให้พระองค์ทรงพระวิตกถึงกองทัพเราเลยซึ่งเราจะเห็นกาคีกว่าหงส์นั้นหามิได้ ให้พระองค์เร่งคิดทำการเอาชัยชนะเถิด ผู้ถือหนังสือก็คำนับลาสมิงพระตะบะกลับมาทูลแก่พระยาน้อย ๆ ได้แจ้งแล้วก็คิดพระทัยนัก

ขณะนั้นพระมหาเทวี จึงให้หาสมิงชีพรายและเสนาบดีทั้งปวงเข้ามาพร้อมแล้ว จึงตรัสว่ามอายลาวลงไปหาพระยาน้อยกลับขึ้นมายอกว่า ในเดือนเก้า ณวันหากำหนดมิได้พระยาน้อยจะมาเดือนเก้าก็ล่วงไปเท็นไม่มาพ้นกำหนดสัญญาแล้ว ยังนิ่งรับสั่งพระเจ้าช้างเผือกตรัสว่าจะละไว้มิได้ จึงสั่งให้สมิงมราหูเยียนแม่ทัพยกไปจับพระยาน้อยให้เร่งจัดแจงกองทัพไว้ให้พร้อม ถ้ากองทัพเมืองเมาะตะมะ เมืองมองมะละ เมืองตองอู มาถึงแล้วให้ยกลงไปสมิงชีพรายและเสนาบดีทั้งปวง ก็เกณฑ์กองทัพเตรียมไว้ตามพระมหาเทวีสั่ง พระมหาเทวีและสมิงมราหูจึงให้ไปตั้งพิธีสัตย ตั้งน้ำวงด้ายพันไม้ข่มนาม ณ วัดสามบุญ ข้างทิศตวันออกเมืองพะโค

ฝ่ายอาจารย์ของสมิงมราหู จึงมาว่าแก่สมิงมราหูว่า ที่วัดสามบุญนี้ก็เป็นที่ชัยภูมิดีอยู่จริง แต่ว่าจะข่มนามได้ก็แต่พระยาน้อยหาข่มนามมังกันจีด้วยไม่ ขอให้รื้อไปทำที่สวนกล้วยเป็นชัยภูมิดีกว่านี้ข่มได้ทั้งนามมังกันจีและนามพระยาน้อยด้วย สมิงมราหูก็สั่งให้รื้อโรงพิธี ไปตั้ง ณ สวนกล้วยตามคำอาจารย์

ครั้นอยู่มาพระยาน้อยจึงตรัสใช้มังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คน ให้ขึ้นไปสอดแนมดูให้รู้ว่า กองทัพเมืองพะโคจะยกลงมาเมื่อใดมังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คนกราบถวายบังคมลาพระยาน้อยแล้วก็พากันขึ้นไปเมืองพะโค พอเวลาเย็นถึง

TUDC 26/05/2563

วัดสามยุญ จึงเข้าไปอาศัยนอนในอารามเห็นรอยคนตัดไม้เกลื่อนอยู่ มังเทวะจึงเข้าไปถามสมภารเจ้าอธิการว่า ท่านใครมาทำอะไรจึงเห็นเศษไม้เกลื่อนอยู่ สมภารจึงบอกว่าประสกไม่รู้หรือ ยังมีพระราชบุตรเขยพระเจ้าช้างเผือกมาทำพิธีสักรพื้นไม้ข่มนาม จะยกกองทัพไปรบพระยาน้อย ณ เมืองตะเกิงปลูกโรงยังมิทันแล้ว เขาว่ากันว่าท่านไม่เป็นที่ชัยภูมิข่มได้แต่นาม พระยาน้อยไม่ข่มนามมังกันจึงได้ด้วย เขาจึงเลิกไปทำการในสวนกล้วย หวังจะให้ข่มนามมังกันจึงด้วยมังเทวะจึงถามสมภารว่า ซึ่งสมิงมราหูไปตั้งพิธีสักรในสวนกล้วยนั้น เห็นจะมีชัยชนะแก่พระยาน้อยหรือ สมภารจึงว่าอันธรรมดาต้นกล้วยนั้นอายุมันก็ยืนอยู่แต่ปีเดียว ครั้นออกเครือแล้วเขาก็ฟันต้นเสีย และซึ่งสมิงมราหูจะให้ข่มนามมังกันนั้นก็จริง แต่ว่าข่มนามสมิงมราหูด้วยอุปมาเหมือนสมิงมราหูหยิบไฟก็ร้อนมือของตัวเอง ที่ไหนจะมีชัย เห็นจะแพ้แก่พระยาน้อยเป็นมั่นคง ประสกอย่าสงสัยเลยคอยดูไปเถิด มังเทวะได้ฟังสมภารว่าดังนั้นมีความยินดีนัก ก็อำลาพระสมภาร มังเทวะกับผู้มีชื่อสี่คนมาจากวัดสามยุญแล้ว จึงมาพบหญิงคนหนึ่งชื่อเมี้ยตุละ ขับทำเพลงรามัญว่า นิมะยามะจอกกอกกะเนาะกระเจิง ครุยวิดวะเรศเสมิดปะเตาะเกวะสมิงเทิง สินรศเสิงอาคษรระสะเภาปราบตรวงตุญตอดเตาะ สะเภาะบาวกรวงตะญะปาตะ แปลเป็นภาษาไทยว่าแมลงกลิ้งคูถจะใคร่เป็นแมลงภู่ทองนั้นดังหนึ่งยุคคลยกภูเขาอันหนัก ก็มิอาจที่จะยกได้ ธรรมเนียมกล้วยออกเครือแก่แล้วเขาตัดคอ ธรรมเนียมอ้อยเป็นหน่อแก่แล้วเขาฟันต้นเสีย และห้าคนได้ยินเพลงขับดังนั้นแล้ว ก็จำจดหมายเอาถ้อยคำนั้นมา แล้วเที่ยวสืบข่าวราชการได้ที่อื่นอีกข้างหนึ่ง ครั้นมาถึงเมืองตะเกิงจึงกราบทูลพระยาน้อย ตามเนื้อ

ความ ซึ่งเจ้าอธิการวัดสามบุญยอกเหตุการณ์และกล่าวคำทำนาย กับคำซึ่งแม่หญิงขับนั้นเสร็จสิ้นทุกประการ

พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้นแล้ว จึงตรัสถามมังกันจิว่าซึ่งสมภารทำนายเรานั้น ยังจะจริงเหมือนดังว่าหรือ และซึ่งสตรีร้องเพลงขับดังนั้น จะเป็นนิมิตร้ายดีประการใด มังกันจิกราบทูลว่า ซึ่งถ้อยคำสมภารวัดสามบุญยอกเหตุการณ์ และทำนายนั้นถูกจริงทุกประการ และคำซึ่งสตรีขับเป็นเพลงว่าอันแมลงกลิงคูณะใครเป็นแมลงภู่ทองนั้น อุปมาดุจหนึ่งสมิงมราหูอันปรารถนาจะใคร่เป็นกษัตริย์มีชาติอันสูงสุดนั้น ก็จะไม่สมดังปรารถนาเปรียบประดุจดังแมลงกลิงคูณมีชาติอันลามกนั้น หรือจะมากลายเป็นแมลงภู่ทองได้ อันแมลงภู่ทองนั้นอุปมาดังพระองค์ซึ่งจะได้ดำรงราชสมบัติโดยภูมิประยูรสุริวงศ์สืบกันมาเป็นแท้ ซึ่งว่าเปรียบด้วยบุคคลยกภูเขาอันหนักนั้นคือพระองค์เปรียบเหมือนหนึ่งภูเขาอันหนักสูงใหญ่ เพราะจะได้เป็นใหญ่ในรามัญประเทศ สมิงมราหูนั้นมิอาจจะยกแย่งยื้อทำลายพระองค์ได้ ซึ่งว่ากล้วยออกเครือแก่แล้วเขาตัดคอ อ้อยเป็นหน่อแก่แล้วเขาฟันต้นอันธรรมดานั้นต้นกล้วยหาแก่นสารมิได้ ประดุจหนึ่งสมิงมราหูต้นอ้อยนั้นดุจหนึ่งพระมหาเทวี พระองค์เปรียบประดุจดังเจ้าของครั้นแก่แล้วก็ฟันเครือและลำกินเสีย ถ้าว่าโดยศัพท์นิมิตก็ล้วนแต่เป็นมงคลทั้งนั้น เห็นว่าพระองค์จะได้เมืองพะโคเป็นแท้ ดุจหนึ่งข้าพเจ้าทำนายดังนี้ พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้นก็พระทัยนัก จึงพระราชทานขันทองคำใบหนึ่งผ้าลายชั้นวนผืนหนึ่ง ให้แก่มังกันจิเป็นบำเหน็จปาก และคนห้าคนนั้น ให้พระราชทานเสื้อครุยพุดทองคำคนละสำรับ แล้วพระยาน้อยจึง

ตรัสปรึกษาด้วยมังกันจี และพ่อมอญ นายทัพนายกองทั้งปวงว่า ครั้งนี้ได้เนื้อความมั่นคงว่า สมิงมราหูเป็นแม่ทัพเกือบจะยกมาอยู่แล้ว เราจะประชุมพลให้พร้อมไว้

ฝ่ายพระมหาเทวี ตั้งแต่พระเจ้าช้างเผือกทรงประประชวรหนักมาก เสด็จออกว่าราชการมิได้ ก็ปลงธุระการแผ่นดินไว้แก่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอราชการแผ่นดินในเมืองพระโค และขุนนางน้อยใหญ่ทั้งปวง ก็สิทธิ์ขาดอยู่ในบังคับบัญชาพระมหาเทวีสิ้น พระมหาเทวีจะกระทำการสิ่งใด ก็อ้างเอารับสั่งพระเจ้าช้างเผือกเป็นประมาณ ครั้นกองทัพทั้งสองเมืองมาถึงพร้อมกันแล้ว เจ้าเมืองทั้งสองก็เข้าเฝ้าพระมหาเทวีพร้อมกัน พระมหาเทวีจึงสั่งให้เลี้ยงดูเจ้าเมืองทั้งสองนายทัพนายกองไพร่พลทั้งปวงเสร็จแล้ว จึงตรัสว่า พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชโองการคำรัสสั่ง ให้รีบยกไปจับพระยาน้อยเสียให้ได้ พระนางจึงทรงตั้งให้สมิงมราหูเป็นแม่ทัพใหญ่ทัพหนึ่ง และจัดให้สมิงชีพรายซึ่งเป็นเสนาบดีในเมืองพะโคนั้น เป็นแม่ทัพๆ หนึ่งกยกรีบด้วยทัพเมืองมองมะละ เมืองตองอูเป็นสี่ทัพพร้อมด้วยเครื่องสรรพาวุธช้างม้ารพลเป็นอันมาก และกองทัพทั้งนั้นให้มองรูปพระยาช้างเผือก ซึ่งเป็นศรีเมืองเมาะตะมะนั้น ยกไปเป็นสำคัญทุกทัพ แต่กองทัพสมิงมราหูนั้น มีทั้งรูปช้างและรูปพระราหูซึ่งเป็นเจ้าอสุร ครั้นถึงวันฤกษ์ สมิงมราหูผู้เป็นแม่ทัพใหญ่ถืออาญาสิทธิ์เด็ดขาดนั้น ก็แต่งกายนุ่งห่มให้ต้องตามตำราพิชัยสงคราม ตามเพศรามัญสมควรแก่ศักดิ์ราชบุตรเขยพระเจ้าช้างเผือก สอดสนองพระองค์ลายทองรูปเทพพนมกนกเครื่องวัลย์สองชั้น ใส่เกราะทองลงเลขยันต์

TUDC 25/05/2563

มนตราคม ทัดดอกวิชาศาสตร์ โพกพระเศียรด้วยผ้าโกไสยลายทอง ปั้กรูปจักร์เพชรและรูปพระอาทิตย์เฉลิมยันต์ยอดมงกุฎประกอบวิทยาคม เลขยันต์อักษรทั้งสี่มุมสำหรับกันศาตราวุธให้ต้องกาย เหน็บพระแสงกระบี่สะพายพระแสงเกาทัณฑ์ จึงเข้าไปทูลลาพระมหาเทวี ๆ ก็อำนวยชัยให้พร ครั้นได้ศุภฤกษ์โชคยามเวลาแล้ว กองทัพเจ้าเมืองทั้งสองเป็นกองหน้า ก็คุมพลทหารยกไปก่อน

ฝ่ายสมิงมราหูแม่ทัพหลวง ก็ขึ้นช้างพรายเทพหัศดีเป็นคชาจารสั่งให้ล้นฆ้องโยกยงเอาชัย เคลื่อนพลนิกายออกจากเมืองพะโค กองทัพสมิงชีพรายเป็นกองหลังก็ยกตามไปเสียงสนั่นก็กึกก้องด้วยฆ้องกลอง ดูดาดใสวไปด้วยธงทิวเขียวเหลืองขาวแดงทุกกองทัพ ครั้นกองทัพหน้ายกมาใกล้ด่านเมืองตะเกิง ซึ่งพระยาน้อยตั้งไว้ให้รักษาอยู่นั้น ชาวด่านรู้ว่ากองทัพใหญ่ยกมา ประมาณพลเห็นมากจะต้านทานมิได้ ก็อพยบครอบครัวเข้าป่าแล้วแต่งให้ม้าเร็วรีบถือหนังสือไปทูลแจ้งแก่พระยาน้อยว่า บัดนี้กองทัพเมืองพะโคยกมาเป็นสี่ทัพ พระยาน้อยได้แจ้งดังนั้นก็หวั่นพระทัย จึงสั่งนายทัพนายกองทั้งปวง ให้เร่งขับพลทหารขึ้นประจำรักษาหน้าที่เชิงเทินประตูหอรบไว้ให้มั่นคงเป็นสามารถ ครั้นกองทัพยกมาถึงก็ให้ตั้งค่ายห่างเมืองประมาณยี่สิบเส้น พอกองทัพหลวงกองทัพหลังยกมาถึงเป็นลำดับกันก็ให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้ แล้วสมิงมราหูแม่ทัพใหญ่ จึงบังคับให้กองทัพทั้งปวงเข้าล้อมเมืองตะเกิงไว้เป็นสี่ด้านให้มั่นคง หวังมิให้พระยาน้อยหนีได้ แลขณะเมื่อสมิงมราหูยกกองทัพไปนั้น พ่อขวัญเมืองราชบุตรพระเจ้าช้างเผือก

ประชวรไข้ทรพิษถึงแก่พิราลัย

ฝ่ายพระยาน้อยแจ้งว่า กองทัพยกมาล้อมเมืองไว้แน่นหนาดังนั้นแล้ว จึงให้หาพ่อมอญมังกันมาปรึกษาว่า ยี่นี้กองทัพมาล้อมเมืองเราไว้ทั้งสี่ด้าน คับขันมั่นคงนัก เราจะคิดอุบายประการใด พ่อมอญและมังกันจึงกราบทูลว่า ศึกครั้งนี้มีกำลัง ครั้นจะยกออกตีสมิงมราหูยี่นี้เล่า กำลังศึกยังหนักนัก เห็นจะไม่ได้ชัยชนะก่อนจำจะคิดผ่อนผันด้วยกลอุบายจึงจะได้ จึงมังกันจึงผู้เคียวกราบทูลว่าข้าพเจ้าคิดกลศึกไว้อย่างหนึ่งเรียกว่ากลราชย์ญญา ถ้ากระทำตามกลอันนี้แล้ว ถึงข้าศึกมีกำลังรี้พลมาก ก็คงจะแพ้แก่ยุญญา เห็นจะได้ชัยชนะเป็นแท้ พระยาน้อยจึงตรัสถามว่า ซึ่งกลสงครามเรียกว่าราชย์ญญานั้น คือทำเป็นประการใด มังกันจึงทูลว่า ข้าพเจ้าจะให้นิมนต์พระอาจารย์มะเปง ท่านออกไปพึ่งดูกองทัพสมิงมราหูและกองทัพสมิงชิพราย แล้วจึงให้ไปเชิญว่ากล่าวด้วยกองทัพเมืองตองอู และกองทัพเมืองมองมะละ ยอกเหตุผลให้รู้แล้วเห็นกองทัพทั้งสองเมืองจะหาอยู่ไม่จะยกกลับไป ถ้ากองทัพเมืองตองอูเมืองมองมะละเลิกไปแล้ว กำลังศึกก็จะน้อยลง เราจึงยกออกหักหาญซ้ำเติมเอาต่อภายหลัง ก็จะได้ชัยชนะโดยง่ายด้วยอุบายผ่อนปรนดังนี้

พระยาน้อย เห็นชอบด้วยจึงตรัสว่า ซึ่งท่านคิดผ่อนกำลังศึกอันกล้าแข็ง ให้อ่อนน้อยลงดังนี้ก็ดีอยู่ เราจะทำตามคำท่านทุกประการ จึงตรัสให้พ่อมอญไปนิมนต์พระอาจารย์มะเปงเข้ามา จึงตรัสแก่พระอาจารย์มะเปงว่า ยี่นี้ศึกมาล้อมเมืองไว้แน่นหนานัก เห็นสมณชีพราหมณ์รายฎร

ชาวเมืองจะพลอยได้ความเดือดร้อน ครั้นข้าพเจ้าไม่เห็นใครจะช่วยผ่อนผันกำลังศึกได้ เห็นแต่พระคุณเจ้าผู้เดียวมีสติปัญญาสามารถ ฉลาดทั้งคดีโลกคดีธรรม ทั้งจะได้ช่วยแนะนำรัยชุระให้สำเร็จได้ พระคุณเจ้าอย่าว่าใช้ว่าวานเลย จงคิดว่าได้กรุณาสงเคราะห์แก่สมณชีพราหมณ์ประชาราษฎรทั้งปวงเถิด ข้าพเจ้าจะนิมนต์พระคุณเจ้าออกไปเจรจาด้วยสมิงมราหู และกองทัพทั้งปวงจะได้หรือไม่ได้ประการใด พระอาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่าการเพียงนี้ไม่ยากนัก อย่าว่าแต่มหาบพิตรจะให้รูปไปหากองทัพแต่เท่านี้เลย ถึงจะให้รูปเข้าไปในกองเพลิง และย่ำเสือย่าราชสีห์ที่ร้ายนั้นก็คิดแต่ว่าเป็นประโยชน์แก่พระองค์แล้ว อาตมาภาพก็จะสู้อาสาไปให้สำเร็จดังพระทัยประสงค์ของพระองค์ทุกได้

พระยาน้อยได้ฟังพระอาจารย์มะเปงรับอาสาแข็งแรงดังนั้นมีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสว่าข้าขอบใจพระคุณเจ้าเป็นที่สุดแล้วถ้ากระนั้นนิมนต์พระคุณเจ้าจงออกไปหาสมิงมราหู ดูกำลังกองทัพและกิริยาอาการสมิงมราหูจะเป็นประการใด แล้วพระคุณเจ้าจงไปหาทัพสมิงชีพราย และทัพเมืองตองอู และทัพสมิงเลกพร้อมองมะละยอกว่า ซึ่งมีรับสั่งสมเด็จพระราชบิดามาว่า ข้าเป็นกบฏต่อพระราชบิดา จึงได้ยกกองทัพลงมาจับข้านั้น จะได้เป็นรับสั่งของพระราชบิดาหามิได้ พระมหาเทวีกับสมิงราหูเป็นชู้กันคิดแต่งหนังสือแอบรับสั่งพระราชบิดา ให้ยกกองทัพมาจับข้าทั้งนี้ ข้าจะได้เป็นกบฏต่อพระราชบิดาหามิได้ และพระมหาเทวีคิดอ่านทั้งนี้ หวังจะเอาราชสมบัติให้แก่สมิงมราหู พระคุณเจ้าจงคิดอ่านว่ากล่าวให้นายทัพนายกองทั้งปวง

DUDC 26/05/2563

โกรธแก่พระมหาเทวี และสมิงมราหูจงได้ แต่พระคุณเจ้าจะเอาของสิ่งใด ไปข้างก็ยอกมา ข้าพเจ้าจะได้ให้จัดหาถวายไป พระอาจารย์มะเปงถวายพระพรว่า อาตมาภาพไม่ต้องรับพระราชทานเข้าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งไป จะเอาแต่ความสมปากของอาตมาภาพนี้เป็นเครื่องราชบรรณาการไปให้สมิงมราหู ซึ่งกองทัพทั้งสามนั้นอาตมาภาพจะขออาสารบสู้ด้วยเพลงอาวุธคือสมปาก มิให้ยากแก่ทแกล้วทหาร จะให้กองทัพเหล่านั้นเลิกไปจงได้ อย่าทรงพระวิตกเลย พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้นก็พระทัยนัก ยิ้มแล้วตรัสอำนวยชัยว่า ให้สมดังปากพระคุณว่าเถิด พระอาจารย์มะเปงก็ถวายพระพรลามาแจ้งความแก่นายทัพนายกองทั้งปวง

ฝ่ายนายกองผู้รักษาหน้าที่ด่านตรงสมิงมราหูอยู่นั้น รู้ในกระแสรับสั่งแน่แล้ว ก็นิมนต์พระอาจารย์มะเปงลงนั่งในสาแหรก เอาเชือกหย่อนลงไปนอกกำแพงเมือง พระอาจารย์มะเปงก็ออกไปยังกองทัพสมิงมราหูแต่ผู้เดียว

ฝ่ายทหารในกองทัพหลวงเที่ยวตระเวนอยู่รอบค่าย ครั้นเห็นพระอาจารย์มะเปงมาผู้เดียว ดูปลาดอยู่ก็ชวนกันตรูเข้าไปชักถาม ครั้นแจ้งความแล้วก็พาพระอาจารย์มะเปงเข้าไปให้ยืนอยู่นอกค่าย จึงเข้าไปแจ้งความแก่สมิงมราหู ๆ ได้แจ้งดังนั้นก็ยินดี เพราะอยากจะใคร่ฟังข่าวพระยาน้อย จึงสั่งทหารให้กลับออกไปนิมนต์พระอาจารย์มะเปงเข้ามา ครั้นพระอาจารย์มะเปงมาถึงแล้ว สมิงมราหูจึงสั่งให้เอาจำลองแดงแคร่ถักด้วยด้ายมาให้พระอาจารย์มะเปงนั่ง แต่พอพระเถระมะเปงขึ้นนั่งด้ายนั้นขาด

จำลองก็พลอยทำลายลงด้วย เป็นดังนี้เพราะยอกเหตุลางร้ายว่า กองทัพสมิงมราหูจะแตกไป สมิงมราหูเห็นดังนั้นจึงให้เอาจำลองทองมาให้พระเถระมะเปงนั่ง ครั้นพระอาจารย์มะเปงนั่งเป็นปรกติแล้ว สมิงมราหูจึงประนมหัตถ์เคารพถามว่าพระคุณเจ้าออกมาด้วยกิจอันใด พระอาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพออกมาเฝ้ามหาบพิตรด้วยธุระพระยาน้อย สมิงมราหูจึงแสร้งถามว่า ตั้งแต่พระยาน้อยมาอยู่เมืองตะเกิงนี้ยังค่อยเย็นสุขอยู่ฤาประการใด พระอาจารย์มะเปงถวายพระพรว่า พระยาน้อยมาอยู่ในเมืองตะเกิงนี้หามีความสุขไม่ แต่ภาชนะทองจะรองของเสวยนั้น ก็ขัดสนคิดเรรวนอยู่ ครั้งจะกลับไปเมืองพะโคเล่า ตัวได้ทำความผิดแล้วก็กลัวอยู่จึงมิอาจกลับไปได้ สมิงมราหูจึงว่า ข้าทุกวันนี้รักใคร่พระยาน้อยเหมือนหนึ่งร่วมชีวิตเดียวกัน แต่พระเจ้าช้างเผือกอันเป็นพระเจ้าอยู่หัวนั้นทรงพระโกรธนัก ตรัสใช้ให้ยกกองทัพมา ครั้นจะมิมาขัดพระราชโองการมิได้จนใจอยู่ก็จำมา และพระมหาเทวีพระเจ้าข้านั้น ยังคิดถึงพระยาน้อยอยู่ มีพระเสาวนีย์สั่งมาว่า ถ้าพระยาน้อยรู้ตัวว่าทำผิด แม้นออกมาหาโดยดีแล้วก็ให้พามาเฉพาะพระเจ้าข้าจะช่วยทูลขอโทษให้ และพระคุณเจ้าจงโปรดไปบอกพระยาน้อยตามคำซึ่งข้าบอกไปนี้ ให้พระยาน้อยออกมาหาข้าพเจ้าเถิดอย่าได้มีความรังเกียจสิ่งใดสิ่งหนึ่งเลย ข้าจะพาไปเฝ้าพระเจ้าช้างเผือกทูลขอโทษเสีย อย่าให้ยากแก่ทแกล้วทหารไพร่บ้านพลเมืองเดือดร้อนเลย

พระอาจารย์มะเปงได้ฟังดังนั้นก็รู้เท่าว่า สมิงมราหูแต่งสนลมเอาใจดีต่อ หวังจะล่อลวงให้พระยาน้อยหลง จึงแสร้งทำเป็นยินดีถวายพระพรว่าซึ่งพระยาน้อยให้อาตมาภาพออกมาสืบดูดังนี้ ประสงค์จะใคร่ทรายซึ่งข่าวดี

และร้าย ยักษ์ได้ทรายซึ่งข่าวดีแล้วว่า มหาพิศรและพระเจ้าย่า ยังมิได้ทรงรักใคร่พระยาน้อยอยู่เป็นอันมาก อาตมาภาพก็พลอยยินดีด้วย อาตมาภาพจะกลับเข้าไปแจ้งความแก่พระยาน้อย ให้พระยาน้อยออกมาสารภาพรับผิดมหาพิศรจงได้ พระอาจารย์มะเปงจึงถวายพระพรลาสมิงมราหูไปยังกองทัพสมิงชีพราย ๆ เห็นจึงถามว่าพระชีต้นมาด้วยกิจสิ่งใด พระอาจารย์มะเปงก็บอกแก่สมิงชีพรายตามรับสั่งพระยาน้อย ซึ่งสั่งมาให้ว่านั้นทุกประการ

สมิงชีพรายได้ฟังแล้วจึงว่า พระชีต้นกลับเข้าไปถวายพระพรแก่พระราชบุตรเถิด ว่าข้าพเจ้าสมิงชีพรายกราบถวายบังคมมาแทบฝ่าพระยาทพระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือก ด้วยการทั้งปวงนแจ้งอยู่ในพระทัยของพระลูกเจ้ามาแต่ก่อนแล้ว อย่าให้ทรงพระวิตกเลย ข้าพเจ้าจะช่วยไปกว่าจะสำเร็จการของพระลูกเจ้าจงได้ ครั้นแล้วพระอาจารย์มะเปง ก็ลามาหากองทัพสมิงเลกพร้า เข้าเมืองมองมะละว่ากล่าวให้สมิงเลกพร้าฟัง ดุว่าแก่สมิงชีพรายทุกประการ แล้วบอกว่าพระตะบะเมืองเมาะตะมะ ได้ทรายเหตุดังนั้นแล้ว ก็หายกทัพมาไม่ ครั้นสมิงเลกพร้าได้ฟังพระอาจารย์มะเปงว่าดังนั้นแล้ว ดูกองทัพเมืองเมาะตะมะ ก็ไม่ยกมาสมคำอาจารย์มะเปงว่า สมิงเลกพร้าก็โกรธ จึงว่าหยายชาไปถึงพระมหาเทวีว่า สัตรีชั่วนี้น้ำใจกระนั้นเทียวหนอ เมื่อเป็นชู้กันกับเด็กหามีความอายไม่ คิดจะฆ่าลูกหลานเสีย ไม่คิดว่าเป็นญาติวงศ์เชื้อสายของตน อนึ่งกับเราก็ได้สัญญาไว้ว่าถ้าพระเจ้าช้างเผือกสวรรคตแล้ว จะเอาราชสมบัติให้แก่เรา ยักษ์ได้ผัวหนุ่มชุ่มชื่น

น้ำใจแล้ว แต่งกลอุบายมาลวงใช้เรา จะเอาราชสมบัติให้แก่สมิงมราหู อีกเล่า พระมหาเทวีนั้นเป็นหญิงใจโลเลหาคติไม่ แล้วจึงสั่งพระมหาเถรมะเฟืองว่า นิมนต์พระคุณเจ้ากลับไปแจ้งแก่พระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือกเถิดว่า แต่เดิมนั้นโยมสำคัญว่า เป็นกำหนดของพระเจ้าช้างเผือกจริงจึงยกมาขัดนั้น รู้แล้วจะอยู่ทำการไปไยโยมจะเลิกทัพกลับไป อย่าให้พระราชบุตรพระเจ้าช้างเผือกทรงพระวิตกในกองทัพโยมนั้นเลย พระอาจารย์มะเฟือง ก็ลาสมิงเลิกพร้ามาหากองทัพเมืองตองอู เล่าคดีให้ฟัง ดุจขอกเล่าแก่สมิงเลิกพร้าแต่หลังนั้น แล้วว่ากองทัพเมืองเมาะตะมะเขารู้การณ์นี้แล้วก็มิได้ยกมา ขัดนี้กองทัพเมืองมองมะละก็เลิกไปแล้ว พระยาตองอูได้ฟังพระอาจารย์มะเฟืองขอกดังนั้น ก็โกรธพระมหาเทวีว่าลวงใช้ จึงตอบว่าถ้ากองทัพเมืองมองมะละเขายกเลิกไปแล้วโยมก็จะเลิกไปด้วยกัน อย่าให้พระราชบุตพระเจ้าช้างเผือกทรงพระวิตกเลย

ฝ่ายพระอาจารย์มะเฟือง เที่ยวบอกแก่นายทัพนายกองทั้งปวงเสร็จแล้วก็กลับเข้ามาเมืองตะเกิง ครั้นมาเห็นพระยาน้อยเสด็จออกพร้อมด้วยขุนนางที่ปรึกษาทแกล้วทหารทั้งปวง พระอาจารย์มะเฟืองก็เดินยิ้มเข้ามาแต่ไกล พระยาน้อยเห็นพระมะเฟืองเดินยิ้มเข้ามาดังนั้นก็พลอยยิ้มพระทัย อาราธนาให้นั่งที่สมควรแล้ว จึงตรัสถามว่าพระคุณเจ้าออกไปหากองทัพนั้นได้เนื้อความสมคะเนคิดไว้หรือประการใด เห็นจะเหมือนปากว่าและกระมังจึงเดินยิ้มเข้ามา ข้าพเจ้าเห็นเป็นอัศจรรย์งามนักหนา พระอาจารย์มะเฟืองจึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพไปวันนี้ได้ท่วงทีชอบกลนัก แล้วก็ได้ชัยนิมิตมงคล

ใหญ่หลวงด้วย เมื่ออาตมาภาพไปถึงนั้น สมิงมราหูให้เอาจำลองแดงพันแคร่ถักด้วยด้ายมาให้นั่ง ครั้นขึ้นนั่งพื้นนั้นขาดลง ทั้งจำลองนั้นก็พลอยหักทะลายลงด้วย สมิงมราหูจึงเอาจำลองทองมาให้นั่ง และตัวอาตมาภาพซึ่งรับอาสาออกไปในครั้งนี้ ก็เปรียบเหมือนหนึ่งพระองค์เจ้า และจำลองแดงซึ่งหักนั้นได้แก่สมิงมราหู อันด้ายพื้นแคร่ขาดลงนั้นคือยอกลางสำแดงเหตุว่า กองทัพสมิงมราหูจะแตกไป และซึ่งจำลองก็พลอยหักลงด้วยนั้นคือยอกเหตุว่า สมิงมราหูจะตายด้วยอาญาแห่งพระองค์ และจำลองทองนั้นคือได้แก่เมืองพะโค ซึ่งอาตมาภาพขึ้นนั่งบนจำลองทองคือยู่นั้น คือพระองค์จะได้นั่งเมืองพะโคเป็นใหญ่ มีพระเดชเดชานุภาพเป็นอันมาก และสมิงเลกพร้านั้นครั้นได้ฟังอาตมาภาพยอกความให้รู้แล้ว ก็โกรธว่าหยายช้าแก่พระมหาเทวี ขับว่าจะเลิกทัพกลับไป และกองทัพเมืองตองอูนั้นก็จะเลิกไปด้วยกัน ฝ่ายสมิงชีพรายกรายถวายยังคมเข้ามาว่า เนื้อความทั้งนี้กรายอยู่ในพระทัยของพระองค์แล้วอย่าให้ทรงพระวิตกเลย อาตมาภาพเห็นสมความคิดดังนี้จึงเดินยมเข้ามา

พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้นก็คิดพระทัย จึงตรัสยกยอพระมะเปง พระคุณเจ้าช่วยรับธุระข้าพเจ้าทั้งนี้ มีคุณอันใหญ่ยิ่งจะปูนบำเหน็จถวายให้ถึงขนาด ถ้าพระคุณเจ้าสึกเป็นฆราวาสออกมาแล้ว ข้าพเจ้าจะให้ยศอิสริสาวรย่างามสักยี่สิบ จะได้เป็นคนสำหรับปฏิบัติพระคุณเจ้า ๆ จะได้มีความสบายเมื่อภายแก่ พระอาจารย์ได้ฟังดังนั้นก็หัวเราะจึงถวายพระพรว่าอาตมาภาพทำดังนี้ จะได้หมายเอาบำเหน็จทรัพย์เงินทองและยศถาศักดิ์หามิได้ คิดว่าพระองค์เป็นราชบุตรของพระเจ้าแผ่นดิน ได้ฟังพระยารมีของท่านคุ้มครองรักษาอยู่ ครั้นพระราชบุตรท่านมีทุกข์แล้วจะละให้เป็นอันตรายก็มิชอบ จำ

ะช่วยให้สำเร็จ มิได้คิดแก่ความเหน็ดเหนื่อยยาก พระยาน้อยจึงตรัสว่า ข้าขอบใจพระคุณเจ้ายิ่งนัก ด้วยมีคุณหาที่สุดมิได้

ฝ่ายสมิงเลกพร้าเจ้าเมืองมองมะละ และเจ้าเมืองตองอูทั้งสองนั้น ครั้นพระอาจารย์มะเปงกลับไปแล้ว สมิงเลกพร้าและเจ้าเมืองตองอูก็เลิกทัพแยกทางกันไป ฝ่ายทหารกองสอดแนมของสมิงมราหูรู้ดังนั้นก็รีบนำเอาความไปแจ้งแก่สมิงมราหู ๆ ได้แจ้งว่ากองทัพเมืองมองมะละเมืองตองอูเลิกไปดังนั้นก็ตกใจจึงใช้ให้คนไปถามว่า มิรับสั่งพระเจ้าช้างเผือกตรัสใช้ให้ยกลงมาจับพระยาน้อย ยังมิได้กระทำการให้สำเร็จ เหตุไฉนจึงมาเลิกทัพไปเสียดังนี้เล่า ครั้นผู้ไปตามทันทัพสมิงเลกพร้าก็ว่าตามสมิงมราหูสั่งนั้นทุกประการ สมิงเลกพร้าได้ฟังก็โกรธ จึงว่าหญิงแก่กับเด็กหนุ่มสมาคมเป็นชู้กันแล้ว ทำใจใหญ่มาลวงใช้กูด้วยเล่า มิงเร่งกลับไปบอกแก่เจ้ามิงเถิด ว่าถ้าจะใช้กูแล้วก็ให้รีบเอาเงากูไปใช้ ซึ่งจะลวงใช้ตัวกูนั้นไม่ได้แล้วฝ่ายกองทัพเมืองตองอูก็ว่ากล่าวตุเหน่เดียวกันแล้วรีบยกไป

ฝ่ายคนใช้ก็กลับมาแจ้งความแก่สมิงมราหู ตามถ้อยคำสมิงเลกพร้าและทัพเมืองตองอูว่านั้นเสร็จสิ้นทุกประการ สมิงมราหูได้ฟังดังนั้นก็โกรธเจ้าเมืองทั้งสอง แต่จนใจอยู่ไม่รู้ที่จะทำประการใด ครั้นจะแต่งทหารไปให้ว่ากล่าวหักหาญ ก็กลัวจะเกิดรบพุ่งกันขึ้นเป็นศึกสองหน้า จำจะนิ่งอดทนไว้ก่อน ถ้าเสร็จศึกพระยาน้อยแล้ว จึงจะคิดแก้แค้นตอบแทนเจ้าเมืองทั้งสองเมื่อภายหลัง

TUDC 26/05/2563

ขณะนั้นทหารในเมือง ซึ่งรักษาหน้าที่ด้านทัพเมืองมองมะละเมืองตองอู

ครั้นเห็นกองทัพทั้งสองเลิกไป ก็ร้องบอกกันออองขนว่ากองทัพเจ้าเมือง
ทั้งสองเลิกไปแล้ว พอพระยาน้อยเสด็จมาเลยเมืองตรวจตราดนายด่าน
นายกองผู้รักษาหน้าที่ ทอดพระเนตรเห็นคนผู้หนึ่ง เขาจำตรวนไว้จนผมยาว
นั่งทับใต้ จึงสั่งให้ไปถามว่าเป็นโทษอันใด และคนโทษนั้นจึงบอกว่า
ข้าพเจ้าชื่อมะกะนาย กู้เงินท่านไปค้าสำเภาๆ เสีย ทรัพย์สิ่งของสูญสิ้น
ตัวมิตายรอดมาได้ เจ้าหนี้ท่านให้จำตรวนเร่งเงิน ยังค้างอยู่เป็นเงินตรา
ยี่สิบชั่ง หาเงินจะให้ท่านมิได้ ข้าพเจ้าจึงได้ต้องจำอยู่ดังนี้ ครั้นผู้ถามได้
เนื้อความแล้ว ก็กลับมากราบทูลพระยาน้อยตามคำมะกะนายบอกทุกประการ

พระยาน้อยได้แจ้งแล้ว ก็ทรงพระดำริว่า กำลังศึกครั้งนี้มากนัก
เหลือกำลังทแกล้วทหารเราจะต่อรบ เราก็คิดผ่อนผันให้กองทัพทั้งสองเมือง
เลิกไปแล้ว ยังอยู่แต่กองสมิงชีพรายและกองทัพสมิงมราหู แต่สมิงชีพราย
นั้นเข้าอยู่ข้างเรา ถึงกระนั้นเล่าก็คิดกำลังศึกยังไม่อ่อนแท้ ด้วยรพลทแกล้ว
ทหารของสมิงมราหูยังอยู่มากกว่าเราสักสองสามเท่า แม้นเราจะยกออก
โจมตีค่ายสมิงมราหูนี้ก็คงจะเสียรพลด้วยกันทั้งสองฝ่ายเหมือนสาคน้ำ
รดกัน ถ้าเราเอามะกะนายผู้นี้มาว่ากล่าวสั่งสอน ให้แต่งกลอุบายไปล่อลวง
สมิงมราหู ให้สมิงมราหูแบ่งกองทัพไปตั้งเสียทอนกองหนึ่งแล้ว ถึง
สมิงมราหูเพลี่ยงพล้ำลงจะมาช่วยก็ไม่ทันที เราจึงยกออกโจมตีปล้นค่าย
สมิงมราหูอย่าให้ทันรู้ตัว เห็นจะได้ชัยชนะเป็นมั่นคง ทรงพระดำริเห็นชอบ
แล้ว จึงให้ทหารไปเอาตัวมะกะนายเข้ามา ครั้นมะกะนายเข้ามาถึงกราบ

TUDC 26/05/2563

ถวายบังคมแล้ว ก็หมอบเฝ้าอยู่คอยฟังรับสั่ง พระยาน้อยจึงตรัสถามว่า เอ็งสิจะหาเงินให้เจ้าหนี้มิได้แล้ว เอ็งก็จะต้องทนทุกข์ทรมานอยู่จนตาย ถ้าเอ็งตั้งใจสวามิภักดิ์รับอาสากูได้แล้ว กูจะใช้เงินตรายสุยช่งให้แทน ถ้าสำเร็จราชการแล้ว กูจะชุบเลี้ยงปูนบำเหน็จให้ถึงขนาด อนึ่งความชอบของเอ็งก็จะปรากฏอยู่ในโลก มีชื่อเสียงไปในราชพงศาวดารสืบหมื่นแสนปีเป็นอันมาก มะกะนายก็กราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะขออาสาให้สำเร็จการของพระองค์จงได้ ถึงตัวจะตายก็ไม่เสียดายชีวิต ขอฝากแต่บุตรภรรยาไว้เป็นข้าฝ่าพระบาทพระองค์สืบไป

พระยาน้อยได้ฟังจึงตรัสว่า ข้อนั้นเอ็งอย่าวิตกเลย แม้นเอ็งรับอาสาสำเร็จการแล้ว บุตรภรรยานั้นกูจะปลูกเลี้ยงให้มีความสุขสืบไปให้สมกับความชอบ แล้วสั่งให้หาตัวเจ้าหนี้เข้ามา จึงตรัสว่ามะกะนายผู้นี้จะสวามิภักดิ์รับอาสาเราๆ จะใช้เงินตรายสุยช่งซึ่งท่านคิดค้างอยู่นั้นให้แทนมะกะนาย ท่านจะเห็นประการใด คนผู้เจ้าหนี้จึงกราบทูลว่า ถ้ามะกะนายรับอาสาพระองค์ได้แล้ว เงินซึ่งจะพระราชทานให้แทนนั้น ข้าพเจ้าไม่เอาแล้ว ขอถวายไว้ใต้ฝ่าพระบาท จะได้แจกทแกลัวทหารซึ่งมีความชอบ ข้าพเจ้าจะขอพึ่งบุญญาธิการพระองค์สืบไป

พระยาน้อยได้ฟังเจ้าหนี้ว่าดังนั้นก็ดีพระทัยจึงตรัสว่า ซึ่งท่านมีจิตภักดิ์ต่อเรา หวังจะให้กำลังแก่พลทหารของเราๆ ชอบใจขอบคุณท่านนัก ถ้าสำเร็จราชการแล้ว เราจะสนองคุณท่านให้ถึงขนาด คนผู้เจ้าหนี้มีความยินดีรับคำแล้วก็ถวายบังคมลากลับไป พระยาน้อยจึงตรัสเรียกมะกะนายเข้ามา

TUDC 20052563

เฝ้าในที่ใกล้อยู่แต่ทหารและคนสนิทใช้สอยซึ่งวางพระทัยได้ หามีผู้อื่นแปลกปลอมไม่ จึงให้มะกะนายถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้ว จึงตรัสว่าธุระของเอ็งก็สำเร็จแล้ว บัดนี้กูจะคิดกลอุบายตีหลังเอ็งให้แตก แล้วใส่ตรวนปล่อยออกไปให้เข้าหากองทัพ ถ้าสมิงมราหูไต่ถามเอ็งจงบอกว่า กูรู้ว่ากองทัพยกมาก็ตกใจ จึงปรึกษาแก่พ่อมอญมังกันจีว่า กำลังศึกมากนัก เห็นทแกล้วทหารชาวบ้านชาวเมืองจะสู้รบมิได้ คิดกันจะหนีไปเมืองอื่น และที่ผู้ใดมีทรัพย์สิ่งของมาก ก็ให้เก็บริบเอามาเป็นกำลัง ที่ผู้ใดขัดขืนมิให้ก็ให้โบยตีเร่งรัดจำจองไว้เป็นอันมาก ชาวเมืองทั้งปวงรู้ว่ากองทัพยกมาก็ดีใจยิ่งนัก แต่จะหนีออกมานั้นยังมิได้ แต่เอ็งผู้เดียวนี้ออกมาหา เพื่อจะบอกเนื้อความให้แจ้งหวังจะได้แก้แค้น แล้วเอ็งจงบอกกำหนดว่า กูจัดเรือเตรียมไว้จะหนีออกจากเมืองเวลาค่ำพรุ่งนี้ มะกะนายก็รับคำตามพระยาน้อย ๆ จึงให้ตัดผมมะกะนายเป็นรอยเก่าแล้ว ก็ให้เอาหวายผ่าซีกมาตีหลังมะกะนายพอแตกเป็นแผล แล้วใส่ตรวนปล่อยออกไป

ฝ่ายทหารในกองทัพสมิงมราหูจับได้จึงซักถามว่า เหตุไรจึงต้องตีจำมาฉะนี้ มะกะนายจึงบอกว่า พระยาน้อยทำข่มเหงริบราชบาตรข้าพเจ้าและชาวบ้านชาวเมือง แล้วให้ตีโบยจำจองไว้เป็นอันมาก แต่ข้าพเจ้าได้แจ้งว่าพระราชบุตรเขยพระเจ้าช้างเผือกยกลงมาก็มีความยินดีนัก ข้าพเจ้าจึงลอบหนีออกมาหาท่าน หวังจะบอกเนื้อความให้แจ้งทุกประการ

ฝ่ายกองทัพได้ฟังดังนั้น ก็พามะกะนายเข้าไปหาสมิงมราหู ๆ จึงถามมะกะนาย ๆ ก็บอกความตามคำพระยาน้อยสั่งทุกประการ สมิงมราหูได้ฟัง

TUDC 26/05/2564

ดังนั้นก็คิดว่าจริง เห็นสมคำพระอาจารย์มะเปงว่าหาสงสัยมิได้ ก็มีความยินดีนัก จึงตบเพลาเข้าหัวเราะแล้วว่าแก่ทหารคนสนิททั้งปวงว่า พระยาน้อยถือว่าเป็นคนกล้าแข็งมฤทธิเดชมากนัก เป็นไฉนจึงจะหนีเรา แล้วสั่งให้ถอดมะกะนายออกจากคำให้เสื้อผ้าสำรับหนึ่งเป็นรางวัล แล้วให้คนไปบอกสมิงชีพรายและนายทัพนายกองทั้งปวงว่า บัดนี้มะกะนายชาวเมืองตะเกิงหนีออกมาบอกว่า พระยาน้อยจะหนีเวลาค่ำพรุ่งนี้แล้ว ให้สมิงชีพรายและนายทัพนายกองทั้งปวง ยกลงไปตั้งข้างด้านใต้คอยสกัดจับพระยาน้อยให้จงได้ ถ้าพระยาน้อยหนีออกไปได้ด้านใด จะจับเอาผู้นั้นเป็นโทษถึงสิ้นชีวิต คนใช้ก็ไปบอกสมิงชีพรายและนายทัพนายกองตามคำสมิงมราหูสั่งทุกประการ

สมิงชีพรายได้ฟังดังนั้น ก็รู้แจ้งในกลอุบายของพระยาน้อย จึงว่าแก่ทหารของตัวว่า ครั้งนี้เห็นจะจับพระยาน้อยได้โดยง่าย จะได้กลับไปบ้านเร็วแล้ว จะไม่ได้ความเหน็ดเหนื่อยยากลำบากนัก จงแกล้งทำเย็นใจแล้วหัวเราะ สมิงชีพรายนายทัพนายกองทั้งปวงก็เลิกกองทัพลงไปตั้งอยู่ด้านใต้ตามคำสมิงมราหู สั่งสั่นยังเหลืออยู่แต่ค่ายสมิงมราหูค่ายเดียว

ฝ่ายพระยาน้อยคอยฟังกิตติศัพท์อยู่ พอนายกองผู้รักษาหน้าที่ให้ทหารคนใช้มากราบทูลว่า กองทัพทั้งนั้นยกเลิกไปตั้งทอนสั้นแล้ว ยังแต่ทัพสมิงมราหูกองเดียว พระยาน้อยได้ทรงฟังดังนั้นก็ดีพระทัย จึงให้ตัดกองทัพตั้งเป็นกระบวนคชพยุหเสร็จแล้วพอได้ศุภฤกษ์ พระองค์ก็เสด็จขึ้นทรงพลายประกายมาศเป็นคชาธาร พ่อเมียพระขพลายเพรียว พ่อเมียเข้าขพลายเพ็ชร์ พ่อเมียอินทร์ขพลายสิงหนารายน์ พ่อยู่หมอเฒ่าขพลายผจญมาร

TUDC 26/05/2563

มังกันราชพลายรักน้อย พ่อมอญชพลายสุริยะ คนผู้มชอชังขนช้างพลาย ทั้งหกน้ ล้วนเป็นคนสนิทชิดชอยรักษาพระองค์ พร้อมไปด้วยช้างคั่งช้าง กันสารแซกแซงคับค่ำค่ายโสดแล่นทั้งป่วงเป็นอันมาก พร้งพร้อมด้วยหมู่พลทหารหน้าหลัง พลคายคั่งโล่ห์เขนทวนทองเครื่องสรรพาวุธน้อยใหญ่ครบถ้วน

ขณะเมอพระยาน้อยขนทรงช้างพระที่นั่ง ระออกจากเมืองตะเกิงนั้น ได้สดับเสียงขนอากาศร้องว่าไชยะ ๆ สามครั้ง นายทัพนายกองและไพร่พลทั้งป่วงก็ได้ยินด้วยกันสิ้น มังกันจิได้ฟังศัพท์สำเนียงเป็นชัยมงคลดังนั้น จึงกรายทูลว่า เทพยดาเจ้าให้ฤกษ์เป็นมงคลสวัสดิ์ดังนี้ พระองค์จะได้ชัยชนะเป็นแท้แล้ว เชิญพระองค์ยกไปเถิด พระยาน้อยก็ให้เบิดประตูเมืองลั่นฆ้องโยกรงเอาชัย ยกทหารออกไปตรงค่ายสมิงมราห แล้วใสช้างพระที่นั่งเข้าหักค่ายสมิงมราห หมู่พลทหารทั้งป่วงก็โห่ร้องอออง ย้างก็ยิงเกาทัณฑ์พันรุนระดมเข้าไปพร้อมกัน ตีหักเข้าได้ในค่ายสมิงมราหู ทหารพระยาน้อยก็ใส่ฆ่าฟันทหารสมิงมราหูล้มตายเป็นอันมาก สมิงมราหูก็ตกใจไม่ทันรู้ตัวมิได้คิดสู้รบ วิ่งขนช้างพังตัวหนึ่งออกทางหลังค่ายหนีไป มีทหารคนสนิทติดตามไปยี่สิบสามสิบคน ฝ่ายพลทหารสมิงมราหูนั้น ต่างคนต่างแตกกระจัดกระจายไปสิ้น ขณะเมอพระยาน้อยตีค่ายสมิงมราหูได้นั้น ยังเสด็จประทับอยู่ในค่าย

ฝ่ายสมิงชีพรายรู้ว่า สมิงมราหูแตกไปแล้วก็คิดในใจ จึงพานายทัพนายกองทั้งป่วงมาเฝ้าพระยาน้อย กระทำสัตย์ถวายพระยาน้อย ๆ จึงตรัสว่า สมิงชีพรายพานายทัพนายกองทั้งป่วง มาสวามิภักดิ์กระทำสัตย์ต่อเรา ๆ

TUDC 25/05/2563

ขอยใจท่านทั้งปวงอยู่แล้ว แต่ว่าครั้นจะอยู่ช้าไปเกลือกพระมหาเทวีรู้ตัว ท่านก็จะเป็นโทษให้เร่งยกตามสมิงมราหูไปในเวลากลางคืนวันนี้ อย่าให้เขาสงสัยได้ สมิงชีพรายก็เห็นด้วย จึงทูลพระยาน้อยว่า ขัดนี้สมเด็จพระราชบิดาทรงประชวรหนักอยู่แล้ว อย่าให้พระองค์ช้าอยู่ให้เร่งยกขึ้นไปเถิด ข้าพเจ้าทั้งปวงจะจัดทำการในเมืองแล้ว สมิงชีพรายก็ถวายบังคมลาพระยาน้อย พานายทัพนายกองทั้งปวงยกขึ้นไปเมืองพะโค ครั้นสมิงชีพรายยกไปแล้ว พระยาน้อยจึงสั่งให้ทหารเก็บเอาเครื่องอุปโภคเครื่องบริโภค เครื่องศาตราอาวุธแล้วเสด็จกลับเข้าเมือง

ฝ่ายสมิงมราหูแตกหนีขึ้นไปถึงเมืองพะโคก่อน นายทัพนายกองทั้งปวงจึงไปเฝ้าพระมหาเทวีทูลแจ้งเหตุให้ฟังทุกประการ ฝ่ายพระมหาเทวีได้ฟังดังนั้นก็ตกใจ จึงคิดแกล้งจะเอาโทษสมิงชีพราย ครั้นสมิงชีพรายนายทัพนายกองไปถึงพร้อมกันแล้ว พระมหาเทวีจึงตรัสว่ามีรับสั่งพระเจ้าช้างเผือก ให้สมิงมราหูสมิงชีพรายนายทัพนายกองทั้งปวง ยกลงไปกระทำการจับพระยาน้อยนักหนึ่งเท่านี้ สมิงชีพรายเป็นผู้ใหญ่มิได้คิดการให้รอบคอบ ทำให้แตกพ่ายแพ้แก่พระยาน้อย เสียเครื่องศาตราอาวุธช้างม้าไพร่พลเป็นอันมาก สมิงชีพรายมิโทษผิดถึงตายหรือไม่ สมิงชีพรายจึงทูลว่า ซึ่งแตกพ่ายมาครั้งนี้ข้าพเจ้าจะได้แตกด้วยหามิได้ ด้วยสมิงมราหูเป็นแม่ทัพบังคับให้ข้าพเจ้าทั้งปวงยกลงไปตั้งคอยสกัดจับพระยาน้อยอยู่ท้ายเมือง ครั้นเวลาเที่ยงคืนพระยาน้อยยกทหารออกโจมตี พระราชบุตรเขยพระเจ้าช้างเผือกก็มิได้รบสู้แตกหนีมาเอง พระองค์จะเอาโทษข้าพเจ้าอย่างไร ขอได้ทรงพระ

TUDC 26/05/2563

คำริดูงควร พระมหาเทวีได้ทรงฟังดังนั้น ก็จนพระทัยอยู่ไม่รู้ที่จะเอาโทษสมิงชีพรายประการใด

ฝ่ายพระยาน้อยครั้นมีชัยชนะสมิงมราหู่แล้ว จึงให้หาพ่อมอญมังกันจินายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงเข้ามาพร้อม จึงพระราชทานเงินทองเสื้อผ้า ปูนบำเหน็จรางวัลแก่ผู้มีความชอบในสงครามเสร็จแล้ว จึงตรัสปรึกษาด้วยพ่อมอญและมังกันจิและนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ซึ่งสมิงมราหเสียทีแตกพ่ายไปครั้งนี้ เพราะกลอุบายความคิดของเรา ใช่จะแตกด้วยแพ้ผมอทเดียวนั้นหามิได้ ถ้าสมิงมราหู่ไปถึงเมืองพะโคแล้ว ก็จะคิดกันกับพระมหาเทวีทำการใหญ่หลวงขึ้น การสงครามก็จะยืดยาวช้าไป ฝ่ายเรากำลังน้อย ถ้าช้าอยู่จะได้ความขัดสนจำจะรบยกขึ้นไปตีเมืองพะโคเสียก่อนอย่าให้ทันสมิงมราหู่ตั้งตัวได้ จะได้คิดทำการเอาชัยชนะโดยเร็ว พ่อมอญมังกันจิและนายทัพนายกองก็เห็นด้วย พระยาน้อยจึงให้นายทัพนายกอง ถือน้ำพิพัฒน์สัตยาณ ตำหนักเสร็จแล้ว จึงทรงจัดกองทัพทั้งปวงให้มังกันจิคุมคนสามพัน พ่อเลกคุมคนพันหนึ่ง มะสอดคุมคนพันหนึ่ง มะเกาะคุมคนพันหนึ่ง มะละคุมคนพันหนึ่ง มะเสดโคคุมคนพันหนึ่ง มะพะโคคุมคนพันหนึ่ง มะละตะเกงเป็นสร่ายอินคุมคนร้อยห้าสิบ มะตะสุเป็นสร่ายนาคคุมคนร้อยห้าสิบ มะเตาเป็นสร่ายกะโลดคุมคนร้อยห้าสิบ มะเกิดเป็นสร่ายยกลายคุมคนร้อยห้าสิบ มะสนเป็นสร่ายยักคุมคนร้อยห้าสิบ มะปุยเป็นสร่ายละบ่องคุมคนร้อยห้าสิบ มะนอนเป็นสร่ายคลานคุมคนร้อยห้าสิบ มะเดิดสังข์เป็นสร่ายโลกกุมารคุมคนร้อยห้าสิบ มะเตะเป็นสร่ายชัยคุมคนร้อยห้าสิบ มะสิงห์

เป็นสร่ายตะมอกคุมคนร้อยห้าสิบ มะชูเป็นสร่ายพรหมมาคุมคนร้อยห้าสิบ มะอูเป็นสร่ายสุกะเมาะคุมคนร้อยห้าสิบ มะสุเป็นสร่ายจอมประสรอยคุมคนร้อยห้าสิบ มะพักเป็นสร่ายลนณเข้าคุมคนร้อยห้าสิบ สิริทัพยกเป็นนายทัพแปดสร่ายนายกองสิบสี่ไพร่หมื่นสองพันร้อย และทัพเรือนั้นตั้งให้พ่อมอญเป็นนายทัพคุมไพร่ห้าพัน ขันจุเรือรบห้าร้อยลำ สรรพไปด้วยเครื่องสรรพาวุธใหญ่น้อย และข้าวเทียวเชียวขาวเหลืองแดงดูใสวพร้อมเสร็จ ครั้นแล้วพระยาน้อยจึงให้นิมนต์พระอาจารย์มะเปงเข้ามาจึงตรัสว่า ยังนี้ข้าพเจ้าจะยกไปตีเมืองพะโค กระทำการตอบแทนแก้แค้นสมิงมราหู แต่มีความวิตกนักด้วยเมืองตะเกิงนี้เป็นที่สำคัญมั่นคงอยู่ ทั้งเข้าปลาอาหารก็บริบูรณ์ ได้อาศัยตั้งมั่นเป็นที่ชัยภูมิอยู่แล้ว ถ้าไปทำศึกขัดสนลงประการใดจะได้กลับมาอาศัยช่องสุมผู้คน ซึ่งจะวางใจให้ผู้อื่นรักษานั้นก็ไม่เห็นผู้ใดสมควร เห็นแต่พระคุณเจ้าผู้เดียวมีสติปัญญามากอาจที่จะอยู่รักษาเมืองปรายปรามเสี้ยนศัตรูให้ราบคาย เป็นที่วางใจของข้าพเจ้าได้ นิมนต์พระคุณเจ้าลงออกมาช่วยรักษาเมืองด้วยเถิด ถ้าสำเร็จราชการแล้ว ข้าพเจ้าจะชุบเลี้ยงปูนบำเหน็จให้ถึงขนาด อนึ่งพระคุณเจ้าถือเพศบรรพชิตบวชอยู่ดังนี้ ถ้าได้บรรลุธรรมวิเศษเป็นพระอรหัตต์ ตัดมูลราคตัณหาขาดเด็ดจากสันดาน ก็จะประกอบด้วยสุขในญาณสมาบัติเป็นบรมสุขอย่างยิ่ง ความสุขในมนุษย์และสวรรค์เทวโลกนั้นจะเปรียบเทียบมิได้ แม้นไม่สำเร็จมรรคผลยังเป็นสมณปุถุชนอยู่แล้ว ข้าพเจ้าเห็นหามีความสุขไม่ มีแต่ทุกข์อยู่เป็นนิจ เพราะปฏิบัติกิริยาข้อเพ็ญศีลขันธ์จะให้บริบูรณ์บริสุทธิ์นั้นเป็นอันยาก ถ้วนแต่มีข้อบัญญัติห้ามหวง จะบริโภค

อาหารก็ได้แต่เวลาหนึ่งสองเวลา ครั้นล่วงเวลาแล้วก็บริโภคมิได้ อนึ่งมีความร้อนรนรำคาญใจ บังเกิดขึ้นแล้วก็ไม่มีความสบาย เพราะไม่มีผู้จะช่วยระงับดับความร้อน ถ้าพระคุณสิกออกมาเป็นคฤหัสถ์นั้น ข้าพเจ้าเห็นมีความสุขสองประการ คือจะดูฟ้อนรำพึงเครื่องดีดสีตีเป่าขับร้อง และดูพึงสรรพการเล่นทั้งปวง หรือจะบริโภคอาหารณเวลาใด ๆ ก็ได้ ไม่มีผู้ใดห้ามปราม จัดเป็นความสุขของปุถุชนประการหนึ่ง และความสุขอีกอย่างหนึ่งนั้น เป็นความสุขอย่างยิ่งของมนุษย์ ถึงเทพยดาอินทร์พรหมก็นับถือว่าเป็นสุข ถ้าจะเรียกว่าเป็นของมีรสก็เป็นรสอันอร่อยวิเศษอย่างดี ถ้าผู้ใดบริโภคแล้ว รสอร่อยก็ซาบซ่านทุกเส้นขนราวกับได้บริโภครสทิพสุธาโภชน์ของสมเด็จอมรินทร์ในเทวโลก เหมือนอย่างพระคุณเจ้าขวชมานาน ๆ ดังนี้ยังไม่เคยพบเห็น ถ้าได้ลองชิมรสอันอร่อยสักครั้งหนึ่งสองครั้งแล้ว ก็จะติดใจมิรู้ลืม สักหน่อยจะเพลิดเพลินลืมความสุขในสมณะเป็นแท้ รสอร่อยวิเศษดังนี้ เป็นความสุขอย่างยิ่งของมนุษย์ประการหนึ่ง พระยาน้อยตรัสแนะนัยเป็นลำนวน ให้พระอาจารย์มะเปงได้ฟังดังนี้แล้ว ก็ทรงพระสรวลพ่อมอญมังกันจิและขุนนางทั้งปวงที่เฝ้าอยู่นั้นก็พลอยหัวเราะสันทุกคน แล้วพระยาน้อยจึงตรัสถามว่า ข้าพเจ้าว่าดังนี้พระคุณเจ้าเห็นเป็นสุขหรือประการใด

พระอาจารย์มะเปงได้ฟังดังนี้ก็ยิ้มอยู่ จึงถวายพระพรว่า ซึ่งพระองค์ตรัสว่า ความสุขในมราวาสมีดังนั้น อาตมาภาพก็เห็นตามพระกระแส แต่เจือประกอบด้วยความทุกข์เป็นอันมาก ซึ่งจะเทียบเทียมกับความสุขในสมณะ

TUDC 26/05/2563

นั้นมิได้ อันกุลบุตรทั้งปวงที่มีศรัทธาละคฤหสถาน ตัดความกังวลห่วงใย ออกบรรพชาเป็นสมณะ ประพฤติพรหมจรรย์นั้น ก็ได้ซึ่งความสุขสองประการ เหมือนกัน คือความสุขในปัจจุบันและอนาคต กระทำตามพระพุทธภาษิตสั่งสอน เป็นเยี่ยงอย่างสืบมา อาตมาภาพจะขอถวายวิสัชนาให้กว้างขวาง ตาม กระแสพระพุทธฎีกาที่โปรดประทานเทศนาไว้ มิในสุตันตะปิฎกนั้นว่า อัน กุลบุตรได้บรรพชาในพระพุทธศาสนานั้น ประกอบด้วยพระอานิสงส์พันทั้ง ประมาณ เพราะได้รักษากายสุจริต รักษาวจีสุจริต รักษามโนสุจริตเป็น อันดี อันความคิดของฆราวาสนั้น จะขัดเกลาให้ผ่องใสได้ยาก ความคิด ของบรรพชิตขัดเกลาให้บริสุทธิ์ผ่องใสโดยง่าย ถึงลมเดือพระพุทธเจ้า อัน เป็นยอดมงกุฎแก้วของสัตว์ในไตรภพ เมื่อพระองค์ยังเพียรบำเพ็ญบุญญา ภิสมภารเสวยพระชาติเป็นมนุษย์อยู่ก่อนนั้น ก็ย่อมละฆราวาสออกบรรพชา จะนับพระชาติมิได้ จนถึงพระชาติใกล้ๆ จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าแล้วนั้น คือ เป็นพระเตมีย์ราชกุมารพระมหาชนก พระสุวรรณสามก็ได้ออกบรรพชา จน ตลอดถึงพระชาติเป็นพระเวสสันดรยมชัยาชิยกินทร์ ก็เสด็จออกทรงผนวช บำเพ็ญเนกขัมมะบารมีเป็นบุญญาภิสมภารอย่างยิ่ง การบรรพชานี้เป็นแบบ แผนพระพุทธพงษ์สืบมา ประกอบด้วยความสุขมาก เป็นสุขทั้งภพนี้และภพ เบื้องหน้า เพราะฉะนั้นกุลบุตรทั้งปวง ที่เป็นสัมมาทิฐินับถือพระพุทธศาสนา แล้ว ก็ย่อมละฆราวาสสถานออกบวชรักษาศีลสุจริตธรรมหวังซึ่งความสุขสอง ประการ สืบกันมาจนถึงกาลทุกวันนี้

พระยาน้อยได้ทรงฟังจึงตรัสว่า ซึ่งพระคุณเจ้านำเอาพระพุทธภาษิต มาแสดงนี้ก็ไพเราะถูกจริงควรจะเชื่อฟัง แต่เปรียบเสมือนพระคุณเจ้าให้

ข้าพเจ้าดูดวงพระจันทร์ ที่มรคีมอันผ่องใสณวันเพ็ญเดือนสิบห้าค่ำ ซึ่งดวงพระจันทร์อันเศร้าหมองด้วยเมฆหมอกเข้าบังยัง ณวันแรมห้าค่ำหกค่ำนั้น พระคุณเจ้าไม่ชี้ให้ข้าพเจ้าดูบ้าง ครั้นข้าพเจ้าจะว่ามากไป ดูเหมือนหนึ่งจะประมาทหมิ่นในพระพุทธศาสนา แต่ข้าพเจ้าเห็นว่ายวชเป็นสมณะนั้น ถ้าศรัทธาแท้หมายซึ่งความสุขในสวรรค์ และนิพพานภายเดียว ก็ควรจะอุส่าห์สั่งสอนยวชไป คงจะได้ความสุขสมดังปรารถนาเป็นแท้ ถ้าศรัทธาท้อถอยย่อหย่อนลง เห็นจะยวชไปไม่ตลอดแล้ว ข้าพเจ้าเห็นว่าสึกเสียดีกว่า หาความสุขในมนุษย์เถิด เพราะว่ายวชอยู่นั้นถ้าผิดพลั้งลง ก็ประกอบด้วยโทษเป็นอันมาก มีทั้งคุณและโทษจะเป็นคุณไปภายเดียวนั้นหามิได้ ถึงฆราวาสเล่าก็ประกอบด้วยคุณและโทษมีด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่โทษฝ่ายบรรพชิตที่ล่วงพระพุทธอาญานั้น ข้าพเจ้าเห็นว่ามีมากกว่าโทษในฆราวาส ซึ่งข้าพเจ้าว่ากล่าวชักชวนพระคุณเจ้าทั้งนี้ ด้วยความยินดีรักใคร่นับถือโดยสุจริต ใช่จะชักชวนให้ละที่ชอบไปหาที่ผิดนั้นมิได้ ขอพระคุณตรึกตรองดูให้จงควร

พระอาจารย์มะเฟืองได้ฟังดังนั้นก็อ่อนใจ จึงคิดว่าทุกวันนี้เราก็มีศรัทธาท้อถอยลง และก็ได้อุปสมบทยวชมาหลายพรรษาแล้ว อนึ่งจะขัดขืนอัชฌาสัยพระราชบุตรพระเจ้าแผ่นดิน ก็ดูมิสมควร ประการหนึ่งญาติโยมพวกพ้องของเราซึ่งอยู่ณเมืองตะเกิงนี้ก็มีเป็นอันมาก แม้นเราจะรักษาเมืองเป็นผู้รักษาเมืองแล้ว คนทั้งปวงนั้นจะได้พึ่งบุญพลอยเป็นสุข ก็จะได้กุศลเพราะเป็นการสงเคราะห์ญาติ คิดแล้วจึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพเห็นสมควรแล้วจะถวายพระพรลาพระองค์สึกในกาลนี้ พระยานั้นจึงตรัสว่าสาธุสะดีแล้ว

ข้าพเจ้ามีความโสมนัสนัก จึงตรัสสั่งให้จัดเสื้อผ้าอย่างดีและแหวนเพชรพลอยต่าง ๆ ซึ่งจะพระราชทานแก่พระมะเปง พอหญิงสาวใช้รูปงามสองคนเป็นนางพนักงาน เชิญถาดพระสุธารสออกมาถวายพระยาน้อย ๆ จึงสั่งให้จัดพระสุธารสของเสวย แข่งไปถวายพระอาจารย์มะเปง และให้หญิงรูปงามทั้งสองนั้น หมอบอยู่ในที่ใกล้พระมะเปงแล้วตรัสว่า พระคุณเจ้าเวชมานานมิได้รู้จักความสุขของฆราวาส จงพิจารณาดูซึ่งความสุขที่หมอบอยู่ทั้งสองนั้นจะเห็นว่าเป็นสุขหรือไม่ แล้วพระยาน้อยก็ทรงพระสรวล พระมะเปงก็สะเทินใจยิ้มอยู่ จึงเลยฉันน้ำชาแก้ขวยใจ นางพนักงานทั้งสองคนนั้นชำเลืองดูพระมะเปงแล้วก็อายก้มหน้ายิ้มอยู่ ครั้นแล้วพระมะเปงจึงถวายพระพรลาพระยาน้อยไปยังอาราม

พระยาน้อยก็ให้คนคุมเสื้อผ้าและแหวนไปพระราชทานพระมะเปงณอาราม พระมะเปงรับเสื้อผ้าของพระราชทานแล้ว ก็ไปถวายนมัสการลาพระพุทธปฏิมากรณ์ในอุโบสถ และอำลาออกกล่าวพระสงฆ์และเถรานุเถระ กับทั้งญาติโยมใกล้เคียงทั้งปวงเสร็จแล้ว พอได้ฤกษ์ยามเวลาดี ก็สึกออกมาเผ้าถวายตัวเป็นข้าพระยาน้อย ๆ เห็นพระมะเปงสึกแล้ว มีพระทัยยินดีนักจึงตั้งให้เป็นพระยาอินทโยธา และมอบตราเครื่องสำหรับยศทั้งปวง ให้อยู่รักษาเมืองตะเกิง แล้วประทานหญิงรูปงามให้เป็นภรรยาข้าใช้สอย พระราชทานเงินทองเสื้อผ้าเครื่องอุปโภคเป็นอันมาก จึงตรัสสั่งกำชับว่าท่านอย่าได้ประมาทในกิจราชการซึ่งเมืองตะเกิงนี้เราวางใจไว้แก่ท่านแล้ว

พระยาอินทโยธาจึงทูลว่า อันเมืองตะเกิงนี้ข้าพเจ้าจะรับรักษาไว้มิให้เป็นอันตราย ถึงมาตรว่าข้าศึกมาล้อมประชิด ข้าพเจ้าจะขอสู้รบขณะ

TUDC 26/05/2563

พระเดชพระคุณกว่าจะหาชีวิตไม่ อย่าได้ทรงพระวิตกเลย เชิญพระองค์ยกไปปราบข้าศึกให้มีชัยชนะเทอญ

พระยาน้อยได้ทรงฟังถ้อยพระทัย ครั้นจัดการเมืองเสร็จแล้วก็ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย และเทพยดาทั้งปวง จึงทรงตั้งพระสัตยาธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจะยกไปทำการเมืองพะโคครั้งนี้ ถ้าจะมีชัยชนะได้ครองราชสมบัติเป็นใหญ่ในเมืองพะโค และได้บำรุงพระพุทธศาสนาให้ถาวรสืบไปแล้ว ขอให้เทพยดาบันดาลศุภนิมิตให้เห็นประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวงเถิด พอเสร็จคำอธิษฐานลง

ขณะนั้นฤกษ์ยามก็บันดาลอัศจรรย์ ปรากฏฝ่ายทิศอีสานซึ่งจะยกทัพไปนั้น ยังเกิดเป็นรุ้งสองตัวซ้อนกันอยู่ แล้วสายอสุนีบาตผ่าลง ถูกกลางตัวรุ้งขาดออกเป็นสองท่อนทั้งสองตัว บรรดานายทัพนายกองไพร่พลทั้งปวงก็เห็นด้วยกันสิ้น พระยาน้อยทอดพระเนตรเห็นเหตุอัศจรรย์ดังนั้น จึงตรัสถามมังกันจ๊ๆ ก็ทูลทำนายว่า ซึ่งรุ้งสองตัวซ้อนกันอยู่นั้น คือจะได้แก่สมิงมราหูกับพระมหาเทว และซึ่งสายอสุนีบาตผ่าลงมาถูกกลางตัวรุ้งขาดทั้งสองตัวนั้น จะได้แก่พระองค์ๆ มีบุญญาภิสมภารมากทรงพระเดชานุภาพแรงกล้า เปรียบดุจดังสายอสุนีบาต พระองค์ยกขึ้นไปครั้งนี้ เห็นจะมีชัยชนะแก่สมิงมราหูและพระมหาเทว จะได้เมืองพะโคเป็นมั่นคง

พระยาน้อยได้ทรงฟังมีพระทัยยินดีนัก ครั้นได้ศุภฤกษ์พิชัยมงคล พระยาน้อยก็เสด็จขึ้นทรงพระคชาธารพรายประกายมาศ เป็นราชพาหนะพร้อมด้วยเสนางคนิกรพลทหารทั้งปวง ให้ล้นฆ้องโยกยง รี้พลโห่สามลายาตราทัพยกทัพเรือพร้อมกัน ครั้นมาถึงตำบลวัดสิงหคูตทางใกล้เมืองพะโคร้อยห้าสิบเส้น พร้อมกันทั้งทัพยกทัพเรือพระยาน้อยจึงตรัสสั่งให้ตั้งมั่นลงไว้

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายพ่อมอญแม่ทัพเรือ ก็จัดกองทัพเรือตั้งเป็นค่ายคูประตูเข้าออกตามขบวนพิชัยสงคราม จึงแต่งให้ทหารลงเรือลาดตระเวนคอยจับผู้คนไปมาแปลกปลอม แล้วจึงสั่งนายทัพนายกองเป็นคนต่างใจ ให้อยู่ตรวจตราระวังกองทัพ ดูแลว่ากล่าวทหารทั้งปวงเสร็จแล้ว ส่วนตัวก็พาทหารย่าวไพร่คนสนิทขึ้นไปเฝ้าพระยาน้อยณทัพยก หวังจะฟังกิจราชการ พระยาน้อยจึงตรัสปรึกษาด้วยพ่อมอญและมังกันว่า ยังกันสมเด็จพระราชบิดาเราทรงพระประชวรหนักมิได้สวรรคต ครั้นจะให้ยกทัพเข้าตีเมืองพะโคเล่า เหมือนกับเราเป็นขบฏชิงสมบัติพระราชบิดา เป็นคนหาสัตย์กตัญญูไม่ คนทั้งปวงก็จะร่วงครหานินทาได้ จำจะตั้งมั่นไว้ก่อน คอยท่วงทีพระมหาเทวกัษสมิงมราหูจะคิดอ่านทำประการใดบ้าง พ่อมอญมังกันจึงเห็นชอบด้วย พระยาน้อยจึงสั่งให้ขัดแข็งค่ายคูประตูหอรบไว้เป็นสามารถ แล้วก็แต่งคนออกนั่งทาง ให้ตรวจตระเวนคอยฟังเหตุการณ์

ขณะเมื่อพระยาน้อยยกทัพมาตั้งอยู่นั้น กิตติศัพท์รู้เข้าไปถึงเมืองพะโค ขุนนางน้อยใหญ่ก็คิดกลัวเกรงเดชานุภาพพระยาน้อย ต่างคนต่างปรึกษากันว่า ยังกันสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราก็ทรงพระประชวรเพียบหนัก เห็นอาการไม่พ้นจะสวรรคตในสองวันสามวันเป็นแท้ เราทั้งปวงเห็นว่าราชสมบัตินี้จะได้แก่มังสุระมณีกรพระราชบุตรเป็นมั่นคง อันราชสมบัตินี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ปลงพระทัยไว้แก่พ่อขวัญเมือง อันเป็นพระราชโอรสยิโยรส ยังกันพ่อขวัญเมืองก็บุญน้อยกับสุญสันพระชนม์เสียก่อน หากันราชสมบัตินี้ไม่ ก็เป็นบุญญาภิสมภารของมังสุระมณีกร ซึ่งจะได้ครองราชสมบัติสืบไป อันสมิงมราหู

25/05/2563

กับพระมหาเทวีคิดการจะแย่งชิงนั้นเห็นจะไม่สำเร็จ ด้วยสมิงมราหูเป็นแต่พระราชบุตรเขย เปรียบเหมือนหนึ่งแขกเมืองมาอาศัย ซึ่งจะพลอยได้ทรัพย์มรดกของเจ้าเมืองนั้น อย่างธรรมเนียมไม่มี เห็นมังสุระมณีจักร จะได้ราชสมบัติเป็นแท้ ราษฎรทั้งปวงก็นิยมยินดีมาก เราทั้งปวงควรจะเข้านอบนอบฝากตัวเสียแต่แรก มังสุระมณีจักรจะได้เห็นว่า เราทั้งปวงนมิใช่พวกสมิงมราหู ถ้ามังสุระมณีจักรได้ราชสมบัติแล้ว ก็จะชุบเลี้ยงตั้งแต่งให้เราทั้งปวง มียศถาศักดิ์คงอยู่ตามตำแหน่ง

ขุนนางทั้งปวงปรึกษาเห็นชอบพร้อมด้วยกัน ต่างคนก็คิดแต่งเครื่องราชบรรณาการและหนังสือ ให้คนสนิทลอบถืออกไปถวายพระยาน้อยสันในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าขุนนางผู้มีชื่อทั้งปวง ขอกราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาทพระราชบุตรให้ทรงทราบ ด้วยข้าพเจ้าผู้มีชื่อทั้งหมดนี้ ตั้งจิตสวามิภักดิ์ต่อพระองค์ จะขอพึ่งบุญบารมีสืบไป จะได้สมรู้ร่วมคิดกับสมิงมราหูอันเป็นศัตรู ข้าศึกของพระองค์นั้นหามิได้ ขอพระองค์อย่าทรงแคลงพระทัยเลย ข้าพเจ้าขุนนางทั้งปวงผู้มีชื่อ ได้จัดสิ่งของเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ มีประมาณมากน้อยแจ้งอยู่ในหนังสือแล้ว ให้คนสนิทมีชื่อนั้น ๆ นำออกมาทูลเกล้าถวาย หวังจะได้เป็นกำลังแก่ทแกล้วทหารของพระองค์อันจะทำการสืบไป

พระยาน้อยได้แจ้งความในหนังสือแล้ว ก็ทรงพระโสมนัส จึงตรัสสั่งให้เอาของเครื่องบรรณาการทั้งนั้น ไปพระราชทานแจกจ่ายแก่นายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวง ตามมากและน้อยโดยสมควร แต่อามาตย์ที่นับผู้หนึ่งนั้น

TUDC 26/05/2563

เป็นคนมีสติปัญญาประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รักษาเสนานุวัตรเป็นอันดี มิได้สมรู้ร่วมคิดด้วยผู้ใด กับสมิงมราหุก็มิได้เข้านอบน้อม หรือจะมีเครื่องราชบรรณาการ ให้คนคุมออกมาถวายพระยาน้อย ขอนบนอบคุขุนนางทั้งปวงนั้นหามิได้ ตั้งตัวเป็นกลางมัธยัสถ์อยู่ด้วยคิดว่า การจะเป็นไปอย่างไรในเบื้องหน้านั้น ก็จะคิดแก้ไขด้วยปัญญา เอาแต่ความสัตย์สุจริตเป็นที่ตั้ง

ขณะเมื่อพระยาน้อยตั้งมั่นอยู่นั้น พระมหาเทวีได้ทรายแล้วก็ตกพระทัยแต่ขุนนางทั้งปวงเอาใจออกหาก ลอบแต่งเครื่องบรรณาการและมีหนังสือออกไปถวายพระยาน้อยนั้น พระมหาเทวีมิได้ทราย จึงหาสมิงมราหุมาปรึกษาว่า บัดนี้พระยาน้อยมิใช่กำเริบยกทัพมาตั้งมั่นอยู่ตำบลวัดสิงหคุตแล้ว เราจะจัดกองทัพยกออกไปรบต้านทานไว้ อย่าให้ยกเข้ามาตั้งประชิดเชิงกำแพงเมืองได้ดีหรือๆ จะคิดป้องกันรักษาเมืองไว้ดีประการใด สมิงมราหุนั้นเข็ดขยาดฝีพระหัตถ์พระยาน้อยอยู่แต่ก่อนนั้นแล้ว จึงทูลทัดทานว่า ซึ่งจะจัดกองทัพยกออกไปรบพระยาน้อยในบัดนี้นั้นยังมิได้ก่อน ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระประชวรหนักเพียงอยู่แล้ว ขุนนางทั้งปวงก็กระด้างกระเดื่องอยู่มาก เห็นผู้คนจะระส่ำระสาย ถ้าพลาดพลั้งลงประการใด เกิดศึกขึ้นในเมืองแล้วก็จะแก้ไขยาก เหมือนรบศึกสองหน้าก็จะได้ความขัดสน เราป้องกันรักษาเมืองไว้ดีแล้ว จะกลัวอะไรกับทัพพระยาน้อยเท่านี้ ด้วยเสบียงอาหารในเมืองเราก็บริบูรณ์ ทแกล้วทหารก็พรักพร้อมมั่นกัน ซึ่งพระยาน้อยไปตั้งมั่นอยู่ณเมืองตะเกิงเป็นเมืองน้อยนั้น จะช่องสุมเสบียงอาหารไว้ได้สักเท่าใด ถึงยกทัพ

TUDC 25/05/2563

ขึ้นมาครั้งนี้เพราะมีเหตุกำเริบว่า ได้ชัยชนะแก่ข้าพเจ้าครั้งเดียวนั้น อันเสบียงอาหารและพวกพลก็มีน้อย เราตั้งมั่นอยู่ในเมืองอย่าเพ่อยกออกสู้รบแล้วแต่งทหารให้คอยสอดแนม เห็นว่ากองทัพพระยาน้อยขัดสนเสบียงอาหารลง ทหารทั้งปวงอิดโรยถอยกำลังแล้ว เราจึงยกทัพใหญ่ออกโจมตี ก็เห็นจะได้ชัยชนะในพริบตาเดียว อุปมาดังคนผอมแรงน้อยหรือจะมาขันสู้กับคนแรงมาก แม้นจะปล้ำชกกันคนผอมก็ย่อมแพ้แก่คนอ้วน เปรียบเหมือนหนึ่งไก่แจ้กับไก่อหนูสู้กับแมว ครั้งนี้เห็นจะชัยพระยาน้อยได้เป็นมั่นคง

พระมหาเทวีได้ทรงฟังดังนั้น ก็ค่อยคลายพระวิตกลงแต่ยังไม่วางพระทัย จึงตรัสสั่งสมิงมราให้จัดการป้องกันรักษาเมือง สมิงมราจึงออกมาสั่งขุนนางนายทัพนายกองทั้งปวง ให้เร่งพลทหารเตรียมเครื่องศาตราวุธให้พร้อม ขึ้นประจำรักษาหน้าที่เชิงเทินประตูหอรบไว้เป็นสามารถมั่นคง แล้วแต่งทหารให้ออกเที่ยวลาดตระเวนสอดแนม

ฝ่ายพระยาน้อยครั้นเพลาค่ำเสด็จเข้าที่พระประทม ยนพลับพลาไชยณค่ายประทับ พอล่วงเข้าปฐมยามเวลาใกล้สว่างก็ทรงพระสุบินนิมิตว่าดวงพระจันทร์ที่ส่องโลกอยู่นั้น ตกลงมาแล้วสูญหายไป มีพระจันทร์ดวงหนึ่งผุดขึ้นมาส่องโลกแทนแสงสว่างอยู่ดังเก่า แล้วทอดพระเนตรเห็นดาวสองดวงหนีพระจันทร์ไปข้างทิศอุตร และรัศมีดาวนั้นน้อยลง ๆ จนสูญหายไป

ฝ่ายดวงจันทร์นั้น มีแสงสว่างรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปกว่าเก่า พอสิ้นลักษณะพระสุบินเท่านั้น พระยาน้อยก็ฟื้นตื่นจากที่พระยรรทม เสด็จออกยังที่ประชุม

พร้อมด้วยขุนนางที่ปรึกษาและนายทัพนายกองทั้งปวงเข้าเฝ้าพร้อมกัน มังกันจีเป็นคนโปรดสนิทเฝ้าอยู่ใกล้ชิดพระองค์ พระยาน้อยจึงตรัสเล่าพระสุบินให้มังกันจีฟังถี่ถ้วนแล้ว ตรัสถามว่าลักษณะสุบินนิมิตนี้จะร้ายดีประการใด มังกันจีพิจารณาด้วยปัญญาแล้ว ก็ทูลทำนายถวายว่า พระสุบินนิมิตของพระองค์นี้ เป็นสวัสดิมงคลใหญ่หลวงนัก ซึ่งว่าดวงจันทร์อันส่องโลกอยู่เป็นนิจ ตกลงมาแล้วสูญหายไปนั้น คือได้แก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาของพระองค์ อันจะเสด็จสวรรคตในคืนวันนี้ ซึ่งว่ามีพระจันทร์ดวงหนึ่งผุดขึ้นมาส่องโลกแทนแสงสว่างดังเก่านั้น คือได้แก่พระองค์ผู้มีกฤษฎาธิการจะได้ผ่านมไหสุริยะสมบัติเป็นอิสรภาพในเมืองพะโค มีเดชานุภาพแผ่ทั่วไปในรามัญประเทศทั้งปวง อันดาวสองดวงซึ่งหนีพระจันทร์ไปฝ่ายข้างทิศอุดรและมีรัศมีน้อยลงๆ สูญหายไปนั้น คือได้แก่พระมหาเทวีกับสมิงมราหูจะสู้รบพระองค์มิได้ จะกลัวอำนาจพระเดชแล้วและพ่ายแพ้หนีไปโดยทางทิศอุดร ก็เป็นคนซบเซาสิ้นตะบะเดชะเปรียบประดุงดวงดาวอันสิ้นรัศมี และซึ่งพระจันทร์มีแสงสว่างรุ่งเรืองยิ่งขึ้นไปกว่าเก่านั้น คือพระองค์ได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติแล้วจะทรงพระเดชานุภาพมาก ยิ่งขึ้นไปกว่าสมเด็จพระราชบิดา จะปราบปรามข้าศึกศัตรูให้พ่ายแพ้พระฤทธิเดชของพระองค์ได้ทั้งสิ้น อันลักษณะพระสุบินนิมิตของพระองค์ทั้งสามประการนี้ ข้าพเจ้าถวายพยากรณ์ทำนายเป็นความสัตย์จริง จะเห็นผลประจักษ์เป็นศุภมงคลมั่นคง ขอพระองค์อย่าได้แคลงพระทัยเลย

พระยาน้อยได้ทรงฟังมังกันจีทูลทำนายดังนั้น ก็ระลึกถึงพระเดชพระคุณสมเด็จพระราชบิดา แล้วทรงพระกันแสง มังกันจีเห็นพระยาน้อยทรงพระ

โศกดังนั้น จึงกราบทูลประโลมปลอบหวังจะให้คลายพระอาดูรว่า พระองค์จะทรงพระโศกไปใย อันความมรณภัยนี้ ถึงกาลแล้วก็ย่อมทำเป็น ธรรมดาสัตว์อันเกิดมาเป็นรูปกายในโลกนี้ ย่อมประกอบด้วยทุกข์ทั้งสี่ คือชาติ ชรา พยาธิ มรณ ความตายย่อมมีเที่ยงแท้ทุกตัวสัตว์ บางทีเดชามารดาถึงอนิจกรรมล่วงไปก่อนบุตร บางทีบุตรถึงอาสัญญกรรมก่อนเดชามารดา อันจะกำหนดกาลมรณนั้นมิได้ ย่อมวิปริตแปรปรวนไปตามวิสัยภาวะธรรมเพราะสังขารเป็นของมีเที่ยง ทุกข์ทั้งสี่ประการนี้มิได้เว้นสัตว์ผู้ใด อย่าว่าแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาของพระองค์ผู้ทรงพระคุณนั้นเลย ถึงสมเด็จพระพุทธเจ้าอันเป็นเอกอัครยอดมหาบุรุษของสัตว์ในไตรภพ เป็นที่นบนอบมนัสการแก่ฝูงอมรนิกรเทพยดาอินทร์พรหมแล้ว ก็ยังมิได้พ้นอำนาจมัจจุราช ย่อมเสด็จประเวศสู่พระปรินิพพานไปทุกๆ พระองค์ ซึ่งมีมาเบื้องหลังนั้นจะประมาณมิได้มากกว่าเมล็ดทรายในท้องมหาสมุทร

พระยานัยไดทรงฟังดังนั้น จึงตรัสตอบว่า ซึ่งท่านแสดงความให้เราฟังโดยกระแสพระพุทธภาษิต บรรยายหวังจะให้คลายความโศกก็ควรอยู่ แต่เราจะได้ร้องไห้เพราะย่อท้อแก่ความตายนั้นหามิได้ อันน้ำใจเราเป็นชายชาติทหาร มิได้คิดคร้านคร้ามแก่ความตาย ถ้าสะดุ้งกลัวตายอยู่แล้ว ที่ไหนจะคิดการใหญ่ทำศึกได้ ซึ่งเราร้องไห้ทั้งนี้เพราะระลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระราชบิดา ที่ทรงพระกรุณาปลูกเลี้ยงเรามาหาที่จะอุปมามิได้ ถึงพระคุณของพระราชมารดา ซึ่งได้อุปถัมภ์บำรุงมีมากกว่าพระราชบิดาจริง แต่เรานี้สมเด็จพระชนนีสวรรคตเสียแต่เรายังเยาว์อยู่ พระราชบิดาก็โปรดให้

พระมหาเทวีเอาไปเลี้ยงดูไว้ ครั้นเราเจริญใหญ่สมเด็จพระราชบิดาก็มิได้โปรดปรานรักใคร่ ตรัสประภาษติเตียนอยู่เนือง ๆ ครั้นอยู่มาเราก็กระทำความผิด ลอยร่วมรักกับตะละแม่ท้าว อันเป็นกนิษฐาต่างพระมารดาร่วมพระบิดาเดียวกัน แล้วพากันหนีไป สมเด็จพระราชบิดาได้ทรายแล้วก็ทรงพระพิโรธ จึงตรัสสั่งขุนนางผู้หนึ่ง ให้คุมพลทหารตามไปจับเราทั้งสองมาได้ ตรัสสั่งให้จำไว้ ครั้นภายหลังโปรดให้พ้นโทษมอยให้อยู่กินเลี้ยงดูกันพระราชทานวังตำหนัก ผู้คนชายหญิงสวยและอากรแต่พอสมควร หวังจะมิให้มีกำลังคิดการใหญ่ได้ เราคิดถึงพระคุณของสมเด็จพระบิดาว่า อันธรรมดาบิดามารดาถึงจะมีความโกรธบุตรเป็นประการใด เมื่อทุกข์ภัยมาถึงบุตรแล้ว ก็ย่อมการุญตัดรอนมิขาด อนึ่งเรามีความน้อยใจด้วยสมเด็จพระราชบิดาทรงประชวรหนัก มิได้อยู่งานพยาบาลสนองพระเดชพระคุณ มิได้เห็นพระทัยเมื่อจะสวรรคต เพราะสมิงมราหูกับพระมหาเทวีเป็นข้าศึกศัตรูคิดร้ายถึงได้หนีมา ทำให้ขาดประโยชน์หลายประการ เราจึงรังเกียจให้เพราะดังนี้ มังกันจึงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระดำริจะสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระราชบิดานั้น ก็เพราะความกตัญญูกตเวที เป็นมงคลศีรสวัสดิปรากฏแก่พระองค์อยู่แล้ว ถึงมิได้อยู่ปฏิบัติพยาบาลเมื่อทรงพระประชวรหนักดังนี้ การที่จะสนองพระเดชพระคุณอย่างอื่นก็ยังมีอยู่ ขอพระองค์อย่าเพ่อโทมนัสน้อยพระทัยก่อน อันความปฏิบัติบิดามารดานี้ ถ้าจะว่าโดยคำสอนของมนุษย์ผู้อื่นและเทพยดาอินทร์พรหมแล้ว ก็หาสิ้นสำนวนคนถามไม่ ข้าพเจ้าจะนำความในพระพุทธฎีกามาถวายวิสัชนาให้สิ้นเชิง สมเด็จพระพุทธ

เจ้าผู้ทรงรู้แจ้งในธรรมทั้งปวง มีพระปัญญาหาที่สุดมิได้นั้น ทรงขัณฑูร เทศนาไว้ว่า ให้บุตรผู้มีความภักดีแทนสนองคุณบิดามารดาด้วยเหตุห้าประการ คือ ให้ปฏิบัติบำรุงเลี้ยงโดยชอบธรรมสุจริตหนึ่ง ช่วยรับธุระการงานให้สำเร็จหนึ่ง รักษาตั้งไว้ซึ่งวงศ์ตระกูลมิให้เสื่อมสูญหนึ่ง ปฏิบัติให้สมควรที่จะได้ทรัพย์มรดกหนึ่ง เมื่อบิดามารดาถึงความมรณะแล้ว ให้บำเพ็ญกุศลอุทิศแผ่ผลส่งไปให้ เรียกว่ากระทำเปตะพลีหนึ่ง รวมเป็นเหตุห้าประการ บุตรผู้ใดได้ปฏิบัติบิดามารดาพร้อมด้วยเหตุทั้งห้า หรือสามประการ สี่ประการแล้ว ก็จะประกอบด้วยมงคลศรีสถาพร ทั้งโลกนี้และโลกอื่น ครั้นพระองค์ทราบความปฏิบัติแต่สองอย่าง คือมิได้อยู่บำรุงรักษา กับมิได้ช่วยรับธุระการงานให้สำเร็จเท่านั้น แต่ความปฏิบัติทั้งสามคงจะได้กระทำสนองพระเดชพระคุณเป็นแท้ ซึ่งพระมหาเทวีกับสมิงมราหูเป็นข้าศึกศัตรูนั้น ทุกวันนี้ก็ชื่อว่าแพ้แก่พระองค์อยู่ส่วน พระองค์มีชัยแก่สมิงมราหูและพระมหาเทวีอยู่ส่วนแล้ว ถ้ายกเข้าประชิดถึงเชิงกำแพงเมือง หรือเข้าในเมืองได้แล้วเมื่อใด พระองค์ก็จะได้ชัยชนะครบห้าส่วนได้เมืองเมื่อนั้น พระยาน้อยได้ทรงฟังมั่นคั่นทูลชักนำดังนั้นก็เห็นชอบด้วย คลายวิตกในพระทัยลง จึงตรัสยกย่องสรรเสริญว่า ท่านนี้ประกอบด้วยสติปัญญามาก รู้ทั้งพุทธศาสตร์ ไสยศาสตร์ เรามีทุกข์เดือดร้อนขึ้นในจิตครั้งใด ท่านว่ากล่าวให้ฟังแล้ว ก็หายทุกข์เดือดร้อนทุกครั้ง แต่เราเสียดายหน่อยหนึ่งเพราะเสียมปากท่านมิได้ ถ้าเสียมปากได้แล้ว เราจะเอาทองนพคุณเสียมปากท่านเป็นบำเหน็จความชอบ พระยาน้อยจึงถอดฉลองพระองค์ซึ่งทรงอยู่นั้น พระราช

ทานให้มั่งกันเป็นรางวัล ในยามราตรีคืนวันนั้น พระเจ้าช้างเผือกทรงประชวรหนัก แพทย์หลวงประกอบพระโอสถถวายพระโรคก็มิคลายกลับซุดหนักลงไป รวนระสวรรคต

ฝ่ายพระมหาเทวีกัยลมิงมราหู ก็ให้จัดเตรียมการเป็นกวดขัน ให้ขุนนางทั้งปวงคุมทหารเครื่องศาตราวุธครบมือพร้อม ตั้งกองล้อมวงน้งยามตามไฟพิทักษ์รักษาอยู่ ทุกประตูพระราชวังนอกพระราชวังในแน่นหนานัก แล้วพระมหาเทวีกับตะละแม่ศรีก็เข้าไปเฝ้าอยู่ที่พระเจ้าช้างเผือก เวลานั้นมีแต่นักสนมคนโปรดและขุนนางอันเป็นพระญาติพระวงศ์สนิท ผู้อื่นนอกนั้นมิอาจจะแปลกปลอมเข้าไปได้ ด้วยพระมหาเทวีห้ามปรามกวดขันนัก สมิงมราหูนั้นก็ออกมากำชับตรวจตรานายด่านนายกองอยู่ภายนอก สมเด็จพระเจ้าช้างเผือกครั้นพระโรคกำเริบหนักขึ้นมา รู้พระองค์ว่าจะไม่รอดแล้ว จึงตรัสเรียกพระมหาเทวีพระเจ้าพี่นางเธอเข้ามาสั่งว่า ครั้งนี้เราถึงกาลเป็นแท้ ด้วยความเจ็บทั่วสรรพางค์กาย ข้าจะลาพี่ไปก่อนแล้ว แต่วิตกอยู่ด้วยราชสมบัตินั้น ข้าได้ปลงใจไว้แก่พ่อขวัญเมือง ๆ ก็มาตายสูญไปเสียก่อน ถ้าข้าหายสูญไม่แล้ว พี่เห็นผู้ใดสมควร ก็จงยกตั้งแต่งขึ้นตามชอบใจ ถ้าไม่เห็นผู้ใดสมควรแล้ว พี่จงครองครองเทอญ จงได้บำรุงญาติวงศ์ไพร่พ้าประชาราษฎรสมณชีพราหมณ์ให้อยู่เย็นสุขทั่วกัน แต่อ้ายพระยาน้อยนั้น ใจมันห้าวหาญหยาบช้านัก จะให้มันครองราชสมบัติมิได้ คนทั้งปวงจะเดือดร้อน ถ้าพี่จะเลี้ยงมันก็เอามาเลี้ยงไว้ใกล้ ๆ อย่าให้มันอยู่ไกล ถ้าไม่เลี้ยงก็ตัดรอนกำลังมันเสีย อย่าให้มันคิดการใหญ่ได้ แต่อย่าฆ่ามันเสียเลย ด้วยมันเกิดมา

TUDC 26/05/2563

เป็นลูกหลานแล้ว คนทั้งปวงจะนินทาได้ สมเด็จพระเจ้าช้างเผือกตรัสสั่งความพระพี่นางเธอได้เท่านั้น พอพระโรคกำเริบหนักขึ้นมาก็เสด็จสู่สวรรคต ณเวลาใกล้รุ่ง พระเจ้าอู่ซึ่งเรียกว่า สมเด็จพระเจ้าช้างเผือกสืบวงศ์มาแต่สมเด็จพระเจ้าพ้าว เป็นพระองค์ดำรงแผ่นดิน เสวยราชสมบัติได้สิบเจ็ดปี พระชนมายุได้เจ็ดสิบเจ็ดปี เสด็จทิวงคตในศักราช ๗๔๙ ปี

ครั้นพระเจ้าช้างเผือกสวรรคตแล้ว พระมหาเทวีและตะละแม่ศรีอันเป็นพระราชธิดา ก็ทรงพระกันแสงร่ำรัก นักสนมคนโปรดและขุนนาง พระญาติวงศ์ทั้งนี้ก็ร่ำไห้ออองขน พระมหาเทวีกลั้นพระโศกได้แล้ว จึงตรัสห้ามคนเหล่านั้นมิให้ร้องไห้ออองไป หวังจะปิดความไว้มิให้คนข้างนอกล่วงรู้ว่า พระเจ้าแผ่นดินสวรรคต กลัวจะรู้ไปถึงพระยาน้อย จึงส่งให้หาสมิงมราหุเข้ามาแล้วตรัสบอกว่า บัดนี้พระเจ้าช้างเผือกสวรรคตแล้ว ราชสมบัตินี้อยู่ในเงื้อมมือท่าน ๆ เร่งจัดกองทัพออกไปรบกับพระยาน้อยเถิด พระยาน้อยยกมาล้อมอยู่หลายวันแล้ว เห็นเสบียงอาหารก็ขัดสนเขายาง ทหารทั้งปวงจะย่อท้อถอยกำลังลงแล้ว เร่งรีบไปกระทำการอย่าให้ทันพระยาน้อยรู้ตัวจะได้ชัยชนะเป็นแท้

สมิงมราหุได้ฟังดังนั้น ก็ย่อท้อใจอยู่จึงทูลเยาะเย้าว่า พระองค์จะทรงพระวิตกไปใย ด้วยทัพพระยาน้อยเท่านี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพึ่งสวรรคตลงใหม่ ๆ ขุนนางทั้งปวงยังไม่ทันรู้ทั่วกัน เราคิดอ่านหาขุนนางน้อยใหญ่เข้ามาว่ากล่าวให้ยอมพร้อมใจกันแล้ว จะได้โสรจสรงสักการพระศพเสียให้สิ้นธุระ ถึงพระยาน้อยรู้จะยกเข้ามาประชิดเมือง เรานั่งทแกล้วทหารออกสู้รบ

TUDC 26/05/2563

ไปพลาง พระยาน้อยก็จะย่อท้อถอยทัพไปเอง พระมหาเทวีได้ทรงฟังดังนั้น ก็โกรธแก่สมิงมราหู จึงตรัสตัดพ้อหวังจะให้สมิงมราหูน้ำใจ ว่าตัวท่านเป็นชายใจเหมือนอิสตรี ซึ่งท่านพูดยกพลวกลับนี้เราก็รู้เท่าว่า ท่านครั่นครามผมอพระยาน้อยอยู่ อันจะให้พระยาน้อยยกเข้ามาประชิดเชิงกำแพงเมือง แล้วจึงจะแต่งทัพออกสู้รบนั้นเราไม่เห็นด้วย ซอยแต่ศึกมากศึกใหญ่เหลือกำลังจะต้านทาน จึงตั้งมั่นรักษาเมือง อันศึกพอประมาณจะสู้รบก็ซอยจะตัดกำลังศึกเสียแต่กลางทาง อย่าให้ล่วงเลยเข้ามาได้ ถ้าปล่อยให้เข้ามาประชิดใกล้เมืองแล้ว ราษฎรทั้งปวงรู้ก็จะสะดุ้งสะเทือนแตกตื่นวุ่นวาย ซึ่งจะทำการในเมืองก็ขัดสน เปรียบเหมือนนั่งบริโภคอาหารอยู่ในเรือน มีคนเอาเพลิงมาจุดเผาบ้านขึ้นแล้ว จะนั่งกินอาหารลงคอเป็นสุขหรือ และท่านอย่าเพ่อประมาทพระยาน้อยว่า ทแกล้วทหารและเสบียงอาหารก็เขายางขัดสน อันมังกันจึงเด็กน้อยเป็นที่ปรึกษานั้น มีสติปัญญาหลักแหลม เมื่อจะคิดกลอุบายต่าง ๆ ท่านอย่าดูหมิ่น เราจึงคิดให้ตัดกำลังศึกเสียก่อน ซึ่งการงานในเมืองสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เป็นธุระเราสั่นท่านอย่าวิตกเลย รีบจัดกองทัพยกไปเถิด ถ้าท่านมิไปย่อท้อความตายอยู่แล้ว จงจัดเครื่องบูชาคำนับ เชิญประตูรัยพระยาน้อยให้เข้ามาครองราชสมบัติเถิด เราจะได้ยอมเป็นข้าเขา

สมิงมราหูได้ฟังพระมหาเทวีตรัสตักพ้อดังนั้น ก็มีใจมานะอาจหาญขึ้น จึงรีบออกมาสั่งให้จัดกองทัพ พร้อมด้วยช้างม้ารี้พลทแกล้วทหาร สรรพไปด้วยเครื่องสรรพาวุธเสร็จ เตรียมไว้พอได้ฤกษ์จะยกออกไป ส่วนพระมหาเทวีนั้นก็เข้าไปสั่งชาวพนักงาน ให้จัดการรักษาพระศพอยู่

TUDC 26/05/2563

ฝ่าย สมิงชัพราย ตั้งกองล้อมวงอยู่ณพระราชวังภายนอกครั้นรู้ว่า

พระเจ้าแผ่นดินสวรรคาลัยแล้ว จึงให้สมิงคิศกุมารลอยเอาข่าวไปทูลพระยาน้อย สมิงคิศกุมารก็รีบออกไปกราบทูลพระยาน้อยว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาของพระองค์เสด็จสวรรคตแล้ว ขัดนพระเจ้าบ้าพระมหาเทวีให้สมิงมราหูจัดกองทัพจะยกออกมารบด้วยพระองค์ ขอให้เร่งทรงพระดำริเตรียมการ

พระยาน้อยได้ทราบว่า สมเด็จพระบิดาทิวงคตแล้ว ก็สลดพระทัยลง แต่เอาความโกรธพระมหาเทวีกับสมิงมราหูมาข่มความโศกไว้ จึงตรัสว่า ซึ่งลุงท่านช่วยเอาความมายอกข้านี้ก็ชอบใจ ลุงท่านอยู่กับข้าก่อนค่อยไปด้วยกันเถิด แล้วตรัสปรึกษาด้วยมังกันจีและที่ปรึกษาทั้งปวงว่า ขัดนสมเด็จพระราชบิดาเราสวรรคตแล้ว ถึงจะยกเข้าตีเอาเมืองก็หามความครหานินทาไม่ และซึ่งสมิงมราหูจะยกออกมาตีเรานั้น เราจะรีบยกเข้าตีเอาเมืองเสียก่อน ถ้าละไว้ให้สมิงมราหูมาถึงค่าย ได้เห็นค่ายเราแล้วก็คุไม่ติหาเป็นเกียรติยศไม่ เราจะรีบยกเข้าตีหักเอาเมืองให้ได้ขัดนี้ ใครจะเห็นประการใด ที่ปรึกษาทั้งปวงก็เห็นชอบด้วย พระยาน้อยจึงตรัสสั่งให้เร่งจัดกองทัพตั้งเป็นขบวนพยุห ตามตำราพิชัยสงครามเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้นประทับยังเกยคอยฤกษ์

ในขณะนั้นให้บังเกิดอัศจรรย์ ได้ยินเสียงประโคมดุริยางค์ดนตรีอื้ออึงขึ้นบนอากาศ ทั้งดวงภานุมาศก็ทรงกลดหมดเมฆควรจะพิศวง ยรรดานายทัพนายกองและไพร่พลในกองทัพ ก็ได้ยินได้เห็นปรากฏพร้อมกันสิ้น

TUDC 26/05/2563

ต่างคนก็ดีใจสรรเสริญชมบุญญาภิสมภารเดชานุภาพพระยาน้อยเป็นอันมาก มังกันจีกราบทูลว่า ครั้งนี้เทพยดาเจ้าให้ฤกษ์ มีมหัศจรรย์เป็นมงคลใหญ่หลวงแล้ว ขอเชิญพระองค์เสด็จยาตราทัพเถิด จะมีชัยชนะในเวลานี้เป็นมั่นคง พระยาน้อยได้ทรงฟังมังกันจีทูลดังนั้น ก็ดีพระทัยเสด็จขึ้นทรงพลายประกายมาศเป็นพระคชาธารพร้อมด้วยทหารนายทัพนายกอง ตั้งเป็นขบวนซ้ายขวาหน้าหลังเป็นขนัด จึงให้ทหารโห่ร้องเอาชัย ลั่นฆ้องโบกธงเร่งยกพลทหารออกจากค่ายประทับ ดำเนินกองทัพเข้ามาจะหักเอาเมืองพะโค

ฝ่ายสมิงมราหูก็ยกกองทัพออกมาจากเมือง พอกองทัพพระยาน้อยรีบยกเข้ามาถึงใกล้ชายป่าริมเมือง พอเห็นกองทัพสมิงมราหูยกออกมา กองทัพพระยาน้อยกับกองทัพสมิงมราหูปะทะกันเข้า ฝ่ายนายทัพนายกองรี้พลทหารข้างสมิงมราหูนั้น ครั้นเห็นพระยาน้อยเสด็จทรงช้างพระที่นั่งอยู่ท่ามกลางพล ดูงามราวกับสมเด็จอัมรินทร์ต่างคนก็กลัวพระเดชานุภาพ มิได้คิดรบพุ่งชวนกันทิ้งเครื่องศาตราวุธเสีย หนีไปเข้าด้วยกองทัพพระยาน้อยสิ้น สมิงมราหูเห็นดังนั้นก็ตกใจ จึงเกี่ยวช้างพลายเทพหัสดีกลับวิ่งหนีเข้าเมืองพะโคสั่งให้ปิดประตูเมืองไว้ แล้วไปทูลแก่พระมหาเทวีว่า ข้าพเจ้ายกกองทัพออกไป พอกองทัพพระยาน้อยยกออกมาปะทะกัน ยังมิทันได้รบพุ่งนายทัพนายกองรี้พลทั้งปวงไม่ลู้รบ หนีไปหาพระยาน้อยสิ้น บัดนี้พระยาน้อยก็ยกกองทัพติดตามเข้ามา เห็นจะเสียเมืองบัดนี้แล้วเชิญพระองค์กับข้าและตะละแม่ศรีรีบหนีเสียเถิด จึงจะรอดจากความตาย พระมหาเทวี

ได้ทรงฟังดังนั้นก็สะดุ้งขนทั้งพระองค์ตกพระทัยกลัวยิ่งนัก ด้วยวิสัยสตรีย่อมขลาด กลัวอยู่แต่เมื่อรพลพรักพร้อม ครั้นอยู่นานแล้วก็หายกลัว จึงตรัสว่าเป็นบุญของเขาเป็นกรรมของเราแล้ว เราจะรอดตายและหรือว่าแล้วก็ทรงพระกันแสง จึงตรัสว่าพ่อเป็นทพงด้วยเถิด ครั้งนั้นแม่สันฤทธิ์สันบุญแล้วเปรียบเหมือนหงส์ยักหัก เห็นแต่พ่อผู้เดียวจะช่วยพาแม่ยืนไปได้ สมิงมราหูจึงทูลเตือนว่า อย่าทรงพระกันแสงเลย ให้เร่งรีบเตรียมพระองค์เร็วเถิด จะได้พากันรีบหนีไป พระมหาเทวีก็ละล้าละลังรีบรัดแก้วแหวนเงินทองสิ่งของมีค่าได้แล้ว ก็เสด็จขึ้นช้างพลายตัวเดียวกันกับสมิงมราหูแต่ตะละแม่ศรีนั้น รีบรัดเพชรนิลเงินทองของมีค่าได้แล้วก็ขึ้นช้างพังตัวหนึ่งมีงาวไพร่คนสนิทติดตามไปหมดด้วยกันประมาณสี่เก้าคนยี่สิบคน ก็พากันรีบหนีออกจากประตูเมืองข้างเหนือไปฝ่ายทิศอุดร สมดังสุบินนิมิตของพระยาน้อย และคำทำนายของมังกันจี

ฝ่ายพระยาน้อยครั้นเสด็จกำเนินพลเข้ามา ใกล้ถึงประตูพระนครพอคนใช้สมิงชพลายเข้าไปกราบบังคมทูลว่า สมิงชพลายใช้ข้าพเจ้าออกมากราบทูลพระกรุณาให้ทราบว่า บัดนี้พระมหาเทวีกับสมิงมราหูและตะละแม่ศรีทั้งสามนั้น หนีออกจากพระนครแล้วไปทางทิศเหนือ พระยาน้อยได้ทรงฟังทะราพระทัยทั้งทรงพระพิโรธ จึงยกพระแสงขึ้นกวัดแกว่งเคียวพระขรรค์แล้วตรัสแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า อ้ายสมิงมราหูนี้น้ำใจมิใช่ชายชาติทหาร คิดแต่พวกมาก เราหมายว่าจะรีบกันให้เต็มกำลัง จะฟาดฟันเสียให้ย่อยยับสับเป็นร้อยท่อนพันท่อน บัดนี้มันกลัวเราพาพระมหาเทวีหนีไป

TUDC 26/05/2563

แล้ว ก็เป็นบุญของเราก็ไม่ต้องสู้รบยากแก่ทแกล้วทหารทั้งปวง ถึงมาตรว่ามันจะหนีไปทางทิศไหนก็คงจะจับตัวได้ ครั้นถ้ามันมิยกขึ้นไปในอากาศหรือแซกปถพีไปเหมือนอย่างของมคำดิน หรือระเบิดน้ำเข็นช่องหนีไปในมหาสมุทร์ นั้นและมันจึงจะพ้นมือเรา ถ้าเดินดินเหมือนคนทั้งปวงแล้วอย่าหมายเลยว่ามันจะหนีพ้นไปได้

ขณะเมื่อพระยาน้อยยกเข้ามาถึงทวารพระนคร เสด็จขึ้นช้างพระที่นั่งตรัสแก่นายทัพนายกองทั้งปวงยังมิทันขาดคำ ฝ่ายอำมาตย์ทินก็พาข่าวไพร่ออกมา เปิดพระทวารรับแต่ขานหนึ่ง จะได้เปิดรับทั้งสองขานหามิได้ พระยาน้อยทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็แคลงพระทัยอำมาตย์ทินอยู่ แต่มิได้ตรัสประการใด ก็ยกเข้าไปในเมือง ครั้นถึงพระทวารชั้นในที่ประทับก็เสด็จลงจากพระคชาธาร สอดฉลองพระบาทเสด็จพระราชดำเนินเข้าไป หมู่พลทหารทั้งปวงก็แห่แหนแวดล้อมตามเสด็จดูสะพรั่งพร้อมซ้ายขวาหน้าหลังเป็นขนัด ขุนนางน้อยใหญ่ทั้งปวงก็ออกมาหมอบเฝ้าคอยรับนำเสด็จพระราชดำเนินอยู่เดียรดาษพระยาน้อยก็เสด็จเข้าประทับ ณ ท้องพระโรงราชวินิจฉัย

ฝ่ายสมิงชีพรายอำมาตย์ทิน และเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยข้าราชการทั้งปวง ก็มาเฝ้าถวายบังคมพร้อมกันสิ้น พระยาน้อยจึงตรัสปราศรัย ถามถึงราชการบ้านเมืองทุกถ้วนหน้ากันโดยสมควรแล้ว จึงตรัสสั่งทแกล้วทหารให้ยกไปตามจับสมิงมราหูกับพระมหาเทวีและตะละแม่ครัว ตรัสกำชับว่าถ้าตามไปทัน มันจวนตัวเข้าจะสู้รบประการใด จงช่วยกันจับเป็นมาให้จงได้

เราจะดูหน้ามันอย่าเพ่อทำให้ยอยช้า ถ้ามันกินยาพิษตายหรือเชือดคอตาย ก็จงนำเอาผีมาให้เราจงได้ ทแกล้วทหารทั้งปวงก็ถวายบังคมลา ออกมาขึ้นม้าเร็วรีบตามไป ฝ่ายพระยาน้อยก็เสด็จเข้าข้างในกับด้วยมังกันจี ขึ้นสู่พระราชมณเฑียรมหาปราสาทที่ไว้พระบรมศพสมเด็จพระราชบิดา หมู่พระสนมชาวแม่เฒ่าแก่ท้าวนางข้างในทั้งปวง ก็ออกมาคอยเฝ้ารีบเสด็จอยู่พร้อมหน้า พระยาน้อยก็ตรัสปราศรัยทักถามถ้วนทั่วกันแล้ว พอนางพนักงานเชิญพานธูปเทียนเข้าตอกดอกไม้ เครื่องคำนับพระศพเข้ามาถวาย พระยาน้อยรับพานเครื่องแล้ว ก็เข้าไปกรายถวายบังคมบูชา คำนับพระบรมศพสมเด็จพระราชบิดา ตรัสรำพันขอขมาโทษแล้ว จึงเสด็จออกมาประทับ ณ พระที่นั่งภายนอก แล้วตรัสถามเฒ่าแก่ชาวแม่ทั้งปวงว่า เมื่อสมเด็จพระราชบิดาเราทรงพระประชวรหนักใกล้สวรรคตนั้น ตะละแม่ท้าวกับพ่อลาวแก่นท้าว มิได้ขึ้นมาเฝ้าอยู่งานถวายหรือประการใด ชาวแม่เฒ่าแก่ทงปวงก็ทูลว่า พระมหาเทวีห้ามปรามกวดขันนัก มิให้ตะละแม่ท้าวและพ่อลาวแก่นท้าวขึ้นมาเฝ้าได้ กลัวจะเอาความหนักเบาลอยให้คนไปทูลพระองค์ พระยาน้อยได้ฟังก็ยิ่งทรงพระพิโรธจึงตรัสว่า พระเจ้าข้าทำความยากให้เรามากนัก เราจะทำให้พระเจ้าข้าได้ความทุกข์ความยากบ้างในครั้งนี้

ฝ่ายทแกล้วทหารซึ่งไปจับสมิงมราหุนั้น ตามไปทัน ณ ตำบลบ้านกะยางดิน จึงขับม้ารายล้อมไว้แน่นหนา ฝ่ายสมิงมราหุครั้นทหารมาล้อมจับเห็นจะหนีไปไม่พ้นก็ตกใจ จึงทูลพระมหาเทวีว่าครั้งนี้ความตายจวนตัว ข้าพเจ้าจะลาพระองค์ตายด้วยคมอาวุธของตัวแล้ว ซึ่งจะยอมตายด้วยอาญา

พระยาน้อยนั้นข้าพเจ้าอัปยศนัก ว่าแล้วก็ชักพระแสงดายออกจะเชือดคอตาย พระมหาเทวีเห็นดังนั้นก็ตกพระทัยพระองค์สั้นเข้าแย่งชิงดายไว้ จึงตรัสปลอบว่าพ่ออย่าเพ่อฆ่าตัวตายเสียก่อนเลย ยอมไปด้วยเขาเถิดแม่จะช่วยแก้ไข

ฝ่ายตะละแม่ศรีนั้น ตกพระทัยพระองค์สั้นดังปลาคันจึงร้องห้ามว่าท่านอย่าเพ่อฆ่าตัวเสียก่อน ถ้าท่านตายแล้วข้าพเจ้าจะตายตาม ฝ่ายทหารทั้งปวงจึงทูลลวงพระมหาเทวีว่า ข้าพเจ้าเหล่านี้อรัยสั่งพระยาน้อย มาติดตามเชิญพระองค์ กับพระเจ้าพี่ทั้งสองเสด็จกลับเสียโดยด่วน อย่าให้ยากใจแก่ข้าพเจ้าทั้งปวงเลย ซึ่งความผิดนั้นเห็นไม่เป็นไรนัก ด้วยพระยาน้อยเข้าเมืองได้แล้ว และมีรับสั่งโปรดมามิให้ข้าพเจ้าทั้งปวง รับกุมให้ได้ความอัปยศ ให้เชิญเสด็จกลับไปโดยด่วน ข้าพเจ้าทั้งปวงเห็นว่าพระทัยของพระยาน้อยยังรักใคร่พระญาติวงศ์อยู่มาก ฝ่ายสมิงมราหูปัญญาเขลา ครั้นได้ฟังดังนั้นก็สำคัญว่าตัวจะไม่ตายและเป็นห่วงอาลัยด้วยตะละแม่ศรีกับพระมหาเทวีนัก จึงมิได้ฆ่าตัวเสีย ทหารทั้งปวงก็เข้ากลุ้มรุมจับสมิงมราหู กับผู้คนข่าวไพร่จำเครื่องพันธนามั่นคงเสร็จแล้ว จึงเชิญเสด็จพระมหาเทวีกับตะละแม่ศรีขึ้นช้างตัวเดียวกัน ก็คุมเอาตัวเข้ามาถวายพระยาน้อยไชยสัน พอเวลานั้นพระยาน้อยเสด็จออกท้องพระโรงราชพินิจฉัยพร้อมด้วยขุนนางข้าราชการใหญ่น้อยทั้งปวง เผ้าอยู่เดียรดายทแกล้วทหารเหล่านั้นก็พาตัวพระมหาเทวีกับสมิงมราหูและตะละแม่ศรีเข้าไปถวาย พระยาน้อยพอเหลือบพระเนตรเห็นสมิงมราหูและนางกษัตรีย์ทั้งสองแล้วก็ยิ่งทรงพระพิโรธ

เป็นกำลังเปรียบประดุจดังนาคราช มีผู้เอาไม้ค้อนประหารลงที่ขนดก็ยิ่งโกรธนัก พระยาน้อยจึงชักพระแสงออกกวัดแกว่ง เคยวพระทนต์อยู่เกรียวกรอด แทยประหนึ่งจะเสด็จโลดลงจากราชบัลลังก์ ไปฟาดฟันให้สิ้นชีพด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แต่สู้อดพระทัยไว้

ฝ่ายสมิงมราหพระมหาเทวีตะละแม่ศรีนั้น พอเหลือบเห็นพระยาน้อยก็ให้สะดุ้งเสียวสันไปทั้งกาย เกรงกลัวพระเดชานุภาพพระยาน้อยยิ่งนัก พระยาน้อยจึงตรัสสั่งให้เชิญพระมหาเทวีเข้ามาก่อน ตรัสซักถามด้วยพระองค์ว่า พระเจ้าข้าเป็นผู้ใหญ่เหตุไฉนจึงทำการทุจริต คิดจะฆ่าข้าพเจ้าผู้หลานมิได้คิดว่าเป็นเชื้อสาย แต่ก่อนพระเจ้าข้าก็ปลูกเลี้ยงข้าพเจ้ามา เปรียบประดุจคนเขียนรูปวาดด้วยมือลบด้วยขาทา เห็นชอบอยู่หรือประการใด พระมหาเทวีก็สารภาพรับผิด แล้วจึงตรัสให้เอาตัวสมิงมราหมา กระทืบพระยาทตวาดถามว่า มึงเป็นผู้ใหญ่เหตุไฉนจึงคิดประทุษร้ายต่อกู กระทำทุจริตคิดมิชอบให้ความอายแปดเยื่อนมาถึงกู ๆ ตกทุกข์ได้ยากก็เพราะมึงทำให้กูขาดประโยชน์หลายอย่างความกูแค้นมึงแทรกอยู่ทุกเส้นขน กูหมายมาว่าจะสู้รบกับมึงให้สิ้นผืมือ ก็เป็นบุญของกูมิสู้กูไม่ได้ต้องหนีไปให้ทหารจับได้มึงจะคิดอย่างไรให้ว่ามา สมิงมราหก็กลัวอาญาพระยาน้อยยิ่งนักเสโทไหลออกโซมกาย จึงกราบทูลว่าข้าพเจ้าเป็นมัณฑะจาตุชัญญาโฉดเขลาเพราะกรรมนิยม จึงให้ประทุษจิตคิดร้ายต่อพระองค์ผู้ทรงพระกฤษฎาธิการเป็นอันมากอุปมาดังคนที่ยืนอยู่ในที่มืดมิได้เห็นดวงประทีปอันส่งแสงสว่างจึงได้กระทำพิรุธกรรมล่วงเกินแก่พระองค์มาแต่หลัง อันโทษข้าพเจ้าก็ถึง

สันชีวิตแล้วขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานโทษให้ข้าพเจ้าสักครั้งหนึ่ง จะได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณสืบไป อยู่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระยาทจนตลอดกาลสันชีวิต

พระยาน้อยได้ฟังก็ทรงพระพิโรธ ตรัสว่าว่า ซึ่งมึงจะขอชีวิตอยู่นั้น มึงจะคอยเอาชีวิตกูหรือ กูได้เห็นใจมึงแล้วมาแต่หลังครั้งเมื่อกระทำสัตย์กินเลือดในอกกัน มึงก็แต่งกลอุบายล่อลวง มิได้ซื่อสัตย์กลับคิดร้าย มึงสำคัญว่ากูไม่รู้เท่าถึง อันองค์สมเด็จพระเจ้าพี่ร่วมอันเป็นพระบรมมหาอัยกาธิราชของกู เป็นปฐมกษัตริย์ในเมืองเมาะตะมะนั้น เอาพระเจ้าตราพระยาผู้เป็นกบฏมาเลี้ยงไว้ พระเจ้าตราพระยาก็คิดประทุษร้ายเรื่องความก็ยังมีเป็นแบบอย่างอยู่ดังนี้ ซึ่งมึงจะให้กูไว้ชีวิตมึง ๆ จะคอยคิดประทุษร้ายกู ดุจดังพระเจ้าตราพระยานั่นหรือ ครั้งนี้อุปมาดังจับเสือร้ายได้แล้วและจะปล่อยให้เสือกลับเข้าป่าไปอีกนั้นอย่าได้พึงคิด มึงอย่าอ้อนวอนขอชีวิตเสียให้ยากข้อยการเปล่า ถึงสมเด็จอมรินทร์ในเทวโลกจะลงมาช่วยขอกูก็ไม่ให้มึงก็เป็นชายมิใช่อิสัตรีอย่าย่อท้อใจจงกัมหน้าตายไปชาติหนึ่ง เอาความสุขในเบื้องหน้าเถิด ถ้ามึงจะอาฆาตผูกเวรกับกู ๆ ก็จะพยาบาทผูกเวรกับมึง ถ้าท่องเที่ยวไปในวัฏสงสาร กูจะคิดฆ่าฟันล้างผลาญมึงไปทุกชาติ ๆ จนบันลุพระอมตะมหานิพพานจึงสิ้นเวรกันเมื่อนั้น

พระยาน้อยจึงตรัสสั่งให้กระทำพิธีปฐมกรรม เหยียบหินชนะตามโยราณราชประเพณีซึ่งมีชัยชนะศึก ฝ่ายขุนนางผู้รับสั่งก็ถวายยังคมลาออกมาให้จัดการราชพิธีตามตำหรับ ปลูกเกยที่ประทับเอาตัวสมิงมราหู่เข้าไว้ใต้เกย

1000 26/05/2563

เสร็จแล้ว ก็กลับเข้าไปกราบทูลว่าการพร้อมสำเร็จ พอได้มุหุตฤกษ์ พระยาน้อยก็แต่งพระองค์เสร็จเสด็จขึ้นสู่เกย ฝ่ายพราหมณ์พฤฒามาตย์ราชปุโรหิต ก็ถวายน้ำชำระพระยาท เหนือหน้าฆ้องชัยมหาฤกษ์รดลงไปให้น้ำตกถูกศีรษะสมิงมราหูเสร็จแล้ว พระยาน้อยจึงตรัสสั่งทหารให้เอาสมิงมราหูไปฆ่า สั่งให้เนือละเอียดมิให้กากลืนแค้น แต่พระเจ้าน้าพระมหาเทวีนั้นเป็นกษัตรี และเป็นพระญาติราชสัมพันธุพงศ์ ทสนิท ทรงพระคำนึงอุปการคุณ ซึ่งมีมาแต่เยาวหลังเป็นอันมาก แต่ได้กระทำโทษประทุษร้ายต่อพระองค์นั้นก็มาก คุณกับโทษเท่าเสมอกัน จะให้สำเร็จโทษเสียก็มิควร จึงพระราชทานชีวิตไว้ให้เป็นการทดแทนสนองคุณแต่ฝ่ายโทษนั้นก็ต้องทดแทนกระทำโทษให้เข็ดหลาย จะได้เป็นเยี่ยงอย่างสืบไปในภายหน้า ตะละแม่ศรีนั้นเป็นพระพี่นางต่างพระมารดา เป็นผู้พลอยแพ้พลอยชนะ ซึ่งสมรู้ร่วมคิดกระทำความชั่วนั้น เพราะอยู่ในอำนาจสมิงมราหูและพระมหาเทวีจึงไม่ทรงพระพิโรธนัก พระมหาเทวีกับตะละแม่ศรีนั้น ทรงพระกรุณาโปรดให้ปลดตำหนักน้อยสองหลังขังไว้ ตำหนักนั้นมีชานแล่นถึงกัน ให้มีคนคุมคอยพิทักษ์รักษา ให้เสวยอาหารแต่วันละน้อยมิให้อิ่ม ทหารก็เอาสมิงมราหูไปฆ่าเสียแล้วสั่งเนือละเอียดมิให้กากลืนแค้น ตามพระยาน้อยตรัสสั่ง ทหารพวกหนึ่งก็พาพระมหาเทวีกับตะละแม่ศรีนั้นไปคุมขังไว้ณตำหนักน้อย พระมหาเทวีกับตะละแม่ศรีทั้งสองนั้น ต้องคุมขังอยู่ได้ความทุกข์ทรมานอดยาก

TUDC 26/05/2563

ควรจะสมเพช

ครั้นพระยาน้อยได้กระทำพิธีปฐมกรรมเสร็จแล้ว พอเวลาค่ำเสวย พระกระยาหารแล้วก็ทรงพระดำริถึงตะละแม่ท้าวจึงตรัสสั่งให้เฒ่าแก่และสาวใช้ออกไปเชิญ นางเฒ่าแก่และสาวใช้ก็ถวายบังคมลาออกไปเฝ้าตะละแม่ท้าว ๆ นั้นครั้นแจ้งว่า พระยาน้อยได้เมืองให้ล้างสมิงมาหูเสียแล้วก็ดีพระทัย แต่มีความแค้นอยู่ ด้วยเรื่องหึงหวงนางเมียมะนก แสร้งทำทรงพระประชวรมิได้เสด็จไปเฝ้า พ่อลาวแก่นท้าวก็มิได้ให้ขึ้นไป พอนางเฒ่าแก่สาวใช้เข้ามาทูลว่า บัดนี้พระราชสามีชัยชนะศึกได้ราชสมบัติแล้ว เหตุไฉนพระแม่เจ้าอยู่หัว จึงไม่พาพ่อลาวแก่นท้าวพระราชโอรสขึ้นไปเฝ้ารับเสด็จเล่า บัดนี้รับสั่งใช้ให้ข้าพเจ้าทั้งปวง ลงมาทูลเชิญเสด็จพระแม่เจ้ากับพระราชโอรสขึ้นไปเฝ้า ตะละแม่ท้าวได้ทรงฟัง ก็ทรงพระกันแสงกอดพ่อลาวแก่นท้าวไว้แล้วจึงตรัสว่า ข้าป่วยอยู่นี้ขึ้นไปเฝ้ามิได้ ครั้นจะให้พ่อลาวแก่นท้าวขึ้นไปเฝ้าก็ไม่มีใครจะอยู่เย็นเพื่อน นางเฒ่าแก่ทั้งปวงจึงทูลถามว่า พระแม่เจ้าทรงประชวรพระโรคเป็นประการใด มิได้เสวยพระโอสถหรือ ตะละแม่ท้าวก็แสร้งทำประคองพระอุระเข้าแล้ว จึงตรัสว่าข้าเจ็บในทรวงอกอยู่ไม่รู้ว่าเป็นโรคสิ่งใด ให้เจ็บแปลบ ๆ เหมือนหนามยอกอยู่สักสิบเล่ม กินยาก็ไม่หาย ท่านทั้งปวงจงพากันกลับไปทูลเถิดว่าข้าคลายป่วยแล้วจึงจะขึ้นไปเฝ้า นางเฒ่าแก่สาวใช้ได้ฟังก็รู้ทันว่า ตะละแม่ท้าวประชวรโรคหึง จึงถวายบังคมลากลับมาเฝ้าพระยาน้อยกราบทูลว่า ตะละแม่ท้าวทรงพระประชวรอยู่ ยังมาเฝ้ามิได้

TUDC 26/05/2563

พระยาน้อยได้ทรงฟังก็ตกพระทัย จึงตรัสถามว่าเขาป่วยเป็นโรคสิ่งใด นางเฒ่าแก่ก็ทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งปวงดูพระรูปโฉมก็คิดเป็นปกติอยู่มิได้ชูระผอม แต่ตรัสบอกว่าทรงประชวรพระโรคในพระอุระ พระยาน้อยได้ทรงฟังก็เข้าพระทัยว่า มิใช่โรคอื่น เป็นโรคหึง จึงตรัสแก่พวกเฒ่าแก่ว่า ข้ารู้แล้ว เขาเจ็บจน ข้าจะต้องไปเยือนไปปลอบเขาจึงจะหาย ตรัสแล้วก็เสด็จออกข้างหน้า จึงตรัสชวนพ่อมอญมังกันไปเยี่ยมเยือนตะละแม่ท้าว พระยาน้อยก็เสด็จไปกับด้วยพ่อมอญมังกัน และทแกล้วทหารข้าหลวงเดิมทั้งปวงครั้นถึงให้พวกพลเหล่านั้นอยู่ภายนอก พระองค์เสด็จเข้าสู่ห้องพระตำหนักกับด้วยพ่อมอญมังกัน ทอดพระเนตรเห็นตะละแม่ท้าวกอดพ่อลาวแก่นท้าวบรรทมนิ่งอยู่ เสด็จเข้าทรงนั่งในที่ใกล้แล้วตรัสถามว่า พระน้องป่วยเป็นโรคสิ่งใด ตะละแม่ท้าว ก็ผวาลุกเลยนพระองค์ไปเบื้องต่ำ เชิญพระราชสามีให้เสด็จขึ้นทรงนั่งเหนือพระแท่นที่ไสยาสน์ จึงถวายบังคมให้พ่อลาวแก่นท้าวถวายบังคมแล้ว ตะละแม่ท้าวก็กอดข้อพระยาทพระยาน้อยเข้าไว้ทรงพระกันแสงร่ำรัก พระยาน้อยจึงตรัสปลอบว่า ครั้งนเราพ้นทุกข์พ้นยากได้กลับมาเห็นหน้ากันแล้ว พระน้องจะร้องไห้ไปใย จงคลายความโศกเสียเถิด จึงทรงอุ้มพ่อลาวแก่นท้าวขึ้นนั่งบนพระเพลา จุมพิตเชยชมแล้วตรัสว่า ลูกรักของข้าอยู่ดีมิได้มีโรคภัยสิ่งใด แต่แม่แลป่วยไข้ไม่รู้หาย ตะละแม่ท้าวจึงทูลว่า ตั้งแต่พระองค์เสด็จไปอยู่ณเมืองตะเกิงข้าพเจ้ามิได้เป็นสุข มีแต่ความทุกข์ระกำใจ คำนึงถึงพระองค์อยู่เป็นนิจ จนโรคภัยได้บังเกิด และข้าพเจ้าคิดจะเอาใจช่วยพระองค์ทุกเวลาราตรีว่า ขอให้พระองค์สำเร็จดัง

TUDC 26/05/2563

ความปรารถนา มิชัยชนะศึกเกิด อนึ่งข้าพเจ้ามีความแค้นเสียใจยิ่งนัก เหตุมิได้ขึ้นไปเฝ้าอยู่งานพยาบาล สนองพระเดชพระคุณพระราชชนีดาเมื่อทรงพระประชวรหนัก ด้วยพระเจ้าข้าของพระองค์ห้ามปรามกวดขันนัก จนพระราชชนีดาสวรรคต ก็ยังมิได้ขึ้นไปถวายบังคมคำนับพระศพ พระยาน้อยจึงตรัสว่า ซึ่งข้อนั้นพักพลอยโกรธแค้นแทนพระน้อง แต่บัดนี้เรามีชัยชนะล้างผลาญเสียนักศัตรูได้แล้ว พระน้องอย่าโศกเศร้าเลย เร่งจัดหาเครื่องสักการบูชา พาลูกขึ้นไปถวายบังคมคำนับพระศพด้วยกัน

ตะละแม่ท้าวได้ฟังพระยาน้อยตรัสปลอบ ก็ค่อยคลายพระโศก แต่ยังแค้นพระทัยอยู่ด้วยความหึงหวง ครั้นจะตรัสประชดต่อพระราชสามีโดยตรงก็เกรงพระทัย และอายแก่คนทั้งปวง จึงตรัสประชดกับพ่อมอญมังกันว่า พ่อมอญมังกันจงส่าหัดติดตามไปอยู่ณเมืองตะเกิงเป็นหลายเดือน คงหน้าตาชื่นแช่มทั้งสองคนได้ลูกเมียแล้วหรือยัง ข้าได้ยินว่าที่เมืองตะเกิงนั้น ลูกเขาเมียเขารูปร่างงาม ๆ นั่งร้านขายแป้งหอมน้ำมันหอมอยู่ชุกชุมนัก มิใคร่พันรักใคร่ได้กันคนละคนสองคนแล้วหรือ ๆ ยังมิได้ข้าจะช่วยหาให้ แต่อิสตรีในเมืองหลวงนี้รูปร่างไม่ใคร่งาม และไม่ใคร่จะรู้ปฏิบัติผัวให้ชอบใจในเชิงสังวาสไม่เหมือนอิสตรีในเมืองตะเกิง ซึ่งเขารู้ในเชิงปฏิบัติผัวให้เป็นที่ชอบ แป้งกระแจะจันทน์น้ำมันหอมเขาแต่งบำรุงหอมพึงอยู่เป็นนารูปฉ่ำงามผัวจึงรัก ถึงจะมีผัวอยู่แล้ว ละทิ้งเสียไปหาผัวใหม่ก็ได้ มีผู้ชายรักเลี้ยงดูเขา อันสตรีในเมืองหลวงนี้รูปไม่งามแต่น้ำใจดีมีเย็นอันมาก ถึงจะตกทุกข์ได้ยากประการใด ก็ไม่ทิ้งผัวได้ มีความสัตย์กตัญญูรักผัวเปรียบ

TUDC 26/05/2563

เสมือนหนึ่งบิดาเพราะน้ำใจมันคงซื่อตรงนัก พี่พ่อมอญก็มีปรีชา มังกันจิเย็นนักปราชญ์มีญญาหลักแหลม จะรักสตรีเมืองไหนมาบอกมา ข้าจะช่วยหาให้ตามชอบใจ

พระยาน้อยได้ฟังก็ทรงพระสรวลอยู่ พ่อมอญมังกันจิแลดูหน้ากันหัวเราะแล้ว มังกันจึงทูลแก้แทนพระยาน้อยว่าซึ่งข้าพเจ้าตามเสด็จออกไปอยู่ณเมืองตะเกิงจะได้มีภรรยาหามิได้ทำราชการอาสาเจ้า ก็เพราะหวังจะให้พระแม่เจ้าอยู่หัวได้ความสุขข้าพเจ้าจะได้พึงบุญสืบไป จึงยังมิได้คิดมีภรรยา ถึงพยสตรีทรูปงามก็ไม่รักรูปรักแต่น้ำใจ หมายว่าเสร็จราชการของพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ก็จะหาภรรยาในเมืองหลวงที่น้ำใจดี แม้นรูปมิงามก็ไม่ติประสงค์แต่น้ำใจ ถึงพระทัยของพระเจ้าอยู่หัวก็เหมือนกันดังนั้น ได้ตรัสประภาษกับข้าพเจ้าอยู่เนืองๆ ว่า อันสตรีรูปงามไม่ดีเท่าสตรีที่น้ำใจงาม อันสตรีรูปงามอุปมาดังดอกสายหยุด ทรงกันธรสประทีนอยู่แต่เวลาเช้า ครั้นสายแสงพระสุริยส่องกล้าแล้วก็สิ้นกลิ่นหอม อันสตรีน้ำใจงามน้ำใจดีซื่อสัตย์ต่อสามีนั้น อุปมาดังดอกซ่อนกลิ่นดอกพิกุล ย่อมหอมชื่นอยู่ช้านาน ดอกพิกุลนั้นถึงแห้งเหี่ยวก็ไม่หายหอม อนึ่งสตรีรูปงามน้ำใจไม่ดี อุปมาดังดอกทองกวาวและดอกชะยาหากลิ่นมิได้ สตรีน้ำใจดีมีความซื่อสัตย์นั้น อุปมาดังดอกมณฑาและดอกมะลิซึ่งมีกลิ่นหอม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น เปรียบประดุจเดือนไพรกันดาร พบดอกทองกวาวดอกชะยาก็ทรงเด็ดดมเชยชมพอบันเทาทุกข์ แต่ทรงคำนึงถึงดอกซ่อนกลิ่นดอกพิกุลอยู่มิขาด ครั้งนี้พระองค์ก็จะได้เฉลิมถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ยังไม่ถือพระอิสริยยศ สู้

UDC 26/05/2553

อุตส่าห์ลำยากพระกายเสด็จมาเยี่ยมเยือนดอกมณฑาและมะลิ ข้าพเจ้าเห็นว่าพระทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวซื่อสัตย์เทียงแท้ ถึงได้ใหม่ก็ไม่ลืมเก่าและรักเก่ายิ่งกว่าใหม่

พระยาน้อยได้ทรงฟังมังกันจำแก้แทนดังนั้น ก็ทรงพระสรวลชอบพระทัยยิ่งนัก จึงหยิบสลาในพานพระศรีคำหนึ่ง มาป้อนให้มังกันจำเย็นรางวัล แล้วตรัสว่าครั้งนี้ข้าเปรียบเหมือนพระเจ้าวิเทหราชสู้ผู้ยากนางอุทุมพรเทวีมิได้ จะรับผิดชอบแพ้เขาอยู่แล้วนี่เย็นบุญได้มีโหสถบัณฑิตไว้ มีสำนวนช่วยแก้ไขเอาชัยชนะได้ ตะละแม่ท้าวได้ฟังสำนวนมังกันจำก็ชอบพระทัยกลั้นพระสรวลมิได้ ชั่วชำเลืองพระเนตรดูมังกันจำแล้ว จึงแสร้งตรัสว่ารู้แล้วว่ามังกันจำมีปรีชาเฉียบแหลม ปัญญาเย็นเข็มลนเย็นทอง ข้าก็เข้าเข้ากันราวสุวรรณแกมแก้ว เลือกเอาแต่ความที่ดีมาเปรียบเทียบ น่าจะให้อีสาวใช้ออกไปหยิกดีเสียให้เข็ด มังกันจำก็กลัวหน้าเมียอยู่ พระยาน้อยจึงทรงคำว่า ตะละแม่ท้าวนี่ชอบปลอยจริงจะหายหึง จึงตรัสปลอยว่าพระน้องอย่าเกียจกันฉันทาเลย พี่มิได้ลืมคุณพระน้องผู้เพื่อนยาก จะแต่งตั้งให้เย็นเอกอัครเรศยิ่งใหญ่กว่านารีทั้งปวงจึงตรัสเตือนว่า เร่งแต่งพระองค์เร็วเถิด จะได้ขึ้นไปคำนับพระยรมศพ

ฝ่ายตะละแม่ท้าวครั้นได้เห็นพระพักตร์ภัศดา ได้ตรัสตัดพ้อประชดเสียแล้วก็คลายประชวรพระโรค พระพักตร์ชื่นแช่มดังดอกสัตตบงกชเมื่อแย้มบาน จึงสั่งสาวใช้ให้จัดขูปเทียนข้าวตอกดอกไม้เครื่องสักการบูชาเสร็จแล้ว นางพเลียงนางนมก็เข้ามารับพ่อลาวแก่นท้าว นางพนักงานถือ

TUDC 25/05/2563

โคมนำเสด็จกลับมารอคอย พระยาน้อยก็พาตะละแม่ท้าวและพ่อลาวแก่นท้าว เสด็จไปยังพระมหาปราสาท ฝ่ายพ่อมอญมังกันจิและพวกทหารทั้งปวง ครั้น ส่งเสด็จถึงพระทวารชั้นใน ก็กลับไปพักอยู่ณ ท้องพระโรงนอก ตะละแม่ท้าว ก็พาพ่อลาวแก่นท้าวเข้าไปกระทำสักการบูชาคำนับพระยรมศพสมเด็จพระ ราชบิดา ซึ่งชาวพนักงานเชิญลงสู่พระโกศทองนั้นแล้ว ทรงพระกันแสง ตรัสรำพันขอขมาโทษเสร็จแล้ว พระยาน้อยเห็นว่าตะละแม่ท้าวประชวร พระโรคเรื้อรังอยู่หลายเดือน ก็มิได้เสด็จกลับออกมา ให้ประทมอยู่ณตำหนัก ในพระราชวัง หวังว่าจะรักษาพระโรคเสียให้หาย จึงให้ตะละแม่ท้าวเสวย ทิพโอสถขนานหนึ่งเรียกว่าหอมเหลืองทองเย็น โอสถสำหรับรักษาโรคสตรี ตะละแม่ท้าวครั้นได้เสวยทิพโอสถแล้วก็สว่างพระอารมณ์ ซึ่งพระโรคเรื้อรัง ในพระกายก็คลายลงทันที อุตส่าห์แซ่งพระทัยเสวยประมาณเก้าครั้งสิบครั้ง หวังจะให้หายขาด ตั้งแต่ยามหนึ่งจนล่วงเข้าเวลาสามยามเสบายพระทัย พระวาโยธาตุแลพระอาโปธาตุซึ่งเดินขัดข้องนั้น ก็เดินสะดวกเย็นปกติดี จึง เธอองค์ลงสู่นิทรารมณ์ประทมหลับไปทั้งสองพระองค์

ครั้นเวลารุ่งเช้าพระยาน้อยเสด็จออกยังท้องราชการ สมุหพระยา อำมาตย์ทินและเสนาพฤฒามาตย์ ผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้าพร้อมกัน พระยาน้อย ทอดพระเนตรเห็นอำมาตย์ทินแล้วก็ให้ทรงพระโกรธ สำคัญว่าอำมาตย์ทิน ยังจะเป็นเสนียดศัตรูอยู่ จึงตรัสเปรียบเทียบแก่เสวกามาตย์ทั้งปวงว่า ผงเข้าตาเราอยู่สองอัน เอาออกเสียได้อันหนึ่งแล้ว แต่อันหนึ่งนี้ยังเคือง ตาเราอยู่นัก ไม่สบายใจเลย ทำไฉนเราจะเอาออกเสียได้

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายอำมาตย์ทั้งปวงได้ฟังพระยาน้อยตรัสดังนั้น ก็รู้เท่าว่าพระยาน้อยทรัสเปรียบปรายตัว จึงทูลขึ้นทันทีว่า ซึ่งพระองค์ตรัสประภาษมานี้ ข้าพเจ้าก็ทรายอยู่แล้วว่า พระองค์มีพระทัยพิโรธมั่นหมายข้าพเจ้า ๆ จะขอชี้แจงถวายให้พระองค์ทรงเห็นซึ่งความจริง อันตัวข้าพเจ้าผู้เฒ่า ตั้งจิตซื่อตรงเป็นยุรทัต แต่ก่อนนั้นจะได้คิดเข้ากับด้วยพระองค์หามิได้ จะเข้ากับสมิงมราหนั้นก็หามิได้ ด้วยข้าพเจ้าตั้งใจรักษาสัตย์กตัญญูสวามิภักดิ์อยู่ใต้ฝ่าพระยาทสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้า อันเสด็จประทับอยู่ในมหาเศวตฉัตร ตั้งใจฉลองพระเดชพระคุณด้วยความซื่อสัตย์รักษาประเพณีแผ่นดินไว้ มิได้กระทำน้ำใจเป็นสองและเมื่อพระองค์ยกกองทัพมาตั้งอยู่ณ ตำบลวัดสิงหคุตนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชบิดาของพระองค์ ยังมิได้เสด็จสวรรคตเสนาอำมาตย์มนตรีผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ชวนกันแต่งเครื่องราชบรรณาการและหนังสือ ให้คนสนิทลอบนำออกไปถวายพระองค์แต่ข้าพเจ้าผู้เดียวมิได้ทำน้ำใจเป็นสอง ให้คนนำเครื่องราชบรรณาการและหนังสือออกไปทูลถวายพระองค์ดุจขุนนางทั้งปวง เพราะเหตุกลัวจะเสียขนบธรรมเนียมในเสนาบดีวัตรประเพณีไป จึงยอมสู้เสียสละชีวิตหวังจะรักษาประเพณีไว้มิให้แปรปรวนได้ และเมื่อพระองค์เสด็จพระราชดำเนินกองทัพ จะเข้าสู่พระนครนั้นสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์เสด็จทิวงคตแล้ว ข้าพเจ้าเห็นพระองค์เป็นพระราชบุตร ควรที่จะได้ผ่านสมบัติสืบชั้นราชประเพณี ปกป้องไพร่ฟ้าประชาราษฎรสมณชีพราหมณ์ให้อยู่เย็นเป็นสุข ข้าพเจ้าก็มีความยินดี จึงรีบออกไปเชิญพระขรรค์รับเสด็จพระองค์แต่บานหนึ่ง ซึ่งปิดไว้แต่บานหนึ่งนั้น เพราะเหตุว่าพระยรมศพยังมิได้ถวายพระเพลิง ข้าพเจ้ายังรักษา

TUIC 26/05/2563

พระศพอยู่ จึงมิได้เข็ดรับทั้งสองยาน ซึ่งทำทั้งนี้หวังจะให้เป็นแยบแผนของเสนาบดีผู้ซื่อสัตย์ต่อเจ้า ถ้าสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์ อันเป็นพระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้านั้น ยังสถิตย์ดำรงอยู่ในยอรเศวตฉัตรแล้ว แม้นพระองค์กรีฑาพลเข้ามาจะหักเอาเมือง ข้าพเจ้าก็จะยกประตูพระนครไว้ให้มั่นคง จะจัดแจงพลทหารพร้อมด้วยเครื่องศาตราวุธ ให้ขึ้นประจำรักษาหน้าที่เชิงเทินประตูหอรบไว้มั่นคงเป็นสามารถ จะรับอาสาสู้รบพระองค์ไปกว่าจะสิ้นชีวิตรักษาและผมของข้าพเจ้า ควรจะไว้ซื่อให้ปรากฏเป็นเกียรติยศสืบไปในแผ่นดิน ถึงตัวข้าพเจ้าจะตายก็ไม่เสียดายชีวิต ซึ่งความดีความชอบได้ทำไว้ ถึงมนุษย์ทั้งปวงไม่เล็งเห็นแล้ว จะขอฝากไว้แก่เทพยดาผู้มีทิพเนตรทิพกรรณ ถ้าพระองค์จะผูกพระทัยพิโรธเอาโทษข้าพเจ้าดังนี้แล้ว นานไปภายหน้าไหนเลยจะมีเสนาบดีที่จงรักภักดีซื่อสัตย์ต่อพระมหากษัตริย์ ซึ่งดำรงอยู่ในเศวตฉัตร์นั้นหามิได้แล้ว ก็จะมีแต่คนสอพลอคดโกง ชนะไหนพลอยด้วยหาความสัตย์กตัญญูต่อเจ้ามิได้ อันจะหาคนซื่อสัตย์กตัญญูนั้นหายาก คนคดโกงอกตัญญูนั้นหาง่ายเปรียบดุจดวงแก้วมณีและศิลา ซึ่งดวงแก้วมณีเกิดในศิลานั้น ร้อยพันภูเขาจึงมีสักแห่งหนึ่ง ศิลานั้นหาง่ายมีทั่วหล้า อันคนซื่อสัตย์กตัญญูต่อเจ้านั้นเป็นที่ยังพระนครให้รุ่งเรืองเจริญ คนอสัตย์อกตัญญูต่อเจ้านั้นเป็นที่ยังพระนครให้ฉิบหาย ซึ่งข้าพเจ้าทูลเปรียบเทียบถวายโดยความซื่อสัตย์ดังนี้ แม้นพระองค์มิทรงเห็นด้วยจะเอาโทษข้าพเจ้าจริงแล้ว ข้าพเจ้าก็จะยอมตายถวายชีวิต แต่ขอพระองค์ทรงพระดำริดูงควร

TUDC 26/05/2563

พระยาน้อยได้ทรงฟังอำมาตย์ทั้งทูลดังนั้น ก็สิ้นความวิมุตติสงสัย มิพระทัยยินดีนัก จึงตรัสสรรเสริญเรามิตันรู้อำมาตย์ทั้งผู้นี้เป็นชอบรองต่อแผ่นดินสมควรที่จะเป็นผู้เฒ่าแล้ว ถุงหนังขุนพดแก้ว และแก้วของบรมจักรพรรดิราชอันหาค่ามิได้ ไม่เสียทีสมเด็จพระราชบิดาเราลูกเลี้ยงไว้จะเป็นกระทู้หลักแผ่นดินสืบไปภายหน้าได้แล้ว เรามิได้ทันพิจารณาหลงพิโรธท่านเราขออภัยโทษเถิด จึงทรงพระกรุณาตั้งให้เป็นอำมาตย์ทั้งมณีกรอดแล้วพระราชทานเงินทองเสื้อผ้า เครื่องอุปโภคบริโภคโปรดให้กินเมืองเสริยงเป็นที่ปรึกษาราชการ

ครั้นแล้วพระ[illegible]จึงตรัสสั่งเสนาบดี ให้จัดทำการพระเมรุมาศขนาดใหญ่ ซึ่งจะเผาพระเพลิงพระศพสมเด็จพระราชบิดากำหนดให้แล้วโดยเร็ว เสนาบดีรับพระราชโองการใส่เกล้าแล้ว ก็ออกมาสั่งให้แจกหมายรายไปทั่วทุกหมวดกรมเกณฑ์ระดมไพร่ให้มีนายด่านนายกองกำกับ กระทำพระเมรุมาศโดยขนาดสูงใหญ่ ณ ตำบลเนินเขาแห่งหนึ่งในเมืองพะโค ประกอบด้วยเมรุทิศเมรุแทรกทั้งแปดทิศ วิจิตรด้วยรูปยนสลักวาดเขียน กระทำด้วยสุวรรณเบญจาห้าชั้น ซึ่งจะลองรับพระโกศและประดับด้วยรูปภาพมีเพศพรรณ อกสิ่งของเครื่องทั้งบูชาพระบรมศพถ้วนทุกสิ่ง ตามอย่างธรรมเนียมมีเป็นอันมากพร้อมเสร็จเสนาบดีจึงเข้ากราบบังคมทูลว่าพระเมรุมาศสำเร็จแล้ว

พระยาน้อยจึงตรัสสั่ง ให้หาพระโหราธิบดีพฤฒามาตย์หาฤกษ์ และสั่งให้เกณฑ์ขบวนแห่ทั้งปวงเตรียมไว้พร้อม ครั้นได้มหาวารศุภฤกษ์ก็ให้

TUDC 26/05/2563

เชิญพระบรมศพขึ้นสู่ยานมาศราชรถ ตั้งขบวนแห่แหนไปยังพระเมรุณทำยลเนินเขา พระองค์เสด็จพร้อมด้วยพระญาติวงศา ข้าทูลละอองธุลีพระยาทผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงนำพระบรมศพไป สถิตย์ประดิษฐพระเมรุมาศแล้ว จึงให้มีการมหรสพสมโภชเจ็ดวันเจ็ดคืน ให้มีพระสัทธรรมเทศนาและพระสงฆ์สดับปกรณ์ถวายไทยทาน โปรยทานแก่วณิพกคนอนาถา บำเพ็ญพระราชกุศลทุกวันมิได้ขาด ครั้นถึงวันคำรบเจ็ด พระองค์กับตะละแม่ท้าวและพ่อลาวแก่นท้าว พระสนมยรมชาวแม่ท้าวนางเฒ่าแก่ภายใน และเสนาบดีพฤฒามาตย์ราชกระวี มนตรีพระหลวงขุนหมื่นข้าราชการน้อยใหญ่ภายหน้า กับทั้งพระสงฆ์ราชาคณะ ฐานานุกรมเปรียญทั้งปวงพร้อมกัน ถวายพระเพลิงปลงพระบรมศพเสร็จแล้ว พระยาน้อยจึงตรัสสั่งให้แจงพระรูป เชิญพระอัฐิใส่ในโกศทองขนาดน้อยแห่เข้าไปไว้ณพระรัตนมหาปราสาท ให้มีมหรสพสมโภชอีกสามวันสามคืนและให้ก่อพระเจดีย์สถานสูงใหญ่ เชิญพระอัฐิเหลือนั้นเข้าบรรจุไว้ในพระมุเตา ริมพระอาฏกลอมป่อนตามอย่างราชประเพณีซึ่งเคยบรรจุอัฐิพระมหากษัตราธิราชแต่ก่อนสืบมา

ครั้นเสร็จการปลงพระบรมศพแล้ว พระยาน้อยก็ทรงพระดำริถึงนางเมี้ยมะนีกรูปงาม ซึ่งฝากพระยาอินทโยธาไว้ณเมืองตะเกิง ครั้นจะรับมาด้วยเมื่อเสด็จดำเนินกองทัพนั้นก็เกรงจะระหกระเหิน เพราะไม่รู้ว่าจะได้เมืองหรือมิได้ อนึ่งแม้นมีชัยชนะข้าศึกได้เมืองแล้ว ครั้นจะรับเข้าไปด้วย ก็กลัวจะเกิดหึงหวงกันกับตะละแม่ท้าว จะได้ความอัปยศ ครั้งนั้นได้ปลอยโยนตะละแม่ท้าว ให้คลายความซึ่งเคยรัก และถวายพระเพลิงพระบรมศพแล้ว

ควรจะให้ไปรับมา จึงตรัสสั่งพ่อมอญพระพิเลยง ให้คุมเฒ่าแก่ชาวแม่พระสนมทั้งปวงลงเรือพระที่นั่งเก๋งทองไปรับนางเม้ยมะนิก

พ่อมอญรับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลาออกมา สั่งเจ้ากรมนาวายานให้จัดเรือพระที่นั่งเก๋งทอง เกณฑ์ผู้พายพลทหารครบครัน อีกทั้งเรือพระหลวงขุนหมื่น ซึ่งจะติดตามแห่แหนนั้นพร้อมแล้ว พ่อมอญก็คุมนางเฒ่าแก่ชาวแม่พระสนม ออกเรือพระที่นั่งรีบไปถึงเมืองตะเก๋ง จึงเชิญเฒ่าแก่ชาวแม่พระสนมทั้งปวงขึ้นยังตำหนัก ที่พระยาน้อยให้ปลูกไว้เป็นที่อยู่ประทับ นางเม้ยมะนิกก็ออกมาต้อนรับ เชิญเฒ่าแก่พระสนมให้นั่งที่สมควร ส่วนตัวพ่อมอญกับข่าวไพร่ ก็ไปหาพระยาอินทโยธาผู้รักษาเมือง พระยาอินทโยธาก็ออกมาต้อนรับ เชิญให้พ่อมอญนั่งที่สมควร แล้วเรียกภรรยาข้าสาวใช้ให้ออกมาจัดของเครื่องรับแขก พ่อมอญกระทำคำนับพระยาอินทโยธาแล้วพินิจเห็นหน้าตาเข็กขานนัก จึงกล่าวยกยอว่าประเดี๋ยวนี้ข้าพเจ้าดูรูปกายท่านผ่องใสอวบอ้วนยิ่งกว่าเก่า ราวกับเทพยดามาชุบให้เป็นหนุ่มขึ้น งามสมบุญยิ่งนัก หรือสึกออกมาแล้วได้บริโภคอาหารหลายเวลา และมีอันเตวสึกสาว ๆ มาปฏิบัติ ซึ่งเมื่อยขบเป็นข้อคาดนั้น เขาช่วยนวดเฟ้นเส้นสายให้หายโรคและหรือ ท่านจึงเป็นหนุ่มขึ้นได้ดังนี้ พระยาอินทโยธาได้ฟังก็หัวเราะ นางภรรยาสาว ๆนั้นชำเรืองค้อนแล้วอายยิ้มอยู่ในที่

พระยาอินทโยธาจึงกล่าวว่า ซึ่งท่านว่าข้าพเจ้าเป็นหนุ่มนั้น ก็ให้สมพรปากท่านเถิด แต่ข้าพเจ้าทุกวันนี้ แก่แต่กายน้ำใจหนุ่ม ครั้นว่าจะรับเป็นหนุ่มทั้งตัวและน้ำใจ ก็จะเป็นคนบ้ายอ ครั้นจะพูดย่อท้อว่าแก่เสียทั้งนั้น

คนในเรือนก็จะเสียใจพ่อมอญหัวเราะแล้วจึงบอกว่า บัดนี้มีรับสั่งพระเจ้าอยู่หัว ให้ข้าพเจ้าคุมเฒ่าแก่พระสนมมารับพระสนมเอก พระยาอินทโยธาได้ฟังก็ดีใจ หมายว่าจะได้ปลดเปลื้องธุระ จึงพาพ่อมอญและภรรยาไปยังตำหนักนางเม้ยมะนิก หวังจะช่วยส่งให้เป็นทางคำนับ พ่อมอญจึงคำนับแจ้งความว่า บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวดำรัสใช้ ให้ข้าพเจ้ามาเชิญพระแม่เจ้าเข้าไปยังกรุงพะโค นางเม้ยมะนิกได้แจ้งก็ดีใจ อุปมาดังได้ไปสวรรค์ทั้งเป็น ผิวพักตร์ขึ้นทันที เปรียบประดุจพระจันทร์เมื่อวันเพ็ญ จึงแต่งกายสรรพเสร็จ มีหญิงญาติและข้าเก่าสาวใช้พรั่งพร้อม จึงคำนับลาพระยาอินทโยธา ฝ่ายเฒ่าแก่ชาวแม่พระสนม ก็เชิญนางเม้ยมะนิกลงเรือพระที่นั่งเก๋งทอง มีม่านปิดป้องกำบัง พระยาอินทโยธาก็ตามลงมาส่ง กับด้วยภรรยาบ่าวไพร่ พ่อมอญคำนับลาพระยาอินทโยธาแล้ว ก็ลงเรือลำหนึ่งพร้อมด้วยบ่าวไพร่ฝีพาย จึงสั่งให้ออกเรือพระที่นั่ง เร่งฝีพายพลทหารเรือพระหลวงขุนหมื่นข้าราชการทั้งปวง ซึ่งติดตามแห่แหนซ้ายขวาหน้าหลังคู่แห่คู่ชักนั้น ก็ออกเรือเป็นลำดับกัน เสียงพลพายขานยาวฉาวสนั่น ดูสะพรึบพร้อมดาษดา เร่งรีบฝีพายมาถึงเมืองพะโค เรือพระที่นั่งก็เข้าเทียบประทับหน้าฉนวนตำหนักน้ำ ฝ่ายท้าวนางเฒ่าแก่โขลนจ่าข้าหลวงพระสนมอีกพวกหนึ่ง ซึ่งพระยาน้อยจัดให้ออกมารับแทนพระองค์ คอยอยู่ณตำหนักน้ำแต่ธรรมเนียมแห่อย่างธรรมเนียมแต่ก่อนนั้น มิได้โปรดสั่งให้กระทำ เกรงคนทั้งปวงจะครหาได้ เพราะเม้ยมะนิกมิใช่สาวบริสุทธิ์พรหมจารีย์แท้ เป็นแต่ภรรยาของผู้อื่นไปแย่งชิงมาจึงโปรดให้ไปรับมาเงียบ ๆ

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายเฒ่าแก่ท้าวนางพระสนมทั้งสองพวกนั้น ก็เชิญนางเม้ยมะนิกขึ้นสู่วอ มีม่านทองป้องปิดมิดชิด อันชาวพนักงานเตรียมมารอคอยอยู่แล้ว พลตำรวจทหารและขุนนางทั้งปวง ก็ตามส่งพอเข้ายังประตูพระราชวังในฝ่ายพ่อมอญและพระหลวงขุนหมื่นทั้งปวง ก็พากันไปเฝ้าพระยาน้อย ณ ท้องพระโรงข้างหน้าพ่อมอญจึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้าไปรับพระสนมเอกมา ให้เฒ่าแก่ชาวแม่พระสนม เชิญเข้ามาสู่พระราชวังแล้ว พระยาน้อยได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก

ขณะนั้นพระสังฆราชาคณะกับพระสงฆ์ห้าสิบแปดรูป ผู้รู้ไตรปิฎกคิดการปรึกษากันแล้ว จึงเข้ามาถวายพระพรพระยาน้อยว่า อันประเพณีพระมหากษัตราธิราชเจ้าแต่ก่อน ซึ่งพระองค์ได้ดำรงพิภพขัณฑสีมาอาณาเขตสืบ ๆ มานั้น ก็ย่อมประกอบด้วยเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ตั้งการพิธีภิเษกก่อน จึงเป็นศรีสวัสดิมงคลแก่ราชสมบัติ และบัดนี้พระองค์มีพระเดชเดชานุภาพใหญ่หลวงนักจึงมีชัยชนะในสงคราม และได้เมืองพะโคโดยง่าย แต่ยังมิได้ตั้งการพระราชพิธีปราบดาภิเษกก่อน ซึ่งจะเถลิงถวัลย์ราชสมบัตินั้นก็ยังมิได้ต้องโดยโบราณราชประเพณีพระมหากษัตราธิราชเจ้าแต่ปางก่อน อาตมาภาพทั้งปวงจะขอรับพระราชทานพระราชวโรกาศให้ตั้งการพระราชพิธีปราบดาภิเษกหวังจะให้พระองค์ทรงพระเดชเดชานุภาพยิ่งขึ้นไป

พระยาน้อยได้ทรงฟังพระสังฆราชาคณะถวายพระพรดังนั้นก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงว่า ที่แห่งใดเป็นที่ชัยภูมิได้บ้าง ปรึกษากันยังมิทันตกลง ขณะนั้นพอพระยาอินทโยธาซึ่งรักษาเมืองตะเกิงนั้น

TUDC 26/05/2563

จึงคิดว่าครั้งนี้พระเจ้าอยู่หัวของเรา ได้ราชสมบัติแล้วเห็นจะกระทำการราชาภิเษกจำจะเข้าไปเฝ้าฟังข่าวดู จึงให้กรมการอยู่รักษาเมือง มีข่าวไพร่พร้อมแล้วก็ขึ้นช้างรีบมาเฝ้า พอพระยาอินทโยธาเข้ามาถึงกราบถวายบังคมพระยาน้อยทอดพระเนตรเห็นก็ดีพระทัยทรงพระสรวล จึงตรัสไต่ถามความเมืองเล็กน้อยแล้ว ก็ตรัสปรึกษาด้วยที่ชัยภูมิ พระยาอินทโยธารับพระโองการใส่เกล้า ฯ แล้วจึงปรึกษากับมังกันจี เห็นสมควรแล้วจึงกราบทูลว่าที่ปลอยกุฎีนั้น แต่ก่อนพระมหากษัตราธิราชเจ้าได้เสวยราชสมบัติเคยตั้งกระทำพระราชพิธีมงคลการเป็นที่ชัยภูมิดี จะขอรับพระราชทานให้ตั้งพระราชพิธีในที่นั้น

พระยาน้อยจึงตรัสว่า แม้นท่านทั้งปวงปรึกษาเห็นชอบดีพร้อมกันแล้วก็ตามเถิด พระยาอินทโยธากับมังกันจีรับพระราชโองการแล้ว จึงให้ตั้งโรงพระมหามณฑป ณ ที่พระปลอยแล้วไปด้วยไม้มะเดื่อ ครั้นเสร็จการทั้งปวงแล้ว จึงกราบทูลถวายพระมหาพิชัยฤกษ์ ซึ่งจะทำพระราชพิธีมงคลการกำหนดตะละแม่ท้าวนั้นเป็นพระอัครมเหสีฝ่ายขวา นางเม้ยมะนิกเป็นอัครมเหสีฝ่ายซ้ายครั้นได้พระมหาพิชัยฤกษ์แล้ว พระยาน้อยแต่งพระองค์เสร็จก็เสด็จขึ้นสรงพระหัสธาราในพระมหามณฑปแล้วเสด็จขึ้นสู่พระที่นั่งอุทุมพรภัทรบิฐเหนือแผ่นสุวรรณ อันเขียนรูปราชสีห์ภายใต้พระมหาเศวตฉัตร์ ทรงคอยตะละแม่ท้าวอยู่ในขณะนั้น

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายตะละแม่ท้าวมีความเดียดฉันท์เม้ยมะนิก ด้วยความริษยาหึงหวงทรงพระดำริว่า เราไม่รู้เลยว่าพระสามีจะรักใคร่อีเม้ยมะนิกถึงเพียงนี้

คิดว่าจะรักโดยฉันท์ว่ารูปงาม จะปลูกเลี้ยงเป็นนางสนมเท่านั้น นี่จะภิเษกเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายให้คู่เคียงกับเรา อันพระบุตรท้าวพระยาเมืองขันเมืองออกและราชธิดากษัตริย์ซึ่งเป็นเอกราช คือกรุงลาว กรุงไทย กรุงพม่า ก็มีเป็นอันมาก พอจะหาได้ที่คู่ควร ช่างกะไรพระทัยของพระสามีรักกว่าหงส์ รักทองเหลืองยิ่งกว่าทองคำดังนี้ นึกก็น่าแค้นใจ อันเราเป็นราชธิดาพระมหากษัตริย์เกิดในเศวตฉัตร์ คนทั้งปวงก็เรียกว่าลูกเจ้า ซึ่งจะนั่งคู่ร่วมที่เคียงกันกับอีเมียมะนิกลูกไพร่ เจ้าแย่งเจ้าน้ำมันเมืองตะเกิงนั้นอายแก่เสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวงได้ความอัปยศนัก มิได้เป็นอัครมเหสีก็แล้วไปเถิด ตะละแม่ท้าวนึกมานะน้อยพระทัยก็มิได้เสด็จมาพอรวนใกล้พระฤกษ์พระยานั้นมิได้เห็นตะละแม่ท้าวออกมาก็สะดุ้งพระทัย เกรงตะละแม่ท้าวจะทำยศย่างหึงหวงอยู่ให้เนิ่นช้าเกินกำหนดกาล จึงตรัสสั่งเฒ่าแก่สาวใช้ให้ไปเชิญออกมาโดยเร็ว นางเฒ่าแก่ชาวแม่ทั้งปวงก็เข้าไปทูลเตือนตะละแม่ท้าวว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้ให้ข้าพเจ้ามาเชิญ เร่งแต่งพระองค์เร็วเถิดเกือบใกล้จะได้พระฤกษ์อยู่แล้ว ตะละแม่ท้าวกำลังแค้นพระทัย จึงตรัสถามว่า อีเมียมะนิกมันไปแล้วหรือยัง เฒ่าแก่จึงทูลว่า ข้าพเจ้าเห็นท่าหนักเตรียมพร้อมแล้ว จะคอยให้พระแม่เจ้าอยู่หัวเสด็จก่อนตะละแม่ท้าวจึงตรัสว่า อีรูปสวยทำไมไม่แยกหน้าออกไปรับเสด็จก่อนเล่า จะมาคอยข้าทำไม ข้าคนบุญน้อยแล้วจะตามหลังเขาออกไป ท่านทั้งปวงจงพากันไปเถิด เฒ่าแก่ชาวแม่ทั้งปวงกลับมากราบทูลตามคำตะละแม่ท้าวว่าทุกประการ

TUDC 26/05/2563

พระยาน้อยได้ฟังก็ทรงพระพิโรธ แต่ทรงคิดถึงความหลังเอาความรักเข้ามาหักความโกรธข่มพระทัยไว้ จึงตรัสสั่งเฒ่าแก่แก่เขา ๆ ให้ไปแจ้งความแก่พระมารคาตะละแม่ท้าว ให้พระมารคาไปช่วยปลอบโลมพาตวตะละแม่ท้าวมาจงได้ แล้วพระองค์ทรงเห็นว่า เมียมะนิกจะเกรงกลัวตะละแม่ท้าวมิอาจจะมาก่อน กลัวจะประชดประชันว่าแย่งชิงออกหน้า เผอจะคลาดเสียฤกษ์ราชพิธี จึงให้ไปเตือนเมียมะนิกมาไว้

ฝ่ายนางมหาจันท์เทวีพระมารคาตะละแม่ท้าว ครั้นเฒ่าแก่มาขอกว่ามีรับสั่งดังนั้น ก็เรียกข้าสาวใช้รีบไปยังตำหนักตะละแม่ท้าว เห็นท้าวนางเฒ่าแก่ หลวงแม่เจ้าพนักงานนำพระภูษาและเครื่องประดับของประทานมารอคอย จะช่วยแต่งพระองค์ตะละแม่ท้าวอยู่พร้อม จึงเข้าสู่ตำหนักเห็นตะละแม่ท้าวกอดพ่อลาวแก่นท้าวนั่งอยู่ก็โกรธ จึงตรัสว่า นี่ไยศไว้อย่างไปถึงไหน มีรับสั่งให้มาเตือนว่าจวนฤกษ์แล้วก็ยังมิไป ไม่รักเย็นเอกจะรักเย็นโทและกระมัง ลูกอะไรแสนงอนสอนยากเช่นนี้ตะละแม่ท้าวได้ฟังพระมารคาตัดพ้อ จึงวอนไหว้แล้วว่า ข้าพเจ้ามีความแค้นความอายยิ่งนักมิได้อภิเษกก็แล้วไปเถิด พระมารคาก็อ้อนวอนถึงสองครั้งสามครั้ง ตะละแม่ท้าวก็ทรงพระกรรแสงนั่งเสีย นางมหาจันท์เทวีก็ร้องไห้จึงว่า แก่ก่อนได้พึ่งพ่อ ๆ หาไม่หมายจะได้พึ่งผัว เมื่อลูกไม่คิดพึ่งผัวแล้ว ก็ฆ่าแม่เสียเถิดอย่าให้แม่อยู่อายแก่คนทั้งปวงเลย ตะละแม่ท้าวก็นั่งเสีย นางมหาจันท์เทวีเห็นเหลือจะปลอยแล้ว ก็ร้องให้กลับออกมาบอกแก่เฒ่าแก่ ๆ เข้าไปทูลพระยาน้อย ๆ ก็ทรงพระโกรธเป็นกำลัง พระเสโทไหลลงโทรมพระพักตร์

ทรงพระดำริว่า ได้ทำดีมาแต่ก่อนแล้วจำจะต้องทำไปจนตลอด ให้ญาติวงศ์ทั้งปวงเห็นว่าใจดีสักหน่อย จึงให้หามุอายลาวแม่นมเข้ามาตรัสว่า ตะละแม่ท้าวนี่ดื้อตัวยิ่งนัก ข้าตามใจเขา ๆ ไม่ตามใจข้า ๆ งอเขา ๆ ยิ่งงอน ๆ จนเกินงาม แม่ช่วยไปเตือนให้ครบสามครั้งเสียหน่อยเถิด ฤกษ์ก็จวนเต็มทีแล้ว มุอายลาวรับรับสั่งแล้ว ก็รีบไปเตือนตะละแม่ท้าวทูลว่า มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเข้ามาเตือน เชิญพระแม่เจ้าเร่งแต่งพระองค์เร็วเถิด นาฬิกาตีกระชั้นเข้ามา เกรงจะไกล้ได้พระฤกษ์แล้ว ถ้าช้าเห็นจะเสียการ ตะละแม่ท้าวจึงตอบว่า ข้าไม่อยากภิเษกแล้ว เพราะความแค้นความอายอยู่ในทรวงอกสักเท่าภูเขา มุอายลาวจึงทูลปลอบว่า พระแม่เจ้าอย่าลุอำนาจฉันทาคติเลย พระเจ้าอยู่หัวจะทรงพระพิโรธนัก ซึ่งพระแม่เจ้ากลัวจะเสียศิริศักดินั้นข้าพเจ้าจะอุปมาถวาย องค์พระแม่เจ้าเปรียบเหมือนทองคำธรรมชาติ เม็ยมะนกเปรียบประดุจทองแปรธาตุ อันนายช่างชักยาแต่งสีขึ้นให้งาม แล้วมาตั้งไว้เคียงกัน ทองธรรมชาตินั้นจะได้ตกต่ำไปหามิได้ ก็คงที่อยู่ว่าเนื้อนพคุณ อันทองชักยานั้นก็คงที่เรียกว่าทองแปรธาตุ จะมากลบลบรัศมีทองธรรมชาตินั้นหามิได้ ซึ่งพระเจ้าแม่มีพระทัยรังเกียจเม็ยมะนก ก็เหมือนดังข้าพเจ้าเปรียบเทียบถวายดังนี้ ตะละแม่ท้วได้ฟังมุอายลาววาดังนั้นก็คลายความขึงเคียดลง จึงตรัสว่า แม่ว่ากล่าวให้ฟังค่อยหายร้าคาญหน่อยหนึ่ง ถ้ากระนั้นข้าจะไป จึงรีบแต่งองค์เสร็จแล้ว เสด็จลงจากพระตำหนัก พร้อมด้วยเฒ่าแก่ชาวแม่พระสนมแวดล้อม

ขณะนั้นมีกาตัวหนึ่งบินผ่านมา ตะละแม่ท้าวเห็นก็ให้หวาดหวั่นพระทัย รีบเสด็จมา ๆ ก็มิทัน มุ่งจะลาวก็รีบไปจะเข้าราชมณฑปกราบทูลก็มิทัน พอประจวบพระฤกษ์กำหนดการพระราชพิธีภิเษกแล้ว พระยาน้อยคอยตะละแม่ท้าวอยู่ไม่เห็นเสด็จมา ก็ทรงพระโกรธยิ่งนัก แม่เมียมะนกนั้นมาทันฤกษ์พระราชพิธี เสนาบดีทั้งปวงก็อัญเชิญเมียมะนกขึ้นนั่งบนกองทองตามถานานุกรม แล้วก็ให้ล้นฆ้องกลองแตรสังข์ดุริยดนตรีกประโคมขึ้นพร้อมกัน อภิเษกเมียมะนกนั้นแต่ผู้เดียว ขึ้นเป็นพระอัครมเหสีฝ่ายซ้าย ถวายพระนามว่าพระนางยิ่งราชเทวี เพราะว่าเป็นที่รักของพระยาน้อย ฝ่ายพระสังฆราชาคณะก็เจริญพระปริตถวายชัยมงคล และชีพ่อพราหมณ์ถวายอาเศียรภาศ น้ำกรดน้ำสังข์ตามพระราชพิธีโสยเวท ครั้นกระทำการพระราชพิธีปราบดาภิเศกเสร็จแล้ว สมณชีพราหมณ์เสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวง จึงปรึกษากันว่า จะขอถวายพระนามพระยาน้อยใหม่เพื่อจะให้เป็นมงคลศิริสถาพรอันยิ่ง

ฝ่ายมังกันจีและพระยาอินทโยธาราชปโรหิตาจารย์ทั้งปวง จึงว่าพระนามราชบุตรพระเจ้าอยู่หัวใหม่ของเรานี้เป็นนามราชสีห์ จะถวายพระนามให้ออกพระนามเรียกว่า สมเด็จพระเจ้าสีหราชาธิราช แล้วจึงชวนกันอธิษฐานว่า ถ้าและพระนามนี้จะเป็นศุภมงคลอันประเสริฐ สมควรแก่พระมหากษัตราธิราชอยู่แล้ว และเสวตรฉัตรซึ่งยังหยิบไว้ ขอจงบันดลกางขึ้นให้เห็นประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวงตามคำอธิษฐานนี้เถิด ครั้นเสนาบดี

TUDo 26/05/2563

ราชปโรหิตทั้งปวง ประกอบพระนามอิษฐานดังนั้นแล้ว เศวตฉัตร์ซึ่งหุบอยู่นั้นก็กางขึ้น เห็นเป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก ประจักษ์แก่ตาคนทั้งปวง ขณะนั้นสมณชีพราหมณ์เสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิตทั้งปวง ก็ถวายพระนามพระยานั้อย จึงออกพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าสีหราชาธิราชสยมา แต่คนภายนอกออกพระนามเรียกสีหอักษรในเบื้องต้นทั้งสองนั้นมิถึง เรียกแต่พระเจ้าราชาธิราช

ลุศักราช ๗๔๙ ปี ครั้น เสร็จ การพระ ราชพิธีปราย คาภิเศก แล้วแต่นั้นมาเมืองพระโคก็โปรดให้เรียกว่ากรุงหงสาวดีตามเดิม ด้วยเป็นเมืองหลวงมาแต่ก่อน ครั้น ว่าเวลา ค่ำพระเจ้าราชา ธิราช เสด็จ เข้าที่ศิริไสยาสน์เหนือแท่น ที่พระ บรรทม ครั้น เวลาอุสาโยค ตื่นจาก ที่พระศิริไสยาสน์ก็ทรงจินตนาการถึงผู้มีบำเหน็จความ ชอบชั่ง ได้ทำสง ครามมา แต่ปางหลังบัดนี้เสร็จราชการได้ปราบดาภิเษกเป็นกษัตราธิราช แล้วก็ยังจะได้ปราย บรรดาเมืองขึ้นเมืองออกสืบไปอยู่ ซึ่งผู้ใดกระทำการมาด้วยแต่ก่อน จำจะปลูกเลี้ยงจัดแจงตั้งแต่งตามฐานานุศักดิ์โดยสมควร ครั้นทรงพระดำริแล้วก็เสด็จออกยังท้องพระโรงราชพินิจฉัย พร้อมด้วยเสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวง หมอบเฝ้าอยู่ตามตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อย จึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้พ่อมอญเป็นสมิงพ่อเพชร์ โปรดตั้งมังกันจิเป็นราชมนู โปรดให้พ่อเลศเป็นสมิงนนทะสุริยะ มะสอดเป็นสมิงนนทะพะละ พ่ออู่หมอเฒ่าเป็นสมิงพระตะเบิด มะเกาะเป็นสมิงสิริยพรหมมา มะลอเป็นสมิงอินท์มะเรดเป็นสมิงธรรมราชา มะพะโดเป็นสมิงระยะสู แต่บรรดาผู้มีบำเหน็จ

ความชอบทั้งนั้น ก็โปรดตั้งแต่งตามตำแหน่งผู้ใหญ่ผู้น้อย ตั้งอยู่ในยศถาศักดิ์เป็นอันมาก แล้วก็ทรงพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค โดยสมควรตามถานานุกรมเสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสสั่งชาวพระคลังเจ้าพนักงานทั้งปวง ให้ตรวจตราสิ่งของในท้องพระคลังจงทุกพนักงาน

ฝ่ายชาวพระคลังทั้งปวงตรวจเสร็จแล้ว จึงเข้ากราบบังคมทูลว่าสิ่งของในท้องพระคลังทั้งนั้นอน ๆ ก็อยู่สิ้นมิได้เป็นอันตราย บัดนี้ยังขาดอยู่แต่พระอำมรงค์เพชรสิบวงของค่าควรเมือง ด้วยพระมหาเทวีให้มาเรียกเอาไป แต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมิได้เสด็จสวรรคต พระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระโกรธจึงตรัสสั่งให้ไปเรียกเอามา

ฝ่ายเสนาบดีก็ออกมาเรียกเอากับพระมหาเทวี ๆ เอาซ่อนไว้ในมวยพระเกศแล้วก็แกล้งออกส่งให้ เสนาบดีจึงนำเข้าไปถวายพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็ทรงพระราชทานให้แก่เมียมะนก ซึ่งเป็นพระนางยี่ราชเทวี แล้วพระองค์จึงตรัสสั่งให้จัดแจงทแกล้วทหารช้างม้า และเครื่องสาตราวุธสำหรับทัพยกทัพเรือ ตระเตรียมตามขบวนพิชัยสงครามพร้อมมูลเสร็จแล้ว พระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสสั่งให้นำเครื่องราชาภิเษก ของสมเด็จพระราชบิดานั้นไปบูชาไว้ที่พระมุเตาและเจดีย์ฐาน ซึ่งต้องกับพระนามของพระองค์นั้นเสร็จแล้ว ครั้นอยู่มาเป็นเวลากลางคืน สมเสด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จเข้าสู่ที่พระบรรทม พอเวลาใกล้รุ่งก็ทรงพระสุบินนิมิตว่า มีดาวลอยมาแต่ยนนภาลัยอากาศเป็นหลายดวงตกลงมาอยู่ที่พานพระศรี พระองค์จึงเอา

TUDC 26/05/2563

ผ้าพระหัตถ์ยกดวงดาวเหล่านั้นไว้ได้หมด พอสิ้นลักษณะพระสุบินนิมิต
สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ตื่นจากที่พระบรรทม จึงเสด็จออกพร้อมด้วย
เสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตทั้งปวง ตรัสสั่งให้หาราชมนูมาทำนาย
พระสุบิน ตรัสเล่าให้ฟังถึงสุบินโดยในนิมิต ราชมนูจึงกราบทูลทำนายว่า
ซึ่งดาวตกลงมาแต่นภากาศลงที่พานพระศรีเป็นหลายดวง และซึ่งพระองค์
เอาผ้าพระหัตถ์ปิดไว้ได้นั้นลักษณะพระสุบินดังนี้ เป็นชัยมงคลศุภนิมิต
ประเสริฐยิ่งนักคือลำแดง เหตุที่พระองค์จะได้ปราบเสี้ยนศึกศัตรูให้ราบคาบ
แต่บรรดาเมืองขึ้นเมืองออก และราษฎรประเทศทั้งปวงซึ่งเป็นเสี้ยนหนาม
หลักตอยังมิได้อ่อนน้อมนั้น ก็เกรงพระเดชานุภาพเข้ามาอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์
ของพระองค์สิ้น

พระเจ้าราชาธิราชได้ฟังราชมนูทูลทำนายนิมิตดังนั้น ก็ยินดี
พระทัยนัก จึงพระราชทานขันสรงพระพักตร์ทองคำประดับพลอยใบหนึ่ง
ให้แก่ราชมนู ครั้นอยู่มาพระเจ้าราชาธิราชเสด็จไปกระทำพลกรรม
ยังสรวงเทพยดาอารักษ์ที่ดอนโพธิ์แห่งหนึ่ง อยู่ในทิศตะวันตกเมืองหงสาวดี
ตามประเพณีพระมหากษัตราธิราชเจ้าแต่ก่อน แล้วก็เสด็จกลับคืนเข้าพระนคร
ครั้นเวลากลางคืนก็ทรงพระสุบินนิมิตอีก ว่าพระจันทร์ชักรถไปตามจักรราศี
ส่องสว่างโลก บรรดาดาวตรงหน้าพระจันทร์นั้นหายไปสิ้นพระเจ้าราชาธิราช
ก็ให้หาราชมนูเข้ามาทำนาย ราชมนูจึงทูลทำนายความว่า ดวง
พระจันทร์นั้นคือได้แก่พระองค์ผู้ทรงพระเดชานุภาพ ดาวนั้นได้แก่เมืองขึ้น
ทั้งปวง อันยังมิได้อ่อนน้อม ซึ่งว่าพระจันทร์ชักรถลอยไปตามจักรราศี

TUDC 26/05/2563

และดวงดาวหายไปสิ้นก็นั้น ถ้าพระองค์เสด็จยกพยุหโยธาทัพไปเมืองใด เมืองนั้นก็มิได้ต่อต้านกับพระองค์ได้เลย จะระย่อกลัวเกรงพระเดชไปสิ้น

พระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังราชมนูทำนายดังนั้น ต้องกันกับสุบินชอบพระทัยนัก จึงพระราชทานเมืองรอญยะให้ขึ้นแก่ราชมนู ครั้นอยู่มาสมิงสามแหลกซึ่งกินเมืองวานนั้น ตั้งแข็งเมืองต่อพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้กำหนดทหาร ช้างม้าเครื่องศาตราวุธพร้อมเสร็จ พระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนินกองทัพยกไปตีเมืองวาน ครั้นไปถึงเมืองวาน ทหารทั้งปวงตีหักเข้าเอาเมืองได้

ฝ่ายทหารจับได้สมิงสามแหลกเจ้าเมืองวานนั้น ก็ฆ่าเสียในที่รบ พระเจ้าราชาธิราชได้ทราบแล้ว จึงตรัสติเตียนทหารทั้งปวง ว่าสมิงสามแหลกคนนี้ มีฝีมือแกล้วกล้าหายากนัก ซึ่งว่าเขาแข็งเมืองไว้ทั้งนี้ เพราะยังไม่เชื่อบุญญาภิสมภารแห่งเราเขาผิดแต่ครั้งเดียวพอจะเลี้ยงได้อยู่ ถ้าพาตัวมาถึงเรา ๆ ก็จะงดโทษไว้ ว่ากล่าวสั่งสอนให้อ่อนน้อมต่อเราได้

ฝ่ายทหารซึ่งฆ่าสมิงสามแหลกเสียนั้น ครั้นได้ฟังพระราชโองการตรัสก็ตกใจ รู้ว่าตัวผิดก็ทูลขอโทษ พระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระกรุณาโปรดยกให้

ขณะนั้นจึงสมิงสามผลัดเจ้าเมืองแตร ครั้นรู้ว่าพระเจ้าราชาธิราชยกมาตีเมืองวานได้แล้วก็คิดสะดุ้งกลัว จึงเข้ามาอ่อนน้อมต่อพระเจ้าราชาธิราช และพระเจ้าราชาธิราชได้ตีเมืองวานแล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้พ่อสามเกลียวซึ่งเอาทองมาถวาย ทูลขอเมืองวานแต่ก่อนนั้น เป็น

TUDC 26/05/2563

สมิงสามแหลกกินเมืองวานแล้วจึงจัดแจงกองทัพจะยกไปตีเมืองนครเพน สมิงสามผลัดนั้นก็ยกไปด้วย

ขณะเมื่อพระเจ้าราชาธิราชยกไปยังมิถันถึงนั้น สมิงอายพะยูญเจ้าเมืองนครเพน มีกิจธุระลงไปหาพระตะบะเมืองเมาะตะมะให้พ่อกองผู้บุตรอยู่รักษาเมือง ครั้นพระเจ้าราชาธิราชยกมาถึงเมืองนครเพน จึงตรัสสั่งให้พลทหารล้อมเมืองเข้าไว้แน่นหนาเป็นสามารถ

ฝ่ายพ่อกองก็ครั้นคร้ามกลัว มิได้แต่งทหารออกสู้รบรักษาเมืองนั้นไว้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จทรงช้างพระที่นั่งเลียบเมืองนครเพน ทอดพระเนตรเห็นโรงช้างแห่งหนึ่งซึ่งปลูกไว้ริมเมือง จึงให้ทหารเอาไฟจุดโรงช้างเข้า เปลวไฟลุกแรงนัก ลมพัดหอยเอาลูกไฟเข้าไปติดใหม้เรือนพ่อกองผู้บุตรสมิงอายพะยูญ ช้างม้าผู้คนในเมืองก็แตกตื่นวุ่นวาย

ฝ่ายพ่อกองก็วิ่งออกมาให้ทหารดับไฟ ช้างคนมาเบียดพ่อกองล้มทับเข้ากับเพิงเรือน ตัวบแยนยับย่อยไป ทหารทั้งปวงช่วยมิทัน ตัวพ่อกองก็ถึงแก่ความตายในขณะนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงทราบ ก็ให้ทหารยกเข้าตีกำแพงเมืองโดยง่าย พระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จเข้าประทับอยู่ในเมืองนครเพน แต่ฝ่ายทแกล้วทหารทั้งปวงนั้นให้ตั้งอยู่นอกเมือง

ขณะนั้นสมิงสามผลัดซึ่งยกมาแต่เมืองแตร และมาอ่อนน้อมต่อพระเจ้าราชาธิราชนั้น ทหารเอกมีผมผู้หนึ่งชื่อมะสะลุมมาด้วย สมิงสามผลัดกับมะสะลุมเกิดวิวาทขาดหมางกันด้วยเหตุการณ์สิ่งหนึ่ง มะสะลุมก็มีความน้อยใจ เข้ามาถวายตัวเป็นทหารอยู่ด้วยพระเจ้าราชาธิราช

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายมะกรานเจ้าเมืองกรานรู้ว่า พระเจ้าราชาธิราชยกมาตั้งทัพอยู่เมืองนครเพน มะกรานจึงจัดทหารมฝมือได้ห้าร้อย ยกมาตีปล้นพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งตั้งอยู่นอกเมืองนั้นแตกในเวลากลางคืนให้ทหารเอาเพลิงจุดเผาค่ายนอกเมืองเสียสิ้น กองทัพซึ่งตั้งอยู่นอกเมืองนั้นก็แตกกระจัดกระจายไป ทหารพระเจ้าราชาธิราชล้มตายเป็นอันมาก ขณะเมื่อมะกรานมาปล้นทัพนั้นแสงเพลิงเผาค่ายสว่างไปเห็นตัวคนถนัด มะกรานนั้นขี่ช้างยืนอยู่ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จมาประทับอยู่บนเชิงเทิน ทอดพระเนตรออกไปเห็นมะกรานขี่ช้างยืนอยู่ ก็ทรงพระโกรธจึงตรัสว่า อ้ายมะกรานนี้มันองอาจนัก ทำไฉนเราจะได้ศีรษะมัน และเมื่อทรงตรัสอยู่นั้น มะสะลมทหารมฝมือสะพายดาบรักษาพระองค์อยู่ในพระเจ้าราชาธิราช ครั้นได้ยินพระโองการตรัสดังนั้นก็คิดใจ จึงคิดว่าเราพึงมาถวายตัวเป็นข้าทหารใหม่ยังหาได้ทำเหน็จความชอบชนะศึกและหักศึกสักครั้งหนึ่งไม่ ครั้งนี้จะเป็นการหน้าพระที่นั่ง เห็นได้ท่วงทีดีอยู่แล้ว เราจะออกไปตัดศีรษะมะกรานเข้ามาถวายให้จงได้ ครั้นคิดดังนั้นแล้วก็ใจเบาไป จะได้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้ทราบก่อนหามิได้ มะสะลมก็หยิบได้ชะลอมใบหนึ่งแล้วเอาหม้อข้าวใส่ลงในชะลอม มือหนึ่งถือดาบมือหนึ่งถือชะลอมจะออกประตูนายประตูเปิดให้มิทัน จึงโดดเผ่นลงจากกำแพงไกลออกไปสามวา แล้วทำกลอุบายวิ่งปลอมร้องออกไปว่า ข้าพเจ้าตัดศีรษะทหารเอกพระเจ้าราชาธิราชได้คนหนึ่ง จะเอามาถวาย

ฝ่ายทหารมะกรานได้ยินดังนั้นไม่ทันพิจารณา ก็หาสงสัยไม่คิดว่าทหารพวกตัว จึงให้มะสะลมถือชะลอมเข้าไปจนถึงมะกราน ๆ ได้ยินเสียง

TUDC 26/05/2563

มะสะลุมร้องดังนั้น คิดว่าทหารของตัวได้ศรยะมารึงก็ดีใจ มะกรานชะโงกหน้าลงมาดู มะสะลุมเห็นได้ทีก็โดดขึ้นฟันศรยะมะกรานแม่ทัพได้ มะสะลุมก็สลัดหม้อข้าวในชะลอมนั้นออกเสีย แล้วก็เอาศรยะมะกรานใส่ลงในชะลอม แล้วก็วิ่งออกมาทำอุบายร้องว่าท่านให้เอาศรยะข้าศึกไปเสียบเสีย มะสะลุมก็วิ่งกลับเข้ามาเมือง และขณะเมื่อมะสะลุมออกไปตัดศรยะมะกรานบนคอช้างนั้น แสงเพลิงสว่างรุ่งเรืองพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นรู้จักตัวอยู่ จึงตรัสสั่งให้เปิดประตูเมืองรับ มะสะลุมก็เอาศรยะมะกรานเข้ามาถวาย แล้วกราบทูลซึ่งทำกลอุบาย มิให้พวกทหารมะกรานสงสัยได้ดังนั้นทุกประการ พระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ดีพระทัย จึงตรัสสรรเสริญมะสะลุมว่า ท่านนี้ผมอเข้มแข็งยิ่งนัก มิเสียทีที่เกิดมาเป็นชายชาติทหาร นานไปเบื้องหน้าเราจะชุบเลี้ยงท่านให้ถึงขนาด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสสรรเสริญดังนี้ แต่หาได้พระราชทานสิ่งใดให้แก่มะสะลุมไม่ ด้วยทรงพระราชดำริว่า มะสะลุมกระทำความชอบทั้งนี้ก็ดีอยู่แล้ว แต่เสียหน่อยหนึ่งเพราะใจเบาหาบอกเล่ากับเราก่อนไม่ ครั้นจะพระราชทานบำเหน็จรางวัลในขณะนี้ก็มิควร สิ้นไปเมื่อหน้าทหารทั้งปวงจะเอาเยี่ยงอย่างมิจิตประมาทในกิจราชการ ก็จะเสียขนบธรรมเนียมพระราชประเพณีไป

ฝ่ายพวกกองทัพมะกรานซึ่งยกมา พอรู้ว่ามะกรานตายก็แตกหนียกกลับไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทแกล้วทหารทั้งปวงว่า เมืองวานเมืองนครเพนเราก็ได้แล้ว บัดนี้เราจะยกลงไปตีเมืองเมาะลำเลิงและเมืองเมาะตะมะสะมิงสามผลัดจึงกราบทูลว่า เมืองเมาะลำเลิงเมืองเมาะตะมะสองเมืองนี้เข้มแข็งนัก ถ้ายกไปเห็นจะต้องรบพุ่งกันถึงสาหัส

TUDC 26/05/2563

ผู้คนจะล้มตายมาก จึงจะได้ขอเชิญพระองค์ประทับแรมอยู่ณ เมืองนครเพน ให้สำราญพระทัยก่อนเถิด ข้าพเจ้ากับเสนาบดีทแกล้วทหารทั้งปวง จะขอยกไปตีเมืองกราน ด้วยยังคนเจ้าเมืองกรานยกลงมาปล้นกองทัพหลวง ทหารก็ออกไปตักศึรษะได้ถึงแก่ความตาย เมืองกรานก็ว่างเปล่าอยู่ หาเจ้าเมืองมิได้ ผู้คนมีเป็นอันมากก็จะระส่ำระสายอยู่ ข้าพเจ้าจะขออาสาขึ้นไปตีเมืองกราน กวาดเอาผู้คนช้างม้าทั้งปวงมา ประกอบด้วยกองทัพหลวงได้มากแล้ว จึงยกเข้าตีเมืองเมาะลำเลิงเมืองเมาะตะมะก็เห็นจะได้โดยง่าย

พระเจ้าราชาธิราชทรงเห็นชอบด้วย จึงโปรดให้สมิงสามผลัดทัพหนึ่ง สร่ายสงครามทัพหนึ่ง อำมาตย์ทินมณีกรอดทัพหนึ่ง หะนารายน์ทัพหนึ่ง เปิคไขทัพหนึ่ง เป็นห้าทัพประกอบด้วยช้างม้ารพลเครื่องสรรพาวุธพร้อมเสร็จ ครั้นได้ฤกษ์นายทัพทั้งห้าก็ถวายบังคมลายกออกไป ขณะเมื่อนายทัพทั้งห้าเคลื่อนกองทัพไปยังไม่ถึงเมืองกราน

ฝ่ายสมิงพระตะบะเจ้าเมืองเมาะตะมะ กับสมิงอายพะบูญและอุเลว จึงไปปรึกษากันว่า กองทัพพระเจ้าราชาธิราชครั้งนี้เข้มแข็งนัก ยกมาตีได้เมืองวานแล้ว ยกลงมาเมืองนครเพนก็ได้เมืองโดยง่าย กำลังเราก็น้อยลง ประหนึ่งเจ้าเมืองกรานยกทัพไปต่อต้านก็เสียตัว ผู้คนในเมืองกรานก็ระส่ำระสายหาที่พึ่งมิได้ครั้งนี้เห็นว่าศึกพระเจ้าราชาธิราช จะยกมาถึงเมืองเราเป็นมั่นคงถ้าและกองทัพพระเจ้าราชาธิราชยกมาตั้งเมืองกรานเหนือน้ำได้แล้วกำลังศึกก็จะมากขึ้น ฝ่ายผู้คนข้างเรานอยจะขัดสนนัก จำจะ

TUDC 26/05/2563

ให้กองทัพไปรักษาเมืองกรานไว้ให้มั่นคงได้ ครั้นปรึกษาเห็นชอบด้วยกันแล้ว พระตะบะจึงแต่งให้สมิงอายพะยูญกับอุเลวคุมกองทัพเรือยกขึ้นไปถึงเมืองกราน พอกองทัพเปกไข กองทัพสร้อยสงคราม กองทัพหะนารายน์สามนายนี้มาถึงก่อน กองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอกกับสมิงสามผลัดสองกองทัพนี้ยังมิมาถึง และกองทัพเมืองเมาะตะมะกับกองทัพสร้อยสงคราม กองทัพหะนารายน์ กองทัพเปกไขถึงพร้อมกันเข้า

ฝ่ายกองทัพสมิงอายพะยูญ ก็ยกเข้าตีกองทัพสร้อยสงครามหะนารายน์เปกไขแตกกระจัดกระจายทหารทั้งปวงล้มตายบ้างหนีเข้าป่าบ้างหนีลงมาถึงกองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอก และสมิงสามผลัด อำมาตย์ทินมณีกรอกกับสมิงสามผลัด เห็นกองทัพทั้งสามกองแตกมา ก็ให้หยุดทหารมั่นไว้ อำมาตย์ทินมณีกรอกกับสมิงสามผลัดจึงปรึกษากันว่ากองทัพเรามาถึงห้าทัพแตกเสียสามทัพแล้ว แต่เราสองทัพนี้เห็นกำลังน้อยนักเราถอยกองทัพไปก่อนหรือ ๆ จะยกเข้าตีเป็นประการใด

ฝ่ายสมิงสามผลัดจึงว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชโองการตรัสใช้ให้เรามากระทำสงครามด้วยกันทั้งห้าทัพ ถึงมาดว่าแตกไปสามทัพแล้วแต่กองเราทั้งสองยังมิได้รบพุ่ง พวกทแกล้วทหารทั้งปวงก็เป็นปกติอยู่ ถ้าถอยทัพไปนี้มิควร จะเป็นโทษ จำเราจะให้สงบไว้คุ้มท่วงทีข้าศึกก่อน เห็นกองทัพอายพะยูญจะสำคัญว่ากองทัพนี้แตกไปสิ้นแล้วหามีทัพผู้อื่นอีกไม่ ก็จะประมาทเที่ยวเก็บเอาข้าวของเครื่องศาตราวุธลงเรือทุกเรือ พอผู้คน

TFDC 26/05/2563

กระจัดกระจายเสียขบวนแล้ว เราจะยกโจมตีในขณะนั้นก็จะได้ชัยชนะโดยง่าย อำมาตย์ทินมณีกรอดก็เห็นชอบด้วย จึงสรรเสริญว่าผู้ญญาท่านคิดนักจึงให้กองทัพทั้งนั้นตั้งสงบอยู่ชายป่าไม่ให้ข้าศึกเห็น

ฝ่ายกองทัพสมิงอายพะบูญครั้นมีชัยชนะแล้วก็มาดประมาทคิดว่ากองทัพแตกหนีไปสิ้นแล้ว ก็ชิงกันขนเก็บเอาเครื่องศาตราวุธและข้าวของบรรทุกเรือสับสนวุ่นวายอยู่ อำมาตย์ทินมณีกรอดกับสมิงสามผลัดเห็นได้ท่วงทีดังนั้น ก็ยกพลทหารออกโจมตีกองทัพสมิงอายพะบูญและอุเลว ทหารสมิงอายพะบูญและอุเลวนั้นไม่ทันรู้ตัวก็แตกหนีล้มตายพลัดพรายไปเป็นอันมาก และไพร่พลทั้งสองทัพนั้นทิ้งเรือเสียหนีไปทางบก แต่ตัวสมิงอายพะบูญกับอุเลวนั้น ผมอกล้ำฉวยคายคนละสองมือ โจนหนีลงเรือน้อยได้ ทหารตามจับมิทันก็รีบล่องลงไปในเมืองเมาะตะมะ

ขณะนั้นสร่ายสงครามเป็กใชหะนารายน์และรี้พลทั้งสามทัพซึ่งแตกไปก่อนนั้น ตั้งก่อสร้างสุมควบคุมกันเข้าได้ ครั้นรู้ว่ากองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอดสมิงสามผลัดเข้าโจมตีกองทัพสมิงอายพะบูญและอุเลวแตกไปแล้ว ก็เข้ามาพร้อมกันด้วยกับกองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอดและสมิงสามผลัด ฝ่ายสมิงอายพะบูญและอุเลวรีบหนีล่องลงมาถึงเมืองเมาะตะมะแล้ว ก็เข้าไปแจ้งเหตุแก่พระตะบะตามความได้สู้รบแพ้และชนะทุกประการสมิงพระตะบะได้แจ้งดังนั้นก็ตกใจ คิดกลัวเกรงเดชานุภาพพระเจ้าราชาธิราชเป็นอันมาก จึงปรึกษากันว่าถ้ากระนั้นเราจะอยู่รบมิได้ ด้วยกองทัพพระเจ้าราชาธิราชมีกำลังนัก ถ้าพระเจ้าราชาธิราชยกมาย่ำยีเมืองเราแล้ว รี้พลทแกล้วทหารข้างเราน้อยกว่า เห็นเหลือกำลังจะสู้รบจะได้ความขัดสน เราเร่ง

คิดอ่านหนีเสียเถิด สมิงพระตะยะกับสมิงอายพะยูญและอุเลว ก็ให้ขนข้าวของเงินทองเสบียงอาหารลงบรรทุกเรือรบใหญ่ ทั้งผู้คนข่าวไพร่พร้อมแล้ว แต่แม่อายพะโรภรรยานั้นเมียอมไป จะอยู่สู้ตายในเมือง สมิงพระตะยะกับสมิงอายพะยูญและอุเลวนั้นก็ให้ใช้ใยออกเรือพากันแล่นหนีไปข้างเมืองแขก

ฝ่ายชาวเมืองเมาะตะมะ ก็พากันหนีไปหากองทัพพระเจ้าราชาธิราชเป็นอันมาก สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงทราบว่าพระตะยะหนีไปจากเมืองแล้ว พระองค์กรีธาทัพยกมายังเมืองเมาะตะมะ กองทัพอำมาตย์กินมณีกรอดและสมิงสามผลัด เป็กไขหะนารายน์สร่ายสงคราม ห้าทัพนั้น ก็ยกลงมารวบกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ณ เมืองเมาะตะมะ อำมาตย์กินมณีกรอดกับสมิงสามผลัด จึงเข้ากราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตามมีเนื้อความมาแต่หลังทุกประการ ครั้นพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังสมิงสามผลัด และอำมาตย์กินมณีกรอดทูล ซึ่งคิดการสงครามเอาชัยชนะได้ พระองค์ก็ดีพระทัยนัก แต่ทรงพระโกรธสร่ายสงคราม เป็กไข หะนารายน์ผู้แตกทัพนั้น ว่าไม่ระมัดระวังข้าศึกทำให้แตกพ่ายมา เสียพระเกียรติยศตรัสสั่งให้ลงโทษนายทัพทั้งสามถึงสิ้นชีวิต จึงสมิงสามผลักอำมาตย์กินมณีกรอดกราบทูลว่า ซึ่งนายทัพทั้งสามแตกพ่ายมานั้น โทษผิดถึงสิ้นชีวิตตามยุทธพระราชบัญญัติการศึกก็จริงอยู่แล้ว แต่ข้าพเจ้าทั้งสองขอรับพระราชทานโทษนายทัพทั้งสามไว้ครั้งหนึ่งจะได้ทำราชการสงครามชดเชยพระเดชพระคุณสืบไปภายหน้า ซึ่งนายทหารทั้งสามแตกทัพมานั้นจะเป็นเพราะประมาทไม่ระมัดระวังหามิได้ เพราะรับเข้ากองทัพไปรวดเร็ว

มิได้พักผ่อนทหาร ๆ ทั้งปวงก็เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ครั้นไปถึงก็อดโรยถอยกำลังลงฝ่ายข้าศึกยกกองทัพเรือมาทหารทั้งปวงมีกำลังมิได้เหน็ดเหนื่อยจึงรุมกันเอาชัยชนะมิได้ อุปมาดังคนอดอาหารอยู่สามวันกำลังน้อยจะเข้าปล้ำชกกับคนที่บริโภคอาหารอยู่ทุก ๆ วันละสามเวลาก็ย่อมแพ้แก่คนมีกำลัง ซึ่งได้บริโภคอาหารอยู่ทุกวัน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็เห็นชอบด้วยจึงพระราชทานยกโทษให้ แล้วทรงพระกรุณาโปรดตั้งให้สมิงสามผลัดเป็นสมิงพัชชะพระราชทานเครื่องยศและเงินทองเสื้อผ้าเป็นบำเหน็จรางวัลโดยสมควรแก่ความชอบ ครั้นแล้วพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสสั่งให้คุมเอาตัวแม่อายพะโรภรรยาพระตะบะออกมา ทรงซักถามด้วยพระองค์ว่า ทรัพย์ข้าวของเงินทองเอาไปไหนเสียสิ้น แม่อายพะโรจึงให้การทูลว่า สิ่งของเงินทองนั้นสมิงพระตะบะเอาไปสร้างพระพุทธรูป เป็นการกุศลเสียสิ้นแล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสถามว่า ซึ่งเงินทองของพระตะบะ ๆ เอาไปทำพระปฏิมากรเป็นการกุศลเสียแล้วนั้นยกไว้ แต่เงินทองสิ่งของ ๆ พระราชบิดากูเป็นอันมาก ซึ่งพระตะบะเก็บริบไว้นั้น เอาไปไว้เสียที่ไหนเล่า

ฝ่ายแม่อายพะโร ครั้นพระเจ้าราชาธิราช ตรัสซักถามดังนั้นก็เกรงกลัวพระราชอาญายิ่งนัก ทูลความมิได้ร่ออก ให้ประหม่าเสียงสั่นกราบทูลหน้าเป็นหลัง ๆ เป็นหน้าเลื่อนเปื่อนอยู่ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระโกรธ จึงตรัสว่าเดิมมันให้การเป็นสำนวน ครั้นซักถามหนักเข้า มันพูดไม่ได้ร่ออก จึงตรัสสั่งให้เจ้าเสนเชื้อพระวงศ์ผู้หนึ่งเป็นคุลาการ ให้คุมตัว

TUDC 26/05/2563

แม่อายพะโรออกไปซักถาม ลับสาวเอาเงินทองของสมเด็จพระราชชิดาให้สิ้นเชิงจงได้ เจ้าเสนรัยพระยรมราชโองการแล้ว ก็ถวายบังคมลาคุมเอาตัวแม่อายพะโรออกไปซักถาม แล้วก็เร่งเอาเงินทองของหลวงแก่แม่อายพะโรได้สิ้น จึงนำเข้ามาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงให้หาเสนายกเข้ามาเฝ้าพร้อมกันแล้วก็ตรัสปรึกษาความชอบ โปรดให้พระยาพะตะเบ็ดไปกินเมืองวาน นาย ทัพนายกองทั้งปวงซึ่งมีความชอบในสงครามนั้น ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้รั้งเมืองทุกคนตามถานานุกรม แล้วให้สมิงติศกุมารกินเมืองเมาะตะมะ ตามได้ว่าไว้แต่ก่อน

ขณะนั้นยกกองเจ้าเมืองทะละตั้งแข็งเมืองอยู่ มิได้มาอ่อนน้อมต่อพระเจ้าราชาธิราช ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจัดแจงเมืองเมาะตะมะให้ราบคาบเสร็จแล้ว ก็ยกพยุหโยธาทัพพะเสด็จกลับมากรุงหงสาวดี ขณะเมื่อพระเจ้าราชาธิราชได้เมืองเมาะตะมะนั้นจุลศักราช ๗๕๐ ปี ครั้นเสด็จดำเนินกองทัพมาถึงเมืองตกคล้า เป็นเมืองขึ้นแก่กรุงหงสาวดี แต่ว่างอยู่ยังหาเจ้าเมืองมิได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็เสด็จหยุดประทับพักพลทหารอยู่ในเมือง จึงทรงพระราชดำริว่าบรรดาทแกล้วทหารซึ่งมีชัยชนะแก่สงครามนั้น เราก็ได้ปูนเลี้ยงให้มียศศักดิ์ให้เครื่องอุปโภคบริโภคเสร็จแล้ว แต่มะสะลุมเป็นทหารมีผมอ ซึ่งองอาจออกไปตัดศีรษะมะกรานมาได้ดังใจประสงค์นั้นเป็นคนมีความชอบมาก ยังหาได้ปูนบำเหน็จรางวัลสิ่งใดไม่ ครั้นจะให้หาตัวมาปูนบำเหน็จต่อหน้าคน ทุกคนมีความชอบทั้งปวงบัดนี้เล่าก็ไม่สมควร เพราะว่าเมื่อมะสะลุมจะออกไปตัดศีรษะมะกรานนั้น ก็มิได้

เข้ามารับอาสายอกกล่าวให้เรารู้เหตุผล ก่อนเย็นคนเยาความอยู่หน่อยหนึ่ง ทำให้เสียขนบธรรมเนียมเสนานุวัตร์ เย็นคุณกับโทษเจือกัน เราจะปันบำเหน็จรางวัลมะสะลุมมิให้รู้ตัวบ้าง ครั้นทรงพระดำริดังนั้นแล้วจึงตรัสสั่งให้ปลูกตำหนักใหญ่หลังหนึ่ง ประกอบด้วยเตียงตั่งที่นั่งที่นอนเครื่องบริโภคอาสน์อิงเขนย พร้อมด้วยอุปเทียนชาวลาเลียดทองพานทองน้ำเต้าทอง คายผึ้กทอง ครบเครื่องยศสำหรับผู้รักษาเมือง มีนางนักสนมขับร้ำบำเรออยู่ . แล้วพระราชทานนางห้ามสาวรูปงามผู้หนึ่ง ชื่อนางเกษราเป็นยุติธรรมผู้มีตระกูล ให้อยู่รักษาจึงให้เขียนเป็นอักษรสำเนาความ และพระราชทานนามที่ตั้งลงในแผ่นสุพรรณบัฏ ใส่ผ้ากระหมวดไว้ในพานทองตั้งไว้บนที่สูงจึงตรัสสั่งสมิงพัชชะว่าถ้าเราไปแล้ว ให้สมิงพัชชะหาตัวมะสะลุมมากินเลี้ยง แล้วชักชวนให้มะสะลุมให้กินสุราเมาจงหนัก ถ้าเห็นมะสะลุมเมาสนิทสมประดีแล้ว จึงให้คนยกขึ้นไปวางบนเตียงในที่ตำหนักนั้น ให้พระราชทานสิ่งของทั้งนี้แก่มะสะลุมสิ้น และให้กินเมืองตีกลองด้วย สมิงพัชชะก็รับพระราชโองการใส่เกล้า ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสสั่งการเสร็จแล้ว ก็ให้เคลื่อนพลพยุหโยธาทัพ เสด็จกลับไปกรุงหงสาวดี

ฝ่ายสมิงพัชชะจึงสั่งคนใช้ ให้แต่งโต๊ะเครื่องเลี้ยงพร้อมด้วยเหล้าข้าวคาวหวานเสร็จแล้ว ก็ให้เชิญขุนนางกรมการและนายทหารทั้งปวงมากินเลี้ยง ที่ตำหนักใหม่นั้นแล้ว จึงให้หาตัวมะสะลุมเข้ามากินเลี้ยงกับด้วยขุนนางกรมการทั้งปวงหวังจะให้รื่นเริงสบาย มะสะลุมมาถึงก็คำนับสมิง

พัชชะตามอย่างธรรมเนียม สมิงพัชชะรับคำนัยแล้วก็พูดปราศรัย เชิญให้มะสะลุมกินเลี้ยง ชวนให้เสพสุราพลางพูดกันพลาง ด้วยเรื่องการสงคราม สมิงพัชชะจึงเรียกหญิงคนใช้ให้เข้ามา คอยรินสุราคำนับให้มะสะลุมแล้วจึงกล่าวสรรเสริญยกยอมะสะลุมว่า ท่านนี้มผมอกล้าหาญนัก สมควรเป็นทหารเอกของพระเจ้าอยู่หัวแล้ว เมื่อท่านออกไปตีศึกยะมะกรานเขามาถวายนั้น เราเห็นแล้วก็ให้ครั่นคร้ามในอกชมผมท่านอยู่มิได้ขาด ถึงสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและขุนนางทั้งปวงก็สรรเสริญปัญญาความคิดท่านเป็นอันมาก ไม่ช้านานเห็นท่านจะได้ยศถาศักดิ์อันใหญ่ยิ่ง มีชื่อเสียงปรากฏในแผ่นดินเป็นมั่นคง เรามิใช่รักท่านเหมือนหนึ่งญาติ เพราะจะได้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปภายหน้าขัดขวางสิ่งใดในการสงครามจะได้พึ่งกัน ซึ่งท่านกับเรามีความขาดหมางกันเล็กน้อยแต่หลังนั้นท่านอย่าถือโกรธของอดโทษให้แก่เราเถิด

มะสะลุมเสพสุรายังไม่เมานัก จึงพูดถ่อมตัวว่า อันผมอและสติปัญญาข้าพเจ้านี้เป็นประมาณจะจัดว่าเป็นเอกอย่างยิ่งนั้นมิได้ ซึ่งไปตีศึกยะมะกรานมาถวายนั้น ก็เพราะบุญบารมีของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปกแผ่คุ้มครองไปจึงได้ ซึ่งท่านว่าข้าพเจ้าจะได้ยศถาศักดิ์มีชื่อเสียงปรากฏนั้น ก็ขอสมพรปากท่านเถิด แต่ทแกล้วทหารทั้งปวง ซึ่งได้ทำราชการสงครามนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงโปรดพระราชทานปูนบำเหน็จรางวัล ตามความชอบถ้วนทั่วกันแล้ว แต่ข้าพเจ้าผู้เดียวมิได้รับพระราชทานบำเหน็จรางวัลสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งท่านจะหมายพึ่งข้าพเจ้าผู้น้อยเป็นคน

อาภัพหายศศักดิ์มิได้นั้นเห็นไม่สม ชอบแต่ข้าพเจ้าผู้น้อยจะพึงท่านเป็นผู้ใหญ่ตั้งอยู่ในยศถาศักดิ์จึงจะควร และซึ่งความชุ่นเคืองกันแต่หลังนั้น ข้าพเจ้าหาถือโกรธพยาบาทไม่ ซึ่งท่านรักข้าพเจ้าเหมือนหนึ่งญาตินั้น คุณหาที่สุดมิได้ข้าพเจ้าขอบใจนัก

สมิงพัชชะจึงตอบว่า เรารักท่านโดยฉันญาติอันสนิทมิได้รังเกียจสิ่งใด ซึ่งท่านอดโทษให้นั้น เราขอบใจที่สุด พอมะสะลุมพูดขาดคำลงที่ใด หญิงคนใช้ก็รินสุราคำนับส่งให้ทุกที สมิงพัชชะชวนให้มะสะลุมเสพสุราตั้งแต่เวลาบ่ายจนค่ำ หญิงคนใช้ก็จุดประทีปเทียนชวาลาออกมาตั้งไว้ ณ ที่เลย สมิงพัชชะเสพสุราแต่น้อยไม่เมานัก แต่มะสะลุมนั้นเสพสุราเมาเหล้อขนาดสันสติสมประดีก็เอนตัวหลับไปในที่นั้น สมิงพัชชะจึงให้หญิงคนใช้ ช่วยกันยกมะสะลุมขึ้นไว้บนเตียงที่นอนในตำหนัก แล้วสั่งหญิงเหล่านั้นให้คอยปฏิบัติรักษาอย่าหลับนอน ครั้นเวลาดึกน้ำค้างพรมมะสะลุมก็สร่างเมาตื่นขึ้น เห็นตัวนอนอยู่บนเตียงที่สูง และเห็นนางเกษรารูปงามกับนางข้าเรือนั่งเฝ้ารักษาอยู่ดังนั้นก็ตกใจ คิดว่าสมิงพัชชะแกล้งทำกลล่อลวง จึงลุกขึ้นจะลงจากเตียงที่นอน

ฝ่ายนางเกษราก็ให้นางนักสนมทั้งปวง ซึ่งรักษาตำแหน่งอยู่นั้นเข้ายุดตัวไว้ นางสนมทั้งปวงก็ชวนกันเข้าไปยุดมือเท้ามะสะลุมไว้แล้วคำนับถามว่า หม่อมจะไปไหนเวลาดึกปานนี้ บุญมาถึงได้ขึ้นอยู่ในที่พิมานแล้วไม่ชอบใจฤๅ ฝ่ายมะสะลุมครั้นสติรู้เข้ามาจับต้องถูกตัวดังนั้น ก็ให้เสียวซ่านไปทั้งกายด้วยความกำหนัดยินดี หายกลัวแล้วจึงแสร้งพูดอ่อนน้อมว่า ข้าพเจ้า

TDC 26/05/2563

เมาสุรานักหลับไปไม่รู้สึกตัว มิได้แจ้งว่าผู้ใดยกขึ้นมา ให้นอนอยู่บนเตียงที่สูงดังนี้ ก็เกรงกลัวความผิดนัก และข้าพเจ้าขอถามหน่อยหนึ่ง แม่เทพอิดาทั้งป่วงนี้ เป็นเจ้าของที่พิมานฤๅ นางอักษรผู้ใดเป็นเจ้าของ นางสนมทั้งป่วงได้ฟังก็อายยิ่งอยู่ในที่ชำเลืองค้อนแล้วบอกว่า ข้าพเจ้าเหล่านี้มิใช่เจ้าของเป็นแต่บริวารนางเทพอิดาชื่อหม่อมแม่เกษรา ที่นี่ยิ่งแอบฉากอยู่นั้นเป็นเจ้าของรักษาที่พิมาน ท่านมาเกิดคอยท่าเทพบุตรอยู่ มะสะลุมได้ฟังก็ดีใจ ยิ้มแล้วจึงถามว่า เมื่อไรเทพบุตรจะมาบังเกิดเล่า.

นางสนมทั้งป่วงแกล้งทำเอ็นอายมิได้บอกครั้น มะสะลุมซักถามหนักเข้าก็บอกว่า เทพบุตรท่านมาเกิดอยู่นานแล้ว แต่บุญยังไม่ถึง ท่านก็ทำราชการอยู่ก่อน ยังไม่บุญมาถึงแล้ว เทพยดาจึงอุ้มท่านให้ขึ้นมานอนอยู่ในที่พิมาน แต่ท่านเป็นเทพบุตรชลาด พอเห็นนางพี่เข้าก็ตื่นตกใจกลัว จะวิ่งหนีนางเทพอิดา ผู้รักษาที่พิมาน จึงให้ข้าพเจ้าทั้งป่วงมายุดตัวไว้ มะสะลุมจึงว่า ซึ่งท่านเปรียบเทียบว่าตัวข้าพเจ้านั้น เห็นเกินวาสนานัก แต่อ้างเทพบุตรเทพอิดามาพูดเปรียบเล่นนี้ ข้าพเจ้าก็ยังกลัวความผิดอยู่เพราะไม่รู้เหตุการณ์ดีนักก นางสนมทั้งป่วงจึงว่า หม่อมอย่าคิดแคลงกลัวเกรงสิ่งใดเลย เชิญดูอักษรซึ่งใส่ไว้ในกระหมวดผ้าที่อยู่ในพานทองนั้นเถิด

มะสะลุมได้ฟังดังนั้น ก็ไปหยิบเอากระหมวดผ้ามาแก้ดูอักษรที่จารึกในแผ่นสุวรรณบัฏนั้น มีความว่าซึ่งมะสะลุมเป็นทหารมีฝีมือเข้มแข็ง จึงออกไปตัดศีรษะข้าศึกมาได้ดังใจประสงค์นั้นเป็นผู้มีความชอบมาก ให้มะสะลุมเป็นเจ้าสมิงนครอินทกินเมืองตักกศิลา ในลักษณะอักษรนั้นจะได้ออกพระนามพระเจ้าราชาธิราชหามิได้ มะสะลุมครั้นอ่านสิ้นความแล้ว ก็รู้ว่าสมเด็จพระเจ้า

ราชาธิราชผู้เป็นพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานปูนบำเหน็จให้ด้วยมีความชอบเมื่อได้ตีศรีสัชนาลัยมาถวายนั้น มะสะลุมีความอนิจจังย่ายหน้ามาข้างทิศกรุงหงสาวดี ยกมาขึ้นถวายบังคมสามครั้งแล้ว ก็รับพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภค และนางนักสนมเครื่องดุริยางค์ดนตรี กินเมืองตีกคล้ามาโปรดพระราชทานนั้น และมะสะลุมได้เป็นเจ้าสมิงนครอินทร์กินเมืองตีกคล้าครั้งนั้นชาวเมืองก็สรรเสริญสมิงนครอินทร์ว่า เป็นบุญลาภยิ่งนัก เปรียบประดุจได้ทิพย์สมบัติ ครั้งนั้นกิตติศัพท์ก็เลื่องลือไปในรามัญประเทศทั้งปวง และคนทั้งปวงก็สรรเสริญพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเป็นอันมาก ว่าพระองค์รักข้าทหารยิ่งนัก ปลูกเลี้ยงปูนบำเหน็จให้สมความชอบมิได้ตระหนี่พระราชทรัพย์

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เสด็จดำเนินกองทัพมาถึงกรุงหงสาวดีแล้ว จึงตรัสสั่งเสนาบดีให้จัดแจงทำเรือรบเป็นอันมากกำหนดให้แล้วแต่ในวสันตฤดู ออกพรรษาแล้วจะยกทัพบกทัพเรือไปตีเมืองทะละ เสนาบดีรับพระราชโองการแล้ว ก็จัดแจงเรือรบไว้พร้อมเสร็จตามสั่ง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ให้จัดเรือฉลากยาง เรือลายเลเรือลายคาเล่หยัก สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธ ทัพยกสรรพไปด้วยช้างม้ารพลเป็นอันมาก ครั้นพ้นเทศกาลวสันตฤดู ถึงกำหนดมุหุตวารศุภฤกษ์แล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็เสด็จพระราชดำเนินกองทัพไปถึงเมืองทะละ ตรัสสั่งให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้

ฝ่ายยี่กำกองเจ้าเมืองทะละรู้ดังนั้นก็ตกใจ จึงคิดว่าเราจะนิ่งอยู่ดังนี้เห็นมิเป็นการ จำจะออกไปเผ้าเพื่อทูลเกล้าถวาย คิดแล้วก็ออกมาเผ้าพระเจ้า

TUDC 26/05/2563

ราชาธิราช ๆ ทรงแคลงยี่กำกองอยู่ จึงตรัสสั่งให้สมิงอินทชีพเอาตัวยี่กำกองออกไป ณ พระอาตุ ให้พิจารณายี่กำกองให้สิ้นสงสัยก่อน

ฝ่ายสมิงอินทชีพได้รับสั่งแล้ว ก็เอาตัวยี่กำกองออกไปพิจารณาไล่เลียงยี่กำกอง ๆ เจรจาให้การถ้อยคำพิรุธ สมิงอินทชีพจึงซักไซ้ไล่เลียงไปยี่กำกองจนแก่ถ้อยคำก็รับสารภาพว่าผิด สมิงอินทชีพจึงเอาตัวยี่กำกองกับถ้อยคำให้การ เข้ามากราบทูลพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้ทรงฟังจึงตรัสว่าอันว่ายี่กำกองเป็นผู้ใหญ่เรารักใคร่เหมือนพี่ร่วมอุทรมา ได้ให้ปฏิญาณกันแต่ก่อนแล้ว ยี่กำกองก็ยอกเหตุผลแต่ต้นมา เราก็ได้ให้สติอีกเราคิดว่าถ้าได้เป็นใหญ่ในกรุงหงสาวดีแล้ว จะให้ยี่กำกองเป็นใส้ศึกไป ควรและหรือยี่กำกองมีประทุษฐจิตคิดกบฏดังนี้ และเมื่อยี่กำกองไม่รักชีวิตเราแล้วเราจะรักชีวิตยี่กำกองไย่ไยเล่า จึงตรัสสั่งสมิงอินทชีพเอายี่กำกองใส่ถุงไปถ่วงเสียที่ท่าคล้า และทรัพย์สมบัติของยี่กำกองนั้น ทรงพระราชทานให้แก่พ่อสามเกลียว ซึ่งเป็นสมิงสามแหลกสิน แทนค่าทองที่ได้ถวายไว้แต่ก่อน เมืองทะละนั้นก็โปรดพระราชทานแก่สมิงพัชชะ ให้สมิงพัชชะกินเมืองทะละแล้ว พระองค์ก็เสด็จเคลื่อนพยุหโยธาทัพไปตีเมืองมะละซึ่งสมิงเลกพร้าอยู่นั้น ครั้นเสด็จพระราชดำเนินกองทัพไปถึงเมืองมองมะละทอดพระเนตรเห็นเมือง อันสมิงเลกพร้าให้รักษาค่ายคูประตูหอรบมั่นคงสามารถอยู่ จึงทรงดำริว่า ถ้าจะยกเข้าตีครั้งนี้เห็นจะเสียไพร่พลมาก พระองค์จึงสั่งให้ถอยทัพข้ามไปตีเมืองพะสิม ซึ่งสมิงโลกนรินท์บุตรสมิงเลกพร้า และสมิงนะระอาบุตรเขยสมิงเลกพร้าอยู่รักษานั้น ครั้นสมเด็จ

พระเจ้าราชาธิราชยกข้ามไปถึงเมืองพะสิม ก็ให้ตั้งค่ายรายรอบเมือง แล้วตรัสสั่งให้แต่งทหารออกลาดตระเวนคอยจับผู้คนในเมือง ซึ่งจะพลัดแพลงออกมา ฝ่ายชาวเมืองพะสิมก็รักษาเมืองมั่นคงอยู่

ฝ่ายสมิงเลกพร้ารู้ว่า พระเจ้าราชาธิราชยกมาล้อมเมืองพะสิม สมิงเลกพร้าก็จัดแจงทัพยกทัพเรือ สรรพไปด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง เป็นคนหมื่นหนึ่งยกลงมาช่วยสมิงโลกนรินทร์ สมิงนะระธายุครเขยสมิงเลกพร้าซึ่งอยู่ ณ เมืองพะสิมครั้นกองทัพสมิงเลกพร้ายกมา เห็นกองทัพพระเจ้าราชาธิราชตั้งล้อมเมืองพะสิมแน่นหนาอยู่ กองทัพเมืองมองมะละก็ยกเข้าตีกระหนาบกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ฝ่ายกองทัพเมืองพะสิมรู้ว่ากองทัพเมืองมองมะละยกมาช่วย ทหารโยธาชาวเมืองพะสิมก็แต่งกองทัพออกยิงทั้งสองข้าง ฝ่ายทัพพระเจ้าราชาธิราชรบศึกครั้งนั้น เป็นทัพกระหนาบ เสียรพลทแกล้วทหารเป็นอันมาก สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า ชาวเมืองพะสิมรักษาค่ายประตูหอรบมั่นคงอยู่ ฝ่ายกองทัพเมืองมองมะละก็ยกตีกระหนาบเรา ครั้นจะตั้งสู้รบอยู่ก็เห็นไม่ได้ ดูท่วงทีจะเสียรพลมาก ถึงจะได้เมืองพะสิมเล่าก็ยังไม่สิ้นสงคราม ถ้ายกกลับไปตีเมืองมองมะละได้ฝ่ายเมืองพะสิมและเมืองทั้งปวงก็จะได้โดยง่าย เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วยพระราชดำริ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็ให้ถอยทัพกลับไปเมืองมองมะละ ครั้นถึงเมืองมองมะละแล้วพระองค์ก็เสด็จเลียบรอบเมืองมองมะละ ครั้นจะยกทหารเข้าตีก็เห็นค่ายคูประตูหอรบเชิงเทินซึ่งสมิงเลกพร้าจัดแจงไว้นั้นมั่นคงอยู่ จึงตรัสสั่งให้ตั้งค่ายล้อมไว้

ฝ่ายสมิงโลกนรินทร์ สมิงนะระอาเจ้าเมืองพะสิมรู้ว่าพระเจ้าราชาธิราชเลิกกองทัพไปตั้งล้อมเมืองมองมะละ ก็จัดกองทัพเรือฉลากยาง เรือลายเล่หยัก สรรพไปด้วยเครื่องศาตราวุธ ยกมาช่วยเมืองมองมะละ ทัพเรือมายังมิถึง ฝ่ายทหารสอดแนมรู้ว่ากองทัพเรือยกมา ก็รีบเข้ามาทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้ทรงทรายดังนั้น จึงแต่งทัพเรือยสิบลำ ให้สมิงนครอินท์เป็นแม่ทัพ แล้วตรัสบอกอุบายให้สมิงนครอินท์ ซึ่งจะเอาชัยชนะข้าศึกนั้นว่า ให้ขุดขวากเหล็กไว้ในน้ำ ถ้าน้ำขึ้นกองทัพมาอย่าให้แลเห็นขวาก ให้กองทัพสมิงนครอินท์ซุ่มเรือรบอยู่ข้าง ให้ข้าศึกเห็นข้างว่าคนน้อย แล้วจึงแต่งเรือเร็วสามสิบลำ บรรจุทหารมีผมยาวให้ออกไปล่อกองทัพ ถ้ากองทัพเมืองพะสิมไล่ให้ทำเป็นหนีมา ถ้าไม่ไล่ให้รออยู่ เจ้าสมิงนครอินท์รับพระราชอุบายใส่เกล้าแล้ว ก็ถวายบังคมลาออกไปตามการรับสั่ง

ฝ่ายกองทัพเมืองพะสิม เห็นกองทัพพระเจ้าราชาธิราชคนน้อยกว่า ก็ประมาทหมายจะได้ชัยชนะฝ่ายเดียว กองทัพเมืองพะสิมก็ไล่ติกระโจนขึ้นมา พอเวลาน้ำขึ้นหาเห็นขวากไม่ กองทัพเมืองพะสิมก็ตีขวากอยู่จะถอยก็มิออก

ฝ่ายทัพสมิงนครอินท์ ซึ่งซุ่มอยู่นั้น เห็นกองทัพเมืองพะสิมติดขวากอยู่ได้ท่วงทีแล้ว ก็รุกทัพเข้าตีกองทัพเรือเมืองพะสิมแตก เก็บได้เรือรบผู้คนศาตราวุธเป็นอันมาก แต่ตัวสมิงโลกนรินท์และสมิงนะระอานั้น ลงเรือน้อยหนีไปได้ ทหารตามไปจับมิทัน

ฝ่ายสมิงนครอินทร์ก็ยกทัพกลับมา จึงให้คุมเรือรบและผู้คนเครื่องคาตราวุธทั้งได้นั้นเข้ามาถวายพระเจ้าราชาธิราช แล้วกราบทูลซึ่งมีชัยชนะสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระทัยนัก จึงพระราชทานฉลองพระองค์ครุยทองผืนหนึ่ง พระอำมรงค์เพชรห้อยอกถอดออกจากพระหัตถ์วงหนึ่ง กับกลองชนะแตรสังข์ให้แก่สมิงนครอินทร์เป็นบำเหน็จความชอบซึ่งมีชัยแก่ข้าศึก และนายทัพนายกองทั้งปวงซึ่งไปด้วยสมิงนครอินทร์นั้น ก็พระราชทานบำเหน็จรางวัลให้ตามสมควร ครั้งนั้นเกียรติยศเจ้าสมิงนครอินทร์ ก็ลือข่าวทั่วไปทุกเมืองขึ้นเมืองออก

ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า เมืองมองมะละนั้นสมิงเล็กพร้อมให้รักษามั่นคงอยู่ จะหักโหมเอาโดยเร็วนั้นมิได้ ถ้าถอยทัพยกไปตีเมืองเตวมุแล่งและเมืองเตวประสร้วยได้เมืองทั้งสองแล้วกลับมาล้อมเมืองมองมะละไว้ ให้ชาวเมืองอดข้าวปลาอาหารลง ถ้าคิดเพียรเอาดังนี้จึงจะได้ ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีทั้งปวงยังมิทันกราบทูล

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดจึงกราบทูลขึ้นว่า ถ้าพระองค์ถอยทัพเสด็จไปตั้งอยู่ณเมืองทะละ พักพลทหารให้มีกำลังก่อนแล้ว อันเมืองมุเตวแล่งเมืองเตวประสร้วยสองเมืองนั้น ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาคิดอ่านตีถวายให้จงได้ ขอพระองค์อย่าได้ทรงพระวิตกเลย แม้นได้เมืองเตวมุแล่งเมืองเตวประสร้วยแล้วซึ่งจะยกกลับมาทำการเมืองมองมะละอีกก็สะดวก เพราะได้พลเสบียงอาหารมาเพิ่มเติมมากขึ้น เห็นจะได้เป็นมั่นคง ซึ่งพระองค์ยกมา

TUDC 26/05/2563

ล้อมเมืองมองมะละสองครั้งแล้ว ยังมิได้เมืองนั้นอุปมาดังล้อมข้าไล่เสือ เมื่อจับเสือยังมิได้ เวลาราตรีค่ำแล้วก็ต้องเลิกไปเสียทีหนึ่ง แต่เป็นที่ได้ยินเสือให้คนไว้พลาง ถ้าเสือโง่ปัญญาน้อยก็จะประมาท ถ้าเป็นเสือฉลาดก็จะตกใจ แม้นยกมาล้อมครั้งหลังให้แน่นหนา ข้าพเจ้าเห็นจะมีชัยชนะจับเสือได้เป็นมั่นคง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ได้ทรงฟังอำมาตย์ทินมณีกรอดกราบทูลดังนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสว่าซึ่งท่านคิดผ่อนผัน เราก็เห็นชอบด้วย แต่ท่านผู้เดียวจะรับอาสาไปตีทั้งสองเมืองนั้นยังกระไรอยู่หรอก ท่านก็ชราแล้วเห็นจะลำบากใจนัก ถ้าขัดขวางอยู่ก็แย่งให้ผู้อื่นเสียบ้าง เราจะได้แต่งนายทัพให้ไปช่วยเอาแรงท่าน

อำมาตย์ทินมณีกรอดจึงทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้ารับอาสาครั้งนี้ใช่จะโลภซึ่งลาภของผู้อื่นหามิได้ เพราะตั้งใจจะสนองพระคุณสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ถึงขนาด อันตัวข้าพเจ้าเป็นชายชาติทหารถึงกายแก่แต่ใจหนุ่ม ได้รับอาสาพระเจ้าอยู่หัวแล้ว ไม่เสียดายร่างกายและชีวิต ได้ออกวาจาเป็นสองแล้ว ครั้นจะกลับคืนเสียเอาแต่หนึ่ง คนทั้งปวงก็จะหัวเราะเยาะได้ ว่าแก่โกงมิใช่แก่เก่ง ย้างจะว่าแก่แดดมิใช่แก่กัดต้น ข้าพเจ้าจะขอลำแคงผีมือแก่ให้ปรากฏไว้ มิให้หนุ่มๆ ดูหมิ่นได้ แม้นพลาดพลั้งประการใดก็ขอฝากแต่ชื่อแก่ไว้ในแผ่นดิน หนุ่มๆ เกิดมาภายหลังจะได้เห็นว่า แก่เก่งแก่กัดต้นนี้ เขาชื่อสัตย์อาสาเข้าถึงขนาด ถ้ามีชัยชนะสมคิดแล้ว คนทั้งปวงจะสรรเสริญพระเกียรติยศสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพุ่งเฟื่องไปว่า เพราะได้แก่มาไว้จึงมีชัยชนะหนุ่ม ขอพระองค์อย่าทรงพระวิตกเลย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ทรงพระสรวล คลายวิตกในพระทัยลง จึงทรงโปรดให้อำมาตย์ทินมณีกรอกเลือกจัดแกล้วทหารเอาไปตามชอบใจ อำมาตย์ทินมณีกรอกได้พระราชโอกาสดังนั้นแล้วก็เลือกคัดทหารที่ชอบใจ มีมือเข้มแข็งได้สามสิบคน กับพลหมื่นห้าพัน พร้อมไปด้วยช้างม้าเครื่องศาตราวุธ เสร็จแล้วก็ถวายบังคมลายกไปเมืองเวมุแล่ง ยังทางประมาณสองร้อยเส้นระยะ จึงให้ตั้งมั่นอยู่

ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชก็ถอยไปตั้งมั่น พักพลทหารอยู่ณเมืองทะละ ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอกซึ่งตั้งมั่นอยู่นั้น ก็คิดเป็นกลอุบายแต่งหนังสือฉบับหนึ่ง เป็นทางคำนับอ่อนลง กับให้จัดสิ่งของเครื่องราชบรรณาการโดยสมควร ครั้นแต่งหนังสือสำเร็จพับผนึกสนิทดีแล้ว จึงให้อำมาตย์สองคนเป็นผู้ใหญ่มีปัญญาฉลาดในการเจรจา ถือหนังสือคุมเครื่องราชบรรณาการเข้าไปถึงเจ้าอายพระยา เจ้าเมืองเวมุแล่ง อำมาตย์ทั้งสองนั้นคำนับลาแล้วก็ออกมาจัดผู้คนถือเครื่องราชบรรณาการครบตัวทั้งสิ่งของ พากันเข้าไปยังเมืองเวมุแล่ง จึงไปแจ้งความแก่นายประตูๆรู้เหตุแล้ว จึงเข้าไปแจ้งความต่อเจ้าอายพระยาว่า ยังมีอำมาตย์ทินมณีกรอกใช้คนถือหนังสือ คุมเครื่องบรรณาการเข้ามาคำนับท่าน เจ้าอายพระยาได้แจ้งดังนั้นก็ตรึกตรองอยู่ จึงถามที่ปรึกษาทั้งปวงว่า อำมาตย์ทินมณีกรอกเป็นข้าอยู่ในพระเจ้าราชาธิราชอันเป็นข้าศึกแก่เรานั้น ซึ่งจะเข้ามาหาเรานี้เหตุผลร้ายหรือดีใครคิดเห็นประการใดบ้าง ที่ปรึกษาทั้งปวงจึงว่า อำมาตย์ทินมณีกรอกมาทั้งนี้เห็นจะหลีกหนีราชการเพราะตัวชรา ซึ่งจะทำกลมารยาล่อลวงนั้นเห็นไม่เป็น ชะรอย

TUDC 26/05/2563

ระหนักอนมาพึงเย็นโดยแท้ ขอท่านได้รับคนผู้ถือหนังสือเข้ามาเถิด เจ้าอายพระยาก็เห็นด้วย จึงให้คนไปรับอำมาตย์ทั้งสองนั้นเข้ามา

ฝ่ายอำมาตย์สองคน เข้ามาถึงคำนับพระเจ้าอายพระยาแล้ว จึงส่งหนังสือและกล่าวแจ้งส่งของเครื่องบรรณาการ ให้เจ้าอายพระยาพึงตามจำนวนบัญชีถ้วนทุกสิ่ง เจ้าอายพระยาจึงฉีกผนึกหนังสือออกอ่านความในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าอำมาตย์ทินมณีกรอดคนเฒ่า ขออวยพรมาถึงเจ้าอายพระยาเมืองเวมุแล่ง ด้วยทุกวันนี้ข้าพเจ้าอยู่กับพระเจ้าราชาธิราช ท่าราชการหนักเขาก็สู้ทน จนตัวชราถึงเพียงนี้แล้ว เมื่อคิดดูก็เป็นอันจึงเปรียบประดุจผลมะนาวอันกลิ้งอยู่บนหลังม้า ซึ่งจะหนีความตายในท่ามกลางสงครามนั้นหนีไม่พ้น ข้าพเจ้าตั้งใจอิงฐานมาหาท่าน เพื่อจะให้ท่านอนุเคราะห์ช่วย ว่ากล่าวแก่สมิงเลกพร้า ให้สมิงเลกพร้ากรุณาข้าพเจ้าๆ จะขอถือน้ำพิพัฒน์สัตยาอยู่เป็นข้าสมิงเลกพร้าจนถึงกาลสิ้นชีวิตบังคับข้าพเจ้าก็ยกมาตั้งอยู่ ณ ตำบลนี้แล้ว ก็จนใจอยู่มิรู้ที่จะทำประการใด ดุจดังกระต่ายชมพระจันทร์ ได้เห็นแต่รัศมีสอดส่องจะจับต้องก็มิถึง อนึ่งเปรียบคนค่อมชิงฆ้อง จะข้ามแม่น้ำหลักกว้างนั้นมิได้ เห็นแต่ท่านผู้เดียวซึ่งจะเป็นลำเภาอันช่วยส่งข้าพเจ้าให้ข้ามพ้นไปได้ ขอท่านได้กรุณาส่งกิจการนี้ ให้ไปถึงสมิงเลกพร้าได้แจ้งด้วย ทำประการใดข้าพเจ้าจึงจะได้มาอยู่ด้วยสมิงเลกพร้านั้น ขอคำนับฝากไว้ในสติปัญญาท่าน อันความทุกข์ข้าพเจ้าครั้งนี้ ถ้าท่านจะช่วยส่งเคราะห์ได้หรือมิได้ประการใด ขอให้มีหนังสือแต่งคนสนิทออกมาถึงข้าพเจ้าแต่พอได้ทราบ

TUDC 26/05/2563

ครั้นเจ้าอายพระยาแจ้งความในหนังสือดังนั้นแล้ว ก็ยินดีหาความสงสัยมิได้ ด้วยเหตุว่าอำมาตย์ทินมณีกรอดเป็นผู้ใหญ่อายุก็ชรา จะว่ากล่าวสิ่งใดเห็นจะไม่มีเท็จ จึงส่งหนังสือกับเครื่องยรรณาการ ไปให้สมิงเลกพร้าณเมืองมองมะละ ครั้นสมิงเลกพร้าเห็นแจ้งในหนังสือแล้ว ก็หาสงสัยมิได้จึงคิดว่าอำมาตย์ทินมณีกรอด เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่อยู่ในพระเจ้าราชาธิราช คิดการสงครามดีมีสติปัญญาหลักแหลม ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชก็ทำสงครามชิงเคี่ยวมา อำมาตย์ทินมณีกรอดแก่ชราข้าศึกอยู่แล้ว จึงจะมาอยู่ด้วยเรา ก็เห็นจริงคุมหนังสือมา ถ้าอำมาตย์ทินมณีกรอดมาอยู่ด้วยเราแล้ว พระเจ้าราชาธิราชก็จะไม่มีคนปัญญาดีเป็นที่ปรึกษา ซึ่งจะทำศึกกันไปนั้นเห็นเราจะได้ชัยชนะโดยง่าย ครั้นสมิงเลกพร้าคิดดังนั้นแล้ว ก็มีความยินดีมิได้ปรึกษาด้วยผู้ใด จึงใช้คนสนิทถือหนังสือไปถึงเจ้าอายพระยา ในหนังสือว่าให้เจ้าอายพระยารับความสัตย์ของอำมาตย์ทินมณีกรอดเถิด

ครั้นเจ้าอายพระยาได้แจ้งในหนังสือสมิงเลกพร้านั้นแล้วก็แต่งอำมาตย์สามคน ออกไปหาอำมาตย์ทินมณีกรอด ให้อำมาตย์ทินมณีกรอดกระทำสัตย์เสียก่อน จึงจะรับเข้าไป ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดคิดกระทำความสัตย์เป็นกลอุบาย มิได้เอาพระศรีรัตนตรัยมาตั้งเป็นประธาน เอาใบลานเปล่าพับเป็นคำภีร์ขึ้นตั้งไว้บนที่อันควร แล้วอำมาตย์ทินมณีกรอดก็ว่าตามความสัตยาธิษฐานเป็นกลไป ต่อหน้าอำมาตย์ทั้งสามคนซึ่งออกมานั้น ครั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดกระทำความสัตย์แล้ว จึงว่าแก่อำมาตย์ทั้งสามคนว่า

TODC 26/05/2563

อันตัวตาได้ความทุกข์ยากมาแต่หลัง คิดจะหาความสุขไม่ได้ช่องเลย วันนั้นและพึงสมความคิดตาจะได้พ้นจากความยาก เพราะเจ้าอายพระยาช่วยอนุเคราะห์ คุณของเจ้าอายพระยาอยู่กับตานี้มากนัก ตาคิดจะฉลองคุณท่านให้ถึงขนาด จะใคร่พบเจ้าอายพระยาสนทนาความลับ ซึ่งให้ได้ชัยชนะแก่พระเจ้าราชาธิราชนั้น ครั้นจะเข้าไปหาเจ้าอายพระยาโดยตรงเล่า การก็ยังมิพร้อม เกรงจะรู้ไปถึงพระเจ้าราชาธิราชก็จะเสียที่ไป จำจะทำเป็นอุบายเข้าไปหาเจ้าอายพระยา มิให้ใครรู้แยบคายจะทำเป็นยกเข้าตีคนทั้งปวงก็จะไม่สงสัย ยกไปแล้วจะรอทัพไว้ ตัวเรากับคนสนิทจะลอบเอาช้างพลายราชเชือกนั้นเข้าไปถวายฉลองพระคุณเจ้าอายพระยา แล้วจะได้เจรจาความลับด้วย ให้เจ้าอายพระยาออกมาคอยท่าอยู่ที่ประตูเมือง พบกันแล้วจะได้กำหนดการไปหาสมิงเลกพร้า ท่านทั้งสามจงไปแจ้งความแก่เจ้าอายพระยา ตามคำตาสั่งดังนี้

ฝ่ายอำมาตย์สามคนซึ่งออกมานั้นก็หาสงสัยมิได้ จึงกลับเข้าไปแจ้งแก่เจ้าอายพระยา ตามคำอำมาตย์ทินมณีกรอดว่านั้นทุกประการ เจ้าอายพระยาก็เชื่อคำอำมาตย์ทินมณีกรอดมิได้เคลือบแคลง มิความยินดีนัก จึงใช้อำมาตย์คนหนึ่งให้กลับออกไปบอกแก่อำมาตย์ทินมณีกรอดให้เข้ามา ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดได้แจ้งดังนั้นก็มีความยินดี จึงให้จัดผู้คนกำหนดกองทัพเสร็จแล้ว ส่วนตัวก็ขึ้นช้างพังตัวหนึ่ง ยกเข้ามาตั้งอยู่ริมประตูเมืองเตรียมแล่ง จึงสั่งให้กองทัพรออยู่ข้างหลัง พอได้ยินเสียงฆ้องกลองแล้ว คนซึ่งออกมานั้นก็กลับไปแจ้งแก่เจ้าอายพระยาๆ ครั้นรู้ว่าอำมาตย์ทินมณีกรอด

TUDC 26/05/2563

ยกมาคอยอยู่ริมประตูเมือง เจ้าอายพระยาก็ขึ้นช้างพังออกมายืนอยู่ริมประตูเมือง

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดเห็นดังนั้น จึงใช้คนให้เข้าไปบอกแก่เจ้าอายพระยาว่า ข้าพเจ้ามาหาถึงถิ่นโดยดีแล้ว อย่าได้สงสัยสิ่งใดเลย ให้เชิญออกมาตูช้างที่ข้าพเจ้าจะเอามาถวายนั้นเถิด ฝ่ายเจ้าอายพระยาก็เปิดประตูเมือง ขึ้นช้างออกมาหาอำมาตย์ทินมณีกรอดๆ เห็นได้ทีแล้ว จึงเรียกเอาช้างพลายราชเยี่ยดนั้น มาเทียบเข้าแล้วก็โดดขึ้นช้างพลาย ให้ตีกลองสัญญาใส่ช้างตรงเข้าไป

ฝ่ายเจ้าอายพระยาเห็นดังนั้น ก็ตกใจขว่ายช้างหนีอำมาตย์ทินมณี—กรอดๆ ได้ท่วงทีแล้ว ก็ให้กองทัพรุกขยิกตีเข้าไปได้ในเมือง อำมาตย์ทินมณีกรอดใส่ช้างตามทันเจ้าอายพระยา เอาทวนแทงเจ้าอายพระยาตกช้างตาย แล้วโดดลงตัดศีรษะห่อผ้าไว้ ทหารซึ่งติดตามเจ้าอายพระยาออกมานั้น ก็แตกหนีกระจัดพลัดพรายไป ผู้คนในเมืองก็แตกตื่นเยื้องอลหม่าน อำมาตย์ทินมณีกรอดได้เมืองเถวมุแล่ง ตั้งพักกองทัพอยู่ในเมืองแล้วจึงประกาศแก่ทหารทั้งปวง มิให้เที่ยวกระทำข่มเหงราษฎรเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดมิฟังจะเอาโทษถึงสิ้นชีวิต

ฝ่ายเจ้าเมืองเถวประสร้อย ครั้นแจ้งว่าอำมาตย์ทินมณีกรอดทำกลอุบายได้เมืองเถวมุแล่ง และฆ่าเจ้าอายพระยาตายดังนั้น ก็ตกใจกลัวจึงคิดว่า อำมาตย์ทินมณีกรอดได้เมืองเถวมุแล่งแล้ว คงจะยกมาตีเมืองเรา อันรี้พลทหารในเมืองเรามีมากก็จริง แต่หามีนายทัพประกอบ

TUDC 26/05/2563

ด้วยสติปัญญาไม่ ถ้ากองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอดยกมา เห็นเหลือกำลัง เราจะต้านทาน จำจะต้องทิ้งเมืองเสีย เจ้าเมืองเทวประสร้อยก็อพยพครอบครัวหนีเข้าป่าไป กองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอดยกไปก็ได้เมืองเทวประสร้อยโดยง่าย ครั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดได้เมืองทั้งสองแล้ว จึงแต่งหนังสือและให้ท่อหิบใส่ศีรษะเจ้าเมืองเทวมุแล่ง ให้ม้าใช้รีบคุมไปถวายพระเจ้าราชาธิราชเมืองทะละ ในหนังสือนั้นมีเนื้อความตามที่อำมาตย์ทินมณีกรอดคิดทำกลอุบายมาแต่หลัง

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ได้แจ้งในหนังสือแล้วตรัสสรรเสริญว่าอำมาตย์ทินมณีกรอดเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ อายุก็แก่ชราแล้ว คิดว่าจะคิดมีแต่ความคิดเล่า มารู้ว่าเข้มแข็งมีผมอกล้าหาญด้วย อันสงครามครั้งนี้ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดก็ได้ได้เมืองเทวมุแล่งเมืองเทวประสร้อยแล้ว ฝ่ายเจ้าสมิงนครอินท์เล่า ก็ชนะทัพเรือเมืองพะสิมมีชัยชนะทั้งสองแห่ง อันผมอทแกล้วทหารนี้ หามีผู้จะเสมอเราไม่ ครั้งนี้ถ้ายกทัพกลับไปก็เมืองมองมะละ เห็นจะได้เมืองมองมะละเป็นมั่นคง ตรัสแล้วเสด็จยกกรีธาพลทั้งยกกองทัพไปใกล้เมืองมองมะละยังทางกึ่งวันจะถึงเมือง

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดรู้ว่าพระเจ้าราชาธิราช เสด็จพระราชดำเนินกองทัพมาแล้ว ก็ยกกองทัพมาขนานกับกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ฝ่ายชาวเมืองมองมะละได้แจ้งว่า กองทัพพระเจ้าราชาธิราชยกมา ก็ตื่นวุ่นวายกันอยู่ในเมือง ฝ่ายสมิงเลกพร้ารู้ว่า เมืองเทวมุแล่งเมืองเทวประสร้อยเสียแล้ว เจ้าอายพระยาก็ตาย ฝ่ายกองทัพเมืองพะสิมเล่าก็เสียรพลเครื่องศ

TUDC 25/05/2563

ศาตราวุธใหญ่น้อยเป็นอันมาก และยัดนึกองทัพพระเจ้าราชาธิราชกลับยกมา ไพร่บ้านพลเมืองเราสะดุ้งสะเทือนกำเริบหนักอยู่เห็นจะต่อสู้ต้านทานมิได้ สมิงเลกพร้าจึงจัดเรียงบรรทุกไพร่พลเสบียงอาหาร คิดกันว่าจะหนีไปเมืองตแคง

ขณะนั้นเบ็ดน้อยบุตรสมิงเลกพร้าผู้หนึ่ง มีผมน้ำใจกล้าจึงเข้ามากำนับว่า บิดาอย่าเพ่อหนีไปก่อน ข้าพเจ้าจะอาสาขอชนช้างด้วยพระเจ้าราชาธิราช ถ้าข้าพเจ้าแพ้แล้วบิดาจะหนีไปก็ตามเถิด สมิงเลกพร้าพังเบ็ดน้อยผู้บุตรว่า ได้สติขึ้นมาก็งดอยู่ แล้วจึงให้จัดแจงรักษาเมืองไว้เป็นสามารถ พอพระเจ้าราชาธิราชเสด็จเคลื่อนพยุหโยธาทัพมาถึง ก็ให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้ห่างเมืองประมาณสามสิบเส้น

ขณะนั้นเบ็ดน้อยจึงแต่งหนังสือออกไปถึงพระเจ้าราชาธิราชในหนังสือนั้นว่า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเป็นกษัตริย์อันใหญ่ในกรุงหงสาวดี มีพระเดชเดชานุภาพแผ่ไปทั่วประเทศราช บัดนี้พระองค์ยกพลนิกรทรพลมาตีบ้านเมืองทั้งปวง ก็ได้หลายตำบลแล้ว อาณาประชาราษฎรไพร่พลเมืองทั้งปวงก็ได้ความเดือดร้อน ถึงแก่ความฉิบหายล้มตายเป็นอันมากหาประโยชน์มิได้ ครั้นข้าพเจ้าจะแต่งกองทัพไปต่อด้วยพระองค์ ตามขบวนพยุหสงครามยัดนึกเล่าก็ได้อยู่ แต่จะเสียรพลด้วยกันทั้งสองฝ่ายหาต้องการไม่ ฝ่ายพระองค์ก็เป็นกษัตราธิราชเจ้าอันประเสริฐ ปรากฏพระเกียรติยศฟุ้งเฟื่องไปในรามัญประเทศทั้งปวง ฝ่ายข้าพเจ้าก็เป็นเชื้อสายปรากฏมา และพระองค์กับข้าพเจ้าทั้งสองฝ่าย อย่าให้ไพร่พลทั้งปวงถึงแก่ความฉิบหาย

ล้มตายเสียเลย ระยอชนช้างกันแต่พระองค์กับข้าพเจ้าเป็นธรรมยุทธให้ปรากฏ เป็นเกียรติยศกฎหมายไว้ในแผ่นดินจนสิ้นกัลปาวสาน ถ้าข้าพเจ้าชนช้างปราชัยแก่พระองค์แล้ว เมืองมอญมะละแหมะและเมืองขึ้นของข้าพเจ้าทั้งปวง ระยอถวายพระองค์ ถ้าพระองค์แพ้แก่ข้าพเจ้าแล้ว ก็ให้พระองค์ยกทัพกลับไปกรุงหงสาวดีเถิด และซึ่งข้าพเจ้าว่ากล่าวมาทั้งนี้ ขอให้มีสัตยานุสัตย์ไว้ต่อกันโดยธรรมประเพณี อย่าให้พ้นความสัตย์ไป ครุอำมาตย์ทินมณีกรอดกระทำสัตย์แก่เจ้าอายพระยานั้น จึงระเบ็นพระยศพระเกียรติไปภายหน้า ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว เบ็ดน้อยก็ให้คนถือหนังสือออกไป

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งในหนังสือแล้ว จึงให้มีหนังสือตอบเข้าไปว่า ซึ่งเบ็ดน้อยให้มีหนังสือออกมาถึงเรานั้นก็ได้แจ้งในข้อเนื้อความทุกประการแล้ว และซึ่งว่าระยอชนช้างด้วยเราโดยธรรมยุทธนั้น เรามีความยินดีนัก เปรียบประหนึ่งท่านเอาดวงแก้วมณีอันวิเศษมายื่นให้แก่เราๆ ทำสงคราม ก็มีความปรารถนาเพื่อระยอชนช้างกับข้าศึก ในท่ามกลางสงครามให้เป็นขวัญตาแก่ทแกล้วทหารทั้งปวง ก็ยังมิได้ชนช้างกับผู้ใด ยังนี้ท่านว่าระยอกมาชนช้างด้วยเรา ก็ต้องด้วยความปรารถนาเราๆ มีความยินดีนัก และตัวท่านอย่าได้กริ่งใจในสัตยานุสัตย์นั้นเลย ฝ่ายเราก็เป็นกษัตราธิราชอันประเสริฐ ใช่ระเกรงเบ็ดน้อยอยู่ระเป็นอุบายล่อลวงนั้นหามิได้ และให้ท่านเร่งยกออกมากระทำสงครามด้วยเราโดยธรรมยุทธ กำหนดในวันพรุ่งนี้เถิด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้แต่งหนังสือตอบเสร็จแล้ว จึงพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ผู้ถือหนังสือด้วย

ฝ่ายผู้ถือหนังสือเข้าไปแจ้งแก่เบ็ดน้อยแล้ว เบ็ดน้อยก็มีความยินดีนัก ครั้นรุ่งขึ้นเวลาเช้า เบ็ดน้อยจึงให้จัดแจงทแกล้วทหารทั้งปวงตามขบวนพิชัยสงครามแล้ว ให้ผูกพลายอายน้อยเยื้องคชาธารเสร็จ ก็ให้ยกออกมาตั้งอยู่ณประตูเมือง จึงใช้คนให้ไปทูลพระเจ้าราชาธิราช ๆ แจ้งว่า เบ็ดน้อยยกออกมาตั้งอยู่ณประตูเมืองแล้ว ก็ให้จัดแจงพลทหารซ้ายขวาทั้งปวง พร้อมแล้วจึงให้ผูกพลายสิงหนารายนั้นเยื้องพระคชาธาร ซึ่งจะเสด็จออกไปชนช้างด้วยเบ็ดน้อย

ขณะนั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดและสมิงพ่อเพชร์ จึงกราบทูลว่า การสงครามครั้งนี้ทแกล้วทหารฝ่ายเราเข้มแข็งมีฝีมือกล้าหาญนักทั้งปัญญาความคิดเล่ห์กลหลักแหลม เห็นจะชนะข้าศึกฝ่ายเดียว ประการหนึ่งพระองค์ก็เป็นกษัตราธิราชอันประเสริฐ ซึ่งจะไปชนช้างด้วยเบ็ดน้อย อันเป็นแต่ยุทรสมิงเลกพรานนั้นหาควรไม่ เปรียบประดุจเอาดวงแก้วมณีไปแลกกับลูกข้ดและเอาพิมเสนไปแลกกับเกลือ เอาเนื้อไปแลกกับกระดูก ข้าพเจ้าเห็นไม่สม อันการซึ่งจะเอาเมืองมองมะละนั้น อย่าได้ทรงพระวิตกเลย ข้าพเจ้าทั้งสองกับทแกล้วทหารทั้งปวง จะขออาสาตีเมืองมองมะละถวายให้ได้ในสามวัน ขอพระองค์จงอย่าได้เสด็จไปชนช้างด้วยเบ็ดน้อยเลย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังสมิงพ่อเพชร์ อำมาตย์ทินมณีกรอดทูลห้ามดังนั้นก็ทรงพระสรวลแล้วจึงตรัสว่า ท่านทั้งสองว่ามาทั้งนี้ก็ชอบอยู่ อันการสงครามครั้งนี้ถึงจะทำประการใดก็จะได้ชัยชนะแก่ข้าศึกเป็นมั่นคงหาแคลงไม่ ซึ่งท่านจะห้ามเรามิให้ไปชนช้างด้วยเบ็ดน้อยนั้น

เนื้อความข้อนี้เราจะขอถามก่อนถ้าราชศัตรูขี่ช้างพัง ตัวเราขี่ช้างพลายอันมีผงา ก็จะให้เกียวช้างหนีมิให้สู้รบและหรือประการใด ถ้าข้าศึกเป็นสตรีท่านเป็นบุรุษอันสามารถก็จะไม่ต่อมือหรือประการใด อันตัวเราทุกวันนี้หมายใจว่าเป็นกษัตริย์อันประเสริฐ อันลักษณะชนช้างกันนี้เป็นที่สนุกสำหรับพระมหากษัตราธิราชอันองอาจมาแต่ก่อน เราคิดจะชนช้างด้วยข้าศึกอยู่ทุกวันมิได้ขาด และบัดนี้เบ็ดน้อยบอกมาว่า จะชนช้างด้วยเราๆคิดใคุ่หนึ่งได้สมบัติในทิพย์วิมานมีความยินดีหาที่จะอุปมามิได้ อันตัวเบ็ดน้อยนี้เล่าก็เป็นบุตรสมิงเลกพร้าๆเป็นบุตรเจ้าอายประสาทๆ เป็นบุตรอายกำกองผู้เป็นพระราชโอรสพระเจ้าแสนเมืองมิงอันเป็นพระเชษฐาธิราชสมเด็จพระราชบิดาเรา เบ็ดน้อยก็อยู่ในเชอราชวงศ์ติดเนื่องกันมาใช่จะเป็นผู้อื่นหามิได้ ท่านเป็นผู้เฒ่าไม่รู้หรือ ซึ่งท่านทั้งสองจะห้ามเราทั้งนี้ผิดไป ควรเราจะชนช้างด้วยเบ็ดน้อยให้เป็นเกียรติยศไว้ในครั้งหนึ่ง จะได้เป็นขวัญตาแก่เทพามนุษย์ทั้งปวง อนึ่งจะไว้นามให้ปรากฏในราชพงศาวดารสืบไปนานจนสิ้นกาลมหากัลป์บุตรและนัดดาซึ่งจะดำรงราชสมบัติเป็นเจ้าแผ่นดินต่อไปภายหน้า จะได้เห็นเป็นเยี่ยงอย่างมีมานะองอาจในการสงคราม ท่านทั้งสองอย่าห้ามเราหาฟังไม่

ฝ่ายสมิงพ่อเพชร์และอำมาตย์ทินมณีกรอด ได้ฟังพระราชโองการตรัสดังนั้นก็จนอยู่ มิอาจจะทูลทัดทานสืบไปได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จขึ้นทรงพลายสังหารายนี้เป็นคชาธารให้ยกพลทหารทั้งปวงเข้าไปถึงริมคูเมืองมองมะละ อันเป็นที่สนามกลางแปลง ก็ให้หยุดพลทหารอยู่

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายเขัดน้อยยืนช้างอยู่ณประตูเมือง ครั้นเห็นพระเจ้าราชาธิราช
ยกมาถึงแล้ว จึงยกเลื่อนออกไป ฝ่ายสมิงนุระสีนยืนอยู่ข้างหน้าพระศรีสาธาร
พระเจ้าราชาธิราช เห็นเขัดน้อยยกออกมาดังนั้น ก็ใสช้างออกไปจะชนช้าง
ด้วยเขัดน้อยๆ จึงร้องว่าเรายกมาขัดนี้ ตั้งใจจะชนช้างด้วยพระเจ้าราชา
ธิราชตัวต่อตัวตามสัญญากัน และท่านขับช้างเข้ามาจะต่อด้วยเรานี้ จะชน
เป็นสองตัวให้เสียสัตยานุสัตย์หรือประการใด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช
ได้ทรงฟังเขัดน้อยร้องว่ามาดังนั้น ก็ตรัสห้ามสมิงนุระสีนไว้ สมิงนุระสีน
ก็หลีกช้างออกไป

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระเต้าทอง เหนือคอพระศรีสาธาร
หลั่งน้ำทักษิโณทกให้ตกลงเหนือพื้นพระธรณีทรงอธิษฐานว่า ขอเดชะพระ
ศรีรัตนตรัยยาธิคุณอันเป็นที่พำนักแก่ตรัยโลกทั้งปวง และเทพยดาเจ้าอัน
รักษาพระยวรพุทธศาสนาและรักษาถาวรนัตรปรากฏอยู่ในภูมิพฤกษาอากาศ
ทั้งปวง แม้นข้าพเจ้าจะได้บำรุงพระพุทธศาสนา เป็นใหญ่ในรามัญ
ประเทศทั้งปวงแล้ว ขอให้ช่วยอภิบาลรักษา ครั้งนี้ข้าพเจ้าจะชนช้างด้วย
เขัดน้อย อันเขัดน้อยคนนี้เป็นบุตรสมิงเลกพร้า ซึ่งเป็นข้าสมเด็จพระราช
บิดาข้าพเจ้าๆ ได้ปลูกเลี้ยงมาแต่ก่อน มิได้ตั้งอยู่ในสัตยานุสัตย์ หาความ
กตัญญูต่อพระราชบิดาข้าพเจ้าผู้มีพระคุณแก่มันมิได้ ขัดนี้ยังไม่สิ้นทรยศ
มันคิดกบฏจะทำร้ายแก่ข้าพเจ้า ขออย่าให้มันสู้ข้าพเจ้าได้ ให้มันแพ้แก่
ข้าพเจ้า ในท่ามกลางสงครามให้ประจักษ์แก่ตาโลกขัดนี้เถิด

ฝ่ายช้างเผือกน้อยก็ชักตะคองทอง หลังน้ำเหนือคอช้างอธิษฐานว่า เดชะบารมีข้าพเจ้าได้สร้างสมมาแต่ปุรชาติ สมควรที่จะได้เป็นกษัตราธิราช บำรุงพระพุทธศาสนา และอาณาประชาราษฎรทั่วปวงไซร้ ขอให้ข้าพเจ้าชนช้างมีชัยชนะแก่พระเจ้าราชาธิราชเถิด

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็ใสพระคชาธารเข้าประสานงาด้วยช้างเผือกน้อย ช้างเผือกน้อยนั้นได้ที่สำคัญนักแทงถูกโพรงาพลายสิงหนารายน์ ช้างพระที่นั่งสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสียทีขวางตัวไป เผือกน้อยได้ทีงัดชักคายโพรงแก้วออกระพื้น เป็นบุญญาภิสมภารของสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เทพยดาช่วยคุ้มครองรักษา ขนดาลให้เผือกน้อยชักคายมิออกจากฝัก เผือกน้อยชักใจฟาดไปทั้งฝัก ถูกพระพักตร์สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแตกไปหน่อยหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงพระแสงของ้าวเกี่ยวถูกสำคัญ ช้างพระที่นั่งกลับหันเข้ามารับช้างเผือกน้อยสะอกเข้าชนแยกล่างได้ที ช้างเผือกน้อยก็ถอยไปจนริมคูเมือง เหลือกำลังก็ร้องขึ้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทีเงื้อพระแสงของ้าวขึ้นจะฟันเผือกน้อย ๆ จึงวางขอและคายโพรงแก้วเสีย ยกมือถวายบังคมเหนือคอช้าง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นเผือกน้อยยอมถวายบังคมดังนั้น จึงตรัสว่าตัวท่านเป็นชายชาติทหารออกมาชนช้างด้วยเราแล้ว เหตุใดจึงไหว้เราฉะนี้เล่า เผือกน้อยจึงทูลว่าเมื่อแรกข้าพเจ้าไม่แจ้งว่า พระองค์ประกอบด้วยโพธิสมภารบารมีใหญ่หลวงถึงเพียงนี้จึงออกมาชนช้างด้วยพระองค์ และบัดนี้ข้าพเจ้าเห็นพระเดชานุภาพของพระองค์เป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก ขณะเมื่อพระองค์เสยทีข้าพเจ้าจะพ้นพระองค์ชักคายมิได้ออกจากฝัก อันตายข้าพเจ้าขอว่าโพรงแก้วเล่มนี้ ถ้า

ข้าพเจ้าชักออกได้จากฝักแล้ว อย่าว่าแต่พระองค์เลย ถึงคอช้างพระที่นั่งของพระองค์ก็จะฟันให้ขาดสั้นออกไปด้วยกัน เพราะกำลังกายโพรงแก้วของข้าพเจ้าเป็นมั่นคง นี่พระองค์ทรงพระกฤษฎาธิการบุญยาวรมีมากนัก มิได้เป็นอันตราย ข้าพเจ้าบุญน้อยมิอาจจะต่อสู้ด้วยพระองค์ได้ ข้าพเจ้าจึงยอมถวายยังคมพระองค์ฉะนี้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังเขือกน้อยทูลดังนั้น ก็เกรงช้างพระที่นั่งถอยออกมา จะได้กระทำอันใดแก่เขือกน้อยหามิได้ ก็สั่งให้พลทหารคุมเอาตัวเขือกน้อยเข้ามาณค่าย ยรรคาพลทหารเขือกน้อยชิงออกมานั้นก็แตกหนีเข้าเมืองสิ้น

ฝ่ายสมิงเลกพร้ารู้ว่า เขือกน้อยชนช้างแพ้พระเจ้าราชาธิราชก็ตกใจลงเรือหนีไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้แต่งกองทัพเรือไปตามจับสมิงเลกพร้า กองทัพตามจับสมิงเลกพร้าได้ พาตัวเข้ามาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้จำสมิงเลกพร้าไว้ แล้วให้จำภรรยาสมิงเลกพร้าและภรรยาเขือกน้อยไว้ด้วย ขณะเมื่อเมืองมองมะละแตกได้เชลยถึงเก้าหมื่น พระองค์ก็เสด็จมาประทับอยู่ ณ ค่ายเก่า ครั้นเวลาเช้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จออก พร้อมด้วยเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงเฝ้าอยู่เป็นลำดับ จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งให้คุมเอาตัวเขือกน้อยเข้ามาหน้าพระที่นั่ง แล้วตรัสถามว่า ท่านสรรเสริญว่ากายโพรงแก้วดียิ่งนัก ทำไฉนเราจะเห็นประจักษ์ เขือกน้อยจึงกราบทูลว่า ถ้าพระองค์จะใคร่ทอดพระเนตรดูกำลังกายโพรงแก้วนั้นก็ได้ ขอให้เอาพะเนียงมาตั้งไว้แล้ว[63] เอาสายโซ่ใส่ลงในพะเนียงให้เต็ม เอาเกราะเหล็กหุ้มข้างนอกให้ได้แปดชั้น อันกาย

โพรงแก้วนั้นสามารถจะฟันให้ขาดออกได้สิ้นทั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงให้เอาสายโซ่บรรจุลงในพะเนียงให้เต็ม แล้หุ้มด้วยเกราะเหล็กแปดชั้นตามคำเบ็ดน้อยกราบทูลแล้ว จึงตรัสบังคับว่า ให้เบ็ดน้อยฟันพะเนียงหน้าพระที่นั่ง

ขณะนั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดกับสมิงพ่อเพชรจึงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์จะโปรดให้เบ็ดน้อยผู้กบฏถือดาบหน้าพระที่นั่งนั้น ผิดด้วยอย่างธรรมเนียม ขอได้ทรงพระกรุณาโปรด ตรัสบังคับข้าทหารซึ่งกินน้ำพระพิพัฒน์สัตยาอยู่ให้ผลัดเปลี่ยนชุลพระยาทฟันจึงจะควร สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสสั่งให้เจ้าสมิงนครอินท์เข้ามาฟัน เจ้าสมิงนครอินท์กรายถวายบังคมแล้วจึงเอาดาบโพรงแก้วมาฟันพะเนียงๆ ก็ขาดออกเป็นสองท่อน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็ชอบพระทัย จึงสั่งให้เอาดาบโพรงแก้วไว้เป็นพระแสงต้นตั้งแต่นั้นมา แล้วจึงตรัสแก่เบ็ดน้อยว่าตัวกับเราเป็นข้าศึกทำสงครามจนถึงได้ชนช้างกัน เพราะเหตุว่าตัวดูหมิ่นเรา มิได้คิดว่าเราเป็นลูกเจ้าตัวเป็นลูกข้า และยังคันตัวกเห็นบุญญาภิสมภารแห่งเรา วางอาวุธเสียในท่ามกลางสงคราม ให้เราเหนือคอช้างนั้น เราก็เห็นว่าตัวรู้ตัวว่าผิดกลับคิดหาความชอบ เราก็มีความเมตตากรุณาหาความพยาบาทมิได้ ประการหนึ่งเล่าก็ใช่ผู้อื่นเป็นในเชื้อสายของเรามา เราไม่ฆ่าเสียจะเลี้ยงไว้ให้มีความสุขสืบไป ท่านอย่าได้คิดรังเกียจเลย จงอยู่ตั้งใจทำราชการด้วยเราเถิด เบ็ดน้อยกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้พระคุณหาที่สุดมิได้ อันตัวข้าพเจ้านี้ได้ทำเกินไปแล้ว ก็มีโทษผิดเป็นอันมาก และเมื่อข้าพเจ้าจะชนช้างกับ

พระองค์นั้นข้าพเจ้าก็สำคัญตัวว่าเป็นชายผู้หนึ่ง จึงมานะออกชนช้างด้วยพระองค์ แล้วก็หมายว่าจะชนะพระองค์ ด้วยกำลังคายโพรงแก้วก็สมคะเนอยู่ยังนี้ขุญข้าพเจ้าน้อยกว่าพระองค์จึงสู้พระองค์มิได้ แต่คายก็ชักมีออกจากฝัก ซึ่งข้าพเจ้าจะอยู่เป็นข้าพระองค์สืบไปนั้นหามิได้ ถ้าพระองค์ทรงส่องพระฉายเห็นแผลในพระพักตร์ครั้งใด ความตายก็ถึงข้าพเจ้าทุกครั้ง ไม่กำหนดวันเวลาใดเลย ข้าพเจ้าไม่อยู่ให้ลำบากแล้ว จะขอถวายบังคมลาตายเสียแต่ครั้งเดียวนี้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังเบ็ดน้อยทูลดังนั้น ก็สงสารด้วย ทรงเห็นว่า น้ำใจเบ็ดน้อยเป็นชายชาติทหารไม่กลัวตายเสียดายชีวิต พระองค์อยากใคร่ได้ไว้เป็นทหาร จึงตรัสอ้อนวอนเป็นสองครั้งสามครั้ง เบ็ดน้อยก็มิยอมอยู่จะขอสู้ตาย จึงตรัสว่าเราอ้อนวอนท่านก็มิยอม ถ้ากระนั้นท่านจงหาความสุขในเบื้องหน้าเถิดก็สั่งให้เอาตัวเบ็ดน้อยไปฆ่าเสีย

ฝ่ายภรรยาเบ็ดน้อยรู้ว่า มิรับสั่งให้เอาเบ็ดน้อยผัวไปฆ่าเสียก็ร้องไห้ออกวิ่งไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ยินภรรยาเบ็ดน้อยร้องไห้ร่ำไรอยู่ ก็ทรงพระโกรธแก่สมิงอินทชีพผู้คุมตัวไว้ว่ามิได้ห้ามปรามภรรยาเบ็ดน้อย ให้ร้องไห้เป็นปากเสียงขึ้นดังนั้น จึงสั่งให้ลงพระอาญาสมิงอินทชีพสามสิบที แล้วทรงพระกรุณาโปรดให้สมิงอินทชีพกินเมืองมองมะละ ตรัสสั่งให้สมิงอินทชีพและเสนายกสืบสาวเอาเงินทองเครื่องอุปโภคบริโภค ของสมิงเลกพร้าและเบ็ดน้อยได้สิ้นแล้ว จึงสั่งให้สมิงกิศกุมาร คุมเอาตัวสมิงเลกพร้ากับบุตรภรรยาสมิงเลกพร้าและภรรยาเบ็ดน้อยซึ่งจำไว้นั้น ลงไปคุมไว้ณเมืองเมาะตะมะ แล้วจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่าเรายกกองทัพมาดี

เมืองเมาะตะมะเมืองมองมะละ เมืองขนทั้งปวงสามสิบสองเมือง ซึ่งเป็นกบฏต่อสมเด็จพระราชบิดา และแข็งเมืองต่อเรานั้นก็ได้สิ้นอยู่แล้ว ยังแต่เมืองพะสิมเมืองเดียว จำจะยกไปตีเสียให้จงได้ เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ยกพยุหโยธาทัพกลับไปเมืองพะสิม ครั้นถึงเมืองพะสิมก็ให้ตั้งมั่นลงไว้ ฝ่ายชาวเมืองพะสิมกลัวพระเดชานุภาพพระเจ้าราชาธิราช ก็หนีออกมาเข้าหากองทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเป็นอันมาก

ฝ่ายสมิงโลกนรินทร์ สมิงนะระอา สมิงพระคลัง เห็นผู้คนหนีไปเข้าหากองทัพพระเจ้าราชาธิราชเป็นอันมากดังนั้น ก็ตกใจกลัวเห็นจะอยู่รบต้านทานมิได้ จึงรีบแจงช้างม้าเครื่องศาตราวุธและทรัพย์สิ่งของครอบครัวยกหนีออกจากเมืองพะสิมไปอยู่ป่า แต่สมิงนะระอา สมิงพระคลังนั้น ยกแยกไปทางเมืองปรวน

ฝ่ายชาวเมืองพะสิมทั้งปวง ก็มาอัญเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เข้าไปตั้งประทับอยู่ในเมือง ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จเข้าประทับในเมืองแล้ว สมิงลเบิดสั่งซึ่งเป็นข้าพระเจ้าช้างเผือกนั้น มาอยู่ในเมืองพะสิมเข้ามาเฝ้า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงโปรดมิได้เอาโทษให้กินน้ำพระพิพัฒน์สัตยาแล้ว เลี้ยงสมิงลเบิดสั่งไว้ ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงแต่งให้สมิงพัชชะยกกองทัพไปตามสมิงโลกนรินทร์เป็นคนหมื่นเศษ ช้างสี่ร้อย ม้าหกร้อย ครั้นกองทัพติดตามไปสมิงโลกนรินทร์รู้จึงหนีเข้าไปอาศัยอยู่ณเมืองทรางทวย สมิงพัชชะจึงยกติดตามไปถึงเมืองทรางทวย

ฝ่ายเจ้าเมืองทรางทวยรู้จึงยกกองทัพออกมารับไว้ กองทัพสมิงพัชชะก็ได้รบพุ่งต้านต่อกันกับพม่าหลายครั้ง ยังไม่แพ้ชนะกันต่างคนต่างตั้งมั่นไว้ ฝ่ายเจ้าเมืองทรางทวยเห็นว่า กองทัพมอญยกรบมาดังนั้น ไพร่บ้านพลเมืองไม่ทันรู้ตัว มิได้กวาดเอาเข้าปลาอาหารไว้ในเมือง เกรงทัพมอญอยู่ จึงให้มีหนังสือออกมาถึงสมิงพัชชะว่า ซึ่งท่านยกกองทัพรบมาดังนี้จะปรารถนาเอาบ้านเมืองหรือๆ จะเอาผู้คนซึ่งหนีมาแต่เมืองพะสิมนั้นจงบอกมาให้แจ้ง ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว จึงใช้คนถือหนังสือออกมาถึงสมิงพัชชะๆ ได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว จึงให้แต่งตอบเข้าไปมีความว่าเรายกทัพมาทั้งนี้ จะได้ปรารถนาซึ่งเอาเมืองพม่าหามิได้ ด้วยว่าสมิงโลกนรินทร์เป็นกบฏต่อสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชพระเจ้าอยู่หัวของเรา หนีมาอยู่ในเมืองนี้ มีพระราชโองการตรัสสั่งให้เรามาตามจับ เราจึงปรารถนาจะเอาแต่ตัวสมิงโลกนรินทร์เท่านั้น ให้ท่านส่งตัวผู้กบฏออกมา ถ้าไม่ส่งแล้วกองทัพเราก็จะไม่ไป ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว ก็ส่งให้แก่พม่าซึ่งออกมานั้นกลับเข้าไป

ครั้นเจ้าเมืองทรางทวยแจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็ให้ทหารจับตัวสมิงโลกนรินทร์ กับครอบครัวช้างม้าซึ่งหนีมาอยู่ด้วยนั้น ส่งออกมาให้แก่สมิงพัชชะ ครั้นสมิงพัชชะได้ตัวสมิงโลกนรินทร์ก็สั่งให้ทหารจำคุมไว้มั่นคงแล้ว จึงยกทัพกลับมาเมืองพะสิมเอาตัวสมิงโลกนรินทร์เข้าไปถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชๆ ก็ทรงพระพิโรธจึงตรัสว่า เพราะอ้ายชาติชั่ว

TUDC 26/05/2563

คนนั้น มันทำให้กูกับทแกล้วทหารได้ความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก จึงตรัสสั่งให้เอาตัวสมิงโลกนรินทร์ไปประหารชีวิตเสีย ทหารก็เอาสมิงโลกนรินทร์ไปฆ่าเสีย แล้วตัดศีรษะเสียบไว้

ขณะนั้นนายทัพนายกองชั้นไปด้วยสมิงพัชชะ มากราบทูลกล่าวโทษสมิงพัชชะว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้สมิงพัชชะเป็นแม่ทัพยกไปตามจับสมิงโลกนรินทร์ ไปถึงเมืองทรางทวย ก็มิได้กวาดเอาข้าวปลาอาหารไว้ ในเมืองทรางทวยขัดสนเสบียงอาหารยิ่งนัก ฝ่ายกองทัพเจ้าเมืองทรางทวยถอยกำลังลงระหนี่อยู่แล้ว สมิงพัชชะมิได้คิดทำการให้เป็นกำลังทแกล้วทหารช่วยแรงพระราชทรัพย์หลวง ให้แต่งหนังสือไปขอสมิงโลกนรินทร์มาเท่านั้น ข้าพเจ้าทั้งปวงเห็นผิดนัก

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสถามสมิงพัชชะว่า เขามากล่าวโทษท่านทั้งนี้สมหรือ ฝ่ายสมิงพัชชะจึงกราบทูลว่า เมื่อข้าพเจ้ายกทัพไปถึงเมืองทรางทวยนั้น เห็นว่าเมืองทรางทวยรักษาค่ายคูประตูหอรบนั้นสามารถมั่นคงอยู่ ไม่ทันรู้ว่าเมืองทรางทวยขัดสนด้วยข้าวปลาอาหาร จึงมิได้คิดทำการเอาเมืองทรางทวย ต่อเมื่อเจ้าเมืองทรางทวยส่งตัวสมิงโลกนรินทร์ออกมายังกองทัพแล้ว ข้าพเจ้าจึงรู้ว่าเมืองทรางทวยขัดสนด้วยข้าวปลาอาหารนั้นต่อภายหลัง และข้าพเจ้าได้ให้ความสัตย์แก่พม่าไว้ว่าหายินดีด้วยบ้านเมืองไม่ ครั้นจะกลับตีเอาเมืองทรางทวยนั้นก็จะเสียสัตย์ไป ฝ่ายพม่าจะลอบว่ามอญหามีความสัตย์ไม่ ความนินทาก็จะพลอยแปดเปื้อนถึงฝ่าธุลีพระยาทสมเด็จ

พระเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้าได้ตัวผู้ขบฏแล้วจึงรีบยกทัพกลับมา หวังจะให้ทันกำหนดพระราชโองการ ซึ่งนายทัพนายกองมากราบทูลกล่าวโทษข้าพเจ้าทั้งนี้ ข้าพเจ้าจะเป็นผิดหรือชอบ ขอพระองค์ทรงพระดำริดูจงควร

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ได้ทรงฟังสมิงพัชชะกราบทูลดังนั้นก็ชอบพระทัยนัก จึงตรัสสรรเสริญว่า สมิงพัชชะนี้น้ำใจซื่อสัตย์ควรจะเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ได้คนหนึ่ง จึงโปรดพระราชทานพระธำมรงค์พลอยเพชรวงหนึ่ง ขันทองคำประดับพลอยใบหนึ่ง และทรงพระกรุณาโปรดให้ขี่เรือปิดทองหลังคาทอง สมควรแก่ยศศักดิ์ แล้วโปรดพระราชทานเงินทองแก่ทแกล้วทหารซึ่งมีความชอบนั้น ตวงด้วยขันส่งให้มิได้นับเป็นตำลึงเป็นชั่งเลย แล้วโปรดให้อำมาตย์ทินมณีกรอดซึ่งกินเมืองเสรี่ยงนั้น เลื่อนมากินเมืองพะสิม เมืองเสรี่ยงนั้นโปรดให้สมิงอังวะมังศรีกิน ครั้นทรงจัดการบ้านเมืองเรียบราบเสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จเลื่อนพยุหโยธาทัพกลับมายังกรุงหงสาวดี จึงตรัสสั่งให้เอาตัวสมิงเลิกพร้าและครอบครัวซึ่งจำไว้ ณ เมืองเมาะตะมะนั้นขึ้นมา ทรงพระกรุณาระลึกถึงความหลังครั้งเมื่อเลิกทัพมาจากเมืองตะเกิง ได้มีคุณแก่พระองค์ครั้งหนึ่งจึงพระราชทานชีวิตไว้ แต่มีโทษมากกว่าคุณ ตรัสสั่งให้ถอดเสียจากยศ ทรงโปรดให้ส่งไปเป็นข้าพระ ปฏิบัติพระมุเตาสิ้นทั้งครอบครัว แต่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ครองราชสมบัติแล้ว มิได้อยู่ในพระนครเลยเสด็จเที่ยวปราบเมืองขึ้นเมืองออก ในแว่นแคว้นรามัญประเทศทั้งปวงถึงสามปีจึงราบคาบ

ศุศักราช ๗๕๓ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงโปรดให้ปูนบำเหน็จเสนาบดีทั้งปวง ซึ่งมีความชอบตามฐานานุศักดิ์ใหญ่น้อยถ้วนทั่วกัน ครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงหงสาวดี บ้านเมืองก็บริบูรณ์มั่นคง ฝนก็ตกตามฤดูกาลสรรพพืชธัญญาหาร อปรัณชาติก็งอกงามให้ผล สมณชีพราหมณ์และอาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็อยู่เย็นเป็นสุขมา

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีณะวาณกรุงรัตนอังวะ ซึ่งเป็นใหญ่ในภุกามประเทศทั้งปวง ได้ทรายข่าวว่าพระเจ้าอู่ ซึ่งรามัญเรียกว่าพระเจ้าช้างเผือก เสวยราชสมบัติอยู่ในเมืองพะโคนั้นเสด็จสวรรคตแล้ว บัดนี้มังสุระมณีกุมารราชบุตรพระเจ้าช้างเผือกซึ่งเรียกว่าพระยาน้อย ได้ราชสมบัติเป็นใหญ่ในเมืองพะโค ๆ ก็เปลี่ยนนามให้เรียกกรุงหงสาวดีตามเดิม ด้วยเป็นราชธานีใหญ่มาแต่ครั้งกษัตริย์สิบเจ็ดพระองค์ ฝ่ายรามัญประเทศทั้งปวงก็ยังมีราษฎร มอญยังอาจยกกองทัพมาตามรับสมิงโลกนรินทร์เหยียบแคนพม่าล่วงเข้ามาถึงเมืองทรางทวย อันเป็นแว่นแคว้นของเรา ครั้นจะละไว้กำลังศึกมอญจะมากไป จำจะยกพลโยธาทวยหาญลงไปหักเมืองพะโคเสียก่อน แต่ยังมิทันตั้งตัวฉนี้เห็นจะได้โดยง่าย ครั้นทรงพระดำริแล้วจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า ซึ่งเราคิดดังนี้ใครจะเห็นชอบผิดประการใด

เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วยโดยพระราชบริหาร จึงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระราชดำริจะกระทำสงครามแผ่พระราชอาณาจักร์ ให้กว้างขวางนั้น ก็ต้องด้วยโบราณราชประเพณีหาผิดไม่ เพราะมอญยังอาจมา

ก่อเหตุสงครามให้เกิดก่อน สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้ทรงฟัง เสนาบดีทั้งปวงกราบทูลดังนั้นก็ดีพระทัย จึงตรัสสั่งให้จัดพลพยุหโยธาทัพทแกล้วทหารพม่าและไทยใหญ่เป็นอันมาก ให้มังสุเหนียดพระราชบุตรเป็นทัพหน้าคุมพลทหารช้างม้าเป็นอันมาก ยกรีบตีรุดลงมาตั้งอยู่ใกล้กรุงหงสาวดี ทางประมาณสองร้อยเส้น แล้วสมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาเป็นทัพหลวง เสด็จเคลื่อนพลพยุหจัตุรงค์ตามลงมาต่อภายหลัง จึงตรัสสั่งให้ตั้งค่ายมั่นลงไว้ ไม่ไกลไม่ห่างนักพอเดินถึงกันกับทัพหน้า

ฝ่ายหัวเมืองด่านทั้งปวง ในขณะเมื่อกองทัพพม่าทั้งสองยกรีบรุดตีลงมานั้น ที่รบสู้ต้านทานมิได้ ป้องกันรักษาเมืองมั่นไว้บ้าง ที่อพยพครอบครัวหนีเข้าป่าก็มีบ้าง แล้วแต่งหนังสือให้ม้าใช้รีบถือลงมายังเสนาบดี ณ กรุงหงสาวดี ให้นำขึ้นกราบทูลพระกรุณาเสนาบดีทั้งปวงก็นำหนังสือบอกขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งว่า กองทัพพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ยกลงมาตั้งอยู่ใกล้เมืองแล้ว จึงเสด็จออกตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทแกล้วทหารทั้งปวงว่า บัดนี้พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวายกกองทัพตีล่วงเข้ามาถึงพระนครเราแล้ว ครั้นจะละไว้ช้าก็มิได้ ศึกพม่าจะกระทำย่ำยีหนัก ไพร่ฟ้าประชาราษฎรจะได้ความยากแค้นขัดสน และศึกครั้งนี้เป็นศึกกษัตริย์อันประเสริฐเราคิดจะยกออกไปชนช้างด้วยพระเจ้ามนเทียรทอง ให้เป็นเกียรติยศไว้ เสนาบดีทั้งปวงจะเห็นประการใด

ฝ่ายเสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้ราชมนูแต่งหนังสือนัดรบฉบับหนึ่ง ครั้นหนังสือเสร็จแล้วจึงจัดให้ขุนนางผู้ฉลาด

คนหนึ่ง ถืออกไปถวายพระเจ้ากรุงรัตนอังวะ ขุนนางผู้นั้นรับสั่งแล้วก็ถวายยังคมลาออกมาจัดข่าวไพร่ ขนม้ารีบถือหนังสืออออกไปยังกองทัพพระเจ้าฝรั่งมังคีฉะวา ฝ่ายทหารกองตระเวนพม่า ก็เข้ามาคุมเอาตัวขุนนางผู้ถือหนังสือและข่าวไพร่ไว้ก่อน จึงยอกส่งเข้าไปให้เสนายกรายยังคมทูลสมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังคีฉะวา ๆ ได้ทรายว่า ขุนนางในเมืองถือหนังสืออออกมา ก็โปรดให้เสนายกไปรับเข้ามา ณ พลับพลาค่ายหลวงขุนนางรามัญนั้นก็เข้ามากรายถวายยังคม ถวายหนังสือนั้นครบแก่พระเจ้าฝรั่งมังคีฉะวา ๆ ก็ให้อาลักษณ์ฉีกผนึกออกอ่าน ในหนังสือนั้นว่า พระเจ้าราชาธิราชผู้เป็นใหญ่ในกรุงหงสาวดี แจ้งความมาถึงพระเจ้ามนเทียรทองพระเจ้าน้าเรา ผู้เป็นกษัตราธิราชอันประเสริฐ ซึ่งพระเจ้าน้าเราทรงพระอุส่าห์ยกพลทวยหาญลงมา ปรารถนาจะทำสัประยุทธสงครามด้วยเรา ผู้หลานนั้น เรามีความยินดียิ่งนัก เปรียบประดุจได้สมบัติยรมจักรพรรดิก็มิเท่าเทียม ฝ่ายพระเจ้าน้าท่านก็เป็นใหญ่ในกรุงรัตนะอังวะ เราผู้หลานก็เป็นใหญ่ในกรุงหงสาวดี ครั้นจะรบกันด้วยผมอทแกล้วทหารนั้น คุณหนึ่งศึกโรหาต้องการเป็นเกียรติยศไม่ ซึ่งกษัตริย์ชนช้างกันโดยธรรมยุทธ์นั้นยากที่ผู้ใดจะได้พบเห็น เวลาพรุ่งนี้เชิญสมเด็จพระเจ้าน้า กับเราผู้หลานทั้งสองมาชนช้างกัน ณ ทัสนามกลางแปลง ให้เทพยดาและทแกล้วทหารทั้งสองฝ่ายดูเล่นรื่นเริงสบายเป็นขวัญตาให้ปรากฏเกียรติยศไว้ชั่วกัลปาวสาน อันกษัตริย์สัยมาภายหน้า ซึ่งจะกล้าหาญในการสงครามออกชนช้างกันนั้น

หายากแล้ว เราทั้งสองช่วยกันกระทำแบบแผนไว้ให้บุตรและนัดดาอันจะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ได้รู้เห็นเป็นอย่างไปในเบื้องหน้า สมเด็จพระเจ้าน้าจะเห็นประการใด จงตอบมาให้เราทราย

ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็มีพระทัยยินดีนัก ทรงพระสรวลตรัสว่า ซึ่งพระเจ้าหงสาวดีมีหนังสือว่ากล่าวมานเรายินดีราวกับได้ทิพยสมบัติ จึงโปรดพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ผู้ถือหนังสือแล้ว ก็ตรัสสั่งว่าท่านจงกลับไปกราบทูลพระเจ้าหงสาวดีเถิด ว่าเราจะกระทำตามมีหนังสือกำหนดมานั้น ขุนนางผู้ถือหนังสือกราบถวายบังคมลาออกมาขึ้นม้ากับข่าวไพร่ รีบกลับเข้ามากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตามพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาตรัสตอบมาทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งแล้ว ก็มีพระทัยนัก ครั้นรุ่งขึ้นวันใหม่ สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา จึงตรัสสั่งให้จัดแจงทแกล้วทหารและทัพช้างม้าทั้งปวง ให้มังสุเหน่ยดพระราชบุตรเป็นทัพหน้า แล้วพระองค์ให้ผูกพลายนรปะโคเป็นพระคชาธาร พร้อมไปด้วยเครื่องสรรพาวุธทั้งปวงตามกระบวนพิชัยสงครามเสร็จแล้ว ครั้นได้เวลาศุภนิมิตมงคลฤกษ์ สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาก็เสด็จขึ้นทรงพระคชาธาร ให้ยกพลคชสารทั้งปวงออกจากค่าย มีทวนทองถามรุ้แห่หน้าพระคชาธารสามพัน พลคายดั้งสองพันยกมา พลโตมรเกาทัณฑ์สรรพเครื่องศาตราวุธ อันโยธาถือและสะพายครบถ้วน พลทหารช้างม้าก็เดินโดยขบวนพยุหะ เป็นหมู่เป็นกองเนืองกันสล้างสลอนด้วยธงชายธงฉานธงสีต่าง ๆ เสียงสนั่นกึกก้องด้วยฆ้องกลองม้าพ่อ ทหารถือธงนำหน้าพลกรีธาเดินมา

26/05/2563

ฝ่ายม้าใช้กองคอยเหตุรู้ว่ากองทัพยกมาแล้ว กรีฑาเข้ามาเฝ้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวายกกองทัพออกมาแล้ว จึงสั่งให้เร่งจัดพลเป็นกระบวนพยุหทัพช้างประกอบไปด้วยทหารโยธา และพลช้างโคคแล่นโจมทัพดังกัน สารค้าค่ายสารแซงและช้างล้อมวง พังคาพลายเพรียวทั้งปวง แล้วตรัสสั่งให้ผูกพลายสิงหนารายน์เป็นพระคชาธาร พ่ออ่หมอเฒ่าซึ่งเป็นสมิงพระตะเบิด ขี่พลายประกายมาศเป็นโคคแล่น เข้าสมิงนครินท์ขี่ช้างพลายชูเพชร์เป็นโจมทัพ สมิงอังวะมังศรีขี่พลายสุริยะเป็นคำ สมิงพระรามขี่พลายผจญมารเป็นดั้ง สมิงมาสมันขี่พลายรักน้อยเป็นกัน สมิงอุยากองขี่พลายทเรงเกชเป็นค่าย พร้อมไปด้วยแพนหางนกยูงและทวนธงสีต่างๆ สรรพไปด้วยเครื่องสรรพาวุธพร้อมเสร็จ

ฝ่ายราชมนูจึงทูลถวายพระฤกษ์กำหนดเวลาว่า พระองค์จะเสด็จยกพลพยุหโยธาหาร ไปต่อด้วยราชศัตรูครั้งนี้ ต้องด้วยนามยายกำลังศักองอาจดังพระยาราชสีห์ เทพยดาอันมีฤทธิฤทธิ์ จะสำแดงฤกษ์ในนภาคลอากาศเป็นมหัศจรรย์ ให้ปรากฏแก่พลทแกล้วทหารทั้งสองฝ่าย พระองค์จะได้ชัยชนะแก่อริราชปรปักษ์โดยง่าย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ได้ทรงฟังราชมนูทูลดังนั้น ก็ทรงพระโสมนัสนัก ครั้นได้เวลามหาพิชัยฤกษ์ศุภนิมิตอันดีก็เสด็จขึ้นทรงพระคชาธาร ให้ลั่นฆ้องชัยโยกรง ยกพลทวยหาญไปตามเกล็ดนาคออกจากพระนคร ดูสล้างสลอนด้วยเครื่องสูง มยุรฉัตรพัดโยกและจามรยังพระสุริยาระดาดาษ ศัพท์ฆ้องกลองกึกก้องโกลาหล หมู่พลทหารทั้งปวงก็เดินโดยขบวน ตั้งตารวเป็นทิวแถวเนื่องกัน พอทัพหน้าต่อทัพหน้าปะทะ

กันเข้า ทหารธงทั้งสองฝ่ายก็ตั้งธงลง ณ ที่สนามกลางทุ่งด้วยเดชบรมโพธิสมภารของสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งจะมีชัยชนะแก่พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ครั้งนั้นให้ยังเกิดพายุใหญ่ดูพิลึกสะพึงกลัว พัดไปข้างทัพพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา แล้วหอบเอาเศวตฉัตร์อันตั้งอยู่บนหลังพระคชาธารสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชลอยขึ้นไปในนภาคลอากาศ กระทำเป็นประทักษิณวงถ้วนสามรอบแล้ว ก็กลับลงมาประดิษฐานอยู่ดังเก่าควรจะพิศวง

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา และไพร่พลทหารพม่าไทยใหญ่ทั้งปวงเห็นอัศจรรย์ดังนั้นก็สะดุ้งตกใจ กลัวอานุภาพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ขณะนั้นพระเจ้าราชาธิราชก็ให้พลทแกล้วทหารยกเข้าต่อด้วยทแกล้วทหารพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา พลดาบดั้งต่อดาบดั้ง พลทวนต่อทวน พลง้าวต่อง้าว พลดาบสองมือต่อดาบสองมือ เข้ารบพุ่งกันตะลุมบอนเป็นสามารถ รี้พลตายลงเป็นอันมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย พลพม่าตายมากกว่ามอญ

ฝ่ายพระยาภุกามซึ่งขี่ช้างโคดแล่น ยืนหน้าทัพพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาเห็นพลทหารพม่าเสียทีแก่รามัญดังนั้น ก็ขับช้างโคดแล่นไล่พลทหารรุกเข้ามา ขณะนั้นสมิงพระตะเบิด ซึ่งขี่ช้างพลายประกายมาศ ยืนหน้าทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นพระยาภุกามไล่พลมาดังนั้น ก็ไสพลายประกายมาศออกรับ และพลายประกายมาศนั้นวิ่งด้วยกำลังพระยาสารอันแรงโจมแทงต้องช้างพระยาภุกามล้มลงทั้งยืน สมิงพระตะเบิดก็จ้วงฟันด้วยของ้าวถูกพระยาภุกามคอขาดตาย ฝ่ายช้างพม่าทั้งปวงก็เข้ารุมชนช้างประกายมาศ ๆ ก็รับแทงขวิดค้อนเดาะป้ายปลายงา ถูกช้างพม่าเจ็บปวดเป็น

TUDC 26/05/2563

หลายช้าง สมิงพระรามเห็นดังนั้น ก็ใส่พลายผจญมารเข้าช่วยพลายประกาย มาครัยประจันสมิงนครอินท์วางพลายอนุเพ็ชร์เข้าโจมชน และช้างโจมทัพทั้งปวงก็เข้าระดมช่วยกัน ช้างพม่าไม่อาจะต่อได้ก็แตกกระจายไป สมิงอังวะมังศรีขัยพลายสุริยไล่ค้าช้างพม่าส่งไป จนถึงหน้าพระคชาธารมังสุเหน่ยคผู้เป็นพระราชบุตรพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาซึ่งยืนช้างเป็นกองหน้าอยู่ ช้างมังสุเหน่ยคก็ตีนตลบหลังไปเอาไว้มิอยู่ วิ่งผ่านพระคชาธารพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาลงมา พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาเห็นดังนั้น ก็ตกพระทัยเกรงช้างพระที่นั่งหัน ไพร่พลทหารฝ่ายพม่าทั้งปวงก็แตกกระจัดกระจายเสียขบวนไปหาเป็นสมประดีไม่ ทิ้งข้าวของเครื่องศาตราวุธเสียสิ้น พากันหนีรบเร่งขึ้นไปเมืองอังวะขณะเมื่อรบกันนั้นพลทหารทั้งสองฝ่ายเข้าต่อยุทธเป็นตะลุมบอนผงคลุ้งตลบกลบกลุ้มแลมิใคร่เห็นกัน

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่า กองทัพพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาแตกไปสิ้นแล้ว ก็แต่งให้กองทัพไปติดตามตีให้ยับเยิน จึงตรัสสั่งให้พ้อนแพนหลังช้างพระที่นั่งคชาธาร และช้างคชาธารทั้งปวงเห็นแล้วก็รำรับต่อพ้นออกไป ให้ไพร่พลทั้งปวงสงบลง ไพร่พลทั้งปวงก็สงบลงตามสัญญาซึ่งได้เห็นแพนรับสั่งนั้น แล้วก็สั่งให้เกณฑ์เอาข้าวของเครื่องศาตราวุธได้ครั้งนั้นเป็นอันมาก แล้วพระองค์ก็ยกทัพกลับเข้ายังกรุงหงสาวดี จึงโปรดพระราชทานปูนบำเหน็จรางวัลแก่ทแกล้วทหาร นายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก แต่สมิงพระตะเบคซึ่งฆ่าพระยาภูกามตายนั้นมิได้ตามเสด็จมา โปรดพระราชทานรางวัลให้มากกว่าคนทั้งปวง แล้วตรัสสรรเสริญว่า สมิง

พระตะเบ็ดนี้อายุก็แก่อยู่แล้ว แต่กำลังยังกล้าแข็งมฝมือเอาชัยชนะหนุ่มได้ ราวกับไก่แก่แม่ปลากัดที่ตัวเก่ง ซึ่งเราได้อำมาตย์ทินมณีกรอดกับ สมิงพระตะเบ็ดสองคนไว้นี้ อุปมาดังได้ไก่แก่ไว้สองตัว สำหรับจะได้ชน กับไก่หนุ่ม สมิงพระตะเบ็ดได้ฟังยมแล้วจึงทูลว่าซึ่งข้าพเจ้ามีชัยชนะนั้น ก็เพราะบุญบารมีของพระองค์ช่วยปกแผ่คุ้มครอง จึงได้ชัยชนะ

ฝ่ายกองทัพรามัญซึ่งไปติดตามตีทัพพม่าจนสุดแดน ครั้นไม่ทันแล้ว ก็กลับมากราบทูลแก่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งแล้วก็ทรงดำริว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวายกกองทัพลงมาทำยุทธสงครามด้วยเราปราชัยแตกหนี ไปครั้งนี้ เห็นจะอายอัปยศแก่หัวเมืองทั้งปวงเศร้าใจอยู่ เราจะมีหนังสือไปว่า เยาะเย้ยให้ตรอมใจตายจงได้ จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงโดยความที่ ทรงพระดำริ เสนาบดีทั้งปวงเห็นด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงสั่งให้ จัดผ้าแดงโมรีสิบพับผ้าดำสิบพับ ทวนทองคู่หนึ่ง พระแสงดาบฝักทองคำ เล่มหนึ่ง ซึ่งเก็บของพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้ไว้นั้น ทำเป็นเครื่อง ราชบรรณาการแล้วให้แต่งหนังสือฉบับหนึ่ง จัดขุนนางผู้ฉลาดให้ถือขึ้นไป ถึงพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ขุนนางผู้รับสั่งก็ถวายบังคมลาออกมารีบข่าวไพร่ ขึ้นม้าเร็วรีบถือหนังสือไปยังกรุงรัตนอังวะ

ครั้นถึงจึงเข้าไปแจ้งแก่เสนาบดีให้นำเข้าเฝ้า เสนาบดีเจ้าพนักงาน รู้สำเนาความในหนังสือนั้นแล้ว ก็เห็นว่ามิเป็นราชสาส์นทางพระราชไมตรี โดยแท้ จึงว่าเราจะพาเข้าเฝ้านี้ยังมิควร จะกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทราบก่อน เสนาบดีจึงเข้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ๆ ก็ตรัส

TUDC 26/05/2563

ปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า จะให้รับขุนนางรามัญเข้ามาก็หรือประการใด เสนาบดีทั้งปวงจึงกราบทูลว่า ซึ่งจะมิให้รับเข้ามานั้น มอญจะดูหมิ่นว่ากลัว จะเสียพระเกียรติยศไป ขอได้ทรงพระกรุณาโปรดให้รับเข้ามาจึงจะควร

สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาทรงเห็นด้วย จึงโปรดให้รับขุนนางผู้ถือหนังสือเข้ามา ขุนนางรามัญก็เข้ามากราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ทูลถวายหนังสือกับเครื่องราชบรรณาการ พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาก็มิได้ตรัสด้วยขุนนางผู้ถือหนังสือ สั่งให้เสนาบดีพาขุนนางรามัญไปรับพระราชทานเครื่องเลี้ยง อยู่ ณ โรงรับแขกเมืองก่อนแล้วโปรดให้อ่าลักษณ์อ่านหนังสือ ในหนังสือนั้นว่าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ขอเรียนทางพระราชไมตรีมาถึง สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทอง พระเจ้าน้าเราผู้เป็นกษัตราธิราชอันประเสริฐ ด้วยแต่ก่อนกรุงรัตนอังวะกับกรุงหงสาวดีราชอาณาทั้งสองนั้นเป็นสุวรรณปถพีเดียวกัน ฝ่ายพระเจ้าช้างเผือกสมเด็จพระราชบิดาเรา กับพระเจ้ามนเทียรทองพระเจ้าน้าเรา ก็เป็นสัมพันธมิตรสนิทเสน่หาโดยทางพระราชไมตรีมั่นคงนัก อนึ่งลูกค้าพานิชก็ไปมาค้าขายตามประเพณี มิได้มีพิโรธสิ่งใดแก่กัน และบัดนี้สมเด็จพระเจ้าน้าเราผู้เป็นกษัตราธิราชอันใหญ่ยิ่ง ดำริถึงทางพระราชไมตรีซึ่งมีมาแต่ก่อน ทรงพระอุตส่าห์ล่วงแดนลงมาถึงกรุงหงสาวดีข้าพเจ้าแจ้งว่า สมเด็จพระเจ้าน้าท่านเสด็จลงมา ขนแต่งเครื่องราชบรรณาการจะออกมาถวายตามพระราชประเพณี ยังมิทันได้เห็นพระพักตร์สมเด็จพระเจ้าน้าเราระหนัก และพระเจ้า

น้าเราก็ด่วนเสด็จกลับมายังกรุงรัตนอังวะเสียก่อน ข้าพเจ้าจึงแต่งเครื่องราช
ยรรณาการให้ขุนนางคุมตามขึ้นมาถวาย เพื่อจะมิให้เสียทางพระราชไมตรี
แต่ก่อน ควรมิควรประการใด ขอสมเด็จพระเจ้าน้าเราอย่าได้น้อยพระทัยเลย

ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็ทรงพระโกรธ
ดวงพระเนตรเป็นชอยเขียวขึ้นทันที พระเสโทไหลซึมซาบออกทุกขุม
พระโลมา แค้นพระทัยยิ่งนัก ราวกับลูกศรเข้าไปเสียบสลักอยู่ในพระกรรณ
และพระอุระ จึงให้เอาหนังสือนั้นเผาไฟเสียแล้วตรัสว่า เราเป็นกษัตริย์
ผู้ใหญ่อันประเสริฐ พระยามอญน้อยมากล่าวถ้อยคำเสียดแทงเยาะเย้ยฉะนี้
เปรียบประดุจคนคลั่งไคล้เป็นไข้หนัก หมอประกอบยามิชอบโรคๆ ก็ยิ่ง
กำเริบมากขึ้นกว่าเก่า ถ้าพระยามอญน้อยถองเราด้วยศอก ก็จะมิเจ็บช้ำ
เท่าถ้อยคำซึ่งว่าเยาะเย้ยฉะนี้ เราจะยกลงไปแก้แค้นพระยามอญอีกให้จงได้
จึงตรัสสั่งให้เอาขุนนางผู้ถือหนังสือกับย่าวไพร่มาฆ่าเสีย เว้นไว้สองคน
มันจะได้กลับลงไปบอกแก่เจ้ามัน ทำประชดให้สมน้ำหน้าที่กล่าวเยาะเย้ยเรา

ฝ่ายมังนันทะมิตร์เสนาบดีผู้ใหญ่จึงทูลทัดทานว่า ซึ่งพระองค์ทรง
พระพิโรธแก่พระเจ้ากรุงหงสาวดี จะให้ฆ่าขุนนางผู้ถือหนังสือกับย่าวไพร่
เสียนั้นมิชอบ ผิดอย่างโบราณราชประเพณี ถ้ารู้ไปถึงนาๆ ประเทศทั้งปวง
ก็จะเย้นทหมิน เสียพระเกียรติยศเสื่อมพระเดชานุภาพ แม้นพระเจ้า
ราชาธิราชได้แจ้ง ก็จะมีพระทัยพิโรธกำเริบหนักขึ้น สงครามมอญกับพม่า
จะติดพันกันช้านาน อันพระเจ้าราชาธิราชอุปมาดังต้นไทรใหญ่ เสนาบดี
ไพร่พลทั้งปวงอุปมาดังก้านและกิ่ง ซึ่งพระองค์จะให้ฆ่าขุนนางผู้ถือหนังสือ
และย่าวไพร่นั้น เปรียบเหมือนหนึ่งตัดก้านและกิ่งให้ขาดไปเล็กน้อยเท่านั้น

TUDC 26/05/2563

ต้นไทรจะหักโค่นล้มลงก็หามิได้ อันจะทำลายต้นไทรนั้น ต้องตัดต้นขุดราก ถากเปลือกเอาเพลงเผาไฟจึงจะสิ้น ซึ่งพระองค์ได้ความอัปยศครั้งนี้ของเจ้า พระขันธ์เข้ามาข่มขืนกลั้นพระทัยไว้มิได้ครั้ง แล้วข้าพเจ้ากับทแกล้วทหาร ทั้งปวง จะขออาสายกลงไปแก้แค้นสนองพระเดชพระคุณจนสิ้นชีวิต ให้ลบล้างความอัปยศของพระองค์จงได้ แต่ขุนนางผู้ถือหนังสือนั้นเป็นข้าเจ้า ๆ ใช่จึงมาขอได้ทรงโปรดปล่อยให้กลับไปจึงจะควร เพราะเขานำเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นคุณเจือโทษอยู่ ฝ่ายในซ่อนอยู่ภายนอกใส ซึ่งพระองค์โปรดปล่อยกลับไปนั้น เป็นการสนองคุณอยู่ภายนอก โทษอยู่ภายในซ่อนไว้เหมือนกัน แล้วจึงคิดกลอุบายให้มอญสายด้วยน้ำเย็นน้ำใสบ้าง

สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้ทรงฟังก็เห็นด้วย แต่ทรงพระดำริขึ้นมาถึงถ้อยคำในหนังสือนั้นแล้ว ก็โทมนัสน้อยพระทัยไม่สิ้น เสมอนหนึ่งหนามเหน็บอยู่ในพระอุระ จึงมิได้ตอบพระราชสาส์นประการใด ตรัสสั่งให้มังนันทะมิตร์ถือแต่เครื่องราชบรรณาการตามสมควรแล้วก็เสด็จขึ้น

ฝ่ายมังนันทะมิตร์เสนาบดี ก็รับเครื่องราชบรรณาการถือแทนโดยควรแล้ว จึงว่าแก่ขุนนางรามัญว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่สบายพระทัย ทรงพระประชวรมาหลายวันแล้ว มิได้เสด็จออกว่าราชการ นี่ท่านเป็นแขกเมืองมาก็เกรงจะเสียขนบธรรมเนียม จึงทรงพระอุตส่าห์ออกรับ ซึ่งท่านจะกลับไปนั้นจงดูแก่การควรเถิด ไม่ต้องเข้าเฝ้าทูลลาทรงอนุญาตแล้ว ขุนนางรามัญก็คำนับลาเสนาบดี ขึ้นม้ามากับข่าวไพร่รีบกลับลงมายังกรุงหงสาวดี เข้าเฝ้ากราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชถวายเครื่องราชบรรณาการตอบแทน แล้วทูลว่าพระเจ้ากรุงรัตนอังวะ ให้เอาหนังสือ

เผาเพลิงเสีย มิได้ตอบพระราชสาส์นประการใด แล้วทูลเหตุผลที่ตนได้รู้ฟังดูทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ฟังก็ทรงพระสรวล จึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวานี้ เห็นไม่อาจยกมาอีกแล้ว คงจะตรอมใจตายเป็นแท้

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ก็ตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า จะยกลงมาตีกรุงหงสาวดีอีก เสนาบดีทั้งปวงจึงทูลว่า พระองค์ยกลงไปครั้งก่อนนั้นปราชัยเสียทีมา ไพร่พลทั้งปวงก็ล้มตายเป็นอันมาก ทแกล้วทหารช้างม้ายังบอบช้ำอิดโรยนัก ทั้งเสบียงอาหารก็ยังไม่ได้ส้องสุมพรักพร้อม อนึ่งก็จวนเทศกาลฝน รี้พลทั้งปวงจะบอบช้ำลำบากนัก ขอได้ทรงพระกรุณางดก่อนพอบำรุงช้างม้ารี้พลให้มีกำลัง พ้นฤดูฝนแล้วจึงยกลงไป ทำไมกับศึกมอญถึงได้ชัยชนะครั้งหนึ่ง ขอพระองค์อย่าเพ่อทรงพระโทมนัส ถ้ายกลงไปครั้งนี้ ข้าพเจ้าทั้งปวงจะคิดอาสาสู้รบจนสิ้นชีวิต เอาชยชนะถวายให้จงได้

สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาได้ทรงฟัง เห็นยังขัดขวางอยู่ก็จนพระทัย ตั้งแต่นั้นมามิได้มีความสบาย ทรงพระโทมนัสขัดแค้นด้วยได้ความอัปยศ อยู่ทุกวันทุกเวลามิได้ขาด เสวยพระกระยาหารก็น้อยกว่าเก่า จนพระโรคกำเริบขึ้นทรงประชวรหนักลงก็เสด็จสวรรคต

ลำดับนั้นมังสุเหนียด ผู้เป็นราชโอรสพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ได้ราชาภิเษกครองราชสมบัติในกรุงรัตนอังวะสืบมา ทรงพระนามพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องตามภุกามภาษา ฝ่ายมังศรีธาตุผู้เป็นพระราชอนุชาคิดจะชิง

ราชสมบัติเป็นใหญ่ในกรุงรัตนบุระอังวะก็คิดการกบฏต่อพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตั้งเกลี้ยกล่อมล้องสุมผู้คน ครั้นพระเจ้าฝรั่งฆ้องได้แจ้งดังนั้น จึงให้จัดทแกล้วทหารเป็นขบวนทัพ จะให้ไปล้อมจับมังศรีอาตุพระราชอนุชามามาประหารชีวิตเสีย มังศรีอาตุรู้พระองค์เห็นจะอยู่สู้รบมิได้ ก็พาพวกพลทหารหนีลงมาสวามิภักดิ์อยู่ด้วยพระเจ้าราชาธิราช ณ กรุงหงสาวดี แล้วกราบทูลซึ่งเหตุผลในกรุงรัตนอังวะตามมีทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีณะวาสวรรคตแล้ว มังสุเหน่ยคผู้เป็นพระราชบุตรได้ครองราชสมบัติเป็นใหญ่ในกรุงรัตนอังวะก็ดีพระทัยนัก จึงโปรดพระราชทานวังทำหนักและเครื่องอุปโภคบริโภคแก่มังศรีอาตุโดยควรแก่ฐานาศักดิ์เป็นอันมาก ทรงทำนุบำรุงเลี้ยงมังศรีอาตุไว้แล้วทรงพระราชดำริว่า พระเจ้ามนเทียรทองผู้เป็นพระราชบิดาพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเป็นกษัตราธิราชอันใหญ่ มิได้ตั้งอยู่ในสัตยานุสัตย์ กระทำให้ผิดพระราชวัตตานุวัตร ยกกองทัพล่วงลงมาเหยียบแดนเมืองหงสาวดี ให้ขาดทางพระราชไมตรีแต่ก่อนแล้ว และบัดนี้มังสุเหน่ยคผู้เป็นพระราชโอรส ได้ครองราชสมบัติในกรุงรัตนอังวะ ไพร่บ้านพลเมืองทั้งปวงก็ยังมิราบคาบเป็นปกติ จำเราจะยกกองทัพขึ้นไปกระทำแก่กรุงรัตนบุระอังวะบ้าง เห็นจะได้โดยง่าย ทรงพระดำริแล้วจึงปรึกษาเสนาบดีทั้งปวง ๆ ก็เห็นด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้จัดกองทัพ แต่งเรือฉากยางหุ้มด้วยเหล็กสามร้อยลำ เรือลายเลหุ้มด้วยทองแดงห้าร้อยลำ เรือลายคาเล่หกห้าร้อยลำ เป็นเรือพันสามร้อยลำ สรรพไปด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง ให้เจ้าสามีนครอินท์เป็นแม่กองทัพหน้า สามีอุยากองเป็นเกียกกาย

สมิงนิตทินชัยเป็นทัพหนุน สมิงสามแหลกทัพหนึ่ง สมิงพ่อเพชรทัพหนึ่ง สมิงพระรามราชบุตรเขยสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทัพหนึ่ง สมิงทอทัพหนึ่ง สมิงอังวะมังคริทัพหนึ่ง ทั้งห้าทัพนี้สำหรับช่วยอุดหนุนเพิ่มเติมกองทัพทั้งปวง สมิงราชสังครำ อำมาตย์ทินมณีกรอด สมิงพระตะเบิดสามนายนี้เป็นทัพหลัง รวมกันสิบสองทัพเป็นคนเจ็ดหมื่น แล้วให้สมิงโยธาราชสมิงมาสะมันคุมนายทัพนายกองถือพลสามหมื่น ช้างห้าร้อยม้าพันห้าร้อยเป็นกองทัพยก ให้สมิงชัพรายอยู่รักษาเมือง

ครั้นถึง ณ วันอังคารเดือนอ้ายขึ้นสิบห้าค่ำ ศักราช ๗๕๙ ปี ได้มหาพิชัยฤกษ์โชคยามเวลาแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงสั่งให้ลั่นฆ้องพลทหารโห่ร้องโบกธงเอาชัยออกขนานเรือพระที่นั่ง ยกกองทัพเรือและทัพยกไปครั้งนั้นเป็นมหันตโอฬาร กองทัพเรือก็ประกอบด้วยเรือนายทัพทแกล้วทหารตั้งเป็นขบวนนาวาพยุหะ มีตั้งกันแซกแซงซ้ายขวาหน้าหลัง คับคั่งเป็นทิวแถวในท้องทางชลมารค พลทหารก็แต่งตัวสีหลากๆ คนละอย่างบ้างเขียวเหลืองขาวแดง แต่ล้วนผมอเข้มแข็งกล้าหาญในการสงครามดูงามเป็นสง่า มีมือถือเครื่องสรรพศาตราวุธ สำหรับยุทธนรงค์โดยขบวนพลง้าวทวนภู่จามรี พลทหารตั้งกระบี่โล่ห์เขนหอกซัดเกาทัณฑ์ศรกำซาบสะพาย ทุกหมู่กองพลนิกาย มีนายหมวดตรวจถวดขัน ตายไสวไปด้วยพรรณธงชายธงฉาน เขียวเหลืองขาวแดงชักประจำเรือทุกกองทัพ เสียงสนั่นด้วยศัพท์ฆ้องกลองก็กึกก้องโกลาหล กองทัพยกก็ประกอบด้วยรี้พลช้างม้าโดยขบวนพยุหยาตราริบเคียงกองทัพไป

TUDC 26/05/2563

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ยกเข้าไปใกล้แดนกรุงรัตนบุระอังวะ ตีได้หัวเมืองตะละชีและเมืองปรวน จนถึงบ้านอะลอย บ้านเย็นปู บ้านสามพลู บ้านกรัดขัย บ้านตะไลยจิย บ้านปรวน เข็นลำดับไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช สั่งให้กวาดเอาข้าวปลาอาหารไว้เป็นกำลัง แต่บ้านเรือนถิ่นฐานนั้นให้เอาเพลิงจุดเผาเสียสิ้น ฝ่ายพม่าชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวง ก็แตกหนีหลบหลีกไปเอาตัวรอด

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งว่า กองทัพพระเจ้าราชาธิราชตีเข้ามาดังนั้น ก็ให้กวาดครอบครัวพยพ เอาข้าวปลาอาหารทั้งปวงเข้าไว้ในเมืองสิ้น กองทัพพระเจ้าราชาธิราชยกติดล่วงไปได้เมืองภูกามอันเป็นเมืองหลวงเก่า และเมืองเชิง เมืองอะลอย เมืองเชิงนั้นกับเมืองหลวงอังวะอยู่คนละฟากแม่น้ำ แล้วตั้งให้เสนาคอยรักษาเมือง ฝ่ายกองทัพกรุงอังวะก็มิได้ยกออกมาต่อสู้ นิ่งสงบอยู่ในเมือง

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ยกล่วงเลยไป ตีเมืองตะคองมาเสียได้กรุงอังวะทางสิบห้าวัน ครั้นตีเมืองตะคองมาเสียได้แล้วพระองค์ก็ยกถอยมาตั้งอยู่ ณ เมืองเชิง ที่ให้รักษาอยู่นั้น แล้วจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า เรายกกลับมาเมืองอังวะได้แปดวันแล้ว พระเจ้ากรุงอังวะก็มิได้ยกออกมาต่อสู้เรานิ่งอยู่ฉะนี้ และกิจการในเมืองอังวะจะเป็นประการใดก็ไม่รู้ ครั้นแต่งให้ทหารไปลาดตะเวนจับผู้คน จะมาไต่ถามเอากิจการก็มิได้สักคนหนึ่ง เราจะรู้คิดการหมายเอาชัยชนะได้ประการใด

อำมาตย์ที่นมณีกรอดจึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะคิดกลอุบายจับพม่ามาถวายให้จงได้ ด้วยเมืองอังวะและเมืองเชิง กับพระอาทุสร้อยจะเยียดนั้น

อยู่ฟากแม่น้ำหนึ่ง เยืองกันเป็นสามแพร่ง จะขอให้ย่ายหน้าเรือขนาน ไป
ข้างพระอาฑุสร้อยจะเยียดให้เอาเสื่อผ้าของเทียวข้ามไปบูชาให้พม่ารู้แล้ว จึง
ให้สมิงสามกรายเอาเรือบรรจุทหารซุ่มไว้ ฝ่ายพม่ารู้ว่ากองทัพเราเอาสิ่งของ
ไปบูชาพระอาฑุ ครั้นคนกลับมาหมดแล้ว พม่าก็จะออกเก็บเอาสิ่งของ
เห็นจะจับผู้คนได้บ้าง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงเห็นชอบด้วย จึงสั่งให้
จัดผ้าแพรพรรณ ของเทียวไปบูชาพระอาฑุ ให้สมิงสามกรายคุมทหารไปซุ่ม
คอยอยู่ ตามชื่ออำมาตย์ทันมณีกรอดทูลนั้น

ครั้งนั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็สะดุ้งตกพระทัยกลัว มิได้ทรงดำริการที่
จะสู้รบ เปรียบประดุจสกุณโปดก อยู่ในฝ่าพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช
จึงทรงพระวิตกว่า แคนเมืองอังวะข้างฝ่ายอุดรทิศนั้น ก็ยังมิได้รายคายก่อน
และกองทัพมอญยกรีบเร็วมาครั้งนี้ ตีล่วงข้ามแคนมาจนถึงเมืองอังวะ ฝ่าย
ไพร่พลพม่าก็แตกกระจัดกระจายไป เมื่อไม่ได้กำลังไพร่พลเสบียงอาหาร
แล้ว จะรบสู้ศึกมอญนั้นเห็นยากนัก จึงให้ประชุมคนทั้งสองฝ่ายคือ
สมณชีพราหมณ์ และเสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตทั้งปวง เข้ามาพร้อมแล้ว
ตรัสปรึกษาว่าศึกมอญมาติดเมืองเรา ครั้งนี้ผู้ใดจะมีสติปัญญาจะคิดอาสา
สู้รบประการใดบ้าง เสนาบดีก็นิ่งอยู่มิได้กราบทูลประการใด

ขณะนั้นพระสังฆราชองค์หนึ่ง มีนามว่าพระสังฆราชภังคยะสะกะโร
มีสติปัญญาสามารถทรงพระไตรปิฎก และรู้หลายภาษา พูดภาษารามัญ
ไทยใหญ่ ไทยน้อย ลาว ญวน เงยวทวายได้ ครั้นเห็นเสนาบดีทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

นั่งอยู่ดังนั้น จึงถวายพระพรว่า เยนธรรมดาสัตย์มา แม้พระเจ้าแผ่นดินมีทุกข์เดือดร้อนด้วยเหตุสิ่งใดแล้ว ขุนนางข้าราชการน้อยใหญ่ทั้งปวง ก็ย่อมรับอาสาช่วยปลดเปลื้องสนองพระเดชพระคุณตามสติปัญญา ถ้าฝ่ายฆราวาสขัดขวางแล้วก็ถึงสมณ ครั้นเย็นโอกาสของสมณแล้ว อาตมาภาพก็คิดว่าเกิดมาเย็นข้าแผ่นดิน มหาพิครทรงพระกรุณาโปรดปลูกเลี้ยงให้ยศศักดิ์เย็นใหญ่ยิ่ง มีพระคุณหาที่สุดมิได้ อาตมาภาพจะขอรับอาสาออกไปเจรจาความเมือง ด้วยพระเจ้าราชาธิราชสนองพระเดชพระคุณ ให้ยกกองทัพกลับไปจงได้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังยังไม่ไว้พระทัย จึงตรัสว่า ซึ่งพระคุณเจ้ารับอาสาดังนี้ก็ดีแล้ว แต่ข้าพเจ้ากริ่งใจอยู่ กลัวจะไม่สมคิด ด้วยพระยามอญองค์นี้ เขาเล่าลือมาว่าใจร้ายหยาบช้าห้าวหาญนัก แต่ลูกเมียเย็นที่รักยังรอไม่ใคร่ได้ เมื่อจะได้ราชสมบัตินั้นให้ฆ่าสมิงมราหู เขาว่าโกรธราวกับจะให้รองโลหิตมาเสวย พวกพม่าที่เขารู้ชวนกันเรียกว่า พระเจ้ามหายักษ์เมืองมอญ ซึ่งยกทัพขึ้นมาติดเมืองเรานี้เพราะโกรธว่า สมเด็จพระราชบิดาและข้าพเจ้ายกลงไปย่ำยีเขาก่อน ซึ่งพระคุณเจ้าจะออกไปว่ากล่าวโดยดีนั้น ข้าพเจ้ายังวิตกนักเกรงจะไม่สมหมาย อุปมาดังไปอ้อนวอนเสือว่าอย่าให้กินเนื้อนั้น ข้าพเจ้าเห็นสุดยากที่เสือจะยอมให้ ขอพระคุณเจ้าตรึกตรองดูจงควร

พระสังฆราชภังคยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า ซึ่งพระเจ้าราชาธิราชมีพระทัยร้ายห้าวหาญนัก ราวกับมหายักษ์นั้น ขอมหาพิครอย่าได้ทรงพระ

วิตก อาตมาภาพระรัยอาสาสู้รบด้วยการมเทศนา ให้พระทัยอ่อนน้อมเย็นมนุษย์ลงจงได้ อันวิสัยรบด้วยศาตรา ฆ่าฟันแทงยิงกันนั้น เหนื่อยยากแก่ทแกล้วทหารนัก ซึ่งอาตมาภาพรัยอาสาครั้งนี้ จะสู้ด้วยอาวุธคมคือลมปากมิให้ยากแก่ไพร่พล จะให้พระราชาธิราชอ่อนน้อมยอมแพ้ประนมพระหัตถ์คำนับให้ถอยทัพกลับจงได้ ซึ่งมหาพิศดารว่า เกรงจะไม่สมหมายนั้น รับพระราชทานอภัย อุปมาดังมหาพิศดารทรงพระดำหนิว่าทั้งโกลน ทิละครโขนยังไม่ได้ใส่เครื่อง ขันเรือทำยังไม่สำเร็จ ละครโขนยังมิได้แต่งเครื่องครบนั้น จะดูงามที่ไหน เปรียบเหมือนหนึ่งอาตมาภาพ ถวายพระพรอวดอ้างผู้ปากไว้ เมื่อยังมิได้เจรจาก็ยังไม่เห็นเท็จและจริง อันวิสัยมนุษย์ทุกวันนี้ ฆ่าช้างก็หวังจะเอางา เจรจาก็หวังจะเอาฉลองคำ เป็นที่สำคัญมั่นหมาย แม้นมหาพิศดารยังทรงพระสงกาอยู่แล้ว อาตมาภาพจะขอถวายทัณฑ์ยอมไว้ แม้นไปทำการไม่สมดังว่าแล้ว มหาพิศดารจงสึกอาตมาภาพเสีย ลงพระราชอาญาสักหน้าส่งไปเป็นตะพุ่น สำหรับเกี่ยวหญ้าช้างจนตาย

สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ได้ทรงฟังพระสังฆราช รับอาสาให้ทัณฑ์ยอมแข็งแรงดังนั้น ก็แย้มพระสรวลตรัสว่า ซึ่งข้าพเจ้าว่าจะไม่สมหมายนั้น เพราะความกลัวจึงได้คิดเกรงกริ่ง ใช่จะประมาทพระคุณว่า จะไปเจรจาสู้รบไม่สำเร็จนั้นหามิได้ พระคุณเจ้ามีสติปัญญาสามารถ แม้นเห็นสมคิดแล้ว ก็นิมนต์พระคุณเจ้าออกไปเจรจาเถิด ซึ่งพระคุณเจ้าให้ปฏิญาณทัณฑ์ยอมนั้น ถึงจะพลาดพลั้งไม่สมคิดประการใด ข้าพเจ้าหาเอาโทษไม่ ด้วยพระคุณเป็นสมณอุดส่าห์รับอาสาด้วยความสวามิภักดิ์ ชอบแต่จะปูนบำเหน็จถวายให้สิ่งขนาดจึงจะควร

1000 26/05/2563

พระสังฆราชภังคยะสะกะโร จึงถวายพระพรว่า ซึ่งชาตมาภาพรับอาสาถวายทัณฑ์บนไว้นั้น ใช่จะอวดอ้างชั้นญาวิชาความรู้หามิได้ หวังจะกระทำให้เป็นแยบแผน แก่เสนาบดีและทแกล้วทหารสืบไปภายหน้า จะได้มีใจกล้าหาญในสงคราม รับอาสาเจ้าไม่เสียดายชีวิต จะได้คิดถึงคำมั่นสัญญาที่ตนกระทำไว้ อันคำทัณฑ์บนนั้นอุปมาดังหลักเป็นที่ยุดหน่วง แม้ไม่มีหลักแล้ว ครั้นไปกระทำการเหนือยยากเข้าดวงจิตมักปรวนแปรไปอื่นอาตมาภาพพิจารณาการหน้าหลังแน่ใจของตนแล้ว จึงขันรับอาสาว่าจะได้ชัยชนะภายเดียว เพราะเห็นชาตากรุงรัตนบุระยังวะยังรุ่งเรืองดีอยู่ ถึงข้าศึกจะหักโหมประการใด ก็มิอาจจะเอาเมืองได้ คงล่าทัพกลับไปเป็นแท้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังคำนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสสั่งให้จัดเครื่องราชยรรณาการออกไปถวายพระเจ้าราชาธิราชนั้น เป็นสิ่งของแพรลายขอวนอย่างดีสิบพับ ผ้าชั้นพระพักตร์ยกทองผืนหนึ่ง พระเต้าน้ำทองใบหนึ่ง โต๊ะเครื่องเสวยของกษัตริย์สำรับหนึ่ง พรมสามผืน เมี่ยงลิบกระหมวด น้ำดอกไม้เทศสิบเต้า สีเสียดเทศสิบก้อน ผ้าแดงโมรีสิบพับ กับของกินทั้งปวงเป็นเครื่องเลี้ยงทหารพอสมควร ให้จัดคนถือสิ่งของไปด้วยนั้น แต่ล้วนคนชราหกสิบคน แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงตรัสสั่งพระสังฆราชว่าสิ่งของทั้งนี้ให้ว่าเป็นของพระคุณเจ้า มิจต้องนำออกมาถวาย ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องสั่งให้จัดสิ่งของเสร็จแล้ว ก็อาราธนาพระสังฆราชาภังคยะสะกะโรออกไป เมื่อพระสังฆราชภังคยะสะกะโรออกไปนั้น มีพระสงฆ์องค์หนึ่งชื่อพระคางตรีออกไปด้วย เจ้าพนักงานจึงให้เอาเรือผูกขนานกันเข้าสองลำ

NLSC 26/05/2563

แล้วขนสิ่งของลงในเรือขนานนั้น พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร ก็ลงเรือพร้อมด้วยคนหกสิบข้ามไป ครั้นถึงหน้าค่ายพลับพลาพระเจ้าราชาธิราช พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรจึงให้ขนเครื่องราชบรรณาการขึ้นไปอยู่แต่นอกค่าย ฝ่ายทหารเฝ้าประตูค่ายจึงเข้าไปแจ้งแก่เสนาบดี

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จออก เสนาบดีจึงเข้ากราบบังคมทูล ว่าบัดนี้มีพระสงฆ์ข้ามมาแต่ฝากเมืองอังวะ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้น จึงตรัสสั่งให้มหาดเล็กไปนิมนต์เข้ามา มหาดเล็กรับสั่งถวายบังคมลาออกมา นมัสการพระสังฆราชแจ้งว่า ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานโอกาส ให้อาราธนาพระคุณเจ้าเข้าไป พระสังฆราชจึงให้คนขนของเข้าไปส่ง ครั้นเข้าไปถึงประตูค่าย ทหารรักษาประตูก็ตรวจค้นดูเครื่องศาตราวุธในตัวพระสังฆราช และสิ่งของเครื่องราชบรรณาการถ้วนทั่วแล้วจึงให้เข้าไป แต่พวกพม่าและพระสงฆ์องค์หนึ่งนั้นให้ยับยั้งอยู่แต่ภายนอก

ครั้นพระสังฆราชาภังคยะสะกะโรเข้าไปจวนจะถึงหน้าพระที่นั่ง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแกล้งเมินพระพักตร์เสีย ทำเป็นไม่ทรงเห็นหาตรัสทักไม่ พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรไปยืนนั่งอยู่ช้านาน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นนานนักแล้ว จึงทำผันพระพักตร์เหลือบพระเนตรมาตรัสทักว่า พระคุณเจ้ามาเมื่อไร พระสังฆราชาถวายพระพรว่า อาตมาภาพมาเมื่อมหาพิตรทอดพระเนตรเห็น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงพึงกิริยมอยู่ แล้วอาราธนาให้พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรนั่งบนอาสน์ที่สมควร พอเจ้าพนักงานนำเครื่องราชบรรณาการของพระสังฆราชาภังคยะสะกะโร เข้ามาถวายหน้าพระที่นั่ง

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรถวายพระพรว่า อาตมาภาพแจ้งว่ามหาบพิตรเสด็จมาแต่มรรคาไกล อาตมาภาพก็ยินดีมีอุตส่าห์ออกมาเยือน ไม่มีสิ่งใดอันตระการมีแต่สิ่งของเท่านี้ อาตมาภาพจะขอถวายแก่มหาบพิตรตามมี

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังพระสังฆราชาภังคยะสะกะโรถวายของดังนั้น จึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า ซึ่งสิ่งของพระสังฆราชาภังคยะสะกะโรนำมาทั้งนี้ มิใช่ของพระสังฆราชาภังคยะสะกะโร เห็นจะเป็นสิ่งของพระเจ้ามนเทียรทองให้มา เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นจริงด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้รับสิ่งของไว้แล้ว ตรัสถามว่าพระคุณเจ้าออกมาหาโยมเจ้านี้ด้วยกิจธุระอันใด พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า อาตมาภาพออกมาเฝ้ามหาบพิตรบัดนี้ ด้วยมีความปรารถนาจะใคร่แจ้งว่า พระองค์ทรงพระอุตส่าห์เสด็จกรีธาพลขึ้นมาทั้งนี้ เพื่อพระราชประสงค์สิ่งใด

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า ข้าพเจ้ายกกองทัพมาทั้งนี้ด้วยเหตุประการหนึ่ง จึงมีความปรารถนาสามประการ เหตุประการหนึ่งนั้น ด้วยพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ละทางพระราชไมตรีเสีย ยกกองทพลงไปกระทำข่มเหงย่ำยีถึงเมืองหงสาวดี ฝ่ายข้าพเจ้าก็หมายใจว่า เป็นกษัตริย์อันประเสริฐในรามัญประเทศ ครั้นจะมิยกขึ้นมาตอบแทนพม่าบ้าง ก็ดูดุจดังว่ามิใช่ชายหามานะมิได้ อันความปรารถนาสามประการนั้น ประการหนึ่งคือตั้งใจมาจะกระทำยุทธนาการให้เมืองอังวะอยู่ในอำนาจขึ้นแก่หงสาวดี ให้ขอบขัณฑเสมากว้างขวางออกไป ประการหนึ่งคือ กรุงอังวะเป็นที่เจดีย์สถานมาก ข้าพเจ้ามีศรัทธาจะขึ้นมานมัสการ ทั้งจะได้ชมประเทศกรุงอังวะด้วย ประการหนึ่งคือจะยกยอบวรพุทธศาสนา ให้รุ่งเรืองถาวรสืบไปนาน

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรได้ฟังดังนั้น ก็ถวายพระพรว่าซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้ไพเราะนัก อันพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวามิได้ตั้งอยู่ในทางพระราชไมตรีนั้น ขัดนี้ก็เสด็จทิวงคตล่วงแล้ว ฝ่ายพระองค์ก็ทรงพระสติปัญญาสามารถ และจะมาประพฤติโดยพระทัยอันพยาบาทดังนั้น อาตมาภาพเห็นเป็นครุโทษใหญ่หลวงนัก ขอพระองค์ทรงพระราชดำริถึงครุกรรมข้อนี้ และทางพระราชประเพณีอันชอบแต่ก่อนสืบมา เหมือนเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าอะโนระธามังฉ่อได้เสวยราชสมบัติอยู่ในภูกาม พระองค์ยกลงไปรักษาพระเกษาธาตุที่นครสิงหคุต ครั้นถึงเมืองปรวนล่วงเข้าแดนรามัญประเทศจึงทรงพระราชดำริว่า เมืองมอญกับเมืองพม่าเป็นทางพระราชไมตรีกันมาแต่ก่อน และขัดนี้เรายกล่วงแดนเข้ามามิควรนัก เกลือกพระเจ้าหงสาวดีจะมีพระทัยรังเกียจ ก็จะเสียทางพระราชไมตรีแก่กัน ทรงพระดำริฉะนี้แล้ว สมเด็จพระเจ้าอะโนระธามังฉ่อ จึงเสด็จกลับขึ้นมามิได้ลงไปรับพระเกษาธาตุที่นครสิงหคุต พระองค์ทรงรักษาพระราชประเพณีถึงเพียงนี้ พระนครทั้งสองฝ่าย ก็เป็นสุวรรณปัถพีเดียวกัน อยู่เย็นเป็นสุขมา หาความอิจฉาวิหิงสาแก่กันมิได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า พระคุณเจ้าว่าทั้งนี้ชอบอยู่ แต่แต่พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาเป็นกษัตริย์ผู้ใหญ่ ละทางพระราชไมตรีเสียก็ผิดมิได้ประพฤติโดยโบราณราชประเพณี ตามพระเจ้าอะโนระธามังฉ่อ และยกลงไปเพื่อจะกระทำย่ำยี แว่นแคว้นของข้าพเจ้าให้อยู่ในอำนาจ ข้าพเจ้าก็ยกขึ้นมาตอบแทน เพื่อจะแผ่อาณาจักร์ให้กว้างขวางออกไปข้าง พระคุณเจ้ามาว่ากล่าวดังนี้เหมือนยุดมือข้าพเจ้าไว้ให้กระทำแต่ข้างเดียวหาควรไม่

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรจึงกราบทูลพระพรว่า มหาบพิตรดังนี้ คุณดังอาตมาภาพเป็นสมณลามก มีความฉันทาลำเอียงจะให้สัตว์ฉิบหายข้างหนึ่งเจริญข้างหนึ่ง หารักษาสิกขาบทตั้งอยู่ในเมตตาพรหมวิหารไม่ เป็นความสัตย์อาตมาภาพมิได้เข้าข้างใด ซึ่งถวายพระพรแก่มหาบพิตรฉะนี้ ด้วยคิดว่ามหาบพิตรทั้งสองฝ่ายพระนครเป็นธรรมกษัตริย์อันประเสริฐ เป็นที่ตั้งพระพุทธศาสนา และเป็นที่อาศัยของสมณพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั้งปวง เพราะทรงพระสติปัญญาเป็นสัมมาทิฐิ ประพฤติตามพระพุทธโอวาทอยู่ทั้งสองฝ่าย อันพระพุทธโอวาท ซึ่งพระองค์ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกทั้งสามนั้นอยู่ในพระขันติธรรมบทเดียว ถ้าบพิตรพระองค์ใดปฏิบัติตามพระขันติบทเดียวนี้ได้ ได้ชื่อว่าบพิตรพระองค์นั้น ปฏิบัติตามพระพุทธโอวาทอันตรัสไว้ในพระไตรปิฎกทั้งสามนั้นสิ้น พระศาสนาและอาณาประชาราษฎรทั้งปวงก็จะวัฒนาการเจริญสืบไป สมเด็จพระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติในพระขันติราชธรรมนั้น อาตมาภาพจึงถวายพระพรเตือนพระสติพระองค์ผู้เป็นประธานฝูงสัตว์โลกทั้งปวง ให้ทรงปฏิบัติในพระขันติราชธรรม แลพระองค์มาตรัสโดยทางอาฆาตจองเวรพยาบาท อันเป็นข้าศึกแก่ขันติธรรมให้ขาดประโยชน์ปรโลกฉะนี้ คุณหนึ่งพระองค์มิได้ทรงปฏิบัติตามพระพุทธโอวาท ของสมเด็จพระพุทธเจ้าอันตรัสสั่งสอนไว้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า ซึ่งพระคุณเจ้ามาว่ากล่าวเตือนสติข้าพเจ้าโดยพุทธโอวาทดังนี้ ดูเหมือนหนึ่งพระคุณลำเอียง แม้นไม่มีจิตฉันทาเข้าด้วยข้างหนึ่ง จะให้ฉิบหายข้างหนึ่งเจริญข้างหนึ่งแล้ว ถ้าเป็น

สัจธรรมของพระคุณเจ้าเที่ยงแท้เสมอที่จะมิให้สัตว์และพระพุทธศาสนาเป็นอันตรายจริง พระคุณเจ้าก็จะช่วยเตือนสติถวายโอวาทคำสั่งสอนพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาอันเป็นสัมมาทิฐิให้ตั้งอยู่ในขันติราชธรรม อย่าให้ยกทัพลงไปเบียดเบียนขอยขัณฑเสมาเมืองหงสาวดีก่อนฉะนี้ จึงจะเห็นว่าพระคุณเจ้าตั้งอยู่ในสัจธรรมเป็นอันแท้ ที่จะให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุขเสมอกันจริง นี่พระคุณเจ้ามิได้ห้ามสั่งสอนพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวาให้ตั้งอยู่ในขันติราชธรรมปฏิบัติ นิ่งให้มาเบียดเบียนขอยขัณฑเสมาเมืองหงสาวดีเป็นต้นเหตุก่อนข้าพเจ้าจึงยกทหารขึ้นมาตอบแทนตามราชประเพณี พระคุณเจ้าจึงมาให้โอวาทตักเตือนข้าพเจ้าให้ตั้งอยู่ในขันติทศพิธราชธรรมปฏิบัติ และทศพิธราชธรรมปฏิบัตินั้นมีถึงสิบประการ ในบทตัปปังนั้นว่า ให้พระมหากษัตริย์มีวิริยะภาพอุตสาหะปรารภปรามข้าศึก อันเป็นเสี้ยนหนามให้ร้ายกาย เมื่อพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวามาเบียดเบียนขอยขัณฑเสมาเมืองหงสาวดีก่อน และพระคุณเจ้าจะให้ข้าพเจ้าตั้งอยู่ในขันติราชธรรมอดออมเสียฉะนี้ จะมีเสียราชธรรมในบทตัปปังที่ว่าให้พระมหากษัตริย์มีความเพียรปรารภปรามเสี้ยนศึกศัตรูให้ร้ายกายนั้นหรือ เหตุฉะนี้จึงเห็นว่าพระคุณเจ้าแกล้งมาว่าแก่ข้าพเจ้าให้ตั้งอยู่ในขันติราชธรรมฝ่ายเดียวนั้น เห็นหาเป็นสัจธรรมไม่

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรก็ถวายพระพรว่า ซึ่งมหาบพิตรตรัสว่าราชธรรมมีถึงสิบประการนั้นก็จริง แต่สมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้า ตรัสสรรเสริญขันติราชธรรมอันเดียวนั้น ว่ามีคุณานุภาพอานิสงส์ล้ำเลิศประเสริฐ

TUDC 26/05/2563

กว่าราชธรรมทั้งเก้าประการ ซึ่งมหาบพิตรจะมาทรงปฏิบัติตามดังประราชธรรม
อันเพียรภาพที่จะยังข้าศึกเสี้ยนหนามให้เดือดร้อนรายคาย จะแผ่ขยายขันธ์
เสมาให้กว้างขวางออกไปนั้นมิได้ ประกอบด้วยคุณฝ่ายเดียวดุจขันธ์ราชธรรม
ยังเจือไปด้วยโทษอยู่ อาตมาภาพขอถวายพระสัตถักเตือนไว้ ตามเนื้อความ
อันมีในพระไตรปิฎกว่าเมืองดาวดึงษาสวรรค์ และอเวจีมหานรกนั้น ชมภูทวีป
ทั้งสามภูมินี้ กว้างขวางยาวใหญ่ได้หมื่นโยชน์เสมอกัน และฝ่ายดาวดึงษา
สวรรค์เทวโลกนั้น ก็มีระยะเทวะมาวินย่านประเทศที่อยู่ต่าง ๆ อันบุญนิมิต
ตกแต่งเป็นอันดี จะได้ยัดเยียดเบียดเสียดกันนั้นหามิได้ ฝ่ายชมภูทวีปนั้น
กว้างขวางได้หมื่นโยชน์ เป็นโลณะมหาสมุทรท่วมเสียสี่พันโยชน์ เป็นป่า
หิมพานต์ก็สามพันโยชน์ เป็นที่มนุษย์อาศัยก็สามพันโยชน์ พระมหากษัตรา
ธิราชแต่โบราณก็ตั้งบ้านเมือง ๆ แต่ครั้งพระบรมโพธิสัตว์เจ้าเสวยพระชาติเป็น
มหาโควินท์ เวลามหาพราหมณาจารย์นั้นก็ช่วยแบ่งปันประเทศแว่นแคว้น
แดนบ้านเมืองเป็นระยะผักผ่าย จะได้คับคั่งเบียดเสียดวิวาทชิงแดนแก่กันนั้น
หามิได้ แต่อเวจีมหานรกกว้างขวางยาวใหญ่ได้หมื่นโยชน์ บริบูรณ์ด้วย
สัตว์อันตกอยู่ในนั้น มิได้หย่อนอย่างชมภูทวีปด้วยอำนาจอกุศลคือ โลภะ
โทสะ โมหะ เป็นมูลมิในสันดานสัตว์โลก ผู้กระทำอกุศลกรรมบถสิบประการ
เป็นกายกรรมสาม วจีกรรมสี่ มโนกรรมสาม อกุศลทุจริตอันหยาบช้า ครั้น
ดุดิก็ไปบังเกิดในอเวจีมหานรกเป็นอันมาก จะประมาณมิได้ ย่างนั้นอนึ่ง
ยัดเยียดเบียดเสียดกันอยู่ในพื้นเหล็กแดง อันพลุกด้วยเพลิงนรก จะได้มี
ช่องว่างที่จะชลงว่างนั้นเป็นระแวกว่างอยู่นั้นหามิได้ จึงได้ชื่อว่าอเวจีมหานรก

TUDC 26/05/2563

แต่กรุงอังวะกับกรุงหงสาวดีนั้น ไกลกันเป็นระยะทางถึงเดือนหนึ่ง ใช่จะเยียดเสียดคับคั่งกันอย่างอเวจีมหานรกนั้นหามิได้ ซึ่งพระองค์จะทรงปฏิบัติตามทัปปะราชธรรมปรารเสียนศัตรู จะเอากรุงอังวะเป็นของขัณฑเสมา ให้สัตว์ทั้งปวงคับคั่งยัดเยียดเยียดเสียดกันอยู่ดังอเวจีมหานรกนั้นหาควรไม่ อันบุคคลผู้ใดกระทำอกุศลด้วยกายวาจาจิตอันชั่วร้ายนั้น ก็จะเป็นเวรานุเวรติดตามผู้นั้นไปทุกภพกงเกวียนอันเวียนพัดผันไปตามโค และกงเกวียนก็ตามกระทบเท้าแห่งโคเป็นนิตย์ ซึ่งมหาอุปราจะไม่ทรงประพฤติตามขันติราชธรรมอันประเสริฐกอบไปด้วยคุณฝ่ายเดียว จะมาประพฤติตามทัปปะราชธรรม อันเจือไปด้วยคุณและโทษ คือยังข้าศึกให้เดือดร้อนด้วยยุทธนาการฆ่าฟันกันฉะนี้ พระองค์ทรงเห็นคุณนั้นจะล้างโทษให้พ้นภัยในอบายภูมิได้และหรือ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ตรัสว่า อันคุณก็อยู่ฝ่ายคุณโทษก็อยู่ฝ่ายโทษ อันคุณจะล้างโทษนั้นก็หามิได้ ดุจน้ำกับน้ำมันระคนกัน จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นหามิได้ แต่โดยจิตของข้าพเจ้ายกทัพมายังกรุงรัตนบุระอังวะครั้งนี้ แม้นไม่มีเหตุก็หาไม่ ใช่จะมาด้วยน้ำใจหิงสา จะเบียดเบียนผู้มีความชอบให้พินาศฉิบหาย และยังพระพุทธศาสนาให้เป็นอันตรายเศร้าหมองนั้นหามิได้ ตั้งใจแต่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และจะยังฝูงคนอาธรรมทุรชนนั้น ให้ตั้งอยู่โดยครองธรรมสุจริต จึงประพฤติตามทัปปะราชธรรม อันจะกำจัดเสียซึ่งข้าศึก ซึ่งพระคุณเจ้าว่าราชธรรมนั้น เจือไปด้วยคุณและโทษนั้นก็จริง แต่ข้าพเจ้าคิดว่า ถึงจะเสียเงินก็จะแลกเอาทอง ถึงจะเสียทองก็จะแลกเอาแก้วมณีอันมีค่าไว้บ้างได้ ตามประเพณีโลกย์กษัตริย์อันเสวยสมบัติใน

กลียุคเข็ญ ต้องจำเป็นด้วยมีผู้มาก่อเหตุก่อนแล้วจำจะสานตาม อันสัตว์เวียนไปในสงสาร ใครเลยจะพ้นจากกุศลและอกุศล ซึ่งจะหลีกภัยให้พ้นจากครุกรรมนั้น ก็แล้วแต่เจตนาอันประกอบด้วยปัญญาของตน ข้าพเจ้าเห็นฉะนี้ จึงประพฤติตามตำปะราชธรรมปฏิบัติอันเจือไปด้วยคุณและโทษ

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร จึงถวายพระพรว่า ถึงมาตว่ามหาบพิตรจะทรงปฏิบัติตามตำปะราชธรรมอันเจือไปด้วยคุณและโทษฉะนี้ก็ดี อันประเพณีปรีณายก ผู้จะกระทำสงครามให้มีชัยชนะนั้น พึงให้รู้ในมูลสงครามสี่ประการ พะลัญจะ คือให้รู้กำลังข้าศึกว่าฝูงกามีกำลังแต่เวลากลางวัน ฝูงนกเค้ามีกำลังแต่ในเวลาราตรี ฝูงสกุณชาติยักษ์มีกำลังในเวหา ฝูงปลามีกำลังในน้ำหนึ่ง กาลัญจะ คือให้รู้จักกาลแห่งข้าศึก อันเสียอัปปะรีหานิยะธรรมแปดประการ คือมิได้พร้อมเพรียงกัน เป็นต้นด้วยอาธรรมทุจริต อันใดอันหนึ่งและหรือ ๆ ยังบริบูรณ์อยู่หนึ่ง เทสัญจะ คือให้รู้ประเทศอันกอร์ปด้วยอัญญาหาร ที่จะเป็นกำลังแห่งข้าศึกนั้นหนึ่ง อุตุญจะ คือให้รู้จักสมัยแห่งฤดูทั้งสามมีวสันต์ฤดูเป็นต้นแห่งเมืองข้าศึกนั้นหนึ่ง และมูลแห่งสงครามทั้งสี่ประการ อันจะมีชัยชนะ เสนายศซึ่งเป็นปรีณายกนำพลทหารของพระองค์มิได้แข็ง ยกพลโยธามาตกรุงอังวะในวสันตะฤดู กรุงอังวะเป็นภูมิประเทศดอนสูงกว่ากรุงหงสาวดีถึงห้าสิบเส้น เมื่อฝนตกน้ำนองแล้ว กระแสน้ำนั้นมีกำลังแรงเชี่ยวจนถึงก้อนศิลาและต้นไม้ใหญ่ มิอาจจะทนทานได้ก็หักโค่นทำลายลอยลงไปตามกระแสน้ำ และทัพพระองค์ยังจะทนทานได้หรือ จะเป็นอันตรายแก่พลทหาร เห็นจะล้มตายเป็นอันมาก พวกพลทหารกรุงอังวะจะมี

TUDC 26/05/2563

พักรบพุ่ง พลทหารฝ่ายพระองค์ก็จะพินาศล้มตายไปเอง แรมยพิตรสิระทรงปฏิบัติปรายเสียนศัตรูให้รายคาย หาแจ้งในมูลสงครามทั้งสิประการไม่หรือ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังพระสังฆราชาภังคยะสะกะโรว่าดังนั้น ก็ทรงพระสรวลแล้วจึงตรัสว่า พระคุณเจ้าเป็นสมณสังสนทนาด้วยมูลสงครามดังนี้ เปรียบประดุจบุรุษพรรณนาภัยอันพลิกในป่าหิมพานต์ ให้แก่ฝูงพระยาไกรสรราชสีห์ฟัง และสำแดงภัยพลิกในมหาสมุทรให้ฝูงนาคราชอันมีฤทธิ์ฟัง ฝูงพระยาไกรสรราชสีห์หรือจะหนีไปจากป่าหิมพานต์ ฝูงนาคราชอันมีฤทธิ์หรือจะหนีไปจากสมุทร พระคุณเจ้าสำแดงความพิรุธในใจออกเอง ด้วยวาจาพระพุทธเจ้าสนทนา ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าเธอจะหาเป็นธรรมกถาเทียงแท้สังธรรมไม่ พระคุณเจ้าเข้าใจว่า ราชปรณายกเสนามนตรีฝ่ายเมืองหงสาวดี ไม่เข้าใจในการพิชัยสงครามแปดประการหรือ อาวุธจะกัญจะ คือตกแต่งสรรพาวุธ มีดาบเป็นต้นให้คมกล้า เป็นที่ยำรุงน้ำจิตแก่ล้วทหารผู้ถือมิให้ย่อท้อ ได้เปรียบแก่ข้าศึกด้วยอาวุธหนึ่ง สิปปะกัญจะ คือศึกษาเนืองๆ ในศิลปศาสตร์ทั้งปวงให้ชำนาญแม่นยำได้เปรียบแก่ศัตรูโดยศิลปศาสตร์หนึ่ง พละกัญจะ คือจัดพลทหารอันมีกำลังแกล้วกล้า อย่าให้ปนด้วยคนขลาดอันจะพูดพาทให้ผู้หาญย่อท้อ ให้ได้เปรียบแก่ศัตรูโดยพลทหารแกล้วกล้าหนึ่ง พยุหะกัญจะ คือจัดแจงพยุหหมู่พลอันควรแก่ตรเสนา เบ็ญจะเสนา เนาวะเสนา สัปตะเสนา ตามฐานในคัมภีร์พิชัยสงคราม และคัมภีร์กาพย์มณฑกว่า ฐานประเทศที่นควรจะตั้งพยุหนั้นมีครุฑจะกากะพยุหเป็นต้น เพื่อจะให้เป็นชัยชัยอุดหนุนกันดุจครุฑและกามยกและหางเท้าและตัวและศีรษะเป็นชัยชัยอุดหนุนพร้อม

TUDC 26/05/2563

กัน จึงขึ้นไปได้ในอากาศนั้นได้เปรียบแก่ศัตรูโดยพยุหะนั้นหนึ่ง โกฏฐะกัญจะ คือฉลาดตั้งซุ้มค่ายให้มั่นกันอันตรายโดยรอบคอบ ให้เป็นที่อาศัยแก่พลทหารอันเหนื่อยมาแต่ที่ยุทธนาการ จะได้อาศัยกินอยู่หลับนอนให้มีกำลังน้ำใจ ได้เปรียบแก่ข้าศึกโดยซุ้มค่ายหนึ่ง มันตะกัญจะ คือให้มีสติระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ซึ่งเป็นธรรมรัตนมนต์อันประเสริฐเป็นที่พึ่งเนือง ๆ ทุกอัสสาสะปัสสาสะและอิริยาบถนั่งนอนยืนเดิน เพื่อจะเป็นที่พึ่งจะได้กระทำสัตยาธิษฐานแก่สรรพภัย มีข้าวภัย โรคภัย ยุทธภัย เป็นต้น อันมีมาแต่ข้าศึก ด้วยอาการและกฤตยาคุณ ให้ไพร่พลปราศจากอันตราย ได้เปรียบแก่ข้าศึกโดยกำลังพุทธมนต์หนึ่ง วิริยะกัญจะ คือมีความเพียรหมั่นตักเตือนทหารทุกกระทรวงการ อย่าให้ขาดได้โดยอัชฌาสัย อย่าอ่อนกล้านั้นพอเป็นมัชฌิมาปานกลาง ให้ได้เปรียบแก่ข้าศึกโดยความเพียรหนึ่ง ปัญญากัญจะ คือมีปัญญารำพึง ซึ่งเหตุผลโดยรอบคอบเป็นนิตย์ ในอดีตอนาคตปัจจุบันที่จะเอาชัยชนะในสงคราม อย่าให้เป็นอันตรายแก่พวกพลได้ๆเปรียบแก่ข้าศึกศัตรูโดยปัญญาประการหนึ่ง ทายะกัญจะ คือรู้ปูนบำเหน็จให้ถึงขนาดแก่ทหารผู้มีความชอบให้แกล้วกล้าขันในสงครามจงได้ ด้วยอามิสอันดีและถ้อยคำอันไพเราะ ให้ได้เปรียบแก่ข้าศึกโดยปูนบำเหน็จ และรางวัลนั้นหนึ่ง เป็นยอดศิริยะชัยภูมิสงครามแปดประการดังนี้ และกลสงครามอันอื่นต่างๆก็แจ้งอยู่ ถึงพระคุณเจ้าจะเจราประการใด ฝูงเสนาบดีราชปริณายกฝ่ายข้าเจ้าก็เข้าใจในวาระจิตของพระคุณเจ้าทุกประการ แต่หากว่าเกรงกาสาวะพัสตร์อันเป็นของชัยของพระอริยะเจ้าอยู่ จึงมิได้ว่าแก่งแย่งให้เคืองใจ

TUDC 26/05/2563

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร จึงถวายพระพรว่า ซึ่งมหาบพิตรมิได้ทรงเห็นในวาระน้ำจิตของอาตมาภาพ อันภังอยู่ในสันดานทั้งนี้ ก็เพราะผลวิกรรมของอาตมาภาพได้กระทำมาแต่ก่อน จึงมิได้เชื่อให้ทรงแลลงอาตมาภาพ โดยความสัตย์นี้อาตมาภาพคิดโดยจิตเมตตาสัตว์ว่า อันชมภูทวีปนี้มัชฌิมประเทศศิริยะแผ่นดินอยู่กลางเป็นที่ตั้งพระมหาโพธิวิพุทธาภิเษก ในวิมุตติเวตฉัตร์แห่งสมเด็จพระสรรเพชญ์พุทธเจ้าทั้งปวง และบรรดาวุกขชาติลดาวัลย์มิโดยรอบนั้น มีเครือวัลย์เวียงชนเป็นทักขิณาวัฏ และมียอดอ่อนน้อมเข้าไปต่อพระมหาโพธิ์ มีเมืองใหญ่เป็นโสฬสมหานครสิบหกแวดล้อมแผ่นดินมัชฌิมประเทศ มีทรงสัณฐานดังรูปตะโพนตั้งกลางกว้างสามร้อยโยชน์ โดยรอบคอยเก้าร้อยโยชน์เท่านั้น เป็นสมเด็จพระพุทธเจ้า พระปัจเจกโพธิเจ้า พระอรรคสาวก พระอสีติมหาสาวก พระยาจักรพรรดิ์ พระยากุลจักรพรรดิ์ พระพุทธมารดา พระพุทธบิดา ท้าวพระยาอันมีกุศลสมภารมาก ย่อมมาบังเกิดในที่นี้แล และกรุงรัตนบุระอังวะกับกรุงหงสาวดีราชธานีทั้งสอง ก็นับเข้าในมัชฌิมประเทศเสมอกัน ฝ่ายมหาบพิตรทั้งสองเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็มีพระราชกุศลสมภาร ได้บำเพ็ญอบรมมาแต่ก่อนเป็นอันมาก จึงได้มาเกิดในมัชฌิมประเทศเป็นบรมอิสริยไตยใหญ่หลวง ควรจะกระทำพระราชไมตรีต่อกัน สมณพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั้งสองฝ่ายจะได้อยู่เย็นเป็นสุขได้ บำเพ็ญกุศลสร้างบารมีเป็นทางสวรรค์ทางนิพพาน เพราะพระองค์จึงจะควร ยับยั้งพระองค์ยกพลทหารมากระทำสงครามเบียดเบียนกันฉะนี้ ให้สมณพราหมณาจารย์ไพร่ฟ้าประชาราษฎรทั้งสองฝ่าย ได้ความ

TUDC 26/05/2563

เกือกร้อนเสียกองกุศลเป็นมูลแห่งขาปอันจะไปสู่จตุรายายทุกข์ดังนี้ อาตมาภาพมีอุตสาหออกมาถวายพระพรดังนี้จะได้เข้าข้างผู้ใดไม่ หวังจะเตือนพระสติเพื่อจะให้บรมบพิตรทรงพระดำริความอันควรโดยโบราณราชประเพณี กับจะให้เป็นประโยชน์แก่พระองค์ไปในปัจจุบันและอนาคตกาลนั้น

ขณะเมื่อพระสังฆราชาภังคยะสะกะโร ออกมาแจ้งความเมืองอยู่ด้วยสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชนั้น พอสมิงสามกรายซึ่งไปคอยจับพม่าณพระธาตุสร้อยจะเยียด จับได้พม่าอันออกมาเก็บสิ่งของตักเอาศิรษะได้สามสิบคน จับเป็นได้เจ็ดคนมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรเห็นดังนั้น จึงถวายพระพรว่าเดิมมหาบพิตรตรัสแก่อาตมาภาพว่า ซึ่งเสด็จกรีธาพลยกกองทัพขึ้นมายังกรุงอังวะนี้ด้วยเหตุประการหนึ่ง จึงมีความปรารถนาสามประการ คือทรงพระราชศรัทธาจะ สถาปนาพระบรมธาตุเจดีย์สถานไว้ให้เป็นพระราชกุศลสืบไปในกัลปาวสานอาตมาภาพก็มีความยินดี และขัดนิมาเห็นราชบุรุษของพระองค์ ไปกระทำอันตรายแก่คนเป็นข้าพระพุทธเจ้าอันหาความผิดมิได้ ซึ่งเป็นของพระมหากษัตริย์ ทรงพระราชอุทิศถวายแก่พระรัตนตรัยสืบมาแต่ก่อนฉะนี้ อาตมาภาพดูลำยากตา มีความกรุณาแก่คนเป็นข้าพระรัตนตรัย ผู้หาความผิดมิได้มาถึงแก่ความตาย และราชบุรุษผู้ประทุษร้ายต่อพระรัตนตรัยก็เป็นครุกรรมอันใหญ่ จะได้เสวยทุกข์เวทนาในนรกนั้นสิ้นกาลช้านาน แต่เหตุอกุศลจิตอันมิได้เคารพรู้คุณพระรัตนตรัย อาตมาภาพสังเวชนัก จะขอถวายพรลามหาบพิตรก่อน

TUDC 26/05/2563

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร ทำอาการเป็นประหนึ่งจะไปจากที่นั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า ซึ่งพระคุณเจ้าว่าราชบุรุษของข้าพเจ้าไม่รู้คุณรัตนตรัยนั้นฉันใด พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า อันราชบุรุษซึ่งได้เป็นที่ฐานันดรเสวยมนุษย์สมบัติเป็นเศรษฐีคหบดี ก็อาศัยได้สร้างบารมีศีลทานภาวนาสักการบูชาพระรัตนตรัยเป็นประธาน ผลบุญนั้นจึงส่งให้ได้มาเกิดเป็นเศรษฐีคหบดี อยู่ในมัชฌิมประเทศราชธานี ควรที่ราชบุรุษเหล่านั้นจะรู้คุณพระรัตนตรัย ทำสักการบูชาให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก นี่มากระทำอันตรายเบียดเบียนคนเหล่าข้าพระ อันพระมหากษัตริย์แต่ก่อนทรงพระราชอุทิศถวายไว้ให้ปฏิบัติพระรัตนตรัยจนล้มตาย เป็นครุกรรมโทษจะได้ทนทุกข์เวทนา ในอเวจีมหานรกเป็นอันช้านานนัก เหตุฉะนี้อาตมาภาพจึงถวายพระพรว่า ราชบุรุษเหล่านี้มิได้รู้คุณพระรัตนตรัย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรสำแดงธรรมโดยพิสดารดังนั้น ก็ถอยมานะในพระทัยลงด้วยสามารถพระองค์เคารพในพระรัตนตรัยยาธิคุณยิ่งนัก ทรงพระดำริเห็นธรรมสังเวชทุกประการ จึงตรัสแก่พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรว่า เมื่อแรกข้าพเจ้าขึ้นมาถึงนั้นมิได้พบคนแต่สักคนหนึ่ง ก็ไม่แจ้งกิจการในกรุงอังวะว่าจะเป็นประการใด จึงให้ทหารไปคอยจับเอาคนมา เพื่อจะได้รู้กิจการในกรุงอังวะ และซึ่งทหารไปกระทำหยาบช้าฆ่าฟันผู้คนซึ่งปฏิบัติพระบรมธาตุเสียทั้งนี้ ข้าพเจ้า

TUDC 26/05/2563

หาได้สั่งให้ทำแก่คนข้าพระไม่ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสสั่งให้เอาผู้ไปฆ่าฟันเหล่าข้าพระเสียนั้นเป็นโทษ

พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรจึงถวายพระพรว่า ซึ่งมหาบพิตรตรัสว่ามิได้สั่งให้กระทำนั้น ก็หาโทษแก่พระองค์มิได้ และซึ่งเกิดเหตุทั้งนี้เพราะอาตมาภาพ อันมหาบพิตรทรงให้ลงพระราชอาญาราชบุรุษเหล่านั้น ก็ตัวอยู่ในสิกขาบท อาตมาภาพขอพระราชทานโทษอย่าให้ขุ่นหมองในสมณกิจเลย และซึ่งเขามิได้เคารพต่อพระรัตนตรัยไปฆ่าฟันพวกข้าพระเสียนั้น ยาปกรรมก็ติดตัวเขาผู้ทำผิดไปในอนาคตกาล

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช พระราชทานโทษให้แล้วจึงตรัสแก่พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรว่า ข้าพเจ้าจะฟังคำพระคุณเจ้าจะถอยทัพกลับไปจากกรุงรัตนบุระอังวะแล้ว แต่มีศรัทธาจะใคร่สถาปนาก่อหอพระขึ้นไว้ให้เป็นการกุศลเป็นที่สำคัญไว้สักแห่งหนึ่ง จะได้เป็นเกียรติยศไปภายหน้า พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร จึงถวายพระพรว่า ตามแต่พระองค์จะทรงบัญชาที่ควรเถิด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้จัดสิ่งของถวายตอบแทนแก่พระสังฆราชาภังคยะสะกะโรมากกว่าที่นำมาสองเท่า พระสังฆราชาภังคยะสะกะโร จึงถวายพระพรลาพระเจ้าราชาธิราชกลับเข้ามาเมือง แล้วเข้าไปถวายพระพรแก่สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆอง ตามซึ่งได้สนทนากับพระเจ้าราชาธิราชทุกประการ สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆองได้แจ้งว่ากองทัพมอญเลิกไปก็คลายพระวิตกลง ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสสั่งให้รีบเร่งขนานไปสร้างหอพระขึ้นไว้ ณ พระอาฤสร้อยระเยียด แล้วพระองค์ก็ให้ถอยทัพมา

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทราบว่า พระเจ้าราชาธิราชเลิกกองทัพออกจากที่แล้ว ก็ให้ทหารออกไปเอาเพลิงเผาหอพระซึ่งพระเจ้าราชาธิราชสร้างไว้นั้นเสีย ควันเพลิงก็กลุ้มกลยตระหลบไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นทหารพม่า ออกมาเผาหอพระที่พระองค์ให้สร้างไว้นั้น ก็น้อยพระทัยทรงพระโกรธยิ่งนัก ตรัสสั่งให้หยุดกองทัพจะกลับขึ้นมาตีเอาเมืองอังวะให้ได้

ฝ่ายอำมาตย์ที่นมณีกรอดจึงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์ทรงพระราชศรัทธา ให้สถาปนาหอพระขึ้นไว้เป็นพุทธบูชาของพระรัตนตรัยชาดแล้ว ผู้ใดกระทำประทุษร้ายแก่พระศรีรัตนตรัย โทษนั้นก็อยู่แก่ผู้กระทำผิด ประดุจดังผู้ซึ่งหยิบต้องถ่านเพลิงนั้น ก็ย่อมหากจะร้อนในมือตนเอง และซึ่งพระองค์สถาปนาบำเพ็ญพระราชกุศลสร้างหอพระเป็นพุทธบูชาไว้นั้น ถึงมีผู้มาทำอันตรายดังนี้ พระราชอานิสงส์จะได้สาบสูญเสียนั้นหามิได้ ก็ติดตามค้ำชูพระองค์ไปจนสำเร็จพระนิพพาน ประการหนึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้า มีพระพุทธฎีกาตรัสไว้ว่า บุคคลจะผจญสงครามภายนอกชนะได้ร้อยครั้งพันครั้ง ก็มิเท่าผู้ผจญสงครามภายใน คือชนะโทโสได้ขณะหนึ่ง มีกุศลอันล้ำเลิศประเสริฐกว่ากุศลทั้งปวงจะคณนาหามิได้ ประการหนึ่งอันประเพณีพระมหากษัตริย์ตรัสสิ่งใด เปรียบประดุจงาช้างซึ่งงอกออกแล้วมิได้หดคืน พระองค์ก็ได้ตรัสให้ถ้อยคำไว้แก่พระสังฆราชาภังคยะละกะโรว่า จะถอยทัพเสด็จกลับไปกรุงหงสาวดีแล้ว ยังมิได้กลับไปถึงพระนครก่อน มาทรงพระโกรธแก่พม่า

TUDC 26/05/2563

จะยกคืนขึ้นไปนั้นข้าพเจ้าเห็นไม่ชอบ ขอได้ทรงพระดำริตามพระราชวัตตานุวัตร์ดูจงควร

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังอำมาตย์ทินมณีกรอดทูลทัดทานดังนั้นก็เห็นด้วย จึงให้ถอยทัพมาตั้งอยู่ณเมืองภุกาม ทรงพระราชศรัทธาสั่งให้ก่อกุฎวายพระสงฆ์เป็นอันมาก และให้มีการมหรสพสมโภชสามวัน แล้วก็ยกพยุหโยธาทัพเสด็จกลับมาถึงกรุงหงสาวดี

ขณะนั้นฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่าพระเจ้าราชาธิราชยกขึ้นมาถึงพระนครเรา สถาปนาหอพระไว้หวังจะให้เย็นเกียรติยศว่า ได้ยกทัพล่วงแดนขึ้นมาถึงเมืองเรา ๆ ก็ให้ทหารออกไปเอาไฟเผาเสียนั้น เห็นว่าจะขัดเคืองพระทัยอยู่ แต่ว่าศึกจวนจะฤดูน้ำจึงมิกลับมาเห็นว่าสงครามมอญกับเราจะติดพันกันไปเป็นมั่นคง ครั้นเราจะยกกองทัพลงไปตอยแทนกระทำแก่เมืองหงสาวดีบ้าง ยังคนบ้านเมืองเราในขอบขัณฑเสมาจังหวัดทั้งปวง ก็ยังมีรายคายเย็นปกติผู้คนระส่ำระสายอยู่กำลังเรายังน้อยนัก ประการหนึ่งเมืองตะแคงและเมืองไทยใหญ่เล่าก็เป็นขบฏต่อเราแข็งเมืองอยู่ เราคิดจะยกกองทัพไปตีเมืองตะแคงและเมืองไทยใหญ่ ปราย—ปรามเสียนหนามให้รายคายแล้ว จึงจะยกไปตีเมืองหงสาวดี แล้วให้มีหนังสือไปถึงพระเจ้าเชียงใหม่ ขอกองทัพให้ยกมาช่วยเป็นทัพกระหนาบเห็นจะได้เมืองหงสาวดีโดยง่าย เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วยโดยพระราชบริหาร จึงสั่งให้จัดเครื่องราชยยรณาการและให้แต่งลักษณะพระราชสาส์น ในพระราชสาส์นนั้นว่าสมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองกรุงรัตนบุระอังวะ ขอเดชะทางพระ

ราชไมตรีมาถึงพระมหาราชเจ้าเชียงใหม่ ผู้เป็นใหญ่ในมะลาประเทศ ด้วย
พระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวา ผู้เป็นสมเด็จพระราชบิดาเราถึงแก่สวรรคตแล้ว และ
ยังตัวเราผู้เป็นพระราชบุตร ได้ผ่านสมบัติเป็นใหญ่ในกรุงรัตนอังวะ บ้านเมือง
ก็ยังมิราบคาบ ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชเจ้าเมืองหงษาวดี ยังจาหมิ่นเรา
ยกกองทัพขึ้นมาย่ำยีถึงกรุงรัตนบุระอังวะ ทุกวันนี้เรามีความแค้นนอนตา
มิหลับเลย ครั้นจะยกลงไปกระทำแก่เมืองหงสาวดีดังนี้เล่า ก็ยังจะต้องไป
ปราบปรามเมืองตะแคงเมืองไทยใหญ่ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นนั้นอยู่ ถ้าเสร็จแล้ว
จะยกลงไปตีเมืองหงสาวดี แต่กองทัพเมืองรัตนบุระอังวะนั้น เห็นจะได้ชัยชนะ
ช้าไป จะขอกองทัพพระเจ้าเชียงใหม่ยกลงมาเป็นทัพกระหนาบ ช่วยกันตี
เมืองมอญเห็นจะได้ชัยชนะโดยเร็ว ถ้าเสร็จสงครามแล้ว ฝ่ายพระเจ้า
เชียงใหม่กับกรุงรัตนอังวะนี้ได้ขัดเลย แม้นพระเจ้าเชียงใหม่ไม่ให้ลูกท่าง
พระราชไมตรี ยกกองทัพลงมาช่วยครั้งนี้แล้ว ข้าศึกเมืองเชียงใหม่ ก็จะ
เป็นข้าศึกเมืองอังวะ ๆ ก็จะเป็นข้าศึกเมืองเชียงใหม่ พระราชไมตรีเราทั้งสอง
พระนคร ก็จะเจริญไปตราบเท่ากัลปาวสาน ครั้นแต่งพระราชสาส์นเสร็จแล้ว
ก็ใช้ให้พม่าสิบสองคนเป็นทูตนำทูลพระราชสาส์น นำเครื่องราชบรรณาการ
ขึ้นไปณเมืองเชียงใหม่

ขณะนั้นสมิงงอฝาง ซึ่งสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้ไปกินเมืองเตียง
นั้น แต่งให้ชาวด่านออกไปลาดตระเวนปลายด่านพบพม่าสิบสองคน ถือ
หนังสือพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการมา ชาวด่านจับตัวได้ส่งคุม
มายังสมิงงอฝาง ๆ เห็นพระราชสาส์นแล้ว ก็คุมเอาตัวพม่าและพระราชสาส์น

เข้าไปถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้วก็ทรงดำริว่า ถ้าจะปล่อยพม่าสิยสองคนนี้เสีย มันก็จะกลับไปเมืองอังวะ พระเจ้าอังวะรู้แล้ว ก็จะแต่งคนอื่นให้ขึ้นไปขอกองทัพเมืองเชียงใหม่อีก ถ้ากองทัพพม่าทัพลาวยกมาพร้อมกันเป็นสองทัพ เห็นกำลังศึกหนักนัก ฝ่ายเราจะรบพุ่งต้านทานยาก จำจะคิดตัดศึกแย่งกำลังเสียให้น้อย ฆ่าพม่าผู้ถือหนังสือเสีย อย่าให้กิตติศัพท์รู้ไปว่าเราจับได้ ฝ่ายพระเจ้าอังวะมิได้เห็นผู้ถือหนังสือและกองทัพยกมา ก็จะมีความสงสัยแคลงแก่กัน จึงสั่งให้เอาพม่าสิยสองคนฆ่าเสีย กำชับมิให้กิตติศัพท์รู้ไปถึงพม่า แล้วก็ให้พระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ผู้จับพม่าได้ ตามความชอบนั้นโดยสมควร แล้วจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า บัดนี้ได้เนื้อความว่า ทัพพม่าจะยกลงมากระทำแก่บ้านเมืองเรามั่นคงอยู่แล้ว จำเราจะยกกองทัพไปสกัดตัดทางไว้อย่าให้ล่วงลงมาได้ เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นพร้อมด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้แต่งกองทัพเป็นคนเก้าหมื่นสรรพด้วยเครื่องศาตราวุธ ก็เสด็จยกขึ้นไปตั้ง ณ เมืองพะสิมคอยสกัดทางพม่าจะยกลงมา

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นให้พม่าสิยสองคนนำเครื่องราชบรรณาการไปเมืองเชียงใหม่แล้ว ก็ให้จัดกองทัพเป็นคนสิบหมื่น สรรพด้วยเครื่องสรรพาวุธใหญ่น้อยเสร็จแล้ว ก็เสด็จยกไปตีเมืองตะแคงได้เมืองตะแคงแล้ว ฝ่ายพระยาตะแคงหนีไปอยู่เมืองพงา แต่นรามิละเป็นอุปราชบุตรพระยาตะแคงนั้น พาบุตรภรรยาช้างม้าครอบครัวพันหนึ่งหนีมาอยู่เมืองทรางทวย

ขณะนั้นเมื่อพระเจ้ามนเทียรทองได้เมืองตะแคงแล้ว จึงตั้งให้มังกำมุนีพระราชบุตรเขยอยู่รักษาเมืองตะแคง และตะละเจ้าเปฟ้าซึ่งเป็นพระราชอิคาเป็นบริวารกามังกำมุนีนั้นอยู่ด้วย ณ เมืองตะแคง แล้วพระเจ้ามนเทียรทองก็ยกกองทัพไปตีเมืองไทยใหญ่ ครั้นตีเมืองไทยใหญ่ได้แล้วก็เสด็จยั้งทัพอยู่ณเมืองไทยใหญ่ และกองทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชยกอยู่เมืองพะสิม

ฝ่ายนรามิละพม่าเมืองตะแคงแจ้งว่า พระเจ้าราชาธิราชเสด็จมาอยู่ณเมืองพะสิม ก็พาครอบครัวอพยพหนีมาหาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชกราบทูลเนื้อความตามพระเจ้ามนเทียรทอง ยกมาตีเมืองตะแคงนั้น ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งแล้ว จึงตรัสแก่นรามิละว่าอย่าวิตกไปเลย เราจะตีเอาเมืองตะแคงคืนให้ แล้วก็โปรดพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่นรามิละตามสมควร สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงจัดกองทัพแต่งให้สมิงยายะกับสมิงงอฝางเป็นแม่ทัพและสมิงสามแหลกสมิงโลกนารายน์เป็นเกียกกายพลหมื่นหนึ่ง ช้างห้าร้อยยกไปตีเมืองตะแคง แล้วโปรดพระราชทานเศวตฉัตร์ให้ไปสำหรับทัพด้วย ตรัสว่าได้เมืองตะแคงแล้วเศวตฉัตร์นั้นพระราชทานให้แก่นรามิละ แล้วตรัสสั่งสมิงงอฝางว่าถึงเมืองทรางทวยแล้ว อย่าให้รี้พลกระทำอันตรายแก่ไพร่บ้านพลเมืองได้ ให้แต่งคนที่เข้าไปเรียกแก่ชาวเมืองว่า ทัพเรายกขึ้นมาตั้งอยู่ณเมืองพะสิม จึงแต่งกองทัพให้เสนายกขึ้นมาตี เอาเมืองคืนให้แก่นรามิละบุตรพระยาตะแคง ถ้าผู้ใดจะเข้าด้วยให้เร่งออกมา ถ้าไม่ออกมาจะฆ่าเสียให้สิ้น

TUDC 26/05/2553

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช นิพระราชโองการตรัสสั่งสมิงงอฝางเสร็จแล้ว กองทัพสมิงงอฝางก็ยกไป ครั้นถึงเมืองทรางทวยจึงให้มีหนังสือเข้าไป ตามสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสสั่งมานั้น ครั้นชาวเมืองทรางทวยได้แจ้งว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีให้เสนายกกองทัพมาตีเมืองให้แก่นรามิละคืนก็ดีใจ พาครอบครัวออกมาหานรามิละเป็นอันมาก นรามิละก็ให้เงินทองเสื้อผ้าแก่ครอบครัวซึ่งออกมาหานั้น

ฝ่ายเสนายดีซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง แต่งให้อยู่รักษาเมืองทรางทวย รู้ว่าไพร่พลเมืองไปหานรามิละสิ้น เจ้าเมืองทรางทวยก็หนีไป ครั้นสมิงงอฝางกับนรามิละรู้ว่า เจ้าเมืองทรางทวยหนีไปแล้ว ก็รวบรวมผู้คนชาวเมืองทรางทวยซึ่งเข้าหากองทัพสำเร็จแล้วก็ยกไปตีเมืองตะแคง ชาวเมืองตะแคงรู้ว่านรามิละพากองทัพมอญมาตีเมืองตะแคง ชาวเมืองทั้งปวงก็ออกมาหานรามิละเป็นอันมาก และพวกพม่าซึ่งอยู่รักษาเมืองตะแคงนั้นสะกุ้งสะเทือนอยู่

ฝ่ายสมิงสามแหลก สมิงโลกนารายน์ซึ่งเป็นทัพหน้านั้น รู้ว่าผู้คนในเมืองออกมาหานรามิละเป็นอันมาก ก็ยกเข้าตีเมืองตะแคง มังกำมุนก็แต่งกองทัพออกมารับทัพมอญ ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ ฝ่ายกองทัพมอญก็ยังมิได้เมือง และสมิงงอฝางแม่ทัพหลวงแจ้งว่าทัพหน้าเข้าตีอยู่ยังไม่ได้ชัยชนะ ก็เร่งยกกองทัพหลวงเข้าตีกระหนาบ ฝ่ายพม่าน้อยถอยกำลังต้านทานมิได้ก็แตกหนีไป กองทัพมอญได้เมืองตะแคง จึงให้คนติดตามมังกำมุน กองทัพตามทันรบมังกำมุนตะลุมบอนเข้าเป็นสามารถ กับช้างม้าและไพร่พล

สามพัน เข้ามาแห่งแก่สมิงงอฝาง ๆ แต่งให้เสนาบดีคุมตัวมังกำมุนและตะละเจ้าเปพ้ากับช้างม้าผู้คนมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชณเมืองพะสิม

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ยกไปนมัสการพระธาตุกะเมาะเตาให้อำมาตย์ทินมณีกรอดอยู่รักษาเมือง ครั้นเสนาบดีคุมเอามังกำมุนมาถึงเมืองพะสิม อำมาตย์ทินมณีกรอดแห่งแล้วจึงให้แต่งเรือเร็ว รับถือหนังสือไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ แห่งแล้วก็ดีพระทัย ตรัสสรรเสริญสมิงงอฝางและนายทัพนายกองทั้งปวง แล้วจึงตรัสสั่งให้อำมาตย์มะสะมอญไปรับเอามังกำมุนกับตะละเจ้าเปพ้ามา

ครั้นอำมาตย์มะสะมอญไปถึงเมืองพะสิม พอมังกำมุนป่วยเป็นอุจจาระโรคถึงแก่พิลาลัย อำมาตย์มะสะมอญก็คุมเอาตะละเจ้าเปพ้ากับช้างม้ามาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็เอาตะละเจ้าเปพ้าไว้เป็นยริยาริกา แล้วก็เสด็จยกกองทัพกลับไปยังกรุงหงสาวดี ครั้นถึงพระนครแล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงแต่งเสนาบดีให้คุมเอาแหวนกำไล ตั้งทองคำกับผ้าพรรณนุ่งห่มบรรทุกเรือขึ้นไปพระราชทานแก่สมิงงอฝาง และนายทัพนายกองทั้งปวง ณเมืองตะแคง แล้วให้สมิงงอฝางรักแขงให้นรามิละชินนังเมืองตะแคง พระราชทานเศวตฉัตรให้ด้วย ถ้าและไพร่พลชาวเมืองทั้งปวง ยังกระด้างอยู่ให้กองทัพปราบปรามเสียให้ราบคาย และเมื่อจะกลับมานั้น ให้จัดเอาคนที่เป็นช่างฝีมือรูปแกะปั้นเขียนและสลักกลึงมาด้วย ครั้นผู้ถือหนังสือคุมเอาสิ่งของนั้นขึ้นไปพระราชทานณเมืองตะแคงถึงแล้ว ฝ่ายสมิงงอฝางได้แห่งว่าสมเด็จ

TUDC 26/05/2563

พระเจ้าอยู่หัวมีรับสั่งโปรดมา ก็จัดแจงบ้านเมืองให้แก่นรามิละรายคายเสร็จแล้ว จัดได้ช่างดีมีฝีมือหกร้อยคน ก็ยกกองทัพกลับมากรุงหงสาวดี จึงเอาช่างหกร้อยคนมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องครั้นได้เมืองไทยใหญ่ ก็ให้สืบสาวเอาเมืองและขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งร่วมคิดกันนั้นจำไว้มั่นคง แล้วให้กวาดเอาครอบครัวผู้คนดีมีชอบ ลงมา ณ เมืองอังวะก่อน ภายหลังจึงจัดแจงให้ขุนนางอยู่รักษาแล้ว พระองค์ก็เลิกทัพกลับมายังเมืองอังวะ ครั้นมาถึงเมืองแล้วจึงให้มีพระธรรมเทศนาเรื่องพระยาสุตตะโสม กับพระยาโยธิสาท เมื่อจบธรรมเทศนาแล้ว มหาดเล็กคนหนึ่งเชิญพระแสงอยู่ จึงกราบทูลว่า เมืองตะแคงที่พระองค์ได้ แต่งให้มังกำมุนีพระราชบุตรเขย กับตะละเจ้าเปฟ้าพระราชธิดาอยู่นั้นหาควรไม่ ด้วยเมืองตะแคงนั้น อุปมาดังช้างเถื่อนผูกคำลองไว้ให้คนขี่เมื่อช้างยังมีเชือง ถ้าอาละวาดตื่นไปจะมีทั้งคนเสียหรือและเมืองตะแคงยังมีราษฎร พระองค์โปรดให้พระราชบุตรทั้งสองอยู่นั้นมิควรชอบได้แต่งให้ผู้อื่นอยู่จึงจะชอบ

สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังมหาดเล็กกราบทูลดังนั้น ก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสแก่เสนาบดีว่า เราเลี้ยงเป็นผู้ใหญ่ให้ยศศักดิ์ศฤงคารบริวารเป็นอันมาก หวังจะให้เป็นตาเป็นใจช่วยดูแลผิดชอบ นี่เห็นเราทำผิดแล้วนิ่งเสียมิได้ทัดทาน แต่มหาดเล็กเป็นผู้น้อยยังเห็นผิดว่ามาดังนี้ พระเจ้ามนเทียรทองเห็นมหาดเล็กมีปัญญาหลักแหลมควรจะเป็นเสนาบดีได้ จึงตั้ง

TUDC 26/05/2563

ให้เป็นมังมหาราช แล้วโปรดพระราชทานประเจียดแผ่นทองคำเป็นเครื่องยศด้วย

ขณะนั้นพอมีหนังสือขอกหัวเมืองรายทางส่งพม่าซึ่งแตกมาแต่เมืองตะแคงนั้นเข้ามา เสนายคิงกราบทูลพระเจ้ามนเทียรทองว่ากองทัพมอญยกขึ้นมาตีเมืองตะแคงได้ จับเอามังกำมุนตะละเจ้าเปฬ้าพระราชบุตรทั้งสองพระองค์ไป สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองแจ้งเหตุแล้วทรงพระโรธยิ่งนักประกาศให้เอาพระเนื้อเหล็กมาตีขนดหางแห่งพระยานาคราช จึงตรัสว่าเราเสียเมืองตะแคงนั้น เหตุด้วยไปเมืองไทยใหญ่ช้าอยู่จึงเสียทีแก่มอญ ตรัสสั่งให้เอาเจ้าเมืองไทยใหญ่ และขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งเป็นพวกขบฏที่เอามาจำไว้ ณ กรุงอังวะนั้นไปฆ่าเสียสิ้น แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงให้จัดกองทัพหลวงจะยกไปที่เมืองหงสาวดี แต่เตรียมทำกองทัพเมืองเชียงใหม่ และผู้ถือหนังสืออยู่เป็นช้านาน กองทัพก็ไม่เห็นยกมา ผู้ถือหนังสือก็หายไปด้วย ยังมิได้เหตุผลเลย จึงแต่งให้มังมหานรธาเป็นทัพหน้าคุมคนสิบทัพๆ ละหมื่น ฟะยะมุนทัพหนึ่ง แคลงพลทัพหนึ่ง ตุเรงจ่อทัพหนึ่ง อนุลักขยาทัพหนึ่ง อนุเตชะทัพหนึ่ง ตุเรงละวาทัพหนึ่ง ลักกะยาทัพหนึ่ง เรติงทัพหนึ่ง อเทยวนันทะสูทัพหนึ่ง รวมกันสิบทัพเป็นคนแสนหนึ่ง สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวงเป็นทัพหน้า ให้ยกลงมา ณ กรุงหงสาวดีก่อน แต่พระเจ้ามนเทียรทองยังคอยกองทัพเมืองเชียงใหม่อยู่

ขณะเมื่อกองทัพพม่ายกลงมายังกรุงหงสาวดีนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งว่ากองทัพพม่ายกลงมา จึงตรัสปรึกษาเสนายคิทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

ว่า กองทัพยกมาครั้งนี้จะเข็ดให้เข้ามาถึงเมืองเราคหรือ ๆ จะรับต้านทานไว้แต่ไกลดี

ฝ่ายสมิงพ่อเพชร์จึงทูลว่า ซึ่งจะให้กองทัพพม่ายกล่วงดีเข้ามาถึงชานพระนครนั้นมิควร ข้าพเจ้าจะขออาสายกออกไปรับทัพพม่าไว้แก่ไกลมิให้ยกล่วงเข้ามาได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังสมิงพ่อเพชร์ทูลดังนั้น ก็เห็นชอบด้วยดีพระทัยนัก จึงแต่งสมิงนครอินท์ทัพหนึ่ง สมิงอังวะมังศรทัพหนึ่ง สมิงอุยากองทัพหนึ่ง สามทัพนี้เป็นทัพหน้า สมิงชัยรายทัพหนึ่ง สมิงพ่อแก้วทัพหนึ่ง สมิงพระตะเบิดทัพหนึ่ง สามทัพนี้เป็นทัพหลัง ให้สมิงพ่อเพชร์เป็นแม่ทัพหลวง รวมกันเป็นเจ็ดทัพเป็นคนสองหมื่น ช้างห้าร้อย ม้าพันหนึ่ง ให้ยกออกไปรับพม่า พระองค์ก็เสด็จยกเป็นทัพหนุนไปครั้นสมิงพ่อเพชร์ยกมาถึงป่าพวาชายทุ่งทางทิศะมา จึงให้ตั้งทัพอยู่พร้อมกัน พอพม่ายกมาในป่าชายทุ่งข้างหนึ่ง ยังมิออกตกทุ่งและเห็นทวนหลังม้า และพู่จามรีดังดอกเลาดอกแขม ผงคลีมืดตลบไป ได้ยินเสียงเท้ากระทบเดือนผันช้างม้า ดุจเสียงคลื่นในท้องมหาสมุทร

ขณะนั้นสมิงพ่อเพชร์ จึงปรึกษากับนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ศึกพม่ายกมาครั้งนี้มากนัก กองทัพเราเจ็ดทัพเป็นคนแค่สองหมื่น จะยกเข้าตีพม่าหรือจะตั้งมั่นไว้ให้พม่าตี นายทัพนายกองทั้งปวงจะเห็นประการใด

ฝ่ายสมิงนครอินท์จึงว่า เราเป็นข้าทหารพระเจ้าอยู่หัว ๆ ตรัสใช้ให้ขึ้นมารับข้าศึก ถ้าพบเข้าที่ใดก็จะรบที่นั้น และครั้นพม่ายกมาแล้วจำเราจะยกเข้าตี สมิงพ่อเพชร์จึงตอบสมิงนครอินท์ว่า ซึ่งท่านจะยกเข้าตีนั้นเรา

TUDC 26/05/2563

เห็นยังไม่ได้ ด้วยว่าศึกแรกยกมามีกำลังดังพระยาไกรสรราชสีห์กล้าหาญยิ่งนัก จะเข้ารบทึกลางทางได้ทีก็จะสมคะเน ถ้าเสียฝ่ายทัพพม่าก็จะซ้ำเติมทันที ที่ไหนจะตั้งตัวทัน เราคิดว่าจะรายกองทัพซุ่มคนไว้ในป่าไม้ อย่าให้เห็นทัพเราว่ามากและน้อย ต่อเมื่อใดพม่ายกตกลงมาถึงท้องทุ่งสันพล พอรู้นักกำลังว่ามากและน้อยแล้ว จึงจะกำหนดยองเสียงฆ้องกลองเข้าตีกระหนาบให้พร้อมกัน ฝ่ายพม่าก็จะเสียทีถลำเข้ามาในหว่างเราไม่รู้ว่าพลมากและน้อย ก็จะแตกยับไป เห็นจะได้ชัยชนะเป็นมั่นคง สมิงนครอินท์จึงว่า ซึ่งน้าท่านว่าดังนี้ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วย อันจะละให้กองทัพตกลงมาถึงท้องทุ่งจึงจะดีนั้น ชอบแต่กำลังศึกน้อยจึงจะได้ ซึ่งกำลังศึกมากจะละให้ตกถึงท้องทุ่งจนสันพลนั้น ฝ่ายทแกล้วทหารข้างเราน้อย ถ้าเห็นกำลังศึกมากก็จะย่อท้อเสียใจ ไหนจะเป็นอันรบพุ่งเอาชัยชนะได้ ซึ่งน้าท่านจะคิดกลศึกผ่อนผันประการใดก็ตามเถิด แต่ข้าพเจ้าจะยกเข้าตี มิให้ทหารได้เห็นว่าข้าศึกมากเปรียบเหมือนหักไฟหัวลม น้าเชียวลองขวางเรือดูสักครั้งหนึ่ง จะไม่ให้อ้ายพม่าตกลงมาถึงท้องทุ่งได้

ฝ่ายสมิงพ่อเพชรก็ว่ากล่าวทัดทานถึงสองครั้งสามครั้ง สมิงนครอินท์ก็มิฟังจะขืนยกไปให้ได้ สมิงพ่อเพชรก็โกรธจึงว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรด ให้เรามายัญชาการต่างพระเนตรพระกรรณ เราเป็นผู้ใหญ่ว่ากล่าวท่านมิฟัง จะขืนเข้าตีให้ได้นั้นก็ตาม แต่อย่าให้เสียทีแก่พม่า ถ้าผู้ใดแตกทัพพม่าลงมาหน้าทัพเราๆ จะตัดศีรษะเสียให้สิ้น เอาโลหิตเส้นอาวุธเสียทุกเล่ม สมิงนครอินท์ก็มิฟังขืนยกไป

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายสมิงพ่อเพ็ชร์เห็นสมิงนครอินท์ยกไป จึงว่าแก่สมิงอุยากองและสมิงอังวะมังศรีว่า อ้ายสมิงนครอินท์ใหมันมุทะลุหัวดื้อสอนยากเราว่ากล่าวมิฟังคำ ขืนยกไปก็จะแตกมาบัดนี้เป็นแท้ พวกเราเป็นผู้ใหญ่ครั้นจะละเลยก็มิได้ จะเสียเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไป ท่านทั้งสองยกหนุนไปถ้าสมิงนครอินท์แตกลงมาอย่าให้เข้ารับ ถ้าเห็นธงเราโยกขวา ก็ให้สมิงอุยากองหลีกทัพเข้าชายป่าข้างขวา ถ้าเห็นธงเราโยกซ้ายก็ให้สมิงอังวะมังศรีหลีกทัพเข้าชายป่าข้างซ้าย ให้สงบทแกล้วทหารไว้จงดีอย่าเพ่อรยพุ่งต่อเมื่อใดได้ยินเสียงฆ้องกลองสัญญาแล้ว จึงให้ระดมรยกระหนาบพร้อมกัน สมิงอังวะมังศรีและสมิงอุยากองก็ยกไป ครั้นแล้วสมิงพ่อเพ็ชร์จึงสั่งให้สมิงชีพราย สมิงพ่อแก้ว สมิงพระตะเบิด เข้ารายซุ่มพลตามชอบชายป่า สมิงพ่อเพ็ชร์ทัพหลวงก็ตั้งรับอยู่ที่ทางพม่าจะมา

ฝ่ายสมิงนครอินท์ยกขึ้นไปถึง ก็มิได้รั้งรอยกเข้าโจมตีพม่าไม่ทันรู้ตัวก็แตกย่นไปจนถึงหน้าทัพมังมหานรธา ๆ เห็นรี้พลแตกถอยมา ก็ยกเข้าต่อทัพสมิงนครอินท์ ๆ ต้านทานมิได้ เห็นเหลือกำลังก็แตกเข้าในป่า ฝ่ายพม่าได้ทีต่างคนต่างตีลงมา ปนละวนกันหาเป็นขบวนไม่ สมิงพ่อเพ็ชร์เห็นดังนั้นก็ให้โยกธงหลังช้าง สมิงอังวะมังศรี สมิงอุยากองก็หลีกทัพเข้าชายป่าตามสำคัญ ครั้นพม่ามาจะใกล้ถึงหน้าทัพ ก็ให้ตีฆ้องกลองตามสัญญาแล้วก็ยกทหารช้างม้าเข้าประดังตีทัพพม่าพร้อมกัน

ฝ่ายทัพสมิงอุยากอง สมิงอังวะมังศรี สมิงชีพราย สมิงพ่อแก้ว สมิงพระตะเบิก ได้ยินเสียงฆ้องกลองสัญญาแล้ว แลเห็นสมิงพ่อเพ็ชร์

TUDC 26/05/2563

ยกออกตี ก็ยกเข้าระดมตีกระหนาบพร้อมกันจนถึงตะลุมบอนเป็นสามารถ กองทัพพม่าเสียขบวนทานมิได้ก็แตก ฝ่ายสมิงนครอินท์ซึ่งแตกทัพ แล้วคุมพลเข้าได้ไปคอยอยู่ในป่าต้นทางนั้น ครั้นเห็นกองทัพพม่าแตกหนีขึ้นไป ดังนั้นก็ชวนกันออกก้าวตีสกัดจับพม่า ได้ผู้คนช้างม้าและเครื่องศาตราวุธเป็นอันมากแล้ว ก็เร่งรีบหนีลงไปหวังจะนำของเข้าถวายก่อน จะได้ทูลแก้ตัวให้พ้นผิด

ฝ่ายสมิงพ่อเพ็ชร์กับนายทัพนายกองทั้งปวง ก็บุกรุกไล่ติดตามพม่าขึ้นไป จับได้ผู้คนช้างม้าเป็นอันมาก ครั้นเวลาค่ำเห็นพม่าหนีไปไกลแล้วก็ยกกลับมา ฝ่ายสมิงนครอินท์เอาผู้คนช้างม้าเครื่องศาตราวุธซึ่งตีได้นั้นนำเข้ามาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก่อนนายทัพนายกองทั้งปวง กราบทูลซึ่งมีชัยชนะ แต่ที่ปราชัยแตกทัพนั้นมิได้ทูล สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังและทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงพระราชทานรางวัลแก่สมิงนครอินท์เป็นอันมาก

ฝ่ายสมิงพ่อเพ็ชร์ยกทัพกลับมาถึงแจ้งว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดพระราชทานรางวัล ให้แก่สมิงนครอินท์เป็นอันมากดังนั้น ก็มิได้ขึ้นไปเฝ้ากราบทูลกิจราชการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่าสมิงพ่อเพ็ชร์กลับมาถึงแล้วมิได้ขึ้นมาเฝ้า จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งให้หาสมิงพ่อเพ็ชร์ขึ้นมา ขณะเมื่อสมิงพ่อเพ็ชร์ขึ้นมาเฝ้านั้น เห็นสมิงนครอินท์เฝ้าอยู่ ก็นึกเคืองมิได้แลดูหน้าสมิงนครอินท์ กราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแล้วก็นิ่งอยู่มิได้ทูลประการใด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสถามว่า

TUDC 26/05/2563

ท่านไปตีทัพพม่าได้ชัยชนะกลับมาถึงแล้ว เหตุไฉนจึงมิได้ขึ้นมาหาเรา ให้เราคอยอยู่ดังนี้ ท่านน้อยใจเราด้วยเหตุสิ่งใดหรือ

สมิงพ่อเพชร์จึงกราบทูลว่า เดิมสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่คุมนายทัพนายกองทั้งปวง ไปตีทัพพม่าก็ได้ชัยชนะแล้วครั้นกลับมาถึงแจ้งว่าอ้ายเดนตายพม่ามันมาเผาแต่ผีเดียว แล้วทูลความชอยยกตัวมันก่อน พระองค์ได้ทรงพระกรุณาตรัสใช้ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ใหญ่ไปขัญชาการต่างพระเนตรพระกรรณ พระองค์มาทรงเชื่อฟังแต่ถ้อยคำอ้ายคนเดนตาย มิได้ตรัสถามข้าพเจ้าก่อน ทรงพระราชทานยำเหน็จรางวัลเสียแล้วข้าพเจ้าจึงมิได้ขึ้นมาเฝ้า

สมิงนครอินท์ได้ฟังสมิงพ่อเพชร์กราบทูลดังนั้น ก็เถียงตอยขึ้นว่าถึงข้าพเจ้าแตกก่อนก็จริงแต่พม่าเสียขบวน เพราะข้าพเจ้าท่านจึงได้ชัยชนะโดยง่าย ข้าพเจ้าแพ้แล้วก็คืนเอาชัยชนะได้ และข้าพเจ้าก็ได้ช้างม้าเครื่องศาตราวุธมาทูลเกล้าถวายก่อนนายทัพนายกองทั้งปวงอีก สมิงพ่อเพชร์ได้ฟังดังนั้นก็โกรธ เอามือชี้หน้าว่าอ้ายหน้าด้านไม่มีอายช่างเรราได้ นี่หากว่าไม่แตกแหวกทัพกลงมา ถ้าแหวกทัพกลงมาแล้วกูจะตัดศีรษะเสีย ที่ไหนจะขะโมยเอาของมาทูลเกล้าถวายได้ก่อน สมิงนครอินท์ได้ฟังดังนั้นก็นิ่งอยู่มิได้ตอยเถียงต่อไปอีก สมิงพ่อเพชร์จึงทูลว่าพลพม่ายกมาครั้งนี้มากกว่ามากนัก แต่แลเห็นทวนขนหลังม้าดังว่าดอกพงดอกเลา เสียงผีเท้ากระทบเดือนผนังช้างม้า ประดุจดังเสียงคลื่นในท้องมหาสมุทรผงคลีคลุมมืดเป็นควันไป ข้าพเจ้าคิดปรึกษากันว่า จะแยกทัพรายคนให้

พม่าตกทุ่งเสียที เข้าในวงก่อนจึงจะระดมกันตี สมิงนครอินท์จะยกเข้าตี คิดหมายได้ชัยชนะถ่ายเดียว ซึ่งจะแพ้หาเห็นไม่ ข้าพเจ้าห้ามปรามเป็นหลายครั้งสมิงนครอินท์ก็มิฟังขืนยกเข้าตีก็แตกแก่ข้าศึก นี้หากข้าพเจ้ารับพม่าไว้หยุดจึงได้ชัยชนะ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นว่า สมิงนครอินท์ผิดอยู่ ฝ่ายพระองค์ก็ได้พระราชทานบำเหน็จ แก่สมิงนครอินท์ก่อนก็เกินไปแล้ว มิรู้ที่จะทำประการใด อนึ่งพระองค์ก็ทรงพระเมตตาสมิงนครอินท์อยู่เป็นอันมาก จึงตรัสขอโทษสมิงนครอินท์แก่สมิงพ่อเพ็ชร์ว่ามันผิดแล้ว แต่ความชอบของมันก็มี เราขอโทษมันครั้งหนึ่งเถิด แล้วก็ทรงคาดโทษสมิงนครอินท์ไว้ หวังจะให้กลัวเกรงว่า แต่นี่ไปเมื่อหน้าถ้ามิฟังผู้ใหญ่ทัดทานทำให้ผิดมาดังนี้ กูจะตัดศีรษะเสีย แล้วพระราชทานบำเหน็จแก่สมิงพ่อเพ็ชร์ และนายทัพนายกองเป็นอันมาก โปรดให้สมิงพ่อเพ็ชร์นั่งเหนือสุจหนี่ยี่ภู่เฝ้าที่เสด็จออก ครั้นแล้วพระองค์ก็เสด็จพระราชดำเนินกองทัพกลับมายังกรุงหงสาวดี

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องคอยท่าคนผู้ถือหนังสือ ซึ่งไปเมืองเชียงใหม่นั้นหายไป กองทัพก็มิได้เห็นยกมา ทรงแคลงพระทัยนัก เห็นพ้นกำหนดแล้วพระองค์ก็ยกกองทัพหลวงตามทัพหน้าลงมา พอล่วงเข้าแดนกรุงหงสาวดี ก็พบกองทัพมังมหานรธาซึ่งแตกมานั้นก็ทรงพระโกรธนัก ฝ่ายมังมหานรธาและนายทัพนายกองทั้งปวงก็พากันเข้ามาเฝ้า สมเด็จพระเจ้า

TUDC 26/05/2563

ฝรั่งมังฆ้องทรงพระพิโรธเป็นกำลัง จึงตรัสว่ากูให้ยกลงมาราวกับห่าฝน คนแสนหนึ่งถึงสิบทัพ จะช่วยกันรับต้านทานทัพมอญไว้ท่ากูก่อนก็มิได้ พากันแตกมาสิ้นทำให้ข้าศึกกำเริบ ก็จะให้มันอยู่เป็นเดนตายอ้ายมอญหนักแผ่นดินพม่าทำไมเล่า กูจะช่วยอ้ายมอญมันฆ่าเอง จึงตรัสสั่งให้เอามังมหานรธาแม่ทัพหน้า และนายทัพนายกองทั้งปวงซึ่งแตกมานั้นไปฆ่าเสีย

ฝ่ายมังนันทมิตร์เสนาบดีผู้ใหญ่จึงกราบทูลว่า อันธรรมดาสงครามย่อมมีแพ้และชนะ พระองค์ทรงพระพิโรธแก่ลูกอนุ ซึ่งยิงสัตว์มิถูก และจะฟาดฟันหักคันธนูเสียนั้นมิชอบ ควรจะเก็บเอาไว้ยิงสัตว์สืบไปอีก กว่าจะถูกตัวเนื้อเชือดเถือเอามังสะองได้ด้วยการสงครามมอญกับพม่ายังติดพันกันอยู่ ข้าพเจ้าจะรับพระราชทานโทษนายทัพนายกองทั้งปวงไว้ ให้ทำราชการสงครามแก้ตัวฉลองพระเดชพระคุณอีกครั้งหนึ่ง ถ้าแตกมาทนจึงค่อยโปรดให้ประหารชีวิตตามยถาพระอัยการศึก สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังมังนันทมิตร์ทูลดังนั้น ก็คลายพระโกรธจึงพระราชทานโทษให้ แล้วตรัสปรึกษาด้วยมังนันทมิตร์เสนาบดีว่า เมื่อทัพหน้าทำให้เสียฤกษ์แตกหนีมาสิ้นดังนี้แล้ว ถึงเราจะยกลงไปก็เห็นจะเอาชัยชนะมิได้ เพราะมอญรู้ตัวเสียแล้ว เห็นจะรักษาเมืองไว้เป็นสามารถ เราคิดจะถอยทัพกลับไปเสียก่อน ปีหน้าจึงยกลงมาใหม่ ท่านจะเห็นประการใด มังนันทมิตร์ก็เห็นด้วย

สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ก็ให้เลิกกองทัพเสด็จกลับไปกรุงรัตนบุระอังวะ จึงตรัสสั่งนายทัพนายกองทั้งปวง ให้แบ่งปันพลผู้หัดทหารใหม่

ซ้อมเพลงอาวุธให้ชำนาญในขบวนรบทุกตัวคน นายทัพนายกองทั้งปวงรับพระราชโองการใส่เกล้าแล้ว ก็ฝึกหัดทหารรบทั้งสิ้น ให้ชำนาญในศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ทหารม้าก็ฝึกหัดให้ชำนาญในเพลงคายเพลงทวนเพลงง้าว อันจะรบกันบนหลังม้า และให้แคล่วคล่องในการควบขับ เชิงจะหนีทะไล่ให้ว่องไว ทหารช้างก็ฝึกหัดให้ชำนาญ ในขบวนชนช้างรบด้วยช้าง ทหารเดินเท้าก็ซ้อมหัดให้ชำนาญในอาวุธต่าง ๆ คือคายดั้งโล่เขนหอกซัด แหลนหลาวเกาทัณฑ์หน้าไม้ สรรพเครื่องอาวุธสำหรับรบครบทุกสิ่ง ทหารเก่าทหารใหม่ฝึกปรือให้แคล่วคล่อง ณ ท้องสนามหลวงทุกวัน

ครั้นรุ่งขึ้นปีใหม่ สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงทรงพระดำริว่า ครั้งก่อนเราให้ทัพหน้ายกลงไปแสนหนึ่งยังน้อยนัก จึงรับทัพมอญมิหยุด ครั้งนี้เราจะยกลงไปให้มากกว่าเก่าหลายเท่า จะเหยียบแผ่นดินเมืองหงสาวดีให้รายคายเย็นหน้ากลอง จึงให้เกณฑ์กองทัพบรรดาเมืองขึ้นแก่กรุงอังวะนั้น สิบเก้าเมือง ได้คนยี่สิบแสน ช้างสองหมื่น ม้าร้อยหมื่น จะยกลงไปตีกรุงหงสาวดี

ฝ่ายนางมังคละเทวีพระอัครมเหสี จึงเข้ามากราบทูลว่าเมื่อพระองค์ยกลงไปครั้งก่อนนั้น ข้าพเจ้าป่วยอยู่มิได้ตามเสด็จจึงต้องอยู่รักษาเมือง ครั้งนี้ข้าพเจ้าจะขอตามเสด็จฝ่าพระยาทด้วย แม้ฉุกเฉินประการใด ข้าพเจ้าจะขอเอาชีวิตร่างกายตายแทนพระองค์สนองพระเดชพระคุณ ซึ่งได้ทรงพระเมตตาบำรุงเลี้ยงข้าพเจ้า ให้เย็นเกล้าอยู่สุขทุกเช้าค่ำ สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็ชอบพระทัย จึงตรัสว่าตามใจพระน้องเถิด แล้ว

TUDC 26/05/2563

พระองค์ตรัสให้จัดกองทัพช้างโดยขบวนพยุห ให้เสนาบดีผู้ใหญ่สี่คนอยู่รักษาเมือง ครั้นจัดการและไพร่พลทั้งปวงเสร็จได้มหาพิชัยฤกษ์แล้ว พระองค์ก็เสด็จขึ้นทรงพระคชาธาร ประดับเครื่องคชาภรณ์กลางช้างอันพิจิตร ประกอบด้วยพลช้างโคคแล่นโจมทัพดังกัน สารค้าค่ายแทรกแซงล้อมวังพังคาเป็นขนัดเสร็จเคลื่อนพยุหโยธาทัพ ออกจากกรุงรัตนปุระอังวะครั้งนั้น ภูพลกมโหฬารสะพรั่งพร้อมด้วยทัพท้าวพระยาโยธาหาญแวดล้อมเป็นกันกง ภูดาษใสวไปด้วยธงเทียวเชียวเหลืองขาวแดงทุกกองทัพ กึกก้องด้วยศัพท์สำเนียงเสียงผีเท้า พลช้างพลม้าพลยทธรเดินเท้า อันเดินโดยขบวนเป็นทิวแถวตามกัน เสียงสนั่นครั่นครืน เปรียบประดุจแผ่นพื้นพระธรณีจะทรุดถล่มลง ผงคลีฟุ้งตลบไปในท้องอากาศ เมื่อพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกพลพยุหยาตรงค์ลงมาครั้งนั้น ศักราช ๗๖๕ ปี ตรัสสั่งให้เดินกองทัพทางคแมช้างสัง แล้วมาลงเมืองคองอู

ขณะนั้นเจ้าเมืองเตียงชิงขึ้นแก่กรุงหงสาวดี แต่งทหารออกลาดตระเวนปลายด่าน ทหารกลับเข้ามาแจ้งว่ากองทัพพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกมาจะตีกรุงหงสาวดีพลมากนัก เจ้าเมืองเตียงได้แจ้งแล้ว ก็แต่งหนังสือให้ม้าเร็วรีบถือลงไปยังเสนาบดีกรุงหงสาวดี ในหนังสือนั้นว่าข้าพเจ้าๆ เมืองเตียง ขอกราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบ บัดนี้พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกทัพหลวงลงมา จะตีพระนครหงสาวดีพลมากเหลือที่จะประมาณได้ ยกลงมาถึงตำบลนั้นวันนั้นเวลานั้น เสนาบดีเจ้าพนักงาน ก็นำหนังสือยอกขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งเหตุแล้ว ก็ตรัสสั่งให้เกณฑ์กองทัพโดยเร็ว ได้คนแปดแสน ช้างพลายมงคลสองร้อยช้าง ๆ ซึ่งบรรทุกเครื่องห้าร้อยเชือก กองทัพจัดพร้อมแล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จยกออกไปรบทัพพม่า ครั้นเสด็จพระราชดำเนินกองทัพถึงเมืองเตียง เจ้าเมืองรู้ก็ออกมาเฝ้า กราบทูลเชิญเสด็จเข้าประทับพักพลในเมือง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ตรัสว่า เราจะรีบยกไปไม่เข้าไปแล้ว จึงตรัสว่าเจ้าเมืองเตียงเป็นผู้ใหญ่ดี เอาใจใส่ราชการหมั่นระวังสอดแนมข้าศึก จึงโปรดพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่พระยาเตียง และทหารทั้งปวงโดยสมควร แล้วตรัสแก่เจ้าเมืองเตียงและเสนาบดีทั้งปวงว่า เรานี้เป็นกษัตริย์อันประเสริฐเป็นใหญ่ในพระนครประเทศหนึ่ง ซึ่งจะให้ข้าศึกพม่ายกล่วงเข้ามาเหยียบแดนเรานั้นมิควร อุปมาดังไกรสรราชสีห์อันรักษาถ้ำแก้ว ถ้าให้พยัคฆไกรสรหมู่อื่นเข้าเลียบเคียงในแถวถิ่นของตัวแล้วก็จะเสียอำนาจตะเคะไปหาเป็นเกียรติยศไม่ เราจะออกไปต้านต่อไว้แต่นอกด่านก่อน อย่าให้พม่ายกข้ามด่านเข้ามาได้จึงจะควร ตรัสแล้วพระองค์ก็ยกไป ให้หยุดทัพพักผ่อนกำลังพลณประเทศแห่งหนึ่งชื่อตำบลเตรียบ พอปลงทัพลงยังมิทันจะตั้งค่าย จึงสมิงพ่อเพชรกราบทูลว่า กำลังสงครามครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ยังมิได้พินิจพิเคราะห์เหตุการณ์ดีนัก ซึ่งพระองค์จะยกไปโดยเร็วนั้นมิควร ข้าพเจ้าจะขอแต่งผู้คนให้เล็กลอดไปสืบดูกำลังศึกก่อน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงเห็นด้วย

TUDC 26/05/2563

สมิงพ่อเพชรจึงแต่งสมิงนครอินท์คุมทหารมีฝีมือหกร้อยคน ให้มักตรีมารนายทหารผู้หนึ่ง คุมคนร้อยเศษไปด้วยสมิงนครอินท์ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสสั่งสมิงนครอินท์ว่า ถ้าพยกองทัพพระเจ้ามนเทียรทองแล้วให้เร่งกลับมา สมิงนครอินท์ก็กราบถวายบังคมลาออกมาแต่งตัวใส่เกราะขี่ม้าถืออาวุธแล้วยกกองทัพไปคนหนึ่ง ถึงตำบลแม่น้ำเจ้าพยาพบไทยใหญ่กองทัพหน้าพระเจ้ามนเทียรทองยกมา เสียงช้างม้าผู้คนในกองทัพออึงเอิกเกริกประดุจดังเสียงคลื่นและระลอกในมหาสมุทร

ฝ่ายมักตรีมารแลเห็นแต่ไกล จึงว่าแก่สมิงนครอินท์ว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสสั่งมาว่า ถ้าพยกองทัพแล้วให้เร่งกลับไป บัดนี้กพยกองทัพยกมาแล้ว เราจะพากันกลับไปตามสั่ง สมิงนครอินท์จึงว่า เรายกมาบัดนี้เห็นแต่กองทัพยกมา ยังไม่รู้กำลังศึกว่ามามากน้อยประการใด จะรีบด่วนกลับไปกราบทูลนั้นมิชอบ จำจะแอบดูให้รู้ตระหนักก่อน สมิงนครอินท์จึงขึ้นต้นไม้แฝงกายดู เห็นช้างม้ารพลพม่ายกมาเป็นอันมากเสียงออึงเอิกเกริกดุจเสียงพายุใหญ่ จึงกลับลงมาพาทหารทั้งปวงเข้าซุ่มอยู่ริมทางมิให้ข้าศึกเห็น ครั้นพม่ายกออกเดิน เห็นรพลช้างม้าเนืองกันไปมิได้ขาดดุจสายน้ำไหล ผงคลีตลบไปทั้งป่า เสียงผู้เท้าดังหนึ่งแผ่นดินจะถล่ม สมิงนครอินท์แฝงดูอยู่แต่เช้าจนเวลาบ่ายก็มิสิ้นพล จึงคิดว่าพม่ายกมาครั้งนี้รพลช้างม้ามากกว่ามากนัก ตัวเรานี้เป็นทหารสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้มาสอดแนมดูกำลังศึก บัดนี้พบข้าศึกแล้วจะกลับไปเปล่าก็มิชอบ จำจะยกเข้าโจมตีดูกำลังศึกจะเป็นประการใด สมิงนครอินท์ก็พาพลออกโจมตี

ตัดกลางทัพพระเจ้ามนเทียรทองขาดออก ฝ่ายพลพม่าตายลงประมาณร้อยหนึ่ง ก็แตกย่นลงไปจนถึงหน้าช้างพระที่นั่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง สมิงนครอินท์กพาพลทหารเข้าย่ำไป

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเห็นดังนั้นสงสัยพระทัยนัก ทรงพระดำริว่ากองทัพพระเจ้าราชาธิราชมาตั้งซุ่มอยู่ แล้วให้ทหารยกออกมาโจมตี ครั้นจะตั้งลงที่นี่ก็เป็นป่าเปล่า รี้พลช้างม้าไม่มีที่จะอาศัย จึงให้ถอยทัพมาตั้งมั่นอยู่แนวแม่น้ำเงยกเป็นที่เหล่าน้ำหญ้า แล้วให้แต่งกองร้อยกองเหตุไปสอดแนมดูทัพมอญว่าจะตั้งอยู่ตำบลใดให้ได้เนื้อความมั่นแน่

ฝ่ายสมิงนครอินท์ ก็พาพลรีบมาถึงตำบลเตรียมที่กองทัพตั้งอยู่นั้น เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชกราบทูลว่า ข้าพเจ้ายกไปถึงตำบลแม่น้ำเงยก พบกองทัพพม่ายกมา ข้าพเจ้าแอบแฝงดูอยู่แต่เวลาเช้าจนบ่ายก็มิได้สิ้นสุดพล อันทัพพม่ายกมาครั้งนี้พลจะกำหนดด้วยพันหมื่นมิได้ จะนับด้วยแสนก็สุดประมาณดูมากกว่ามาก ข้าพเจ้าจึงยกพลทหารเข้าโจมตีเห็นเหลือกำลังนักจึงถอยมา

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงตรัสปรึกษาเสนายกทั้งปวงว่า ทัพพม่ายกมาครั้งนี้เป็นทัพกษัตริย์ใหญ่หลวงนัก แต่ทัพพม่านั้นเขารบถนัดแต่ที่แห้ง ซึ่งเราจะรับทัพพม่าครั้งนี้ ถ้ารับในป่าเห็นจะได้ชัยชนะพม่าจะเสียที่แก่เราเป็นมั่นคง สมิงพ่อเพชรจึงทูลว่า กองทัพพม่ายกมาครั้งนี้ สมิงนครอินท์ทูลว่าเหลือประมาณมากนัก อันทัพพม่าอุปมาดังผึ้งหลวง ซึ่งพระองค์จะให้ไปรับในป่านั้น ก็เห็นจะได้ชัยชนะอยู่ แต่

TUGC 26/05/2563

รัพลจะลำยากลัมตายเย็นอันมาก เปรียบประดุจช้างสารชนกัน หญ้าแพรกก็จะแหลกละเอียดไป ข้าพเจ้าคิดจะให้ทัพพม่าอยู่ป่า ฝ่ายเราอยู่บ้านให้ทัพพม่าลำยากข้างเดียว เราตั้งมั่นอยู่แต่ในแดนเมืองแล้ว ถ้าได้ท่วงทีก็จะออกรบ ถ้าไม่ได้ทีก็จะตั้งมั่นสงบอยู่ ข้าพเจ้าคิดจะให้ถอยกองทัพไปตั้งมั่นณตำบลแม่น้ำปั่นเกลาะ เพราะที่แม่น้ำปั่นเกลาะนั้นเป็นที่สำคัญอยู่ จะคิดอุบายถ่ายเทประการใดพม่าหารู้ไม่ ถ้าเย็นที่แล้วมิต้องรบฆ่าด้วยศาตราวุธ พม่าก็จะตายไปเอง ทำไมกับรัพลมากถึงจะมากก็เหมือนน้อย เห็นจะได้ชัยชนะโดยง่าย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นชอบด้วย จึงให้อำมาตย์มะสะมันคุมพระสนมกำนัล และเสบียงอาหารยกล่วงไปก่อน อำมาตย์มะสะมันจึงทูลว่า ถ้าหากการสงครามไม่ พระองค์ก็โปรดให้ข้าพเจ้าชักพาสตรีไป ข้าพเจ้ามิได้ขัดรับสั่ง ครั้นมีการสงครามจวนจะได้รบพุ่งอยู่แล้ว ข้าพเจ้าจะขออยู่ด้วยพระองค์ ถ้าข้าศึกยกมาข้าพเจ้าจะขออาสาออกชนช้างด้วยข้าศึกตัวต่อตัว เอาชีวิตเป็นเฉลองพระบาททองสนองพระเดชพระคุณซึ่งได้ทรงพระเมตตาปลูกเลี้ยงข้าพเจ้ามา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังอำมาตย์มะสะมันทูล ก็ชอบพระอัชฌาสัยยิ่งนักจึงตรัสว่าท่านไม่ชอบใจไปอยากจะอยู่ด้วยเราก็ตามเถิด จึงสั่งสมิงอินทชีพ คุมพระสนมนางกำนัลและเสบียงอาหารต่างๆ ไปก่อน แล้วจึงมีพระราชกำหนดให้สมิงพ่อเพชร์ สมิงอังวะมังศิริ สมิงนครอินท์ สมิงอุยวถอง สมิงพระรามหาทัพรั้งหลังลงมา แต่ยรรคาช้างซึ่งตกมันอยู่นั้น ให้เดินเย็นระยะไกลกัน

สุคเสียงแตร สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสขัญชาเสร็จแล้ว ก็ยกกองทัพลงมาถึงเมืองเสียงเมืองเตียง จึงตรัสสั่งสมิงชัยพราย เจ้าเมืองเสียงและพระยาเตียง ให้รีบค่ายคูประตูหอรบเสียทั้งสองเมือง อย่าให้พม่าอาศัยและกวาดเอาช้างม้าผู้คนเสบียงอาหารทั้งสองเมืองมาในกองทัพด้วย จึงแต่งให้กองสมิงพระทะเบิด ไปเที่ยวกวาดครอบครัวช้างม้าเสบียงอาหาร บรรดาหัวเมืองขึ้นและบ้านใหญ่บ้านน้อยทั้งปวง ซึ่งอยู่ณะตามทางที่พม่าจะมานั้นให้สิ้นเชิง แล้วพระองค์ก็ยกลงมาถึงแม่น้ำปันเกลาะ จึงสั่งให้เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงไปตั้งค่ายณะฟากตะวันตก แต่แม่น้ำปันเกลาะไปถึงแม่น้ำเตระแต่วัดปฏิมังกรรายไปถึงแม่น้ำประทะลาด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้ตั้งค่ายณะแม่น้ำปันเกลาะแล้วให้ชักค่ายยกกาถึงกัน

ฝ่ายพระเจ้ามนเทียรทองให้ตั้งค่ายมั่นณะแม่น้ำเงียคไคห้าวัน ทหารกองสอดแนมเข้ามากราบทูลว่า ยี่กองทัพพระเจ้าราชาธิราชซึ่งตั้งอยู่ณะค่ายลเตรียบนั้น เลิกถอยไปตั้งอยู่ตำบลแม่น้ำปันเกลาะแล้ว สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองได้แจ้งดังนั้น จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า เราจะรีบยกตามไปตั้งประชิด สงครามครั้งนี้จะได้ทำยุทธนาการกันโดยเร็ว เสนาบดีนายทัพนายกองก็เห็นด้วย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงให้ยกกองทัพลงมาตั้งตำบลวัดปฏิมังกร แนวแม่น้ำปันเกลาะทิศตะวันออกตรงกันกับละฟากแม่น้ำ แล้วให้นายทัพนายกองทั้งปวงตั้งค่ายรายไปแต่กองทัพมังนรายตั้งตรงค่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช สั่งให้ไทยกาเหล

TUDC 26/05/2563

ไทยเมหยังไทยใหญ่ซึ่งเข้นกองหน้านั้น ตั้งอยู่ณแนวฝั่งแม่น้ำฟากเกลาะๆ นั้นแห้งอยู่กำหนดได้หกวันเจ็ดวัน น้ำทะเลขึ้นวันหนึ่ง พายุและคลื่นพัดมาน้ำก็ขึ้นเต็มฝั่ง แต่คลื่นลมร้ายนักด้วยเข้นลำแม่น้ำใหญ่ ถ้าลูกคลื่นซัดมาถูกเรือแพช้างม้าผู้คนก็ล่มจมน้ำตาย ขณะเมื่อกองทัพไทยใหญ่มาตั้งอยู่นั้น พวกไทยใหญ่หารู้ว่าน้ำทะเลขึ้นถึงไม่

ฝ่ายสมิงพ่อเพชร์จึงกราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชว่า ทัพพม่ายกมาครั้งนี้สมคะเนแล้ว ข้าพเจ้าจะคิดกลอุบายลวงพม่าให้น้ำท่วมตาย ให้กองทัพยับเยินจงได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสถามว่าท่านจะคิดประการใด สมิงพ่อเพชร์ก็ทูลตามความคิดทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงเห็นชอบด้วย จึงให้สมิงชัยพรายกับเจ้าเมืองเดียงสองนายเข้นแม่กองกำกับการเกณฑ์ทหารขุดคลองทำทางหน้าน้ำทะเล ให้จะรบด้วยข้าศึกไว้เข้นที่แอบที่ยังมั่นคง ให้รายทหารลงไปใต้ค่ายตามลำแม่น้ำที่น้ำจะขึ้นมานั้น กำหนดชั่วเสี้ยงกลองเข้นระยะมาจนถึงค่ายเสร็จแล้วตรัสสั่งว่าถ้าเห็นน้ำทะเลขึ้น ให้ทหารตีกลองเข้นสำคัญต่อกันขึ้นมา แล้วมีพระราชกำหนดแก่นายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงว่า เราจะให้ยกลงไปรบเยาะพม่าในคลองน้ำ ถ้าได้ยินเสียงฆ้องกลองตีขึ้นอึงพร้อมกันเมื่อใดก็ให้ถอยขึ้นมายันตั้งโดยเร็ว ครั้นถึงวันกำหนดน้ำทะเลขึ้นมา นายทัพนายกองผู้รับสั่งก็จัดทหาร ออกไปวางที่ทำไว้ทุกช่องทุกทาง แล้วกำชับทหารทั้งปวงว่า ถ้าพม่าตามขึ้นมาจงรบต้านทานไว้อย่าให้ขึ้นได้ นายทัพนายกองทหารทั้งปวงก็ยกไปคอยกระทำการตามรับสั่ง พวกนายกองล่อก็ยก

ไปรบล่ออยู่ในแม่น้ำ นายทัพมอญก็องล่อก็ให้ทหารร้องด่าท้าพายพวก กองทัพไทยใหญ่ หวังจะยั่วให้โกรธ ทหารมอญร้องด่าว่าข้ายไทยใหญ่ อ้ายขี้ข้าพม่า มึงยกมาตีมอญแล้วทำไมจึงมุดหัวอยู่ในค่ายเล่า ให้พวกมึงเร่งออกมารบกับกูๆ จะตัดศีรษะเสียให้สิ้นชีวันเดียวนี้ กองทัพไทยใหญ่ได้ยินทหารมอญร้องด่าดังนั้นก็โกรธเป็นกำลัง ไทยกาเหล ไทยเมหยัง แม่ทัพไทยใหญ่ทั้งสองนั้น ก็เร่งรัดทแกล้วทหารรี้พลช้างม้าจะยกลงมาตีกองทัพมอญ แต่กำลังแค้นให้ทหารหน้าค่ายร้องด่าตอบไปพลาง ทหารไทยใหญ่ร้องด่าว่าข้ายมอญแต่ก่อนพวกมึงก็เป็นขี้ข้าพม่า แล้วไปเป็นขี้ข้าไทยน้อย อ้ายหน้าซื่อใจคดทรยศต่อเจ้าๆ กูรู้อยู่ว่า ในท้องพวกมึงมีเคี่ยวเจ็ดเล่มมีเข็มเจ็ดอัน กูจะรบฟาดฟันผ่าอกเอาเคี่ยวในท้องออกตัดคอพวกมึงเสียให้สิ้น กองทัพมอญได้ยินดังนั้นก็โกรธ จึงให้ทหารด่าตอบรุกเร้าไปว่า อ้ายไทยใหญ่อ้ายเดนตายพม่าๆ ให้พวกมึงเป็นกองหน้าเป็นทัพผีพวกมึงจะตายก่อน ไม่ทันได้ฆ่ามอญๆ จะแหวกท้องออกเอาเคี่ยวเกี่ยวตัดศีรษะพวกมึง ข้ามน้ำมาให้สิ้นประเดี๋ยวนี้ กองทัพไทยใหญ่ได้ฟังก็โกรธยิ่งนัก พอรี้พลเสร็จก็ยกลงมาจะรบกับทัพมอญที่แม่น้ำนั้น ให้ทหารร้องท้าทายตอบมาว่า อ้ายมอญอ้ายเสือผอมปากกล้า พวกกูไม่สู้ผีปากพวกมึงแล้ว ถึงมึงจะประกิษฐ์ด่าก็ไม่เจ็บเหมือนไม้ข่าง กูจะเอาอาวุธออกข่างพวกมึงให้เห็นผมอยู่คนี้ กองทัพไทยก็เร่งพลทหารรุกเข้ามาฝ่ายมอญทำเป็นแตกล่อให้ไล่ ไทยใหญ่เห็นได้ทีก็เร่งทหารยกช้างม้าลงไล่มอญ มอญก็กลับรบรอยั่วเย้าไว้ พอได้ยินเสียงกลองสัญญาณสมเด็จ

TUDC 26/05/2563

พระเจ้าราชาธิราชจึงให้ทหารที่รักษาค่ายอยู่นั้น ตีฆ้องกลองโห่ร้องอึงขึ้นทุกค่าย มิให้กองทัพไทยใหญ่ได้ยินเสียงน้ำเสียงคลื่น ครั้นน้ำขึ้นมอญก็ถอยขึ้นมาขนตลิ่ง ไทยใหญ่มิได้รู้เล่ห์กลสำคัญว่าทัพมอญแตก ก็ไล่ติดตามทางขึ้นมา ทหารซึ่งวางอยู่นั้นก็รับรบประจัญไว้ ไทยใหญ่จะขึ้นตลิ่งก็มิได้จะหนีไปก็มิพ้น ครั้นจะกลับข้ามไปก็ไม่ทัน ช้างม้ารี้พลจมน้ำตายเป็นอันมาก กองทัพไทยใหญ่โกรธยิ่งนัก เอาดาบหอกฟันแทงน้ำและฟันแทงกันเองอึงอยู่ และที่ไทยใหญ่รบกันนั้น น้ำทะเลถอยลงจะใกล้แห้ง

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสสั่งสมิงจักกาย ให้คุมทหารไปฟันแทงพวกไทยใหญ่ที่ตายให้เป็นแผลอาวุธ แล้วลากขึ้นไว้บนตลิ่งให้พม่าสงสัยว่ามอญมีความรู้ แล้วตรัสกระซิบสั่งสมิงจักกายว่า ถ้าผู้ใดพูดว่ามอญมิได้ฆ่าพม่าและไทยใหญ่ๆ จมน้ำตายเอง ก็ให้ฆ่าผู้นั้นเสียอย่าให้ผู้อื่นได้เยี่ยงพูดต่อไปอีกได้ สมิงจักกายก็คุมทหารไปเที่ยวฟันศพพม่าไทยใหญ่ แล้วให้ลากขึ้นไว้รวมตลิ่งตามรับสั่ง ขณะนั้นชาวเมืองเตียงเมืองเสี่ยงทั้งปวงซึ่งกวาดมานั้น รู้ว่าพม่าเสียทีแก่มอญๆ ฆ่าพม่าไทยใหญ่เป็นอันมาก

ฝ่ายมอญทั้งปวงชวนกันไปดูพวกไทยใหญ่ ซึ่งทหารกองทัพลากขึ้นทิ้งไว้นั้น มอญคนหนึ่งจึงว่า มอญมิได้ฆ่าไทยใหญ่ๆ น้ำท่วมตายเอง ทำไมจึงมาฟันแทงดังนี้หาต้องการไม่ สมิงจักกายได้ฟังมอญว่าดังนั้นก็โกรธจึงให้ทหารฟันมอญผู้นั้นเสียตัดเอาศีรษะเสียบไว้ แล้วให้ลากเอาตัวผีมอญที่ตายไปทิ้งไว้กับผีไทยใหญ่ จึงประกาศแก่มอญชาวเมืองและทหารทั้งปวงว่า ถ้าผู้ใดพูดกันดังนี้เราจะให้ตัดศีรษะเสียบประจานไว้

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงสั่งให้นายทัพนายกองปลูกศาลบวง–สรวงเทพารักษ์ตามตลิ่งทุกหน้าค่าย ให้ประโคมฆ้องกลองแตรสังข์เต้นรำทำเพลงถวายเทพยดา และให้มีธงใหญ่ปักไว้หน้าค่ายทุกค่าย ถ้าน้ำขึ้นให้โบกธงขึ้นมา ถ้าน้ำลงให้โบกธงลงไปให้พม่าทั้งปวงเห็นว่า มอญมีวิชาอาคมทำให้น้ำขึ้นน้ำลงได้ นายทัพนายกองทั้งปวงก็ให้ปลูกศาลเทพารักษ์แล้วทำพลีกรรมบวงสรวงตามรับสั่งทุกค่าย ครั้นถึงเวลาน้ำขึ้นน้ำลง ก็ให้ทหารโบกธงไปตามน้ำ ฝ่ายกองทัพพม่าและไทยใหญ่ไม่รู้อุบายสำคัญว่ามอญรู้มนต์คาถาเรียกน้ำขึ้นได้ลงได้ ทัพพม่าไทยใหญ่ก็สะดุ้งตกใจกลัวมิอาจจะยกมารบมอญตั้งมั่นอยู่ในค่าย

ครั้นอยู่มาอำมาตย์ทินมณีกรอดซึ่งกินเมืองพะสิมนั้น ยกกองทัพขึ้นมาตาม ครั้นถึงจึงเข้าเฝ้ากราบถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ทอดพระเนตรเห็นอำมาตย์ทินมณีกรอดมา ก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสถามถึงราชการบ้านเมือง อำมาตย์ทินมณีกรอดก็ทูลแจ้งทุกประการ ครั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดออกจากเฝ้าแล้ว ก็เที่ยวพิจารณาดูค่ายทุกกองทัพ เห็นค่ายหลวงที่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชให้ตั้งรับพม่านั้นใกล้ตลิ่งนัก จึงกราบทูลว่า ซึ่งสมิงพ่อเพ็ชร์ดำริการสงครามให้ตั้งประชิดข้าศึกดังนี้ก็ดีอยู่ แต่เป็นประมาณถ้าขยับขยายค่ายเสียใหม่ตั้งให้ไกลตลิ่งขึ้นไปอีกเส้นหนึ่งหรือสามสิบวาแล้วจึงต้องตำราดียิ่งนัก เพราะทหารทั้งปวงจะได้หัดช้างม้า เต้นรำทำเพลงอาวุธเล่นตามสบายให้เอิกเกริกรื่นเริงหน้าทัพ ฝ่ายพม่าเห็นจะได้เป็นที่กลัวเกรงเพราะทหารของพระองค์มีกำลังรื่นเริงพร้อมกันอยู่ สมเด็จพระเจ้า

TUDC 26/05/2563

ราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสสั่งนายทัพนายกองทั้งปวงให้ขยับขยายถอยค่ายตั้งใหม่ ตามคำอำมาตย์ทินมณีกรอดกราบทูลนั้นแล้วให้ปรายที่หน้าค่ายเรียบรายเสมอกันทุกค่าย สำหรับผูกหัดช้อมทหารและช้างม้า

ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวง ก็เร่งให้ขุดทำค่ายคูประตูหอรบใหม่แล้ว สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงทรงพระดำริว่า อำมาตย์ทินมณีกรอดมีปัญญาหลักแหลมนัก ครั้งนี้เราจะให้ประมาณพลในกองทัพดู จะประมาณผิดหรือถูกจึงตรัสสั่งอำมาตย์ทินมณีกรอดให้ไปเลียบค่ายดูพลทหารทั้งสิ้นว่าจะมากน้อยเท่าใด อำมาตย์ทินมณีกรอดก็กราบถวายบังคมลา ออกไปเลียบค่ายประมาณพลตามรับสั่ง ครั้นพิจารณาดูทั่วแล้ว ก็กลับเข้ามากราบทูลว่า พลของพระองค์ยกมาครั้งนี้ ทั้งนายทัพนายกองทแกล้วทหารหมดด้วยกันข้าพเจ้าประมาณดูสิบแสนเศษ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังยังแคลงพระทัยอยู่ พระองค์จะใคร่ชัณสูตรดูให้รู้แน่ จึงสั่งให้จะเร่งไปเอาบาญชีพลทุกกองทัพให้สิ้นทุกค่าย จะเร่งรับสั่งแล้ว ก็ไปทำบาญชีตรวจพลมาได้เป็นพลสิบแสนกับสองพัน จึงเอาบาญชีเข้ามากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชฯ ได้แจ้งแล้วก็คิดพระทัย จึงตรัสสรรเสริญว่าอำมาตย์ทินมณีกรอดนี้เลศมนุษย์ มีปัญญาหลักแหลมลึกซึ้ง เปรียบประดุจเทพยดามีจักษุเป็นทิพย์ ประมาณพลโยธาถูกมิได้ผิดครั้งนี้เรามีความยินดียิ่งนัก อุปมาดังได้พระนครประเทศหนึ่ง ซึ่งการสงครามจุ้นหมองขัดข้องอยู่นั้น ยังนึกในใจเราใส่ว่าเปรียบประดุจได้ชัยชนะ

แล้ว จึงโปรดพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่อำมาตย์ทินมณีกรอดเป็นอันมาก

ฝ่ายกองทัพพม่าซึ่งตั้งมั่นอยู่กับกองทัพมอญนั้น เสบียงก็ขัดสนเบาบางด้วยรี้พลมากนัก ทหารทั้งปวงอดข้าวปลาอาหารอิดโรยถอยกำลังลง ครั้นแต่งกองทัพไปหาเสบียงอาหารที่บ้านใกล้ก็มิได้ ฝ่ายพม่าต้องไปเอาเสบียงถึงด่ายลกองยี่แคนพม่า ก็ไม่ทันกองทัพกิน ทหารรามัญกองสอดแนมรู้ดังนั้น ก็มากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งแล้ว จึงทรงพระดำริว่า ครั้งนี้กองทัพพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องขาดเสบียงอาหารเพราะยกลงมาเหลือประมาณมากนักจนไม่มีข้าวให้กิน หมายแต่จะได้ไม่คิดเสียกระทำการเกินตัว อุปมาดังเรือใหญ่กว่าทะเลจะเข้าใหญ่กว่าหนอง จะกลับกายว่ายเวียนไปก็ขัดขวาง เมื่อไพร่พลอิดโรยระส่ำระสายลงดังนี้แล้ว เห็นจะย่อท้อใจอยู่ เราจะคิดตัดกำลังศึกเสีย แล้วจะยกออกโจมตีให้ยับเยินจงได้ จึงตรัสสั่งสมิงอังวะมังศรีให้จัดกองทัพ เลือกทหารที่เข้มแข็งมีฝีมือให้ได้สามพัน ไปคอยก้าวสกัดทัพพม่าซึ่งไปหาเสบียงอาหารนั้น ตรัสสั่งว่าถ้าเห็นกองทัพพม่าไม่ได้เสบียงอาหารมาอย่าเพ่อตี ถ้าพม่าได้เสบียงอาหารมาเห็นเสียขบวนแล้ว จึงยกเข้าโจมตีให้แตกจงได้ สมิงอังวะมังศรีรับ ๆ สั่งแล้วถวายบังคมลาออกมาจัดทัพสามทัพยกไปคอยตีพม่า กองทัพพม่าซึ่งไปหาเสบียงอาหารนั้นได้แล้วก็หายคอนกลับมา

ฝ่ายกองทัพสมิงอังวะมังศรี เห็นทัพพม่าเสียขบวนได้ทีแล้ว ก็ยกทหารเข้าโจมตีทัพพม่า ๆ สู้รบไม่เต็มกำลังก็แตกไป กองทัพมอญฆ่าฟันพม่าตาย

TUDC 26/05/2563

ประมาณห้าร้อย ขับเข็นได้สี่ร้อยคน ช้างพังพลายแปดช้าง ม้าสามสิบม้า กับเสบียงอาหารนำเข้ามาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็ดีพระทัย จึงพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเข็นบำเหน็จรางวัลแก่สมิงอังวะมังศรี และโปรดสั่งให้ปูนบำเหน็จแก่ทแกล้วทหารเป็นอันมาก

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นแต่งกองทัพออกไปหาเสบียงอาหาร กองทัพมอญก็คอยตีชิงเอาเสบียงอาหารไปทุกครั้ง ไพร่พลพม่าอดข้าวปลาอาหารอิดโรยลง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงทรงพระดำริว่า ถ้าจะขืนอยู่รบพุ่งต้านทานกับกองทัพมอญช้าไป กำลังฝ่ายเราถอยลงแล้วเห็นจะเสียท่วงที จึงให้หามังอะปายะสุกริ มังมหานรธานายทัพนายกองทั้งปวงเข้ามาปรึกษาว่า กองทัพเราขัดสนแล้ว ท่านทั้งปวงจะคิดผ่อนปรนประการใด

มังอะปายะสุกริ มังมหานรธาจึงกราบทูลว่า กองทัพยกมาครั้งนี้รี้พลมากนักถึงหยสี่แสน เสบียงอาหารน้อยไม่พอจะแจกจ่าย ได้แต่ไพร่พลหายคอนยรรทุกช้างม้ามากิน จะให้กองลำเลียงคอยส่งก็ไม่ทันด้วยเป็นทางไกล ครั้นขัดสนลงแล้วแต่งกองทัพให้ไปหาเสบียงอาหาร กองทัพมอญก็คอยก้าวสกัดตีเสบียงมาเป็นหลายครั้ง ถ้าจะตั้งอยู่นานเห็นจะคับแค้นขัดสนนัก ด้วยการสงครามย่อมมีเสบียงอาหารเป็นที่ตั้ง อนึ่งก็ฤดูวันตฤดู ถ้าฝนตกหนักลงมาเห็นไพร่พลจะลำบาก จะถอยไปก็ยาก จะสู้ก็ไม่ได้ ข้าพเจ้าจะขอให้ถอยทัพกลับไป อย่าให้ทันไพร่พลอิดโรยนักจึงจะควร พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็เห็นด้วย จึงสั่งทัพให้มังมหานรธาคุมพลสามหมื่นอยู่รั้งหลังมีพระราชกำหนดตรัสกำชับว่า ซึ่งเราจะ

ล่าทัพไปครั้งนี้ ถ้ากองทัพมอญรู้จะติดตามมา ท่านอย่าได้ประมาทจง
ต้านทานไว้ให้ได้แม้นเรายกไปได้สามวันแล้ว จึงค่อยยกไปตาม พระเจ้า
มนเทียรทองก็ยกทัพหลวงถอยไป

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่า พระเจ้ามนเทียรทองล่าทัพ
ไปดังนั้น เห็นสมพระดำริแล้วก็ดีพระทัย จึงให้สมิงพ่อเพชร์ทัพหนึ่ง
สมิงนครอินท์ทัพหนึ่ง สองทัพนี้ไปคอยก้าวสกัดทัพพระเจ้ามนเทียรทอง
แล้วพระองค์ก็ยกกองทัพเข้าล้อมค่ายมังมหานรธา ฝ่ายมังมหานรธาเห็น
กองทัพมอญโอบล้อมเข้ามา อยู่มิได้ถอยทัพล่าไป สมเด็จพระเจ้าราชา
ธิราชก็ยกไล่ติดตาม ตีกองทัพมังมหานรธาไปจนปะทะทัพพระเจ้ามน—
เทียรทอง

ฝ่ายกองทัพสมิงพ่อเพชร์ สมิงนครอินท์ทั้งสองทัพ ซึ่งไปซุ่มคอย
ก้าวสกัดนั้นก็พร้อมกันทันเข้า จึงยกล้อมตีกระหนาบทัพพระเจ้ามนเทียร
ทอง ก็พร้อมกันกับกองทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กองทัพพระเจ้า
มนเทียรทองก็แตกยับเยินไป กองทัพมอญม้าพม่าตายเป็นอันมาก จับเป็น
ได้พันห้าร้อยคน อีกช้างม้าเครื่องศาตราวุธก็มาก สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช
จึงทรงจัดทัพออกสองทัพ อำมาตย์มาสมรทัพหนึ่ง สมิงอุยากองทัพหนึ่ง
บรรจบกับสมิงพ่อเพชร์ สมิงนครอินท์ สี่ทัพเป็นคนสี่หมื่นให้ยกไปติดตาม
ตีกองทัพพระเจ้ามนเทียรทองต่อไป แล้วพระองค์ก็ยกพยุหโยธาทัพ เสด็จ
กลับกรุงหงสาวดี

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายกองทัพมอญทั้งสี่นายตามไปทันมังมหานรธาแม่น้ำคะปวงแดนเมืองตองอู นายทัพทั้งสี่ก็ยกทหารเข้าล้อมกองทัพพม่าไว้แน่นหนาเป็นสี่ด้าน มังมหานรธาก็ขับพลทหารออกสู้รบเป็นสามารถ ทหารมอญฆ่าพม่าล้มตายลงเป็นอันมาก มิอาจจะตีหักออกมาได้ มังมหานรธาขัดใจยิ่งนัก พาทหารถอยมาจึงคิดว่า ครั้งนี้เราอับจนตกอยู่ในที่ล้อม อุปมาดังติดกรงเหล็ก จะอยู่ก็ไม่ได้จะหนีไปก็ไม่มีประตูออก จะต้องลองหักกรงเหล็กดูทีหนึ่ง จึงกำชับทหารทั้งปวงว่า พวกเราเข้าที่คับแค้นเปรียบประดุจหมากรุกจนแต้ม เขากินเบี้ยเรือเม็ดม้าไปเกือบหมดแล้วตัวเราเปรียบเหมือนขุน ท่านทั้งปวงเหมือนเม็ดม้าโคนเบี้ยเรือ ยังเหลืออยู่น้อยนัก เราคิดว่าจะนิ่งกินแรงเม็ดม้าโคนเบี้ย ก็จะเสียลงไปทุกที เพราะข้าศึกเดินแต้มดีมีกำลังนัก เราเป็นขุนจะออกรบกับขุนตัวต่อตัวให้สิ้นฝีมือ ถ้าพลาดพลั้งประการใดท่านทั้งปวงจงคิดหนีแต้มตาเอาตัวรอดเถิด ว่าแล้วมังมหานรธาก็แต่งตัวใส่เกราะขึ้นม้าโพกผ้าประเจียดแดงโมรีสพายดาบซ้ายขวา มือถือทวนคุมพลทหารออกหน้า จะตีหักออกด้านสมิงนครอินท์ล้อมอยู่นั้น

สมิงนครอินท์ก็ยกทหารหนุนเนื่องล้อมเข้ามา จึงประกาศแก่ทหารทั้งปวงว่าอย่าให้ข้าศึกหนีได้ ถ้าออกด้านใครเราจะตัดศีรษะเสีย สมิงนครอินท์ก็ขับม้าตรงเข้ามา มังมหานรธาก็ถามว่านายทัพมอญคนนี้หรือชื่อสมิงนครอินท์ เขาลือว่ามีฝีมือเข้มแข็งนัก เมื่อปีก่อนก็ได้รบกับกองทัพเราที่ท้องทุ่งชายป่าแล้วแตกไป ซึ่งท่านล้อมเราไว้ถึงสี่ทัพ สำคัญว่าเราจะรบรับหักออกไปไม่ได้หรือ ท่านอย่าเพ่อประมาท ครั้งนี้ตัวเราเปรียบประดุจ

เสือผอมๆแต่กาย เขียวเล็บนั้นอ้วนอยู่ พอจะเคี้ยวขยดยสัตว์ให้ตายได้ ตัวท่านเหมือนหนึ่งกวาง ถึงพวกมากก็สู้เสือไม่ได้ ถ้าท่านรักชีวิตอยู่แล้ว จงเปิดทางให้เราไปโดยดี

สมิงนครอินท์ได้ฟังก็โกรธ จึงตวาดด้วยเสียงอันดังว่า ท่านรู้จักชื่อเราแล้วว่าเป็นคนดี เหตุไฉนไม่ลงจากม้าปูผ้าลงกรายขอชีวิตเราเล่า ยังจะพูดอวดอ้าง เปรียบเทียบให้เหลือตัว เหมือนหนึ่งเขียนรูปเสือให้วัวกลัวหาต้องการไม่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใช้ให้เรามาคอยเอาศีรษะท่านๆ จงลงจากม้ากับคอมารับกมลายเราโดยดี จะได้ตายไปเมืองผีหาความสุขเสียโดยเร็ว มังมหานรธาได้ฟังก็โกรธจึงตอบว่า เราก็เป็นทหารพระเจ้ากรุงรัตนบุระ อันจะนับว่าชายผู้หนึ่ง ถึงอยู่จนแล้วไม่เสียดายชีวิต ซึ่งจะยอมตายโดยง่ายนั้นหามิได้ ถ้าท่านจะต้องการศีรษะเราแล้ว จงเอาศีรษะเข้ามารับเอาเราจึงจะให้ สมิงนครอินท์ได้ฟังก็โกรธ จึงขับม้าเข้ารบกับมังมหานรธาเป็นสามารถ

นายทัพทั้งสามก็ล้อมไว้สามด้านมั่นคง ดูมังมหานรธากับสมิงนครอินท์รบกันแคล่วคล่องว่องไวนัก สมิงนครอินท์มังมหานรธารบกันด้วยเพลงทวนเป็นหลายสิบเพลง ยังหาแพ้ชนะไม่ สมิงนครอินท์ไม่สู้ชำนาญเพลงทวนนัก ถนัดแต่เพลงดาบพอรบกันได้สิบเพลงลง ถอยม้าห่างออกไป สมิงนครอินท์จึงแกล้งว่าท่านนี้ชำนาญแต่อาวุธยาว อาวุธสั้นเห็นจะไม่ชำนาญ อาวุธสั้นนี้คนขลาดแล้วก็รบไม่ได้ ท่านกล้าหาญมือเข้มแข็ง รบกันด้วยอาวุธสั้นเถิด มังมหานรธาได้ฟังก็ทิ้งทวนเสีย ชักดาบออกสู้กันเป็น

TUDC 26/05/2563

ช้านาน มังมหานรธาเสียที สมิงนครอินทร์ฟันด้วยดาบถูกที่สำคัญตกม้าตาย ให้ทหารตัดเอาศีรษะไว้ พลพม่าทั้งป่วงเห็นนายตายก็แตกหนี ทหารมอญไล่ฆ่าฟันล้มตายเป็นอันมาก จับเป็นได้ข้างหนึ่งรอดไปได้สักส่วนหนึ่งตายสองส่วน กองทัพมอญก็ยกติดตามพม่าไปจนสุดแดน

ฝ่ายสมิงนครอินทร์เอาศีรษะมังมหานรธา แช่น้ำผึ้งไว้มิให้เน่าเปื่อย แล้วก็ยกกองทัพกลับมา ถึงกรุงหงสาวดีพร้อมกันทั้งสองทัพ นายทัพทั้งสองจึงชวนกันเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชกราบทูลแจ้งกิจซึ่งไปตามตีพม่าทุกประการ สมิงนครอินทร์จึงเอาศีรษะมังมหานรธาซึ่งใส่ถังแช่น้ำผึ้งไว้นั้นถวาย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ดีพระทัยนัก

ขณะเมื่อสมิงนครอินทร์ได้ศีรษะมังมหานรธามาถวายนั้นเป็นฤดูกำปั่นเข้ามาค้าณเมืองเสียงสีขลำ และค่าธรรมเนียมจังกอบกำปั่นนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชโปรดพระราชทานให้เจ้าสมิงนครอินทร์สิ้น แต่ส่วยสาอากรซึ่งขึ้นแก่เจ้าเมืองนั้น ทรงพระราชทานให้แก่สมิงพ่อเพชร์ อำมาตย์มาสมรนั้นโปรดให้กินเมืองมุวาร โปรดให้สมิงอุยากองกินเมืองกันพะออ

ขณะนั้นพระเจ้ามนเทียรทองแตกไปนั้น ช้างจำลองนางมังคละเทวีพระอัครมเหสีซึ่งทรงไปนั้น ตีนเข้าบ่าเอาไว้มิอยู่จำลองพลัดลง นางมังคละเทวีก็ตกช้างลงยืนอยู่ พอฉางกายนายกองผู้หนึ่ง ซึ่งขึ้นช้างจำลองหนีกองทัพมอญมาต่อภายหลัง นางมังคละเทวีทอดพระเนตรเห็นก็ร้องว่าฉางกายเอ๋ยช่วยด้วย ครั้นฉางกายเห็นดังนั้นจึงพูดกับนายช้างว่า ยังมิได้ราชมาถึงเราแล้วครั้นจะมิรับเอานางไปด้วย ถ้าผู้อื่นมาพบเข้ารับไป ก็จะเอาเนื้อความเข้าทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเราพบแล้วมิรับไป สมเด็จพระเจ้า

อยู่หัวก็จะทรงพิโรธ ให้ลงโทษถึงสิ้นชีวิตหมดทั้งโคตรถ้าเรารับไปขัดนี้ก็จะตายแต่ตัวผู้เดียว

นายช้างจึงตอบฉางกายว่า ซึ่งท่านมิรับนางพระยาเข้าไปจะเป็นโทษถึงตายหมดทั้งโคตร หรือสามชั่วโคตรนั้นข้าพเจ้าเห็นด้วย แต่ซึ่งท่านว่ารับไปจะตายแต่ผู้เดียวนั้น ข้าพเจ้าสงสัยนัก อธรรมดาบุคคลทำคุณกับผู้อื่นร้อยพันคน ก็ไม่เท่ากับเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงพระดำริถึงคุณแล้ว ก็จะทรงพระเมตตาปลูกเลี้ยงให้ยศถาศักดิ์ทรัพย์เป็นอันมาก เหตุไฉนท่านจึงว่าดังนั้น ฉางกายจึงตอบว่า ซึ่งท่านพูดนี้ก็พอเชื่อฟัง แต่เห็นข้างได้ไม่เห็นข้างเสีย อธรรมดาบุคคลทำคุณแก่พระมหากษัตริย์ ๆ ตั้งอยู่ในกตัญญูรู้จักคุณแล้ว ก็จะโปรดให้มีความสุขสมบูรณ์ด้วยยศถาศักดิ์ทรัพย์หาที่สุดมิได้ ถ้าพระมหากษัตริย์อกตัญญูไม่รู้คุณคนแล้ว ผู้ใดทำคุณก็เหมือนทำแก่อสรพิษ โกรธขึ้นมาแล้วย่อมผลาญชีวิตให้สิ้นสูญทั้งบุตรภรรยา ญาติมิตรามาตาหาคิดถึงคุณไม่ ซึ่งเราว่าจะตายแต่ตัวนั้น เพราะรู้จักพระทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า ประกอบด้วยความหึงหวงมาก ถ้าเราพาพระอัครมเหสีไปถวาย คงจะทรงพระสงสัยเคลือบแคลง ด้วยทางไกลหลายคืนวันจึงถึงเมือง แม้มีพระทัยรังเกียจเมื่อใดก็จะฆ่าเราเมื่อนั้น ซึ่งคำเราว่ามิได้ผิด ท่านคอยดูไปเถิด

นายช้างได้ฟังก็เศร้าใจจึงว่า สุดแต่บุญกรรมจะให้ผลเป็นไป ซึ่งความชอบเราทำไว้มนุษย์ไม่เล็งเห็น เทพยดาอารักษ์ก็คงเห็นข้างท่านจงรับไปเถิด ครั้นนายช้างกับฉางกายพูดกันแล้วก็ใส่ช้างเข้าไป จึงพากันลงจากช้างถวายบังคมแล้ว เชิญเสด็จนางมังคละเทวีขึ้นทรงช้างจำลอง

TUDC 26/05/2563

พาไป ครั้นเวลาค่ำลงก็ทำห้างขนต้นไม้ เชิญให้นางมังคละเทวีขึ้นบรรทมบนห้าง ฉางกายกับนายช้างผูกช้างเสียมั่นคงแล้ว ก็ก่อไฟไว้ที่ต้นไม้นั้น เอาผ้าผูกเอวกันเข้าแล้ว ก็นอนพิทักษ์รักษานางอยู่ ครั้นรุ่งเช้าฉางกายก็ผูกช้างรับนางพาไป ค่ำลงก็รักษานางโดยสุจริตดังนี้ทุกวัน

ฝ่ายพระเจ้ามนเทียรทอง ยกรี้พลไปถึงกรุงรัตนบุระอังวะแล้ว ก็ทรงพระวิตกถึงนางมังคละเทวีอัครมเหสีซึ่งพลัดไป อนึ่งก็ได้ทราบว่ามังมหานรธาตายในทรัย สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองก็ทรงพระโทมนัสนักตรัสว่าครั้งหนึ่งเสียตะละเจ้าเปพ้าราชธิดาไปแก่ข้าศึก ครั้งนี้มาเสียพระอัครมเหสีไปอีกเล่า ทั้งมังมหานรธาก็ตายในทรัย ทรงพระวิตกไม่สบายพระทัย

ฝ่ายฉางกายพานางมังคละเทวีมาได้ล่วงสิบวัน ก็ถึงกรุงอังวะมีคนเอาเนื้อความเข้าไปกราบทูล สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแจ้งว่า ฉางกายได้พระอัครมเหสีมากับพระทัยนัก จึงให้เฆี่ยนแก่ชาวแม่พระสนมนางกำนัลออกไปรับนางมังคละเทวี ขึ้นมายังพระราชมนเทียร นางมังคละเทวีเข้ามากราบถวายบังคมแทบพระบาทพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ จึงตรัสถามนางมังคละเทวีว่า เมื่อฉางกายพามาช้านานกำหนดได้ล่วงสิบวัน จึงถึงเมืองอังวะ และมากลางทางฉางกายทำเย็นประการใดบ้าง นางมังคละเทวีจึงทูลว่า เมื่อฉางกายพาข้าพเจ้ามานั้น เย็นฉันข้ากับเจ้าอยู่จะได้มีประทุษฐจิตหามิได้ ครั้นเวลาค่ำก็ทำห้างให้ข้าพเจ้านอนบนต้นไม้ ตัวฉางกายกับนายช้างก่อกองไฟไว้แล้ว เอาผ้าผูกคอกอดกันนอนทุกวัน จนถึงเมืองอังวะ พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังดังนั้น ก็ให้เอาตัวฉางกายกับนายช้าง

TUDC 26/05/2569

เข้ามาถามคนละครั้ง ฉางกายกับนายช้างก็ให้การต้องคำกันกับนางมังคละเทวีทูลนั้น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็มีพระทัยโสมนัสนัก จึงโปรดพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแพรพรรณ เครื่องอุปโภคบริโภค แก่ฉางกายและนายช้างเป็นอันมาก ครั้นพระเจ้ามนเทียรทองทอดพระเนตรเห็นลักษณะพระอัครมเหสี ประกอบด้วยศิริโสภาคเป็นอันงาม มีพระทัยสงสัยขึ้นขณะใดก็ให้เอาฉางกายและนายช้างเข้ามาซักถามอีกเล่า ฉางกายและนายช้างก็ให้การยืนอยู่อย่างหนหลังมิได้ผิดเพี้ยน พระเจ้ามนเทียรทองก็ทรงพระราชทานรางวัลอยู่เนือง ๆ ทุกครั้ง

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้ามนเทียรทองเสด็จไปหานางมังคละเทวีที่ห้องพระบรรทม นางมังคละเทวีก็ยกพานพระศรีมาตั้ง แล้วจึงหยิบกรรไกรคิบหมาก กรรไกรหนีบนิ้วพระหัตถ์นางมังคละเทวี ๆ ก็ตกพระทัยร้องขึ้นว่าฉางกายเอ๋ยช่วยด้วย พระเจ้ามนเทียรทองได้ฟังดังนั้น ก็ให้แคลงพระทัยจึงทรงพระดำริว่า นางมังคละเทวีนี้เห็นจะมีจิตปฏิพัทธ์กับฉางกาย จึงออกชื่อดังนี้ ชะรอยจะมีจิตเสน่หาซ้านานอยู่ในสันดานมิได้ลืม จึงออกชื่อให้กันช่วยฉะนี้ ทรงพระดำริแล้วก็มีพระทัยหึงขึ้งเคียดจึงให้ถอดนางมังคละเทวีเสียจากพระอัครมเหสี แล้วให้เอาตัวฉางกายไปฆ่าเสีย

ขณะเมื่อเพชฌฆาตจะเอาฉางกายไปฆ่านั้น ฉางกายมิได้ครั่นครามย่อมแล้วจึงว่า เราทำนายตัวเราแล้วมิได้ผิด เพชฌฆาตถามว่าท่านทำนายตัวไว้อย่างไร ฉางกายก็เล่าให้ฟังตั้งแต่พบพระอัครมเหสี และพูดกับนายช้างจนพานางมาถึงเมืองทุกประการ เพชฌฆาตก็สังเวชใจ พอนายช้างรู้เดินร้องไห้ตามมาเยี่ยม ฉางกายเห็นจึงว่าท่านจะร้องไห้ไปใย เราได้

26/05/2563

พูดกับท่านแต่แรกแล้วว่ามังรุราชมาถึง ซึ่งเราจะตายครั้งหาเสียตายชีวิตไม่ เพราะได้ฝากความชอบความดีไว้แก่เทพยดาฟ้าดินแล้วแต่เราจะขอสังหน่อยหนึ่ง ซึ่งท่านจะทำราชการเบื้องข้าแผ่นดินสืบไปภายหน้า จงระมัดระวังผิดอย่าประมาท จะหาเจ้านายเบื้องทีพึงก็ให้รู้จักน้ำใจเจ้านายเสียก่อนว่าชั่วหรือดี แล้วจึงเข้าสวามิภักดิ์ทำราชการ และให้มีความซื่อสัตย์กตัญญู ถึงตัวจะตายก็อย่าให้เสียสัตย์ จะทำคุณก็ให้เห็นคุณแล้วจึงทำ ถ้าเห็นจะกลายเป็นโทษแล้วอย่ากระทำ เช่นอย่างตัวเราฉะนี้ พอฉางกายสั่งสอนนายช้างแล้ว เพชฌฆาตก็เอาตัวไปฆ่าเสียตามรับสั่ง

เมื่อพระเจ้ามนเทียรทองยกลงมาตีมอญ แล้วกลับแตกขึ้นไปครั้งนั้นไม่สบายพระทัยเลย หมายจะยกลงมาตีกรุงหงสาวดีแก้แค้นอีกให้จงได้ พระดำริว่ากองทัพเรายกลงไปทำศึกกับมอญสองครั้งแล้วก็ไม่สมคะเน เสียทแก่ล้วทหารเครื่องศาตราวุธเป็นอันมาก ซึ่งแตกพ่ายขึ้นมาครั้งนี้ เพราะเหตุว่าศึกเรารุกรบนัก ประการหนึ่งหัวเมืองรายทางแว่นแคว้นกรุงหงสาวดีเล่า ก็ยังบริบูรณ์มั่งคั่งอยู่ ครั้นรู้ว่าเรายกลงไปเห็นจะรบมิได้ ก็อพยพครอบครัวกวาดเสบียงอาหารเสียสิ้น ฝ่ายกองทัพเราจึงขัดสนไม่มีที่อาศัย ต้องมาเอาเสบียงถึงเมืองอังวะก็มิทัน ครั้นจะทำสงครามซ้ำเดียวไปก็มิได้จึงต้องล่าทัพถอยมาใช่จะเสียทีโดยผมอทแก่ล้วทหารที่เดียวก็หามิได้ ครั้งนี้จำจะงดศึกใหญ่ไว้ก่อน จะแต่งกองทัพให้รุลงไปตีบ้านเมืองรายทางให้ผู้คนระส่ำระสายไว้ อย่าให้ตั้งทำมาหากินได้ให้ถอยกำลังลงแล้ว จึงจะเตรียมเสบียงอาหารให้พร้อม ยกทัพใหญ่ลงไปทำแก่เมืองหงสาวดี

อีกเห็นจะได้โดยสะดวก ครั้นทรงพระดำริแล้วก็ตรัสปรึกษาเสนาบดีทั้งปวง ๆ ก็เห็นด้วย

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงแต่งให้สังขยาเป็นนายทัพ ถือพลสามหมื่นยกลงมา สังขยานายทัพรับสั่งแล้วถวายบังคมลา ยกกองทัพมาถึงปลายแดนเมืองหงสาวดีแล้ว ก็แยกกันออกเที่ยวจับครอบครัวมอญ ให้ทหารตัดฟันต้นหมากต้นมะพร้าว สิ่งของมีผลเสียเป็นอันมาก กองทัพพม่าก็ตั้งมั่นอยู่ตำบลงอนโต กิตติศัพท์แจ้งเข้าไปถึงสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้สมิงนครอินท์ถือพลหมื่นหนึ่ง ยกทัพยกทัพเรือไปตีสังขยา สมิงนครอินท์รับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลา ออกมาขี่ช้างม้ารพลทัพยกทัพเรือสรรพด้วยเครื่องศาตราวุธพร้อมเสร็จ ครั้นถึงกำหนดจะยกกองทัพ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จลงไปณ เรือขนานหน้าฉนวนตำหนักน้ำ เพื่อจะส่งกองทัพ

ขณะนั้นสมิงนครอินท์ จึงแต่งตัวนุ่งผ้าใส่เสื้อหมวกให้ต้องตามตำราพิชัยสงคราม ทาแป้งหอมน้ำมันหอมอันประกอบวิทยาคมเสร็จแล้ว จึงเอาพานจูบเทียนข้าวตอกดอกไม้มากราบถวายบังคมลาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ทอดพระเนตรเห็นสมิงนครอินท์มากมีพระทัยยินดีนัก จึงยกพระขาทวางลงในถาดทอง ให้สมิงนครอินท์วักเอาน้ำชำระพระขาทใส่ศีรษะ แล้วก็ตรัสอวยพรศิริสวัสดิพิพัฒน์มงคล ให้มีชัยชนะแก่ข้าศึกพระองค์จึงหยิบพระศรีในพานทองเครื่องเสวยคำหนึ่ง ส่งให้นางอตะละซึ่งเป็นห้ามชอยพระทัย เอาไปพระราชทานให้ต่อมือสมิงนครอินท์ ๆ ก็ยังไม่รับ ยกมือ

TUDC 26/08/2562

ขันถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแล้วจะเอาพานทองรับ นางอุตะละนั้นก็ขวยเขินประหม่าใจ ยังมิอาจจะวางพระศรีลงในพานได้ ด้วยมีรับสั่งให้ส่งให้กับมือสมิงนครอินท์ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นก็แย้มพระสรวล จึงโปรดพระราชทานอภัย ตรัสว่า ให้สมิงนครอินท์รับต่อมือนางเถิด สมิงนครอินท์เกรงพระราชอาชญาขัดพระโองการมิได้ ก็รับพระราชทานพระศรีต่อมือนางอุตะละ แล้วจึงคิดว่าแต่ก่อนสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้ให้ไปทำการสงครามครั้งใด จะได้ให้นางห้ามอันเป็นที่ชอบพระอัชฌาศัย เอาหมากมาพระราชทานให้ถึงมือเหมือนครั้งนี้หามิได้ บัดนี้พระองค์ตรัสใช้นางอุตะละ เอาพระศรีในพานทองเครื่องเสวยมาพระราชทานให้ถึงมือดังนี้ แกล้งจะยุให้เราตายเสียหรือ หรือพระองค์จะทรงพระดำริประการใด คิดดูน่าสงสัยนัก อย่าเลยเราจะลองดูให้รู้ตระหนักแน่ว่าพระทัยของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะรักข้าทหารมากหรือๆ จะรักสตรีมาก คิดแล้วก็กราบถวายบังคมลามาลงเรือ ครั้นถึงจึงบอกแก่ทหารข่าวไพร่ทั้งปวงว่า ถ้าถึงฤกษ์ได้ยินเสียงฆ้องกลองสัญญาอย่าให้ออกเรือขนานสมิงนครอินท์สั่งแล้วก็เอาผ้าคลุมศีรษะทำนอนป่วยอยู่ในเรือ

ครั้นถึงกำหนดฤกษ์ได้ศุภนิมิตแล้ว ราชมนูจึงให้ล้นฆ้องโยกองสัญญาตามอย่างธรรมเนียม ฝ่ายนายทัพนายกองยกเรือทั้งปวงก็ยกไปตามฤกษ์ แต่เรือฉลากยางสมิงนครอินท์มิได้ออกจากที่

ขณะนั้นสมิงพอเพชร์ไปตรวจกองทัพ เห็นเรือทั้งปวงออกหมดแล้ว แต่เรือสมิงนครอินท์ยังจอดนิ่งอยู่ จึงร้องว่าได้ศุภนิมิตดีแล้ว เหตุใดสมิงนครอินท์ยังมิยกไปเล่า ทหารที่เรือบอกว่าสมิงนครอินท์เป็นป่วยนั่นโรค

ป่วยอยู่ สมิงพ่อเพชร์ได้ฟังดังนั้นก็ตกใจ สำคัญว่าป่วยจริง จึงถอยเรือชนานไปเทียบเรือสมิงนครอินท์เข้าแล้วถามว่า หลานเราป่วยเป็นโรคอันใดจึงมิได้ยกไปตามฤกษ์

สมิงนครอินท์ได้ฟังสมิงพ่อเพชร์ถามลุกขึ้นคำนับยอกว่า ซึ่งข้าพเจ้าป่วยมิได้ยกไปทั้งนี้ เพราะรบศึกในใจยังไม่ชนะก่อน จะยกไปรบศึกภายนอกเห็นจะเอาชัยชนะมิได้ สมิงพ่อเพชร์ได้ฟังดังนั้นจึงว่า หลานเราแต่ทำสงครามมาเป็นหลายครั้งไม่เคยเจราประหลาดดังนี้เลย เหตุผลเป็นประการใด จงแจ้งความให้เรารู้ด้วย สมิงนครอินท์จึงยอกว่า เมื่อเวลาเช้าข้าพเจ้าไปถวายบังคมลาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หยิบหมากในพานพระศรีให้นางอุตะละเอามาพระราชทานถึงมือข้าพเจ้า ๆ ก็เกรงพระราชอาญามิอาจจะรับด้วยมือ และพระองค์ทรงโปรดให้นางห้ามส่งหมากให้ถึงมือข้าพเจ้าๆ ได้เห็นนางอุตะละพระสนมรูปงาม ก็มีจิตปฏิพัทธ์รักใคร่ในนางอุตะละยิ่งนัก เพราะเหตุฉะนี้ข้าพเจ้าจึงว่าศึกในใจยังรบไม่แตก

สมิงพ่อเพชร์ได้ฟังก็ตกใจ จึงว่าเป็นไฉนหลานเรามาเจราดังนี้ ตัวเจ้าก็เป็นทหารมีผมออนเลศ ควรที่จะได้บำรุงแผ่นดินสืบไป และเป็นบรรทัดแก่ข้าทหารอันจะมีมาภายหน้าเมื่อคิดทำการทุจริตอย่างนี้ ถึงตัวตายก็จะสาบสูญแต่กาย อันชื่อกับความชั่วมิได้สูญหายจะปรากฏไปชั่วกัลปาวสาน และหลานเราผู้จะเป็นบรรทัดทหารสืบไป มารักผิดเสียชอบมิได้ประพฤติตามราชวัตรสิบประการ สำหรับเสวกามาตย์ที่จะให้เจริญยศศักดิ์นั้นหาชอบไม่ สมิงนครอินท์ก็อบว่า ซึ่งน้าท่านว่าข้าพเจ้ามิได้ประพฤติตามราชวัตร กระทำผิดจากเสวกธรรมเป็นประการใด เชิญน้าท่านจงกล่าวแจ้งข้าพเจ้าจะขอฟังไว้

TUDC 26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า ราชวัตรสิบประการนั้น ท่านผู้เป็นโบราณบัณฑิตย์กล่าวไว้เป็นมงคลธรรมดีนัก ควรที่เสวกามาตย์จะปฏิบัติตาม นะหิราชะกุลัง คือประพฤติวิชาคุณให้ปรากฏหนึ่ง อะทิสุโร คือแกล้วกล้าในสงครามอาสาเข้าอย่าได้คิดแก่ชีวิตหนึ่ง อัปปะมัตโต คืออย่าได้ประมาทในราชกิจอันพระเจ้าอยู่หัวกำรัสใช้หนึ่ง สัลลูจะ คือให้ประกอบไปด้วยศีลสัตย์ซื่อต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหนึ่ง สุกขัตตะมัตโต คืออย่าได้แต่งกายเดินโอ่เล่นในท้องถนนหนึ่ง อะนุทธะโต คืออย่าให้มีจิตพึงสร้าน คิดประดิษฐ์ประดับกายให้งามเกินหน้าเพื่อนราชการ เมื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพึงสำรวมอินทรีย์ทั้งห้าหนึ่ง นาสะยัง คืออย่าทะนงว่าเจ้ารัก และขนังรวมชาสน์หนึ่ง นาติทูเร คือเฝ้าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่าใกล้อย่าไกลนัก แต่พอได้ยินข้อรับสั่งหนึ่ง ณะหาปเส คือให้มีจิตสนิทเสน่หาในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแม้นจะยกน้ำพระภูษาชุบสรง และน้ำชำระพระยาทลงเหนือเศียรเกล้าก็มิได้มีใจรังเกียจ แม้นจักทรงพระพิโรธสักเท่าๆ ใดก็มิโกรธตอบหนึ่ง นาสะภริยา หิกิเล คืออย่าให้มีจิตใฝ่ฝันประสงค์เวราเลยเลยมเหลาะแหละ ปรารถนาเพื่อจะคุ้นเคยด้วยพระสนมอันเป็นบาทบริจาริกาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหนึ่ง และราชวัตรสำหรับเสวกามาตย์แห่งราชมุลิกากรอันจะให้มีเกียรติยศประการณะนี้ควรที่หลานเราพึงปฏิบัติตามจึงจะได้ความสิริสวัสดิ์ ประการหนึ่งหลานเราผู้เป็นข้าทหารทำสงคราม สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐนั้นจงเอากตัญญูทำเป็นรากเค้ามูลกุศลธรรมทั้งปวงเป็นที่พึ่ง จึงจะมีชัยชนะโดยง่าย นี่หลานเราคิดการกระลิดให้ต้องปราชัยสิ้นประการณะนี้ ท่านไปทำการสงครามจะมีชัยชนะหรือ

สมิงนครอินทร์ได้ฟังดังนั้นก็ถามว่า ซึ่งท่านเป็นผู้เฒ่าทหารมา กล่าวว่า หลานต้องปราชัยสี่ประการ โดยลักษณะเนื้อความนั้นฉันใด สมิงพ่อเพ็ชร์รู้เลยว่า อันสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราเป็นบุพการีมีพระคุณแก่ท่าน พระราชทานชุบเลี้ยงให้บริบูรณ์ด้วยยศศักดิ์สมบัติเป็นอันมาก ถึงบุรุษอันเดินนำหน้าไปก่อน และตัวท่านมิได้กตัญญูรู้คุณกตเวที ทดแทนพระคุณท่านฉะนี้ชื่อว่ากตัญญูมิได้กตัญญูมิได้ต้องกันด้วยยทปราชัยเป็นประถม อนึ่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราก็ทรงพระคุณพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคได้เลี้ยงชีวิต ถึงมือหยิบอาหารเข้าในปาก และท่านมาคิดประทุษร้ายต่อเจ้าจะปรารถนานางอุตะละอันเป็นยาทยริการิกาของพระองค์นั้น เปรียบเหมือนท่านเผาตัวท่านเสียเอง ได้ชื่อว่าต้องปราชัยคำรบสอง ประการหนึ่งได้นางอุตะละมาไว้รวมกิริยสมคิดแล้ว ได้ชื่อว่าท่านประทุษร้ายต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้มีพระคุณ ก็ต้องปราชัยคำรบสาม ประการหนึ่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานนางอุตะละให้แก่หลานเราด้วยความจำพระทัยฉะนี้ ถึงจะเอาทรัพย์สมบัติในสกลชมภูทวีปมายกให้ ก็เห็นนางจะมิได้มีความยินดีแก่ท่าน คงจะคิดแค้นอยู่เป็นนิจ อุปมาเหมือนหนึ่งนกกลัวแร้ว ถ้าประมาทพลาดพลั้งลงเมื่อใด ก็จะถึงแก่ความฉิบหายเมื่อนั้น ได้ชื่อว่าท่านต้องปราชัยครบสี่ประการ ซึ่งหลานเราจะทำสงครามสู้ไปภายหน้าจะมีชัยชนะและหรือ สมิงนครอินทร์ยกมือขึ้นคำนับสมิงพ่อเพ็ชร์แล้วจึงว่า ซึ่งท่านให้โอวาทสั่งสอนโดยโยราณกิตดังนี้มีคุณเป็นอันมาก ซึ่งข้าพเจ้าต้องยทปราชัยสี่ประการนั้นก็จริงอยู่ แต่จะได้บังเกิดขึ้นในสันดานของข้าพเจ้านั้นหามิได้ ทั้งนี้ก็เป็นมูลเหตุมาแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ต้องปราชัยสี่ประการเอง

TUDC 26/05/2563

เพราะพระองค์ก็ทรายพระทัยอยู่ว่า สตรีย่อมเป็นที่ปฏิพัทธ์แก่บุรุษ พระองค์แสร้งตรัสใช้ให้นางอุตะละเอาหมากมาพระราชทานให้ถึงมือข้าพเจ้าฉะนี้ ด้วยเป็นวิสัยโลกียจิต ระคับความปฏิพัทธ์นั้นยากนัก เปรียบประดุจดายอันคมกล้าสามารถจะสู้ข้าศึกได้ทีละร้อยละพันอยู่แล้ว และกระทำให้เป็นสนิมคร่ำคร่าหนาขึ้นเสียคมไป มิอาจจะยุทธนาการเอาชัยชนะได้ ก็เป็นปราชัยแก่ผู้ถือดายนั้นเอง ถ้าเจ้าของอาวุธประกอบด้วยความเพียรเอาดายนั้นมาชำระขัดสีโทรมน้ำมันให้หมดสนิมคมขึ้นแล้วเมื่อใด ก็สามารถจะต่อข้าศึกเอาชัยชนะได้เมื่อนั้น เหตุผลดังนี้เป็นเค้ามูลมาแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้าจึงต้องปราชัยดังว่านั้น และน้ำท่านเป็นผู้เฒ่าก็เข้าใจอยู่ อันตัวข้าพเจ้าเปรียบประดุจคนหนามยอกก็ต้องเอาหนามอันแหลมมาย่อม จึงจะเขี่ยได้คัดเอาหนามที่ยอกออกได้ ขอน้ำท่านจงดำริดูเถิด สมิงพ่อเพชร์รำลึกว่า เรากล่าวเตือนสติห้ามปรามดังนี้เพราะเมตตาหลานเรา ๆ ก็มิฟังจะให้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหรือ สมิงนครอินท์จึงว่า ซึ่งข้าพเจ้าจะขังคับให้น้ำท่านทูลและมิให้ทูลนั้นก็ว่ามิได้ตามแต่น้ำท่านจะเห็นควร สมิงพ่อเพชร์ได้ฟังสมิงนครอินท์ว่าดังนั้น ก็กลับมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลตามถ้อยคำสมิงนครอินท์ว่าทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ฟังก็ทรงพระสรวลจึงตรัสว่า แม้นสมิงนครอินท์มีความรักใคร่ในนางอุตะละผู้เป็นพระสนมของเรา ๆ มีความยินดีนักทุกวันนี้ตัวเราก็เป็นกษัตริย์ใช่จะไร้พระสนมเสมอนางอุตะละนั้นหามิได้ แม้นจะหาสตรีที่มีลักษณะรูปงามให้ยิ่งกว่านางอุตะละนี้ได้ดังความปรารถนา แต่

TUDC 26/05/2563

ระหาข้าทหารมีผมอเข้มแข็งกุรสมิงนครอินท์นหายากนัก ใจเรารักข้าทหารมากกว่าสตรี จึงตรัสสั่งสมิงพ่อเพ็ชร์ว่า สมิงนครอินท์จะไปทำสงครามเอาชัยชนะศึก ซึ่งมีความปรารถนาจะใคร่ได้นางอุตะละนั้น เราจะให้สำเร็จดังความปรารถนา สมิงพ่อเพ็ชร์จึงพานางอุตะละไปให้แก่สมิงนครอินท์เถิด สมิงพ่อเพ็ชร์รับ ๆ สั่งแล้วก็ออกมาให้จัดเรือผูกม่าน จึงเชิญนางอุตะละลงเรือม่าน สมิงพ่อเพ็ชร์ถือมาบอกแก่สมิงนครอินท์ก่อนว่า ซึ่งทุกข์ของหลานเราเกิดมีในใจนั้น บัดนี้เราไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๆ ก็ทรงโปรดพระราชทานนางอุตะละมาให้แก่หลานเรา ๆ ก็พามาด้วยแล้ว

สมิงนครอินท์ได้ฟังดังนั้นให้วสมิงพ่อเพ็ชร์แล้ว ก็ยกมือขึ้นถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงร้องห้ามเรือม่านไว้แต่ไกลมิให้เข้ามาใกล้ ก็เอาอูปเทียนดอกไม้ไปขอขมานางอุตะละ แล้วแจ้งความตามที่คนคิดลองพระทัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ จึงย่ายหน้าไปต่อพระราชวังกราบถวายบังคมลาแล้ว ก็พูดกับสมิงพ่อเพ็ชร์ว่า ครั้งนี้ศึกภายในชนะแล้ว ด้วยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรักข้าทหารยิ่งกว่าสตรี ข้าพเจ้าได้เห็นพระทัยโดยแท้ และซึ่งท่านช่วยเอาความทั้งนี้ไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นคุณอยู่แก่ข้าพเจ้ายิ่งนัก แต่มาถวายตัวเป็นข้าทหารช้านานแล้วพึ่งรู้จักพระทัยเจ้าวันนี้ น้าช่วยทูลตามคำข้าพเจ้าอีกด้วยเถิด อย่าว่าแต่มีข้าศึกเท่านี้เลย ถึงจะมีมากสักเท่าใดข้าพเจ้าจะรับอาสาสู้รบสนองพระเดชพระคุณจนสิ้นชีวิตมิได้คิดท้อใจ ว่าแล้วสมิงนครอินท์คำนับลาสมิงพ่อเพ็ชร์ ก็ให้ลั่นฆ้องออกเรือยกไป

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายสมิงพ่อเพชร์ก็กลับพานางอุตะละเข้าไปถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลตามคำสมิงนครอินทร์ว่าทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็ตรัสสรรเสริญว่า สมิงนครอินทร์เป็นชายชาติทหารผู้มีและน้ำใจสัตย์ซื่อยิ่งนัก

ฝ่ายสมิงนครอินทร์ก็ยกกองทัพมา ถึงตำบลใกล้ลังอนโตที่พม่าตั้งอยู่นั้น จึงให้ประชุมพลพร้อมกันทั้งทัพยกทัพเรือ แล้วปรึกษาแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า เรายกมาครั้งนี้รี้พลช้างม้าน้อยกว่าข้าศึกสองเท่าสามเท่า ครั้นจะยกเข้าหักประจัญเห็นจะเอาชัยชนะมิได้ จำจะทำกลอุบายให้ข้าศึกเห็นพลน้อยเป็นมาก ใครจะเห็นประการใด นายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นด้วยว่าสุดแต่ท่านจะคิดการ สมิงนครอินทร์จึงให้เอากระดิ่งผูกคอช้างม้าทั้งปวง บรรดาไพร่พลเดินนั้นให้มีหลอดเข้าทุกคน ครั้นเวลากลางคืนประมาณสองยามได้ฤกษ์แล้ว จึงให้โห่ร้องตีฆ้องเข้าหลอดทั้งทัพยกทัพเรือเข้าโจมตีทัพสังขยาแทงฟันพม่าตายลงประมาณสองพัน

ฝ่ายสังขยานายทัพนายกองทั้งปวง ได้ยินเสียงกระดิ่งและหลอดฆ้องกลองเป็นอันมาก ก็สำคัญว่าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชยกทัพหลวงมาตีสังขยา และนายทัพนายกองทั้งปวงก็แตกกระจายพลัดพรายไป สมิงนครอินทร์ให้เก็บได้ช้างม้าเครื่องศาตราวุธเป็นอันมาก ทั้งครัวมอญซึ่งพม่าจับไว้นั้นก็ได้คืนสิ้น จึงยกติดตามตีพม่าต่อไป ไม่ทันแล้วก็ยกทัพกลับไปยังกรุงหงสาวดี จึงนำช้างม้าเครื่องศาสตราวุธเข้าถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช แล้วกราบทูลกิจจานุกิจ ซึ่งมีชัยชนะแก่สังขยาพม่านั้นทุกประการ

TUDC 26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งก็ดีพระทัย จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่สมิงนครอินท์ และนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงเป็นอันมาก ฝ่ายสังขยาและนายทัพนายกองพม่านั้นแตกกลับไปถึงกรุงอังวะแล้ว จึงพากันเข้าเฝ้ากราบทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทุกประการ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้นสำคัญว่าศึกเหลือกำลังก็มิได้เอาโทษแก่สังขยา และนายทัพนายกองจึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า เรายกไปตีเมืองหงสาวดีก็เสียทีมาเป็นหลายครั้งแล้วยังมิได้ชัยชนะมอญข้างเลย จำจะตั้งความเพียรเอาชนะมอญให้ได้ และบัดนี้เราคิดจะยกลงไปกระทำแก่เมืองหงสาวดีอีกสักครั้งหนึ่ง แต่เมืองพะสิมอำมาตย์ทินมณีกรอดอยู่นั้น ก็บริบูรณ์มั่งคั่งด้วยเสบียงอาหารช้างม้ารพลก็มาก ตัวอำมาตย์ทินมณีกรอดเล่า ก็มีปัญญาอันลึกซึ้งองอาจในการสงครามคอยยกมาช่วยกรุงหงสาวดี ครั้งนี้จำจะยกไปตีเมืองพะสิมเสียก่อนถ้าได้เมืองพะสิมแล้ว ก็จะกวาดเสบียงอาหารไว้เป็นกำลังเรา จะได้ยกลงไปตีเมืองหงสาวดีเห็นจะได้โดยง่าย เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ให้เกณฑ์กองทัพเมืองขึ้นทั้งสิบเก้าหัวเมืองได้พลสิบแสน ช้างแสนหนึ่งม้าแสนหนึ่ง พร้อมไปด้วยเครื่องศาตราวุธ ให้เสนาบดีต่างพระทัยอยู่รักษาพระนคร ครั้นได้ฤกษ์ศุภนิมิตดีแล้ว พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ยกทัพลงมาจะตีเอาเมืองพะสิม

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดซึ่งกินเมืองพะสิมนั้น แต่งคนแปลกปลอมผลัดเปลี่ยน ไปฟังกิจการณ์แดนเมืองอังวะอยู่เป็นนิจ ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

TUDC 26/05/2563

ยกกองทัพลงมา คนซึ่งอำมาตย์ทินมณีกรอดแต่งไปฟังกิจราชการนั้นรู้แล้ว ก็เร่งเอาเนื้อความลงมาแจ้งแก่อำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ แจ้งดังนั้น ก็ให้ตกแต่งบ้านเมืองไว้เป็นสามารถ จึงแต่งหนังสือให้ม้าใช้ถือลงมายังเสนาบดีณกรุงหงสาวดีให้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ม้าใช้ก็ถือหนังสือเร่งรีบลงมายังกรุงหงสาวดี จึงเอาหนังสือเข้าไปส่งให้เสนาบดีเจ้าพนักงาน ๆ ก็นำหนังสือขอกอำมาตย์ทินมณีกรอด ขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้อ่านสักษณ์อ่าน ในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าอำมาตย์ทินมณีกรอดขอกราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรายด้วย ข้าพเจ้าแต่งคนแปลงปลอมให้ขึ้นไปฟังกิจราชการณกรุงรัตนบุระอังวะ คนกลับลงมาบอกว่า บัดนี้พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ให้ตระเตรียมช้างม้ารพลทแกล้วทหาร ยกกองทัพใหญ่ลงมาจะตีเมืองพะสิม ได้เมืองพะสิมแล้ว จะยกล่วงลงมาตีกรุงหงสาวดีอีก ข้าพเจ้าก็มิได้ประมาทตกแต่งบ้านเมืองไว้เป็นสามารถมั่นคง แต่กองทัพพม่ายกมาครั้งนี้เป็นศึกยัตริย์มีกำลังใหญ่หลวงนัก ข้าพเจ้าหนักใจอยู่ ขอกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทราย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งในหนังสือแล้ว จึงให้หาสมิงพ่อเพ็ชร์มาตรัสปรึกษาว่า เราจะให้ผู้อื่นยกขึ้นไปช่วยอำมาตย์ทินมณีกรอด หรือเราจะยกขึ้นไปเองจึงจะชอบ สมิงพ่อเพ็ชร์จึงกราบทูลว่า เมืองพะสิมเป็นเมืองเอก ผู้คนครอบครัวก็มากศึกพม่ายกมาครั้งนี้เป็นศึกยัตริย์ เห็นเหลือกำลังอำมาตย์ทินมณีกรอด ขอเชิญสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยกทัพหลวงขึ้นไปช่วย

อำมาตยทินมณีกรอดจึงจะได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เห็นด้วย จึงให้ตระเตรียมช้างม้ารพลนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงพร้อมไว้

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกทัพมาถึงเมืองพะสิม ก็สั่งให้ตั้งมั่นอยู่ริมแม่น้ำ ไกลเมืองทางประมาณร้อยเส้น จึงสั่งให้นายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงเข้าล้อมเมืองพะสิมไว้

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอดซึ่งรักษาอยู่ณเมืองพะสิม ก็แต่งทแกล้วทหาร ขึ้นรักษาหน้าที่เชิงเทินไว้มั่นคงเป็นสามารถ ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงตรัสปรึกษาเสนายกินายทัพนายกองทั้งปวงว่า เมืองพะสิมอำมาตย์ทินมณีกรอดรักษามั่นคงอยู่ ครั้นจะหักเอาด้วยกำลังยักนี้ ถึงได้ก็จะเสียไพร่พลเป็นอันมาก จำจะทำอุบายมีหนังสือเข้าไปล่อลวง ให้อำมาตย์ทินมณีกรอดเชื่อในหนังสือแล้วก็จะออกมาหาเรา เห็นจะได้เมืองพะสิมโดยง่าย เสนายกทั้งปวงก็เห็นด้วย

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงตรัสสั่งให้แต่งหนังสือ ใช้คนผู้ฉลาดถือเข้าไปผู้รับสั่งถวายบังคมลาแล้ว ก็ถือหนังสือเข้าไปณเมืองพะสิม จึงแจ้งความแก่ทหารผู้รักษาประตูเมือง ให้ไปแจ้งแก่อำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ ได้แจ้งดังนั้น จึงให้ทหารไปรับผู้ถือหนังสือเข้ามา ผู้ถือหนังสือเข้ามาถึง จึงคำนับส่งหนังสือให้อำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ ก็รับมาฉีกผนึกออกอ่าน ในหนังสือนั้นว่า สมเด็จพระเจ้ามนเทียรทองยกมาถึงอำมาตย์ทินมณีกรอดให้แจ้งด้วย เรายกมาล้อมเมืองพะสิมไว้ครั้งนี้ ก็อยู่ในเงื้อมมือของเราฝ่ายเดียว อนึ่งทางที่จะขนมาแต่เมืองหงสาวดีนั้นเล่า เราก็แต่งกองทัพลงไปคอยสกัดอยู่ ถึงพระเจ้าราชาธิราชจะยกมาช่วยก็มาไม่ได้ ครั้งนี้อย่าว่าแต่กองทัพ

TUDC 26/05/2563

มนุษย์เลย ถึงกองทัพเทพยดาจะมาช่วยก็มิพ้นมือเรา และเมืองพะสิมมีรี้พล
ทแกล้วทหารสักหยิบมือหนึ่ง หรือจะต่อด้วยพลหมื่นแสนได้ อันพลทหาร
เรายกมาครั้งนี้มากกว่ามากนัก ถ้าจะถอดคนละก้อนจะทิ้งเข้าไปถมเมือง
พะสิมก็จะเต็ม ถ้าจะหักเอาเมื่อใดก็จะได้เมื่อนั้น แต่เรามีความเมตตา
อำมาตย์ทินมณีกรอดยิ่งนัก เห็นว่าเป็นคนแก่สูงอายุอยู่ และจะหลงตายอยู่
ในเมืองพะสิมนั้นหาต้องการไม่ ตัวท่านก็เป็นผู้ใหญ่มีปัญญาจงคิดคาด
การดูเห็นว่าจะรบกองทัพเราได้ก็ตามอัชฌาสัย ถ้าเห็นจะสู้มิได้ก็ให้เร่ง
ออกมาหาเราโดยดี ถึงมาตรว่ากรุงรัตนบุระอังวะกับเมืองหงสาวดีเป็นคู่
เกี่ยวสงครามกันก็จริง แต่เราหาความพยาบาทแก่อำมาตย์ทินมณีกรอด
มิได้ จะเลี้ยงไว้คุณสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชปลูกเลี้ยงท่าน

ครั้นอำมาตย์ทินมณีกรอดแจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็รู้เท่าถึงว่าเป็น
ความล่อลวง จึงแต่งหนังสือตอบให้คนผู้ถือหนังสือกลับออกไปถวายพระเจ้า
มณเฑียรทอง ๆ จึงสั่งให้อ่านออกทรงฟัง ในหนังสือนั้นว่า ข้าพเจ้าอำมาตย์
ทินมณีกรอด ขอกราบถวายบังคมมายังฝ่าพระบาท สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตน
บุระอังวะได้ทราบ ซึ่งพระองค์ทรงพระเมตตาข้าพเจ้าตรัสเข้ามาทั้งนี้ พระเดช
พระคุณหาที่สุดมิได้ อันข้าพเจ้าเป็นข้าทหารทำสงครามมาจนอายุชราถึง
เพียงนี้ แม้นกลัวตายอยู่แล้วที่ไหนจะทำสงครามยืดยาวมาได้ อันเกิดมา
เป็นมนุษย์ในโลกนี้ ใครจะปราศจากความตายนั้นหามิได้ มาตรว่าข้าพเจ้า
จะถึงแก่ความมรณะในครั้งนี้ ก็จะสู้ตายอยู่ในเมืองพะสิมให้จงได้ ซึ่ง
พระองค์ตรัสว่า จะปลูกเลี้ยงข้าพเจ้าผู้เป็นข้าศึก อันหาความชอบมิได้ ให้
เสมอเข้าของข้าพเจ้าปลูกเลี้ยงนั้น อย่าพักมาลวงขู่ข้าพเจ้าเลยข้วยการ

เสียเปล่า ซึ่งว่าเมืองพะสิมอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์แล้ว ก็ขอเชิญพระองค์เร่งคิดเสียให้ได้ก่อนเถิด จึงค่อยยกลงไปตีกรุงหงสาวดี

ครั้นพระเจ้ามนเทียรทองได้แจ้งดังนั้น ก็ทรงเห็นว่าอำมาตย์ทินมณีกรอกรู้ในกลอุบายหาเชื่อไม่ จึงตรัสสั่งนายทัพนายกองทั้งปวง ให้เร่งรีบทำการชิงจะเอาเมืองพะสิมเป็นกวดขัน อำมาตย์ทินมณีกรอกก็ให้รักษามั่นคงอยู่จะหักเอามิได้

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่า กองทัพพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกมาถึงเมืองพะสิมเข้าล้อมเมืองไว้ พระองค์ก็เร่งรีบยกกองทัพมา ครั้นถึงเมืองพะสิมจึงสั่งให้สมิงอังวะมังศรี สมิงอุยากอง สมิงพระรามสามทัพนั้นให้เข้าตีกองทัพพม่า ซึ่งล้อมเมืองพะสิมอยู่นั้น ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอกรู้ว่ากองทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเข้าตีทัพพม่า ก็ยกกองทัพตีขนาบแหกหักค่ายพม่าออกมา กองทัพพม่าต้านทานมิได้ก็แตกเลิกไปยังทัพหลวง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ให้ยกช้างม้ารพลหนุนมาตีทัพสมิงอังวะมังศรี สมิงอุยากอง สมิงพระราม และทัพอำมาตย์ทินมณีกรอก ได้รบพุ่งต้านทานเป็นสามารถ

ฝ่ายกองทัพหลวงสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ยกหนุนเข้ามาใกล้กองทัพสมิงอังวะมังศรี สมิงอุยากอง สมิงพระราม และกองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอก และพม่านายทัพคนหนึ่ง ขี่ม้าไล่แหลมเข้ามา สมิงอังวะมังศรีก็ออกรับพม่า ฝ่ายนายทัพพม่าซึ่งขี่ม้านั้นได้ที่แทงด้วยทวนถูกไหล่สมิงอังวะมังศรี ๆ ล้มลงนอนนิ่งอยู่ ทำอาการดุจหนึ่งตาย พม่าคิดว่าตายก็ขับม้าเข้ามา จะตัดเอาศีรษะสมิงอังวะมังศรี ๆ ถือดาบสองมือคอยท่าอยู่ ครั้นพม่าเข้ามาใกล้ได้ที่ สมิงอังวะมังศรีก็ลุกขึ้นเอาดาบฟันเท้าหน้าม้าพม่าขาดออกทั้งสองเท้าม้าก็ทรุด

TUDC 26/05/2563

ลง สมิงอังวะมังศรีเข้าตัดเอาศีรษะพม่านายทัพซึ่งขี่ม้านั้นได้ พอสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงช้างพระที่นั่งยืนอยู่ทอดพระเนตรเห็นสมิงอังวะมังศรีเอาศีรษะพม่าเข้ามาถวาย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชดีพระทัยนัก ก็เสด็จออกไปรับทอดพระเนตรเห็นรอยทวนที่ไหล่สมิงอังวะมังศรี โลหิตไหลยังไม่หยุด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จมาคัดโลหิตสมิงอังวะมังศรีด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วตรัสสรรเสริญว่า ขณะเมื่อท่านตัดเอาศีรษะข้าศึกนั้นเราเห็นงามดุจดังเทพยดาอันถือซึ่งเทพอาวุธลงมาบั่นเอาศีรษะพม่า แล้วพระองค์จึงถอดพระธำมรงค์เพชรเก้ายอดออกจากนิ้วพระหัตถ์ พระราชทานทำขวัญให้แก่สมิงอังวะมังศรีในทันใดนั้น

ฝ่ายกองทัพพม่าทั้งปวง เห็นมอญตัดเอาศีรษะพม่านายทัพไปได้ก็ย่อท้อใจกลับถอยเข้าค่าย ส่วนกองทัพพระเจ้าราชาธิราชก็ถอยมาตั้งมั่นกันเมืองพะสิมอยู่ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่นายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก และทัพพม่ากับมอญได้รบพุ่งกันเป็นสามารถหลายครั้ง ไพร่พลทั้งสองฝ่ายล้มตายเป็นอันมาก ยังมิได้แพ้ชนะกัน

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดี นายทัพนายกองทั้งปวงว่า แต่เราทำสงครามมากับพระเจ้าราชาธิราชเป็นหลายครั้งแล้วยังหาได้ท่วงทีไม่ รี้พลช้างม้าก็ล้มตายเป็นอันมาก ครั้งนี้จะเอาแต่เมืองพะสิมเล่าก็ยังไม่ได้ ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชยกทัพใหญ่มาช่วยทันที บัดนี้ก็จวนวสันตฤดูอยู่แล้ว ถึงมาตรว่าจะขืนขับเคี่ยวทำสงครามไป ก็เอาชัยชนะ

แก่กันมิได้ มีแต่เสียรพลทั้งสองฝ่าย ประการหนึ่งสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรได้ความเดือดร้อนจะเป็นเวรติดไป เราคิดจะให้มีหนังสือไปถึงพระเจ้าราชาธิราช ให้บำรุงเยื่นทางพระราชไมตรีโดยโบราณราชประเพณี ถ้าพระเจ้าราชาธิราชเห็นด้วยจึงกำหนดทำสัตยานุสัตย์ต่อกัน เสนาบดีทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นด้วย

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงให้จัดเครื่องราชบรรณาการส่ง คือผ้าแดงโมรีสิบพับ ผ้าขาวกาษาสิบพับ สุราหนึ่งห้าผึน เมี่ยงสิบกระหมวด จึงแต่งพระราชสาส์น จัดขุนนางผู้หนึ่งชื่อมังอะป่ายะสุกรี ให้เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการไป มังอะป่ายะสุกรีกราบถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นนำเครื่องราชบรรณาการมากับไพร่สี่คน ครั้นถึงค่ายหลวงสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงบอกแก่ทหารผู้รักษาประตูค่าย ๆ ก็บอกส่งเข้าไป ให้กราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งแล้วจึงโปรดให้รับขุนนางพม่าเข้ามา

มังอะป่ายะสุกรีก็เข้ามาถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ทูลถวายพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้อาลักษณ์มาอ่าน ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้ามนเทียรทองขอเดชะบารมีพระราชไมตรี มาถึงสมเด็จพระเชษฐาธิราช ผู้ผ่านพิภพกรุงหงสาวดี มีราชอาณาจักรแผ่ไปในรามัญประเทศทั้งปวง ด้วยเราพี่น้องทั้งสอง กระทำยุทธนาการสงครามกันมาหลายครั้ง ช้างม้ารี้พลก็พลอยพินาศฉิบหายล้มตายเป็นอันมาก ทั้งนี้เพราะความปรารถนา ต่างคนต่างจะแผ่พระราชอาณาจักรให้กว้างขวาง เมื่อพิเคราะห์ดูอย่าว่าแต่มอญจะแผ่อาณาจักรไปจนสุดแคน

พม่าๆจะแผ่อาณาจักรไปจนสุดแดนมอญเลย ถึงสมเด็จบรมจักรพรรดราธิราช อันประกอบด้วยสัตตพิธรัตนเจ็ดประการ บริบูรณ์ไปด้วยไอศูริยสมบัติ อันมีราชอาณาจักรแผ่ไปในทวีปทั้งสี่ มีทวีปน้อยสองพันเป็นบริวาร ทรงพระราชกฤษฎาถึงเพียงนี้ก็หาพ้นอำนาจแห่งพระยามัจจุราชไม่ เมื่อเราพ้นองกระทำสงครามแก่กันรี้พลล้มตายเป็นอันมาก เวรานุเวรก็จะติดตามไปในอนาคต เพราะเราทั้งสองขัญชาการ อนึ่งสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรลูกค้าวานิชทั้งสองพระนคร ก็ได้รับความเดือดร้อนเป็นอันมาก ไม่เป็นที่ทำเพ็ญศีลทำเพ็ญทานเมตตาภาวนาเสียการกุศลธรรมเพราะมิได้ประพฤติตามโบราณราชประเพณี แต่ก่อนกรุงรัตนบุระอังวะ กับกรุงหงสาวดีขาดทางพระราชไมตรีกันมา ครั้งนี้จึงคิดจะใคร่ทำสัตยานุสัตย์ต่อสมเด็จพระเชษฐาธิราช บำรุงทางพระราชไมตรีให้วัฒนาการมั่นคงสืบไปดุจการก่อน พระเชษฐาอย่าได้มีพระพิโรธรังเกียจในพระทัยเลย ถ้าเราเป็นราชสัมพันธมิตรกันแล้วเมื่อใดไพร่ฟ้าทั้งสองพระนครก็จะถาวรเป็นสุขทำเพ็ญศีลทานสืบไป กุศลนั้นก็จะเรืองมาในเราทั้งสอง ขณะนี้จงแต่งมังอะปายะสุกรี นำเครื่องราชบรรณาการเชิญพระราชสาส์นมาเจริญทางพระราชไมตรี ถ้าสมเด็จพระเจ้าพี่จะรังเกียจทางพระราชไมตรีหรืออย่างไรเป็นประการใด ขอให้แจ้งมาในผู้จำทูลราชสาส์นด้วย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว จึงทรงพระดำริว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแต่ทำสงครามกันมาก็หลายครั้ง จะเอาชัยชนะแก่เรามิได้ ขณะนี้กมาดเมืองพะสิมเล่าก็เสียท่าอยู่แล้ว ครั้นจะถอยทัพกลับเกรงเราจะตามตี จึงจะมาทำสัตย์ด้วยเราทั้งนี้เพราะความจนใจ ครั้นทรงพระดำริแล้วก็คิดพระทัยว่า ครั้งนี้สมคะเนแล้วเราจะลวงฆ่าพม่าเสียให้สิ้นเห็นจะได้เมืองอังวะ

โดยง่าย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสด้วยมังอะปายะสุกรีว่า ซึ่ง
พระเจ้ามนเทียรทองน้องเราเห็นคุณและโทษฉะนี้ จะเป็นทางพระราชไมตรี
ต่อกันตามประเพณีนั้น เรามีความยินดีนัก แล้วจึงให้แต่งพระราชสาส์น
จัดเครื่องราชบรรณาการตอบแทนไป มากกว่าของที่มังอะปายะสุกรีนำมา
ถวายนั้นสองเท่า ครั้นแต่งพระราชสาส์นเสร็จแล้ว ก็ส่งให้มังอะปายะสุกรี
นำไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง มังอะปายะสุกรีก็กราบถวายบังคมลาสมเด็จ
พระเจ้าราชาธิราช เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการกลับไปถึง
ไพร่ลี่คน จึงเชิญพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการตอบแทนเข้าถวาย
พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ จึงตรัสสั่งให้อาลักษณ์พนักงานอ่านถวาย ในพระราช
สาส์นนั้นว่าพระเจ้าราชาธิราชขอเชิญพระราชไมตรีมาถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง
ด้วยเราพี่น้องทำยุทธนาการสงครามต่อกันมาทั้งนี้ เพราะน้องเรายกกองทัพ
ลงมากระทำแก่แว่นแคว้นขอยขัณฑเสมาเมืองหงสาวดี เราจึงยกขึ้นมา
ตอบแทน หวังจะป้องกันขอยขัณฑเสมาไว้มิให้เป็นอันตรายได้ และ
น้องเราเห็นสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรทั้งสองฝ่าย ได้ความเดือด—
ร้อนจึงขอทำสัตย์ต่อกันนั้น เราก็มีความยินดีนัก แต่ประเพณีกองทัพทำ
สงครามเป็นดั่น ด้วยทแกล้วทหารมีมากจึงจะทำได้ ยังมีเสนายีนายทัพ
นายกองทแกล้วทหารทั้งปวงได้รบพุ่งฆ่าฟันกันเป็นหลายครั้ง เป็นที่ผูกพยาบาท
กันอยู่ เราคิดจะให้เสนายีนายทัพนายกองทแกล้วทหารทำสัตย์สุจริตต่อกัน
เราทั้งสองพี่น้องจึงจะกระทำสัตยานุสัตย์ร่วมเศวตฉัตรด้วยกันต่อภายหลัง ถ้า
น้องเห็นด้วยแล้ว ถึงวันพฤหัสบดีได้ศุภฤกษ์แล้ว ขอเชิญพระน้องเสด็จมา

26/05/2563

พร้อมกัน ณ หาดทรายริมแม่น้ำ จึงจะได้ทำสัตย์ต่อกันทั้งสองฝ่ายให้สมัครสโมสรสิ้นไป พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรายในพระราชสาส์นนั้นแล้วก็คืนพระทัย

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ครั้นส่งพระราชสาส์นให้มังอะปายะสุกรีนำไปแล้ว จึงตรัสสั่งเสนาบดีให้ปลูกโรงราชพิธีที่จะกระทำสัตย์ ณ หาดทรายริมแม่น้ำ แล้วให้เอาเครื่องศาตราวุธไปฝังซ่อนไว้ในใต้พื้น จึงตรัสสั่งกำชับทแกล้วทหารทั้งปวงว่า ถ้าและพม่ามาถึงพร้อมกันแล้ว จงเอาอาวุธซึ่งไปฝังซ่อนไว้นั้นขึ้นไล่ฟันแทงพม่าเสียให้สิ้น เสนาบดีรับสั่งแล้วก็ออกมาจัดการเกณฑ์ทแกล้วทหารทุกหมวดทุกกอง ให้ปลูกโรงราชพิธีและเครื่องศาตราวุธไว้พร้อมเสร็จทุกประการ ครั้นถึงกำหนดวันนัดแล้ว เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายพม่าและรามัญ ก็ขี่ช้างม้ากระทำสัตยานุสัตย์เป็นคู่ ๆ กัน สมิงพ่อเพชรกับมังจอแครงนรธาคู่กัน อำมาตย์ตินมณีกรอดกับมังอะปายะสุกรีคู่กัน สมิงพระตะเบิดกับมังพยุลน สมิงพระรามกับปลัดทวนนะระคู่กัน สมิงรอดสงครามกับมังนันทมิตคู่กัน สมิงนครอินท์กับมังมหาราชาคู่กัน สมิงอังวะมังศรีกับมังแครงพลคู่กัน สมิงอุยากองกับหุเรงจอมองคู่กัน สมิงสามกรายกับสมิงมังขนลักยาคู่กัน สมิงสามย่รายกับมังขนุเดชคู่กัน สมิงสามแหลกกับมังหุเรละราคู่กัน สมิงนันสุริยกับมังลัคอยาเรติงคู่กัน สมิงงอฝางกับมังอุเตียนันธสุคู่กัน และนายทัพนายกองฝ่ายพม่าและมอญเปรียบเป็นคู่ ๆ กัน ทะมากระทำสัตย์กัน ณ โรงซึ่งปลูกไว้นั้นยังมิทันมาถึง มังมหาราชาซึ่งเป็นคู่กันกับสมิงนครอินท์นั้น คิดกริ่งใจว่าจะทำสัตย์ด้วยกันครั้งนี้ยังจะจริงหรือมิจริง คิดแล้วก็ขี่ช้างมาใกล้สมิงนครอินท์ จึงร้องถามว่า สหายเอ๋ยซึ่งจะทำสัตย์กันครั้งนี้จะจริงหรือไม่จริง สมิงนครอินท์จึง

TADC 26/05/2563

ร้องตอบว่า อ้ายพม่าหน้าโง่หาความคิดมิได้ อันประเพณีการศึกใครยอกว่ามีสัตย์ต่อกันที่ไหนบ้าง มังมหาราชาได้ฟังดังนั้นก็รู้ว่าเป็นกลอุบายหาจริงไม่ จึงร้องยอกนายทัพนายกองพม่ายรรดาที่มาให้รู้ทั่วกัน

ฝ่ายพม่าทั้งปวงได้ยินดังนั้น ก็ร้องยอกกันต่อ ๆ ไป ตามภาษาพม่าเสียงอึงคะนึง แล้วกลับหนีเข้าค่ายสิ้น สมิงพอเพชร์และเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ก็กลับมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลดังถ้อยคำสมิงนครอินท์ยอกแก่พม่า ๆ กลับไปสิ้นนั้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้นก็ทรงพระโกรธยิ่งนัก จึงให้หาตัวสมิงนครอินท์เข้ามาตรัสว่า ซึ่งกูคิดทำการศึกพม่าครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก ถ้าสมคะเนแล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็จะอยู่ในเงื้อมมือกู เป็นไฉนอ้ายสมิงนครอินท์มิงไปไขกลอุบายของกูให้พม่ารู้จนเสียการ พม่าหนีไปเสียสิ้นฉะนี้ด้วยเหตุใด สมิงนครอินท์จึงกราบทูลว่า ซึ่งจะทำการแก่พม่านั้น ฝ่ายทแกล้วทหารมอญก็มีมากกว่าทหารพม่าเป็นอันมาก และจะเอาชัยชนะก็จะได้อยู่ แต่จะมาสวงล้างฆ่าพม่าเสียดังนี้ เปรียบประดุจจะฆ่าสตรีก็เหมือนกัน จะเสียพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไปชั่วกาลยาวนาน ข้าพเจ้ากระทำดังนี้ หวังจะรักษาพระเกียรติยศให้ปรากฏไว้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า ซึ่งมึงเห็นว่าผมือจะเอาชัยชนะแก่พม่าได้ และจะลวงฆ่าพม่ากลัวจะเสียพระเกียรติยศไปนั้น เหตุไฉนจึงมิได้ว่ากล่าวแต่เดิมที ทำไมมาว่าเมื่อภายหลังทำให้พม่าหนีรอดไปได้ฉะนี้ ก็เสียพระเกียรติยศดุจกันเหมือนกัน อ้ายข้านอกเจ้า อ้ายข่าวรายนาย สานุศิษย์สัตรู จะเลี้ยงไว้หรือ จึงสั่งให้เอาสมิงนครอินท์ไปฆ่าเสีย สมิงพอเพชร์

จึงกราบทูลว่า ซึ่งพระองค์จะให้ประหารชีวิตสมิงนครอินท์เสียนั้นก็ควรอยู่ แต่ข้าพเจ้าขออุปมาถวาย ธรรมดาบุคคลมีรูปมิได้งามมาแต่เดิมแล้ว ถึงจะแต่งบำรุงด้วยเครื่องลบไล้ทาบทาสักเท่าใด ๆ ก็ไม่สามารถจะแต่งให้งามขึ้นได้ธรรมดาบุคคลมีเสียงมิได้เพราะถึงจะกินยาเสียงเท่าใดเสียงนั้นก็มิอาจจะเพราะขึ้นได้ ดังบุคคลที่มีเสียงเพราะเสนาะมาแต่เดิมนั้น อันบุคคลจะเป็นทหารเอกมีฝีมือเข้มแข็งเล่า ถ้าวาสนาบุญญาธิการมิได้อบรมมาแต่ก่อนแล้วก็หาเป็นทหารได้ไม่ ซึ่งสมิงนครอินท์ไปยอกถลอยายแก่ข้าศึกโทษถึงตายนั้น แต่ผิดครั้งเดียวข้าพเจ้าขอพระราชทานชีวิตไว้ให้ทำราชการแก้ตัวสนองพระเดชพระคุณครั้งหนึ่งก่อน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังสมิงพ่อเพชรทูลดังนั้น จึงตรัสว่าซึ่งสมิงนครอินท์มันจะทำการแก้ตัวให้รอดชีวิต ว่าจะเอาชัยชนะโดยฝีมือนั้นจะทำเป็นประการใด สมิงนครอินท์จึงกราบทูลว่า ยังมีช้างพลายประกายมาศมีน้ำมันคลั่งอยู่ ข้าพเจ้าจะขออาสาขี่ไปชนด้วยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง เมื่อเสด็จออกมาเลยค่ายนั้น เห็นจะเอาชัยชนะถวายได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นชอบ จึงสั่งให้ผูกพลายประกายมาคให้สมิงนครอินท์ขึ้นขี่ทอดพระเนตร สมิงนครอินท์รับสั่งถวายบังคมแล้ว ก็ออกไปขึ้นขี่พลายประกายมาศ จึงสั่งให้คนเข้าพานเข้าตู ช้างพลายประกายมาศก็ใส่คนซึ่งพานนั้นเข้าสามารถ สมิงนครอินท์ก็ทรมานเอาไว้อยู่ แล้วสมิงนครอินท์ก็ลงจากช้าง เข้ามากราบถวายบังคมสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงทรงพระดำริว่าพลายประกายมาศมีน้ำมันใส่คนอยู่ดังนี้ และสมิงนครอินท์รักษาไว้หยุดได้นั้นเห็นจะทำการได้สมคะเน จึงสั่งให้จารึกพระนามของพระองค์ลง

TUDC 26/05/2563

ในแผ่นทอง แล้วพระราชทานให้สมิงนครอินท์คาดเป็นประเยค แล้ว พระราชทานเครื่องสูงยกลองชนะ และเครื่องทรงกษัตริย์สำหรับศึก ซึ่งจะไปชนช้างกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นถ้วนทุกสิ่ง สมิงนครอินท์จึงทูลว่า พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นข้าพเจ้ายังไม่รู้จักพระองค์ดังนี้ กลัวจะผิดตัวเสียท่วงทีไป ขอได้ทรงโปรดให้ผู้ทรงรู้จักชี้บอกข้าพเจ้าก่อน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้หามังศรีอาตุเข้ามาแล้วตรัสว่า สมิงนครอินท์จะออกชนช้างกับพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ยังไม่รู้จักสำคัญดังนี้ให้มังศรีอาตุไปชี้พระองค์ให้ ถ้าสำเร็จการศึกแล้ว เมืองอังวะจะยกให้มังศรีอาตุ ๆ รับสั่งแล้ว ก็ถวายบังคมลามากับสมิงนครอินท์ ตรวจเตรียมทแกล้วทหารทั้งปวงไว้พร้อมแล้วให้ม้าใช้ไปคอยอยู่ สั่งว่าถ้าเห็นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกมาให้เร่งมาบอก ครั้นเวลาเช้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ทรงพระคชาธารเสด็จมาตรวจค่าย

ฝ่ายม้าใช้เห็นแล้ว จึงรีบเอาหนังสือมาบอกแก่สมิงนครอินท์ ๆ ก็ให้ตกแต่งเครื่องคชาธารสำหรับกษัตริย์ ตัวนั้นก็แต่งเครื่องทรงอย่างกษัตริย์เสร็จแล้ว มีฉัตรขาวขนขพลายประกายมาศ มังศรีอาตุเป็นควาญ พร้อมด้วยโยธาทวยหาญเครื่องสูงทั้งปวงแล้วก็ยกตรงออกไป มังศรีอาตุจึงชี้พระหัตถ์บอกช้างพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ซึ่งมีเศวตฉัตรขาวให้แก่สมิงนครอินท์ๆ หมายสำคัญเศวตฉัตรได้มั่นคงแล้ว ก็ขับช้างตรงเข้าไประต่อด้วยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นสมิงนครอินท์ใส่เครื่องสำหรับกษัตริย์ขับช้างเข้ามาดังนั้น สำคัญว่าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชยกมา ก็ใสช้างพระที่นั่งออกมารับ จะชนช้างด้วยสมิงนครอินท์

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายมังศรีอาตุทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ทรงพระดำริในพระทัยว่า พระเจ้ามนเทียรทองผู้เป็นพระเชษฐาของเรา พระองค์เป็นกษัตราธิราชอันสูงใหญ่ แม้นตายด้วยผีพระหัตถ์พระเจ้าราชาธิราชก็คูประเสริฐ บัดนี้จะมาปราชัยด้วยผีมือสมิงนครอินท์อันเป็นแต่นายทหารหาควรไม่ ถึงเราจะได้สมบัติในกรุงอังวะ ก็จะดูหน้าเสนายศฉันใด ถ้าเราจะบอกให้พระเชษฐารู้พระองค์ ถึงพระเจ้าราชาธิราชจะทรงพระพิโรธให้ฆ่าเราเสียก็ตามเถิด อันเกิดมาในวงศ์กษัตริย์แล้วสู้เสียชีวิตอย่าให้เสียศักดิ์จะชอบ มังศรีอาตุทรงดำริแล้ว จึงร้องบอกเป็นนัยไปแก่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องว่า เหตุใดพระองค์จะเอาพิมเสนมาแลกกับเกลือ เอาเนื้อมาแลกกับหนังดังนี้เห็นควรและหรือ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังมังศรีอาตุร้องมาดังนั้น ก็ทราบว่าผู้อื่นแต่งปลอมเป็นกษัตริย์มิใช่พระเจ้าราชาธิราช ก็เกรงช้างพระที่นั่งยากหนีเข้าไปปนกับช้างดังช้างกันทั้งป่วง สมิงนครอินท์ก็ขับพลายประกายมาคไล่ติดตามไป มังศรีอาตุเห็นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจะหนีมิพ้น เพราะเศวตฉัตรเป็นสำคัญอยู่ จึงร้องไปว่าผ้าขาวในเมืองอังวะไม่มีอีกและหรือ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ยินดังนั้นก็ให้หักเศวตฉัตรทิ้งเสีย ขับช้างพระที่นั่งปนกันไปด้วยพลช้างทั้งป่วง สมิงนครอินท์หมายสำคัญมิได้ ก็กลับเข้ามากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตามซึ่งได้ทำการ และมังศรีอาตุร้องขอกพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็ทรงพระโกรธตรัสว่า เดิมมังศรีอาตุมาขอกกับเราว่าพี่ชายเป็นศัตรูกัน เราก็ทำนุบำรุงไว้หวังจะช่วยคิดเอาสมบัติในเมืองอังวะให้ ยังนี้มังศรีอาตุกลับใจไปเข้ากับพี่อันเป็นศัตรูเรา

และศัตรูตัวอีก หาชอสัตย์ต่อเราผู้มีคุณไม่ คนสองใจเช่นนี้จะเลี้ยงไว้มิได้ นานไปจะเป็นศัตรูคิดร้ายต่อเรา จึงสั่งให้เอามังศรีธาตุไปฆ่าเสีย ทหารทั้งปวงก็คุมเอามังศรีธาตุไปฆ่าเสียตามรับสั่ง ครั้นแล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชกลับทรงพระอาลัยคำว่า มังศรีธาตุสู้ตายทั้งนี้เพราะรักชาติตระกูล กลัวพระจะตายด้วยผมอทหารเลยเกียรติยศไม่ควร มิเสียทีมังศรีธาตุเป็นลูกกษัตริย์ มีชีวิตยะมานะรักศักดิ์ยิ่งกว่าชีวิตหายากนัก แล้วมีพระราชดำรัสว่า สมิงนครอินท์ไปทำการไม่สำเร็จ ก็มิพันโทษยังหาแก้ตัวได้ไม่ ทีนี้จะคิดประการใดเล่า สมิงนครอินท์จึงทูลว่าข้าพเจ้าจะขอทำการแก้ตัว ปลอมเข้าไปให้ถึงพระเจ้ามนเทียรทอง จะฆ่าเสียให้จงได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ให้ไปทำตามสมิงนครอินท์ทูลนั้น สมิงนครอินท์ถวายบังคมลาออกมาที่อยู่ จัดทหารชมผมอที่ร่วมใจกันได้หกคน จึงให้เอาหญ้ามัดเป็นฟ่อน เอาดาบซ่อนเข้าในฟ่อนหญ้าแล้ว จึงแต่งตัวนุ่งห่มคุงหนึ่งไพร่พม่าตะพุ่นหญ้าช้าง

ครั้นเวลาใกล้ค่ำ สมิงนครอินท์กับทหารร่วมใจหกคน ก็หาบฟ่อนหญ้าเรียกภาษาพม่า ปลอมกันกับตะพุ่นชิงส่งหญ้าช้างเข้าไปในค่ายเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นเวลาค่ำก็ลอยตัดค่ายพม่าออกเป็นช่อง จึงวางทหารสองคนไว้นั้นแล้วสั่งว่า เราจะเข้าไปทำการข้างใน ถ้าได้ยินเสียงอึงอลขึ้นพลันพลาในค่ายเป็นอลหม่าน ก็ให้รีบขานขึ้นเป็นสำคัญ เราจะได้ออกมาทันท่วงที แล้วก็พาคนสี่คนมาถึงโรงช้างวางไว้สองคนสั่งว่า ถ้าได้ยินเสียงคนวุ่นวายขึ้น ให้ตัดแหล่งช้างแล้วให้เอาดาบแทงฟันช้าง ให้ช้างตื่นอลหม่านขึ้นจงได้ แล้วพาคนสองคนมาวางไว้หน้าโรงใหญ่แห่งหนึ่งจึงสั่ง

ว่า ถ้าได้ยินเสียงอึออึงขึ้น พม่าตัวนายก็จะวิ่งออกมาท่านจงตัดศีรษะให้จงได้ ครั้นวางคนสั่งไว้เสร็จแล้ว สมิงนครอินท์ก็ลอยไปขนพลับพลาภาวนาอาศมแฝงตัวแอบอยู่จนเวลายามสาม พอได้ท่วงทีจึงย่องเข้าไปในที่ ซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องบรรทมนั้น เห็นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องบรรทมหลับสนิท นางพนักงานข้างในรักษาพระองค์อยู่ สมิงนครอินท์จึงคิดว่า ครั้นชีวิตพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องอยู่ในเงื้อมมือเรา ๆ จะฆ่าเสียก็นึกจะได้ แต่ตัวเราต่ำศักดิ์เป็นเพียงทหาร จะมาล้างชีวิตพระมหากษัตริย์เสียฉะนี้หาควรไม่ เราจะเอาแต่พระแสงซึ่งวางข้างที่พระบรรทมกับพานพระศรีไปเป็นสำคัญ คิดดังนั้นแล้ว สมิงนครอินท์ก็ย่องเข้าฉวยเอาพระแสง และพานพระศรีข้างที่พระบรรทมได้ นางข้างในเห็นก็ร้องขึ้นว่ามอญเข้ามา สมิงนครอินท์ก็ตัดเอาศีรษะนางอยู่งานได้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ตื่นตกพระทัย และพม่าทั้งปวงอึออึงขึ้นในทันใด ทหารสมิงนครอินท์ซึ่งอยู่ ณ โรงช้างนั้น ก็ตัดแหล่งช้างไล่พันช้างต้นออกมา กับกายวังได้ยินก็ตกใจร้องถามวิ่งออกมา ทหารสมิงนครอินท์ ก็ตัดเอาศีรษะกากายวังนั้นได้ พม่าทั้งปวงต้นอึออึงเป็นอลหม่าน และทหารสองคนซึ่งอยู่ที่ช่องค่ายนั้นก็ร้องขานขึ้น สมิงนครอินท์และทหารสี่คนได้ยินสำคัญแล้ว ก็วิ่งออกมาหาช่องค่ายตามสังเกตกัน ครั้นออกมาได้นอกค่ายพร้อมกันแล้ว ก็พากันมาถึงค่ายพอเวลารุ่งเช้า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จออก สมิงนครอินท์ก็เอาพระแสงพานพระศรี และศีรษะทั้งสองซึ่งได้มานั้นเข้าถวายแล้วกราบทูลว่า ข้าพเจ้าไปทำการครั้นก็สมคะเน และข้าพเจ้าคิดว่าเราเป็นทหาร ยังจะทำการสงครามยืดยาว

TUDC 26/05/2563

ไปอยู่ ซึ่งจะล้างชีวิตพระมหากษัตริย์เสียนั้นเห็นไม่ควร ข้าพเจ้าจึงเอาแต่พานพระศรีกับพระแสงข้างที่ กับศีรษะนางสนมมาถวายเป็นสำคัญ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น ยังแคลงพระทัยอยู่ จึงให้หาตะละเจ้าเปพ้า ผู้เป็นพระราชธิดาพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องออกมาจะให้ดูตะละเจ้าเปพ้ามาเผ้าและเห็นพานพระศรีกับพระแสงข้างที่จำได้ถนัด แลไปเห็นศีรษะจักกายวังยังมิทันพิจารณา สำคัญว่าพระเศียรสมเด็จพระยิดาก็ทรงพระกันแสงรัก ต่อพิจารณาดูจึงรู้ว่าศีรษะจักกายวังและศีรษะนางนักสนม ตะละเจ้าเปพ้าจึงทูลว่า พานพระศรีและพระแสงของนี้ พระราชยิดาเคยวางไว้ข้างที่บรรทมมิได้ขาด ศีรษะนางนักสนมคนนี้เป็นพนักงานนวดพระยาทอยู่ข้างที่ ศีรษะหนึ่งนั้นคือศีรษะจักกายวังเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็ตกพระทัย จึงตรัสว่าครั้งนี้สมิงนครอินท์ไปทำการสมคะเนเกือบได้ แล้วสั่งให้แต่งพระราชสาส์นส่งพระแสงและพานพระศรี คืนไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้าราชาธิราชแจ้งความมาถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องให้ทราบ ด้วยสมิงนครอินท์ทำการอหังการองอาจเข้าไปในค่าย และขึ้นไปยนพระคำหนักหลวงล่วงขึ้นไปถึงที่ข้างใน ซึ่งน้องเราบรรทมอยู่นั้น ลักเอาพระแสงและพานพระศรีซึ่งวางอยู่ข้างที่ แล้วตัดเอาศีรษะนางนักสนมกับจักกายวังมานั้น ทำให้น้องเราเสียพระเกียรติยศ ให้สะดุ้งตกพระทัยนั้นหาควรไม่ เราจึงเอาพระแสงและพานพระศรีส่งคืนมาให้น้องเรา ซึ่งสมิงนครอินท์ทำผิดครั้งนี้ อย่าให้น้องเราน้อยพระทัยแก่สมิงนครอินท์เลย ครั้นแต่ง

TUDC 26/06/2563

พระราชสาส์นแล้ว ก็ให้ขุนนางถือพระราชสาส์น นำพระแสงและพานพระศรีไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในพระราชสาส์นแล้ว ทอดพระเนตรเห็นพระแสงและพานพระศรีก็ทรงพระโทมนัส จึงดำริในพระทัยว่า สมิงนครอินท์ทำการถึงเพียงนี้แล้ว ให้ชีวิตเราคงอยู่นั้น มีคุณแก่เราเป็นอันมาก ทำไฉนจะได้เห็นตัวสมิงนครอินท์สักครั้งหนึ่ง จึงสั่งให้แต่งพระราชสาส์นตอบมาถึงพระเจ้าราชาธิราช ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้ามนเทียรทองเจริญทางพระราชไมตรี มาถึงพระเชษฐาธิราชเจ้าผู้ประเสริฐ ด้วยพระเชษฐาธิราชให้มีพระราชสาส์นมาถึงเราว่า สมิงนครอินท์ทำการองอาจล่วงเกินทั้งนี้เราหาน้อยใจไม่ อันลักษณะทหารแล้วสุดแต่จะเอาชัยชนะถวายแก่เจ้าของตนให้จงได้ ซึ่งนางนักสนมและจักกายวัง สมิงนครอินทร์ตัดศีรษะไปได้นั้น ก็เป็นเวรานุเวรของเขาทั้งสองได้ทำมาแต่ก่อน แต่วาสนาสมิงนครอินท์กับเรานั้นต่างกัน จึงหามีเวรจริตติดพันกันมาแต่ก่อนไม่ ซึ่งสมิงนครอินท์ล่วงเข้าไปในที่นั้นเราหาถือโทษไม่ อย่าให้พระเชษฐาธิราชสำคัญพระทัยว่า เราจะขัดเคืองสมิงนครอินท์นั้นเลย และบัดนี้เราให้พานทองคำประดับพลอย สำหรับรองขันน้ำใบหนึ่งมาแก่พระเชษฐา ให้พระราชทานแก่สมิงนครอินท์ แล้วเราจะขอดูตัวสมิงนครอินท์ด้วย

ครั้นแต่งเสร็จแล้ว ก็ให้เสนาบดีถือพระราชสาส์น และนำของซึ่งประทานให้สมิงนครอินท์นั้น เสนาบดีก็นำพระราชสาส์นและสิ่งของมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งในพระราชสาส์นนี้แล้ว จึงให้หาสมิงนครอินทร์มาเฝ้า ก็ทรงพระราชทานสิ่งของ ซึ่งพระเจ้ามนเทียรทองให้มา

นั้น แล้วตรัสสั่งสมิงนครอินท์ว่า พระเจ้ามนเทียรทองจะใคร่รู้จักเห็นตัวท่าน ๆ จงไปให้พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเถิด แต่คิดรักษาตัวจงดีอย่าให้มีอันตรายได้ สมิงนครอินท์รับสั่งถวายบังคมลาแล้วจึงทูลว่า ซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจะใคร่ทอดพระเนตรตัวข้าพเจ้า ๆ ก็คิดจะใคร่ไปดูหน้าทหารพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องอยู่ ขอพระองค์อย่าทรงพระวิตกเลย

สมิงนครอินท์จึงสั่งเสนาบดีผู้ถือราชสาส์นนั้นว่า ท่านจงกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวของท่านเถิด ว่าเวลาพรุ่งนี้เช้าเราจะไปเฝ้าที่หน้าฉนวนตรงค่ายหน้าเรือขนานพระที่นั่ง แต่ใจเราอยากจะไปเฝ้า ณ ค่ายบนบกให้ทอดพระเนตรเห็นตัวชัดทีเดียว แต่เกรงจะไม่มีรับสั่งโปรด ครั้นจะจู่ลู่ล่วงเข้าไปก็จะเป็นที่ขัดเคืองพระอัชฌาสัย และผิดอย่างธรรมเนียมทแกล้วทหารที่ดีแต่ก่อน ถ้ามีรับสั่งโปรดแล้วเราจะเข้าไปเฝ้า ณ พลับพลาในค่าย

เสนาบดีผู้ถือราชสาส์นได้ฟังดังนั้น ก็ถวายบังคมลาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กลับไปกราบทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ตามที่พระเจ้าราชาธิราชทรงตรัส และคำสมิงนครอินสั่งให้มาทูลนั้นทุกประการ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็ดีพระทัย จึงตรัสว่าสมิงนครอินท์จะมาเฝ้าเราถึงค่ายที่อยู่นั้นเราขอบใจนัก แล้วทรงดำริว่า จะคอยดูสมิงครอินท์สักหน่อย จะองอาจกล้าหาญมาเฝ้าเราถึงที่อยู่จริงหรือ ๆ จะคิดกลอุบายบิดพลิ้วไปประการใดพรุ่งนี้ก็คงรู้

ฝ่ายสมิงนครอินท์ ถวายบังคมลา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชออกมา ณ ค่ายที่อยู่ของตัว แล้วจึงคิดว่าพรุ่งนี้เราจะไปให้พระเจ้ามนเทียรทองทอดพระเนตรนั้น ครั้นจะนั่งไปในเรือลอยอยู่กลางน้ำ พระเจ้ามนเทียรทอง

TUDC 26/05/2563

และเสนาบดีทั้งปวง ก็จะคิดเห็นว่าเกรงกลัวอยู่ ซึ่งเราจะย่อท้อกลัว สติปัญญาผู้มีอิทหารพ่ายนั้นหามิได้เกรงแต่พระเจ้ามนเทียรทอง จะไม่โปรดให้ไปเฝ้าถึงพลัยพลา แม้นเป็นดังนั้นเราจะคิดอ่านว่ากล่าวไปเฝ้าให้ถึงที่เสด็จออก ในท่ามกลางเสนาข้าทหารทั้งปวงจงได้ ถึงพระเจ้ามนเทียรทองและทแกล้วทหารทั้งปวงจะคิดทำร้ายประการใด เราคงจะสู้รบจนสิ้นชีวิต จะสำแดงความกล้าให้ปรากฏเป็นเกียรติยศไว้ในแผ่นดินให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่ทแกล้วทหารสืบไปภายหน้า แต่ตัวเราจะเปรียบดังอสรพิษ จำจะซ่อนรักษาเขี้ยวของตัวไปด้วย คิดแล้วจึงให้ช่างเอาเสื้ออย่างดีสองตัว มาแหวะริมไหล่ข้างหน้าทั้งซ้ายขวา แต่พอสอดดายลงได้ แล้วก็ใส่เสื้อซ้อนเข้าทั้งสองตัวเป็นสองชั้น เอาดายสอดลงตามแผลเสื้อที่แหวะไว้นั้น จึงเอาผ้าชมพูขลิบทองโพกศีรษะ ไว้ชายผ้าให้ยาวปกไหล่ทั้งสองข้างมิดแผล แล้วลองก้มกรายดูเห็นแนบเนียนดีมิได้ขัดขวาง จึงถอดเสื้อออกให้ช่างเย็บตรึงผักดายกับเสื้อเข้าไว้ให้มั่นคง

ครั้นเวลาเช้าสมิงนครอินทร์ก็อาบน้ำชำระกาย เสพโภชนาหารแล้วก็แต่งตัวนุ่งผ้าใส่เสื้อโพกผ้าซึ่งจัดไว้นั้น และทาแป้งหอมน้ำมันหอมอันประกอบวิทยาคม ใส่แหวนประดับพลอยเนาวรัตน์เก้ายอดทั้งสองก้อย แต่งเครื่องครบตามยศศักดินายทหารเอก แล้วนมัสการคุณพระรัตนตรัย ระลึกถึงคุณบิดามารดา พระมหากษัตริย์และเทพยดาทั้งปวงเสร็จแล้ว ก็เข้ามากราบถวายบังคมลาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็ตรัสอำนวยชัยให้ว่า ไปจงดีเถิดอย่าได้มีอันตราย สมิงนครอินทร์รับพระพรใส่เกล้าแล้วก็กราบถวายบังคมลามาลงเรือพลากยาง บรรจุทหารร่วมใจที่กล้าแข็งเด็ดเดี่ยวคนมีเครื่อง

TBDC 26/05/2563

ศาตราวุธครบมือพร้อม จึงให้พลทหารถือกระเชียงขึ้นไปถึงหน้าค่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง แล้วจึงลอยลำอยู่กลางน้ำขุนนางพม่าซึ่งรับสั่งให้คอยดูอยู่นั้น ครั้นเห็นสมิงนครอินท์มาแล้ว ก็เอาเนื้อความเข้ากราบทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งก็คิดพระทัยนัก จึงเสด็จออกพร้อมด้วยเสนาบดี นายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก จึงตรัสสั่งขุนนางฝ่ายทหารผู้หนึ่ง ให้ลงมาเชิญสมิงนครอินท์ขึ้นไปเฝ้า สมิงนครอินท์ได้ฟังก็คิดใจมิได้ครั่นคร้าม ดูท่าทางที่จะหนีจะไล่ เสร็จแล้วจึงสั่งทหารทั้งปวงว่า ถ้าเราขึ้นไปเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องไม่มีอันตรายก็แล้วไป แม้เกิดเหตุการณ์ได้ยินเสียงเราร้องเรียก แล้วจงขึ้นไปช่วยให้ทันที ท่านทั้งปวงอย่าประมาทจงเตรียมตัวไว้ให้พร้อม สั่งแล้วสมิงนครอินท์ก็ขึ้นไปเฝ้า กราบถวายบังคมพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็โปรดให้สมิงนครอินท์นั่งที่เสมอมันนันทะมิตร แล้วทอดพระเนตรดูสมิงนครอินท์ ทรัสว่าสมิงนครอินท์นี้รูปงามสมควรเป็นทหาร มีลักษณะสัตย์ซื่อหาผู้เสมอเป็นอันยาก จึงทรงพระดำริว่า เราจะลองสมิงนครอินท์ดูให้เห็นว่า น้ำใจจะองอาจกล้าหาญจริงหรือ ๆ จะสะทกสะท้านประการใด จึงตรัสว่าตัวท่านเป็นทหารเอกอยู่ในสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็ทำสงครามมากับเราเป็นมหายุทธนาการใหญ่หลวง ท่านเป็นพระราชพาหนะเปรียบดังพระยาช้างสารมีฝีงา เรานี้อุปมาดังพระยาราชสีห์อันเป็นเจ้าฝูงสัตว์ทั้งสิ้น ยังคิดท่านตกเข้ามาในเงื้อมมือเรา ก็เปรียบประดุจช้างสารนั้นหาฝีงามิได้ เราจะให้จับฆ่าเสียท่านจะคิดประการใด

สมิงนครอินท์ได้ฟังพระเจ้ามนเทียรทองตรัสดังนั้น จะได้สะดุ้งตกใจ

หามิได้ จึงทูลว่าซึ่งพระองค์ตรัสมานี้ก็ควรอยู่ แต่ข้าพเจ้าเมื่อทำสงครามเป็นเสนายุทธโยธายุทธ ก็ทำอาการดังพระยาช้างสารมีผงาเป็นอาวุธ ถ้าอาสาพระมหากษัตริย์จะเอาชัยชนะแต่ตัวแล้ว ก็ละทำนองพระยาช้างนั้นเสีย ทำการอาสาคุกดังเสืออันจับสัตว์กินเป็นภักษา ย่อมซ่อนเล็บซ่อนเขี้ยวของตัวไว้ มิให้สัตว์ทั้งปวงสงสัย ซึ่งพระองค์ตรัสว่าจะให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียนั้นเป็นความอยาก เพราะยังไม่ทรงเห็นกำลังเสือตัวประเสริฐ ถ้าข้าพเจ้าทำใจใหญ่ถือตัวอยากหาญแล้ว จะปลงพระชนม์พระองค์เสียยังนักก็จะได้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้น ก็แย้มพระสรวลจะได้ทรงพระโกรธหามิได้ จึงตรัสว่าท่านอวดอ้างว่าจะฆ่าเราได้นั้นคือจะทำประการใด สมิงนครอินท์จึงกราบถวายบังคมแล้วก็นั่งตั้งตัวตรงขึ้น สองมือไขว้ชักดาบออกจากเสือทั้งสองเล่ม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องและเสนาบดีทหารทั้งปวงเห็นดังนั้นก็ตกตะลึงไป สมิงนครอินท์เห็นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องตกพระทัย พระพักตร์เผือดไป จึงวางดาบลงกราบถวายบังคมแล้วทูลว่า พระองค์อย่าสะดุ้งตกพระทัยเลย ข้าพเจ้าเป็นทหารจะคิดล้างชีวิตพระองค์ผู้เป็นพระมหากษัตริย์ทรงแผ่นดินนั้นหามิได้ ถ้าข้าพเจ้าคิดร้ายต่อพระองค์แล้ว เมื่อข้าพเจ้าลอยเข้ามาถึงที่พระบรรทมนั้น จะทำอันตรายแก่พระองค์เสีย นี่ข้าพเจ้ามิได้คิด

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็คลายพระทัย จึงตรัสสรรเสริญสมิงนครอินท์ว่า พระเจ้าแผ่นดินองค์ใด ได้สมิงนครอินท์ไว้คุ้มครองดังได้ดวงแก้วอันหาค่าเปรียบมิได้ แล้วถอดพระอำมรงค์ปทุมราชอันมีราคาด้วยเครื่องม้าทองคำสำรับหนึ่ง พระราชทานให้แก่สมิงนครอินท์ ๆ ได้รับพระราชทานแล้วก็กราบ

ถวายยังคมลา ลงเรือพร้อมด้วยทหารกลับมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลความซึ่งเข้าไปเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง และได้รับพระราชทานสิ่งของทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็มีพระทัยชื่นชมยินดีด้วยเจ้าสมิงนครอินท์ยิ่งนัก

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นสมิงนครอินท์กลับไปแล้ว จึงตรัสสั่งแก่เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ครั้งนี้ศึกเราก็เสียทีแก่มอญด้วยนายทัพนายกองทั้งปวงมิได้ระวังตรวจตรา ละให้ข้าศึกปลอมเข้ามาถึงตัวเราได้ฉะนี้ ครั้นจะมิเอาโทษนายทัพนายกองทั้งปวงนี้เล่า แม้นจะส่งทัพไปที่ไหนจะเป็นขบวนป้องกันทัพมอญได้ แต่ถึงเป็นปกติอยู่ฉะนี้ ยังให้ข้าศึกลอบเข้ามาทำร้ายได้ ขนาดนี้โทษคนทั้งปวงก็ถึงตายอยู่แล้ว เสนาบดีนายทัพนายกองจะคิดประการใด เสนาบดีนายทัพนายกองจึงกราบทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้าทั้งปวงนี้ ประมาทให้ข้าศึกแปลกปลอมเข้ามาได้นั้น โทษข้าพเจ้าทั้งปวงถึงตายอยู่แล้ว แต่จะขอทำการแก้ตัวครั้งหนึ่งก่อน ถ้าพระองค์จะส่งทัพไปข้าพเจ้าทั้งปวงจะขอรับอาสาป้องกันพระองค์ไป มิให้เป็นอันตรายประการใดได้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็พระราชทานโทษให้ จึงตรัสสั่งนายทัพนายกองทั้งปวง ให้จัดแจงพลทหารตระเตรียมไว้พร้อม แล้วทำให้กิตติศัพท์ไปถึงกองทัพมอญ คุมหนึ่งจะเข้าหักค่ายปล้นค่าย แล้วให้ผูกรูปหุ่นถือเครื่องศาตราวุธประจำด้านไว้ทุกค่าย ครั้นเวลาพลบค่ำก็ให้ก่อกองเพลิงรายเป็นสำคัญ ถึงเวลาประมาณยามเศษเราจะยกส่งทัพไป เสนาบดีนายทัพนาย

กองทั้งปวง ก็จัดแจงพลทหารกระทำตามคำสั่งทุกประการ ครั้นถึงเวลายามเศษ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ล่าทัพไป

ฝ่ายกองทัพสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชมิได้รู้กล คิดว่าพม่าจะเข้าหักค่าย จึงให้ทหารทั้งปวงตระเตรียมตรวจตรารักษามั่นคงอยู่ หาสังเกตว่าพม่าจะล่าทัพไปไม่ ครั้นเวลาเช้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่า พระเจ้ามนเทียรทองยกพลทหารล่าทัพไปแล้ว จึงสั่งสมิงอังวะมังคี สมิงพระตะเบิด สมิงสามแหลก สมิงสามพราย สมิงอุยากอง ให้นายยกทหารติดตามพระเจ้ามนเทียรทองไป แล้วพระองค์ก็ยกพลทหารกลับมายังกรุงหงสาวดี

ฝ่ายสมิงพระตะเบิดและนายทัพนายกองมอญทั้งปวง ก็ติดตามพระเจ้ามนเทียรทองไปจนสุดแดนก็มิได้ทัน จับได้แต่ผู้คนช้างม้าซึ่งเลอยล้าอยู่นั้น แล้วยกกลับมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ณ กรุงหงสาวดี

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นเสด็จกลับมาถึงกรุงอังวะแล้วก็ทรงพระวิตกว่า เรายกลงไปตีเอาเมืองหงสาวดีเป็นหลายครั้งไม่ได้ท่วงทีเลย รี้พลล้มตายมากนัก และขัดด้วยเสบียงอาหารต้องเลิกทัพกลับมาทุกครั้ง ๆ นี้จะให้เกณฑ์ทหารลงไปเมืองปรวนทำนาตั้งยุ้งฉางไว้ ได้อาหารมากแล้วต่อรุ่งขึ้นปีใหม่จึงจะยกลงไปตีเมืองหงสาวดี ทรงพระดำริดังนั้นแล้วก็ตรัสสั่งให้มังนันทะมิตเป็นแม่ทัพ คุมพลหมื่นหนึ่งลงมาบรรจบด้วยเจ้าเมืองปรวน ทำนาตระเตรียมเสบียงอาหารไว้ตามกำหนด ครั้นเข้าปีใหม่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ให้บำรุงช้างม้ารี้พล และเกณฑ์หัวเมืองขึ้นทั้งปวงได้คนยี่สิบ

แสน ช้างหมื่นหนึ่ง ม้าสองหมื่น ยกลงมาทัง ณ เมืองปรวน จะยกลงมา กรุงหงสาวดี

ฝ่ายเจ้าเมืองเตวะทัดต่อแดนกับเมืองปรวน ซึ่งขึ้นแก่กรุงหงสาวดีได้แจ้งแล้ว จึงแต่งหนังสือยอกให้ม้าใช้รีบถือลงมายังเสนายดี ณ กรุงหงสาวดี เสนายดีก็นำหนังสือขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งในหนังสือเจ้าเมืองเตวะทัดนั้นแล้ว จึงตรัสปรึกษาด้วยสมิงพ่อเพชร์และเสนายดี ทั้งปวงว่า จะละให้พม่ายกล่วงข้ามแดนลงมามิชอบ ทำเราจะยกทัพขึ้นไปรับไว้แต่ปลายแดนอย่าให้ล่วงลงมาได้ สมิงพ่อเพชร์และเสนายดีทั้งปวงก็เห็นด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้เกณฑ์ทัพ และหัวเมืองทั้งปวงได้คนสิบแสน ช้างเจ็ดพัน ม้าหมื่นหนึ่ง ครั้นได้ศุภฤกษ์อันเป็นมงคลแล้ว พระองค์ก็ยกทัพขึ้นไปจากกรุงหงสาวดี ครั้นไปถึงฝากน้ำซึ่งจะข้ามไปเมืองทะละนั้น สมิงพ่อเพชร์จึงกราบทูลว่า แม่น้ำเมืองทะละนี้ตลอดถึงเมืองปรวน ฝ่ายเมืองปรวนเป็นต้นน้ำ ถ้าพระองค์ข้ามน้ำไปรับทัพพม่า เกรงทัพเรือพม่าจะวกหลังมาเป็นทัพกระหนาบ เห็นจะเสียทีรี้พลยาก ขอให้ทัพหลวงตั้งค่ายมั่นอยู่แต่ฝ่ายฟากข้างนี้ จึงจะรับทัพพม่าได้ถนัด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เห็นด้วย จึงให้ตั้งค่ายมั่นริมน้ำขึ้นไป

ฝ่ายสมิงอุยากองซึ่งอยู่รักษาเมืองทะละนั้น ก็ข้ามมาเฝ้าสมเด็จพระราชาธิราช ณ ค่ายหลวงซึ่งตั้งอยู่นั้น สมิงพ่อเพชร์จึงกราบทูลว่า เมืองทะละซึ่งสมิงอุยากองรักษานั้นอยู่ฟากโน้น พม่ายกมาครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก เป็นทัพกษัตริย์มีกำลัง ข้าพเจ้าเห็นว่าจะรบทัดทานมิได้ ขอให้เลิก

ครอบครัวในเมืองทะละมาไว้ฟากข้างนี้จะควร สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีทั้งปวง ๆ ก็เห็นด้วยสมิงพ่อเพชร์ แต่สมิงชัยรายนั้นกราบทูลว่า เมืองทะละเป็นเมืองใหญ่ ครั้นจะให้เลิกเสียนั้น ฝ่ายครอบครัวในเมืองต้องอพยพทำระส่ำระสายนัก เมืองทะละไกลกันกับพระเจ้าอยู่หัวฟากแม่น้ำหนึ่งก็จริง ถึงจะรับมือยู่ที่เดียวก็ดี แต่ข้าพเจ้าเห็นพอจะต้านทานไว้สักวันหนึ่งสองวันได้ กว่าทัพหลวงจะคิดอ่านแก้ไขอุดหนุนไปช่วยทัพ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังสมิงชัยรายทูลดังนั้น ก็ผันพระพักตร์มาตรัสหารือสมิงอุยากอง ๆ เห็นเมืองทะละก็รับรักษาได้ตามคำสมิงชัยรายทูลนั้น สมเด็จพระราชาธิราช จึงสั่งให้ทัพสมิงชัยรายข้ามไปช่วยสมิงอุยากองรักษาเมืองทะละ

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องซึ่งยกมาตั้งอยู่ ณ เมืองปรวนให้จัด ช้างม้าไพร่พลเสบียงอาหารเสร็จแล้วก็ยกลงมา ครั้นถึงเมืองทะละจึงสั่งให้นายทัพนายกองทั้งปวงเข้าระดมตีเมืองทะละ สมิงชัยรายสมิงอุยากองก็รบต้านทานเป็นสามารถ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเสด็จมายืนช้างพระที่นั่งสั่งให้ทแกล้วทหารหักเอาเมืองทะละจงได้ ฝ่ายทหารพม่าก็หักเอาเมืองทะละได้ สมิงอุยากองนั้นต้องอาวุธตายในที่รบ ทหารจับได้สมิงชัยรายกับทหารร้อยหนึ่ง ม้าร้อยหนึ่ง เอาไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ ก็ให้ทหารคุมตัวสมิงชัยรายและทหารมอญทั้งปวงไว้

ฝ่ายทหารสมิงชัยรายซึ่งเหลือนั้น และชาวเมืองทั้งปวงก็แตกข้ามน้ำมา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ยินเสียงอื้ออึงดังนั้นก็เสด็จออกทอดพระเนตร เห็นคนแตกข้ามน้ำมาแต่เมืองทะละก็ทรงพระโกรธ จึงตรัสสั่งทแกล้ว

ทหารให้เอาเรือออกไปแทงคน ซึ่งข้ามน้ำแตกมานั้นเสียงสิ้น อำมาตย์ ทินมณีกรอดจึงทูลทัดทานเปรียบเทียบว่า เมืองทะละนั้น สมิงชื่อพราย สมิงอุยากอง กรายทลอาสารับป้องกันไว้ แต่ไพร่พลทแกล้วทหารทั้งปวง จะได้รับอาสาด้วยหามิได้ พระองค์ทรงพระโกรธแก่หมู่ข้าศึกและจะเอาเพลงเผาพระราชมนเทียรเสียนั่นมิชอบ ข้าพเจ้าขอพระราชทานโทษคนเหล่านั้นไว้ทำราชการสนองพระเดชพระคุณสืบไป สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงพระราชทานโทษให้แก่อำมาตย์ทินมณีกรอด

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้เมืองทะละแล้ว ก็ยกทัพหลวงเข้าตั้งอยู่ในเมืองทะละ จึงให้ทัพหน้าตั้งค่ายเหนือน้ำนอกเมืองรมผึ่งรายขึ้นไป ฝ่ายทัพเรือเสบียงพม่าซึ่งจะลงมาส่งแต่เมืองปรวนนั้นยังมาไม่ถึง ทัพมอญกับทัพพม่าตั้งค่ายคนละฟากน้ำรั้งรอกันอยู่

ขณะนั้นพลายสิงหนารายน์ พลายชนะเพชรมีน้ำมันหน้าหลังเวลาเช้าหมอควานเอาลงน้ำล่ายหน้าไป เห็นช้างม้าฝ่ายทัพพม่าออกเล่นระเริงหน้าค่าย ได้ยินเสียงคนโห่ร้องดังนั้น ก็คำรนมันลำพองพุ่งขึ้น นายช้างเอาไว้มิอยู่พาหมอควานข้ามน้ำไป ไล่แทงช้างหน้าค่ายพม่าแตกวุ่นวายขึ้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งดังนั้น ก็เสด็จออกมาเร่งให้ผูกพลายประกายมาศ และช้างชนะงาทั้งปวงข้ามตามไปช่วยเป็นอันมาก ฝ่ายทัพพม่าทั้งปวงมิทันรู้ตัวก็ตกใจวุ่นวายเป็นอลหม่าน พากันแตกหนีเข้าหาทัพหลวงในเมืองทะละสิ้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นทัพพม่าแตกหนีไปเมืองทะละดังนั้นก็ดีพระทัย จึงสั่งให้สมิงยังวะมังคีทัพหนึ่ง สมิงพระรามทัพหนึ่ง สมิงราชสงครามทัพหนึ่ง สมิงนครอินท์ทัพหนึ่ง สมิงสามปรายทัพหนึ่ง ห้าทัพ

เป็นคนห้าหมื่น ยกทัพไปตั้งค่ายแล้วลงรอชักกันไว้ แล้วให้ทำสพานเรือข้ามแม่น้ำเดินถึงกัน นายทัพทั้งห้าก็ยกไปกระทำการตามรับสั่ง

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ก็ให้ยกช้างม้ารพลเข้าหักค่ายสมิงอังวะมังครี สมิงพระราม สมิงราชสงคราม สมิงนครอินท์ สมิงสามปราย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็ขับพลให้ล่วงข้ามไปช่วยได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ ไพร่พลพม่าล้มตายเป็นอันมาก พม่าหักค่ายมิได้ก็ถอยเข้าในเมืองทะละ

ฝ่ายอำมาตย์ทันมณีกรอกทูลว่า ทัพพม่าครั้งนี้เสียทีอยู่แล้ว ขอให้แต่งกองทัพขึ้นไปสกัดเรือลำเลียง ซึ่งพม่าจะลงมาส่งกันแต่เมืองปรวนนั้นอย่าให้ลงมาได้ ถ้าพม่าขาดเสียงเมื่อไรแล้วก็จะได้ชัยชนะฝ่ายเดียว พระเจ้ามนเทียรทองก็จะอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ ถ้าพระองค์ทรงเห็นด้วยข้าพเจ้าแล้ว ศึกพม่าก็จะต้องเสียให้ขาดในครั้งนี้ อันสมิงชัพรายและสมิงอยากองนั้น แม้มิตายก็จะได้ตัวคืนมาเป็นมั่นคง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นด้วย จึงแต่งนายทัพนายกองให้ยกขึ้นไปทั้งบกและเรือ คอยสกัดเรือลำเลียงพม่าซึ่งจะลงมาแต่เมืองปรวน ฝ่ายพม่ามิได้รู้กล่องเรือเสบียงลงมา กองทัพมอญก็ออกสกัดตีเกยเอาเสบียงและเรือได้ กองทัพพม่าก็ขัดสนข้าวปลาอาหารอดโรยลง เมื่อแรกจะลงมาทำการเมืองหงสาวดีนั้น หมายเสบียงอาหารเมืองปรวนเป็นกำลัง ยังมิมอญก็สกัดเสียส่งมิได้ขัดสนลง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงทรงพระดำริว่า แต่เราทำสงครามด้วยพระเจ้าราชาธิราชมาเป็นหลายครั้งแล้ว หมายจะเอาชัยชนะก็มิได้ ฝ่ายกองทัพมอญก็รบพุ่งต้านทานเป็นสามารถ ถึงจะได้เมืองทะละเล่า ก็เสีย

พลทแกล้วทหารเป็นอันมาก มาดว่าจะได้เมืองหงสาวดีนั่นกด ก็จะมีแต่เกียรติยศปรากฏไปในแผ่นดินเท่านั้น ใช่จะพากายออกจากวัฏสงสารภพนี้หาไม่ เวรานุเวรก็จะให้เวียนอยู่ในสงสารจักรนับชาติมิได้ ทรงพระดำริฉะนี้แล้ว ก็เหนื่อยหน่ายพระทัยในสงคราม จึงตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวง ถุจทรงพระดำรินั้นทุกประการ เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วย

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงให้แต่งพระราชสาส์น และจัดเครื่องราชบรรณาการโดยสมควร ให้มังนันทะมิตเสนาบดีเป็นผู้จำทูลพระราชสาส์น นำเครื่องมงคลราชบรรณาการไปถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช มังนันทะมิตก็กราบถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการมากับด้วยข่าวไพร่ ครั้นถึงแจ้งความแก่ทหารผู้รักษาประตูค่าย ๆ ก็ยอกส่งเข้าไปให้กราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ได้แจ้งแล้วจึงโปรดให้รับเข้ามา มังนันทะมิตก็เข้ามากราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ถวายพระราชสาส์นและเครื่องบรรณาการของพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงโปรดให้อาลักษณ์อ่าน ในพระราชสาส์นนั้นว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ขอเรียนทางพระราชไมตรีมาถึงสมเด็จพระเชษฐาธิราชผู้ดำรงพิภพหงสาวดี ด้วยเราพี่น้องทั้งสองมีความปรารถนาเพื่อจะเป็นใหญ่ ให้เกียรติยศปรากฏไปในประเทศราชอาณาทั้งปวง จึงมากระทำยุทธนาการสงครามด้วยกันทั้งนี้ แต่กรุงหงสาวดีกับกรุงรัตนบุระอังวะทำศึกกันมาก็หลายครั้งแล้ว ถ้อยทีก็มีชัยชนะต่างเสียรพลช้างม้าทแกล้วทหารด้วยกันทั้งสองฝ่าย อนึ่งสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรก็ได้ความเดือดร้อนเป็นอันมาก ถึงมาดว่าสมเด็จพระเจ้า

พระไกรกรุงอังวะ ข้าพเจ้าจะไกรกรุงหงสาวดีเล่า ก็จะมีแต่เกียรติยศปรากฏในอิทธิโลกเท่านั้น และชนมายุเราทั้งสองจะยืนอยู่ชั่วกัลปาวสานก็หามิได้ คงจะอยู่ในอำนาจพระยามัจจุราช โดยกำหนดอายุขัยเหมือนกันเห็นหาต้องการไม่ ซึ่งจะมาถือทิฐิด้วยชัตติยมานะต่อกันฉะนี้ ก็จะเป็นเวรผูกพันไปดังเงาติดตามกายทุกอิริยาบถ หาประโยชน์มิได้ อันจะขับเคี่ยวสงครามกัน ให้เสียรพลทแกล้วทหารล้มตายฉิบหายฉะนี้ ก็เป็นทิฏฐิเทียนแก่เทพามนุษย์ผู้มีปัญญาทั้งปวง ดูเราพี่น้องทั้งสองทำการไปสู่อบายภูมิ ขอสมเด็จพระเจ้าพี่จงทรงพระดำริดูเถิด และยังตัวข้าพเจ้ามิได้มีความวิหิงสาพยาบาทแล้ว คิดจะใคร่ให้แผ่นดินกรุงหงสาวดีกับแผ่นดินกรุงรัตนบุระอังวะ เป็นสุวรรณปัถพีเดียวกัน ให้เป็นที่ไปมาค้าขายถึงกันดังแต่ก่อน เราทั้งสองจะร่วมเศวตฉัตร์ กระทำสัตย์เลิกสงครามละความพยาบาทนั้นเสีย ให้ไพร่ฟ้าประชาราษฎรสมณชีพราหมณ์อยู่เย็นเป็นสุข ตามโบราณราชประเพณีสืบไป หนึ่งสมิงชุยากองนั้นก็ตายในทรบ ยังรอดอยู่แต่สมิงชีพราย ข้าพเจ้าก็จะส่งมาถวายสมเด็จพระเจ้าพี่ อย่าได้ทรงพระวิตกเลย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้ว ก็ทรงพระดำริว่าครั้งนี้สมคำอำมาตย์ทินมณีกรอด ซึ่งทูลไว้นั้นทุกประการ จึงทอดพระเนตรดูหน้าอำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ ก็ก้มหน้าเสีย แล้วทอดพระเนตรดูหน้าสมิงพ่อเพชร์เล่า สมิงพ่อเพชร์ก็ก้มหน้าเสียเหมือนกัน พระองค์ก็แจ้งในพระทัยว่า สมิงพ่อเพชร์และอำมาตย์ทินมณีกรอดนั้น มียอมเป็นไมตรี จึงให้แต่งพระราชสาส์นนั้น และจัดเครื่องราชบรรณาการตอบโดยสมควร ส่งให้ผู้ถือหนังสือกลับไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง มังนันทะมิตก็

ถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นนั้นตอบและเครื่องราชบรรณาการกลับไป ครั้นแล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จเข้าข้างใน

ขณะนั้นนางเมียชุนเครือ เมียสคุ้งมอดบุตรสาวสมิงชีพราย ซึ่งเป็นพระสนมเอกทั้งสองนั้น ครั้นรู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวมิได้รับเบ็นไมตรีแก่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็เป็นทุกข์ถึงบิดา จึงเข้ามากอดผ้าพระยาทซ้ายขวาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช แล้วร้องไห้ทูลอ้อนวอนว่า บิดาข้าพเจ้าทั้งสองตกอยู่ในเงื้อมมือข้าศึก จะร้ายดีประการใดมิได้แจ้ง ขอพระองค์จงรับเบ็นไมตรีด้วยพระเจ้ามนเทียรทองเถิด จึงจะได้สมิงชีพรายบิดาข้าพเจ้าทั้งสองคนมา อนึ่งแม้หากการสงครามมิได้แล้ว ไพร่ฟ้าประชารายฎรจะได้อยู่เย็นเป็นสุข

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังกระลึกถึงความหลง มีพระทัยสงสารนางสนมทั้งสองและสมิงชีพราย จึงตรัสว่าเราจะหารือสมิงพ่อเพชรและอำมาตย์ทินมณีกรอดก่อน ด้วยเขาเบ็นผู้ใหญ่จะทำตามลำพังนั้นมิได้ นางสนมทั้งสองก็แสร้งทำร้องไห้ ทูลรำพันวิงวอนไปต่าง ๆ แล้วก็ชวนกันอยู่งานนวดพระยาทถวายทั้งสองคน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็มีพระทัยอ่อนลง ๆ ด้วยเบ็นเวลากลางคืน ทรงพระปรานีแก่นางทั้งสองยิ่งนัก จึงตรัสถามนางทั้งสองลองใจนางผู้พี่ก่อนว่า รักพ่อมากหรือรักผัวมาก คุณพ่อกับคุณผัวใครจะยิ่งกว่ากัน นางเมียชุนเครือผู้พี่จึงทูลว่า อันพระคุณของบิดาซึ่งยังตนให้บังเกิด และได้อุปถัมภ์บำรุงมานั้นก็มีมาก ซึ่งพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดปลูกเลี้ยง ให้ยศศักดิ์ศฤงคารแก่ข้าพเจ้านั้น ก็มีพระคุณยิ่งนักหาที่สุดมิได้ แต่ยังมิเท่าถึงคุณบิดา อันความรักนั้นข้าพเจ้าก็รักเสมอกัน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็เห็นว่านางผู้พูดโดยสัตย์ซื่อไม่แง่งอน จึงตรัสถามนางเมียสุดังมอดผู้น้อง ๆ แกล้งทำเอออนอายมิใคร่จะพูดได้ ครั้นตรัสซักถามซ้ำเข้าก็พูดว่าอันคุณของยิดานั้นมาก เพราะมีคุณเย็นเป็นต้น พระคุณของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งปกแผ่คุ้มครองให้อยู่สุขทุกวันนี้ ก็มีมากหาที่สุดมิได้ แต่พระคุณทั้งสองนั้นต่างกัน อุปมาดังทองนพคุณและแก้วมณี ซึ่งว่าคุณยิดา และพระคุณของพระองค์มากน้อยหนักเบากว่ากันนั้น ข้าพเจ้าปัญญาน้อยไม่เห็นตัวชั่งมิได้ แต่ความรักข้าพเจ้าก็รักมากเสมอกันทั้งสองแต่อาการนั้นต่างกัน รักยิดาอย่างหนึ่ง รักฝ่าพระยาทพระเจ้าอยู่หัวอย่างหนึ่ง เปรียบประดุจของเก่าและของใหม่

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ชอบพระทัย แย้มพระสรวลตรัสว่าพี่เท่าน้องคม น้องแหลมพี่บาน พี่เหมือนช้าง น้องเหมือนม้าเดินเท้าเร็วกว่ากัน จึงโปรดให้เมียสุดังมอดผู้น้องอยู่งานรับราชการยามสอง ให้เมียชุนเครือผู้พี่รับราชการยามสาม นางน้องชั้นเชิงแยบคายว่องไวทำราชการโปรดมากกว่าพี่ ได้รับพระราชทานรางวัลเนือง ๆ มิใคร่จะขาดคน นางผู้พี่นานนาน ๆ จะได้รับพระราชทานรางวัลแต่ละครั้ง ครั้นเวลาเช้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จออก จึงตรัสสั่งแก่สมิงพ่อเพชรอำมาตย์ทินมณีกรอกว่า คนนี้บุตรสมิงชัยรายเข้ามาร้องไห้อ้อนวอน จะขอให้เป็นไมตรีด้วยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องหวังจะให้ได้ตัวยิดาคืนมา อนึ่งว่าการสงครามไม่มีแล้ว ไพร่ฟ้าประชาราษฎรจะอยู่เย็นเป็นสุขทั่วกัน ท่านทั้งสองจะเห็นเป็นประการใด สมิงพ่อเพชรอำมาตย์ทินมณีกรอกรู้ว่า ลมสลาตันข้างในพักกล้าเสียแล้ว จะชักใยกางขึ้น ก็กลัวขาดเห็นจะทานลมมิได้ ชำเลือง

ดูหน้ากันยิ้มอยู่ในที จึงทูลว่า พระองค์จะตรัสปรึกษาด้วยการสงครามประการใด ซึ่งจะเอาชัยชนะนั้น ข้าพเจ้าทั้งสองจะกราบทูลถวายได้ตามสติปัญญา แต่พระองค์จะเอาคำสตรีมาตรัสปรึกษาด้วยนั้น ข้าพเจ้าทั้งสองจนใจอยู่ไม่รู้ที่จะคิดทูลประการใดได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น ก็แย้มพระสรวลเสด็จเข้าข้างใน

ฝ่ายมังนันทะมิตผู้ถือหนังสือนั้นก็นำพระราชสาส์นนั้นและเครื่องราชบรรณาการตอบของพระเจ้าราชาธิราช ไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ จึงสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้าราชาธิราชตอบมาถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องผู้เป็นกษัตริย์อันประเสริฐ ด้วยเราได้แจ้งในพระราชสาส์นน้องเราซึ่งมีมานั้นแล้ว อันจะทำสัตย์ต่อกันบัดนี้ไม่ได้ ด้วยน้องเรายกพลทหารมาตีเอาเมืองทะละได้กิตติศัพท์ก็เลื่องลือไปในนา ๆ ประเทศทั้งปวง เราได้ความอัปมาณเสียเกียรติยศยิ่งนัก เมื่อใดเรายกขึ้นไปตีเมืองปรวนตอบแทนได้บ้าง สมความคิดแล้ว จึงจะสิ้นความอัปยศลบล้างกัน ซึ่งสมิงชีพรายนั้นก็มิใช่ชายชาติทหาร ทำสงครามแพ้แก่ข้าศึกโทษถึงตายอยู่เอง ถึงมาดว่าน้องเราส่งคืนมาก็หาต้องการไม่

ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในพระราชสาส์นแล้ว จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีทั้งปวงว่า พระเจ้าราชาธิราชมิยอมกระทำสัตย์ด้วยเรา ท่านทั้งปวงจะคิดประการใด มังนันทะมิตจึงทูลว่า ครั้งนี้เสบียงอาหารกำลังรพลฝ่ายเราก็ถอยลงแล้ว ครั้นจะล่าทัพหนีไปทางเรือเล่า ก็ขัดสนด้วยมอญลงเรือปักกันขวางไว้ ครั้นจะหนีไปทางบกกองทัพมอญรู้ก็จะยกออกก้าวสกดโจมตี เห็นจะบอบช้ำลำบากนักจะตั้งอยู่สู้รบนานไปก็มิได้ ข้าพเจ้าคิดว่าจะ

TUDC 29/05/2563

ให้มีพระราชสาส์นไปว่าวอนอีกครั้งหนึ่ง อุปมาดังว่ายน้ำเข้าหาจรเข้ แม้นจรเข้มิการุณแล้วจึงคิดผ่อนปรนต่อไป อุบายของข้าพเจ้ายังมีอีกอย่างหนึ่งด้วยสมิงชีพรายที่ทหารจับได้ไว้นั้น ข้าพเจ้าแจ้งว่ามีบุตรีสาวสองคน ผู้พี่ชื่อเม้ยซุนเครือน้องชื่อเม้ยสดุ้งมอด เป็นพระสนมเอกพระเจ้าราชาธิราชโปรดปรานมาก ถ้าพระองค์ให้มีพระราชสาส์นไปว่ากล่าวอีกครั้งนี้ พระเจ้าราชาธิราชมิรับ ข้าพเจ้าจะแต่งกลล่อลวง ให้สมิงชีพรายมีหนังสือลับไปถึงบุตรีสาว ให้นางสนมทั้งสองคิดอ่านทูลอ้อนวอนพระเจ้าราชาธิราชให้ยอมรับกระทำสัตย์ด้วยพระองค์ให้จงได้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นด้วยจึงให้แต่งพระราชสาส์นตอบอีกครั้งหนึ่ง ให้มังนันทะมิตนำไป มังนันทะมิตก็ถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นไปถวายพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นฉบับสองนั้นว่า สมเด็จพระเชษฐาธิราชเป็นกษัตราธิราชอันประเสริฐ ประกอบด้วยกฤษดาธิการอันใหญ่หลวงยิ่งนัก ซึ่งจะทรงพระพิโรธด้วยเวรจิตพยาบาทอยู่นั้นหาควรไม่ อันการสงครามดุจหนึ่งน้ำในพระมหาสมุทร ย่อมไหลขึ้นและลงอยู่มิได้ขาด ครั้งเมื่อพระเชษฐาธิราชให้ยกกองทัพขึ้นไปตีเมืองตะแคงนั้น ก็ได้เมืองตะแคง และได้ตะละเจ้าเปฟ้าผู้เป็นพระราชธิดาเรากับมังกำมุนีไป จนมังกำมุนีตาย ณ เมืองพะสิมนั้น เราก็มีความอัปยศเหมือนกัน และเมืองทะละนี้เป็นแต่เสนาบดี หรือจะอาจรับทัพกษัตริย์อันประกอบไปด้วยรี้พลมากได้ ซึ่งพระเชษฐาธิราชกับเรากระทำการยุทธนาการสงครามด้วยกันนั้น ก็ย่อมมีแพ้และชนะเหมือนกัน จะมาข้องอยู่ด้วยขัตติยมานะและเวรจิตดังนี้ ก็จะพากันไปสู่ทุกข์คติภูมิเสียเปล่าเห็นหาประโยชน์

ไม่ บ่วยการกองกุศล ซึ่งจะกระทำสถาปนาบำรุงพระพุทธศาสนานั้นเป็นหลายชั่มาแล้ว พระเชษฐาเจ้าก็มีพระปรีชาญาณอันยิ่ง จงทรงพระราชดำริเถิด อย่าให้เสียทางพระราชไมตรี โดยโบราณราชประเพณีนนเลย

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้วก็อ่อนพระทัยลง จึงได้แต่งพระราชสาส์นตอบ รับเป็นไมตรีด้วยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ส่งให้มังนันทะมิตกลับไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ใจความว่าซึ่งน้องเรามีพระราชสาส์นว่ากล่าวมานั้น เราก็เห็นชอบด้วยแล้ว ยังกันเราจะรับเป็นไมตรีกระทำสัตย์ต่อกัน

ครั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งแล้ว ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงแต่งให้มังเรราชสูคุมตัวสมิงชีพราย และทหารสมิงชีพรายร้อยคน ซึ่งพม่าจับไว้ได้นั้น กับม้าร้อยม้า เครื่องม้าคร่ำทองสิบสำรับ กับครอบครัวในเมืองทะละมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็โปรดให้มังเรราชสูขึ้นเฝ้า เคียงกันกับสมิงพ่อเพชร์ จึงให้มังเรราชสูกระทำสัตย์ถวายต่อหน้าพระที่นั่ง แล้วก็ให้พระราชทานเครื่องอุปโภคแก่มังเรราชสูเป็นอันมาก จึงแต่งช้างสามสิบช้างผูกเครื่องคร่ำทองสามสิบสำรับ ให้สมิงพระตะเบิดนำไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องด้วยมังเรราชสู สมิงพระตะเบิดกับมังเรราชสู ก็ถวายบังคมลาคุมช้างไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแล้วกราบทูลความทุกประการ

ครั้นพระเจ้ามนเทียรทองแจ้งแล้วก็ดีพระทัย จึงโปรดให้สมิงพระตะเบิดขึ่นเฝ้าหน้ามังเรราชสู ให้สมิงพระตะเบิดกระทำสัตย์ถวายต่อหน้าพระที่นั่ง แล้วพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคแก่สมิงพระตะเบิดเป็นอนมาก จึงตรัสแก่สมิงพระตะเบิดว่า เขาลือว่าท่านคล้องช้างสันทัดดี จงคล้องให้

TUDC 26/05/2563

เราดูสักทีหนึ่งจะได้หรือมิได้ สมิงพระตะเบิดจึงทูลว่า ข้าพเจ้าเคยคล้องแต่ช้างเถื่อน ซึ่งพระองค์จะให้คล้องช้างบ้านนี้หาเคยไม่ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้นก็ยิ้มอยู่ แล้วตรัสว่าท่านมาเผ้าเราครั้งนี้ เรามีความยินดียิ่งนัก ประดุจดังเราได้พบกับพระเชษฐาธิราชเจ้าก็เหมือนกัน แล้วพระองค์จึงกำหนดนัดการ ซึ่งจะทำสัตย์แก่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชนั้น

ฝ่ายสมิงพระตะเบิดก็ถวายบังคมลา กลับมากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ตามพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องกำหนดนัดการ ขณะนั้นฝ่ายมอญกับพม่าก็ไปมาหากันปกติ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็แต่งคนมาให้ปลูกโรงมณฑปใหญ่ ท่ามกลางหว่างค่ายสมิงอังวะมังคริกับเมืองทะละนั้น กระทำเศวตฉัตร์ใหญ่กางกั้นณท่ามกลาง มีอาสาอาสน์ทั้งสอง และเครื่องสูงอย่างกษัตริย์พร้อมเสร็จ ครั้นถึงวันนัดได้ศุภนิมิตรอันเป็นมงคลแล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช และพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็เสด็จพร้อมด้วยพลพยุหเสนา มายังโรงมณฑปซึ่งปลูกไว้นั้น พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองก็เสด็จขึ้นทรงนั่งเหนืออาสาอาสน์ ร่วมพระมหาเศวตฉัตร์ทำสัตยานุสัตย์ต่อกัน ฉะเพาะพระพักตร์พระศรีรัตนตรัย และประกาศแก่เทพยดาฟ้าดินทั้งปวงว่า ตั้งแต่วันนี้ไปเราทั้งสองจะรักษาไมตรี มิได้ทำยุทธนาการแก่กันเป็นอันขาด แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงถวายเศวตฉัตร์คันหนึ่ง บังพระสุริยคันหนึ่ง พระขรรค์สำรับหนึ่ง แก่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ถวายเศวตฉัตร์ บังพระสุริย พระขรรค์ สามสิ่งแก่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเหมือนกัน จึงเอาพระมหามงกุฎและเครื่องประดับพระองค์ทั้งสอง ประสมกันเข้ากระทำฉัตร์ใส่ยอดพระมุเตา แล้วแบ่งเขตแดน

อาณาจักรต่อกัน ฝ่ายทางยกนั้นแต่ภูเขาประตองไปข้างเหนือเป็นแคนพม่า มาข้างใต้เป็นแคนมอญ และทางน้ำนั้นแต่แม่น้ำคาบคา ข้างเหนือเป็นแคนพม่า ข้างใต้เป็นแคนมอญ และบ่อน้ำมันดินนั้นแบ่งกันคนละกง ฝ่ายเหนือได้ข้างพม่า ฝ่ายใต้ได้ข้างมอญ

ครั้นพระเจ้าแผ่นดินทั้งสอง กระทำสัตย์ขึ้นเขตกันแล้ว ก็มพระทัยปราโมทย์สมัครสโมสรภิรมย์ยินดี มาตรว่าแต่ไม้ต้นหนึ่งหญ้าเส้นหนึ่ง ก็มิได้ให้ล่วงเกียของกัน แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็เสด็จกลับเข้าเมืองทะละ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จกลับเข้าค่าย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ทำสงครามด้วยพระเจ้าฝรั่งมังศรีฉะวามาจนถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้หกปี จึงได้ทำสัตย์ต่อกัน ครั้นอยู่มาสามวัน พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ให้เลิกทัพเสด็จกลับไปกรุงอังวะ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ให้เลิกทัพกลับไปกรุงหงสาวดี ครั้งนั้นมอญกับพม่าก็ไปมาค้าขายถึงกันเป็นปกติดีหาอันตรายมิได้ และกรุงรัตนบุระอังวะกับกรุงหงสาวดี ก็อยู่เย็นเป็นสุขด้วยกันทั้งสองฝ่ายหาศึกมิได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้เอาทองนพคุณ ชั่งหนักเท่าพระองค์ไปทำพระพุทธปฏิมากร แล้วจึงเอาพระมหามงกุฎสังวาล พระธำมรงค์ เครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่พระองค์ทรงนั้น ออกกระทำเป็นพุทธบูชา ทรงพระพุทธปฏิมากรฉลองพระองค์ไว้ แล้วก็ให้มีการมหรสพสมโภชเจ็ดวัน ทรงพระราชศรัทธาให้อำนวยทานแก่สมณชีพราหมณ์ ยาจกวณิพกทั้งปวงเป็นอันมาก เมืองหงสาวดีครั้งนั้นประกอบด้วยดุริยางค์ดนตรีเครื่องเล่นเต้นรำทำปรวง เป็นบรมสุขทุกหญิงชาย เป็นนิจการมามิได้ขาด

06/05/2563

อยู่มาวันหนึ่ง พ่อลาวแก่นท้าวจึงทูลถามตะละแม่ท้าวพระชนนีว่าเป็นไฉนข้าพเจ้าจึงไม่เห็นพระมารดาชนเผ้าสมเด็จพระราชบิดา โดยราชประเพณีนั้นด้วยเหตุใด ตะละแม่ท้าวได้ฟังพ่อลาวแก่นท้าวถามดังนั้นก็แค้นพระทัยขึ้นมา ทรงพระกันแสงแล้วตรัสรำพันยอกความ ซึ่งได้ทุกข์ยากแก่พระราชบิดามาแต่หนหลัง และชักเคืองกันกับพระราชบิดาด้วยเรื่องเมียมะนกซึ่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีนั้นทุกประการ จึงตรัสว่าลูกเอ๋ยทุกวันนี้แม่เจ็บใจนักคิดจะกลั้นใจตายเสียวันละร้อยหน อยู่ไปก็ได้ความอัปยศแก่คนทั้งปวง พ่อลาวแก่นท้าวได้ฟังดังนั้น ก็ทรงกันแสงร่ำรักพระมารดา ถ้อยทีถ้อยปรับทุกข์กันทั้งสองพระองค์

อยู่มาวันหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จเข้าที่เสวยเมียมะนกผู้เป็นอัครมเหสีก็เผ้าอยู่ในที่นั้น พ่อลาวแก่นท้าวเสด็จขึ้นไปเผ้ากราบถวายบังคมสมเด็จพระราชบิดา พอเหลือบไปเห็นเมียมะนกเผ้าอยู่ก็ชักแค้นพระทัย ทรงพระดำริว่า พระราชบิดารักกายิ่งกว่าหงส์ เอากามาตั้งให้ใหญ่กว่าหงส์ฉะนี้ หาควรที่จะถวายบังคมไม่ เหตุด้วยมนวมออยู่จึงต้องไหว้ พ่อลาวแก่นท้าวทรงโกรธนัก จึงกัดนวพระหัตถ์เสีย ครั้นพระราชบิดาเพ่งพระเนตรดูก็กัดเสียอีกนวหนึ่งแล้วถ่มเสีย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ทรงพระโกรธไป แล้วทรงพระดำริว่า บุตรเรามากัดนวของตัวเสียดังนี้ เพื่อจะประสงค์สิ่งใด ชะรอยมันคิดว่า จะมีไหวกูแล้วจึงองอาจดังนี้ได้ เมื่อมันเป็นลูกจะมีไหว้พ่อฉะนี้จะเลี้ยงไว้มิได้ นานไปจะคิดประทุษร้ายต่อกู มีพระดำรัสดังนี้ แล้วก็ทรงพระโกรธ สั่งอำมาตย์ในพ่อลาวแก่นท้าวจึงตรัสว่าดังนี้ อ้ายลูกใจแข็งมิได้คิดไม่ไหว้พ่อจะคอยฆ่ากูหรือ จึงทำยัง

อาจกัดนิ้วเสียฉะนั้น เมื่อมิ่งคิดจะมิให้ภูกลัวจะเสียเกียรติยศมิ่งแล้ว ก็จงตายไปเสียอย่าอยู่เป็นพ่อลูกกัน จึงให้หาสมิงอายกองขึ้นผู้ฆ่านักโทษเข้ามาตรัสสั่งให้จับพ่อลาวแก่นท้าวไปฆ่าเสีย นางเมียมะนิกอัครมเหสีรู้พระอัชฌาสัยว่า ทรงพระโกรธมากถึงทูลขอก็มิให้ แต่จะทำทูลขอให้เป็นที่คนทั้งปวงจะได้เห็นว่าเราใจดี รักลูกเลี้ยงอยู่มิได้ริษยาชิงชัง จึงทูลว่าชังพระราชโอรสของพระองค์กระทำผิดเพียงนั้น เพราะยังทรงพระเยาว์อยู่ พระทัยจึงร้ายแรงฉุนเฉียวหาทรายผิดชอบไม่ ข้าพเจ้าขอพระราชทานโทษไว้ก่อน อนึ่งถ้าพระมารดาได้แจ้งว่า พระองค์ให้ประหารชีวิตพระโอรสเสียแล้ว ก็จะตรอมพระทัยสิ้นพระชนม์ด้วยเป็นแท้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังเมียมะนิก ออกพระนามตะละแม่ท้าวก็ยิ่งทรงพระโกรธ จึงตรัสว่าจะเลี้ยงมันไว้ใยอ้ายลูกใจร้ายเช่นนี้ แต่นิ้วมือของมันยังไม่รักมันจะรักเราหรือ นานไปมันจะคิดฆ่าพ่อฆ่าแม่เลี้ยงต้องล้างเสียเอาไว้มิได้ เมื่อแม่มันจะตายตามกันไปก็ดีอีก อยู่หนักแผ่นดินของกู ๆ นักชังแม่มันตั้งแต่ทำการภิเษกมาสักเก้าปีแล้ว ยังไม่หายโกรธเลย ทำให้อายแก่เสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวง หญิงแสนงอนอะไรเช่นนี้ถือตัวไว้ยศจนเกินงาม เห็นผัวรักแล้วคิดจริตหึงไปร้อยอย่าง เราสิ้นรักแล้วทั้งแม่ลูก ๆ คนหนึ่งไม่เสียดายหาเอาใหม่ จึงตรัสสั่งให้สมิงอายกองขึ้นคุมเอาตัวไปล้างเสียโดยเร็ว สมิงอายกองขึ้นก็กลัวพระราชอาญายิ่งนัก ไม่เห็นใครจะทูลขอได้แล้ว ก็เข้ามาคุมตัวเอาพ่อลาวแก่นท้าวไป แล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเฉลียวพระทัยตรัสว่า หน่อยแม่มันรู้จะวิ่งแยกหน้าขึ้นมาร้องไห้อ้อนวอนเราจะรำคาญเสียมิได้ จึงตรัสว่าถ้าใคร

TIPC 26/05/2563

เอาความลงไปขอกตะละแม่ท้าวก็ระตัดศีรษะเสียทั้งโคตร จึงตรัสถำชัยหญิงผู้รักษาประตูทั้งสามชั้นว่า อย่าให้ตะละแม่ท้าวขนมา ถ้าปล่อยให้ขนมาได้กูจะฆ่าเสียให้สิ้น ตรัสแล้วก็เสด็จขึ้น

ขณะเมื่อสมิงอายกองขึ้นคุมลาวแก่นท้าวไปนั้น พ่อลาวแก่นท้าวมิได้ย่อท้อทรงพระกันแสง ย่ายพระพักตร์มาตรงทิศถำหนักพระมารดา ยกพระหัตถ์ถวายบังคมแล้ว จึงตรัสแก่สมิงอายกองขึ้นว่า ยังตัวเราจะถึงแก่ความตายแล้ว ท่านจงเอ็นดูพาเราไปนมัสการพระมุเตาเสียก่อน แล้วจึงฆ่าเราตามรับสั่งเถิด สมิงอายกองขึ้นก็พาพ่อลาวแก่นท้าวไปนมัสการพระมุเตา ครั้นถึงพระมุเตาแล้ว พ่อลาวแก่นท้าวจึงถอดพระมหามาลาซึ่งทรงไปนั้น ออกบูชาถวายพระมุเตา ตั้งความอธิษฐานว่า ข้าพเจ้าจะเป็นกบฏคิดประทุษร้ายต่อสมเด็จพระราชบิดาหามิได้ ยังมิพระราชบิดาให้ประหารชีวิตข้าพเจ้าผู้หาความผิดมิได้เลย เดชะผลานิสงส์ที่ข้าพเจ้าได้เอาพระมาลาออกกระทำพุทธบูชา ถ้าข้าพเจ้าตายแล้วขอให้ได้ไปเกิดในครรภ์พระอัครมเหสีสมเด็จพระเจ้ามนเทียรทอง ณ กรุงรัตนบุระยังวะเถิด ถ้าอายุข้าพเจ้าได้ย่างสิบสองปีแล้ว ขอให้ได้ทำสงครามด้วยพระราชบิดาองค์นั้นจงได้ และเมื่อข้าพเจ้าถือปฏิสนธิในครรภ์พระมารดานั้น ขอให้พระมารดาอยากเสวยดินในกลางใจเมืองหงสาวดีนี้ ให้ได้สมความปรารถนาทุกประการ สมิงอายกองขึ้นได้ยินดังนั้น ก็กำหนดจำถ้อยคำไว้แล้วก็พาพ่อลาวแก่นท้าวไปประหารชีวิตเสีย ตามประเพณีลูกหลวง จึงกลับเข้ามากราบทูลตามถ้อยคำพ่อลาวแก่นท้าวตั้งปณิธานปรารถนานั้นทุกประการ

TUDC 26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้น ก็ทรงพระดำริว่ามันเป็นลูกทำความผิดแล้วเราให้เอาไปล้างเสีย กลับมีความปรารถนาผูกเวรพยาบาทใหญ่หลวงฉะนี้ ครั้นจะนิ่งอยู่ก็มิควร ถ้าสมความปรารถนาของมันจริง ไปภายหน้าเราจะได้ความภัยแก่มัน พระองค์จึงเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระมุเตา พร้อมด้วยเสวกามาตย์ข้าราชการน้อยใหญ่ทั้งปวง แล้วก็ถอดพระมหามาลาซึ่งทรงไปนั้นออกบูชาพระมุเตา ซ้อนขึ้นเบื้องบนพระมหามาลาพ่อลาวแก่นท้าว ทรงกระทำอธิษฐานว่า ราชบุตรข้าพเจ้าคิดประทุษร้ายของเวรพยาบาทจะทำสงครามแก่ข้าพเจ้านั้น เดชะผลข้าพเจ้าได้บูชาพระมุเตาด้วยพระมาลานี้ ของจงช่วยคุ้มกันรักษา ให้มันพ่ายแพ้อย่าสู้ข้าพเจ้าผู้เป็นบิดาได้เลย ครั้นทรงอธิษฐานแล้ว ก็เสด็จกลับเข้าสู่พระราชวัง จึงให้จดหมายตั้งศักราชบอกเดือนวันคืนทุ่มโมงเวลาไว้

ฝ่ายตะละแม่ท้าวครั้นได้ทราบว่า พระราชสามีทรงพระพิโรธพ่อลาวแก่นท้าว สั่งให้สุมงายกองขึ้นเอาไปล้างเสียแล้ว ก็ตกพระทัยทรงพระกันแสงรักบุตร จะขึ้นไปเฝ้าและให้พระญาติวงศ์ช่วยทูลขอโทษก็มิทันเข้าไปก็มิได้นายประตูห้ามปรามกวดขันนัก ก็กลับมาทรงพระกันแสงรักพระโอรสจนสลบลงกับที่ นางสาวใช้และพระญาติพระวงศ์ทั้งปวงเห็นก็ตกใจ จึงเอาน้ำหอมเข้าประพรมพระองค์ช่วยกันแก้ไขพันขน ตะละแม่ท้าวตั้งแต่ทรงพระโศกถึงพ่อลาวแก่นท้าวไม่เป็นอันสรงเสวยทุกเวลา พระญาติวงศ์พระนมพี่เลี้ยงจะปลอบประการใด ก็มิได้คลายพระโศก จึงตรัสแก่ญาติวงศ์และนางนมพี่เลี้ยงทั้งปวงว่า ข้าเกิดมาชาตินี้เป็นคนวาสนาอาภัพ

มีผัวหมายจะพึ่งผัว ๆ ก็ไม่โลมเลี้ยงรักใคร่ มีลูกผู้เดียวเห็นหน้ากันเมื่อยามยาก ลูกก็ตายไปจากอก ความเจ็บช้ำในข้าครั้งนี้ เปรียบประดุจภูเขามาทับทรวง ซึ่งจะครองชีวิตอยู่เป็นคนนั้น ได้ความคับแค้นขัดขวางนัก ข้าจะลาท่านทั้งปวงตายไปก่อนแล้ว ซึ่งแม่นมพี่เลี้ยงได้อุปถัมภ์ข้ามาหวังจะได้พึ่งบุญก็หาได้พึ่งสมหมายไม่ อย่าน้อยใจเลยนึกว่าเลี้ยงเอากุศลเถิด ในชาตินี้มีผัวได้ความทุกข์ยาก ไปชาติหน้าข้าเข็ดหลาบไม่ขอมีอีกแล้ว จะขออธิษฐานเสียเป็นอันขาด แต่ลูกนั้นยังอยากมีอยู่ แม้นมิได้ลูกเกิดกับอกก็จะขอลูกเขามาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมพอได้ชมเชย ซึ่งพ่อลาวแก่นท้าวอธิษฐานขอไปเกิดเมืองพม่านั้น ข้าก็จะตายตามไปเกิดด้วย ถึงมิได้เป็นแม่ลูกแล้ว แต่ขอให้ได้พบกันเถิด ตะละแม่ท้าวระลึกขึ้นมาถึงพ่อลาวแก่นท้าวแล้ว ก็ทรงพระกันแสงร่ำรักเป็นอันมาก

ขณะนั้นนางอัครมเหสีพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ทรงพระครรภ์ ให้บังเกิดความปรารถนาอยากเสวยดินกลางใจเมืองหงสาวดี จึงกราบทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องว่า ข้าพเจ้าแพ้ครรภ์อยากจะเสวยดินกลางใจเมืองหงสาวดี ขอพระองค์ได้ทรงโปรดให้ทูตลงไปขอมาให้ได้ พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังดังนั้น ก็ให้แต่งพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการพอสมควร ให้มังตุเรงเป็นทูตรำทูลพระราชสาส์น นำมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช มังตุเรงก็กราบถวายบังคมลาขึ้นม้ามากับข่าวไพร่ ครั้นถึงจึงเข้าไปแจ้งความแก่เสนาบดี ๆ ก็ขึ้นกราบบังคมทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ มีรับสั่งให้เบิกทูตนำเข้ามาเฝ้า มังตุเรงก็เข้ามากราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ถวายพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการ

TUDC 26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงสั่งให้อาลักษณ์อ่าน ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องขอเจริญทางพระราชไมตรีมาถึงสมเด็จพระเชษฐาธิราชผู้ผ่านกรุงหงสาวดี ด้วยเราทั้งสองได้กระทำสัตย์ไว้ต่อกันว่า ไม้ต้นหนึ่ง หญ้าเส้นหนึ่ง ก็มิได้ให้ล่วงเกินของกัน บัดนี้เราต้องการดินกลางใจเมืองหงสาวดีเป็นโอสถ จึงแต่งให้มังตุเรองเป็นทูตมาทูลขอพระเชษฐาธิราชเข้าโดยทางพระราชไมตรี มิให้เสียสัตยานุสัตย์ ซึ่งเราได้กระทำกันไว้แต่ก่อน

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้ว ก็ทรงทราบว่า พ่อลาวแก่นท้าวไปเกิดในครรภ์พระอัครมเหสีพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ด้วยคำอธิษฐานซึ่งให้จดหมายไว้นั้นสมจริงมิได้ผิด ทรงพระดำริว่าอ้ายลูกคนนี้นานไปมันจะทำความเดือดร้อนให้ผู้ใหญ่โกรธกันเป็นมั่นคง ซึ่งมันตั้งปรารถนาด้วยความแค้นว่า เมื่อแม่ทรงครรภ์ให้อยากกินดินกลางใจเมืองมอญ มันคิดตามกำลังพาลหวังจะข่มอำนาจเราตกต่ำ ตัวมันจะให้มีสง่าเดชานุภาพ อันจะให้ดินกลางใจเมืองไปนั้นหาควรไม่ เพื่อจะเป็นจริงตามความปรารถนาของมัน จึงตรัสสั่งให้ขุดดินในที่ฌาปนสถานเก่าเอามาอบปรุงให้หอมกลิ่นดีแล้ว ใส่ในผะอบทองประดับพลอยอันงาม แล้วให้แต่งพระราชสาส์นสนอง จัดเครื่องราชบรรณาการตอบแทนโดยควร มอบให้มังตุเรองนำกลับไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง มังตุเรองก็ถวายบังคมลาขึ้นม้ารีบกลับไปด้วยย่าวไพร่ ครั้นถึงกรุงอังวะก็นำพระราชสาส์นตอบและเครื่องราชบรรณาการผะอบทองใส่ดินเข้าถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องๆ จึงสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นสนองนั้นว่า พระเจ้าราชาธิราชขอเจริญพระ

TUDC 26/05/2563

ราชไมตรีตอบมาถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องผู้ทำรงกรุงรัตนบุระอังวะ ซึ่งน้องเราต้องประสงค์ดินกลางใหเมืองหงสาวดีเย็นโอสถนั้น เราก็จักให้ทูตนำมาถวายโดยความจำนงของน้องเรา จงเสวยสุขนฤโรคเจริญชนมายุ อยู่ครองสัตยานุสัตย์ยืดยืนเทอญ

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทรงฟังพระราชสาส์นตอบแล้วก็ทรงพระทัยจึงเอาผะอบทองใส่ดินนั้น พระราชทานแก่พระอัครมเหสี ๆ ก็มีพระทัยชื่นชม ได้เสวยดินกลางใหเมืองมอญ สมความปรารถนาแล้วก็ยิ่งเทาพระโทหพระ มีพระทัยยินดียิ่งนัก

ฝ่ายตะละแม่ท้าว ตั้งแต่ทรงพระโศกถึงพ่อลาวแก่นท้าวทุกเวลาราตรีแค้นพระทัยโทมนัสมิรู้สิ้น จึงดำริว่าเราจะอยู่เย็นคนให้ลำยากใยตายเสียประเสริฐกว่า นางก็เสวยยาพิษ ๆ ก็กลุ้มขึ้นมาจับควงพระหทัย ร้องขึ้นคำหนึ่งว่า ลูกเอ๋ยแม่จะตายตามไปด้วย พอขาดสมอัสวาทสิ้นพระชนม์

ฝ่ายหญิงทั้งปวงซึ่งอยู่ในตำหนักนั้น ครั้นรู้ว่าตะละแม่ท้าวฆ่าพระองค์เสีย ก็ตกใจร้องไห้รักเย็นอันมาก บ้างก็ไปบอกแก่เจ้าพนักงานให้กราบทูลพระเจ้าราชาธิราช นางพนักงานก็นำความขึ้นกราบบังคมทูล ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งว่า ตะละแม่ท้าวเสวยยาพิษดับสูญเสียแล้ว ก็มิได้ทรงพระอาลัย ด้วยกฤติยาคุณมนต์ของเมียมะนิกเข้าครอบงำพระสันดานอยู่นานแล้ว ให้เห็นอยหน่ายชิงชังในตะละแม่ท้าว จึงตรัสสั่งให้เสนาบดีกระทำเมรุ ซึ่งจะปลงพระศพตามประเพณี สมควรแก่ศักดิ์พระราชบุตรหลวง เสนาบดีรับสั่งแล้วก็ออกมาเร่งให้จัดการกระทำเมรุแล้วเสร็จ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงให้จัดขบวนแห่ตามอย่างธรรมเนียม นำพระศพตะละ

แม่ท้าวไปสู่เมรุ ให้ระเบงการมโหรสพสมโภช มีพระธรรมเทศนาพระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมเปรียญ อันดับสัตตปกรณ์จุดอกไม้เพลิงโปรยทานแก่ยาจกคนจน กระทำตามอย่างที่เคยถวันทุกสิ่งแล้ว แต่พระองค์มิได้เสด็จไปสู่เมรุ ตรัสสั่งให้ตกแต่งตามธรรมเนียม ครั้นถึงวันกำหนดซึ่งจะพระราชทานเพลิงนั้น จึงตรัสแก่นางพระราชเทวีอัครมเหสีว่า ตะละแม่ท้าวนี้เราแค้นใจยังไม่หาย คิดจะไม่เผาผีแล้ว แต่เกรงพระวงศานุวงศ์ขุนนางทั้งปวงจะนินทาได้ ยังตรองมิตกอยู่ใจอยู่

นางพระราชเทวีอัครมเหสีจึงทูลว่า ซึ่งพระองค์จะไม่เสด็จไปพระราชทานเพลิงนั้นมิชอบ พระวงศานุวงศ์จะติเตียนได้ อนึ่งคนทั้งปวงจะกล่าวโทษข้าพเจ้าว่า ทำเสน่ห์เวทมนต์ให้พระองค์หลงจนชิงชังตะละแม่ท้าว พระมเหสีเดิมแต่สิ้นพระชนม์แล้วยังมิเสด็จไปเยือนพระศพ ขอเชิญพระองค์เสด็จไปพระราชทานเพลิงเถิด ความนินทาจึงจะไม่มีแก่พระองค์และข้าพเจ้า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นด้วย เพราะนางพระราชเทวีเพ็ดทูลประการใดก็ย่อมเชื่อฟัง พระองค์จึงเสด็จไปสู่เมรุพร้อมด้วยพระวงศานุวงศ์ ขุนนางน้อยใหญ่ทั้งปวงพระราชทานเพลิงศพตะละแม่ท้าวเสร็จแล้ว จึงให้เก็บอัฐิใส่ละอองทอง ประดับพลอยบรรจุไว้ในพระมุเตา แล้วให้มีการสมโภชอีกตามธรรมเนียม

ฝ่ายพระอัครมเหสีเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นทรงพระครรภ์ครบกำหนดแล้วก็ประสูติพระราชโอรสมีรูปศิริงดงาม สมเด็จพระราชชนิดาและพระญาติวงศาทั้งปวง ก็มีความโสมนัสชื่นชมนัก อยู่มาประมาณเดือนหนึ่ง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็โปรดให้กระทำการมงคลโสกันต์พระเกศเพลิงเฉลิมพระขวัญ

TUDC 26/05/2563

ครั้นพระราชโอรสค่อยทรงพระเจริญขึ้น พระฉวีก็ผุดผ่องเป็นนวลงาม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องพิศพระรูปราชบุตรเห็นเหมือนสมเด็จพระอัยกาธิราช จึงให้พระนามว่ามังรายกะยอฉะวา แล้วให้ทำมงคลพระสมัญญาญัติ ขณะเมื่อมังรายกะยอฉะวายังทรงพระเยาว์เป็นราชทารกอยู่นั้น ถ้าทรงพระกันแสงเมื่อใด พระนมพี่เลี้ยงจะปลอบให้เสวยนมก็มิได้เสวย และว่าจะเอาราชสมบัติบ้านเมืองแก้วแหวนสิ่งใด ๆ ถวายก็มิหยุด ต่อปลอบว่าจะเอากรุงหงสาวดีถวายจึงหยุด มังรายกะยอฉะวาชอบพระทัย หายทรงพระกันแสงลงทันทีแย้มพระสรวลออกได้ตามภาษาราชการ เป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก เพราะผลแห่งความปณิธานสำแดงเหตุปรากฏว่า สืบไปเบื้องหน้านั้น มังรายกะยอฉะวาจะได้ทำสงครามกับพระเจ้ากรุงหงสาวดี กิตติศัพท์ก็เลื่องลือไปแก่คนทั้งปวง พระพี่เลี้ยงนางนมจึงนำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องและอัครมเหสี ๆ ก็มีพระทัยเสน่หาในพระราชโอรสยิ่งนัก ต่างพระองค์ผลัดกันเชยชม แล้วพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องโปรดให้กระทำมงคล เจาะพระกรรณใส่กุณฑลเนาวรัตน์มงคล ขมวดมุ่นพระจุฬามณีและราชมงคลการอื่นต่าง ๆ ให้มีเครื่องสมโภชเฉลิมพระขวัญทุกครั้ง ตามเยี่ยงอย่างกษัตริย์ในภุกามประเทศสืบมา

ครั้นมังรายกะยอฉะวาเจริญพระชนม์ใหญ่ขึ้น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ให้เรียนศึกษาอักขระสมัย และสรรพวิทยาในสำนักครูอาจารย์ที่ดีสำหรับบุตรกษัตริย์ทั้งปวง คนในเมืองก็เข้ามาสวามิภักดิ์อยู่ด้วยมังรายกะยอฉะวาเป็นอันมาก ครั้งนั้นมอญกับพม่าไปมาค้าขายถึงกันเป็นปกติได้ยี่สิบสองปีหาความพิโรธเบียดเบียนแก่กันมิได้

TUDC 26/05/2563

ครั้นมังรายกะยอฉะวามีชนมายุได้ย่างสองพรรษาแล้ว เมื่อจะก่อเกิดการสงครามหัวเมืองปลายแดนฝ่ายมอญกับพม่าต่อกันนั้น เกิดวิวาทแย่งชิงกันด้วยตักน้ำมันดิน มอญได้ทุบตีฟันแทงพม่าเจ็บป่วยเป็นอันมาก ข่าวแจ้งไปถึงมังรายกะยอฉะวา ๆ จึงตรัสถามพระพี่เลี้ยงว่า ย่อน้ำมันดินนั้น เดิมขึ้นข้างไหนเป็นประการใด พระพี่เลี้ยงทูลว่า เดิมน้ำมันดินขึ้นแก่กรุงอังวะก่อน ครั้นสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์ กระทำสัตย์ร่วมกันกับด้วยพระเจ้ากรุงหงสาวดี แบ่งปันเขตแดนต่อกันนั้น แล้วแบ่งย่อยน้ำมันดินไปด้วยกึ่งหนึ่ง ฝ่ายมอญจึงขนมาตั้งบ้านเมืองพรหมแดนตักน้ำมันดินจึงได้เกิดวิวาทกันฉะนี้

มังรายกะยอฉะวาแจ้งดังนั้นก็ทรงพระโกรธ จึงตรัสว่าเดิมเป็นของพระราชบิดาเราแล้ว เราจะคิดคืนเอามาเสียมิให้ตกไปแก่มอญ ครั้งนั้นมอญข่มเหงพม่าได้ทุบตีแตกมาเป็นอันมาก เราจะยกลงไปกำจัดมอญเสียให้จงได้ พี่เลี้ยงและข้าหลวงผู้ใหญ่ทั้งปวงจึงทูลห้ามว่า พระองค์จะไปกระทำแก่มอญนั้นมิชอบด้วยเป็นความข้าวิวาทกัน พอจะหาผู้ชำระตัดสินได้ ไม่ควรจะลำบากถึงพระบาทพระองค์ผู้เป็นเจ้า อันพระเจ้ากรุงหงสาวดีได้แจ้ง ก็จะเสียทางพระราชไมตรี สมเด็จพระราชบิดาทรายแล้วก็จะทรงพระพิโรธข้าพเจ้าทั้งปวงว่ามิได้ห้ามปราม จะให้ลงพระราชอาญาถึงสิ้นชีวิต มังรายกะยอฉะวาจึงตรัสว่า ซึ่งท่านทั้งปวงว่าดังนี้ก็ควรอยู่ แต่เราคิดเกลียดชังมอญมานานแล้ว ไม่อยากให้พระราชบิดาเป็นไมตรีแก่มอญเลย นี่กนึ่งอยู่ในใจยังมิได้ว่ากับใคร ครั้งนั้นมอญก่อความเป็นต้นเหตุแล้วก็พอสมคิด เราจะยกไปตีไมตรีมอญเสียให้ได้ ถ้าพระเจ้ากรุงหงสาวดีรู้ จะ

TUDC 26/05/2563

ขึ้นมาทำศึกกับเราๆก็มิได้กลัว ทุกวันนี้ใจเราอยากทำสงครามยิ่งนัก เปรียบ
ประดุจราชไกรสรลัยเชี่ยวขัดเล็บมานานแล้ว พอเห็นหมู่มฤคชาติก็อยาก
จะขบเคี้ยวเข็นกำลัง ซึ่งสมเด็จพระราชบิดาจะทรงพระโกรธนั้น พี่ท่าน
ทั้งปวงอย่าวิตก เราจะช่วยแก้ไขมิให้มีโทษ พี่ท่านทั้งปวงมาด้วยกันเถิด
พี่เลยทูลทัดทานหลายครั้งแล้ว มังรายกะยอฉะวาก็มิฟัง จึงให้จัดพลทหาร
ยกมาตีบ้านเมืองซึ่งตั้งพรมแดนนั้นเสีย สั่งให้ห้ามข่อน้ำมันกินไว้มิให้มอญ
ตักให้พวกพม่าอยู่รักษาคอยป้องกันมอญ

ฝ่ายหัวเมืองพรมแดนซึ่งแตกนั้น ก็หนีลงมายังกรุงหงสาวดีจึงเอา
กิจานุกิจไปแจ้งแก่เสนาบดี ๆ ก็นำเอาเรื่องราวขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้า
ราชาธิราช ๆ จึงตรัสปรึกษาสมิงพ่อเพชร์และเสนาบดีทั้งปวงว่า พม่าเสีย
สัตย์มากระทำก่อนดังนี้ จะก่อการสงครามต่อไปอีกแล้ว อนึ่งเมืองตะแคง
ซึ่งเรายกไปตีได้แต่ก่อนมอบให้นรามิละอยู่รักษานั้น นรามิละก็แข็งเมือง มิ
ได้แต่งดอกไม้เงินทองมาส่งตามโบราณราชประเพณี ครั้นจะให้กองทัพไปตี
เมืองตะแคงนั้น ฝ่ายเมืองทรางทวยอยู่ต้นทางก็ต้องตีด้วย แต่เกรงจะ
จะผิดคำซึ่งให้สัตยานุสัตย์ต่อกันนั้น เราจึงงดไว้ยังไม่ผ่าเสียสัตย์แล้ว
เราจะให้เกณฑ์กองทัพไปตีเมืองตะแคง เสนาบดีทั้งปวงจะเห็นประการ
ใด สมิงพ่อเพชร์จึงทูลว่าซึ่งมังรายกะยอฉะวายกมาตีเมืองปลายแดนนั้น จะ
ทำตามลำพังผู้เดียวหรือ ๆ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจะปลงพระทัยด้วยก็ยังมิแน่
แม้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องมิทรายไม่ได้สั่งให้กระทำ เป็นแต่พระราชบุตรยังอา
พระทัยมากระทำการโดยลำพังแล้ว ถ้ากองทัพเรายกขึ้นไปตอบแทนมิทัน
สอยสวนก็เห็นจะเสียทางพระราชไมตรี ขอใต้ทรงพระกรุณาควร อำมาตย์

TUDC 26/05/2563

ทินมณีกรอกทูลว่า ซึ่งสมิงพ่อเพชรทูลนั้นชอบ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องคงจะทราบ ถึงมังรายกะยอฉะวาทำการโดยลำพังแล้วจะปิดความไว้ ก็อุปมาดังบิดแสงพระอาทิตย์และควันเพลิงหามิดไม่ ไหนชุนนางทั้งปวงจะนิ่งได้ ย่อมกลัวผิดมาถึงตัว คงจะลักลอบทูลให้ทราบ ถ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้เข้าแล้ว มิตรสห้ามปรามราชบุตรหรืออยุยงส่งท้ายให้ด้วย มังรายกะยอฉะวาก็จะกำเริบหนักขึ้น จะมาย่ำยีมอญอีกเป็นมั่นคง อันทางพระราชไมตรีย่อมขาดอยู่แล้ว เพราะพม่าเสียสัตย์ก่อเหตุก่อน ซึ่งจะมาเกรงใจข้าศึกอยู่นั้นหาควรไม่ อุปมาดังทำใจดีต่อเสือและอสรพิษ เสือและอสรพิษหรือจะรู้จักคุณ คงจะขบตบพักเอาเป็นเหยื่อแท้ ซึ่งพระองค์จะให้ยกไปตอยแทน ตัดกำลังศึกพม่าเสียแต่ยังอ่อนฉะนี้ควรแล้ว

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นชอบด้วย จึงตรัสว่าสมิงพ่อเพชรปรึกษานี้ก็ควรอยู่แต่ข้าไป อันอำมาตย์ทินมณีกรอกว่านี้เร็วนักเราเห็นว่าธรรมดาบิดารักลูกตามใจไม่ว่ากล่าวแล้ว ลูกก็กำเริบลำพองเที่ยวเบียดเบียนคนทั้งปวงให้เดือดร้อนตามอำเภอใจ ซึ่งมังรายกะยอฉะวาราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทองนี้ ก็คือลูกของเราทำให้พม่าเสียมันไปเกิด ท่านทั้งสองลืมเสียแล้วหรือ มันผูกเวรพยาบาทใหญ่หลวงนัก เราคิดแล้วแต่เดิมว่าอ้ายลูกคนนี้มันจะทำให้ผู้ใหญ่ผิดกันก็ถูกเหมือนคิด ครั้งนี้ไมตรีมอญกับพม่าเป็นอันขาดกันแล้ว เราจะยกขึ้นไปตีเมืองตะแคง ตัดกำลังศึกพม่าให้อ่อนเสียจงได้ สมิงพ่อเพชรและเสนาบดีทั้งปวงก็เห็นชอบด้วย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงให้เกณฑ์กองทัพแต่งให้พระยาเกียรพระราชบุตรเป็นแม่ทัพหลวง

อำมาตย์มะสมรทัพหนึ่ง สมิงพระรามทัพหนึ่ง สมิงนันทะสุริยทัพหนึ่ง สมิงสามปรายทัพหนึ่ง สมิงจ่อฆองทัพหนึ่ง หกทัพเป็นคนแสนห้าหมื่น ช้างห้าพัน ม้าเจ็ดพัน สรรพด้วยเครื่องศาสตราวุธทั้งปวงยกไปตีเมืองตะแคง มีพระราชกำหนดไปว่าเมืองทรางทวยซึ่งอยู่ต้นทางนั้น จะละไว้มิได้ให้ตีเสียด้วย ครั้นได้ฤกษ์ศุภนิมิตอันเป็นมงคลแล้ว พระยาเกียรราชบุตรและนายทัพนายกองทั้งปวงก็กรายถวายบังคมลายกไป ครั้นไปถึงเมืองทรางทวยแล้ว พระยาเกียรแม่ทัพหลวงก็ให้พลทหารเข้าตีหักเอาเมืองทรางทวย

ฝ่ายพม่าซึ่งอยู่ในเมืองออกรบพุ่งเป็นสามารถ ต้านทานมิได้ก็แตกหนีขึ้นไป ณ เมืองอังวะ กองทัพมอญไล่ฆ่าฟันพม่าล้มตายเป็นอันมาก ครั้นพระยาเกียรได้เมืองทรางทวยแล้ว ก็ตั้งให้สมิงจ่อฆองคุมทหารหมื่นหนึ่งอยู่รักษาเมือง แล้วก็ยกกองทัพหลวงขึ้นไป ณ เมืองตะแคง

ฝ่ายนรามิละเจ้าเมืองตะแคงรู้ว่า กองทัพมอญยกขึ้นมาดังนั้นก็แต่งช้างม้าพลทแกล้วทหาร ยกมารับทัพพระยาเกียรกลางทางได้รบพุ่งกันเป็นสามารถจนถึงตะลุมบอน ฝ่ายทัพนรามิละต้านทานมิได้ก็แตกหนีกลับเข้าเมือง พระยาเกียรราชบุตรจึงให้ยกทัพตามไป ครั้นถึงก็ให้แยกกันออกล้อมเมืองไว้ ฝ่ายนรามิละเจ้าเมืองตะแคง ก็ให้ทหารรักษาหน้าที่เชิงเทินเป็นสามารถ พระยาเกียรราชบุตรก็เสด็จทรงช้างพระที่นั่ง เข้าไปยืนจนคูเมือง แล้วขับพลทหารเร่งให้เข้าขึ้นกำแพงเมือง เอายันไดหกขนพาคระดมกันเข้าทั้งสี่ด้าน ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ จนนรามิละต้องอาวุธตายในที่รบ และทัพมอญก็หักเข้าเมืองได้ พระยาเกียรก็ยกทัพเข้าตั้งอยู่ในเมืองตะแคง แล้วให้กวาดเสบียงอาหารและครอบครัวทั้งปวงซ่องสุมไว้

TDDC 25/5/2563

ฝ่ายพม่าเข้าเมืองทรางทวย ซึ่งแตกหนีไปเมืองอังวะนั้น จึงแจ้งแก่เสนายกๆ ก็นำเรื่องราวขนกรายทูลพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ ได้แจ้งว่าทัพมอญมาตีเมืองทรางทวยแตก แล้วยกไปตีเมืองตะแคงก็ทรงพระโกรธ จึงตรัสปรึกษามุขมนตรีเสนาพฤฒามาตย์ปุโรหิตทั้งปวงว่า บัดนี้มอญเสียสัตย์แล้ว ยกมาตีเมืองขอบขัณฑเสมาเรา ๆ คิดจะยกไปกระทำตอบแทนบ้าง เสนายกทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนายกทั้งปวงยังมิทันจะกราบทูล

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาจึงทูลว่า มอญยกกองทัพล่วงขึ้นมาตีเมืองทรางทวย ซึ่งเป็นเขตแดนกรุงรัตนบุระอังวะทั้งนองอาจหมื่นนัก ดังหนึ่งพม่ามิใช่ชายหาผมอไม่ ข้าพเจ้าจะขออาสายกลงไปขับมอญทั้งนี้ให้ได้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็ตรัสว่า ราชบุตรเรายังอ่อนแก่ความนักไม่เคยทำศึก จะมาดูหมิ่นแก่การสงครามนั้นมิได้ อันนายทัพนายกองฝ่ายมอญนั้นมิใช่ชั่ว ครั้งเรายกลงไปตีเมืองพะสิมนั้น สมิงนครอินทร์ยังลอยปลอมเข้ามาได้ถึงที่ข้างในนี้ หากบุญญาภิสมภารของเรา ได้อบรมมาแต่ก่อนเป็นอันมาก จึงหาอันตรายมิได้ ซึ่งลูกเราว่าดังนี้ เสนายกทั้งปวงจะเห็นเป็นประการใด เสนาอำมาตย์นายทัพนายกองจึงทูลว่า พระราชโอรสของพระองค์นี้มีบุญญาภิสมภารเป็นอันมาก เมื่อสมเด็จพระราชมารดาทรงพระครรภ์ก็ให้อยากเสวยดินในใจเมืองมอญ เมื่อยังทรงพระเยาว์อยู่นั้น ถ้าทรงพระกันแสงแล้ว พระมหาสังข์เลยจะปลอบด้วยประการใด ๆ ก็มิหยุด ต่อว่าจะเอาเมืองหงสาวดีถวายจึงหยุด ข้าพเจ้าเห็นบุรพนิมิตดังนี้ เป็นอัศจรรย์ใหญ่หลวงนัก ควรที่จะทำสงครามด้วยมอญ เห็นจะได้ชัยชนะเป็นมั่นคง

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้น ก็ระลึกขึ้นมาถึงความหลังมีพระทัยยินดีนัก จึงสั่งให้เกณฑ์ทัพเป็นคนห้าแสน ช้างเจ็ดพันม้าหมื่นหนึ่ง สรรพด้วยเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง ให้มังรายกะยอฉะวาเป็นแม่ทัพหลวง ยกไปตีเมืองมอญ ณ เมืองตะแคงนั้น ครั้นได้ฤกษ์ศุภนิมิตมงคลแล้ว มังรายกะยอฉะวาและนายทัพนายกองทั้งปวงก็ถวายบังคมลาออกจากเมืองอังวะ ครั้นมาถึงเมืองทรางทวย ก็ให้พลทหารเข้าตีเอาเมือง ซึ่งสมิงจอฆองรักษาอยู่นั้น สมิงจอฆองต่อสู้เป็นสามารถจนตัวตายในที่รบ มังรายกะยอฉะวาก็ยกเอาเมืองได้ จึงให้เจ้าเมืองทรางทวยเก่าเข้ารักษาเมือง แล้วยกทัพขึ้นไปเมืองตะแคง ครั้นไปถึงก็เห็นอย่างรามัญยกอยู่บนเชิงเทิน ก็รู้ว่าเมืองเสียแก่มอญแล้ว จึงให้ตั้งมั่นอยู่ ครั้นรุ่งขึ้นจึงให้พลทหารเข้าหักเอาเมือง

พระยาเกียรราชบุตร และนายทัพนายกองฝ่ายมอญทั้งปวงก็ต่อสู้รบพุ่งต้านทานเป็นสามารถ พม่าหักเอามิได้ก็ตั้งมั่นประชิดอยู่ พม่าได้รบพุ่งกับมอญเป็นหลายครั้ง ยังหาแพ้ชนะกันไม่ ฝ่ายพระยาเกียรราชบุตรและนายทัพนายกองทั้งปวงซึ่งอยู่ในเมืองนั้น ก็ขัดสนเสบียงอาหารลง ครั้นจะล่าทัพถอยไป ก็เกรงพม่าจะติดตาม ก้าวสกัดรบพุ่งไปมิได้ ครั้นจะมีหนังสือออกลงมาขอกองทัพก็ไม่ทันท่วงที พระยาเกียราชบุตรจึงตรัสปรึกษานายทัพนายกองทั้งปวง ๆ คิดอ่านกันเรรวนอยู่ปรึกษายังมิตกลง

ขณะนั้นสมิงนันทะสุริยจึงทูลว่า บัดนี้ทัพพม่ามีกำลังนัก ฝ่ายเราก็ขัดเสบียงอาหารลง ครั้นจะรักษาเมืองไว้มิได้จำเป็นจะทิ้งเมืองเสียล่าทัพไป แต่ศึกยังประชิดกันอยู่ ข้าพเจ้าจะคิดกลอุบายให้พม่าเลิกทัพกลับไปก่อน จึงค่อยล่าทัพกลับไปภายหลังเห็นจะไปได้โดยง่าย

พระยาเกียรราชบุตรตรัสถามว่า ท่านจะคิดประการใดจึงจะให้กองทัพพม่าถอยไปได้ สมิงนันทะสุริยก็ทูลความตามคิดทุกประการ พระยาเกียรราชบุตรได้ทรงฟังก็ดีพระทัย ตรัสว่าท่านทำตามความคิดเถิด สมิงนันทะสุริยก็ถวายบังคมลาออกมายังที่อยู่จึงแต่งหนังสือเป็นรับสั่งพระเจ้าราชาธิราชให้มาถึงพระยาเกียรและนายทัพนายกองทั้งปวงฉบับหนึ่ง ใจความว่ามังรายกะยอฉะวายกพลทหารมาตีเมืองตะแคงนั้น เรามีความยินดีนัก ให้พระราชโอรสรบต้านทานไว้จงได้ บัดนี้เราก็แต่งให้อำมาตย์ทินมณีกรอดและสมิงนครอินท์สองนายคุมพลห้าแสน ยกขึ้นไปก้าวสกัดต้นทางเมืองอังวะไว้แล้ว ฝ่ายกองทัพหลวงก็ยกมา แต่ ณ วันศุกร์เดือนสามขึ้นสามค่ำ เป็นพลสิบแสน กำหนดสิบห้าวันจะให้ถึง ถ้านายทัพนายกองทั้งปวงเห็นกองทัพหลวงเข้าตีทัพพม่าแล้ว ก็ให้เร่งตีกระนาบออกมา อันกองทัพพม่ายกมาเท่านี้หรือจะรับทัพเราช้าอยู่ได้แต่ชั่วโมงหนึ่ง ถ้าแตกแล้วจะยกติดตามขึ้นไปเมืองอังวะให้จงได้ แล้วแต่งเป็นหนังสือบิดามารดาบุตรภรรยาพี่น้องนายทัพนายกองทแกล้วทหารฝากมาเป็นหลายฉะบับ มีเนื้อความต่าง ๆ กัน ด้วยธุระกิจการบ้านเรือน

ครั้นแต่งหนังสือเสร็จแล้ว ก็ให้จัดเป็นเสบียงหาบสิ่งของเอาหนังสือหลายฉะบับนั้น ใส่รายกันไปในหาบบ้าง ใส่ในห่อผ้าและกล่องกลักบ้าง ทำอย่างว่ามาแต่กรุงหงสาวดี ครั้นเวลาค่ำก็ให้มอญคนใช้หาบไป สั่งว่าให้เดินไปหาต้นทาง มาแต่เมืองหงสาวดีนั้น แล้วกลับย้อนเดินเข้ามาให้กองทัพพม่าเห็น ถ้าทหารพม่าไล่ให้ทิ้งหาบและหนังสือนั้นเสีย วิ่งเข้ามาในเมืองจงได้

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายมอญคนใช้ ก็ไปกระทำตามสมิงนันทะสุริยสังนั้นทุกประการ ฝ่ายทหารพม่ากองตระเวน เห็นมอญเดินเข้ามาดังนั้น ก็คิดว่ามาแต่เมืองหงสาวดี ชวนกันไล่จะจับเอาตัว มอญก็ทิ้งหาบและหนังสือลงเสียก็พากันวิ่งหนีเข้าในเมือง

ฝ่ายพม่าได้หาบและหนังสือนั้น ก็เอาไปถวายมังรายกะยอฉะวาๆ ได้ทรายความในหนังสือแล้วก็หวั่นพระทัย จึงให้หานายทัพนายกองทั้งปวงเข้ามาอ่านหนังสือพึงความ นายทัพนายกองพม่าทั้งปวงรู้ดังนั้น ก็สะดุ้งสะเทือนกลัวว่า กองทัพพระเจ้าราชาธิราชจะยกมา ก็ระส่ำระสายลง ฝ่ายกองทัพมอญในเมืองตะแคงนั้น ก็ให้ตีฆ้องกลองโห่ร้องเต้นรำ แล้วร้องเยาะเย้ยหยายชำว่า อ้ายพม่ามึงระวังตัวงดี อีกสองสามวันพอทัพหลวงมาถึงจะได้เห็นกัน กูจะฆ่าพวกมึงให้เหมือนฆ่าโคและสุกร

ฝ่ายทหารพม่าได้ยินมอญว่าหยายชำ ก็ไปทูลมังรายกะยอฉะวาๆ ได้ฟังดังนั้น ก็เห็นสมกับหนังสือซึ่งได้ไว้ จึงให้ประชุมนายทัพนายกองทั้งปวงปรึกษาว่า ศึกมอญครั้งนี้คับขันอยู่เราคิดคับแคบใจนัก ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด นายทัพนายกองทั้งปวง ปรึกษาแล้วกราบทูลว่า กองทัพเรายกมาครั้งนี้ เข้าหักเอาเมืองตะแคงหลายครั้งแล้วก็มิได้ ทัพมอญเข้มแข็งนัก ยกทัพพระเจ้าราชาธิราชจะยกขึ้นมากระหนาบ กำลังเราน้อยเห็นจะรับมิได้ อนึ่งกองทัพอำมาตย์ทินมณีกรอด และสมิงนครอินท์ยกไปก็สกัดอยู่ต้นทางแล้ว แม้นเสียทีกองทัพมอญจะตามตีกระทบกันที่ไหนจะรอดตัวแก้ไขได้ ก็จะยับเยินไป ขอให้เลิกทัพกลับไปก่อน

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงให้เลิกทัพกลับไปจาก เมืองตะแคง พระยาเกียรแม่ทัพหลวงและนายทัพนายกองทั้งปวง เห็นพม่าเลิกทัพกลับไปเมืองอังวะแล้ว ก็ให้รักเสบียงอาหารทรัพย์สิ่งของ แล้วกวาดเอาครอบครัวชาวเมืองตะแคงทั้งปวง ลงมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลราชกิจทุกประการ พระเจ้าราชาธิราชได้ทรงทราบก็ดีพระทัย จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัล แก่พระราชบุตรนายทัพนายกองทั้งปวง โดยฐานานุศักดิ์เป็นอันมาก

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวากลับมาถึงกรุงอังวะแล้ว ก็กราบทูลพระราชบิดาซึ่งเมืองทรางทวยค่น และยกไปกระทำการ ณ เมืองตะแคงทุกประการแล้วถวายหนังสือซึ่งเก็บได้มานั้นด้วย พระเจ้ามนเทียรทองได้แจ้งความในหนังสือแล้ว จึงตรัสแก่มังรายกะยอฉะวาว่า มอญนายทัพนายกองทแกล้วทหารพระเจ้าราชาธิราชประกอบด้วยสติปัญญาสามารถนัก หนังสือนี้เป็นกลอุบายล่อลวง เจ้ายังเยาว์แก่ความมิรู้เท่ามอญจึงเลิกทัพกลับมา อันจะทำสงครามแก่มอญนั้น อย่าพึงประมาท แล้วพระราชทานรางวัลแก่พระราชโอรส และนายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง มังรายกะยอฉะวาและมังสุราชบุตรทั้งสองขึ้นเฝ้าพระราชบิดา พร้อมด้วยมุขมนตรีทั้งปวง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นพระราชบุตรทั้งสอง จึงตรัสว่าราชสมบัติของเรานี้ ช้างดีม้าดี ทแกล้วทหารอันดี ควรแก่ลูกเรามังรายกะยอฉะวา และหญิงขับเสภาเครื่องดุริยางค์คนตรีขับรำทั้งปวงนั้น ควรแก่ลูกเรามังสุ ครั้นพระราชบิดาเสด็จขึ้นแล้ว มังรายกะยอฉะวาก็เสด็จไปตำหนัก

1936 28/05/2563

ฝ่ายมังสีสุทรงพระวิตกโทมนัส ด้วยคำพระราชบิดาขนำพระเนตรตก มังมหาราชาเห็นดังนั้นก็รู้ว่าน้อยพระทัยในคำพระราชบิดา จึงกระซิบทูลว่า พระราชบิดาตรัสดังนี้ พระองค์อย่าทรงพระวิตกเสียพระทัยเลย สิบไปภายหน้าเป็นประโยชน์แก่พระองค์อีก ด้วยพระเชษฐาของพระองค์นั้น น้ำพระทัยเป็นเหล็กเพชรกล้าแข็งนัก แลัวพระราชบิดาซ้ำชุบด้วยน้ำเกลืออีกเล่า เหล็กนั้นก็จะห้าวหนักหักไปราชสมบัติจะได้แก่พระองค์เป็นมั่นคง มังสีสุได้ฟังดังนั้นก็ได้สติ มีพระทัยยินดีในถ้อยคำมังมหาราชายิ่งนัก

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวา ตั้งแต่ได้ฟังพระราชบิดาตรัสว่า มีรู้เท่ามอญดังนั้นก็น้อยพระทัยนัก อยู่มาวันหนึ่งจึงทูลลาพระราชบิดาว่า ยังมีการสงครามพม่ากับมอญ ก็ได้รบพุ่งกันมาอยู่แล้วจะไว้ใจมิได้เกลือกทัพมอญจะยกขึ้นมา กระทำแก่กรุงอังวะและหัวเมืองเชตแดนอีก ข้าพเจ้าจะขอถวายบังคมลาไปจัดหัวเมืองรายทางหน้าด่านให้มั่นคงไว้ก่อน ถ้าทัพมอญยกมาข้าพเจ้าจะขอไปรับไว้ให้หยุดแต่หัวเมือง มิให้ล่วงแดนเข้ามาได้ พระเจ้ามนเทียรทองก็เห็นด้วย มังรายกะยอฉะวาจึงให้เกณฑ์ทัพม้าสองหมื่น สรรพไปด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวงเสร็จแล้ว ครั้นได้ศุภฤกษ์ก็ถวายบังคมลาพระราชบิดายกทัพม้าลงมา ครั้นเข้าถึงแดนกรุงหงสาวดีจึงกำชับทหารม้าทั้งปวงให้เป็นหมวดเป็นกองกันเข้าโจมตีหัวเมืองรายทางเข้ามา ได้ฆ่าฟันผู้คนล้มตายเป็นอันมาก หาผู้ใดจะต้านทานมิได้ แยกย้ายกันตีตุดเผาบ้านน้อยใหญ่ รบล่วงเข้ามาถึงกำแพงเมือง แล้วถอยกองทัพไปตั้งมั่นอยู่ ณ วัดประกองกลอย ทางไกลเมืองหงสาวดีประมาณร้อยห้าสิบเส้น แล้วก็ให้ทหารแยกกันออกเที่ยวตีตุดบ้านเผาบ้าน ซึ่งตั้งอยู่รอบเมืองนั้นเสียสิ้น

TUDC 2565/2563

ขณะเมื่อมังรายกะยอฉะวายกทัพมาครั้งนั้น หัวเมืองรายทางทั้งปวงมิทันรู้ตัวก็แตกหนีไปสิ้น จะยอกหนังสือลงมาก็มิทัน ชาวเมืองหงสาวดีแลไปเห็นควันเปลวเพลิงกลบไป และผู้คนก็ตกใจออองเอิกเกริกอลหม่านไปทั้งเมือง เสนายกิใช้คนไปสืบได้ความแล้ว ก็ขึ้นกราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ แจ้งว่ามังรายกะยอฉะวายกทัพม้าลงมาดังนั้น จึงให้หาสมิงพ่อเพ็ชร์และเสนายกีทั้งปวงมาปรึกษา

สมิงพ่อเพ็ชร์เสนายกีทั้งปวงปรึกษาแล้วกราบทูลว่า มังรายกะยอฉะวายกลงมาครั้งนี้รวดเร็วนัก อันทัพม้านี้ว่องไว สามารถจะผจญด้วยเทพยดาก็ได้ เว้นไว้แต่ทัพช้าง ซึ่งจะผจญด้วยสงครามอสูรได้จึงจะรับหยุด สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ดังนั้นก็แสร้งตรัสสรรเสริญมังรายกะยอฉะวา หวังจะให้พระราชบุตรทั้งสองมีมานะ องอาจในการสงคราม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องมีพระราชบุตร มีเสียกเกิดในตระกูลกษัตริย์ ประกอบด้วยสติปัญญาแกล้วกล้าสามารถนัก ต่างพระเนตรพระกรรณพระราชบิดาได้ เรานี้วาสนาอาภัพถึงมิบุตรประดุจหนึ่งหาไม่ ถ้ามังรายกะยอฉะวามาเป็นบุตรเราก็จะเป็นที่วางใจยิ่งนัก

ขณะนั้นพระยาเกียรและพระยารามผู้เป็นพระราชบุตร ได้ฟังสมเด็จพระราชบิดาตรัสดังนั้นก็คำนึงว่า ชะรอยพระราชบิดาจะทรงเห็นว่า ตัวเรามิได้เอาใจปลงลงในราชการสงคราม เกียจคร้านย่อท้ออยู่ จึงตรัสสรรเสริญยกย่องมังรายกะยอฉะวาฉะนี้ พระราชบุตรทั้งสองน้อยพระทัยนัก จึงกราบทูล

TUDC 26/05/2563

พระราชบิดาว่าศึกมังรายกะยอฉะวายกมาครั้งนี้ ข้าพเจ้าทั้งสองจะขออาสาออกไปทำการสนองพระเดชพระคุณบ้างได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังพระราชบุตรทูลดังนั้นก็ดีพระทัย จึงให้พระยาเกียรราชบุตร ทรงช้างพลายสิงหนารายน์คุมทหารช้างชนะงาพันหนึ่ง ผูกเครื่องทองกลางช้าง หมอควาญประดับด้วยเครื่องเหลือง พระยารามราชบุตรทรงช้างพลายอนุเพ็ชร์คุมทหารช้างงาพันหนึ่ง ผูกเครื่องนาคกลางช้างหมอควาญประดับด้วยเครื่องแดงเสื้อสีชมพู สมิงพระตะเบิดขี่ช้างพลายประกายมาศ คุมพลทหารช้างชนะงาพันหนึ่ง และกลางช้างหมอควาญประดับล้วนเครื่องดำ สมิงนครอินท์ขี่ช้างพลายสุริย คุมทหารช้างชนะงาพันหนึ่ง กลางช้างหมอควาญประดับล้วนเครื่องเขียว สมิงอังวะมังศรีขี่ช้างพลายรักษ์น้อย คุมทหารช้างชนะงาพันหนึ่ง กลางช้างหมอควาญประดับล้วนเครื่องลาย ห้าพันเป็นช้างห้าพันประดับด้วยลูกดิ่งทองหอกซัดทวนธงสีต่างๆ เป็นหมวดหมู่กัน ตามสีสาภรณ์ประดับช้างและคน พร้อมด้วยเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง ครั้นได้พิชัยฤกษ์อันเป็นศุภมงคลแล้วพระราชบุตรทั้งสอง นายทัพทั้งสามก็ถวายบังคมลายกทัพช้างออกจากกรุงหงสาวดี ดูรุ่งเรืองงามด้วยนายทัพและพลทหารอันประดับกายแต่งสีต่างๆ สลอนสล้างด้วยเครื่องสูงมยุรธงชายธงฉาน ธงมีพรรณนาๆ น้อยใหญ่ ดารดาษไสวไปบนหลังคชาชาร งามพลคชสารอันเดินโดยขบวนพยุหยาตราเป็นทิวแถวเสียงโกลาหลแล้วด้วยศัพท์ฆ้องกลองกึกก้องบรรลือสนั่นพระราชบุตรทั้งสองก็เร่งรี้พลขันธ์ดำเนินมา

ขณะนั้นพม่าม้าใช้กองคอยเหตุ เห็นทัพมอญยกออกมาก็รีบมาทูลแก่มังรายกะยอฉะวา ๆ แจ้งดังนั้นแล้ว ก็ยกทัพม้าออกรับ ฝ่ายพระยาเกียรติ พระยารามราชบุตร และนายทัพนายกองทั้งปวงก็แยกทัพ ให้สมิงนครอินท์คุมทัพช้างพันหนึ่งเดินแซงไปซ้ายทุ่งข้างซ้าย สมิงอังวะมังศรีคุมทหารช้างพันหนึ่งเดินแซงไปซ้ายทุ่งข้างขวา . แล้วจึงสั่งสมิงนครอินท์สมิงอังวะมังศรีว่า ถ้าเราให้รอทัพมังรายกะยอฉะวา ๆ ตีฉลาบล่วงทางลงแล้วจึงยกตีกระหนาบออกมา เราจะตีแตกขึ้นไปให้ทัพพม่าแตกกลางได้ สมิงอังวะมังศรีและสมิงนครอินท์ ก็ยกกองทัพช้างเดินแซงไปซ้ายทุ่งข้างซ้ายข้างขวา ตามพระราชบุตรสั่ง ครั้นมังรายกะยอฉะวายกมาพอแลเห็นกันฉนั้นพระยาเกียรราชบุตรก็ให้เอาช้างห้ารีบยกเข้าชนทัพพม่า

ฝ่ายพม่าก็ขับม้าไล่ช้างมอญ ๆ ก็ทำเป็นพ่ายถอย พม่าเห็นได้ทีก็ขับม้าไล่รุกลงมา สมิงนครอินท์ สมิงอังวะมังศรี เห็นทัพพม่าไล่ล่วงพ้นลงมาแล้ว ก็ขับพลช้างออกตีกระหนาบกลางทัพพม่า พระยาเกียรพระยารามราชบุตร สมิงพระตะเบิกก็ขับช้างเข้ารับเผชิญหน้า ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ พลทั้งสองฝ่ายก็พุ่งศาตราวุธแทงฟันกันอลหม่าน กองทัพมอญก็ขับช้างเข้าลุยไล่ย่ำเหยียบแทงม้าพม่า ม้ารับช้างมิหยุดพม่าเสียขบวน ทัพมอญได้ทีก็ขับช้างเข้าประกากันรุมรบ เสียงฝีเท้าพลช้างพลม้าและเสียงศาตราวุธอันพลทั้งสองฝ่ายแทงฟันกันนั้น ดังสนั่นอื้ออึงเอิกเกริก ดุจเสียงคลื่นลมพายุพัด ผงคลีฟุ้งเป็นควันมืดกลุ้มไปในอากาศ พวกพลตายลงด้วยกันทั้งสองฝ่าย ม้าและพลพม่าล้มตายเป็นอันมาก พม่าเหลือกำลังต้านทานมิได้ก็แตก ทิ้งเข้าของเครื่องศาตราวุธเสียเป็นอันมาก มังรายกะยอฉะวาก็พาทหารรีบหนีกลับไปเมืองอังวะ

ฝ่ายพระยาเกียรพระยาราม นายทัพนายกองทั้งปวงจะขับช้างตามม้านั้นมิทันก็กลับมา จึงให้เก็บเครื่องศาตราวุธได้เป็นอันมากแล้วก็พากันมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลซึ่งได้รบทัพมังรายกะยอฉะวาสิ้นทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่พระราชบุตรทั้งสอง และนายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาครั้นกลับไปถึงเมืองอังวะแล้ว ก็ฟานายทัพนายกองเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องกราบทูลว่า ข้าพเจ้าไปตีแขงหัวเมืองปลายด่านครั้งนี้ ได้ทิ้งทัพม้าลงไปเผาเรือนบ้านเมืองรายทางเสียเป็นอันมาก ตีลงไปถึงเชิงกำแพงเมืองหงสาวดี ฝ่ายมอญก็ยกทัพช้างมาเป็นอันมาก ได้รบพุ่งต้านทานเป็นสามารถ ข้าพเจ้าเห็นเหลือกำลังจึงล่าทัพถอยมา พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้นก็ตรัสว่า ราชบุตรเรายังมิรู้จักกำลังดีกมอญดูหมิ่นนัก หากเป็นทัพม้ากำลังรวดเร็วจึงหนีรอดมาได้ หาไม่ก็เสียทีแก่มอญ มังรายกะยอฉะวาได้ฟังพระราชบิดาตรัสสั่งดังนั้น มีพระทัยโทมนัสนักคิดแต่จะทำสงครามหักรานมอญเสียให้ได้ อยู่มาวันหนึ่งจึงกราบทูลพระราชบิดาว่า จะขอกองทัพลงไปตีเมืองหงสาวดีอีก พระเจ้ามนเทียรทองตรัสทัดทานเป็นหลายครั้งมังรายกะยอฉะวาก็มิฟัง ทูลเฝ้าอ้อนวอนพระราชบิดาว่า ถ้ามิโปรดให้ลงไปตีเมืองหงสาวดีอีกแล้ว จะถวายบังคมลาเชือดคอตายเสียให้พ้นความโทมนัส พระเจ้ามนเทียรทองก็ทรงพระปรานี กลัวพระราชบุตรจะเชือดพระศอเสียจริง จึงตรัสว่าเมื่อลูกมีฟังบิดาก็จะยอมให้ไป แต่อย่าทำใจเร็วฆ่าตัวเสียมิชอบ ธรรมดาเป็นลูกกษัตริย์

แลทแกล้วทหาร ควรตายก็ย่อมตายจึงนับว่าชาย ซึ่งจะฆ่าตัวตายเพราะความแค้นเท่านี้ควร ตรัสสอนพระราชบุตรแล้วจึงสั่งให้เกณฑ์ทัพหัวเมืองขึ้นทั้งปวงได้คนสี่สิบแสน ช้างสองหมื่น ม้าห้าหมื่น สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง ครั้นเกณฑ์ทัพพร้อมเสร็จแล้ว ถึงวันศุภฤกษ์มังรายกะยอฉะวาก็กรายฉวายยังคมลาพระราชบิดายกทัพลงมาถึงเมืองปรวน จัดแจงเสบียงอาหารเมืองปรวนเสร็จแล้ว ก็ยกทัพยกทัพเรือมาทางเมืองตะละชะ ครั้นถึงเมืองตะละชะแล้ว ก็ยกรี่ลงมาณเมืองตะเกิง ทัพเรือนั้นให้เอาเสบียงอาหารตามลงมาส่ง มังรายกะยอฉะวายกทัพมาถึงเมืองตะเกิงแล้วสั่งให้นายทัพนายกองทั้งปวงยกเข้าหักเอาเมืองตะเกิง

ฝ่ายพระยาอินทโยอาซึ่งรักษาเมืองตะเกิงนั้น กับพลทหารขึ้นประจำหน้าที่เชิงเทิน ไต้รบพุ่งกันเข็นสามารถ พลพม่าตายอยู่ก้อคูเมืองเป็นอันมาก พม่าเข้ารอมิได้ก็ถอยออกมา ฝ่ายมอญในเมืองเห็นดังนั้นก็ฮึกฮองกลองโห่ร้องเยาะเย้ยหยาบช้าต่าง ๆ มังรายกะยอฉะวาได้ยินก็ทรงพระโกรธเป็นกำลัง สั่งให้ใส่พื้นหลังทหารซึ่งถอยออกมานั้นให้กลับเข้ารบจงได้ จึงให้ประกาศแก่ทหารทั้งปวงว่า หน้าด้านผู้ใดถอยออกมา จะตัดศีรษะทั้งนายไพร่ลงถมคูเมืองเสียให้สิ้น ฝ่ายพลทหารทั้งปวงได้เห็นได้ยินดังนั้นก็กลัวรีอกลับเข้าไป มังจะแคงนายทัพคนหนึ่ง ขึ้นช้างยืนรออยู่ริมคูเมือง มังรายกะยอฉะวาเห็นดังนั้นก็ทรงพระโกรธตรัสว่า อ้ายนายทัพผู้นี้กลัวตายมิใช่ชาติทหารเลี้ยงไว้มิได้ จึงสั่งให้พลเลี้ยงโจนลงจากช้างพระที่นั่งไปตัดศีรษะมังจะแคงเสีย พลเลี้ยงก็กระโจนลงจากช้างยืนขึ้นท้ายช้างมังจะแคง ตัดศีรษะควานช้างและมังจะแคง โยนลงไปให้นายทัพนายกองทั้งปวงดูแล้ว

ขับช้างไล่พลรุกข้ามคูเข้าไปจนถึงกำแพงเมือง พลทหารทั้งปวงก็ตรูกันเข้าหักเอาเมืองตะเกิงได้

ฝ่ายพระยาอินทโยธาซึ่งรักษาเมืองตะเกิงนั้น เห็นพม่าหักเข้าเมืองได้ก็ตกใจ จึงให้เปิดประตูเมืองข้างทิศตะวันตก พาทหารข่าวไพร่ที่สนิทวิ่งหนีออกไปยังกรุงหงสาวดี มังรายกะยอฉะวาก็ยกเข้าตั้งอยู่ในเมืองตะเกิง แล้วแต่งให้พลทหารไปติดตามพระยาอินทโยธา ทหารไปตามจนสิ้นเขตเมืองไม่ทันแล้ว ก็กลับมาทูลแก่มังรายกะยอฉะวา ๆ ก็มิได้ตรัสประการใด

ฝ่ายพระยาอินทโยธา ครั้นมาถึงกรุงหงสาวดีก็เข้าเฝ้าพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลกิจการซึ่งได้รบพุ่งกับทัพมังรายกะยอฉะวาจนเสียเมืองสิ้นทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งแล้วก็ทรงพระโกรธแก่พระยาอินทโยธา จึงตรัสว่ามังรายกะยอฉะวายกมาเป็นทัพกษัตริย์เหลือกำลังท่านจะต้านทานแตกหนีมานั้นเราหาเอาโทษไม่ แต่ท่านเป็นผู้ใหญ่เสียแรงเรารักไว้ใจให้อยู่รักษาเมืองต่างหูต่างตา ให้ภรรยาข้าใช้เงินทองเป็นอันมาก หวังจะให้มีน้ำใจช่วยป้องกันรักษาบ้านเมือง แต่พอเป็นรั้วเมืองหลวงกลับเป็นคนเกียจคร้านไม่ระวังข้าศึก นอนกอดเมียสาวเสียตามสบายใจ มิได้แต่งผู้คนออกไปสอดแนมสืบข่าวราชการปลายแดนให้รู้ก่อน นิ่งให้ทัพพม่ายกมาจนถึงเมืองตะเกิง เข้าโจมตีเอาเมืองได้ แล้วแตกหนีมาหาเราทำให้เสียพระเกียรติยศ เหตุไฉนจึงมาแต่ตัว ไม่พาลูกเมียครอบครัวผู้คนบ้านเรือตามมาด้วยเล่าบ้านนี้พม่าไม่ฉุดลากไปแล้วหรือ ท่านเกียจคร้านในราชกิจดังนี้ว่าผิดโทษถึงตายจึงสั่งให้เอาไปฆ่าเสีย สมิงพ่อเพชรก็กราบทูลขอโทษ

พระยาอินทโยธานิสัยชำนาญในทางสมณ หาถนัดในการสงครามไม่ ชำนาญแต่ทางธรรมศาตรโหราศาตร ชงาะหลงภรรยาเกียจคร้านในกิราชการดังปากคนเล่าลือนั้น ข้าพเจ้าเห็นหาเป็นไม่ขอพระราชทานให้ภาคโทษไว้ครั้งหนึ่งก่อน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็ทรงคิดถึงความหลังคลายพระโกรธลงจึงพระราชทานโทษให้ แล้วตรัสสั่งอำมาตย์ทินมณีกรอดอำมาตย์มะสมรให้ไปเกณฑ์คนเมืองพะสิมหนึ่ง เมืองแตรหนึ่ง เมืองเกาะชเมิงหนึ่ง เมืองเชียหนึ่ง เมืองอักครหนึ่ง เมืองสเมืองหนึ่ง เมืองเชาหนึ่ง เจ็ดเมืองฝ่ายใต้ ถ้าได้แล้วให้อำมาตย์ทินมณีกรอดเป็นแม่ทัพ เร่งยกทัพเร็วตีเกียวขึ้นไปเมืองปรวนต้นทาง ซึ่งมังรายกะยอฉะวาไว้เสบียงอาหารนั้นให้ได้

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จยกกองทัพมา พอถึงแม่น้ำพวงนางไกลกันกับเมืองตะเกิงทางประมาณร้อยเส้น สั่งให้ตั้งค่ายยังมิทันแล้ว ฝ่ายม้าใช้กองคอยเหตุ ก็เข้ามากราบทูลแก่มังรายกะยอฉะวา ๆ ได้แจ้งว่ากองทัพพระเจ้าราชาธิราชยกมา ตั้งอยู่ณแม่น้ำพวงนาง ก็ให้เร่งรีบยกช้างม้ารพลออกจากเมืองตะเกิงมา ตีกองทัพพระเจ้าราชาธิราช

ฝ่ายกองทัพมอญซึ่งยกมาเป็นทัพหน้า ก็แยกย้ายกันไปตัดไม้ทำค่ายยังมิทันมั่น พอกองทัพมังรายกะยอฉะวายกเข้าตีทัพมอญต้านทานมิได้ ก็แตกร่นลงมาจนถึงหน้าช้างทัพพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งให้ยืนช้างกันพลทำค่ายอยู่นั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นพลแตกมาก็ทรงพระโกรธตรัสว่าอ้ายพม่ามันจะไม่ให้เราหยุดพักหายเหนื่อยแล้ว จึงให้พลทัพหลวง

TUDC 26/05/2563

ตั้งมั่นไว้ สั่งให้สมิงนครอินท์คุมทหารคายสองมื่อหมื่นหนึ่ง สมิงพระราม คุมทหารคายสองมื่อหมื่นหนึ่งให้ออกทะลวงฟันพม่า

ฝ่ายสมิงนครอินท์สมิงพระรามรับสั่งแล้ว ก็คุมทหารคายสองมื่อเข้า ตะลุมบอนฟันพม่า ๆ กับมอญรบกันเป็นสามารถอลหม่าน พม่าต้านทานมิได้ ก็ถอยเข้าไปในเมืองตะเกิง มอญกับพม่าฆ่ากันตายครั้งนั้นระนับมิได้ แต่พม่าตายมากกว่ามอญประมาณสิบเท่า แล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชสั่งให้ขนศพพม่าซึ่งตายนั้น ยรรทุกเกวียนไปทิ้งน้ำเสีย ก็ให้ตั้งค่ายมั่นณแม่น้ำพวงนาง พม่าและมอญก็แต่งทหารออกรบกันนอกค่ายทุกวันมิได้ขาด

ฝ่ายอำมาตย์ทินมณีกรอก อำมาตย์มะสมร ซึ่งไปเกณฑ์ทัพเจ็ดหัวเมืองนั้น ได้คนสี่หมื่นแปดพัน สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวงเสร็จแล้ว ยกทัพเรือขึ้นไปตีเมืองปรวนได้ฟากหนึ่ง แล้วก็ให้ตั้งมั่นไว้ พม่าซึ่งอยู่รักษาเมืองปรวนนั้นจึงแต่งหนังสือยอกให้คนถือลงมาถวายมังรายกะยอฉะวาๆ จึงให้รับหนังสือมาอ่าน ใจความว่าข้าพเจ้าผู้รักษาเมืองปรวน ขอแจ้งมายังพระราชบุตรได้ทราบ ด้วยอำมาตย์ทินมณีกรอก อำมาตย์มะสมรยกทัพเรือขึ้นมาตีเอาเมืองปรวนฟากน้ำหนึ่งแล้ว ได้ตั้งค่ายประชิดรบพุ่งกันอยู่ ซึ่งจะส่งเสบียงอาหารลงไปนั้นขัดสน

ครั้นมังรายกะยอฉะวาได้แจ้งในหนังสือแล้ว จึงให้นายทัพนายกองทั้งปวงมาปรึกษา นายทัพนายกองปรึกษาแล้วกราบทูลว่า อันการสงครามจะเอาแพ้และชนะกันก็เพราะอาหาร ได้ทีทัพมอญขึ้นไปตีตัดเสบียงอาหารเสียแล้ว เกรงทัพอำมาตย์ทินมณีกรอก อำมาตย์มะสมรจะมิหยุดแค่เมืองปรวน จะล่วงเลยลงมาตีเมืองตะละชีด้วย ถ้าเสียเมืองตะละชีแล้ว

เห็นจะรอดตัวยากจำจะถอยทัพขึ้นไปตีอำมาตย์ทินมณีกรอด อำมาตย์มะสมรสองทัพนี้เสียให้ได้ก่อน อย่าให้ทันเสียแก่ข้าศึกจึงจะชอบ มังรายกะยอฉะวาก็เห็นด้วย ครั้นเวลาค่ำจึงให้เลิกทัพขึ้นไปเมืองปรวน

ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชได้ทรายว่า มังรายกะยอฉะวาเลิกทัพไปเห็นสมคะเนดังนั้นดีพระทัยนัก ครั้นจะให้ตามเกรงทัพพม่าจะหนีรุดรีบเร็วไป จะกระหนายทัพอำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ มิทันรู้ตัวก็จะเสียท่วงทีไป จึงมิได้ให้ติดตาม แต่งแต่ทหารม้าใช้รีบขึ้นไปแจ้งแก่อำมาตย์ทินมณีกรอด ม้าใช้ขึ้นไปถึงแจ้งความแก่อำมาตย์ทินมณีกรอด ๆ รู้ว่ามังรายกะยอฉะวายกขึ้นมาจะตีกระหนาย จึงคิดเยียบกลอุบายให้ผูกเยียรูปหุ่น ถือเครื่องศาตราวุธประจำอยู่ทุกหน้าที่ แล้วทำเกราะลมแขวนไว้เยียนอันมาก ครั้นเวลาค่ำให้กองเพลิงรายนอกค่าย แล้วจับสุนัขมาผูกประจำกองเพลิง ให้เรียรายข้าวปลาอาหารไว้ ในค่ายนั้นให้กองเพลิงห่าง ๆ กัน แต่พอแลเห็นแสงเพลิงมิให้พม่าทั้งปวงสงสัย จึงถอยทัพล่วงรีบขึ้นไปเมืองพะสิม กองทัพพม่าอยู่ฟากข้างหนึ่ง ได้ยินเสียงเกราะเห็นรูปหุ่น และสุนัขคลับคล้ายอยู่หาทันรู้ว่าทัพมอญเลิกไปสิ้นไม่ ก็ตรวจตรากันรักษาค่ายเยียนปกติอยู่

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวายกมาจากเมืองตะเกิง ถึงเมืองตะละชแล้วก็ยกทัพเรือลงมาถึงทางร่วม ที่จะขึ้นไปเมืองปรวนนั้นพอเวลาสองยาม แลเห็นกองเพลิงและรูปหุ่น ได้ยินเสียงเกราะก็สำคัญว่าทัพมอญยังตั้งอยู่ดีพระทัยนัก จึงสั่งนายทัพนายกองทั้งปวง ให้ประกาเรือทอดทุ่นรายยึดแม่น้ำไว้ แล้ว

TUDC 26/05/2563

สั่งกำชับว่า ถ้าทัพมอญหักล่วงลงมาได้ จะเอาโทษนายทัพนายกองถึงสิ้นชีวิต

นายทัพนายกองก็ทอดทุ่นประคำเรืออยู่เย็นขนัด เตรียมตรวจตรากันเย็นสามารถ มังรายกะยอฉะวาแต่งคนให้ไปบอกแก่นายทัพนายกองพม่าซึ่งตั้งอยู่ณเมืองปรวนนั้นว่า กองทัพหลวงยกขึ้นมาตั้งปิดทางร่วมไว้แล้ว ให้นายทัพนายกองทั้งปวงตระเตรียมทแกล้วทหารไว้ให้พร้อม เวลาพรุ่งนี้จะยกเข้าระดมตีทีเดียว คนใช้ขึ้นไปถึงจึงแจ้งแก่นายทัพนายกองตามรับสั่งทุกประการ ครั้นออกมาจากค่าย แลไปฟากข้างค่ายมอญ ได้ยินแต่เสียงเกราะและเสียงสุนัขเห่าหอนอึงอยู่ แสงเพลิงที่กองก็น้อยลง คนใช้เหล่านั้นก็สงสัย จึงบอกแก่นายทัพนายกองทั้งปวง นายทัพนายกองเมืองปรวนนั้นก็ชวนกันไปดู ครั้นเห็นดังนั้นก็สงสัยนัก จึงให้ทหารข้ามไปสืบสอดแนม ทหารไปสอดแนมดูฟากข้างค่ายมอญ ฟังเงียบสงัดเสียงคนจึงเข้าไปใกล้ เห็นแต่กองเพลิงและสุนัขเห่าหอนอึงอยู่ รูปหุ่นและเกราะลมนั้นก็สงบเสียงลง แล้วชวนกันเข้าไปในค่ายเห็นแต่กองเพลิง จึงรู้ว่ามอญทำอุบายล่อลวง เลิกกองทัพไปสิ้นแล้ว พวกทหารสอดแนมก็รีบกลับมาบอกแก่นายทัพนายกองๆ ได้แจ้งก็ตกใจพูดกันว่าพวกเรามิรู้เท่ามอญดังนี้เห็นจะเป็นโทษ จึงบอกแก่คนใช้ๆ กรีบกลับลงมาทูลมังรายกะยอฉะวาๆ แจ้งว่ามอญเลิกทัพไปแล้ว ก็ทรงพระโกรธตรัสว่า เราหมายจะมาตีทัพมอญให้ยับเยิน บัดนี้นายทัพนายกองประมาทไม่คอยระวัง ให้มอญหนีไปพ้นเงื้อมมือเราได้ จึงให้เอาโทษแก่นายทัพนายกองทั้งปวง ซึ่งตั้งอยู่ณเมือง

ปรวน ครั้นจะให้ยกติดตามก็เห็นมิทัน จึงเลิกทัพกลับไปยังกรุงอังวะ ครั้นถึงจึงนำกราบทูลสมเด็จพระราชบิดาทุกประการ

พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสว่า ลูกเราองอาจแกล้วกล้าสามารถในการศึกก็จริง แต่เชิงอุบายถ่ายเทยังอ่อนนัก ยังมิเสียความคิดแก่มอญ จึงต้องถอยทัพคืนมา แล้วพระราชทานบำเหน็จรางวัล แก่พระราชบุตรและนายทัพนายกองเป็นอันมาก

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรายว่า กองทัพมังรายกะยอฉะวายกไปไม่ทันทัพอำมาตย์ทินมณีกรอด อำมาตย์มะสมรสองทัพนั้นยกไปเมืองพะสิมแล้ว มังรายกะยอฉะวาก็เลิกทัพกลับไปเมืองอังวะ จึงโปรดให้พระยาอินทโยธาอยู่รักษาเมืองตะเกิงดังเก่า แล้วพระองค์ก็ยกทัพกลับมายังกรุงหงสาวดี จึงให้พระยาเกียรราชบุตรไปอยู่เมืองมองมะละ ให้ราชมนูไปดูแลตกแต่งทิศทาง เฉลิมพระราชมนเทียรแล้วให้อยู่ช่วยประคับประคองพระราชบุตรด้วย

ครั้นอยู่มาประมาณสามเดือน สมิงพ่อเพชรก็ป่วยลง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงพระวิตกนัก จึงให้สัมพันธแพทย์ไปพยาบาลโรคๆ ก็มิคลายป่วยหนักลง ฝ่ายสมิงนครอินทร์รู้ว่า สมิงพ่อเพชรป่วยหนักก็ไปเยี่ยมเยือนมิได้ขาด อยู่มาวันหนึ่งจึงถามสมิงพ่อเพชรว่า น้าท่านป่วยครั้งนี้เป็นประการใด สมิงพ่อเพชรได้ยินดังนั้น ลืมตาขึ้นดูเห็นสมิงนครอินทร์ก็คิดใจจึงว่าหลานเรามาก็ดีแล้ว น้าระลึกถึงอยู่ ซึ่งโรคเราครั้งนี้เห็นจะหนักอกหนักใจนัก เหลือกำลังที่จะทนได้ ไหนน้าจะมีชีวิตอยู่ทำราชการสนองพระเดชพระคุณพระเจ้าอยู่หัวสืบไป น้าจะลาหลานเราครั้งนี้แล้ว แต่น้าวิตกถึง

TUDC 26/05/2563

หลานเรา ซึ่งจะทำศึกสงครามไปเบื้องหน้า ด้วยเจ้าผู้เดียวถ้าศึกพอกำลังก็จะเอาชัยชนะได้ ถ้าศึกเหลือกำลังก็เห็นจะเสียที เพราะหาผู้จะเป็นคู่คิดอุดหนุนมิได้ ฝ่ายสมิงอังวะมังศรีเป็นคนมีสติปัญญาฝีมืออยู่ พอจะได้เป็นเพื่อนท่าน ก็เป็นคนหลบหลีกไป ซึ่งจะทำสงครามไปภายหน้า หลานเราอุตส่าห์ระมัดระวังตัวจงที่เดียว เรานี้มิได้อยู่ช่วยประคับประคองท่านแล้ว สมิงนครอินท์ได้ฟังดังนั้น ก็ยกเอามือสมิงพ่อเพชรขึ้นใส่ศีรษะแล้วร้องไห้รัก

ครั้นอยู่มาสองสามวัน สมิงพ่อเพชรก็ถึงแก่ความตาย สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทราบ ก็ทรงพระกรรแสงร่ำรักสมิงพ่อเพชร์เป็นอันมาก จึงตรัสสั่งเสนาบดีทั้งปวง ให้แต่งการศพตามบรรดาศักดิ์เสร็จแล้ว ก็ชักศพสมิงพ่อเพชรขึ้นสู่เมรุอันประดับประดาเป็นอันงาม ถวายไทยทานแก่พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมและเปรียญอันดับเป็นอันมาก พระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จไปพระราชทานเพลิงศพเสร็จแล้ว จึงให้เก็บอัฐิใส่ผะอบทองประดับพลอยแล้วให้มีงานมหรสพเจ็ดวัน จึงเอาอัฐิไปบรรจุไว้ในพระมุเตา

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวา ตั้งแต่ถอยทัพมาจากเมืองปรวนก็คิดแค้นอยู่ทุกวันทุกเวลาว่ามิรู้เท่ามอญ ครั้นรุ่งขึ้นปีใหม่ จึงขึ้นไปกราบทูลพระราชบิดาว่า ครั้งนี้ข้าพเจ้าจะขอยกลงไปตีเมืองหงสาวดีให้ได้ พระเจ้ามนเทียรทองก็เห็นด้วย จึงสั่งให้มังนันทมิตตคุมพลสิบเก้าหัวเมือง เป็นคนสิบแสน ช้างสองหมื่น ม้าห้าหมื่น สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวงเป็นทัพยก แล้วให้แต่งเรือฉลากบางหุ้มด้วยเหล็กพันหนึ่ง เรือลายคาหุ้มทองแดงสองพัน เรือลายเล่ไลยักสามพัน เป็นพลสิบห้าแสนสรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวงพร้อม ให้มังรายกะยอฉะวายกทัพยกทัพเรือลงไป ตั้ง

อยู่ณเมืองตะละชี พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ยกทัพหนุนลงมา ตั้งอยู่ณเมืองปรวน เป็นคนสามหมื่นกับทัพมอญชงะคีเกียวหลังขึ้นมานั้น

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวา มาตั้งอยู่ณเมืองตะละชีรู้ว่า สมิงพ่อเพชร์ตายแล้วก็คิดใจ จึงคำริว่าพระเจ้าราชาธิราชมเหยวเพชรหักเสียข้างหนึ่งแล้ว ยังแต่สมิงนครอินท์เป็นคนมีผมอ ชะคิดกลอุบายตัดกำลังศึก เอาตัวสมิงนครอินท์มาเสียให้ได้ ถ้าพระเจ้าราชาธิราชเสด็จมาแล้ว จะเพทุบายชวนให้แต่งทหารออกรบกันตัวต่อตัว เรือต่อเรือ ช้างต่อช้าง ม้าต่อม้า ครั้นเห็นทีจะให้สมิงนครอินท์ออกมารบ แม้นสมคะเนดังนั้นจะจับเอาตัวให้จงได้ ทรงพระคำริแล้ว ก็ให้ยกกองทัพออกจากเมืองตะละชีไปตั้งมั่นอยู่ณปากน้ำอะลอยทั้งสองฟาก แล้วจึงให้ชำระในลำคลองแวะสองฟากน้ำ ซึ่งจะซุ่มเรือรบไว้ ให้คลองแวะนั้นให้ลงขวากซ่อนใต้น้ำไว้เฉพาะแต่ช่องเรือเดิน ถ้าผิดช่องเรือติดอยู่ไปมิได้ เตรียมการทั้งปวงเสร็จแล้ว จึงให้แต่งหนังสือโดยความที่ทรงพระคำรินั้นฉบับหนึ่ง ครั้นให้แต่งเสร็จแล้วก็คอยท่ากองทัพพระเจ้าราชาธิราชอยู่

ฝ่ายพระยาอินทโยธา ซึ่งรักษาเมืองตะเกิงนั้น แต่งให้คนไปสืบข่าวราชการแคนต่อแคน ได้แจ้งว่ามังรายกะยอฉะวายกมาแล้ว จึงแต่งหนังสือบอกให้คนถือลงมายังเสนาบดี กรุงหงสาวดี คนใช้กรือหนังสือลงมายังกรุงหงสาวดี จึงเอาหนังสือเข้าไปส่งให้แก่เสนาบดีๆ ก็นำหนังสือบอกขึ้นกราบทูล

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งในหนังสือแล้ว ก็ให้อำมาตย์มะสมรไปเกณฑ์ทัพเรือ เมืองเมาะตะมะ และหัวเมืองขึ้นสามสิบหัวเมืองฝ่ายใต้

TUDC 26/05/2563

แล้วให้อำมาตย์ทินมณีกรอด ไปเกณฑ์ทัพเรือเมืองพะสิมหัวเมืองขึ้นสิบเจ็ดหัวเมือง ตรัสสั่งให้เกณฑ์ทัพยกหัวเมืองขึ้นฝ่ายเหนือทั้งปวงสามสิบหัวเมือง แล้วให้สมิงพระราม สมิงราชสงคราม สมิงพระตะเบิด เป็นแม่กองทัพยกช้างหมื่นหนึ่ง ม้าสองหมื่น พลแปดแสน สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง แล้วพระองค์ให้แต่งเรือฉลากบาง หุ้มด้วยเหล็กเจ็ดร้อยลำ เรือลายคาหุ้มทองแดงแปดร้อยลำ เรือลายเลไลยก์พันหนึ่ง เป็นเรือสองพันห้าร้อยลำ พลสิบแสนสรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง ให้เจ้าสมิงนครอินท์ สมิงอังวะมังศรี สมิงสามปรายเป็นทัพหน้า ครั้นได้พิชัยฤกษ์แล้ว พระองค์ก็ยกทัพยกทัพเรือพร้อมกัน ล่องลงไปเมืองเสียม เลยขึ้นมาทางเมืองตะเกิงไปเมืองตะละชี ถึงแม่น้ำอะลอยพอทอดพระเนตรเห็นทัพมังรายกะยอฉะวา ซึ่งตั้งอยู่นั้นเป็นอันมาก จึงให้หยุดทัพยกเรือตั้งค่ายมั่นลงไว้

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวา ครั้นแจ้งว่าทัพพระเจ้าราชาธิราชยกมาถึงพร้อมกันแล้ว ก็มีความยินดีนัก จึงให้มังตุเรืองถือหนังสือซึ่งแต่งไว้นั้นกับเครื่องราชบรรณาการ น้ำดอกไม้เทศห้าเต้า เมี่ยงสิบกระหมวด น้ำมันดินสิบกระออม นำไปถวายพระเจ้าราชาธิราช มังตุเรืองก็ถวายบังคมลา ถือหนังสือคุมเครื่องราชบรรณาการ มายังค่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงแจ้งแก่ทหารรักษาประตูค่าย ๆ ก็ยอกส่งเข้าไปให้กราบทูล

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรายแล้ว ก็โปรดให้รับเข้ามา มังตุเรืองก็เข้ามากราบถวายบังคม ถวายหนังสือและเครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสให้อ่าน ในหนังสือนั้นใจความว่าข้าพเจ้ามังรายกะยอฉะวา ขอแจ้งความมาถึงสมเด็จพระเจ้าลุงเรา ด้วยข้าพเจ้า

ยกกองทัพมาครั้งนี้ ปรารถนาจะกระทำสงครามให้สนุกจงนักหนา แต่พระเจ้าลุงพึงยกมาถึงทแกล้วทหารยังเหน็อยเมื่อยล้านัก ครั้นจะด่วนทำการสงครามสัปยุทธรบพุ่งแก่กันนั้น ก็มิได้เห็นผมือทแกล้วทหารเข้มแข็งโดยสามารถ เชิญสมเด็จพระเจ้าลุงพักพลทหารทั้งปวง ให้ค่อยหายเหน็อยก่อน แต่ศึกจะเงียบว่างอยู่เป็นหลายวัน ขอให้จัดทหารทัด ช้างต่อช้าง ม้าต่อม้า เรือลำต่อลำมาสู้กันให้เถลิงหน้าทัพไว้ จะได้ดูชมเล่นเป็นขวัญตาพลางกว่าศึกใหญ่จะได้รบกัน สมเด็จพระเจ้าลุงจะทรงเห็นประการใด จงตอบมาให้เราทราบ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งในหนังสือแล้ว จึงให้แต่งหนังสือตอบจัดสิ่งของตอบแทนโดยสมควร ส่งให้ผู้ถือหนังสือกลับไป มังตุเรจองก็ถวายบังคมลา นำหนังสือตอบและเครื่องราชบรรณาการตอบแทน กลับไปถวายมังรายกะยอฉะวาๆ จึงรับหนังสือมาทรงอ่าน ในหนังสือนั้นว่า ซึ่งหลานเราจะใคร่ชมช้าทหาร ให้เห็นผมืออันเข้มแข็งตัวต่อตัว เรือลำต่อลำออกสัปยุทธกันให้เถลิงหน้าค่ายเป็นขวัญตานั้น เรามีความยินดีนักวันพรุ่งนี้จึงจะแต่งออกไป ให้หลานเราเร่งแต่งเรือและทหารไว้ระวังเถิด

มังรายกะยอฉะวาได้แจ้งในหนังสือตอบแล้วก็ตรัสพระทัยนัก จึงดำริการซึ่งจะรับสมิงนครอินทร์นั้นให้ได้ สั่งให้มังอนเดชคุมเรือฉลากยางหกลำบรรทุกทหารมีผมือ ออกซ่อนอยู่ในคลองแวะฝ่ายทิศตะวันออก สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธทั้งปวง และมีขอเหล็กเกี่ยวเชือกพวนชักถึงตลิ่ง ปากคลองนั้นตัดกิ่งไม้สดสะบังไว้ อย่าให้เห็นว่าเป็นคลอง และทางบกนั้นก็ซุ่มทหารไว้เป็นอันมาก สำหรับชักฉุดเชือกทั้งสองฟาก สั่งให้มังลกยาคุมเรือ

ฉลากบางหกลำ ซ่อนอยู่ในคลองแวะฝ่ายตะวันตก มีขอเหล็กเกี่ยวและเชือกพวนชัก สรรพด้วยเครื่องศาตราวุธ แล้วสะปากคลองเสียเหมือนกัน ทำจงเรียบร้อยดี อย่าให้มอญสงสัยได้เวลาพรุ่งนี้เราจะแต่งเรือฉลากบาง ให้มังกะยอทางออกรบด้วยสมิงนครอินท์ แล้วจะให้ทำเสียทีถอยขึ้นมา ถ้าเห็นมอญไล่ล่วงขึ้นมาแล้ว จึงยกทหารออกตีกระหนาบ เอาเรือฉลากบางเกยเข้าไปให้ถึงกัน แล้วเอาขอเหล็กรุมเกี่ยวช่วยกันลากทั้งบกทั้งเรือ เอาเรือฉลากบางสมิงนครอินท์มาจงได้ มังธนูเดชมังลักยาทั้งสองก็ไปกะเกณฑ์ทหาร ให้ทำการตามมังรายกะยอฉะวาสั่งนั้นทุกประการ

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ครั้นผู้ถือหนังสือกลับไปแล้ว จึงตรัสแก่เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า เวลาเช้าพรุ่งนี้คิดจะแต่งทหารออกรบสู้กับพม่า เรือลำต่อลำ ผู้ใดจะรับอาสาสู้กับพม่าได้บ้าง เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงก็นิ่งอยู่ เจ้าสมิงนครอินท์ได้ฟังดังนั้นก็ดีใจ จึงกราบทูลว่าพม่าดูหมิ่นเจรจาองอาจฉะนี้ ดุจมอญมิใช่ชายหาฝีมือและสติปัญญามิได้ สำคัญว่าเมืองมอญจะสิ้นคนดีและกระมัง ข้าพเจ้าจะขออาสาออกไปฆ่าเสียให้พม่าขยาดฝีมือจงได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นด้วย มีพระทัยยินดีจึงตรัสว่าผู้อื่นนั้นถึงมีฝีมือจะออกไป เราก็ยังมิใคร่สิ้นวิตก ถ้าสมิงนครอินท์จะอาสาออกไปแล้ว เราดีใจคลายความวิตกลง สมิงนครอินท์รับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลาออกมาที่อยู่ ก็สั่งให้ตกแต่งเรือฉลากบาง และพลทหารเครื่องศาตราวุธทั้งปวงเสร็จแล้ว ครั้นเวลาเช้าสมิงนครอินท์อาบน้ำทาแป้งหอมน้ำมันหอม แต่งตัวใส่เสื้อชมพูขลิบทองจีบเอว กำไลต้นแขนปลาย

แขน โพกผ้าชมพูขลิบทอง ใส่แหวนเพชรเก้ายอดทั้งสองก้อยแล้วเข้ามากราบถวายบังคมลา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงอวยพระพรชัยให้แล้ว สมิงนครอินท์จึงให้ลั่นฆ้องเป่าปี่ตีกลองโห่ร้องรำดาบสองมือ ออกเรือฉลากบางไป

ฝ่ายทหารกองคอยเหตุ เห็นเรือสมิงนครอินท์ออกมาจากที่แล้ว ก็มาทูลมังรายกะยอฉะวา ๆ ก็เสด็จขึ้นหอรบในค่าย ครั้นทอดพระเนตรเห็นสมิงนครอินท์ออกเรือฉลากบาง เป่าปี่ตีกลองขึ้นมาดังนั้นก็ดีใจ จึงสั่งให้มังกะยอทางออกเรือฉลากบางเข้ารบเผชิญหน้า มังกะยอทางก็ให้เอาเรือฉลากบางเข้าเผชิญหน้ากันและทแกล้วทหารทั้งสองฝ่าย ก็เข้ารบพุ่งกันเป็นสามารถช้านานแล้วทำเป็นเสียทีให้ทหารทวนเรือฉลากบางถอยขึ้นไป เจ้าสมิงนครอินท์ให้ตีเรือฉลากบางตามติดขึ้นไป ครั้นพ้นช่องขวากถึงปากคลองแวะ มังกะยอทางก็ให้เอาขอเหล็กสับเกี่ยวเรือเจ้าสมิงนครอินท์เข้าไป สมิงนครอินท์เห็นดังนั้นก็คิดประหลาดใจเกรงจะเสียที จึงโจนขึ้นเรือรบมังกะยอทาง ถือดาบสองมือไล่ฟันพม่าในลำเรือนั้นตายสิ้น

ฝ่ายมังธนูเดช มังลักยาก็เอาเรือฉลากบางซึ่งคอยอยู่สองฟากนั้น ออกรบกระหนาบรุมกัน เกยเรือฉลากบางสมิงนครอินท์เข้าแล้ว จึงเร่งให้ทหารเอาขอเหล็กสับเอาพวนชักเข้าริมฝั่ง ฝ่ายกองทัพบกก็ลงช่วยลากเรือฉลากบางเข้าไป จนถึงหน้าค่ายมังรายกะยอฉะวา พม่าเข้ากลุ้มรุมรบเจ้าสมิงนครอินท์ลำเดียว สมิงนครอินท์กับทหารฆ่าพม่าตายเป็นอันมาก จนสิ้นทหารทั้งลำเรือ เหลือแต่เจ้าสมิงนครอินท์ผู้เดียว เป็นคนมีวิทยาคมอยู่

TUDC 26/05/2563

คงกระพัน ตัวท้องศาตราวุธเป็นสามารถมิได้เข้า ก็โจนขึ้นยกไล่ฆ่าฟัน พม่าล้มตายเป็นอันมาก จนมือซ้ายขวาคลายดาบมือออก เสื้อและผ้าชุ่มไปด้วยโลหิต ฝ่ายพม่าจะเข้าจับเข้าสมิงนครอินท์มิได้ ก็เอาไม้ค้อนก้อนดินไล่ระดมกันขว้างถูกเป็นหลายที เข้าสมิงนครอินท์ก็ล้มลง พม่าก็ตรูกันเข้าจับตัวได้ พาเข้าไปถวายมังรายกะยอฉะวา ๆ ก็ดีพระทัยนัก จึงแต่งคนให้ถือหนังสือขึ้นไปแจ้งแก่สมเด็จพระราชบิดา ณ เมืองปรวน และขณะเมื่อเข้าสมิงนครอินท์กับพม่ารบกันนั้น สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจะแต่งกองทัพขึ้นไปช่วยก็มิทันท่วงที

ฝ่ายสมิงพระรามซึ่งมาทางทัพยกนั้น ครั้นรู้ว่าเข้าสมิงนครอินท์เสียกับพม่าก็โกรธ จึงขึ้นช้างพลายประกายมาศรีบเข้าไปยืนหน้าค่ายพม่าแล้วร้องด่าว่าอ้ายพม่าโกหกหาจริงไม่ แม้นมึงดีให้ออกมาชนช้างกับกูตัวต่อตัวให้เห็นฝีมือกัน มังรายกะยอฉะวาได้ยินดังนั้น ก็ขับให้พม่าขึ้นช้างออกไปรุมชนจะจับตัวให้ได้ สมิงพระรามก็วางประกายมาศเข้าระโหมชนช้างฝ่ายพม่าเสียทีเพลี่ยงพล้ำ สมิงพระรามก็ร้องฟันด้วยของ้าวถูกพม่านายทัพนายกองตายเป็นหลายคน พม่าก็เอาช้างล้อมเข้าเป็นหลายชั้น สมิงพระรามเห็นดังนั้น ก็ขับประกายมาศเข้าให้ชน ช้างพม่าก็ล้มตายเป็นหลายตัว สมิงพระรามเห็นเหลือกำลัง จึงขับช้างแหวกออกมาแล้วร้องด่าว่า อ้ายพม่ามึงก็แต่พวกมากหามีความอายไม่ แล้วก็ขับช้างมาค่ายพม่าเห็นดังนั้นขยาดฝีมือสมิงพระรามอยู่ ก็มิอาจจะติดตามพากันกลับเข้าค่าย ครั้นรุ่งขึ้นวันหนึ่ง มังรายกะยอฉะวาเสด็จมาถึงทรกษาสมิงนครอินท์ไว้นั้น สั่งให้เอาเครื่องที่เสวยมาให้สมิงนครอินท์กิน จึงตรัสปลอบว่าท่านอยู่ด้วย

เราเถิดจะเลี้ยงท่านให้เหมือนพระเจ้าลุงเลี้ยง สมิงนครอินท์จึงทูลว่า ข้าพเจ้าเกิดมาเป็นข้าทหารทำการสงครามมิแต่แพ้และชนะ ยังมิได้ข้าพเจ้าเสียด้วยข้าศึกหาสัตย์มิได้ ถ้าและมีสัตย์มั่นคงอยู่ดังความสัญญาแล้ว ที่ไหนจะเป็นดังนั้นเล่า ข้าพเจ้าได้ความอัปยศเจียชำถึงเพียงนี้แล้ว ซึ่งจะรักษาชีวิตอยู่กินข้าวแดงเป็นข้าสองเจ้า จะประโยชน์อันใดมิ ขอแต่พระราชทานน้ำกินแล้วก็จะถวายบังคมลาตาย มังรายกะยอฉะวาจึงเอาน้ำในพระเต้า พระราชทานให้สมิงนครอินท์ ครั้นสมิงนครอินท์กินน้ำแล้ว มังรายกะยอฉะวาจึงหยิบเอาหมากในพานเครื่องเสวยยื่นให้ สมิงนครอินท์รับเอาหมากมากินแล้วจึงกราบทูลว่าข้าพเจ้าได้กินหมากของพระราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทองคำหนึ่ง มีพระคุณแก่ข้าพเจ้าเป็นอันมาก ตัวข้าพเจ้าก็จะตายแล้ว หาสิ่งใดจะทดแทนพระคุณมิได้ จะขอทูลความลับไว้แก่พระองค์สักสิ่งหนึ่ง มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้นจึงตรัสว่า ท่านจะบอกความลับสิ่งใดให้เราก็จงบอกเถิด สมิงนครอินท์จึงทูลว่าข้าพเจ้าจะแจ้งความลับยังมีแก่ทหารตามเสด็จพระองค์มาก็มีมากอยู่เกรงจะรู้แพร่งพรายไป ขอเชิญพระองค์เสด็จเข้ามาให้ใกล้ข้าพเจ้าจึงจะทูลถวายได้

มังรายกะยอฉะวาได้ทรงฟังดังนั้นก็สำคัญว่าจริง จึงเสด็จเข้าไปใกล้ สมิงนครอินท์ ๆ จึงกราบทูลพระกรุณาว่า ซึ่งพระองค์จะทำสงครามด้วยสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช พระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้าสิ้นไปภายหน้านั้น อย่าได้ทรงช้างให้ครงหน้าช้างพระที่นั่งเลยเป็นอันขาด อันทหารซึ่งมีผมออย่างข้าพเจ้านี้เป็นอันมาก มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้นก็ทรงพระสรวลจึงตรัสว่า สมิงนครอินท์เป็นทหารมีผมอย่างเช่นแขกเปรียบเหมือนอสรพิษตัว

TUDC 20/05/2563

ระตายแล้วยังลอกครายหลอกไว้ให้คนกลัวอีกเล่า มิเสียทีเกิดมาเป็นชายชาตรี น้ำใจองอาจกล้าหาญและมีความซื่อสัตย์ด้วย ตรัสดังนั้นแล้วก็เสด็จกลับที่อยู่

ฝ่ายพม่าผู้ถือหนังสือไปเมืองปรวนถึงแล้ว ก็นำหนังสือเข้าไปถวายพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ แจ้งว่าสมิงนครอินท์เจ็บช้าลำบากอยู่ก็ทรงพระวิตกว่า ลูกเราทำแก่เจ้าสมิงนครอินท์ผู้มีคุณแก่เรานักนี้หาควรไม่ จึงให้มังสุพระราชบุตรอยู่รักษาเมืองปรวน แล้วพระองค์ก็เสด็จยกลงมาณทัพมังรายกะยอฉะวา เสด็จมายังมีทันถึง ฝ่ายเจ้าสมิงนครอินท์ต้องอาวุธบอบช้ำลำบากทั้งไม่กินอาหารด้วย ครั้นอยู่มาสามวันก็ถึงอนิจกรรม พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเสด็จมาถึงค่าย มังรายกะยอฉะวาทราบ ก็ออกต้อนรับอัญเชิญสมเด็จพระราชชนิดาให้เสด็จเข้าประทับ ณ พลับพลาในค่าย นายทัพนายกองทั้งปวงก็เข้ามาเฝ้าทรายถวายบังคมพร้อมกัน พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงตรัสถามว่า เจ้าสมิงนครอินท์อยู่ไหน มังรายกะยอฉะวาทูลว่า สมิงนครอินท์ถึงแก่กรรมเสียแล้ว พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรายว่าเจ้าสมิงนครอินท์ถึงแก่ความตายแล้ว ก็ทรงพระอาลัยเสียดายนัก จึงตรัสแก่มังรายกะยอฉะวาว่า เจ้าสมิงนครอินท์มีความสัตย์เป็นแท้ แล้วก็มีคุณแก่เรานายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก ครั้งหนึ่งมอญลวงไปกระทำสัตย์ หวังจะฆ่าพม่าเสียให้สิ้น เจ้าสมิงนครอินท์ก็ยอมแก่มังมหาราชาโดยความสัตย์ พม่าก็รอดกลับมาได้ไม่มีอันตราย และเมื่อเจ้าสมิงนครอินท์ลอบเข้ามาได้ถึงที่อยู่ข้างใน ชีวิตเราอยู่ในเงื้อมมือเขาแล้วเขาก็ยังมิได้ทำอันตราย ซึ่งสมิงนครอินท์มาถึงแก่ความตายเสียน่าอาลัยเสียดายนัก ลูกเราทำดังนี้มิชอบ

ตรัสติโทษพระราชบุตรเป็นอันมากแล้ว จึงเปลื้องเครื่องประดับซึ่งพระองค์ทรงนั้น ออกใส่ศพเจ้าสมิงนครอินท์ แล้วยกศพทั้งในโกศแต่งเครื่องประดับประดาเป็นอันงาม ตรัสสั่งให้หามโกศลงใส่เรือขนาน และจารึกอักษรใส่แผ่นทองลงไว้ด้วย เนื้อความว่าเจ้าสมิงนครอินท์มีความสัตย์เป็นแท้รู้จักคุณพระมหากษัตราธิราชเป็นอันยิ่งหาผู้เสมอด้วยยาก ซึ่งราชบุตรเราทำดังนี้เราหาเห็นชอบด้วยไม่ ครั้นเรารู้จึงรีบลงมาๆ ก็มิทัน พอสมิงนครอินท์ถึงแก่กรรมเสียแล้ว บัดนี้เราให้แต่งศพสมิงนครอินท์ประดับเครื่องกษัตริย์ใส่เรือขนานลอยไปให้ ขอสมเด็จพระเชษฐาธิราชเจ้าอย่าได้น้อยพระทัยเลย ครั้นจารึกอักษรเสร็จแล้วก็ลอยเรือขนานลงมา

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จลงมาประทับณเรือขนานพระที่นั่งพอทอดพระเนตรเห็นเรือขนานใส่ศพเจ้าสมิงนครอินท์ลอยลงมาดังนั้นก็ประหลาดพระทัย จึงตรัสสั่งนายทัพนายกองให้ออกไปรับเรือใส่ศพเจ้าสมิงนครอินท์เข้ามาถึงหน้าขนานพระที่นั่ง แล้วทอดพระเนตรเห็นอักษรซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องให้มานั้น พอทรงทราบก็ตกพระทัย จึงให้เปิดโกศขึ้นทอดพระเนตรเห็นศพเจ้าสมิงนครอินท์แล้วก็ทรงพระกรรแสงร่ำรัก พรรณาถึงความหลังเป็นอันมาก แล้วจึงสั่งให้ทำเมรุประกอบไปด้วยเครื่องประดับทั้งปวงเป็นอันงาม ยิ่งกว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องแต่งถึงสามเท่า แล้วพระองค์ก็เสด็จไปพระราชทานเพลิงเจ้าสมิงนครอินท์เสร็จแล้ว จึงเก็บอัฐิใส่ในผะอบทองประดับพลอย สั่งให้นำไปบรรจุไว้ณ พระมุเตา

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงทรงพระดำริว่า สมิงพระรามทหารพระเจ้าราชาธิราชมีฝีมืออยู่ ขี่ช้างม้าสันทัดดี ทำไฉนจะได้เห็นตัวสัก

TUDC 26/05/2563

ครั้งหนึ่ง ทรงพระดำริแล้ว แต่งให้ขุนนางพม่าจำทูลพระราชสาส์น คุมเครื่องราชบรรณาการมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงมีรับสั่งให้อ่านในพระราชสาส์นนั้นว่า เราได้ยินคนเล่าลือสรรเสริญว่า สมิงพระรามองอาจเข้มแข็ง ขช้างและม้ากล้นทัดคมผมอนก ตัวผู้เดียวอาจจะสู้คนได้ละร้อยละพัน มีลักษณะอันงามสมเป็นทหารเอก เราจะขอดูตัวสักครั้งหนึ่ง เชิญสมเด็จพระเชษฐาธิราชจงให้สมิงพระรามมาโดยดีเถิด

ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งแล้วก็ไม่ไว้พระทัย จึงให้มีพระสาส์นตอบ และเครื่องราชบรรณาการทดแทนโดยสมควร สั่งให้ผู้ถือหนังสือกลับไป ขุนนางพม่าก็ถวายบังคมลาถือพระราชสาส์นตอบและคุมเครื่องราชบรรณาการกลับไปถวายพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ จึงทรัสสั่งให้อ่านในพระราชสาส์นตอบนั้นว่า ซึ่งน้องเรามีความปรารถนาจะใคร่ดูตัวสมิงพระรามนั้นก็พอจะได้อยู่ แต่เกรงเกลือกจะหาสัตย์มิได้ เหมือนเมื่อครั้งเข้าสมิงนครอินท์ ครั้นจะให้สมิงพระรามไปอีกเล่าก็เกรงอยู่

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในพระราชสาส์นแล้ว ก็ทรงพระสรวลตรัสว่า พระเจ้าราชาธิราชครั้งนี้ ตั้งแต่สมิงพ่อเพชร์และสมิงนครอินท์หาไม่แล้ว เปรียบประดุจพระเพลาพระพาหาขาดไปสิ้นสองข้าง ลงเกรงพระทัยอยู่แล้ว ถ้าเราได้อำมาตย์ทินมณีกรอดสมิงพระรามมาเลี้ยงไว้อุปมาดังพระพาหาขาดสิ้นควงพระเนตรประทุไปข้างหนึ่ง ก็จะทำสงครามมิได้ ดุจดังพระยาคชสารเท้าขาด ตรัสแล้วจึงให้แต่งพระราชสาส์นอีกฉบับหนึ่ง ให้ขุนนางพม่าเป็นผู้จำทูลนำมา ขุนนางผู้รับสั่งถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นตอบมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงทรัสสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นตอบฉบับ

หลังว่า ซึ่งสมเด็จพระเชษฐาธิราชทรงแคลงพระทัย เกลือกจะเป็นกุจ
ดังเข้าสมิงนครอินทร์นี้ก็ควรอยู่ แต่เรากับพระเชษฐาธิราชนั้น เป็นกษัตริย์
ผู้ใหญ่อันประเสริฐ ยิ่งกว่าสามนตราชในประเทศอันน้อยใหญ่ทั้งปวง และ
ลักษณะขององค์พระมหากษัตริย์นั้น คือมีบุญญาภิสมภารอันยิ่งเป็นเจ้าของ
เขตแดนในประเทศแห่งตน คือมีทแกล้วทหารอันชำนิชำนาญในสงคราม อนึ่ง
ซึ่งได้นามว่าพระมหากษัตริย์นั้น เพราะมีสัจธรรมเที่ยงแท้สู้เสียชีวิตมิให้
เสียสัตย์ มีเนื้อความสามประการ ธรรมดาการสงครามถ้าจะเป็นสัตย์แล้ว
ก็คงเป็นสัตย์ ถ้ามิได้เป็นสัตย์แล้วก็หาเป็นสัตย์ไม่ พระเชษฐาธิราช
เจ้าก็ทรงพระปรีชาไม่ทรายในพระทัยหรือ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้วก็ทรงเห็นว่า
พระเจ้ามนเทียรทองมีพระราชสาส์นมาดังนี้ โดยจริงหาเป็นกลอุบายไม่
ครั้นจะมิให้สมิงพระรามไป พม่าก็จะว่ากลัว จึงสั่งให้สมิงพระรามเข้ามา
ตรัสว่า ยังมิพระเจ้ามนเทียรทอง มีพระราชสาส์นว่ากล่าวมาเป็นสัตย์
สุจริต ปรารถนาจะใคร่ดูตัวท่าน ๆ จงไปให้ทอดพระเนตรเถิด แต่ระมัด
ระวังตัวไว้อย่าวางใจทีเดียว สมิงพระรามรับสั่งแล้ว ก็ถวายบังคมลาออกมา
ทอยู่ จึงคิดว่าครั้นเราจะแต่งตัวเอาอาวุธซ่อนไปด้วยดังสมิงนครอินทร์นั้น
พม่ารู้กลเสียแล้ว ทหารเผ้าประตูค่ายก็จะค้นจับได้ จำจะต้องไปมิวเปล่า
เอาปากเป็นอาวุธ แม้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องไม่ตั้งอยู่ในสัจธรรมจะให้ทหาร
ทำร้ายเราประการใด เราคงจะคิดพูดผ่อนผันให้รอดตัวกลับมาจงได้ คิด
แล้วจึงจัดทหารร่วมใจมีผมหลายสิบคน ให้แต่งเรือฉลากบางพร้อมด้วย
ศาสตราวุธเตรียมไว้ สมิงพระรามก็แต่งตัวใส่เสื้อชมพู สอดแหวนเพชร

TUDC 26/05/2563

เก้ายอดซ้ายขวา โพกผ้าชมพูลิบทอง แล้วเอาแป้งหอมน้ำมันหอมเจือผง อันปลุกเสกอาคมมาประหน้า บริกรรมร่ายมนต์คาถาวิทยาที่เคยคำรบเสร็จแล้วก็เข้ามากรายถวายบังคมลา

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ก็ตรัสอำนวยชัยประสาทพระพรให้ สมิงพระรามรับพระพรใส่เกล้าแล้ว ก็ถวายบังคมลามาลงเรือเร่งให้ทหารออกเรือคิกระเชียงขึ้นไป ลอยลำอยู่ตรงหน้าค่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

ฝ่ายนายทัพนายกอง ซึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องตรัสใช้ให้ลงมาอยู่เรือหน้าค่าย คอยรับสมิงพระรามนั้น ครั้นเห็นสมิงพระรามไปถึงแล้วก็ให้ทหารออกเรือข้ามมาหา จึงแจ้งความว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเมตตาโปรดท่านเป็นอันมาก มีรับสั่งให้ข้าพเจ้ามาคอยเชิญท่านขึ้นไปเฝ้า ณ ค่ายบนยกท่านอย่ามีความสงสัยแคลงสิ่งใดเลย สมิงพระรามได้ฟังก็ไม่สะดุ้งใจครั้นครามจึงสั่งให้ทหารคิกระเชียงขึ้นไปรอคหน้าฉนวน สั่งให้ทหารเตรียมตัวคอยอยู่ นายทัพนายกองยกก็พาสมิงพระรามขึ้นไปถึงประตูค่าย ทหารผู้รักษาประตูก็เข้าตรวจค้นดูตัวสมิงพระรามทั่วแล้ว เห็นหามีอาวุธไม่ก็ปล่อยให้เข้าไป สมิงพระรามก็เข้าไป ณ พลับพลาในค่าย ขณะนั้นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยังมิได้เสด็จออก นายทัพนายกองผู้ถือรับสั่งก็ให้คนเข้าไปกราบทูล

ครั้นพราหมณ์เทียรทองแจ้งว่า เจ้าสมิงพระรามมาแล้วก็คัดพระขัยเสด็จออกทอดพระเนตรจึงตรัสสรรเสริญว่า สมิงพระรามนี้ได้ยินแต่ชื่อก็งามอยู่แล้ว และยังมาได้เห็นตัวเล่าก็มีลักษณะอันสมบูรณ์เป็นทหารงามยิ่งนัก สมิงพระรามได้ฟังจึงกราบทูลว่า พระองค์ตรัสชมข้าพเจ้าว่างามนั้น ข้าพเจ้า

ยังหาเห็นว่างามไม่ อันตัวข้าพเจ้ายักเยี่ยวนี้ อุปมาดังวานรนั่งอยู่บนตอไม้อันไฟไหม้มาเมื่อวสันตฤดูนั้นจะงามฉันใด แม้นพระองค์จะใคร่ทอดพระเนตรข้าพเจ้าว่างามแล้ว ขอให้ทหารที่ออกมาสู้กันตัวต่อตัว ขี่ช้างต่อช้าง ม้าต่อม้า ให้ข้าพเจ้าได้กุมอาวุธกรายแขนซ้ายย้ายแขนขวาแล้วเมื่อใด จึงจะทอดพระเนตรซึ่งการงามของข้าพเจ้า

พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังดังนั้นตรัสตอบว่า ซึ่งท่านพูดดังนี้เรามีความยินดีนัก แต่การสงครามเปรียบดังฟองอัณฑะชะจะหมายแน่ว่าผู้เมียแพ้และชนะนั้นมิได้ ฝ่ายพม่าแพ้ก็จะเห็นงามของท่าน ถ้าท่านเพลี่ยงพล้ำขาดเจ็บโลหิตออก มิมากแต่แมลงวันกินอิ่มหนึ่ง ก็จะผิดคำที่เราสัญญาไว้กับพระเชษฐาธิราช ตรัสแล้วจึงพระราชทานเครื่องทองกินหมากสำรับหนึ่ง ช้างผูกเครื่องคร่าทองด้วยช้างหนึ่ง ให้แก่สมิงพระราม ๆ ก็ถวายบังคมลาขึ้นช้างกลับมาเฝ้าพระเจ้าราชาธิราช กราบทูลความตามพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องตรัสว่ากล่าวนั้นทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งแล้วก็ยมอยู่

ขณะเมื่อเจ้าสมิงนครอินท์ถึงแก่กรรมแล้ว พม่าก็มิได้กำเริบองอาจกุหนึ่งราชสีห์ มิได้เกรงดังแต่ก่อน เข้าตั้งค่ายประชิดทัพมอญไว้ ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาก็แต่งทัพเรือให้ยกเลยวลงไปท้ายน้ำ ลงรอกันไว้เป็นหลายชั้น นายทัพนายกองและไพร่พลทหารฝ่ายมอญทั้งปวง ตั้งแต่เสียเจ้าสมิงนครอินท์แล้วก็ทดน้ำใจลง

TUDC 26/05/2563

ขณะนั้นพระยาเกียรราชบุตรและราชมนู ซึ่งอยู่เมืองมองมะละนั้น ยกทัพยกลงมาถึง เข้าเฝ้าพระเจ้าราชาธิราชแล้ว ราชมนูก็คำนวนพระพรรษาถวายว่า พระเคราะห์ร้ายต้องจากราชสมบัติ แม้นทำสงครามครั้งนี้จะปราชัย ขอให้เลิกทัพกลับไปจากที่รบ พระราชทานมอบไอสุริยสมบัติแก่พระราชโอรสแล้วต้องเสด็จออกจากพระราชสถานกรุงหงสาวดี ขอเชิญพระองค์เสด็จลงไปประทับอยู่เมืองเมาะตะมะ กำหนดสามเดือนจึงจะหมดพระเคราะห์ ถ้าสิ้นเคราะห์ร้ายแล้วเมื่อใด จึงยกขึ้นมาทำสงครามกับมังรายกะยอดังวาจานี้ ก็จะได้ชัยชนะเป็นมั่นคง

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชแจ้งดังนั้นก็ทรงพระวิตกนัก ครั้นจะเร่งรัยถอยทัพเล่า ก็เกรงทัพพม่าจะติดตาม จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ใครจะคิดอ่านประการใดบ้าง เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงก็ไม่รู้ที่จะคิดกลอุบายผ่อนผัน จึงทูลว่าจะโปรดประการใด ข้าพเจ้าทั้งปวงจะทำตามพระราชบัญชาทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทรงฟัง ก็ทรงพระโทมนัสนัก ด้วยอำมาตย์ทินมณีกรอก และอำมาตย์มะสมรก็ยังมามีถึงครั้นเวลาค่ำเสด็จเข้าที่บรรทมก็มิได้หลับ ทรงรำพึงตรึกตรองการต่าง ๆ จนเวลาประมาณยามสาม

ขณะนั้นมะกลอมนายทหารเรือพระที่นั่ง วิดน้ำท้องเรือแกล้งขอกให้ดัง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็ตรัสถามว่าใครวิดน้ำ มะกลอมทูลว่าข้าพเจ้าชื่อมะกลอม พระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า กลางวันทำไมไม่วิดมาวิดกลางคืนฉะนี้ด้วยเหตุใด มะกลอมทูลว่า กลางคืนน้ำใสกลางวัน

น้ำขุ่นข้าพเจ้าจึงวิตกกลางคืน พระเจ้าราชาธิราชตรัสซักถามว่า เหตุไฉน กลางคืนน้ำใสกลางวันน้ำขุ่น มะกลอมก็ทูลว่าทัพพม่ามาตั้งอยู่เหนือน้ำ กลางวันไพร่พลช้างม้าลงน้ำเป็นอันมากน้ำจึงขุ่นเรือพระที่นั่งก็มิได้รอ กลางคืนช้างม้าไพร่พลมิได้ลงสัยสนน้ำจึงใส เรือพระที่นั่งรอน้ำเข้าได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็คำริในพระทัยว่า มะกลอมนี้เฉลียวฉลาดพูดหลักแหลม เห็นจะมีปัญญาคิดการใหญ่ได้ จึงตรัสเรียกเข้ามาใกล้ทรงปรึกษาว่า เราจะล่าทัพไปเองจะคิดเห็นประการใด ซึ่งจะมิให้ทัพพม่าติดตามได้ มะกลอมทูลว่าข้าพเจ้าก็คิดตรองไว้แล้ว แต่พระองค์ตรัสปรึกษานายทัพนายกองผู้ใหญ่ทั้งปวงอยู่ ข้าพเจ้ามิอาจจะทูล แม้นพระองค์ตรัสแก่ข้าพเจ้าแต่ก่อนฉะนี้ ก็จะเสด็จไปถึงกรุงหงสาวดีโดยสะดวกแล้ว ไม่ลำบากพระทัยเลย พระเจ้าราชาธิราชตรัสถามว่าเองคิดไว้อย่างไร ให้ว่าไปเถิด ถ้าชอบแล้วเราจะทำตาม มะกลอมจึงทูลว่า ธรรมดาศึกทั้งประชิดกันอยู่ฉะนี้ จะไปโดยสะดวกนั้นมิได้ ต้องคิดกลอุบายลวงข้าศึก ถ้าไปทางน้ำต้องลวงให้เห็นว่าไปทางบก ถ้าไปทางบกก็ลวงให้สำคัญว่าไปทางน้ำ ครั้นพระองค์จะเสด็จไปโดยทางชลมารค จำจะคิดล่อลวงพม่าให้รู้ไปว่าพระองค์จะเสด็จไปทางบกมิได้ไปทางเรือ พม่าก็จะหลงระวังทัพบกอยู่ไหนจะตามทัน แต่ข้าพเจ้าเกรงอยู่ทางท้ายน้ำ เกลือกพม่าจะลอยไปลงรอสกัดไว้จะขอให้ไปชันสูตรดูก่อน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เห็นด้วย จึงให้ทหารลงไปดูตามคำมะกลอมทูล ทหารชันสูตรดูก็พบรอทัพพม่าซุ่มไว้ แล้วกลับขึ้นมากราบทูลทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรัสสรรเสริญมะกลอมว่ามีปัญญา

TUDC 26/05/2563

คาดฉุกเหมือนคิด จึงตรัสถามว่า เมื่อทางรอมักน้อยฉะนี้ เองจะคิดแก้ไข
ประการใดจึงจะไปได้ มะกลอมทูลว่าข้าพเจ้าจะขอพลสองพันกับเรือฉลาก
บางสิบลำ ยกล่วงลงไปก่อนพระองค์ แต่กงนาฬิกาเท่านั้น จะถอนรอให้
ให้หลุดเป็นช่องไปจึงได้ แม้นทัพหลวงยกลงไปดังอยู่ ขอให้ตัดศีรษะ
ข้าพเจ้าเสีย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก จึงทรงพระดำริ
การที่จะถอยทัพไปนั้น สั่งให้เอาเครื่องพระคชาธารทัพหลวงสำหรับศึกของ
พระองค์ ขึ้นตระเตรียมทางยกทำเอกเกริกให้พม่ารู้ แล้วให้ทัพเรือทั้ง
ปวงไขว่สาแหรกเตรียมหายคอนไว้เป็นอันมาก ฝ่ายพม่าเห็นดังนั้น ก็ไป
ทูลพระเจ้ามังรายกะยอฉะวา ๆ จึงตรัสว่า ชะรอยพระเจ้าราชาธิราชจะเลิก
ทัพไปทางยกจึงสั่งให้เตรียมการดังนี้ แม้นล่าทัพไปทางยกแล้ว เราจะยก
ติดตามตีให้ยับเยินจงได้ แล้วสั่งให้เตรียมกองทัพทั้งปวงไว้พร้อม

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงแต่งให้พระยาเกียรราชบุตรเป็นแม่
ทัพหลวง ให้ราชมนูเป็นทัพหน้า ให้สมิงพระรามอยู่รั้งหลัง ตรัสสั่งว่าถ้า
เวลายามสามให้ทหารเอาเพลิงเผาค่ายเสีย แล้วจึงเลิกทัพยกกลับไปยังเมือง
หงสาวดี แม้นทัพพม่าติดตามคอยช่วยกันสู้รบตีให้แตกไปจงได้ พระยา
เกียรราชบุตร และราชมนู สมิงพระราม ก็ตระเตรียมไว้พร้อมตามรับสั่ง
ทุกประการ

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช โปรดตั้งให้มะกลอมเป็นสมิงอุยากอง
คุมพลทหารสองพัน เรือฉลากบางสิบลำเป็นกองหน้า ครั้นถึงเวลาสามยาม

แล้ว พระยาเกียรราชบุตร ราชมนู สมิงพระราม ก็ให้ทหารเอาเพลิงเผาค่ายเสีย แล้วเข้าหลอดยกกองทัพออกจากค่าย

ฝ่ายทหารกองสอดแนม เข้ามาทูลมังรายกะยอฉะวา ๆ ครั้นแจ้งว่ากองทัพมอญเลิกไปดังนั้น ก็สำคัญว่าพระเจ้าราชาธิราชเสด็จไปทางบก จึงสั่งให้เร่งผูกช้างพระที่นั่ง ให้นายทัพนายกองขึ้นจากเรือรบสิ้น ก็ยกรีบติดตามไปทางบก ครั้นตามไปทันทัพสมิงพระรามและพระยาเกียรก็ให้พลทหารเข้าโจมตี

ฝ่ายพระยาเกียรก็ตั้งรับ ได้รบพุ่งกันเป็นสามารถ รี้พลตายลงด้วยกันทั้งสองฝ่าย แต่มอญฆ่าพม่าล้มตายเป็นอันมาก สมิงพระรามซึ่งเป็นกองหลังนั้น ขี่พลายประกายมาศเข้าไล่โจมแทงพม่า ๆ รอหน้ามิได้ก็ถอยออกไป พลายประกายมาศไล่แทงถลำมาที่หล่ม ตกหล่มลงติดอยู่ถอนตัวมิขึ้น มังรายกะยอฉะวาก็ให้ทหารเข้าล้อมจับสมิงพระรามได้ พระยาเกียรและราชมนูจะเข้าแก้มิทันเห็นเหลือกำลังนัก ก็เร่งรบยกกลับไปกรุงหงสาวดี

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ครั้นทัพยกลงไปแล้ว ก็ให้ออกเรือพระที่นั่งเร่งรบล่องลงไป สมิงอุยากองซึ่งเป็นทัพหน้ายกไปก่อนนั้น ก็ให้ทหารทั้งปวงเอาเชือกพวนทำห่วงไว้เป็นอันมาก ครั้นถึงรอซึ่งพม่ายกกันไว้นั้น ก็ให้เอาพวนผูกปลายเสารอเข้าแล้ว เอาเรือฉลากยางชนท้ายต่อๆกันเข้า ให้ทหารทั้งปวงช่วยกันตีกระเชียงข่มลงไปทั้งกำลังน้ำไหล กำลังกระเชียงที่ข่มลงเสารอทานมิได้ ก็ถอนหลุดติดเรือฉลากยางเป็นทางลงไป ทัพเรือทั้งปวงก็ล่วงตามไปได้

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาจับสมิงพระรามได้ ก็ให้ทหารซักถามว่าพระเจ้าราชาธิราชเสด็จไปทางไหน ครั้นทหารถามสมิงพระรามจึงคิดว่าเราจะลวงต่อไปอีกก็ได้อยู่ แต่เกรงมังรายกะยอฉะวาจะตามไปทันทัพพระยาเกียรเข้า หาผู้ใดจะต้านทานมิได้ แล้วพระเจ้าราชาธิราชก็ถอยทัพเรือไปช้านานแล้ว ถึงจะตามก็เห็นไม่ทัน จึงบอกตามว่าพม่านโง่นัก พระเจ้าราชาธิราชเสด็จไปทางเรือมาตามทางข้างเหนือ ทหารก็มาทูลตามคำสมิงพระรามบอก

มังรายกะยอฉะวาแจ้งแล้ว ก็สั่งทหารทั้งปวงมิให้ติดตามต่อไป จึงให้ช่วยกันฉุดช้างพลายประกายมาศขึ้นจากหล่ม พลายประกายมาศก็ขึ้นมิได้ สมิงพระรามเห็นว่าพลายประกายมาศจะตายเสีย แม้นเอาขึ้นได้จากหล่มถึงจะได้ไว้แก่พม่าก็ไหนพม่าจะขี่ได้ ถ้าน้ำมันหน้าหลังคิดซุ่มแล้วเมื่อใดก็จะสลัดหมอควาญเสียหนีกลับไปกรุงหงสาวดีเป็นมั่นคง คิดแล้วจึงทูลมังรายกะยอฉะวาว่า พระองค์ให้ฉุดช้างพลายประกายมาศดังนี้หาขึ้นไม่ ถ้าพระองค์จะใคร่ได้พลายประกายมาศไว้ ขอให้เอาช้างเข้าล่องาประกายมาศๆ ก็จะโกรธ มิใจอาจหาญโจนขึ้นได้เป็นมั่นคง

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้น จึงสั่งให้ทหารพม่าขึ้นขี่ประกายมาศแล้วเอางาช้างพลายเข้าล่องา ประกายมาศเห็นช้างเข้าล่องาก็โกรธเป็นกำลังถีบโจนขึ้นจากหล่มได้ ไล่แทงช้างล่องานั้นหนีมันตายกับที่ มังรายกะยอฉะวาก็กลับทัพมา เร่งพลทหารทั้งปวงลงเรือ รีบตามพระเจ้าราชาธิราชไป สมิงอังวะมังศรีได้ยินเสียงฆ้องกลองโห่ร้อง เร่งรีบทัพเรือตามลงมา ดังนั้น จึงทูลพระเจ้าราชาธิราชว่า ทัพเรือพม่าตามกระชั้นลงมาเห็นจะหัน

มิพัน ข้าพเจ้าจะขออาสาสู้รบอยู่ คอยตัดหลังทัพพม่าให้เรือตามช้าลง จงได้ ขอเชิญพระองค์เสด็จเร่งรีบไปเถิด

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นด้วย จึงให้สมิงอังวะมังศรีรอเรืออยู่แล้วพระองค์ก็เร่งรีบเรือขนานลงไป สมิงอังวะมังศรีแสร้งทำลอยเรือฉลากยาง หยุดวิดน้ำอยู่ริมฝั่งฟากตะวันตกคอยท่าทัพพม่าอยู่ พอทัพหน้ามังรายกะยอฉะวารีบลงมา เห็นเรือสมิงอังวะมังศรีลอยอยู่ลำเดียว จึงร้องถามว่าเรือใคร สมิงอังวะมังศรีร้องบอกว่า เราชื่อสมิงอังวะมังศรี พม่าจึงถามว่า เหตุใดมาลอยเรืออยู่ไม่ไปเล่า สมิงอังวะมังศรีจึงว่า เราหนีไม่พ้นแล้ว จะขออยู่เป็นข้าพระราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทอง ถ้าจะเลี้ยงก็เลี้ยง แม้นมิเลี้ยงก็มาฆ่าเสียเถิด นายกองพม่าจึงร้องถามเรือขนานพระเจ้าราชาธิราชล่องลงไปถึงไหนแล้ว สมิงอังวะมังศรีรับบอกว่าเรือพระเจ้าราชาธิราชลงไปถึงคุ้งหน้าแล้ว พังจะเลยลัดลำประเดียวนี้ ฝ่ายพม่าสำคัญว่าจริงมีความยินดีนัก ก็มิหยุดเรือเข้าจับสมิงอังวะมังศรีเร่งรีบตามลงไป แต่พม่าร้องถามดังนี้ตลอดมาจนถึงเรือพระที่นั่งมังรายกะยอฉะวาทหารถามสมิงอังวะมังศรีกร้องบอกดังนั้นทุกลำ มังรายกะยอฉะวาหมายว่าจริงมิได้เข้าจับสมิงอังวะมังศรี สำคัญว่าอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์แล้ว ก็ละเลยเร่งรีบตามลงไปหมายจะให้ทันพระเจ้าราชาธิราชฝ่ายเดียว สมิงอังวะมังศรีเห็นทัพหลวงพ้นไปแล้ว ยังแต่เรือเสบียงล่องลงมาภายหลัง ก็ออกสกัดตีท้ายทัพพม่าฆ่าตายลงเป็นอันมาก พม่าก็เอิกเกริกอื้ออึงขึ้นร้องบอกกันต่อๆ ลงไปจนสิ้นกองทัพ มังรายกะยอฉะวารีบตามพระเจ้าราชาธิราชลงไปหลายคุ้งแล้วก็มิทัน ครั้นพม่าร้องบอกต่อกันขึ้นมาดังนั้น ก็เฉลียวพระทัยขึ้น

เกรงว่าพระเจ้าราชาธิราชแต่งกองทัพซุ่มไว้ตัดท้ายพล นายทัพนายกอง
ทั้งปวงก็หยุดเรือรบรอฟังดอยู่สิ้น มังรายกะยอฉะวาจึงให้ถอยทัพเรือรบทวน
ขึ้นมา สมิงอังวะมังศรีเห็นกองทัพถอยกลับขึ้นมา ก็พาทหารขึ้นยกเผาเรือ
ฉลากยางเสียแล้วรีบหนีไป มังรายกะยอฉะวากลับทัพขึ้นมา เห็นเพลิงไหม้
เรือฉลากยางอยู่ดังนั้น ก็รู้ว่าสมิงอังวะมังศรีทำกลขึ้นยกหนีไปแล้ว ครั้นจะ
ตามไปอีกก็เห็นมิทัน จึงกลับทัพมาค่าย ณ แม่น้ำอะลอย

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เสด็จไปถึงเมืองเตียงเมืองเสียงแล้ว
จึงสั่งให้เจ้าเมืองกรมการกวาดต้อนครอบครัวเสบียงอาหารตามลงมา ครั้น
เสด็จถึงกรุงหงสาวดีแล้ว จึงมอบราชสมบัติให้แก่พระยาเกียรราชบุตร
ให้ราชมนอยู่ช่วยประคับประคองการคิดเสบียงอาหารไว้ให้ได้ข้าวปีหนึ่ง แล้ว
พระองค์ก็เสด็จออกจากกรุงหงสาวดี ลงไปตั้งอยู่ ณ เมืองเมาะตะมะ

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาครั้นยกกลับไปถึงค่ายแล้ว ก็เข้าเฝ้าพระราช
บิดา เอาสมิงพระรามและพลายประกายมาศซึ่งได้มานั้นเข้าถวาย ทูลแจ้ง
กิจทุกประการ พระเจ้าหงสาวดีทรงฟังดังนั้นก็พระทัยนัก มังราย
กะยอฉะวาจึงทูลพระราชบิดาว่า ครั้งนี้พระเจ้าราชาธิราชเปรียบเหมือนอสรพิษ
หาเขี้ยวแก้วมิได้ ก็ยอมพ่อเพชรและสมิงนครอินทร์ ก็ถึงแก่ความตายเสีย
สิ้นแล้ว อนึ่งสมิงพระรามและช้างประกายมาศเล่าเราก็จับตัวมาได้ เห็นกำลัง
พระเจ้าราชาธิราชจะถอยลง ศึกเราก็ได้อยู่แล้ว ข้าพเจ้าจะขอยกทัพยก
ทัพเรือตามลงไปเอาเมืองหงสาวดีให้ได้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ตรัสว่า ทัพมิ
ได้แตกฉานและเสียไปเองฉะนี้ จะหมายเอาชัยชนะนั้นยังมิได้ ราชบุตรเรามา
ดูหมิ่นแก่เสนาทแกล้วทหารพระยามอญฉะนี้ เล่ห์กลอุบายพระเจ้าราชาธิราช

และนายทัพนายกองทั้งปวงก็สามารถหลักแหลมมิใช่ชั่ว หนึ่งเล่าก็ถึงวสันตฤดู พันกำหนดศึกอยู่แล้ว เจ้าอย่าเพ่งยกตามไปเลย มังรายกะยอฉะวาก็มิฟัง จะขอยกตามลงไปให้จงได้ พระเจ้ามนเทียรทองทัดทานเยินหลายครั้งแล้วก็มิฟัง จึงตรัสอนุญาตให้ลงมา มังรายกะยอฉะวาก็ยกทัพยกทัพเรือตามพระเจ้าราชาธิราชลงมา แล้วให้เอาช้างประกายมาศนั้นมาด้วย

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องครั้นจะตั้งอยู่ณแม่น้ำอะลอยนั้น ก็รวนวสันตฤดู กลัวไพร่พลทั้งปวงจะไม่ได้ทำนา ก็ให้เลิกทัพกลับไปยังกรุงอังวะ ให้เอาสมิงพระรามไปด้วย มังรายกะยอฉะวายกทัพยกทัพเรือลงมาครั้งนั้น ตีหัวเมืองรายทางได้หลายเมืองหาผู้ใดจะต้านทานมิได้ ให้ไล่ยิงครอบครัวซึ่งเลิกตามพระเจ้าราชาธิราชมามิทันนั้นได้เป็นอันมาก ครั้นมังรายกะยอฉะวาได้ทราบว่า พระเจ้าราชาธิราชลงไปอยู่ณเมืองเมาะตะมะ ก็ยกเข้าประชิดติดเมืองหงสาวดีไว้ ฝ่ายพระยาเกียรราชบุตรและราชมนุกับนายทัพนายกองทั้งปวงก็รักษาเมืองมั่นไว้เป็นสามารถ มังรายกะยอฉะวาจะเข้าหักเอาเมืองหงสาวดีมิได้ ก็ให้ตั้งค่ายล้อมเมืองไว้ จึงแต่งหนังสือยอกให้ม้าใช้ขึ้นไปถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ม้าใช้ก็รับถือหนังสือขึ้นไปยังกรุงอังวะ เอาหนังสือเข้าไปส่งให้เสนาบดีๆ ก็นำขึ้นกราบทูล

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็รับหนังสือยอกของราชบุตรมาทรงอ่านด้วยพระองค์ เป็นใจความในหนังสือว่า ข้าพเจ้ามังรายกะยอฉะวาขอกราบทูลมายังสมเด็จพระราชบิดาได้ทราบ ด้วยข้าพเจ้ายกทัพลงมาครั้งนี้ ตีได้เมืองตะเกิงเมืองพะสิม และหัวเมืองรายทางสิ้นแล้ว ข้าพเจ้าให้ทแกล้วทหารเข้า

TUCA 26/05/2563

ล้อมเมืองหงสาวดีไว้มั่นคงแล้ว ขัดนี้พระเจ้าราชาธิราชหนีลงไปอยู่เมืองเมาะตะมะ ถ้าเมืองหงสาวดีแตกแล้วเมื่อใด ข้าพเจ้าจะให้ทหารยกลงไปจับพระยามอญขึ้นไปถวายให้จงได้ ถึงมาตรว่าพระยามอญจะโจนน้ำตายเสีย ข้าพเจ้าจะให้ทหารเอาแหทอดเอาศพขึ้นมา ถ้าพระยามอญเชือดพระศอเสียหรือเสวยยาพิษตาย ข้าพเจ้าจะให้ต่อโกศใส่ศพขึ้นไปถวายพระราชบิดาให้จงได้ ขอให้แต่งเสบียงอาหารส่งลงมาเถิด

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว จึงตรัสว่าราชบุตรเราทำสงครามรู้แต่จะได้ถ่ายเดียว ยังทะนงอยู่หารู้คิดระวังที่จะเสียไม่ แล้วสั่งให้จัดเสบียงอาหารบรรทุกเรือ แต่งกองทัพคุมลงมาอุดหนุนเพิ่มเติมเป็นอันมาก แล้วมีหนังสือกำชับลงมาด้วยฉบับหนึ่งใจความว่า ซึ่งลูกเราทำการนั้นก็ดีอยู่แล้ว แต่อย่าไว้ใจทแกล้วทหารพระยามอญ ๆ ย่อมมีความคิดเล่ห์กลอุบายแกล้วกล้าในการสงครามเป็นอันสามารถ ถ้าเห็นจะเอาชัยชนะได้ถ่ายเดียวก็ให้ทำไปเถิด แม้นเห็นผิดเคืองขัดข้องประการใดก็อย่าให้รี้พลทแกล้วทหารได้ความลำบาก ให้ผ่อนผันถอยทัพขึ้นมาเถิด นายทัพนายกองทั้งปวงก็คุมเสบียงอาหารรีบมาส่ง แล้วเอาหนังสือเข้ามาถวายมังรายกะยอฉะวา ๆ ได้แจ้งในหนังสือแล้วก็มีพิโรธ

ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองเมาะตะมะนั้น ก็ให้บำรุงช้างม้าผึกรพลทแกล้วทหารทั้งปวง ทั้งสามสิบสองหัวเมืองฝ่ายใต้ไว้พร้อมแล้ว จึงแต่งคนให้ไปเร่งทัพอำมาตย์ทินมณีกรอด และเจ้าเมืองเสียง และหัวเมืองขึ้นทั้งปวง มาให้พร้อมกัน ณ เมืองเมาะตะมะ ครั้นถึงกำหนดสามเดือนพันพระเคราะห์แล้ว พระองค์จึงให้ทำพระราชพิธีสะเดาะนามเสีย

TUDC 26/05/2563

พระเคราะห์แล้วมีพระราชกำหนดให้แก่เสนาบดี นายทัพนายกองทั้งปวง เปลี่ยนพระนามใหม่ว่า พระเจ้าสิทธิโสม ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์เป็นมงคลแล้ว ก็ให้ยกทัพยกทัพเรือขึ้นมาตั้ง ณ เมืองเสียง จึงตรัสปรึกษานายทัพนายกองทั้งปวงว่า เรายกทัพขึ้นมาครั้งนี้ พม่าล้อมเมืองหงสาวดีอยู่ ทำไฉนราชบุตรเราซึ่งอยู่ในเมืองจะแจ้งความ จะได้กำหนดออกตีทัพพม่าถระหนาบเอาชัยชนะให้จงได้ นายทัพนายกองทั้งปวงซึ่งเฝ้าอยู่นั้นไม่มีผู้ใดสามารถจะเพ็ดทูลรับอาสาได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชฉลองพระทัยแล้วตรัสว่า สมิงพ่อเพชร์และสมิงนครอินทร์ยังมีชีวิตอยู่ การแต่เพียงนี้เห็นจะมิพอยากใจเรานัก ครั้งนี้แขนเราขาดไปสองข้างคิดอะไรก็ขัดขวาง

ขณะนั้นอายมนทะยาซึ่งเฝ้าแอบอยู่สุดท้ายคน ชะเง้อหน้าขึ้นกราบถวายบังคมแล้วทูลว่า ถึงท่านทั้งสองหาไม่แล้ว ข้าพเจ้าผู้ชื่ออายมนทะยานยังอยู่ จะขอรับอาสาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทำกลอุบาย เข้าไปเอาถึงข้างในกรุงหงสาวดีออกมาแจ้งถวายให้จงได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็ตัดพระทัย จึงตรัสถามว่า เมื่อพม่าล้อมเมืองอยู่แน่นหนาดังนี้ เองผู้เดียวจะทำเป็นประการใดจึงจะเข้าไปได้ อายมนทะยาก็ทูลว่า อันจะไปโดยปกตินั้นมิได้ ขอพระองค์ให้เอาหวายตีหลังข้าพเจ้าให้แตกเป็นแผลแล้วจึงจะไปได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงสั่งให้เอาหวายผ่าซีกมาตีหลังอายมนทะยาเสียสิบทีแล้ว โปรดตั้งให้เป็นสมิงอายมนทะยา สั่งให้สมิงอายมนทะยาจัดหาเอาไปด้วยตามชอบใจ สมิงอายมนทะยาก็ถวายบังคมลาออกมา เลือกจัดทหารที่แกล้วกล้าร่วมใจได้แปดคน ถือดาบสำหรับมือแล้ว ก็พากันไปยืนอยู่ที่ผุงน้ำตรงหน้าค่ายพม่า

26/05/2563

ฝ่ายทหารพม่าแลเห็นจึงร้องถามว่า มอญเหล่านี้มาแต่ไหนจะพากันไปแห่งใด สมิงอายมนทะยาร้องบอกว่า เรานี้มาแต่กองทัพพระเจ้าราชาธิราช จะมาสวามิภักดิ์อยู่เป็นข้าพระราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทอง ทหารพม่าได้ฟังดังนั้นก็ดีใจ หวังจะเข้าไปบอกนายได้ความชอบหน่อยหนึ่ง จึงเอาเนื้อความเข้าไปแจ้งแก่มังปายะสุกริ ๆ ก็ให้ทหารลงเรือข้ามไปรับสมิงอายมนทะยากับทหารแปดคนนั้นมา สมิงอายมนทะยากับทหารเข้ามาถึงคำนับมังปายะสุกริ ๆ ก็ซักถาม สมิงอายมนทะยาก็แจ้งความทุกข์บอกแก่ทหารแต่หนหลัง มังปายะสุกริจึงพาสมิงอายมนทะยากับทหารแปดคนเข้าไปถวายมังรายกะยอฉะวา กราบทูลตามคำสมิงอายมนทะยาว่านั้น

มังรายกะยอฉะวาได้ทรงฟังยังสงสัยอยู่ จึงตรัสซักถามสมิงอายมน—ทะยาว่า มอญผู้นี้ชื่อไร เหตุผลเป็นประการใดจึงพากันหนีมา สมิงอายมนทะยาก็กราบทูลว่า ข้าพเจ้าชื่อสมิงอายมนทะยาเป็นทหารอันแกล้วกล้า สำหรับอยู่หน้าช้างพระที่นั่งพระเจ้าราชาธิราช แต่ข้าพเจ้าทำศึกมาด้วยพระเจ้าราชาธิราชมีความชอบมาหลายครั้งแล้ว พระเจ้าราชาธิราชก็มิได้ปูนบำเหน็จปูนเลี้ยงข้าพเจ้าเหมือนทหารทั้งปวง เป็นเหตุด้วยอำมาตย์ที่นมณีกรอดมีความริษยาชิงชังข้าพเจ้าอยู่ แสร้งทูลยุยงให้พระองค์ทรงพระโกรธ ถึงจะทำความชอบสักเท่าใดก็กลับเป็นผิดไปเสียสิ้น ต้องรับพระราชอาญาโบยตีข้าพเจ้าน้อยใหนัก ครั้นจะอยู่เป็นข้าสืบไปก็เห็นหาประโยชน์มิได้ ข้าพเจ้าจึงพาเพื่อนทุกข์เพื่อนยากหนีมาหวังจะอยู่เป็นข้าพระราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทอง ทำราชการสนองพระเดชพระคุณไปกว่าจะสิ้นชีวิต แม้นพระองค์ทำ

TUDC 26/05/2563

สงครามมีชัยชนะแก่พระเจ้าราชาธิราช แล้วเมื่อใด ข้าพเจ้าผู้ชื่อสมิงอายมนทะยา ก็จะขอแก้แค้นอำมาตย์ทินมณีกรอกให้ได้

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังยังแคลงพระทัยอยู่ ด้วยทรงเห็นว่า อำมาตย์ทินมณีกรอดเป็นผู้ใหญ่มีปัญญา รู้ขนบธรรมเนียมรักษาเสนานุวัตรเป็นอันดี คังฤาจะมาริษยาผู้น้อยซึ่งมีความชอบนั้นเห็นหาเป็นไม่ ชรอยอ้ายมอญพวกนี้จะรับอาสามาเป็นไส้ศึกคอยสอดแนม เอาข่าวในกองทัพเราบอกส่งไปเป็นแท้ มิใช่มาโดยสุจริต ทรงพระดำริแล้ว จึงตรัสแก่มังปายะสุกรว่า ซึ่งมอญเป็นพวกข้าศึกจะมาสวามิภักดิ์อยู่ด้วยนั้น เรายังสงสัยนักมิเชื่อใจเลย อันคำสมิงอายมนทะยาว่า กลัวนเรายังหาเห็นจริงไม่ เพราะมอญมักทำกลอุบายมา เขาว่าชาติมอญแล้วในท้องมีเคียวคนละเล่มเล็กเล่ม คำอันนี้ดูเหมือนจะจริง ซึ่งข้าศึกเข้ามาสวามิภักดิ์ท่ามกลางสงครามดังนี้ เรามิไว้ใจชุบเลี้ยงได้ มังปายะสุกรจึงทูลว่า ซึ่งพระองค์ตรัสว่ามอญโกงนั้นก็จริงอยู่ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าที่คดโกงก็มี ที่ซื่อตรงก็มี ซึ่งสมิงอายมนทะยาพาพวกเพื่อนมาสวามิภักดิ์ต่อพระองค์นี้ ข้าพเจ้าเห็นต้องราชทัณฑ์หลงแตกยอยซ้ำมา จะสวามิภักดิ์โดยสุจริตกระมัง

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังก็ทรงพระสรวล ตรัสว่าท่านเป็นผู้ใหญ่เล่ห์กลความคิดเพียงนี้ตรองไม่ถึงเลยหรือ ครั้งพระเจ้าภุกามทรงปลูกเลี้ยงสมิงขมะมอญ ๆ คิดกบฏต่อพระเจ้าภุกาม ๆ แต่งให้เจตะสุกรพระราชบุตรเขยยกกองทัพลงไปจับสมิงอขมะมอญ ๆ รู้ถึงคิดกลอุบายตีมะตะหยอกพ่อตาแตกเป็นแผลแล้ว ให้ออกไปหากองทัพ มะตะหยอกก็แสร้งทำสวามิภักดิ์ต่อเจตะสุกร ๆ มิได้สงสัย จนเจตะสุกรต้องยาพิษตายเพราะเสียรู้มอญ ความข้อนี้มิใน

TUDC 26/05/2563

จกหมายเหตุราชพงศาวดารเมืองเราท่านไม่รู้ไม่ได้ฟังหรือ อันองอนุเกวัฏรัยอาสาพระมโหสถก็ดีหลังแตกเย็นแผล ไปเย็นไส้ศึกล่อลวงพระเจ้าจุลนีพรหมทัต ให้ล่าทัพแตกหนีไปจากเมืองมิถิลา เสียข้าวของเครื่องศาสตราวุธเย็นอันมากมีในเรื่องมโหสถชาดกนั้น ท่านไม่ได้ฟังธรรมเทศนาหรือประการใด ซึ่งสมิงอายมนทะยาจะมาสวามิภักดิ์เราครั้งนี้ เห็นจะเย็นดังองอนุเกวัฏและสมิงอชมะมอญ ครั้นเราจะให้ฆ่าเสียก็ผิดอย่างธรรมเนียม จะขังไว้ไปเสียมอญจะว่ากลัวความคิด จำจะให้เอาตัวไว้ ถ้าสืบรู้ว่าเย็นไส้ศึกมาจริงแล้ว เราจะให้ตัดศีรษะมอญทั้งเก้าคนนี้ ทำเครื่องราชบรรณาการไปเยาะเย้ยพระยามอญจงได้ จึงสั่งนายทัพนายกองทั้งปวงให้คุมสมิงอายมนทะยากับพวกแปดคนไปจำไว้ให้มั่นคงอย่าให้หนีไปได้ แม้นมอญเก้าคนนี้หนีไปได้แล้ว จะเอาโทษผู้คุมถึงสิ้นชีวิต นายทัพนายกองรับสั่งแล้ว ก็คุมสมิงอายมนทะยากับทหารแปดคนไปส่งให้ทหารจำไว้ สั่งกำชับให้คอยระวังดูแลกวดขันนัก สมิงอายมนทะยาก็มิได้ย่อท้อกลัวตายใจกล้าใหญ่อยู่เสมอ ครั้นนานมาวันหนึ่ง สมิงอายมนทะยาแกล้งทำมารยาร้องไห้พูดแก่ผู้คุมว่า ตัวเราเย็นข้าทหารพระเจ้าราชาธิราช สู้เอาชีวิตเย็นแดนทำการสงครามมาเย็นช้านาน พระเจ้าราชาธิราชก็หาทรงพระเมตตาชุบเลี้ยงไม่ เรามีความระกำใจเย็นนิจจังอยู่ด้วยมิได้แล้ว บัดนี้รอนมาพึ่งเย็น คิดว่าจะทำการสนองพระเดชพระคุณราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทอง โดยสัตย์สุจริตกว่าจะสิ้นชีวิตก็ไม่สมปรารถนา กลับมาเย็นโทษเสียอีกเล่า อุปมาเหมือนหนีศึกมาพบเสือ ขึ้นต้นไม้ปะอสรพิษ มิรู้ที่จะคิดเลย ถึงมาตรว่าพระราชบุตรมีพระทัยรังเกียจอยู่ เพราะยังมิได้ทรงเห็นความจริงของเรา ให้จำแต่ตัว

TUDC 26/05/2563

เราไว้ผู้เดียวก็ตามเถิด ขอให้ปล่อยแต่พวกเราแปดคนนี้ ออกไปทำการรบพุ่งด้วยนายทัพนายกองสักครั้งเดียว ก็คงจะเห็นความจริงของเรา ซึ่งตัวเราจะตายนั้นไม่เสียดายชีวิตตามแต่เวรหนหลังเถิด พม่าผู้คุมได้ฟังก็จำคำสมิงอายมนทะยาไปแจ้งแก่เสนาบดี ๆ ก็นำคดีเข้ากราบทูลมังรายกะยอฉะวาตามถ้อยคำสมิงอายมนทะยาว่าทุกประการ

มังรายกะยอฉะวาได้ทรงฟังดังนั้น ก็บรรเทาความสงสัยลงจึงตรัสว่าถ้ากระนั้นเราจะให้ลองดู ถ้ามอญมาโดยสุจริตจริงแล้วเราจะเลี้ยง แม้นมีสุจริตจะให้ฆ่าเสีย จึงสั่งให้ถอดมอญแปดคนออกจากจำ แต่สมิงอายมนทะยาผู้เดียวนั้นให้จำไว้ก่อน แล้วตรัสสั่งนายทัพนายกองทั้งปวงว่าถึงเวลาออกรบกับมอญก็ให้คุมตัวมอญแปดคนนี้ออกไปด้วย คอยระวังดูแยบคายมัน

ฝ่ายสมิงอายมนทะยาได้แจ้งว่า มังรายกะยอฉะวาตรัสสั่งจะให้ถอดพวกแปดคนออกจากจำก็ดีใจนัก ด้วยสมความคิดอยู่แล้ว จึงสั่งกำชับพวกทั้งแปดคนว่า ถ้าออกไปรบให้ทำองอาจแกล้วกล้าเข้าตัดศีรษะมอญ ซึ่งต้องอาวุธขาดเจ็บสาหัส เห็นว่าไม่รอดแล้วนั้น ให้ตัดเอามาคนละศีรษะทุกวัน มอญแปดคนก็รับคำสมิงอายมนทะยา ครั้นถึงเวลาพม่าออกรบกับมอญ นายทัพนายกองจึงให้ไปถอดเอามอญแปดคนนั้นมา ให้แต่งตัวนุ่งห่มอย่างทหารพม่าแล้วก็ยกออกไปรบกัน มอญแปดคนนั้นก็คอยตัดศีรษะมอญซึ่งออกมารบถูกอาวุธเจ็บสาหัสอยู่นั้นได้คนละศีรษะ เอามาถวายมังรายกะยอฉะวาทุกวัน ตามคำสมิงอายมนทะยาสั่งนั้นมิได้ขาด มังรายกะยอฉะวาเห็นดังนั้นก็คลายสงสัยลง จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า

TUDC 26/0[illegible]2563

สมิงอายมนทะยาพาเพื่อนกันหนีมาหาเรานี้ เห็นจะมีความแค้นในพระเจ้าราชาธิราชเป็นมั่นคง ถ้าแกล้งมาเป็นกลอุบายแล้ว ไหนจะสามารถตัดเอาศีรษะเพื่อนกันดังนี้ได้ก็เห็นผิดไป เสนายคนายทัพนายกองก็เห็นด้วย มังรายกะยอฉะวาจึงสั่งให้ถอดสมิงอายมนทะยาออก ให้เข้าทำการด้วยนายทัพนายกอง

ครั้นเวลาเช้าขุนมอญแต่งทัพออกมารบ สมิงอายมนทะยาก็แต่งตัวเป็นพม่าออกไปรบด้วยนายทัพนายกองมอญ เมื่อจะเข้ารบนั้น สมิงอายมนทะยาถือดาบสองมือ พาทหารแปดคนวิ่งขนหน้าพม่าทั้งปวง ครั้นใกล้กองทัพมอญเข้าก็เปลื้องผ้าโพกศีรษะซึ่งทำเป็นเพศพม่านั้นออกทิ้งเสีย แล้วร้องบอกพวกมอญว่า เราชื่อสมิงอายมนทะยาเป็นทหารพระเจ้าราชาธิราช ๆ ตรัสใช้ให้นำราชการมาแจ้งแก่พระราชบุตร แล้วก็พาพวกแปดคนวิ่งหนีพม่าเข้าไปในกองทัพเมืองหงสาวดี

ฝ่ายนายทัพนายกองมอญทั้งปวง เห็นสมิงอายมนทะยาวิ่งหนีเข้ามาดังนั้นก็ใจมิได้อยู่รบพุ่งด้วยพม่า ก็กลับทัพเข้ายังกรุงหงสาวดี จึงพาสมิงอายมนทะยาเข้าไปเฝ้าพระยาเกียรราชบุตร ๆ ทอดพระเนตรเห็นสมิงอายมนทะยาก็ดีพระทัยนัก ตรัสถามว่าท่านทำเป็นประการใดจึงหนีเข้ามาได้ สมิงอายมนทะยาก็กราบทูลแจ้งโดยกลอุบายทุกประการ แล้วทูลว่าสมเด็จพระราชบิดาของพระองค์ ซึ่งเสด็จไปอยู่เมืองเมาะตะมะนั้น พันกำหนดสามเดือนสิ้นพระเคราะห์แล้ว บัดนี้พระองค์ยกพลทหารกองทัพหลวงขึ้นมาตั้งอยู่ ณ เมืองเสียง ครั้นจะยกพลทหารเข้าตีกองทัพพม่านั้น เกรงพระองค์มิทันแจ้ง จึงใช้ให้ข้าพเจ้านำพระราชกำหนดเข้ามาว่า ถึง ณ วันศุกร์ขึ้น

TUDC 26/05/2563

สามค่ำเวลาเช้านั้น กองทัพหลวงทะยกเข้าตีทัพพม่าซึ่งตั้งประชิดอยู่ ณ ทิศตะวันตกนั้น ให้พระองค์แต่งทแกล้วทหารออกตีกระหนาบให้พร้อมกัน

พระยาเกียรไกรแข็งดังนั้นมพระทัยยินดีนัก ดุจดังได้ชัยชนะแล้วก็เหมือนกัน จึงตรัสสรรเสริญสมิงอายมนทะยาว่ามีเสียทีเป็นทหารน้ำใจองอาจแกล้วกล้าหาผู้ใดเสมอยากนัก แล้วพระองค์ก็ฟาสมิงอายมนทะยา เสด็จขึ้นไปยนหน้าที่ให้แลดูพม่าจะทำเป็นประการใด ฝ่ายนายทัพนายกองพม่า ครั้นเห็นสมิงอายมนทะยากับพวกแปดคนวิ่งหนีไปดังนั้น และกองทัพมอญพากันกลับเข้าเมืองหงสาวดี

ฝ่ายนายทัพนายกองพม่าก็กลับเข้าค่าย แล้วไปทูลมังรายกะยอฉะวาว่า สมิงอายมนทะยาพาพวกกันออกไปรบวันนี้ พากันวิ่งหนีเข้าเมืองหงสาวดีสิ้นแล้ว มังรายกะยอฉะวาได้แจ้งดังนั้นก็ทรงพระโกรธแค้นพระทัยนัก จึงตรัสว่าเรามิรู้เท่ามอญแต่เดิมก็ได้ว่าแล้วว่า มันจะมาเป็นไส้ศึก เรามิวางใจจึงให้จำไว้ บัดนี้มันก็แต่งกลล่อลวงให้เราเชื่อหนีไปแล้ว ช่างมันก่อนเถิดคงจะจับตัวได้ ครั้นเราก็ให้ล้อมเมืองมันคงเป็นสามารถอยู่ ถึงมาตรว่าสมิงอายมนทะยาหนีเข้าไปอยู่ในเมืองนั้น ใช่ว่ามันจะแซกแผ่นดินไปพ้นก็หามิได้ เหมือนหนึ่งลูกไก่อยู่ในเงื้อมมือเรา ถ้าจะบินเข้าเมื่อใดก็จะตายเมื่อนั้น แม้นเราให้จับตัวสมิงอายมนทะยาได้แล้ว จึงให้ผ่าอกเชือดเอาหัวใจออกมาสับเสียให้ละเอียดจึงได้ ตรัสแล้วก็ให้ทหารพม่าเข้ามาร้องด่าว่าอ้ายสมิงอายมนทะยาโกหก มิงหนีเข้าไปอยู่ในเมืองนั้นก็ให้มิงอยู่คิดไม่ช้าไม่นานก็จะได้เห็นกัน

สมิงอายมนทะยาได้ฟังดังนั้นก็ร้องตอบออกไปว่า อ้ายพม่าหน้าโง่ไม่มีความอาย แต่กูเย็นทหารยังลวงมึงได้ มึงยังสำคัญว่าจะได้เมืองหงสาวดีอีกเล่า ซึ่งกูเข้ามาในเมืองทั้งนี้ ใช่กูจะอยู่ที่เดียวก็หาไม่ เวลาพรุ่งนี้เช้ากูจะกลับออกไปเผาเข้ากู มึงชวนกันคอยดูเถิด นายทัพนายกองพม่าได้ฟังดังนั้น ก็เอาเนื้อความไปกราบทูลมังรายกะยอฉะวาตามคำสมิงอายมนทะยาทุกประการ

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้นก็แจ้งว่า พระเจ้าราชาธิราชยกกองทัพมาตั้งอยู่ ณ เมืองเสี่ยง ก็ยิ่งทรงพระโกรธสมิงอายมนทะยานัก ว่าทำอุบายล่อลวงหนีไปได้ แล้วยังกลับมาท้าทายอีกเล่า จึงตรัสกำชับนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวง ให้ล้อมเมืองหงสาวดีไว้เป็นถวดอันยิ่งกว่าเก่า แล้วให้กำหนดประกาศไว้ว่า โดยตำแต่วิฬารและไก่อย่าให้หนีออกไปได้ แม้นนกบินออกมาจากกำแพงเมืองแล้ว ก็ให้เอาเกาทัณฑ์ยิงเสียให้สิ้น เราจะคอยดูสมิงอายมนทะยาว่ามันจะแซกแผ่นดินไป หรือจะเหาะไปทางอากาศ หรือจะจำแลงกายหายตัวได้ ถ้ามันมีวิชาความรู้กำบังตัวไปได้แล้ว เราจึงจะกลัวมันแต่ให้คอยระวังให้หนัก ถ้าข้าศึกตีหักออกมาได้ด้านใดจะเอาโทษนายทัพนายกองหน้า ด้านนั้นครอกเพลิงเสียให้สิ้น นายทัพนายกองก็ตรวจตรากันเป็นสามารถ ทั้งกลางวันกลางคืนตามรับสั่งมังรายกะยอฉะวา

ครั้นเวลารุ่งเช้าสมิงอายมนทะยา ก็เข้าไปกราบทูลลาพระยาเกียรราชยุทรว่า ข้าพเจ้าจะถวายบังคมลาพระองค์ นำกิจราชการกลับไปแจ้งแก่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันนี้ พระยาเกียรจึงตรัสถามว่าท่านจะคิดอ่านทำประการใดจึงจะออกไปได้ สมิงอายมนทะยาก็ทูลว่าข้าพเจ้าคิดกลอุบายจะ

ทำตายลอยน้ำออกไป ขอให้เอาหยวกมาทำแพเข้าให้มั่นคง เอาข้าพเจ้าใส่เผียกเข้าแล้ว ให้ผู้หญิงโกนศีรษะเสียเดินร้องไห้ตามออกไปด้วย แล้วให้เอาเผือกใส่ลงในแพลอยน้ำไป พม่าทั้งปวงเห็นก็จะสำคัญว่าศพไม่สงสัย ถ้าศพลอยลงไปพ้นค่ายพม่าแล้วข้าพเจ้าจะขึ้นเดินบกไป

พระยาเกียรราชบุตรได้ฟังดังนั้นดีพระทัยนัก จึงตรัสสรรเสริญว่าท่านมีปัญญาเฉียบแหลม ทั้งน้ำใจก็องอาจแกล้วกล้า สมควรจะเป็นทหาร นับว่าชายผู้หนึ่ง จึงสั่งให้ตัดต้นกล้วยมาทำแพและเอาไม้มาทำเผือก แล้วให้เอาเสื่อปูผ้าขาวลาดลง ให้เอาปลาเน่ามาใส่ลงเบื้องซ้ายเบื้องขวาท้ายสมิงอายมนทะยาจะนอนนั้น แล้วให้สมิงอายมนทะยาถือดายแอบข้างไว้ ทำนอนลงเห็นแนบเนียนดีมิได้ขัดขวาง พระยาเกียรจึงให้เอาเผือกคลุมลงไว้ เอาน้ำผึ้งทาเผือกให้เมลงวันตอม แหวะเย็บช่องตาไว้หน่อยหนึ่งพอเห็น ครั้นทำการเสร็จแล้ว จึงให้เปิดประตูเมือง หามศพสมิงอายมนทะยาออกไป ให้ผู้หญิงคนหนึ่งโกนศีรษะแล้วเดินร้องไห้ตามออกไปด้วย

ครั้นมาถึงแม่น้ำตรงหน้าค่ายพม่า หญิงนั้นก็แสร้งทำมารยาร้องไห้กลิ้งเกลือกไปมา ว่าท่านผู้มีพระคุณเย็นเพื่อนยาก ตั้งใจจะพาบุตรภรรยาหนีศึกให้พ้นความตายยังมิทันจะไปพ้นภัย ท่านมาออกไข้ทรพิษตายลงหน้าศึกจะฝังศพพ่อไว้ก็มิได้ ต้องเอาผีพ่อมาลอยน้ำเสียฉะนี้เมียเสียใจนัก ถึงว่าจะหาบุญไม่ก็ให้ตายเย็นปรกติเถิด จะได้เผาผีแทนพระคุณตามประเพณีโอ้พ่อเพื่อนยากเมียไม่ขออยู่แล้ว พ่อจงกลับมาเด็ดเอาดวงใจเมียไปด้วยเถิด จะได้ไปพบกันในเมืองผี หญิงนั้นแสร้งทำร้องไห้รำพันไปต่าง ๆ จึงเอาศพลอยไปตามกระแสน้ำ แล้วก็พากันกลับเข้ามาเมือง

ฝ่ายกองทัพเรือพม่า แลเห็นแพหยวกเหมือนกลิ่นปลาเน่า ก็สำคัญว่าศพจริง ๆ ต่างคนต่างกลัวไข้ทรพิษ ก็เอาถ่อค้ำแพเสียมิให้ประเรือเข้าได้ สมิงอายมนทะยาลอยไปพอลับตุ้งเห็นพ้นกองทัพพม่าแล้ว ก็เอาดายตัดเผือกออกวางแพเข้าถึงริมตลิ่ง แล้วขึ้นยกเดินเร่งรีบไปถึงกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองเสียง ก็เข้าไปเผ้ากราบถวายบังคม แล้วทูลซึ่งได้ทำเล่ห์กลอุบาย และแจ้งกำหนดแก่พระราชบุตรนั้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชาได้ทรงฟังดังนั้นดังพระทัยนัก จึงตรัสสรรเสริญสมิงอายมนทะยาว่า มีปัญญาหลักแหลมยิ่งนักหาผู้ใดจะเสมอมิได้ จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลให้เป็นอันมาก ครั้นเวลารุ่งเช้ามังรายกะยอฉะวาจึงให้นายทัพนายกองคุมทหารเข้ามาร้องด่าที่ประตูเมืองว่าอ้ายมอญโกหก มึงว่าสมิงอายมนทะยาจะนำข่าวราชการออกไปทูลพระเจ้าราชาธิราช แต่วันวานนั้นแล้ว เป็นไรยังไม่เห็นโผล่หัวออกไปเล่า หรือมันกลัวหัวจะขาดจึงมิอาจออกมา

ฝ่ายนายทัพนายกองมอญ ซึ่งอยู่บนหน้าที่กำแพงเมือง ได้ยินดังนั้นก็หัวเราะเยาะ แล้วให้ทหารร้องบอกไปว่า อ้ายพม่าโง่ตายอกมึงไม่เห็นหรือ สมิงอายมนทะยาออกไปแต่วานนี้แล้ว มึงยังว่าไม่ออกไปอีกเล่า ทหารพม่าจึงร้องตอบเข้ามาว่า อ้ายมอญโกหกมึงจะมาลวงใคร เป็นไรกูไม่เห็นมันแยกหัวออกมาเล่า ซึ่งเจ้ากูให้ล้อมเมืองไว้นี้เป็นสามารถมั่งคงอย่าว่าแต่สมิงอายมนทะยาจะออกมาเลย ถึงมาตรว่านกบินออกมาก็มิอาจจะพ้นมือไปได้ ซึ่งว่าสมิงอายมนทะยาออกไปแต่วันวานนี้แล้วนั้น มันเหาะไปหรือ ๆ ว่าดำดินออกไปก็จงยอกออกมาให้แจ้ง ทหารมอญจึงร้องบอกออก

ไปว่า ซึ่งสมิงอายมนทะยาออกไปได้นั้น พวกเองสำคัญว่าเหาะไปได้โดยทางอากาศก็ตาม หรือจะว่าดำดินออกไปก็ตามเถิด บัดนี้พระเจ้าอยู่หัวของเรายกทแกล้วทหารมาตั้งอยู่ ณ เมืองเสี่ยงแล้ว ถ้าพวกเองมิเชื่อก็พากันไปดูตัวสมิงอายมนทะยา ยังกองทัพพระเจ้าอยู่หัวของเราให้เห็นเท็จและจริง นายทัพนายกองพม่าก็กลับมาทูลแก่มังรายกะยอฉะวา ตามถ้อยคำมอญบอกทุกประการ

มังรายกะยอฉะวาได้ทรงฟังดังนั้น ก็มีความสงสัยยิ่งนัก ตรัสว่าอ้ายคนนี้มันมีฤทธิ์อย่างไรหนอ เราอยากจะใคร่รู้สักหน่อย จึงให้จัดผ้ากาสาสามพับ เมี่ยงสิบกระหมวด ให้มังสะเรจองคุม สิ่งของทั้งนี้ไปสืบกองทัพแล้วสั่งว่า ถ้าพระเจ้าราชาธิราชมาตั้งอยู่ ณ เมืองเสี่ยงจริงแล้ว ให้นำสิ่งของทั้งนี้เข้าไปถวาย ขอดูตัวสมิงอายมนทะยาด้วยให้จงได้ แล้วให้จัดเครื่องม้าทองคำสำรับหนึ่งให้ไปด้วยตรัสสั่งว่า ถ้าเห็นตัวสมิงอายมนทะยาจริงแล้ว จงเอาเครื่องม้านี้ให้สมิงอายมนทะยาเถิด มังสะเรจองก็ถวายยังคมลา คุมสิ่งของไปยังกองทัพพระเจ้าราชาธิราช ณ เมืองเสี่ยง ทหารในกองทัพเห็นก็ไปแจ้งความแก่เสนาบดี ๆ จึงเข้ากราบทูล สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสสั่งให้รับเข้ามา มังสะเรจองจึงนำสิ่งของทั้งนี้เข้ามาถวายพระเจ้าราชาธิราช

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ตรัสถามว่า มังรายกะยอฉะวาหลานเราให้เอาสิ่งของทั้งนี้มาให้แก่เรานั้น หลานเราจะประสงค์สิ่งใด มังสะเรจองจึงกราบทูลว่า ซึ่งมังรายกะยอฉะวาให้ข้าพเจ้ามาเฝ้าพระองค์นี้ ด้วยสมิงอายมนทะยา ซึ่งพระองค์ตรัสใช้ให้เข้าไปสืบกิจราชการ ณ เมืองหงสาวดีนั้น

และเข้าอยู่ในที่ล้อมมั่นคงเป็นสามารถ ขัดนี้ชาวเมืองหงสาวดีบอกว่า สมิงอายมนทะยานำข้อราชการมาแจ้งแก่พระองค์แต่วันวานนี้แล้ว มังรายกะยอฉะวามิเชื่อสงสัยพระทัยอยู่ว่ามาทางไหน เหาะมาหรือดำดินมาได้ประการใด อยากจะทราบ จึงตรัสใช้ให้ข้าพเจ้ามาเฝ้าพระองค์ จะขอดูตัวสมิงอายมนทะยาให้เห็นเท็จและจริง

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้น ก็ทรงพระสรวล ตรัสว่าซึ่งชาวเมืองหงสาวดีบอกนั้นจริงอยู่ มอญจะล่อลวงพม่านั้นหามิได้เป็นความจริง จึงตรัสเรียกสมิงอายมนทะยาออกมาให้มังสะเรจองดูตัวที่หน้าพระที่นั่ง ครั้นมังสะเรจองเห็นสมิงอายมนทะยาประจักษ์แก่ตาดังนั้นแล้ว ก็เอาเครื่องม้าทองคำสำรับหนึ่ง ให้แก่สมิงอายมนทะยาต่อหน้าพระที่นั่ง บอกว่าสิ่งของทั้งนี้ พระราชบุตรพระเจ้ามนเทียรทองให้เรานำมาพระราชทานแก่ท่าน แล้วมังสะเรจองก็ถวายบังคมลาพระเจ้าราชาธิราชกลับมา ทูลแก่มังรายกะยอฉะวาซึ่งได้เห็นตัวสมิงอายมนทะยา และให้สิ่งของทุกประการ

มังรายกะยอฉะวาได้แจ้งดังนั้น ก็ตรัสสรรเสริญสมิงอายมนทะยาว่าสมิงอายมนทะยานี้มันกล้าหาญชำนาญมิใช่มนุษย์ มีปัญญาดังเทพยดาอันสามารถหาผู้เสมอมิได้ มีเสียทีเป็นทหารยิ่ง แล้วตรัสแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่าทแกล้วทหารมอญมีสติปัญญาและฝีมือมาก อันทัพพระเจ้าราชาธิราชก็จะยกมาช่วยพระราชบุตรเป็นทัพกระหนาบอยู่นานไม่ได้ เราจะเร่งหักเอาเมืองเสีย จึงตรัสสั่งนายทัพนายกอง ให้ยกทหารเข้าระดมปีนกำแพง หักเอาเมืองหงสาวดีให้จงได้ นายทัพนายกองพม่าทั้งปวงรับสั่งแล้ว ก็คุมทหารเข้ามาจะหักเอาเมือง ให้ทหารเอาบันไดหกขึ้นพาดกำแพง ทั้งสายโซ่ขึ้นไปพัน

ใบเสมาขึ้นขนกำแพงเมืองทหารเข้าหน้าที่ในเมืองก็พุ่งแหลนหลาวศาตรา ขว้างกรวดทรายยิงเกาทัณฑ์กราดออกมาดังห่าฝน ถูกทหารพม่าล้มตายเป็นอันมาก พม่าจะหักเอามิได้ก็ถอยออกไป พม่ากับมอญไล่รบพุ่งกันมาหลายครั้ง พลทหารตายลงเป็นอันมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย พม่าจะหักเอาเมืองมิได้ก็รอกันอยู่

ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชก็ยกกองทัพหลวงออกจากเมืองเสียง มาตั้งอยู่ใกล้เมืองหงสาวดีทางประมาณสิบห้าเส้น ขณะนั้นโหรราชบัณฑิตสามคนคำนวณฎีกาแล้วถวายพระเจ้าราชาธิราชว่า ถึงวันศุกร์ขึ้นสามค่ำ พระองค์จะได้ศีรษะนายทัพพม่าผู้ใหญ่คนหนึ่งเป็นมั่นคง ต่อถึงวันอาทิตย์ขึ้นสี่ค่ำนั้น พระองค์จะมีศักดานุภาพเป็นอันมาก ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาพระชันษาชาติ ถ้าแม้นจะออกชนช้างด้วยพระองค์ ๆ ก็จะได้ชัยชนะจับตัวได้ในวันนั้นเป็นมั่นคง

โหรผู้หนึ่งคำนวณฎีกาถวายว่า จะได้ตัวใกล้หนองน้ำ โหรผู้หนึ่งคำนวณฎีกาถวายว่า จะได้ตัวที่ต้นไม้ใหญ่ โหรผู้หนึ่งคำนวณฎีกาถวายอีกเล่า ว่าจะได้ตัวที่ภูเขา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสว่า โหรถวายฎีกาทั้งนี้ก็ดีอยู่แล้ว ซึ่งมังรายกะยอฉะวาชันษาชาตินั้น ด้วยโหราไสยศาสตร์ข้างพม่าก็มีอยู่เหมือนกัน เขาก็จะทูลทัดทานขัดขวางไว้ยังมิได้ออกมารบก่อนทำไฉนจึงจะได้ตัวเล่า

อำมาตย์ทินมณีกรอดจึงกราบทูลว่า อันน้ำพระทัยมังรายกะยอฉะวานั้นคือไก่ผู้อันอาจพึงลอยเคียงหนามทอง แล้วเคยมีชัยชนะแก่ไก่ทั้งปวง ถึงจะมีผู้ขัดขวางไว้ก็ดี ถ้าได้ยินเสียงไก่ขันแล้วเมื่อใดก็มิอาจนิ่งอยู่ได้ คงจะ

วังออกมาชนกันเมื่อนั้น ถ้าถึงวันสัญญามังรายกะยอฉะวา มิได้ออกมาชนช้างด้วยพระองค์แล้ว ข้าพเจ้าจะแต่งทหารออกไปเยาะเย้ย ให้ออกมาชนช้างด้วยพระองค์จงได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก จึงให้เตรียมกองทัพ ซึ่งจะเข้าหักค่ายพม่าทลอมเมืองหงสาวดี ด้านตะวันตกนั้นให้พร้อมมูลไว้ ครั้นถึงวันศุกร์ขึ้นสามค่ำเวลาอุษาโยค ก็ให้ขยับพลทหารทั้งปวงเข้าหักค่ายพม่า มังมหาลักยาต่อสู้เป็นสามารถ พม่าและมอญฆ่าฟันกันล้มตายครั้งนั้นเป็นอันมาก

ฝ่ายพระยาเกียรติซึ่งอยู่ในเมืองหงสาวดีนั้นก็ยกทหารตีหักออกมาตามสัญญา พม่าเห็นศึกกระหนาบอยู่ด้านทานมิได้ก็แตกเสียค่ายแก่มอญ มังมหาลักยานายทัพนั้นต้องอาวุธตายในที่รบ ทหารมอญก็เข้าตัดเอาศีรษะได้ พลทหารพม่าทั้งปวงก็แตกไปค่ายสิ้น พระยาเกียรและนายทัพนายกองก็พากันมาเฝ้าพระเจ้าราชาธิราช เอาศีรษะมังมหาลักยาเข้าถวาย แล้วทูลกิจจานุกิจทุกประการ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งแล้วก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสสั่งให้นายทัพนายกอง ยกข้ามฟากไปตั้งมั่นอยู่ แล้วพระองค์ให้ยกทัพยกทัพเรือ มาตั้งมั่นอยู่ริมแม่น้ำเมืองหงสาวดี จึงให้แต่งหนังสือนัครบไปถึงมังรายกะยอฉะวาฉบับหนึ่ง ให้ห่อผ้าแดงโมรสิยพัย น้ำดอกไม้เทศสิบเต้า ให้สมิงอุยากองคุมสิ่งของเครื่องราชบรรณาการ และหนังสือไปเจรจาแก่มังรายกะยอฉะวา สมิงอุยากองก็ถวายบังคมลาถือหนังสือนัครบคุมสิ่งของไป

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาได้แจ้งว่า พม่าซึ่งล้อมเมืองหงสาวดีนั้นกองทัพมอญเข้าตีแตกแล้ว เสียมังมหาลักยาด้วย ก็ทรงพระโกรธ จึงสั่งให้เอา

นายทัพนายกองไปม้าเสีย ขณะนั้นพอสมิงอุยากองนำเครื่องราชบรรณาการ และหนังสือของพระเจ้าราชาธิราชาไปถึงเสนายศก็เข้ากราบทูล มังรายกะยอ ฉะวาจึงสั่งให้รับเข้าไป เสนายศก็นำเข้าเฝ้า สมิงอุยากองก็เข้าไปถวาย บังคมถวายหนังสือนั้นครบ และเครื่องราชบรรณาการแก่มังรายกะยอฉะวา ๆ จึงสั่งให้อ่าน ในหนังสือนั้นเยื้นใจความว่า หลานเรายกทัพมารออยู่ครั้งนี้ เรามีความยินดีนัก เราคิดจะทำยุทธนาการด้วยหลานให้สิ้นผมือ แต่เยื้นวสันตฤดูอยู่ จะคูพลช้างพลม้าทแกล้วทหารทั้งปวงไม่ถนัด เราจึงยกพลทแกล้วทหารลงไปอยู่ ณ เมืองเมาะตะมะ บัดนี้เข้าเหมันตฤดูแล้วเราจึงยกทแกล้วทหารขึ้นมาหวังจะใคร่สัปยุทธสงครามด้วยหลานเรา ให้เยื้นเกียรติยศไว้นานตลอดกัลปาวสาน แม้หลานเราเยื้นราชบุตรกษัตริย์อันประเสริฐจริงแล้ว ก็ให้ยกมาทำยุทธนาการด้วยเราเถิด ถึงณวันอาทิตย์ขึ้นสิ่ค่ำ ให้ออกมาทำสงครามชนช้างให้สิ้นผมือจนถึงแพ้และชนะ

มังรายกะยอฉะวาได้แจ้งดังนั้น ก็ทรงพระโกรธนัก จึงสั่งให้แต่งหนังสือตอบฉบับหนึ่ง แล้วให้จัดเครื่องราชบรรณาการสนองโดยสมควร มอบให้สมิงอุยากองนำกลับมาถวายพระเจ้าราชาธิราช สมิงอุยากองก็ถวายบังคมลา นำหนังสือตอบและเครื่องราชบรรณาการกลับมาถวายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสให้อ่าน ในหนังสือตอบนั้นใจความว่า ซึ่งข้าพเจ้ายกลงมาค้างปีรออยู่ทั้งนี้ หมายใจจะทำยุทธนาการสงครามให้สิ้นผมือ จนถึงชนช้างกันกับพระเจ้าลุงให้เห็นแพ้และชนะจงได้ ซึ่งพระเจ้าลุงให้มีหนัง

TUDC 26/5/2563

สอมาทั้งนี้ ก็สมความปราถนาที่ข้าพเจ้าคิดไว้แล้ว ขอให้พระเจ้าลุงเร่งแต่งพระองค์ไว้ทำเถิด ก็จะได้เห็นผมอกัน

สมเด็จพระเจ้าราชธิราชได้แจ้งแล้ว ก็ตรัสพระทัยนัก จึงตรัสปรึกษาเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ซึ่งเราจะออกมาชนช้างด้วยมังรายกะยอฉะวาครั้งนี้ ช้างฝ่ายพม่าทั้งปวงนั้นเรามิได้กลัว เกรงอยู่แต่พลายประกายมาศช้างเดียว ถ้าพม่าจะขี่พลายประกายมาศออกมาชนแล้ว จะหาช้างตัวใดรับมิได้ อนึ่งพลายสิงหนารายน์ พลายธนูเพ็ชร์เล่า มีผงาอยู่ก็จริงแต่กำลังน้อยมิเท่าพลายประกายมาศเห็นจะสู้มิได้เกรงจะเสียท่วงที จึงตรัสสั่งให้หานายช้างที่เคยเลี้ยงพลายประกายมาศเข้ามาตรัสถามว่า กูจะให้มงปลอมเอาตะปูเข้าไปตรึงเท้าพลายประกายมาศเสีย อย่าให้พม่าขี่ออกมาชนกับกูจะได้หรือมิได้ นายช้างก็รับว่าข้าพเจ้าจะปลอมเอาตะปูเข้าไปตรึงเท้าพลายประกายมาศเสียให้ได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ตรัสให้ไปทำตามคำ นายช้างก็ถวายบังคมลาออกมาที่อยู่แล้ว จึงแต่งตัวนุ่งห่มผ้าแปลงเพศพม่าหายพ้อนหญ้าช้าง เอาตะปูซ่อนเข้าไว้ในพ้อนหญ้า ได้กล้วยสองหวีใส่หัวคานหายไป ครั้นเวลาสนทยาก็หายพ้อนหญ้าตามพวกตะพุ่นช้างเข้าไป นอนอยู่ริมโรงช้างพลายประกายมาศ ครั้นเวลาเที่ยงคืนคกสงัดเสียงคนแล้ว นายช้างก็ลอบเข้าไปจะเอาตะปูตรึงเท้าช้างประกายมาศ

ฝ่ายพลายประกายมาศได้กลิ่นควาญช้างดังนั้นก็จำกลิ่นได้ จึงเอางวงจับควักอกนายช้างเข้าแล้วคำรณน้ำตาตก นายช้างเห็นดังนั้นก็เอากล้วยสองหวีส่งให้กิน พลายประกายมาศกินแต่หวีหนึ่ง ๆ ไม่กินนิ่งอยู่ นายช้างย้อนเข็นหลายครั้งแล้วก็มอ้าปากออกรับนายช้างจึงถามว่าพ่อไม่กินกล้วยหวีน

TUDC 26/05/2563

ด้วยเหตุใด จะฝากไปให้แก่น้องหรือ พลายประกายมาศได้ยินนายช้างว่า
กรุความแต่พูดมิได้จึงพยักเอา นายช้างเห็นดังนั้นยิ่งมีความเสน่หาร้องไห้
รักกัน แล้วนายช้างจึงบอกว่าเวลาพรุ่งนี้พระเจ้าอยู่หัวของเรา จะเสด็จออกชน
ช้างด้วยมังรายกะยอฉะวาช้างพม่าทั้งปวงนั้นพระองค์มิได้กลัว มาเกรงอยู่
แต่พ่อช้างเดียว จึงตรัสสั่งให้ข้าเอาตะปูมาตรึงเท้าพ่อเสีย ยังนั้นข้ามิจิต
สงสารทำพ่อไม่ได้แล้ว พ่อจงเอ็นดูข้าอย่าให้ข้าตายเลย เวลาพรุ่งนี้พม่า
จะขี่พ่อออกไปชน ด้วยพระเจ้าอยู่หัวของเรา ๆ มีพระคุณชุบเลี้ยงเรามา
พ่ออย่าไปจงทำอาละวาดสะบัดหมอควาญลงเสีย แล้วไล่แทงช้างตีช้างกัน
ทั้งปวงให้อลหม่านขึ้น อย่าให้พร้อมมูลกันได้ แล้วพ่อจงหนีไปป่ากะเลียว
นั้นเถิด

พลายประกายมาศได้ฟังดังนั้น น้ำตาตกลงแล้วก็พยักคอรับเอา
นายช้างจึงสั่งอีกว่า ถ้าพ่อมิทำดังข้าว่านี้ตัวข้าและน้องกับมารดาของพ่อก็จะ
พากันตายสิ้น พลายประกายมาศร้องไห้รักกันกับนายช้าง แลนายช้างก็
กลับมา พอเวลารุ่งเช้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จออก นายช้างก็เข้า
เฝ้าทูลกิจการ ซึ่งได้ว่ากับพลายประกายมาศนั้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ทรงพระโกรธ มีพระสิหนาทตรัส
ด่าว่า อ้ายไพร่ชาติหญ้าแพรกปัญญาสกุล พ่อมึงเป็นช้างหรือมึงจึงรู้จัก
ภาษาพูดนัดแนะกันได้ดังนั้น อ้ายสัตว์ว่าเจ้าใช้อย่างนี้ไปทำอย่างหนึ่ง มึงดี
กว่ากู ๆ จะเลี้ยงมึงไว้หรือ ครั้นกูจะให้ฆ่ามึงเสีย ก็ยังมีเวลาผลัดอยู่ คน
ทั้งปวงจะติเตียนว่าใจเร็วด่วนได้ จึงสั่งให้เอานายช้างไปจำไว้ แล้วตรัสว่า

TUDC 26/05/2563

ถ้าพม่าขี่พลายประกายมาศออกมาชนช้างด้วยกู ๆ จะตัดศีรษะเสียให้สิ้นทั้งโคตร นายทัพนายกองก็คุมตัวนายช้างไปจำขังไว้ตามสั่ง

ฝ่ายโหราพม่าก็คำนวณฎีกาดวายมังรายกะยอฉะวาว่า พระชันษาถึงฆาต เวลาพรุ่งนี้อย่าเพ่อเสด็จออกชนช้างด้วยพระเจ้าราชาธิราชก่อน ขอให้งดการสงครามยังกันพระองค์ไว้ แต่ในเจ็ดวันกว่าจะพ้นพระเคราะห์ มังรายกะยอฉะวาได้ฟังดังนั้นจึงตรัสว่าเรายกลงมาครั้งนี้หมายจะชนช้างด้วยพระยามอญให้จงได้ จนศึกมาตั้งค้างปีอยู่ บัดนี้สมคะเนที่เราคิดไว้นั้น อนึ่งก็ได้ให้สัญญากำหนดถ้อยคำแก่พระเจ้าราชาธิราชแล้ว ซึ่งจะให้เรางดไว้ฉะนี้จะเสียสัตย์สัญญาไป ภายหลังไหนจะได้ชนช้างกับด้วยพระเจ้าราชาธิราชอีกเล่า โหรและนายทัพนายกองพม่าทั้งปวงจึงทูลว่า ซึ่งการสงครามนี้หมายจะเอาชัยชนะกันทั้งสองฝ่าย ถึงมาตรว่าให้ถ้อยคำสัญญาไว้แล้วก็ดี อันการสงครามย่อมมีเล่ห์กลอุบายต่าง ๆ พอจะตอบโต้ว่ากล่าวกันได้อยู่ จะถือเอาเป็นขาดนั้นยังมิได้ก่อน มังรายกะยอฉะวาได้ฟังก็เห็นด้วย ครั้นถึงวันนัดจึงสั่งให้แต่งเครื่องมงคลมงสาสุราษาน เลี้ยงดูทแกล้วทหารนายกองทั้งปวงให้กินแล้ว ก็ให้ตีฆ้องกลองโห่ร้องออกไปทั้งค่าย มังรายกะยอฉะวาเคยเสวยสุราแต่ก่อนวันละทะนาน วันนั้นเสวยสองทะนาน ทแกล้วทหารนายทัพนายกองทั้งปวง ก็ให้กินทวีขึ้นอีกคนละทะนาน ช้างอาเขตร์ซึ่งทรงเป็นพระคชาธารนั้น เคยกินแต่กะละออมหนึ่ง วันนั้นให้กินสองกะละออม

ฝ่ายสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชครั้นถึงวันนัดแล้ว ก็ให้ผูกช้างพลายสิงหนารายน์เป็นพระคชาธาร ประกอบไปด้วยช้างโคตรแล่นโจมทัพดังกัน

ล้อมวังพังคาค้ำค่ายใหญ่เพรียวทั้งปวง โดยขบวนพยุหทัพช้างแล้วทรง
พระภูษาฉลองพระองค์ ทรงพระมหามาลาสำหรับศึกให้ต้องสีตามตำรับ
พิชัยสงคราม และพระคชาธารอาภรณ์ธงเทียว พลทวนดายดั้งโล่ห์เขน ใน
กองทัพหลวงนั้น แต่ล้วนแต่งด้วยเครื่องคำสัน ให้พระยาเกียรราชบุตรทรง
ช้างพลายอนเพชรเป็นพระคชาธาร เครื่องอาภรณ์ประดับช้างธงเทียว พล
ดายดั้งโล่ห์เขนแต่ล้วนพันทองสัน พร้อมด้วยช้างโคตรแล่นโจมทัพ ตาม
ขบวนพิชัยสงคราม เป็นยกขวาทัพหลวงกองหนึ่ง แล้วให้พระยารามราชบุตร
ทรงพลายผจญมารเป็นพระคชาธาร เครื่องอาภรณ์ธงเทียว พลดายดั้งโล่ห์
แต่ล้วนแดง หมอควาญทั้งปวงใส่เสื้อโพกผ้าชมพูสัน พร้อมไปด้วยช้างแล่น
โจมทัพค้ำค่ายทั้งปวง สำหรับทัพตามขบวนศึกเสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้า
ราชาธิราชให้ตกแต่งประดับประดากองทัพครั้งนั้น มีสเหมือนกันตามหมวด
หมู่ทัพช้างสามทัพเป็นสามกอง ครั้นได้มหาพิชัยฤกษ์เป็นมงคลแล้ว ก็ให้
ยกกองทัพออกจากค่าย มิได้ทอดพระเนตรเห็นมังรายกะยอฉะวาออกมาตาม
สัญญา ได้ทรงฟังแต่เสียงฆ้องกลองโห่ร้องอยู่ในค่าย อำมาตย์
ทินมณีกรอดจึงกราบทูลว่า ซึ่งมังรายกะยอฉะวามิได้ออกมาชนช้างด้วย
พระองค์ครั้งนี้ ชะรอยจะมีผู้ทูลทัดทานไว้เป็นมั่นคง ขอให้สมิงอังวะมังคี
กุมหารห้าพันเข้าไปร้องเยาะเย้ยรื้อค่ายมังรายกะยอฉะวา แล้วให้เอาพร้า
และขวานตัดไม้เสาค่าย ทำเป็นจะรื้อค่ายประชิดลง แล้วให้ทหารร้องว่า
อ้ายพม่าขี้ขลาดนักกูหนึ่งสครกเหมือนกัน มิใช่ชายอันองอาจแกล้วกล้า
นี่หรือจะมาทำสงครามด้วยพระเจ้าอยู่หัว อันแกล้วกล้าในสงครามนั้นได้
มีงยังหมายว่าจะได้เมืองหงสาวดีอีกเล่า เจ้ามังสัญญาว่าจะออกมาชนช้าง

TUDC 29/05/2563

แล้วก็มิได้ออกมาตามสัญญามึงคิดอ่านจะหนีหรือ จึงซ่อนหน้าเสีย มิขอดูหน้ามอญด้วยความกลัวนักหรือ บัดนี้พระองค์รับสั่งใช้ให้กูมาตั้งค่ายล้อมไว้แล้วให้ฟันเสาค่ายมึงลงเสียให้สิ้น ถ้าให้ทหารไปว่ากล่าวหยาบช้าฉะนี้ข้าพเจ้าเห็นมังรายกะยอฉะวาจะอดกลั้นมิได้ ก็จะออกมาชนช้างด้วยพระองค์เป็นมั่นคง

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นด้วย จึงสั่งให้สมิงอังวะมังศรี ไปทำตามคำอำมาตย์ทินมณีกรอดทูลนั้นทุกประการ สมิงอังวะมังศรีรับสั่งแล้ว ก็คุมทหารห้าพันให้ถือพร้าขวานแลแบกไม้กระทู้กรูกันเข้าไปตรงหน้าค่ายมังรายกะยอฉะวา ทำอาการดุจหนึ่งอำมาตย์ทินมณีกรอดว่านั้น

ฝ่ายนายทัพนายกองพม่าซึ่งอยู่ในค่ายเห็นมอญยกมา มีแต่พร้าขวานและจอบหามีเครื่องศาตราวุธไม่ จึงให้ทหารร้องถามออกมาว่ามอญมึงมาทำไม สมิงอังวะมังศรีจึงให้ทหารร้องบอกว่า เจ้ามึงนัดว่าวันนี้ จะออกไปชนช้างด้วยพระเจ้าอยู่หัวของกูแล้วมิได้ออกไป มึงคิดอ่านจะหนีหรือมุดหัวซ่อนหน้าอยู่ในค่ายไม่มีอาย บัดนี้พระองค์ตรัสใช้ให้กูมาตั้งค่ายล้อมมึงไว้แล้วให้ตัดเสาค่ายพวกมึงลงเสียให้สิ้น อ้ายพม่าครั้งนี้ที่จะเหลือไปเมืองอังวะอย่าสงสัยเลย สมิงอังวะมังศรีให้ทหารร้องว่าดังนั้นแล้ว ก็ให้ทหารขุดหลุมลงจะปักเสาค่าย นายทัพนายกองพม่าได้ยินดังนั้น ก็กลับเข้าไปทูลแก่มังรายกะยอฉะวา ๆ ได้ฟังดังนั้นก็ทรงพระโกรธยิ่งนัก อุปมาดังพระยานาคราชอันมีพิษ มีผู้เอาไม้ค้อนมาตีลงที่ขนดก็ย่อมโกรธ มังรายกะยอฉะวารีบเสด็จลุกขึ้นจากที่เสวยในทันใด นายทัพนายกองทั้งปวงต่างคนต่างลุกขึ้น

TUDC 26/05/2563

สัน และภาชนะซึ่งใส่มัจฉะมังสาสุราบานนั้น ก็แตกหักกระจัดกระจายหามผู้ใดจะทันเก็บไม่ มังรายกะยอฉะวาจึงตรัสแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า เรายกมาครั้งนี้ตั้งใจจะทำสงครามแก่พระเจ้าราชาธิราช จนถึงชนช้างกันอีกพระยามอญหนีไปมิได้ให้เห็นหน้า แต่ครั้งหนึ่งเราต้องล้อมเมืองไว้จนศึกค้างปี เพราะจะใคร่เห็นหน้าพระยามอญให้ได้ แล้วกลับมาเธอราตูหมื่นเช่นนี้เล่า มังรายกะยอฉะวาทรงพระโกรธเป็นกำลัง จึงสั่งให้ผูกช้างสำหรับศึกทั้งปวง จึงจะออกชนช้างด้วยพระเจ้าราชาธิราชนั้น

ฝ่ายนายทัพนายกองทั้งปวง ทูลทัดทัดขวางเป็นหลายครั้งก็มิฟัง จึงสั่งให้ผูกช้างอาเขตร์เป็นพระคชาธาร พร้อมไปด้วยช้างโคตรแล่นโจมทัพดังกันล้อมวังพังคาค่ายใหญ่เพรียวทั้งปวง สั่งให้มังนันทะสูขช้างพลายประกายมาศ สรรพไปด้วยทัพช้างทั้งปวงเสร็จแล้ว มังรายกะยอฉะวาเสด็จเข้าไปข้างในตรัสแก่นางนักสนมว่า วันนี้พระจะไปชนช้างด้วยพระยามอญให้สนุกใจ เจ้าจงเปิดหน้าพระแกลแลดูเล่นให้สำราญใจเถิด อันอาเขตร์ช้างที่นั่งของเรานี้ แม้นทำสงครามจะมีชัยชนะครั้งใด ก็โกญจนาทเป็นเสียงนกกาเรียน ยิ่งกว่านี้กรองโกญจนาทเป็นเสียงนกกาเรียนยิ่งกว่าแต่ก่อนอีกจะมีชัยชนะแก่พระยามอญเป็นมั่นคง เจ้าอย่าได้มีอารมณ์หวาดไหวสะดุ้งตกใจเลย ตรัสดังนั้นแล้ว จึงทรงเครื่องรณยุทธสำหรับพระมหากษัตริย์ตามขบวนพิชัยสงครามเสร็จ ก็เสด็จขึ้นทรงพระคชาธาร โหรมิได้ถวายฤกษ์เพราะไม่มีศุภฤกษ์เวลานั้น มังรายกะยอฉะวาก็ให้ลั่นฆ้องโห่ร้องเอาชัยเข้าปีกกลองยกกองทัพออกจากค่าย พอแลเห็นทัพช้างฝ่ายมอญเป็นสามกอง ประดับประดาอาภรณ์และเครื่องสรรพยุทธมีสีต่างๆ กัน จึงตรัสถามมังมหา—

TUDC 26/05/2563

ราชาว่าทัพใครอยู่เบื้องขวา ประดับประดาแต่ล้วนเครื่องแดงดูงามยิ่งนัก มังมหาราชาจึงกราบทูลว่า ทัพนั้นคือพระยารามราชบุตรผู้น้อยของพระเจ้าราชาธิราช แล้วตรัสถามว่าทัพผู้ใดอยู่เบื้องซ้ายประดับเครื่องทั้งปวงล้วนแต่ทอง มีพระคชาธารและคายดังพลโล่ห์เขนหุ้มไปด้วยทองทั้งสิ้น ดูแสงระยับจับรัศมีพระอาทิตย์งามยิ่งนัก มังมหาราชาจึงทูลว่า ทัพนั้นคือพระยาเกียรราชบุตรผู้ใหญ่ มังรายกะยอฉะวาจึงตรัสถามว่านั่นทัพผู้ใดเล่า ทรงอาภรณ์และเครื่องสรรพยุทธแต่ล้วนดำดูพลึกดูเข้มแข็งนัก มังมหาราชาจึงทูลว่าทัพนั้นคือพระเจ้าราชาธิราช มังรายกะยอฉะวาได้แจ้งดังนั้นก็คิดพระทัยนัก จึงสั่งให้กลางช้างพระที่นั่งพ้อนโยกแพนพระคชาธาร สั่งให้นายทัพนายกองช้างทั้งปวง ประดังหน้ากันตรงเข้าหน้าทัพพระเจ้าราชาธิราชให้พร้อมกัน

ขณะนั้นสมิงอังวะมังคี เห็นมังรายกะยอฉะวาออกมาจากค่ายแล้วก็พาทหารรีบกลับมา ขณะเมื่อมังรายกะยอฉะวายกออกไปครั้งนั้น เสวยสุราเหลือขนาก ด้วยสามารถกำลังเมานายทัพนายกองฝ่ายพม่าก็เมาสิ้น ต่างคนต่างมาค่าย เร่งรัดแจงรพลผูกช้างมิทันที จึงตามออกมาต่อภายหลัง มังนันทะสุกีขี่ช้างประกายมาศแล้วก็รีบตามออกมา

ฝ่ายพลายประกายมาศถอดทรงออกจากเท้าแล้ว พอเดินมาได้หน่อยหนึ่งก็สลัดมังนันทะสูและควาญท้ายลงเสีย แล้วก็อาละวาดไล่แทงช้าง และรพลในกองทัพพม่าทั้งปวงเป็นอลหม่านวุ่นวาย และช้างพม่าทั้งปวงก็ตื่นกันขึ้น นายทัพนายกองฝ่ายพม่าก็เข้ารุมกันจับประกายมาศ แทงด้วยทวนยิงด้วยเกาทัณฑ์เจ็บปวดเป็นสาหัส พลายประกายมาศก็รีบขวิดควาญเกาะด้วยปลายงาและงวง ฉีกฉุดถูกพม่าล้มตายเป็นอันมาก นายทัพนายกองทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

สาละวนจับพลายประกายมาศอยู่ก็หาไปทันมังรายกะยอฉะวาไม่ พลายประกายมาศต้องอาวุธเจ็บปวดเย็นสาหัส ก็วิ่งตรงไปเข้าฝ่ากะเลียวตามความญาณช้างสั่งไว้นั้น ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาขับช้างตรงออกมาแต่กองเดียว

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช มิได้ทอดพระเนตรเห็นทัพช้างทั้งปวงยกหนุนออกมาตามขบวนพยุหสงครามก็ดีพระทัยนัก จึงสั่งให้กลางช้างพระที่นั่งพ้อนแพนพระคชาธาร สั่งให้พระราชบุตรทั้งสององค์ ยอมวงวกหลังกระหนาบล้อมเข้าทั้งซ้ายขวา พระราชบุตรทั้งสองนั้นครั้นเห็นแพนพระคชาธารพ้อนรำตรงมาดังนั้น ก็แจ้งในพระราชกำหนด จึงให้กลางช้างพระคชาธารพ้อนรับแล้วก็เร่งพลช้างทั้งปวง ยอมวกหลังเข้ามาตามรับสั่ง พลทวนทองทวนแดงหน้าช้างพระราชบุตรทั้งสองก็ยอมวกเข้ามา

ฝ่ายกองทัพพระเจ้าราชาธิราชก็ยกเข้า แยกกันเป็นสามด้านยังมิทันจะรอบล้อมกัน พลทหารกายดังทวนทองโล่ห์เขนโตมรเกาทัณฑ์ในกองทัพมังรายกะยอฉะวาก็วิ่งออกมาต้านทานรบพุ่ง ต่อแย่งแทงฟันกันเป็นสามารถอลหม่าน พลทหารทั้งสองฝ่ายก็โห่ร้องอื้ออึงขึ้น ขณะนั้นช้างอาเขตร์ซึ่งเป็นพระคชาธาร มังรายกะยอฉะวาทรงมานั้น ได้ยินเสียงอื้ออึงก็ลำพองกำเริบมันพุ่งขึ้นด้วยกำลังเมาสุราเหลือขนาด ก็สลัดมังรายกะยอฉะวาตกลงพระสะเอวหัก แล้วก็วิ่งไล่แทงช้าง และไพร่พลพม่าทั้งปวงด้วยกำลังเมา

ฝ่ายมังรายกะยอฉะวาตกลงขัดพระองค์หักเสด็จพระดำเนินมิได้ ก็คลานหนีเข้าซ่อนอยู่ใต้ต้นจิกริมจอมปลวก มีแอ่งน้ำแห่งหนึ่งเย็นลำลาย

ขณะเมื่อพลทั้งสองฝ่ายเข้าสู้ประยุทธกันเป็นทะลุมบอนอลหม่านอยู่นั้น ผงคลีตลบไปแลมิใคร่จะเห็นตัวกัน

ฝ่าย พระเจ้าราชาธิราชเห็น พลทั้งสองฝ่ายเข้ารบกันเป็นอลหม่านอยู่ดังนั้น ก็ให้พลช้างทัพหลวงประดังหน้าพร้อมกัน ให้ขับช้างเหยียบย่ำเข้าไปไพร่พลพม่าทั้งปวงก็ล้มตายเป็นอันมาก ที่เหลือนั้นก็แตกหนีไปสิ้น มิได้ทอดพระเนตรเห็นพลายประกายมาศเป็นพระคชาธาร เห็นแต่พลายอาเชตร์ซึ่งเป็นพระคชาธารนั้นปล่อยอยู่ ก็ให้ทหารทั้งปวงเข้าล้อมจับเอาพลายอาเชตร์ได้ แล้วทอดพระเนตรไปมิได้เห็นมังรายกะยอฉะวา ด้วยผงคลีตลบอยู่ทรงพระสงสัยแคลงพระทัยนัก จึงสั่งให้ทหารทั้งปวงหยุดพลช้างม้าไว้ให้ผงคลีสงบลง แล้วตรัสสั่งนายทัพนายกองให้เที่ยวหาตัวมังรายกะยอฉะวา นายทัพนายกองก็พาทหารเที่ยวค้นตามมังรายกะยอฉะวา ไปพบมังรายกะยอฉะวาพระสะเอวหักลำยากอยู่ริมจอมปลวก ใต้ต้นจิกข้างลำลายน้ำให้ทหารคุมไว้แล้ว ก็กลับมากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ๆ จึงตรัสสั่งให้เอาราชยานทองไปรับมังรายกะยอหะวาเข้ามา แล้วพระองค์ก็ยกพยุหโยธาทัพเสด็จกลับเข้าค่าย

ฝ่ายนายทัพนายกองข้างพม่า ครั้นพลายประกายมาศอาละวาดจับไม่ได้แล้ว ก็เร่งรีบไปตามมังรายกะยอฉะวา พอพบรพลซึ่งแตกมานั้นบอกกันว่าขัดนั้นเสียเจ้าแล้ว ก็ตกใจมิได้กลับเข้าค่ายต่างคนก็ต่างพากันวิ่งไป นายทัพนายกองทหารผู้อยู่รักษาค่ายเห็นดังนั้น ก็พึงเครื่องศาตราวุธวิ่งไปตามกัน เร่งรีบไปเมืองอังวะสืบทั้งนั้น

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชครั้นเสด็จเข้าค่ายแล้ว ก็ให้ถอดควาญช้างออกจากคำ จึงตรัสว่ามึงไปเอาพลายประกายมาศมาตามสั่งไว้นั้น ถ้าได้มาเหมือนคำมึงแล้ว กูจะเลี้ยงให้ถึงขนาด นายช้างรับสั่งแล้ว ก็เอาอ้อยมัดหนึ่งแยกตรงไปข้างกะเลียว ซึ่งสั่งให้พลายประกายมาศไปอยู่นั้น ก็พบพลายประกายมาศคำรณมันพังอยู่มิได้ปกติ นายช้างเห็นดังนั้นจะเข้าใกล้ก็มิได้ จึงร้องเรียกไปแต่ไกลว่า พ่อช่วยข้าครั้งนรอดจากความตายแล้วอย่าเมามันพุ่งไปนักเลย ยังมีพระเจ้าอยู่หัวของเราตรัสใช้ให้ออกมารับแล้วมาไปหาแม่และน้องของพ่อเถิด พลายประกายมาศได้ยินเสียงนายช้างเรียกดังนั้นก็ยืนยงนิ่งฟังอยู่ นายช้างร้องเรียกเย็นหลายครั้งแล้ว พลายประกายมาศจำเสียงได้ถนัดและเห็นตัว ก็ยืนปรบหูเย็นปกติลง นายช้างก็เดินตรงเข้าไปจนถึงตัวแล้วยื่นอ้อยให้กิน แลเห็นพลายประกายมาศต้องอาวุธบาดเจ็บเป็นสาหัส เห็นดังนั้นก็ร้องไห้รักกันแล้วก็พาพลายประกายมาศมา

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชครั้นแจ้งว่า นายช้างได้พลายประกายมาศมาดังนั้นก็ดีพระทัยนัก จึงทรงฉลองพระยาทเสด็จออกไปรับถึงนอกค่าย พลายประกายมาศเห็นดังนั้นก็คุกเข่าลงทั้งสี่เท้ายกงวงขึ้นชาย แล้วก็กอดเอาผ้าพระยาทน้ำตาตกคำรณอยู่ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชทอดพระเนตรเห็นพลายประกายมาศต้องอาวุธบาดเจ็บก็มีพระทัยสงสาร จึงยกพระหัตถ์ขึ้นปรามาสเหนือตระพองช้างแล้วน้ำพระเนตรตก ตรัสประโลมด้วยวาจาอันอ่อนหวานต่าง ๆ จึงสั่งให้หมอประโพนและแพทย์โอสถทั้งปวงให้เอายาไปรักษาใส่ต่อหน้าพระที่นั่ง แล้วตรัสคำชัยว่า ถ้าแม้นพลายประกายมาศเป็น

อันตราย กูจะฆ่าเสียให้สิ้นทั้งโคตร แล้วก็พระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่นายช้างเป็นอันมาก ส่วนบุตรภรรยานายช้างก็พระราชทานบ้านส่วยให้บ้านหนึ่งด้วย แล้วพระองค์ก็เสด็จกลับมายังพลับพลาในค่ายนั้น นายช้างและหมอประโพนก็พาพลายประกายมาศไปรักษาณโรงเดิม ซึ่งเคยอยู่แต่ก่อน

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช จึงตรัสสั่งเสนาบดีนายทัพนายกองให้ไปรับมังรายกะยอฉะวาเข้ามาถึงแล้ว ทอดพระเนตรเห็นมังรายกะยอฉะวาเจ็บลำบากอยู่เป็นกำลัง ก็ทรงพระเมตตาสงสาร ด้วยสันนิวาสเคยเป็นพระราชบุตรมาแต่ก่อน จึงตรัสปลอบว่า หลานเรามาทำสงครามถึงแก่ปราชัยครั้งนี้เป็นประเพณีการศึกย่อมมีแพ้และชนะเหมือนกัน หลานเราอย่าโทมนัสน้อยพระทัยเลย เราคิดอยู่ว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องน้องเรา พระราชธิดาของหลานนั้นก็เป็นกษัตริย์อันประเสริฐ หลานเรามีเสียแรงเป็นชายอันเข้มแข็งในการสงครามนัก มีเกียรติยศลือไปทั่วอาณาเขตประเทศต่าง ๆ ถึงเราจับหลานได้ดังนี้ก็ไม่คิดทำอันตราย จะเลี้ยงหลานเราไว้ ครูหนึ่งพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องพระราชธิดาของหลานนั้น

มังรายกะยอฉะวาได้ฟังจึงตอบว่า ซึ่งพระองค์ตรัสมาทั้งนี้พระคุณหาที่สุดมิได้ แต่ข้าพเจ้าเกิดมาในตระกูลวงศ์กษัตริย์ก็นับว่าเป็นชายผู้หนึ่งและข้าพเจ้ายกลงมาครั้งนี้ หมายใจจะเอาชัยชนะแก่พระองค์ ให้เมืองหงสาวดีอยู่ในเงื้อมมือข้าพเจ้าจะได้เกียรติยศให้จงได้ บุญน้อยไม่สมคะเนแล้วจึงพ่ายแพ้ ซึ่งพระองค์จะเลี้ยงข้าพเจ้าผู้เป็นข้าศึกไว้นั้น ข้าพเจ้าจะดูหน้าคนฉันใดได้ แม้นตายเสียก็เห็นจะประเสริฐกว่า ข้าพเจ้าไม่ขออยู่แล้ว พระองค์จับข้าพเจ้าเป็นข้าศึกได้ ก็จงให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียบัดนี้เถิด

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงตรัสปลอบอีกเล่า ว่าหลานเราอย่าถือทิฐิมานะเลย อันการแพ้ใช่จะเป็นแต่หลานผู้เดียวหามิได้ ถึงท่านที่มีวาสนาบุญญาธิการมาก ถ้าทำศึกแล้วก็ย่อมมีแพ้และชนะ ซึ่งสมเด็จพระราชบิดาของหลานนั้นเป็นข้าศึกกับเราก็จริง แต่เราตัดทางไมตรีมิขาด หลานเราจงครองชีวิตอยู่ก่อนเถิด จะได้ดำรงราชสมบัติสืบไปภายหน้า ได้ทำเพ็ญกุศลเพิ่มเติมให้มากขึ้น อนึ่งสมเด็จพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นแสนยากนับชาติมิใคร่ถ้วน จึงได้เกิดแต่ละครั้งซึ่งหลานเราจะมาด่วนตายเสียแต่หนุ่มฉะนี้มิควร รักชีวิตไว้สร้างกุศลก่อนจึงจะชอบ.

มังรายกะยอฉะวาจึงทูลตอบว่า ซึ่งพระองค์ตรัสสอนข้าพเจ้าดังนี้ก็ควรอยู่ แต่ข้าพเจ้าถือตัวว่าเกิดมาเป็นลูกกษัตริย์น้ำใจชายชาติทหาร เสียทีข้าศึกแล้วก็สู้ตายไม่เสียดายชีวิต ซึ่งจะคิดชั่วไปภายหน้านั้น สุดแล้วแต่บุญบาปจะให้ผล พระองค์จงให้ฆ่าข้าพเจ้าเสียเร็ว ๆ เถิด อย่าตรัสสอนอยู่ให้เหนื่อยพระโอษฐ์เลย

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟัง ก็ตรัสปลอบอีกเล่าว่า หลานเราจงข่มความโกรธลงเสียทำน้ำจิตให้ผ่องใสเถิด เราจะเล่าให้ฟัง หลานเรานี้มิใช่อื่นไกล แต่ชาติก่อนก็เคยเป็นโอรสเรา พอพระเจ้าราชาธิราชตรัสว่าเคยเป็นโอรสเท่านั้น มังรายกะยอฉะวาได้ฟังก็ทรงพระโกรธยิ่งนัก ราวกับลูกศรเข้าไปเสียบพระโสต จึงทูลว่าพระองค์อย่าตรัสเสียดแทงให้ข้าพเจ้าเจ็บใจเลย จงฆ่าข้าพเจ้าให้ขาดใจตายเสียเดี๋ยวนี้เถิด ข้าพเจ้ากลั้นใจตายเสียหลายขณะจิตแล้ว ไม่ขาดลมหายใจลงได้เลย แม้นพระองค์มิฆ่าข้าพเจ้า ๆ จะฆ่าตัวเสียเอง

26/05/2563

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็เห็นว่า มังรายกะยอฉะวานี้น้ำใจแกล้วกล้าสามารถนักไม่อาลัยชีวิตเลย ก็ตรัสประโลมด้วยมธุรสวาจาเป็นหลายครั้ง มังรายกะยอฉะวาก็มิฟัง เอานิ้วพระหัตถ์จุกพระกรรณเสียไม่ขอได้ยิน สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเห็นดังนั้น ก็ทรงพระดำริว่ามังราย—กะยอฉะวานี้ น้ำใจเป็นเหล็กเพชรหัวหาญนักไม่ยอมอยู่แล้ว แม้นเรามิฆ่าเสียก็จะฆ่าตัวเองเป็นมั่นคง จะให้อยู่ได้ความลำบากทำไม จึงตรัสสั่งให้หาราชามนต์มาทำพิธีอภิสุมกรรมเสร็จแล้ว ก็ให้เอามังรายกะยอฉะวาเข้าไว้ในเกยซึ่งทำไว้นั้น ครั้นได้ศุภฤกษ์อันเป็นมงคลแล้ว

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เสด็จขึ้นสู่เกย ทรงเหยียบเหนือหน้าฆ้องชัยมหาฤกษ์ล้างพระยาทลงไป พอน้ำชำระพระยาทตกลงถูกมังรายกะยอฉะวาๆ ก็สิ้นพระชนม์ในขณะนั้น ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตทั้งปวง ก็ถวายอาเศียรภาทน้ำกรดน้ำสังข์เสร็จแล้ว ก็เสด็จพระราชดำเนินขึ้นยังราชาอาสน์ ณ ภายใต้มหาเศวตฉัตรอันประเสริฐพร้อมด้วยเสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตทั้งปวง

ขณะนั้นพระยาเกียรราชบุตร ก็ถวายราชสมบัติแก่สมเด็จพระราชบิดาดังเก่า เชิญเสด็จเข้ายังกรุงหงสาวดี ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชรับราชสมบัติต่อพระราชบุตรแล้ว ก็เสด็จกลับเข้ากรุงหงสาวดี จึงพระราชทานบำเหน็จรางวัลแก่โหรามัญสามคน ซึ่งทำนายว่าจะได้มังรายกะยอฉะวานั้นเป็นอันมาก แล้วจึงสั่งให้ทำพระเมรุมาศ โดยขนาดสำหรับถูกหลวงเอกเสร็จแล้ว ก็ให้เชิญพระศพมังรายกะยอฉะวาเข้ายังในพระเมรุ และให้มีการมหรสพสมโภชถวายไทยทานแก่พระภิกษุสงฆ์ กระทำการทั้งปวงตามอย่างธรรมเนียม ครั้นถึงวันกำหนดพระองค์ก็เสด็จไปพระราชทานเพลิงเสร็จแล้ว

จึงสั่งให้เก็บพระอัฐิใส่ในพระผะอบทองประดับพลอย ก่อพระเจดีย์บรรจุไว้ พระเจดีย์นั้นรามัญทงปวงเรียกว่ามังรายกะยอฉะวามุเตา ก็ปรากฏอยู่ในเมืองหงสาวดีจนทุกวันนี้ มังรายกะยอฉะวามีพระชนม์ได้ยี่สิบสองปี ทำสงครามด้วยพระเจ้าราชาธิราชสามปี เป็นพระชนมายุได้ยี่สิบห้าปี เมื่อสิ้นพระชนม์นั้น ลุศักราชได้เจ็ดร้อยแปดสิบสามปี

ฝ่ายนายทัพนายกองพม่าทั้งปวง ซึ่งแตกขึ้นไปเมืองอังวะนั้นก็กลัวพระราชอาญายิ่งนัก พากันขืนใจเข้าเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง กราบทูลโดยความที่พระราชบุตรเสียทีแก่ข้าศึกนั้นทุกประการ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นได้แจ้งว่า เสียมังรายกะยอฉะวาพระราชโอรสที่รักแล้วก็ทรงพระโกรธเป็นกำลัง จึงตรัสว่าลูกรักกูคนนี้ตาย เปรียบดังดวงตาข้างขวากูแตก อ้ายพวกนี้มันพาลูกกูไปฆ่าเสียกูแค้นใจนัก จึงตรัสสั่งให้เอานายทัพนายกองทั้งปวงเป็นโทษจำไว้ แล้วให้เอาบุตรภรรยาไปคลอกเสียให้สิ้น

ฝ่ายพระสังฆราชาคณะทั้งปวง ครั้นแจ้งเหตุก็เข้ามาพร้อมกัน จึงถวายพระพรขอโทษนายทัพนายกอง และบุตรภรรยาทั้งปวง ซึ่งจะคลอกเสียนั้น พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องมิได้ตรัสประการใด มังนันทะมิตรจึงกราบทูลว่าข้าพเจ้าทราบว่าพระราชบุตรของพระองค์ยกกองทัพลงไปทำสงครามแก่มอญครั้งนี้ได้ท่วงทีอยู่อีก เหตุว่าพระชันษาของพระราชบุตรนั้นขาด ฝ่ายโหรเล่าก็คำนวณฎีกาถวาย ขอให้งดสงครามแต่พอพ้นพระเคราะห์ นายทัพนายกองทั้งปวงก็ได้ทูลทัดทานหลายครั้งแล้วก็มิฟัง เป็นเหตุฉะนี้ประเพณีการศึกถ้าได้ทีก็มีชัยชนะ ถ้าทำผิดก็แพ้จะนิ่งเสียก็ไม่ได้ เกลือกทัพมอญจะกำเริบยกติดตามขึ้นมา ฝ่ายพระเจ้าราชาธิราชทุกวันนี้ หาสมิงพ่อเพ็ชร์ สมิง

นครอินท์ไม่แล้ว ซ้ำเสียสมิงพระรามด้วยอีกเล่า อุปมาดุจนกกาเรียนอันผลัดขนชัยเสียแล้ว ยังมีกำลังอยู่แต่ปากและเท้ากับขนสั้นแต่พอห่อกายเท่านั้น จำจะคิดทำการเสียก่อน อย่าให้ทันงอกขนกล้า บัดนี้พึ่งจะเข้าเหมันตฤดูเป็นเทศกาลศึกอยู่แล้ว บรรดานายทัพนายกองจะขอเข้ารับอาสาแก้ตัว ยกลงไปตีเอาเมืองหงสาวดีให้จงได้

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังดังนั้นก็เห็นด้วย คลายพระโกรธลงจึงยกโทษถวายพระสังฆราชาคณะทั้งปวง จึงตรัสสั่งให้เกณฑ์ทัพบกทัพเรือเป็นอันมาก สรรพด้วยเครื่องสรรพาวุธทั้งปวงเสร็จ พระองค์เสด็จยกกองทัพมาครั้งนั้น ด้วยสามารถทรงพระโกรธสั่งให้กวาดไพร่พลทั้งปวง แต่บรรดาฉกรรจ์มาสิ้นเว้นแต่สตรีพระองค์มิได้เอามา ให้นายทัพนายกองทั้งปวงผู้จะแก้ตัวนั้นเป็นแม่ทัพหน้า ให้เร่งรีบยกลงมาตามทาง ซึ่งมังรายกะยอฉะวามานั้น

ฝ่ายหัวเมืองขึ้นกับกรุงหงสาวดียังมิทันจะตั้งตัวได้ พากันระส่ำระสายอยู่ ครั้นรู้ว่าทัพพม่ายกมาก็หนีเข้าป่าสิ้น จะบอกข้อราชการลงมายังเสนาบดีณกรุงหงสาวดีก็มิทัน ทัพพม่ายกรีบมาถึงเมืองเสี่ยงซึ่งสมิงอังวะมังศรีรักษาอยู่นั้น สมิงอังวะมังศรีรู้ก็ให้พลทหารขึ้นรักษาหน้าที่เชิงเทินประตูหอรบไว้มั่นคงเป็นสามารถ

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องให้ยกทแกล้วทหารเข้าหักเอาเมืองถึงสามครั้งแล้วก็มิได้ สมิงอังวะมังศรีให้ตั้งมั่นรักษาไว้ ได้ต้านทานรบพุ่งกันเป็นสามารถพม่าล้มตายอยู่กับคูเมืองเป็นอันมาก พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเห็นเหลือกำลังก็จนพระทัยอยู่ ครั้นจะให้ล้อมเมืองไว้ให้รอบ ก็เป็นป่าเลนลึกน้ำเค็มขึ้นถึง

จะตั้งค่ายก็ไม่ได้ จึงให้ถอยทัพมาตั้งอยู่เหนือน้ำ ไกลเมืองทางประมาณห้าสิบเส้น

ฝ่ายสมิงอังวะมังศรี ครั้นเห็นพม่าถอยออกจากกำแพงเมืองแล้ว ก็แต่งหนังสือบอกข้อราชการให้ม้าเร็วรีบถือลงมาถึงสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช โดยได้รับพุ่งกันกับพม่านั้นทุกประการ

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นยกมาตั้งไกลเมืองเสียงทางประมาณห้าสิบเส้น แล้วทรงพระดำริว่า สมิงอังวะมังศรีซึ่งรักษาอยู่ณเมืองเสียงนั้น แกล้วกล้าสามารถในการสงครามมีผีมือเข้มแข็งนัก ก็ควรนับว่าเป็นชายผู้หนึ่ง อาจสามารถรับทัพกษัตริย์ได้ ทำไฉนจะได้เห็นตัวสักครั้งหนึ่ง ทรงพระดำริแล้ว จึงสั่งให้แต่งหนังสือฉบับหนึ่ง และให้จัดผ้ากาสาวพัสตร์เมียงสิบกระหมวด เป็นของพระราชทาน ให้คนนำมาให้สมิงอังวะมังศรี ผู้รับสั่งถวายบังคมลา ถือหนังสือและสิ่งของเข้ามาณเมืองเสียง จึงบอกแก่ทหารผู้รักษาประตู ทหารก็ไปแจ้งแก่สมิงอังวะมังศรี ๆ จึงให้รับเข้ามา พม่าผู้ถือหนังสือก็เข้ามาคำนับสมิงอังวะมังศรีส่งหนังสือให้กับสิ่งของพระราชทาน สมิงอังวะมังศรีก็รับหนังสือมาอ่าน เป็นใจความว่าเราได้ยินแต่ชื่อท่านว่าเป็นคนมีผีมือเข้มแข็งประกอบด้วยสติปัญญาสามารถนัก เราอยากจะใคร่เห็นชมตัวท่านสักครั้งหนึ่ง ท่านจะให้ดูด้วยประการใดจงตอบมาให้เราทราบ สมิงอังวะมังศรีครั้นแจ้งในหนังสือนั้นแล้วก็คิดว่า พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องให้มีหนังสือมานี้ลึกล้ำหลักแหลมนัก แต่เป็นกษัตริย์ก็ย่อมมีความสัตย์อันยิ่ง ซึ่งจะคิดกลอุบายก็ใช่ที่ แม้นมิออกไปบัดนี้ก็จะเห็นว่าเรากลัวอยู่ จะ

ยกเข้ามาทำการใหญ่หลวงยิ่งขึ้นกว่านี้ จะป้องกันรับทัพยักษ์ยิ่งยากยิ่งนัก แม้นเราออกไปถึงมาตว่าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จะคิดกลอุบายเป็นประการใดก็ดี อันเมืองเราเล่าน้ำเค็มก็ขึ้นถึงตมเลนลึก ซึ่งจะซ่อนซุ่มทหารไว้ก็เป็นอันยาก จะทำได้ก็แต่ตรงหน้าเห็นถนัด พอจะแก้ไขกลับเข้าเมืองได้ คิดแล้วจึงให้แต่งหนังสือตอบฉบับหนึ่ง ให้จัดน้ำตอกไม้เทศสองเต้า เป็นเครื่องราชบรรณาการตอบแทน มอบให้พม่าผู้ถือหนังสือนำกลับไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง พม่าผู้ถือหนังสือก็คำนับลาสมิงอังวะมังศรี ถือหนังสือตอบคุมสิ่งของกลับไปถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ จึงตรัสสั่งให้อ่าน ในหนังสือนั้นว่าซึ่งพระองค์ใคร่จะทอดพระเนตรตัวข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าจะออกไปเฝ้าให้ทอดพระเนตรโดยพระทัยปรารถนา ณ ฝั่งน้ำในเวลาพรุ่งนี้เช้า ขอเชิญพระองค์เสด็จลงสู่เรือพระที่นั่งมาลอยคอยทอดพระเนตรเถิด พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้วก็ตรัสว่า

ฝ่ายสมิงอังวะมังศรี ครั้นส่งหนังสือให้พม่ากลับไปแล้วก็ปรึกษานายทัพนายกองขุนนางทั้งปวงซึ่งจะรักษาเมือง และจัดแจงการที่จะออกไปเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ขณะเมื่อพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องยกทัพลงมานั้น มีกำปั่นฝรั่งเศสเข้ามาทอดท่าอยู่ ณ ปากน้ำเมืองเสียงลำหนึ่ง เมื่อรบกันนั้นนายกำปั่นยังออกไปมิได้ยังค้างอยู่ในเมือง สมิงอังวะมังศรีคิดขึ้นได้ จึงให้หาฝรั่งเศสนายกำปั่นมาปรึกษาด้วย นายกำปั่นบอกว่า อาวุธของข้าพเจ้ามีอยู่สิ่งหนึ่งประเสริฐนักอยู่แต่ในเรือ ถ้าเกิดเหตุขึ้นวุ่นวายทางไกลถึงสามสิบเส้นก็สามารถจะช่วยออกไปถึงได้ ถ้าท่านจะต้องการแล้วขอให้จัดคนลงไปกับข้าพเจ้า ช่วยกันยกขึ้นมาใส่หน้าที่ไว้ เห็นจะป้องกันข้าศึกได้เป็นมั่นคง

สมิงอังวะมังศรีได้ฟังดังนั้นก็คิดใจ จึงถามว่าอาวุธประเสริฐสิ่งหนึ่งนั้นชื่อใด นายกำปั่นบอกว่าคำอังกฤษเรียกแคนนน ฝรั่งเศสเรียกว่าปืนใหญ่ สมิงอังวะมังศรีได้ฟังก็ชอบใจ จึงแต่งคนให้ลงไปกับนายกำปั่น ให้เอาปืนใหญ่ขึ้นมาใส่หน้าที่เชิงเทินไว้ตามคำนายกำปั่นว่าทุกประการ

ครั้นเวลาเช้าฝ่าย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็เสด็จลงสู่เรือพระที่นั่งกันเศวตฉัตร พร้อมไปด้วยเสนาบดีนายทัพนายกองมาลอยคอยอยู่ที่หน้าเมืองนั้น สมิงอังวะมังศรีจึงสั่งนายกำปั่นว่า ถ้าเราออกไปเป็นปกติดีอยู่แล้วก็แล้วไปเถิด ถ้าเกิดวุ่นวายขึ้นอย่างไร ท่านเร่งช่วยออกไปให้ได้ตามสัญญานั้น นายกำปั่นก็รับคำแล้วให้บรรจุปืนจังก้าจุดชุดคอยอยู่ สมิงอังวะมังศรีแต่งตัวเสร็จแล้วก็ขึ้นช้างกระโจมทองพร้อมไปด้วยทหารทั้งปวง แล้วให้เปิดประตูเมืองออกไป ครั้นใกล้แม่น้ำก็ลงจากช้าง ไปเฝ้าพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทรมแม่น้ำนั้น จึงจัดผ้าแดงโมรีห้าพับน้ำดอกไม้เทศห้าเต้า ใส่เรือน้อยออกไปถวายพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ ทอดพระเนตรเห็นตัวสมิงอังวะมังศรีแล้วก็สรรเสริญว่า สมิงอังวะมังศรีมีลักษณะสมบูรณ์เป็นอันงามยิ่งนัก ทั้งปัญญาและฝีมือก็เข้มแข็งกล้าหาญ สมควรที่จะรับศึกษัตรูใดๆ จึงให้จัดพานพระศรีเครื่องทองคำสำรับหนึ่ง กับอานม้าเครื่องทองด้วย ใส่เรือน้อยมาพระราชทานสมิงอังวะมังศรี ๆ รับเอาอานม้าเครื่องทองแต่พานพระศรีมิได้รับส่งคืนไปถวายพระเจ้ามนเทียรทองถ้อยทีถ้อยคอยของสนองต่อกันเสร็จแล้ว สมิงอังวะมังศรีก็กลับมาขึ้นช้างกระโจมคืนเข้าเมือง

ขณะนั้นเจวาสุกรซึ่งเป็นทหารมังรายกะยอฉะวาคิดแค้นใจว่าสมิงอังวะมังศรีคนนี้แหละ ยกทหารไปพูดเยาะเย้ยล่อลวงให้พระลูกเจ้ากูทรง

พระโกรธ จึงออกมาชนช้างด้วยพระเจ้าราชาธิราชจนเสียพระองค์ ตัวกูจะตายก็ตามเถิด จะขอแทนพระคุณเจ้าข้าวแดงให้จงได้ คิดแล้วก็ลงเรือน้อยแต่ผู้เดียวลอยเข้าไปถึงริมฝั่ง พอสมิงอังวะมังศรีขึ้นช้างกระโจมไปใกล้ประมาณยี่สิบวา ก็พุ่งด้วยหอกซัดถูกช้างกระโจมซึ่งสมิงอังวะมังศรีขี่มานั้นตลอดตกซัดถูกหน้าผากช้าง จนหอกกระทั่งถึงพื้นคำลองยั้กอยู่ สมิงอังวะ—มังศรีเห็นดังนั้นก็ตกใจ ขับช้างสะบัดย่างใหญ่เร่งรีบเข้าเมือง ฝ่ายพลทหารทั้งปวงก็วุ่นวายอลหม่านขึ้น

ฝ่ายฝรั่งเศสนายกำปั่นเห็นวุ่นวายขึ้นดังนั้น ก็จงกาบันหมายเอาเรือพระที่นั่งพระเจ้ามนเทียรทอง แล้วก็ขึ้นออกไปด้วยเครื่องราชบรรณาการของพระเจ้ามนเทียรทอง ลูกขึ้นมิได้ต้องพระองค์ต้องแต่คันเศวตฉัตรขาดปลิวไป พระเจ้ามนเทียรทอดพระเนตรเห็นดังนั้นเป็นอัศจรรย์ยิ่งนัก ก็โทมนัสน้อยพระทัยจนน้ำพระเนตรตก นายเรือพระที่นั่งเห็นดังนั้น จึงกราบทูลถามว่าพระองค์ทำสงครามมาทุกครั้ง ถึงจะเสียหายประการใดๆก็ย่อมทรงพระสรวลอยู่ทุกครั้งๆ นี้น้ำพระเนตรตกด้วยเหตุใด พระเจ้ามนเทียรทองจึงตรัสว่าเป็นกษัตริย์มีการสนุกเพราะเล่นสงครามดังนี้เป็นวิญญา แล้วได้เห็นทแกล้วทหารพร้อมรำด้วยอาวุธต่างๆ ตามชื่นเชิงสู้กันในกลางสงคราม และยังมามีอาวุธอันมหาสิ่งหนึ่งออกมาแต่ในเมือง ต้องเศวตฉัตรเราปลิวไปฉะนี้ถ้าต้องทหารผู้ใดเห็นจะทานมิได้ อาวุธสิ่งนี้เกิดมีมาแล้ว นานไปภายหน้าไหนเลยเราจะได้เห็นทหารอันมีฝีมือสิบไปอีกเล่า

ขณะเมื่อเวาสุกริพุ่งหอกถูกกระโจมช้างสมิงอังวะมังศรีนั้น พระเจ้ามนเทียรทองทอดพระเนตรเห็นอยู่ จึงสั่งให้จับเวาสุกริมัดมือไพร่หลังแล้ว

ก็ให้ทหารพม่าคุมตัวไปส่งให้สมิงอังวะมังศรี แล้วตรัสสั่งเข้าไปให้บอกว่า เราเป็นกษัตริย์อันประเสริฐ ตรัสสิ่งใดย่อมเป็นสัตย์ และซึ่งเจ้าสุกรีทำทั้งนี้เรามิได้รู้เห็นด้วย มันเป็นข้านอกเจ้าจะทำให้เราเสียสัตย์ ท่านไม่แจ้งจะสำคัญว่า เราแต่งกลล่อลวงใช้ให้กระทำ เราจึงให้จับตัวคนผิดมาให้ท่านๆ จงฆ่าเสียให้เห็นความจริงของเราเถิด ทหารพม่าก็คุมเอาตัวเจ้าสุกรีเข้าไป เจ้าสุกรีมิได้สะดุ้งตกใจกลัวความตายเดินตามยิ้มเข้าไป ครั้นถึงสมิงอังวะมังศรีแล้ว ทหารพม่าซึ่งคุมเอาตัวเจ้าสุกรีมานั้น ก็เอาตัวมอบให้สมิงอังวะมังศรี แล้วบอกความตามรับสั่งทุกประการ

สมิงอังวะมังศรีได้แจ้งแล้วก็คิดว่า เจ้าสุกรีนี้แม้นเราจะฆ่าเสียอุปมาดังฆ่าทหารเลวคนหนึ่งมิได้มีเกียรติยศ พระเจ้ามนเทียรทองก็หาหย่อนกำลังไม่ ถ้าเราปล่อยไปเห็นพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจะยำเกรงผิดยิ่งกว่าฆ่าเสียอีก คิดแล้วจึงให้แก้มัดเจ้าสุกรีออกส่งให้พม่าซึ่งคุมมานั้น แล้วสั่งให้ไปทูลพระเจ้ามนเทียรทองว่า เจ้าสุกรีนี้เป็นทหารได้คนหนึ่ง น้ำใจองอาจสัตย์ซื่อรักเข้าสู้เสียชีวิตความตายมาถึงตัวแล้วยังยิ้มอยู่มิได้ครั่นคร้าม จะหาผู้เสมอตัวเป็นอันยาก ซึ่งทำแก่เรานั้นหาโกรธไม่ ด้วยการสงครามก็ยังจะได้ทำแก่กันสืบไปอยู่ จะมามัดฆ่าแต่ฝ่ายเดียวนั้นเราทำมิได้ ซึ่งโทษเจ้าสุกรีทำให้ผิดด้วยรับสั่งนั้น เราขอพระราชทานโทษไว้ครั้งหนึ่งก่อน ทหารพม่าก็คำนับลาสมิงอังวะมังศรี คุมตัวเจ้าสุกรีกลับไปถวายพระเจ้ามนเทียรทอง กราบทูลตามคำสมิงอังวะมังศรีสั่งไปนั้นทุกประการ

พระเจ้ามนเทียรทองได้ฟังดังนั้นก็ทรงพระดำริว่า สมิงอังวะมังศรีนี้มีสติปัญญาหลักแหลมDC สมด้วยลักษณะทหารอันแกล้วกล้า363 แล้วพระองค์

ก็เสด็จกลับไป ณ ค่าย จึงตรัสแก่เสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงว่า ศึกเราครั้งนี้หมายจะหักเอาเมืองเลยให้จงได้ ก็หาสมคะเนไม่ อนึ่งซึ่งจะตั้งค่ายอยู่นี้ก็ไม่ชอบกล หาเป็นที่ชัยภูมิไม่ จำจะยกถอยไปตั้งอยู่ณเมืองตะเกิงจึงจะทำฉนัด ถ้าเราจะถอยทัพไปเล่า สมิงอังวะมังศรีก็จะยกออกมาติดตาม เราจึงจะระดมตีให้แตกฉาน แล้วตามเข้าเมืองทีเดียวเห็นจะได้โดยง่าย เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นด้วยพระเจ้ามนเทียรทอง จึงจัดให้มังมหาราชาเป็นนายทัพผู้ใหญ่ซุ่มอยู่ทัพหนึ่ง มังตุเรจองทัพหนึ่ง มังกะยอทางทัพหนึ่ง ตรัสสั่งว่าถ้าเห็นสมิงอังวะมังศรียกจากเมืองแล้ว ให้สองทัพนี้เร่งเข้าตีเอาเมืองเลยให้จงได้ ถ้ากองทัพทั้งสามนี้ได้ทำการรบพุ่งแล้ว เราจะกลับมาช่วยอุดหนุนให้ทันท่วงที ถ้าเห็นไม่ตามแล้วจึงให้ยกรั้งหลังไป นายทัพนายกองทั้งสิ้นก็ยกทัพไปแอบซุ่มอยู่ตามรับสั่ง ครั้นเวลาจะใกล้รุ่งพระเจ้ามนเทียรทองก็เสด็จยกทัพหลวงขึ้นไปเมืองตะเกิง นายทัพนายกองฝ่ายมอญทั้งปวง เห็นพม่าเลิกทัพกลับไปดังนั้น ก็ว่าแก่สมิงอังวะมังศรีว่าพม่าเลิกทัพไปแล้ว เหตุไฉนท่านจึงไม่ติดตามตีให้แตกยับเยินเล่า สมิงอังวะมังศรีว่ามิได้เสียทีถอยทัพไปเองดังนี้จะยกไปตามตีมิได้ แล้วก็เย็นกษัตริย์ใหญ่หลวงนัก ซึ่งเรารับไว้ได้ไม่เสียเมืองทั้งนี้ เหตุว่ามิตมันจึงหาหักเอาได้ไม่ ซึ่งท่านทั้งปวงว่าจะให้ตามนั้น ทุจหนึ่งแมลงหวี่หารู้จักแสงเพลิงไม่ บินโฉบฉายเข้าไปหา ไม่ทันพริบตาจะเป็นจุณวิจุณไป นายทัพนายกองทั้งปวงก็เห็นด้วยมิได้ตอบประการใดพากันนิ่งอยู่ สมิงอังวะมังศรีก็มิได้ให้ตาม

ฝ่ายมังมหาราชาแลนายกองพม่า ซึ่งตั้งค่อยสกัดอยู่นั้น ครั้นมิได้เห็นสมิงอังวะมังศรยกออกมา ก็เลิกกองทัพกลับไปตามทัพหลวงสิ้นครั้นมาถึงพร้อมกันแล้ว พระเจ้ามนเทียรทองก็เสด็จเข้าตั้งมั่นอยู่ ณ เมืองตะเกิง

ฝ่ายผู้ถือหนังสือสมิงอังวะมังศร เร่งรีบมาถึงกรุงหงสาวดีแล้ว ก็เข้าไปคำนับส่งหนังสือให้เสนายดี ๆ จึงนำเข้ากราบทูลสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตามเนื้อความนั้นทุกประการ ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้นแล้ว ก็ให้จัดทัพยกทัพเรือทั้งปวงให้ยกไปช่วยเมืองเสียง

ขณะนั้นมีสมณองค์หนึ่งชื่อพระสัน บวชอยู่วัดชื่อได้สามพรรษามีผมชื่อเข้มแข็งใจกล้าหาญ ไม่ชอบเรียนหนังสือพอใจเรียนวิชาข้างทหาร หัดรำเพลงอาวุธและมวยปล้ำ ตีกระบี่กระบองคล่องแคล่วดี ถึงเวลาเย็นแล้วเล่นแต่มวยปล้ำตีกระบี่กระบองทุกวัน ครูอุปัชฌายอาจารย์ห้ามก็ไม่ฟัง อยู่มาวันหนึ่งพระสันจึงเรียกแก่พระสงฆ์ทั้งปวงว่า เจ้าสมิงนครอินท์ตายแล้ว ศึกพม่ายกมาครั้งนี้เราจะสึกออกอาสาตีทัพพม่าให้แตกไปจงได้ พระภิกษุเพื่อนชอบทั้งปวงจึงว่า พระสันสึกไปเสียก็ดี บวชอยู่ไม่เล่าเรียนสมณธรรมสิ่งใดหัดแต่วิชารบ สึกไปถวายตัวเป็นทหารทำราชการเถิดจะได้มียศศักดิ์ พระสันได้ฟังก็ดีใจ จึงว่าสมพรปากท่านเถิด ถ้าเราได้เป็นขุนนางแล้ว เราจะมาหาเพื่อนฝูงทั้งปวง พระสันว่าแก่ภิกษุเพื่อนชอบดังนั้นแล้ว ก็ขึ้นไปลาพระสงฆ์ราชาคณะบอกว่าข้าพเจ้าจะสึกออกอาสาสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช

พระสงฆ์ราชาคณะได้ฟังดังนั้นก็ดีใจนัก จึงว่าสมณสันองค์นี้เข้มแข็งว่องไวนัก เมื่อน้อยอยู่นั้นพระอาจารย์ชื่อตันได้ วิ่งหนีขึ้นไปบนหลังคา

เหมือนหนึ่งวิฬารไล่หนู สึกออกทำราชการก็ดีแล้ว จะได้มีชื่อเสียงไปภายหน้า พระสงฆ์ราชาคณะก็ประจุให้ ครั้นพระสั่นสึกแล้วคนทั้งปวงเรียกว่ามะสั่น คำรามัญเรียกว่า มะนั่นแปลเป็นไทยว่าพ่อ เพราะอย่างธรรมเนียมเรียกกันล้วนคำเพราะ ไม่เลือกว่าผู้ดีไพร่เหมือนคำไทยเรียกกันว่าพ่อนั่นพ่อนี่ แล้วพระสงฆ์ราชาคณะก็พาตัวมะสั่นเข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชถวายพระพรว่า มะสั่นผู้นี้บวชเป็นภิกษุอยู่ในอารามอาตมาภาพมีฝีมือเข้มแข็งนัก ตั้งใจสวามิภักดิ์จะมาถวายตัวเป็นทหารขออาสารบศึกพม่า ให้อาตมาภาพนำมาถวายมหาบพิตร

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก จึงทอดพระเนตรดูลักษณะมะสั่น เห็นเข้มแข็งควรจะเป็นทหารได้ จึงตรัสถามมะสั่นว่า ตัวตั้งใจจะอาสาเราหรือ มะสั่นจึงกราบทูลว่า แต่ข้าพเจ้าบวชอยู่ รู้ว่าสมณครอันท์ตายแล้วก็ไม่สบายใจเลย ข้าพเจ้าจึงสึกออกมาถวายตัวเป็นข้าทหารหวังจะอาสาพระองค์ที่ทัพพม่าให้จงได้ สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังก็ชอบพระทัย จึงพระราชทานเสื้อผ้าแก่มะสั่นสามสำรับ แล้วพระองค์ก็เสด็จยกทัพบกทัพเรือไปเมืองเสียง พอกองทัพเมืองเมาะตะมะ และเมืองอื่นสามสิบสองหัวเมืองมาถึงพร้อมกัน สมิงอังวะมังศรีจึงออกมาเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชถวายเครื่องม้า ช้างพระเจ้ามนเทียรทองพระราชทานมานั้น แล้วกราบทูลความตามซึ่งได้รบพุ่งนั้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชตรัสสรรเสริญสมิงอังวะมังศรีแล้ว ก็ถอดฉลองพระองค์พระภูษาพระอำมรงค์ซึ่งทรงมานั้น กับผ้าทองคำประดับพลอยใบหนึ่ง พระราชทานให้แก่สมิงอังวะมังศรี แล้วพระองค์ก็ยกทัพหลวงไป

ตั้งอยู่ณตำบลตลก ใกลกับทัพพม่าทางสองร้อยเส้น จึงแต่งนายทัพนายกองให้ยกขึ้นไปเมืองตะเกิง จัดสมิงสามปรายทัพหนึ่ง สมิงพระตะเบิกทัพหนึ่ง อำมาตย์มะสมรทัพหนึ่ง สมิงโยคราชทัพหนึ่ง สมิงสามแหลกทัพหนึ่ง สมิงอายมนทะยาทัพหนึ่ง สมิงสามผลัดทัพหนึ่ง สมิงอุยากองทัพหนึ่ง สมิงประทุมทัพหนึ่ง รวมกันเก้าทัพ ถือพลทัพละหมื่นเป็นคนเก้าหมื่น ช้างพันหนึ่ง ม้าสี่พัน ให้สมิงพระตะเบิกเอาตัวมะสันไปด้วยเป็นกองทัพหน้า

ขณะนั้นเสนาบดีนายทัพนายกองทั้งปวงจึงพูดกันว่า มะสันคนนี้พระสังฆราชาว่าองอาจแกล้วกล้าเข้มแข็งมีฝีมือนัก ทั้งกิตติศัพท์ก็เลื่องลือยังจะจริงหรือประการใด จะได้เห็นฝีมือกันในครั้งนี้ ครั้นเวลากลางคืน มะสันจึงบอกแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า ข้าพเจ้าจะขอเข้าปล้นเมืองตะเกิงในคืนวันนี้ ขอให้นายทัพนายกองทั้งปวงคอยช่วยอุดหนุนเข้าไปเถิด ครั้นมะสันให้คำกำหนดแล้ว ถึงเวลากลางคืนกองทัพยังมิทันพร้อม มะสันก็ถือดาบสักมั่นทั้งสองมือแล้ว วิ่งโจนขึ้นไปขนกำแพงไล่ฟันพม่าตายประมาณห้าร้อยคน

ฝ่ายพม่าซึ่งรักษาหน้าที่อยู่นั้น ไม่ทันรู้ตัวว่าข้าศึกมามากและน้อยก็ถอยลงจากหน้าที่สิ้น มะสันก็เอาไฟจุดโรงเรือนในเมืองให้มีแสงเพลิงสว่างขึ้น พม่าไม่เห็นกองทัพมอญ เห็นแต่มะสันคนเดียว พวกพม่าก็พากันกลับตรูขึ้นมา มะสันไม่เห็นกองทัพมอญหนุนเข้าไปตามสัญญา มะสัน

TUDC 26/05/2563

แต่ผู้เดียวเห็นเหลือกำลังก็โจนลงจากกำแพงเมืองวิ่งมาหานายทัพนายกองทั้งปวง

ฝ่ายพระเจ้ามนเทียรทองได้ทรายว่า กองทัพมอญเข้าปล้นเมืองก็ให้ทหารตีกลองสัญญาขึ้น ให้เร่งกองทัพออกไปตีมอญได้รบพุ่งแทงฟันกันเป็นสามารถ ทัพมอญน้อยตัวต้านทานมิได้ก็แตกร่นลงมาจนถึงทัพหลวง สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้แจ้งดังนั้นก็ทรงพระโกรธยิ่งนัก ตรัสสั่งให้หานายทัพนายกองทั้งปวงเข้ามาทรงถามหน้าพระที่นั่งว่า ซึ่งตัวยกลงไปตีเมืองตะเกิงครั้งนี้ว่าจะตีเอาเมืองให้จงได้ ไปทำการยังมิทันข้ามวัน แตกพ่ายถอยทัพกลับมา ทำให้ข้าศึกกำเริบใจได้ฉะนี้ โทษตัวจะเป็นประการใด

นายทัพนายกองทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้าทั้งปวงแตกมาทั้งนี้ ด้วยมะสันกำหนดสัญญาว่า จะเข้าปล้นเมืองตะเกิง ให้ข้าพเจ้าทั้งปวงยกอุดหนุนเข้าไป และมะสันมิได้อยู่คอยท่ากองทัพให้พร้อมกัน มะสันโจนกำแพงขึ้นไปเข้าไล่ฆ่าฟันพม่าแต่ผู้เดียว กองทัพยังมิทันจะอุดหนุน มะสันด่วนรุกเพลิงให้พม่าและเห็นตัวมะสันแต่ผู้เดียว พม่าไม่เห็นกองทัพมอญอุดหนุนเข้าไป พม่าจึงยกออกตี ข้าพเจ้าทั้งปวงเหลือกำลังรับไม่ได้จึงแตกมา

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสถามมะสันว่า มึงทำดังนั้นจริงหรือประการใด มะสันจึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้าได้กำหนดแก่นายทัพนายกองทั้งปวงว่า ข้าพเจ้าจะโจนกำแพงขึ้นไป ให้อุดหนุนเข้าไปจงทันที ครั้นข้าพเจ้าโจนกำแพงขึ้นไปได้ ข้าพเจ้าไล่ฆ่าฟันทหารพม่ายนเชิงเทิน พม่าตายลงประมาณห้าร้อยคน พม่าเหล่านั้นก็แตกไปจากหน้าที่สิ้น ข้าพเจ้าจึงรุกเพลิงขึ้นเพื่อให้เห็นเป็นสำคัญว่าเข้าเมืองได้แล้ว นายทัพนายกองก็

มิได้อุดหนุนข้าพเจ้าเข้าไปตามสัญญา พม่าก็กลับตรูกันขึ้นมารบพุ่ง ตัวข้าพเจ้าแต่ผู้เดียวเหลือกำลังจึงถอยออกมา พระราชอาญาเบื้องสูงเกล้าสุดแล้วแต่จะทรงโปรด

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ฟังดังนั้น ก็ทรงพระโกรธจึงตรัสว่าผู้ใหญ่ก็โทษเด็ก เด็กก็โทษผู้ใหญ่ไม่มีใครยอมผิด อ้ายเด็กก็ใจไวผู้ใหญ่ก็ใจช้าจึงเสียการ เปรียบเนื้อความทั้งนี้ ๆ อุปมาดังมะเขือขื่นพอควรกับปลาร้าจะติเตียนว่าผลมะเขือขื่นนักก็มิได้เพราะปลาร้าเค็ม จะติว่าปลาร้าเค็มก็มิได้เพราะผลมะเขือขื่น อุปมาความเบื้องปานกลาง เปรียบดังคนกล้าปากกับคนกล้ามือ จะโทษว่ามือหนักก็มิได้เพราะปากกล้า จะติว่าปากกล้าก็มิได้เพราะมือหนัก มันผิดด้วยกันทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่ จึงทรัสสั่งให้เอานายทัพนายกองแลมะสันไปฆ่าเสีย

อำมาตย์ทินมณีกรอดจึงกราบทูลว่า เมื่อมะสันโจนกำแพงเข้าไปนั้นได้ท่วงทีอยู่อีก ฆ่าพม่าล้มตายเป็นอันมาก กองทัพยังมิทันจะอุดหนุนเข้าพร้อมกัน หากจุดเพลิงเผาเมืองขึ้นพม่าจึงเห็นตัวถนัดว่ามาแต่ผู้เดียว หากองทัพอุดหนุนมิได้ จึงกลับเข้ารบพุ่งเสียท่วงทีถอยมากผิดอยู่ และฝ่ายกองทัพม่าเล่าก็เสียมังรายกะยอฉะวา แล้วเป็นทัพแก้ตัวอยู่จึงเข้มแข็งนัก อุปมาดังช้างสารอันย้ามัน วิ่งด้วยกำลังแรงเป็นสามารถจึงรั้งมิหยุด ข้าพเจ้าขอรับพระราชทานโทษ นายทัพนายกองและมะสันไว้ให้ทำราชการแก้ตัว ฉลองพระเดชพระคุณอีกครั้งหนึ่งก่อนสงครามจึงจะเข้มแข็ง เปรียบประดุจดังช้างสารวิ่งเข้าชนกัน จึงจะตั้งตัวรั้งไว้ได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ทรงฟังดังนั้น จึงพระราชทานโทษให้แก่อำมาตย์ทินมณีกรอด แล้วสั่งให้นายทัพนายกองยกทัพขึ้นไปตีเอาเมืองตะเกิงอีกให้จงได้ ตรัสว่าถ้าถอยทัพกลับลงมาครั้งนี้ จะคลอกเสียให้สิ้นทั้งโคตร นายทัพนายกองและมะสันกรายถวายบังคมลาแล้ว ก็ยกกลับขึ้นไปณค่ายพม่าในเวลากลางคืนนายทัพนายกองและมะสัน ให้กำหนดสัญญาแก่กันแล้ว มะสันก็แต่งตัวนุ่งผ้าโพกศีรษะคาดประเจียดถือดายสองมือ โจนขึ้นบนกำแพงเมืองได้ไล่ฆ่าฟันทหารพม่า ซึ่งรักษาหน้าที่เชิงเทินตายประมาณพันหนึ่ง กองทัพมอญก็ยกหนุนตีแหวกเข้าไปได้

ฝ่ายกองทัพพม่ารบพุ่งต้านทานแทงฟันกันเป็นสามารถพม่าล้มตายระนับระประมาณมิได้ รับทัพมอญมิหยุดก็แตกพ่ายไป กองทัพมอญหักเอาเมืองตะเกิงคืนได้ พระเจ้ามนเทียรทองไม่ทันรู้พระองค์ ตกพระทัยกลัวเป็นกำลังไม่เป็นสมประดีเสด็จลงเรือน้อยลอยหนีไปแต่พระองค์เดียว

ฝ่ายกองทัพมอญไล่ฆ่าฟันพม่าล้มตายเป็นอันมาก มะสันผู้เดียวถือดายสองมือ โจนลงเรือไล่ฟันพม่าที่เรือ ตายระนับระประมาณมิได้ ฝ่ายพม่าซึ่งแตกหนีไปข้างหน้านั้น พอเรือพวกกันข้างหลังแตกรนขึ้นมา สำคัญว่าเรือกองทัพมอญไล่มาก็เบียดเสียดกันไปจนเรือล่ม พม่าจมน้ำตายเป็นอันมาก บ้างก็หนีโจนขึ้นยกไปได้บ้าง มะสันผู้เดียวไล่ตามฟันพม่าไปได้ถึงเจ็ดวัน ศพพม่าตายลอยไปถึงทะเลระนับระประมาณมิได้ มะสันจับพม่าเป็นมาได้ห้าร้อยเจ็ดสิบคนกับเรือเจ็ดลำ มะสันจึงร้องบอกพม่าทั้งปวงว่าซึ่งเข้าสมิงนครอินท์ทลพระราชยุตรพระเจ้ามนเทียรทองไว้ว่า ทหารสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ยังมีผมอีกกว่าเข้าสมิงนครอินท์นั้น คือตัวกูนี่ชื่อมะสัน

พม่าได้ยินดังนั้นก็กลัวจนตัวสั่น จึงคุกเข่ากรายลงทุกคนแล้วสรรเสริญว่า ข้าพเจ้าทั้งปวงมิได้คิดเลยว่าท่านเป็นมนุษย์ มะสั่นได้ฟังก็ถามว่าพวกมึงสำคัญว่ากูเป็นผู้ใดเล่า พม่าทั้งปวงบอกว่าข้าพเจ้าเหล่านี้คิดว่าท่านเป็นเทพยดา หรือองค์อวตารแบ่งภาคลงมาทีเดียว จึงมีฝีมือเข้มแข็งเป็นยอดทหารดังนี้ มะสั่นได้ฟังก็ชอบใจจึงใช้ให้พม่าเอาเรือลงมาส่งถึงเมืองตะเกิง

ขณะเมื่อพระเจ้ามนเทียรทองและไพร่พลทั้งปวง แตกทัพไปครั้งนั้นยับเยินสิ้นไม่เป็นสมประดีได้ ครั้นไปถึงเมืองปรวนแล้วพม่ายังสะดุ้งตกใจกลัวมะสั่นอยู่อีก ต่นกระจัดกระจายกันไปไม่เป็นขบวนได้ พระเจ้ามนเทียรทองหนีขึ้นบก ได้ช้างตัวหนึ่งกับพม่าร้อยเศษ ก็เร่งรีบหนีไปทั้งกลางวันกลางคืนจนถึงเมืองอังวะแล้วจึงทรงพระดำริว่า แต่ทำสงครามกับมอญมายังมิได้แตกยับเหมือนครั้งนี้เลย ครั้นจะคิดทำการสงครามไปอีกเล่า ก็เห็นพม่าล้มตายเป็นอันมากก็ย่อท้อพระทัยลง

ขณะเมื่อมะสั่นยกไปตีพระเจ้ามนเทียรทองแตกไปได้ชัยชนะนั้น นายทัพนายกองและไพร่มอญทั้งปวงก็สรรเสริญมะสั่นว่า มีฝีมือเข้มแข็งกล้าหาญนัก แล้วก็คิดว่าเจ้าสามีนครอินท์อีก ครั้นมะสั่นมาถึงจึงพาพม่าห้าร้อยเศษสิบคน และเรือเศษลำ เข้ามาถวายพระเจ้าราชาธิราช ๆ ก็มีพระทัยยินดีนัก ตรัสสรรเสริญว่ามะสั่นนี้มีฝีมือแกล้วกล้า นับว่าเป็นยอดทหารได้คนหนึ่ง แทนตัวสามีนครอินท์ได้แล้ว จึงพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคสมบัติของเจ้าสามีนครอินท์ให้แก่มะสั่นสิ้น แล้วโปรดตั้งให้มะสั่นเป็นสามีพัทยะ แล้วสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็เลิกกองทัพกลับไปกรุงหงสาวดี

อยู่มาวันหนึ่งสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เสด็จเข้าที่พระบรรทมหลับ ทรงพระสุบินนิมิตฝันว่า เจ้าสมิงนครอินท์ซึ่งตายไปนั้นแต่งตัวใส่สังวาล ถือดาบสองมือมารำถวายอยู่ตรงหน้าพระที่นั่ง ทรงพระดำริในพระสุบินว่าเจ้าสมิงนครอินท์มาจริงก็ดีพระทัยนัก ครั้นเสด็จฟื้นพระบรรทมแล้ว ทอดพระเนตรไม่เห็นเจ้าสมิงนครอินท์จึงแจ้งว่าทรงพระสุบินนิมิต ครั้นเวลาเช้าเสด็จออกพร้อมด้วยเสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตาจารย์เข้าเฝ้าพร้อมกัน ก็ตรัสให้หาโหรมาทำนายพระสุบิน โหรจึงทำนายถวายว่าพระองค์ทรงพระสุบินนิมิตครั้งนี้ จะมีพระเดชเดชานุภาพยิ่งขึ้นไป และข้าทหารซึ่งตายไปนั้น ยังมีอาลัยกลับมาเวียนวนรักษาพระองค์อยู่ ครั้นทำนายแล้วก็ได้ทรงฟังเสียงร้องขึ้นบนขื่อปรางค์ปราสาทอื้ออึงอยู่

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจึงตรัสไปว่า เจ้าสมิงนครอินท์เป็นอสุระกายแล้วยังมารักษาเราอยู่หรือ มาเถิดเราจะเลี้ยงให้เหมือนเมื่อยังเป็นมีชีวิตอยู่ ใช่ว่าท่านตายแล้วเราจะขาดจากความรักหามิได้ จึงตรัสสั่งให้ปลูกตำหนักแล้วให้หล่อรูปเจ้าสมิงนครอินท์ด้วยทองสัมฤทธิ์ ยกขึ้นตั้งไว้บนตำหนักแล้วให้พลีกรรมบวงสรวงทุกวันมิได้ขาด

ขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้เสวยราชสมบัติในเมืองหงสาวดีเป็นสุขสืบมา จุลศักราชได้เจ็ดร้อยแปดสิบห้าปี

ฝ่ายพระเจ้ากรุงต้าฉิง ซึ่งเสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงจีนนั้นมีทหารเอกคนหนึ่งชื่อกามะนี มีฝีมือขี่ม้าแทงทวนสันทัดดีหาผู้เสมอมิได้ จีนทั้งปวงก็สรรเสริญว่า กามะนีนี้มิใช่มนุษย์ดุจเทพยดาก็ว่าได้ อยู่มาวันหนึ่งพระเจ้ากรุงจีนเสด็จออก ตรัสปรึกษาด้วยเสนาบดีมนตรีมุขทั้งปวงว่า ทำไฉนเรา

TUDC 26/05/2563

จะได้เห็นทหารขี่ม้าสู้กัน กับกามะนิตัวต่อตัวดูเล่นให้เป็นขวัญตาสักครั้งหนึ่ง กษัตริย์กรุงใดยังจะมีทแกล้วทหารที่สามารถจะสู้กามะนิได้ แต่พอชมเล่นเป็นที่เจริญตาได้บ้าง เสนายกทั้งปวงจึงกราบทูลว่ากษัตริย์ที่จะมีทแกล้วทหารขี่ม้าสักทีนั้น มีอยู่แต่กรุงรัตนบุระองวะกับกรุงหงสาวดี กษัตริย์ทั้งสองพระองค์นี้ย่อมทำสงครามแก่กันอยู่มิได้ขาด

พระเจ้ากรุงจีนได้ทรงฟังก็มีพระทัยยินดีนัก จึงสั่งให้จัดพลพยุหเสนาทั้งปวงเป็นอันมากจะนับประมาณมิได้ ครั้นได้ศุภฤกษ์แล้ว พระองค์ก็เสด็จทรงม้าพระที่นั่ง ยกทัพยกมายังกรุงรัตนบุระองวะ พระเจ้ากรุงจีนยกมาครั้งนั้น อุปมาดังฝนตกห่าใหญ่ตกลงน้ำนองท่วมย่ำไหลเชี่ยวมาเมื่อวสันตฤดูนั้น หาสิ่งใดจะต้านทานมิได้ ครั้นเสด็จดำเนินกองทัพมาถึงกรุงรัตนบุระองวะทอดพระเนตรเห็นกำแพงเมืองถนัดก็ให้ตั้งทัพมั่นลง

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งว่า ทัพจีนยกมามากเหลือกำลังก็มิได้ออกรบสู้ต้านทาน ให้แต่รักษาพระนครมั่นไว้เป็นสามารถ ฝ่ายพระเจ้ากรุงจีน จึงให้มีพระราชกำหนดประกาศแก่ทหารทั้งปวงว่าถ้าผู้ใดไม่มีอาวุธรบสู้ อย่าให้ทำอันตรายเป็นอันขาด ถ้าผู้ใดมีฟังจะให้ตัดศีรษะเสียบเสีย ครั้นพระเจ้ากรุงจีนให้ตั้งค่ายมั่นลงแล้ว ก็ให้แต่งพระราชสาส์นฉบับหนึ่งแล้วให้จัดแพรลายมังกรร้อยม้วน แพรลายทองร้อยม้วน กับเครื่องยศประดับหยกอย่างกษัตริย์สำรับหนึ่ง ให้ขุนนางในตำแหน่งฝ่ายพลเรือนซึ่งโจเยี่ยวพูดภาษาพม่าได้ กับไพร่พอสมควร เชิญพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง โจเยี่ยวก็ถวายบังคมลา ถือพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการมากับด้วยไพร่ จึงเรียกทหารผู้รักษา

TUDC 25/05/2563

หน้าที่ให้เปิดประตูเมืองรับ นายทัพนายกองได้แจ้งดังนั้น ก็เข้ากราบบังคมทูลพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงโปรดให้รับผู้ถือราชสาส์นเข้ามา โจเยียวก็เข้ามากราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ถวายพระราชสาส์นกับเครื่องราชบรรณาการ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ จึงรับสั่งให้ล่ามเจ้าพนักงานเข้ามาแปลพระราชสาส์น ล่ามแปลแล้ว จึงตรัสสั่งให้อ่านลักษณ์อ่าน ในพระราชสาส์นนั้นว่าเรายกพยุหเสนามาครั้งนี้ ด้วยมีความปรารถนาสองประการ ๆ หนึ่งจะให้พระเจ้าอังวะอยู่ในอำนาจออกมาถวายบังคมเรา ประการหนึ่งจะใคร่ดูทหารช้างม้ารำทวนสู้กันตัวต่อตัวชมเล่นเป็นขวัญตา แม้นทหารกรุงรัตนบุระอังวะแพ้ก็ให้ยอมถวายเมืองแก่เราโดยดี อย่าให้สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรได้ความเดือดร้อนเลย ถ้าทหารฝ่ายเราแพ้ก็จะเลิกทัพกลับไปยังพระนครและราษฎรในกรุงรัตนบุระอังวะนั้นโดยต่ำลงไปแต่กระท่อมน้อยหลังหนึ่ง ก็มิให้เป็นอันตราย พระเจ้าอังวะจะคิดประการใดก็เร่งบอกออกมา

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้วก็คิดพระทัยนัก ด้วยทรงพระดำริว่า การสงครามครั้งนี้เป็นอธรรมยุทธใหญ่ยิ่ง สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรจะมิได้ความเดือดร้อนสมควรแก่พระเจ้าแผ่นดินผู้ตั้งอยู่ในยุติธรรม ทรงพระดำริแล้วจึงให้พระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ผู้ถือหนังสือเป็นอันมาก แล้วให้แต่งพระราชสาส์นตอบฉบับหนึ่ง ให้จัดเครื่องราชบรรณาการ ผ้าสักกะหลาดสิบพับ นอระมาดห้าสิบยอด น้ำตอกไม้เทศสามสิบเต้า ช้างพลายผูกเครื่องทองช้างหนึ่ง มอบให้โจเยียวผู้จำทูลพระราชสาส์นนำกลับไปถวายพระเจ้ากรุงจีน ๆ จึงรับสั่งให้ล่ามพม่าเข้ามาแปลให้เจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นตอบนั้นว่า ซึ่งพระเจ้ากรุงจีน

มีพระทัยปรารถนา จะใคร่ชมฝีมือทหารฝ่ายพม่าขี่ม้ารำทวนสู้กัน เป็นสงครามธรรมยุทธนั้น เราเห็นชอบด้วยมีความยินดียิ่งนัก เพราะสมควรแก่พระองค์เป็นกษัตริย์ผู้ใหญ่อันประเสริฐ แต่การสงครามครั้งนี้เป็นมหายุทธนาการใหญ่หลวง จะด่วนกระทำโดยเร็วนั้นมิได้ ของดไว้ภายในเจ็ดวัน อนึ่งพระองค์ก็เสด็จมาแต่ประเทศไกล ไพร่พลทั้งปวงยังเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าอยู่ ขอเชิญพระองค์พักพลทหารระงับพระกายให้สำราญพระทัยก่อนเถิด แล้วเราจึงจะให้มีกำหนดนัดหมายออกไปแจ้ง ตามมีพระราชสาส์นมานั้น พระเจ้ากรุงจีนได้แจ้งในพระราชสาส์นตอบแล้วก็ดีพระทัย จึงสั่งให้นายทัพนายกองทั้งปวงสงบไว้

ฝ่ายพระเจ้ามนเทียรทอง ครั้งส่งพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไปแล้ว จึงตรัสปรึกษาเสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทแกล้วทหารทั้งปวงว่า ผู้ใดจะรับอาสาขี่ม้าแทงทวนสู้กามะนีทหารพระเจ้ากรุงจีนตัวต่อตัวได้บ้าง เสนาพฤฒามาตย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยทแกล้วทหารทั้งปวงก็มิอาจรับอาสาได้ พระเจ้ามนเทียรทองก็ทรงพระวิตกเป็นทุกข์พระทัยนัก จึงให้หาโหรมาคำนวณพระชันษาและชะตาเมืองดู โหรก็คำนวณฎีกาดูทูลถวายว่าพระชันษาและชะตาเมืองยังดีอยู่หาเสียไม่ นานไปจะได้ลาภอันประเสริฐอีก

พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังก็ดีพระทัย จึงให้ตีฆ้องร้องเป่าทั่วทั้งพระนครว่า ถ้าผู้ใดรับอาสาสู้กับกามะนีทหารพระเจ้ากรุงจีนได้ พระเจ้า

TUDC 26/05/2563

แผ่นดินจะโปรดให้เป็นมหาอุปราช เสนายักรับสั่งแล้วก็ให้เข้าร้องไปทั่วพระนคร ไม่มีผู้ใดที่จะอาจออกรับอาสาได้

ฝ่ายผู้คุมซึ่งคุมสมิงพระรามนั้น จึงเรียกบอกเพื่อนกันตามเรื่องราวแล้วว่าครั้นพระเจ้าอยู่หัวจะแย่งสมบัติให้กับหนึ่ง ก็ยังไม่มีผู้ใดรับอาสาเห็นเมืองจะตกต่ำเสียและกระมัง สมิงพระรามได้ยินดังนั้นก็คิดว่า แต่เราต้องพันธนาการตรากตรำอยู่นานแล้ว มิได้ขี่ช้างขี่ม้าเหยียดมือเหยียดเท้าเยื้องแขนซ้ายย้ายแขนขวาเล่นข้างเลยรำคาญใจนัก เราจะกลัวอะไรกับกามะนิทหารจีนอันจะเอาชัยชนะนั้นไม่ยากใจนัก ครั้นจะรับอาสาบอกเล่าก็เหมือนหายสองย่าอาสาสองเจ้าหาควรไม่ คิดแล้วก็นิ่งอยู่ ครั้นรุ่งขึ้นผู้คุมได้ยินข้าหลวงมาเข้าร้องอก จึงพูดกับเพื่อนกันว่า ทัพจีนยกมาครั้งนี้ใหญ่หลวงนัก หาทหารผู้ใดที่จะรับอาสาป้องกันพระนครไว้นั้นเป็นอันยากแล้ว อย่าว่าแต่เมืองพม่าเท่านั้นเลย ถึงเมืองใหญ่ ๆ กว่าเมืองพม่าสักสิบเมืองก็เห็นจะสู้ไม่ได้ หน้าที่เห็นจะเสียเมืองแก่จีนเป็นมั่นคง

สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทางอุปมาดังหน้าด่านกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาครั้งนี้มีความปรารถนาจะได้รบทแก่ทหารอันมีฝีมือ ขี่ม้ารำเพลงทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบ ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สมความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นดีกว่าจะกำเริบยกล่วงเลยลงไปตีกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่นคง ตัวเราเล่าก็ต้องโทษจำตรากตรำอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจว่าจะรอดกลับไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตีดีกเสียจึงจะชอบ อย่าให้ดีกจีนยกลงไปตีกรุงหงสาวดีได้ คิดแล้วจึงพูดกับผู้คุมว่า จะกลัวอะไรกับกามะนี

ทหารพระเจ้ากรุงจีนนี้จะมีผีมือดีสักเพียงไหน เรากลัวแต่ทหารเทพยดาที่เหาะได้ ซึ่งกามะนิยเรานี้เป็นมนุษย์เดินดินเหมือนกันกับเราหากลัวไม่พอจะสู้รบเอาชัยชนะได้ นายผู้คุมได้ฟังก็ดีใจจึงตอบว่า ถ้าท่านรับอาสาได้แล้วดียิ่งนัก เห็นท่านจะพ้นโทษได้ทั้งมหาอุปราชมียศถาศักดิ์ใหญ่เป็นมั่นคง ไปเบื้องหน้าเราจะขอพึ่งบุญท่าน สมิงพระรามตอบว่าซึ่งเรารับอาสานี้ จะหวังยศถาศักดิ์หามิได้ ประสงค์จะกู้พระนครให้เป็นเกียรติยศไว้ และจะให้ราษฎรสมณชีพราหมณ์อยู่เย็นเป็นสุขเท่านั้น ผู้คุมได้ฟังก็ชอบใจ จึงนำถ้อยคำสมิงพระรามรับเข้าไปแจ้งแก่เสนาบดีๆ ได้ฟังก็มีความชื่นชม จึงนำความเข้ากราบทูลพระเจ้ามณเฑียรทอง ตามคำสมิงพระรามว่านั้นทุกประการ

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังก็เฉลียวพระทัย ทรงพระดำริระลึกขึ้นมาได้ว่า สมิงพระรามนี้ช่างขี้สันทัดมีผีมือเข้มแข็งแกล้วกล้าในการสงครามหาผู้เสมอด้วยยาก เห็นจะสู้ทหารพระเจ้ากรุงจีนได้เป็นแท้ ทรงพระดำริแล้วก็มีพระทัยยินดีนักจึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า สมิงพระรามนี้มีผีมือเป็นทหารเอกเมืองหงสาวดี เราลืมคิดไปเพิ่งระลึกขึ้นได้ จึงตรัสสั่งขุนนางกรมนครบาล ให้ไปถอดสมิงพระรามมากระทำสัตย์เสียจึงนำเข้าเฝ้า สมิงพระรามก็เข้ามากราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นสมิงพระรามก็มีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสถามว่า ศึกมาถึงกรุงอังวะครั้งนี้ หาผู้ใดที่จะอาสาออกสู้กับทหารจีนมิได้ ท่านจะรับอาสาเราหรือประการใด สมิงพระรามจึงกราบทูลว่า อันการสงครามเพียงนี้มิพอเป็นไรนัก ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาพระองค์ออกไปต่อสู้ด้วยกามะนิย สนอง

TUDC 25/05/2563

พระเดชพระคุณมิให้อัปยศแก่พระเจ้ากรุงจีนนั้นพอจะได้อยู่ แต่ข้าพเจ้าจะขอรับพระราชทานม้าทีดมีผีเท้าตัวหนึ่ง ถ้าได้สมคะเนแล้วอย่าว่าแต่กามะนีผู้เดียวเลย เว้นไว้แต่เทพยดานอกกว่านั้นข้าพเจ้าจะสู้ได้สัน

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังสมิงพระรามทูลดังนั้น ก็มีความโสมนัสยินดียิ่งนัก จึงตรัสว่าม้าของเรามีอยู่เป็นอันมากนับได้หลายหมื่นแสน ท่านจะปรารมภ์ไปใยด้วยม้าตัวเดียวก็จะให้ชอบใจนั้นพอจะหาได้ ถ้าชอบใจตัวใดแล้วก็เลือกเอาเถิด สมิงพระรามจึงทูลว่าลักษณะช้างดีต่อเมื่อขึงจะรู้ว่าดี ม้าดีได้เอามือต้องหลังดูก่อนจึงจะรู้ว่าดี ทแกล้วทหารดี ถ้าอาสาออกสงครามทำศึกจึงจะรู้ว่าดี ทองนพคุณเล่าขึดลงหน้าศิลาก่อนจึงจะรู้ว่าดีสตรีรูปงาม ถ้าพร้อมด้วยลักษณะกริยามารยาทต้องอย่างจึงควรนับว่างาม ถ้าจะให้รู้รสอร่อยได้สัมผัสถูกต้องก่อนจึงนับถือว่ามีโอชาอร่อย ถ้าใดต้องทดลองให้สิ้นเชิงยิ่งญาก่อนจึงจะนับว่าดี ความอุปมาสี่ข้อข้าพเจ้าทูลถวายดังนี้เป็นของหายาก ซึ่งพระองค์ตรัสว่าม้ามีมากนักมากหนามากจริง แต่ข้าพเจ้าเกรงว่าจะไม่ใคร่มีดีจะหายาก พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังสมิงพระรามทูลเปรียบเทียบหลักแหลมดังนั้น ก็ยินดีพระสรวลชอบพระทัย จึงสั่งกรมม้าให้จัดม้าต้นม้าทรงระวางนอกระวางใน และม้าทั้งปวงมาให้สมิงพระรามดูที่หน้าพระลานหลวง พระองค์ก็เสด็จไปทอดพระเนตร พร้อมด้วยเสนาอำมาตขุนนางผู้ใหญ่ทั้งปวง กรมม้าผู้รับ ๆ สั่งก็ให้จัดม้าส่งเข้ามามากกว่าหมื่นแสน สมิงพระรามกราบถวายบังคมแล้วก็ออกไปยกมือขึ้นต้องหลังดู ม้าบรรดาที่ส่งเข้ามาเป็นอันมากนั้น เลือกเสียสิ้นไม่ชอบใจสักตัวหนึ่ง ขุนนางทั้งปวงเห็นดังนั้นก็พากันหัวเราะเยาะเล่นว่ามอญพูดมากอวก

แต่ปาก ครันจะเอาจริงแสร้งเลือกม้าเสียน้อยหมื่นน้อยแสน ม้าทั้งปวงนั้น
สามารถเคยผจญทำสงครามได้รบอยู่จนมาเย็นอันมาก แต่ล้วนดี ๆ ทั้งนั้น
เลือกมิได้ แกล้งทำบิดเบือนแก้ไขแต่พอให้เนิ่นช้าไปกว่าจะได้ช่อง ก็
จะหนีเอาตัวรอดกลับไปเมือง แต่พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องนั้นพระองค์มิได้สงสัย
เพราะทรงทรายอยู่ว่าสมิงพระรามเป็นคนดีมีฝีมือจริง สมิงพระรามก็เข้ามา
กราบทูลว่า ข้าพเจ้าเลือกม้ามิได้ชอบใจสักตัวหนึ่ง พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง
จึงตรัสว่า เราจะให้หาม้ามาเลือกอีกให้ชอบใจท่านจงได้ จึงตรัสสั่งเสนาบดี
ให้ขับหาม้าเชลยศักดิ์ในพระนครนอกพระนครมาให้สิ้นเชิง

ขณะเมื่อพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ให้มีพระราชกำหนดออกไปแก่พระเจ้า
กรุงจันครันนั้น ไพร่พลทั้งสองฝ่ายและชาวบ้านชาวเมืองก็เที่ยวไปมา เดิน
ซื้อขายแก่กันเป็นปกติอยู่หาทำอันตรายแก่กันไม่ พวกเสนาข้าหลวงจึง
เที่ยวขับหาม้าเชลยศักดิ์ไปใกล้ค่ายทัพนอกเมืองพบม้าสองตัวแม่ลูก หญิง
หม้ายผู้หนึ่งเป็นเจ้าของเลี้ยงไว้ ม้าสองตัวนั้นกินหญ้าอยู่ริมฝายน้ำแห่งหนึ่ง
ลูกเพียงขาม้า กว้างประมาณห้าวา ลูกม้านั้นโจนข้ามฟากข้างหนึ่งได้ทุกวัน
หญิงหม้ายเจ้าของทำข้าวผัดรำไว้แล้ว ก็ร้องเรียกลูกม้านั้น ๆ ก็กระโดด
ข้ามมาขอน้ำมากิน แต่แม่ม้านั้นกำลังน้อยโจนข้ามลำฝายมิได้ลงลุยข้าม
น้ำมา แต่ดังนั้นทุกวันมิได้ขาด เสนาบดีเห็นลูกม้าตัวนั้นมีกำลังมาก และ
ประกอบด้วยลักษณะต้องอย่างก็ชอบใจ จึงให้พวกข้าหลวงช่วยกันล้อม
เข้าจะจับเอาลูกม้า ๆ เปรี่ยวอยู่ก็คิดขยักขยักด้วยกำลังจับมิได้ เสนาบดีจึงให้
เรียกหญิงเจ้าของมาแล้วบอกว่า บัดนี้พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชประสงค์ม้า
เราเห็นม้าของท่านงามดีต้องลักษณะในตำรา ท่านจงยอมให้เรานำไปถวาย

TUDC 26/05/2563

เถิด จะได้รับพระราชทานรางวัล แต่ท่านเป็นเจ้าของคุ้นเคยช่วยจับให้เราด้วย หญิงเจ้าของจึงคำนับว่า ถ้าท่านจะให้ข้าพเจ้าจับให้แล้ว เชิญท่านกับข้าหลวงพากันหลีกไปเสียก่อนเถิด อย่าทำวุ่นวายเลย หญิงเจ้าของว่าดังนั้นแล้ว เสนาบดีกับข้าหลวงทั้งปวงก็ชวนกันถอยออกไปให้ห่างไกล หญิงเจ้าของจึงเอาข้าวเปลือกมาตำได้รำแล้ว ก็ร้องเรียกลูกม้าดุจดังทุกวัน แม่ม้านั้นก็ท่องน้ำข้ามคลองมา ลูกม้านั้นโจนข้ามคลองมากินรำหญิงเจ้าของจึงยกมือขึ้นลูบหน้าลูบหลังลูกม้าแล้วก็ปลอบโยนให้กินรำ จึงค่อยเอาเชือกสอดผูกคอเข้าไว้กับต้นไม้ให้มั่นคงแล้วไป คำนับเชิญเสนาบดีกับข้าหลวงทั้งปวงให้ผูกเอาลูกม้านั้นไป เสนาบดีแจ้งแล้วก็ดีใจ จึงชวนกันมาดูให้ผูกม้านั้นจูงเข้าไปถวาย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเสด็จออก เสนาบดีนำม้าเข้าไปถวาย กราบทูลโดยความที่ได้แต่หญิงหม้ายนั้นทุกประการ

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นลูกม้ารูปร่างอ้วนงามดีก็ชอบพระทัย จึงตรัสสั่งให้สมิงพระราม มาดูม้าหน้าพระที่นั่ง สมิงพระรามกราบถวายบังคมแล้ว ก็ออกไปพิจารณาดูเห็นลูกม้านั้นรูปงาม ประกอบด้วยลักษณะดีต้องอย่าง สมเป็นม้าสำหรับรบศึก จึงเอามือต้องหลังดูม้านั้นมิได้อ่อนหลังทรุดลง ดุจม้าทั้งปวงที่เลือกมาแต่หลัง ก็รู้ว่าม้าตัวนี้ดีมีกำลังมาก หาม้าอื่นเสมอมิได้ จึงให้เอาบังเหียนมาใส่ผูกอานเข้าแล้วก็กราบทูลว่าม้าตัวนี้ดีได้ลักษณะตามตำรับที่เคย เชื่อถือชอบใจข้าพเจ้านัก ข้าพเจ้าจะขอทดลองฝึกหัดเสียให้เชื่องก่อน กราบถวายบังคมแล้วก็จูงม้าออกมาพ้นหน้าพระที่นั่ง จึงถือทวนสะพายแซ่เผ่นขึ้นหลังม้า พาควบออกไปนอกเมือง ผงคลีกลุ้มตลบมืดไป และมิได้เห็นตัวม้าและคน

ฝ่ายเสนายคกรองออองขนว่า อ้ายมอญโกหกมันลวงพระองค์หนี กลับไปเมืองหงสาวดีแล้ว พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังเสนายคว่าดังนั้น ก็ตกพระทัย จึงให้หาผู้คุมเข้ามาตรัสถามด้วยพระองค์ว่า สมิงพระรามจะล่อลวงเราหนีไปทางหรือประการใด ผู้คุมก็กราบทูลว่า อันสมิงพระรามผู้นี้มีความสัตย์ซื่อมั่นคงนัก ซึ่งจะหนีพระองค์ไปนั้น ข้าพเจ้าเห็นหาเป็นไม่ เพราะม้าตัวนี้เป็นลูกม้าหนุ่ม ยังมิเคยพาคอานมาก็ลงนัก สมิงพระรามจึงควบไปไกล หวังจะทรมานให้เหนื่อยอ่อนลง จึงจะผูกสอนได้โดยง่าย ข้าพเจ้าเห็นคงจะกลับมา ขอพระองค์จงเสด็จคอยท่าอยู่ก่อนเถิด พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้ทรงฟังผู้คุมทูลดังนั้นก็ยังไม่คลายพระวิตกมิได้เสด็จเข้า ตรัสบัญชาราชการด้วยเสนายคทั้งปวงตั้งพระทัยคอยท่าสมิงพระรามอยู่

ฝ่ายสมิงพระรามขึ้นม้าควบไป แต่เวลาเช้าจนสามโมงบ่ายผูกหักม้านั้นให้รู้จักทำนองรบรับได้แคล่วคล่องสักทีแล้ว ก็ชักม้าสะบัดย่างน้อยเป็นเพลงทวนกลับเข้ามา เสนายคทั้งปวงและเห็นสมิงพระรามขี่ม้ามาแต่ไกล ก็ร้องออองขนว่า สมิงพระรามกลับมาแล้วเสมอคำผู้คุมทูลจริงทุกประการ

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็น ก็คิดพระทัยนักจึงตรัสสรรเสริญว่า สมิงพระรามนี้นับว่าเป็นชายผู้หนึ่ง มีความสัตย์ซื่อยิ่งนัก และกล้าหาญเข้มแข็งรู้ศิลปศาสตร์สันทัด หาตัวเปรียบเสมอมิได้ ฝ่ายสมิงพระรามก็ชักม้ารำเป็นเพลงทวนเข้ามา จนถึงหน้าพระที่นั่งก็ลงจากหลังม้าเข้าเฝ้า กราบถวายบังคมพระเจ้ามนเทียรทองแล้วทูลว่า ข้าพเจ้าได้ม้าสมคะเนชอบใจแล้ว อันศิริยะกามะนั้นก็อยู่ในเงื้อมมือข้าพเจ้า จะเอามาถวายพระองค์ให้จงได้ ข้าพเจ้าจะขอรับพระราชทานขอเหล็กกับตะกรวยใบหนึ่ง.

TUDC 26/05/2563

สำหรับผูกข้างม้า เมื่อข้าพเจ้าตกศรียะกามะนิชาดแล้ว จะได้รับเอาศรียะมิให้ทันตกลงถึงดิน ใส่ในตะกรวยซึ่งแขวนไปกับข้างม้านั้นเข้ามาถวายพระองค์

ฝ่ายเสนายรรดาเผ่าอยู่พร้อมกัน ได้ยินสมิงพระรามทูลดังนั้นก็กระซิบเรจากันว่า มอญพูดมากเห็นพระเจ้าอยู่หัวทรงโปรดสรรเสริญว่าดีแล้วกำเริบใจอวดตัวเหลือไปนัก พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็พระราชทานเครื่องม้าทองคำประดับพลอย สำหรับม้ากับผ้าโพกศรียะเสื้อชมพูลายทองรัดเอวทองต้นแขนปลายแขนแหวนสอดก้อยแต่ล้วนประดับเนาวรัตน์สิ้น จึงสั่งให้มังนันทะมิตจัดเครื่องยุทธนาการทั้งปวงให้สมิงพระรามตามปรารถนาแล้วให้มีพระราชสาส์นกำหนดหมายออกไปถึงพระเจ้ากรุงจีนอีกฉบับหนึ่งให้จัดฉลองพระองค์อย่างดี ทาด้วยขนสมุนคู่หนึ่ง ให้มังมหาราชาเป็นผู้จำทูลคุมสิ่งของออกไปถวายพระเจ้ากรุงจีน

มังมหาราชาก็ถวายบังคมลาถือพระราชสาส์นกำหนดคุมเครื่องราชบรรณาการออกไปยังกองทัพนอกเมือง ทหารทั้งปวงเห็นก็ไปแจ้งแก่เสนายดีๆ จึงเข้ากราบทูล พระเจ้ากรุงจีนจึงโปรดให้รับเข้าไปณพลับพลาในค่าย มังมหาราชาก็เข้าไปกราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ถวายพระราชสาส์นกำหนด กับเครื่องราชบรรณาการแก่พระเจ้ากรุงจีน

พระเจ้ากรุงจีนจึงรับสั่งให้ล่ามแปล ให้เจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นกำหนดนั้นว่า ซึ่งพระองค์มีพระทัยปรารถนาจะใคร่ทอดพระเนตรกุหาร ขี่ม้ารำทวนสู้กันตัวต่อตัวนั้น ขอพระองค์ให้ตกแต่งการซึ่งจะทอดพระเนตรไว้จึงพร้อมเถิด ถึงฉวันพฤหัสบดีเป็นกำรบเจ็ดวันแล้ว

เมื่อใด ระแต่งทหารให้ออกมาสู้กันตามสัญญา ระได้ทรงชมสำราญพระทัย

พระเจ้ากรุงจีนได้แจ้งในพระราชสาส์นกำหนดนั้นแล้ว ก็ดีพระทัยนักจึงสั่งให้รักฉลองพระองค์มังกรห้าเล็บอย่างดี กับเครื่องม้าทองประดับพลอยลายหยกสำรับหนึ่ง เป็นราชบรรณาการตอบแทน มอบให้มังมหาราชาคุมเข้ามาถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง มังมหาราชาก็ถวายบังคมลา คุมสิ่งของตอบแทนกลับมาถวายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ๆ ก็มีพระทัยยินดี ครั้นกำหนดสัญญากันเสร็จแล้ว กษัตริย์ทั้งสองพระองค์ก็สั่งให้เสนาบดีแต่งที่ปลูกพลับพลาหน้าเมือง เสนาบดีฝ่ายพม่าและนายทัพนายกองฝ่ายจีน รับ ๆ สั่งสองกษัตริย์แล้ว ก็ให้เกณฑ์พลมาจัดการปลูกพลับพลาทั้งสองข้างให้ตรงกันประกอบด้วยที่ช้างหน้าช้างใน และโรงใหญ่สำหรับเสนาข้าราชการใหญ่น้อย อันระได้เผ้าอยู่ตามตำแหน่งมีระยะห่างกันสิบเส้น ไว้หว่างกลางเป็นสนามทวน ซึ่งระสู้กันในขบวนทวนนั้น เจ้าพนักงานก็ผูกพระวิสูตร แต่งพระที่รับเสด็จเตรียมไว้พร้อมทั้งสองข้าง

ครั้นถึงวันนัดกำหนดแล้ว กษัตริย์สองฝ่ายก็พร้อมไปด้วยพยุหเสนา แห่แหนหน้าหลังเป็นอันมาก ตามขบวนพิชัยสงคราม เสด็จไปสู่ท้องสนาม ขนยังที่พลับพลาประทับพร้อมกัน

ฝ่ายกามะนีก็แต่งตัวใส่เสื้อหุ้มเกราะ แล้วด้วยทองเป็นอันงาม คาดสายรัดเอวประดับหยกเหน็บกระบี่ ขึ้นขี่ม้ารำทวนออกมาณท้องสนาม ฝ่ายสมิงพระรามก็แต่งตัว ใส่เสื้อสีชมพูลิยทองรัดเอว โพกผ้าชมพูลิยแล้ว

ไปด้วยทอง ใส่กำไลต้นแขนปลายแขน แหวนสอดก้อยแล้วไปด้วยเนาวรัตน์ แต่ล้วนทองเป็นอันงาม แล้วสอดกายสะพายแล่งขึ้นม้าพ้อนรำเป็นเพลงทวน ออกมายังท้องสนาม แลเห็นกามะนีขี่ม้าแต่งตัวหุ้มเกราะอยู่ ไม่เห็นสำคัญที่จะหมายแทงได้จึงคิดว่ากามะนีคนนี้ ชำนาญในเพลงทวน ว่องไวนักแล้วก็หุ้มเกราะใส่เสื้อยังอยู่ ยังไม่เห็นช่องที่จะสอดทวนแทงแห่งใดได้ จำจะชวนให้รำดูสำคัญก่อน อนึ่งเล่ากำลังม้าก็ยังกำกึ่งกันอยู่กับกำลังม้าเรา จำจะขับเข้าชิดกันไปก่อนจึงจะหย่อนกำลังลงเห็นจะเสียที ทำนองจึงจะเอาชัยชนะได้โดยง่าย คิดแล้วก็ให้ล่ามร้องแปลไปว่า เราทั้งสองเป็นทหารเอกอันประเสริฐ จะสู้กันครั้งนี้เป็นที่สุด จะไว้เกียรติยศการงานจนตลอดกัลปาวสาน ครั้นจะสู้กันเอาแพ้ชนะที่เดียวก็หาสนุกมิได้ เราทั้งสองอย่าเพ่อทำอันตรายแก่กันก่อน ให้ท่านรำเพลงทวนถวายให้ไปสิ้นมือแล้วเราจะรำตามท่านให้เหมือนจงได้ แล้วเราจะรำให้ท่านรำตามเราบ้างให้สิ้นฝีมือเหมือนกัน ให้พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ทอดทัศนาเจริญพระเนตรและทแกล้วทหารทั้งสองฝ่ายดูเล่นเป็นขวัญตา ถ้าเรารำสิ้นเพลงหยุดหายเหนื่อยแล้ว เมื่อจะสู้กันเอาแพ้แลชนะนั้นจึงจะบอกกันให้รู้ตัวทั้งสองฝ่าย

กามะนีได้ฟังล่ามร้องบอกมาดังนั้นก็มีความยินดีนัก จึงร้องตอบมาว่าชอบแล้ว แต่เราเป็นแขกมาท่านเป็นเจ้าของบ้าน เราจะรำก่อนให้ท่านรำตามเราไปเถิด ว่าแล้วกามะนีก็ขับม้าสะบัดย่างเป็นเพลงทวนพ้อนรำออกมา สมิงพระรามก็ขับม้าพ้อนรำตามกามะนีได้ทุกเพลง

ขณะเมื่อสมิงพระรามรำตามกันนั้น พระเจ้ากรุงกาฬิงและพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นทหารเอกทั้งสอง รำเยืองกรายตามขบวน

TUDC 22/05/2563

เพลงทวน ดูท่วงทีรับรองว่องไวนัก งามเย็นอัศจรรย์ด้วยกันทั้งสองฝ่าย เปรียบประดุจได้เห็นเทพยดาแล พิทยาธรอันรำณรงค์ประลองกันในกลางสนาม นายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งสองฝ่าย ก็สรรเสริญกามะนิแล สมิงพระรามว่าเหมือนเทพยดาลงมาฟ้อนรำกลางสนามงามยิ่งนัก มิดาสองตาดูมิทันเลย ดูกามะนิแล้วกลับมาดูสมิงพระรามเล่า ดูสมิงพระรามแล้วกลับมาดูกามะนิเป็นขวัญตายิ่งนัก ครั้นกามะนิรำสิ้นเพลงแล้ว สมิงพระรามก็รำให้กามะนิรำตามบ้าง

ขณะเมื่อสมิงพระรามรำสิ้นเพลงทวนแล้ว แกล้งทำกลอุบายหวังจะดูช่องเกราะหมายสำคัญ ที่จะสอดทวนแทงนั้น ก็แสร้งทำยกแขนซ้ายเหยียดตรง เหยียดแขนขวาเบื้องบน แล้วทำยืนควบม้าไปมา แล้วกลับห้อยศีรษะลงข้าง แล้วทำกลับเอาหลังนอนลงควบวกเวียนไปต่าง ๆ กามะนิหารู้กลไม่ สำคัญว่าเพลงทวนฝ่ายพม่าดังนั้นจริงก็มิได้สงสัย รำตามไปสิ้นทุกประการ สมิงพระรามทอดตาแลดู เห็นเป็นช่องใต้รักแร้ทั้งสอง เป็นหว่างอยู่พอจะสอดทวนแทงได้ แล้วเมื่อกลับศีรษะลงมานั้น เห็นเกราะซ้อนท้ายหมวกเบี่ยงออกพอจะย้อนพื้นได้แห่งหนึ่ง หมายสำคัญได้ถนัดมั่นคงแล้ว ก็ชักม้าหยุดพักพอหายเหนื่อย จึงให้ล่ามร้องบอกว่า เราทั้งสองรำถวายก็สิ้นเพลงด้วยกันแล้ว ทีนี้เราทั้งสองจะสู้กันเอาแพ้และชนะแก่กัน

กามะนิได้ฟังดังนั้นก็ขับม้ารำเข้ามา สมิงพระรามก็ขับม้าออกไปสู้กันเป็นหลายสิบเพลง ต่างคนต่างรับรองว่องไว ยังหาเพลี่ยงพล้ำแก่กันไม่ สมิงพระรามจึงคิดว่า ถ้าจะสู้กันอยู่ฉะนี้เห็นจะเอาชัยชนะยาก ด้วยม้ากามะนิก็ยังมิถอยกำลัง จำจะลวงให้ม้ากามะนิหย่อนกำลังลงจึงได้จึงจะทำ

TUDC 26/05/2563

ฉนัก คิดแล้วแกล้งทำเป็นเสียทีควยม้าหนีออกไป กามะนีเห็นได้ทีก็ควยม้าทะลวงไล่ตามม้าสมิงพระรามไป

ครั้นสมิงพระรามแลเห็นกามะนี ควยม้าเต็มกำลังแล้วมิทันก็แสร้งรอไว้หวังจะคุ้ทีท่า เห็นกามะนียังไกลเชิงนักอยู่ สำคัญได้ว่าเหงื่อม้ากามะนีตกจนถึงกีบ ก็รู้ว่าม้าหย่อนกำลังลงแล้ว จึงชักม้าวกเป็นเพลงโคมเวียนเข้ารับกามะนี ๆ ชักม้าเป็นเพลงผ่าหมากแลกเปลี่ยนกันต่าง ๆ ฝ่ายม้ากามะนีหอบรวนหย่อนกำลังลงกลับตัวตามเพลงไม่ทัน สมิงพระรามได้ทีก็สอดทวนแทงถูกซอกรักแร้กามะนี ๆ เอนตัวลง สมิงพระรามจึงชักดาบกระทบม้า เข้าฟันย้อนตามกลับเกราะขึ้นไป ต้องศีรษะกามะนีขาดออกตกลงยังมิทันถึงดิน ก็เอาขอเหล็กสับเอาศีรษะกามะนีได้ ใส่ตะกร้วยแล้วก็ชักม้าฟ้อนรำเป็นเพลงทวนเข้ามา ตรงหน้าพลับพลาพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง

พระเจ้ากรุงจีน และนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวง เห็นดังนั้นก็อัศจรรย์ยิ่งนัก จึงให้ทหารไปเอาศพกามะนีมาทำศีรษะต่อเข้า ใส่หีบไปฝังเสียในที่สมควร พระเจ้ากรุงจีนก็เสด็จกลับเข้าค่าย สมิงพระรามก็เอาศีรษะเข้ามาถวายพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ ทอดพระเนตรเห็นดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก แล้วเสด็จกลับคืนเข้าพระนคร ฝ่ายพม่าเสนาบดีขุนนางน้อยใหญ่ไพร่พลทั้งปวง ก็สรรเสริญสมิงพระรามว่ามิใช่มนุษย์เลยเสมอเทพยดา แต่ศีรษะกามะนีนั้นก็มิได้ตกถึงดิน เอาขอเหล็กสับเอาได้ดังทูลทุกประการ

ฝ่ายเสนาบดีนายทัพนายกองจีนทั้งปวง ครั้นเห็นเสียกามะนีดังนั้นแล้วก็โกรธ จึงกราบทูลพระเจ้ากรุงจีนว่า พระองค์เสด็จยาตราทัพมาครั้งนี้ ตั้งพระทัยจะทำสงคราม ให้พระเจ้ากรุงอังวะอยู่ในเงื้อมพระหัตถ์ ถึงมาตว่า

TUDC 26/05/256

เสียกามะนิทหารเอกแล้ว ใช่ข้าพเจ้าทั้งปวงนี้จะทักรุงอังวะถวายไม่ได้นั้นหามิได้ เสียแรงดำเนินกองทัพเข้ามาเหยียบถึงชานกำแพงเมืองแล้ว จะกลับไปเปล่านั้นได้ความอัปยศแก่พม่านัก ทำไมถึงเมืองอังวะสักหยิบมือหนึ่งเท่านี้จะเอาแต่มูลดินทิ้งเข้าไปในกำแพงเมืองคนละก้อน ๆ เท่านั้น ถมเสียให้เต็มกำแพงเมืองในเวลาเดียวก็จะได้

พระเจ้ากรุงจีนได้ฟังก็ตรัสห้ามนายทัพนายกองทแกล้วทหารทั้งปวงว่า เราเป็นกษัตริย์ผู้ใหญ่อันประเสริฐ ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้แก่เขาแล้ว จะกลับคำไปดังนั้นหาควรไม่ พม่าทั้งปวงจะชวนกันดูหมิ่นได้ว่าจีนพูดมิจริง เรารักสัตย์ยิ่งกว่าทรัพย์ อย่าว่าแต่สมบัติมนุษย์นี้เลย ถึงท่านจะเอาทิพย์สมบัติของสมเด็จอมรินทร์มายกให้เรา ๆ ก็มิได้ปรารถนา ตรัสดังนั้นแล้วก็สั่งให้เลิกทัพสดกลับไปยังกรุงจีน

พระเจ้ามนเทียรทองเสด็จออกทรงยัญชาราชการ พร้อมด้วยเสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิตทั้งปวง จึงตรัสว่าโหรชื่องฉะตาเมืองว่าไม่ขาดพระชันษาเล่าก็ดีอยู่ นานไปจะได้ลาภอันประเสริฐอีกนั้น ก็ต้องด้วยคำทำนาย จึงให้พระราชทานข้าเหน็บและเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก แล้วพระราชทานบ้านส่วยแห่งหนึ่ง ให้เป็นค่าผลหมากด้วย และหญิงหม้ายเจ้าของบ้านนั้นพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคให้ตามสมควร และอำเภอแขวงบ้านซึ่งอยู่นั้นก็ให้ขึ้นแก่หญิงหม้ายด้วย แล้วตรัสว่าพระเจ้ากรุงจีนยกพลทแกล้วทหารมาเหยียบเมืองเราครั้งนี้ ประดุจดังแผ่นดินจะถล่มลง หามีผู้ใดที่จะรบสู้ต้านทานไม่ ครั้งนี้สมพระรามรับอาสากู้เมืองเราไว้ได้ชัยชนะแล้ว ศึกจีนยกทัพเลิกกลับไป สมพระรามมีความชอบมาก บัดนี้ควรเรา

จะให้สมิงพระรามเป็นมหาอุปราช และราชธิดาเราจะพระราชทานให้เป็นยาภยริยาริกาด้วย ตามสัญญาจะชอบ ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาพฤฒามาตย์ราชกระวีมนตรีมุขทั้งปวงยังมิทันจะกราบทูล

ขณะนั้นสมิงพระรามเผ้าอยู่ด้วย ครั้นได้ฟังพระราชโองการก็กราบทูลว่า ข้าพเจ้ารับอาสาพระองค์ครั้งนี้ มีความปรารถนาสิ่งประการ คือข้าพเจ้าต้องพันธนาการตรากตรำลำยากอยู่นานแล้ว หวังจะให้พ้นจากเครื่องจองจำหนึ่ง จะได้มีมือให้เป็นเกียรติยศไปชั่วกัลปาวสานหนึ่ง จะให้พระองค์ฆ่าข้าพเจ้าหนึ่ง ถ้าพระองค์มิฆ่าข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะขอกราบถวายบังคมลากลับไปเมืองหงสาวดีหนึ่ง เป็นความปรารถนาสิ่งประการ ซึ่งพระองค์จะพระราชทานให้ข้าพเจ้าเป็นมหาอุปราช และพระราชทานพระราชธิดานั้นพระคุณหาที่สุดมิได้ ข้าพเจ้ามิได้รับพระราชทาน แล้วจะขอคืนถวายไว้ดังเก่า พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังก็ทรงพระดำริว่า สมิงพระรามคนนี้เสียทีเกิดมาเป็นเชื้อชาติทหาร นับว่าเป็นชายชาตรีแท้ มิได้เกรงกลัวแก่ความตาย ทั้งราชสมบัติก็มิได้รักใคร่ แล้วยังอาจแกล้วกล้าหาผู้ใดเปรียบเสมอมิได้ ครั้นจะฆ่าเสียตามคำยักนี้เล่าก็มิควร เขาได้มีคุณแก่เราช่วยกู้พระนครไว้เป็นความชอบใหญ่หลวงยังเสียดายนัก ครั้นจะปล่อยให้กลับไปเมืองหงสาวดีเล่า การสงครามพระเจ้าราชาธิราชกับเราก็ยังติดพันกันอยู่หาขาดกันไม่ ทรงพระดำริดังนั้นแล้ว ก็ทรงนิ่งอยู่มิได้ตรัสประการใดแล้วก็เสด็จเข้าข้างใน

ฝ่ายเสนาเผ้าผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง และสมิงพระรามก็กลับไปที่อยู่สิ้น พระเจ้ามนเทียรทองเสด็จเข้าข้างในแล้ว ก็ทรงพระวิตกนัก จึงตรัสยกแก่

พระอัครมเหสีว่า สมิงพระรามนี้มีความซื่อสัตย์มั่นคงนัก เราจะให้ธิดาเป็นบำเหน็จรางวัลและที่มหาอุปราชก็มิรับ จะขอให้ฆ่าเสีย ถ้าแม้นมิฆ่าก็จะลากลับไปเมืองหงสาวดี เราเสียดายนักด้วย เขารู้ศิลปศาสตร์สันทัด และฝีมือเล่าก็เข้มแข็งกล้าหาญยิ่งนักหาผู้เสมอมิได้ ทำไฉนจึงจะให้สมิงพระรามรับราชการสมบัติอยู่ด้วยเราได้

พระอัครมเหสีได้ฟังดังนั้นจึงทูลว่า พระองค์จะทรงพระวิตกไปใยซึ่งจะเกลี้ยกล่อมผูกพันสมิงพระรามไว้ให้ตั้งใจสวามิภักดิ์อยู่ด้วย พระองค์นั้นตกพนักงานข้าพเจ้าจะรับอาสาผูกจิตสมิงพระรามไว้ให้อยู่จงได้ อุปมาดังแพทย์ผู้วิเศษ ผูกกัณหสัปปชาติคืองูเห่าใหญ่ด้วยมนตราคมอันกล้าขลัง มิให้พ่นพิษและเลื้อยหนีไปได้ พระเจ้ามนเทียรทองจึงตรัสถามว่าน้องจะคิดอ่านประการใด หรือมีมนตราวิเศษจึงจะผูกจิตสมิงพระรามไว้ได้ พระอัครมเหสีทูลว่า ข้าพเจ้าจะได้มีเวทมนต์ผูกนั้นหามิได้ ซึ่งข้าพเจ้าคิดจะผูกสมิงพระรามให้อยู่ก็หวังจะผูกด้วยยางรัก เพราะธรรมดาชนอันเวียนวนข้องอยู่ในสงสารภพนี้ แต่ล้วนมีความกำหนัดยินดีในกามสังวาสรสสิ้นทั้งนั้น เพราะมูลตัณหาเครื่องเกี่ยวพันอุดหนุนเป็นปัจจัย แต่พระดาบศทรงญาณสมาบัติเหาะเหินไปได้ในอากาศแล้ว พอได้ยินเสียงสตรีขับร้องเพราะจับจิตเข้าก็ยังพลัดตกลงมาสู่ภูมิภาคปัถพี ด้วยความกำหนัดในรัชนียารมณ์จะนับอะไรกับเจ้าสมิงพระรามนี้ ซึ่งว่ามิรับที่มหาอุปราชและราชธิดานั้นเพราะยังมิได้เห็นราชธิดาของเราอันสมบูรณ์ด้วยลักษณะ แต่ศิริมารยาทงามยิ่งนัก ถ้าบุรุษผู้ใดได้เห็นและได้นั่งใกล้แล้วเมื่อใดก็มิอาจจะดำรงจิตอยู่ได้ ดวงกมลก็จะหวั่นไหวไปด้วยความปฏิพัทธ์อุปมาดังชายธงอันต้องลม

TUDC 26/05/2563

ข้าพเจ้าคิดจะให้แต่งสุปะเพียญชนาหารเครื่องเลี้ยงอันประณีต เวลาพรุ่งนี้ ขอพระองค์ให้หาเจ้าสมิงพระรามเข้ามากินเลี้ยงในพระราชมนเทียร แล้วจึงให้พระอิศาเราออกไป ให้เจ้าสมิงพระรามเห็นตัวฉนัดแต่ครั้งเดียว เจ้าสมิงพระรามได้เห็นรูปโฉมอิศาเราเท่านั้น ยังมิทันจะเข้าใกล้ได้กลิ่น ก็จะมีความปลื้มปลายจนสุดจิต ไหนจะคิดกลับไปเมืองหงสาวดีได้เพราะพระอิศาของเรางามเป็นเสน่ห์อยู่ทั่วกาย ซึ่งข้าพเจ้าคิดทำดังนี้ เปรียบประดุจนางเมขลาเทพอิศาล่อแก้วให้รามสูรเห็น รามสูรหรือจะไม่รักแล้ว ซึ่งข้าพเจ้าว่าจะผูกจิตสมิงพระรามให้อยู่ด้วยยารักนั้น ก็คือจะให้ใจสมิงพระรามมาผูกรักอยู่ด้วยสิ่งนี้ อันจะผูกด้วยมนตราคมและโซ่ตรวนเชือกพวนสรรพเครื่องจองจำทั้งสิ้นนั้น ก็พลันที่จะหลุดลอนเคลื่อนคลายไม่แน่นเหนียวเหมือนยารัก ถ้าผู้ใดผูกติดอยู่ด้วยยารักแล้ว ถึงจะเอาเชือกพวนเข้ามาฉุดชักก็มิอาจจะหลุดเคลื่อนคลายได้ เห็นสมิงพระรามจะสวามิภักดิ์อยู่ด้วยพระองค์เพราะสิ่งนี้เป็นมั่นคง

พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังพระอัครมเหสีทูลดังนั้น ก็เห็นด้วยจึงตรัสว่า การข้างในพระน้องเข้าใจจงช่วยคิดอ่านเถิด แล้วยอกกล่าวอิศาของเราให้รู้ตัวสั่งสอนเสียด้วย พระอัครมเหสีรับสั่งแล้ว พอเวลาค่ำก็เสด็จไปสู่ห้องตำหนักพระราชอิศา จึงตรัสยอกว่า ยักนี่สมเด็จพระราชอิศาจะโปรดให้เจ้าสมิงพระรามผู้มีความชอบเป็นมหาอุปราช แล้วพระราชทานพระลูกให้เป็นมเหสี พระลูกอย่ามีความโทมนัสเกียงงอนขัดพระราชโองการเลย

TUDC 26/05/2563

พระราชธิดาได้ฟังก็ทรงพระกันแสง ซบพระพักตร์ลงทูลว่า ลูกนี้คิดจะไม่มีสวามีแล้ว หวังจะบวชเป็นชีบำเพ็ญกุศล หมายสวรรค์นิพพานฝ่ายเดียว เมื่อสมเด็จพระราชบิดาตรัสห้ามมิให้เดินทางตรงจะให้เดินทางอ้อมแล้วก็ยินใจ แท้ว่ากรรมลูกทำมาแต่หลัง อนึ่งถ้าได้สวามีเป็นลูกกษัตริย์ มีชาติตระกูลเสมอกันเล่าก็ตาม นี่จะได้ผัวมอญต่างภาษาเป็นเพียงนายทหาร อุปมาดังหงส์ตกลงในฝูงกา ราชสีห์เข้าปนกับหมู่ลูกเสือมีความโทมนัสนัก พระอัครมเหสีจึงตรัสปลอบว่า ซึ่งลูกมีศรัทธาจะบวชเป็นชีหนีสงสารนั้นก็ชอบอยู่แต่จะด่วนบวชเมื่อยังเยาวรุ่นสาวฉะนี้ แม่เกรงจะถือเคร่งบวชไปมิตลอด ด้วยโรคสาวเป็นข้าศึกคอยเบียดเบียนนั้นมีอยู่ มักกระทำคิดให้เศร้าหมอง ค่อยบวชเมื่อแก่เถิดแม่จะบวชด้วย ซึ่งลูกจะถือชาติตระกูลว่ามอสรัยยศอย่านั้นหาควรไม่ ด้วยสมเด็จพระราชบิดาเห็นชอบด้วย จึงจะทรงปลูกฝัง อันสมิงพระรามนี้เขามีความชอบในแผ่นดินเป็นอันมาก ช่วยกู้พระนครไว้ให้สมณพราหมณ์ราษฎรอยู่เป็นสุข เหมือนรักษาชาติตระกูลของลูกไว้ ถ้ามิได้สมิงพระรามแล้วเมืองเราก็จะเสียแก่กรุงหน ซึ่งลูกเปรียบชาติเขาเหมือนกานี้ก็ชอบอยู่ แต่เขาประกอบศิลปศาสตร์วิชาการเป็นทหารมีผมอหาผู้เสมอมิได้ ก็เปรียบเหมือนกาขาวมิใช่กาดำ สมเด็จพระราชบิดาจะทรงชุบขึ้นแล้วก็คงเป็นหงส์ ซึ่งเปรียบเหมือนเสือนั้น ถ้าพระราชบิดาชุบย้อมแล้ว ก็คงจะกลับเป็นราชสีห์ อันบุรุษเปรียบประดุจพืชอัญญาหาร ถ้าโปรยปลูกเพาะหว่านแล้ว ก็มีแต่งอกงามสูงใหญ่ขึ้นไป ลูกนี้ถึงเป็นราชบุตร เกิดในวงศ์กษัตริย์มีชาติตระกูลสูง ก็เปรียบ

เหมือนดังฤๅษี จะโปรยหว่านเพาะปลูกมิอาจเจริญขึ้นได้ลูกอย่าถือทิฐิมานะเลย สมเด็จพระราชชนิดาได้ทรายจะทรงพระพิโรธนัก ถึงบุรุษจะมีชาติสูงต่ำเป็นประการใด เขาได้เป็นสวามีแล้วจงปฏิบัติเคารพนอบน้อม นับถือบุญเจ้าของตน จึงจะเจริญศิริราศีเป็นสวัสดิมงคลอันยิ่ง พระอัครมเหสีตรัสสอนพระราชธิดาด้วยความอุปมา อุปไมยต่าง ๆ ให้พระราชธิดาคลายทิฐิมานะลงแล้ว พระนางก็เสด็จกลับมายังห้องพักตำหนัก มิพระเสาวนีย์ตรัสสั่งพวกวิเสทชาวเครื่อง ให้แต่งโภชนาหารของเลี้ยงอันเอมโอชทั้งปวงเตรียมไว้

ครั้นเวลาเช้าพระเจ้ามนเทียรทอง จึงมีรับสั่งให้หาเจ้าสมิงพระรามเข้ามากินเลี้ยงบนพระราชมนเทียร สมิงพระรามรับพระราชทานเครื่องเลี้ยงพอควรแล้ว ก็เข้ามากราบถวายะยังคมเฝ้าอยู่โดยลำดับ พระเจ้ามนเทียรทองจึงตรัสว่า เราเป็นกษัตริย์อันประเสริฐได้ออกวาจาแล้ว ถึงจะตายก็หาเสียดายชีวิตไม่ เพราะรักสัตย์ยิ่งกว่ารักชีวิตได้ร้อยเท่า ซึ่งท้าวมหาอุปราชกับราชธิดาเรานั้น เราได้ออกปากแล้ว ว่าจะให้เป็นข้าเหนื่อยความชอบแก่ท่าน ถึงมาตรว่าจะมีรับด้วยท่านคำนึงถึงพระเจ้าราชาธิราชอยู่ ก็จงรับเสียแต่พอเป็นเหตุตามสัญญาเถิด อย่าให้เราเสียสัตย์เลย อนึ่งเราเกรงคนทั้งปวงจะครหานินทาได้ ท่านรับอาสาทั้งพระนครไว้มีความชอบเป็นอันมาก มิได้รับข้าเหนื่อยรางวัลสิ่งใด นานไปเบื้องหน้า ถ้าบ้านเมืองเกิดจลาจลหรือข้าศึกมาย่ำยีเหลือกำลัง ก็จะไม่มีผู้ใดรับอาสาอีกแล้ว เห็นเราจะได้ความขัดขวางเป็นมั่นคง ตรัสแล้วจึงสั่งให้พระราชธิดายกพานพระศรีมาตั้ง ให้เจ้าสมิงพระรามกินต่อหน้าพระที่นั่ง พระราชธิดาก็อายพระทัย

TUDC 26/05/2563

ยิ่งนัก ด้วยเป็นราชบุตรกษัตริย์ แต่ทรงพระเยาว์มาจนเจริญพระชนม์ยังไม่เคยยกพานพระศรีให้ทหารและขุนนางผู้ใดกิน แต่ขยับขยั้นยังพระองค์อยู่มิใคร่จะแหวกพระวิสูตรออกมาได้ พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ตรัสเทือนว่ามาเร็ว ๆ พระราชธิดาเกรงพระราชอาญาขัตรัยส์สมเด็จพระราชบิดามิได้ ก็ยกพานพระศรีมาตั้งลงเฉพาะหน้าสมิงพระรามแต่ห่าง ๆ ช้อยชำเลืองดูสมิงพระรามไม่ทันจะเต็มพระเนตรด้วยความอาย ก็เสด็จกลับเข้าไป เจ้าสมิงพระรามเห็นพระราชบุตรียกพานพระศรีออกมานั้น ประกอบด้วยเยาวรูปศิริวิลาศลักษณ์เย็นอันงาม ก็แลตะลึงลืมตัวไม่เป็นสมประดี จนพระราชบุตรีเสด็จกลับเข้าไป พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องทอดพระเนตรเห็นแล้วก็ทรงพระทัย ทรงพระดำริว่า เจ้าสมิงพระรามเห็นจะมีความรักธิดาเราว่ารูปงาม สมคำพระอัครมเหสีทูลไว้ ทรงพระรำพึงนิ่งอยู่แต่พระทัยแล้วก็เสด็จขึ้น

ครั้นเวลาวันหนึ่ง เสด็จออกพร้อมด้วยเสนาบดีข้าราชการทั้งปวง พระองค์ทรงตรัสแก่สมิงพระรามว่า ท่านอาสาตีพระนครเราไว้ได้ครั้งนี้ มีพระเกียรติยศปรากฏไปแก่ประเทศราชอาณาทั้งปวงจนตลอดกัลปาวสาน ซึ่งท่านจะไม่รับรางวัลนั้นมิชอบ ตุจทำลายเกียรติยศเราให้เสื่อมเสีย เพราะจะเป็นที่เคียนแก่กษัตริย์ทั้งปวง ท่านดำริกรงควรเถิด

สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า เรารับอาสาทำความชอบครั้งนี้ คิดจะแก้ตัวกลับไปเมือง เมื่อพระเจ้ามนเทียรทองมิทรงพระอนุญาต จะหน่วงเหนี่ยวไว้ฉะนี้ ครั้นเราจะหนีไปก็จะเสียสัตย์หาควรไม่ ทั้งนึกตามแต่วาสนา เมื่อพระเจ้าอังวะจะโปรดพระราชทานพระราชธิดาแล้ว เราก็จะอยู่ชมรสนางพม่าเสียก่อน เผื่อจะมีโอชาหวานดีกว่ารสมอญกระมัง ถ้าแม้น

บุญยังจะกลับไปเมืองหงสาวดีได้โดยสัตย์ คิดแล้วจึงทูลว่าซึ่งพระองค์ทรงพระราชทานที่มหาอุปราชแก่ข้าพเจ้า ๆ มีชัยนั้น เหตุด้วยพระราชบุตรของพระองค์ยังจะมีอยู่ อนึ่งข้าพเจ้าเล่าก็ต่างประเทศภาษา อุปมาดังนกเค้าถึงมีกำลังอยู่ก็จริง แต่ตกเข้าอยู่ในท่ามกลางฝูงกาท่ามกลางวัน ข้าพเจ้าจะบัญชาราชการฉันใด ครั้นข้าพเจ้ามีชัยชำนะได้รางวัลเล่า ก็จะเสียราชประเพณีของพระองค์ไป ข้าพเจ้าจะยอมเป็นทหารอยู่กับพระองค์แล้ว แต่จะขอรับพระราชทานความอนุญาตอยู่สองประการ ๆ หนึ่งห้ามมิให้คนทั้งปวงเรียกว่าเชลย ถ้าผู้ใดมิฟังขืนเรียกข้าพเจ้าได้ยินแล้ว ก็จะถวายชีวิตคมดาบลงไปเมื่อหงสาวดี ประการหนึ่งถ้ามีสงครามสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชมาเมื่อใด ข้าพเจ้ามีชอเข้าทำสงครามด้วยทั้งสองฝ่าย แม้นมีสงครามกับครั้งก่อนมา ข้าพเจ้าจะขอรบอาสาสู้รบกว่าจะสิ้นชีวิต ถ้าพระองค์โปรดอนุญาตความสองประการนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็จะยอมรับพระราชทานรางวัลอยู่ด้วยพระองค์สืบไป

พระเจ้ามนเทียรทองได้ทรงฟังก็พระทัยนัก จึงตรัสว่าเหตุเท่านี้เราจะอนุญาตให้ได้ อย่าว่าแต่ท่านจะขออนุญาตเท่านี้เลย ถึงจะให้มากกว่านี้สักร้อยประการ ถ้าควรแล้วเราจะอนุญาตให้ท่านสิ้น จึงสั่งให้เสนาบดีข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ให้ป่าวร้องเข้าทั่วทั้งพระนครว่า ตั้งแต่วันนี้ไปให้คนทั้งปวงเรียกว่าเจ้าสมิงพระรามกู้เมือง ถ้าผู้ใดเรียกว่าเชลยแล้ว จะฆ่าเสียให้สิ้นทั้งโคตร ถ้าเราแต่งการอภิเษกสมิงพระรามขึ้นเป็นอุปราชแล้วให้ออกนามว่า พระมหาอุปราชผดุงพระนคร เสนาบดีข้าราชการใหญ่น้อยรับ ๆ สั่งแล้วถวายบังคมลาออกจากเฝ้า จึงแต่งคนให้เที่ยว

TUDC 26/05/2563

ศฆ้องร้องเข้าไปทั่วกรุงรัตนบุระอังวะ ชาวเมืองทั้งปวงรู้แล้วก็เกรงพระราชอาญา ต่างคนช่วนกันสรรเสริญพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ว่าพระเจ้าอยู่หัวของเรา ทรงโปรดทแกลัวทหารรักยิ่งกว่าพระราชธิดาอันเกิดแต่พระอุระ หวังจะบำรุงพระนครให้คนทั้งปวงอยู่เย็นสุข และจะให้ข้าศึกยำเกรงพระเดชานุภาพจึงทรงปลูกเลี้ยงสมิงพระรามไว้ ตั้งให้เป็นมหาอุปราช แล้วชมผมือและขุญญาธิการสมิงพระรามเป็นอันมาก

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องจึงตรัสสั่งให้ปลูกตำหนักใหญ่อย่างที่มหาอุปราชและแต่งการเฉลิมพระตำหนักเครื่องภิเษกทั้งปวงเสร็จแล้ว พระโหรจึงถวายฤกษ์อันเป็นศุภมงคล เจ้าพิธีเฉลิมพระตำหนักพร้อมด้วยพระญาติวงศาพราหมณ์พฤฒามาตย์ ราชปโรหิต ทั้งปวงอภิเษกพระราชธิดากับเจ้าสมิงพระรามเป็นมหาอุปราช ตามราชประเพณีมาแต่ก่อนแล้ว พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็พระราชทานเครื่องยศสำหรับที่ลูกหลวงเอกให้สมิงพระรามเป็นมหาอุปราชครั้งนนกรุงรัตนบุระอังวะก็เงียบสงบศึกลง สมณพราหมณ์อาณาประชาราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข

ครั้นอยู่มาประมาณสามเดือน พระราชธิดาพระเจ้ามนเทียรทองก็ทรงพระครรภ์ ถ้วนทศมาศแล้วก็ประสูติพระราชโอรส พระเจ้ามนเทียรทองได้ทราบก็มีพระทัยเสน่หายิ่งนัก เสด็จไปรับพระราชนัดดาด้วยพระหัตถ์ของพระองค์ แล้วพระราชทานเครื่องประดับทั้งปวงสำหรับพระราชกุมารโดยขบวนลูกหลวงเอก

ครั้นพระราชกุมารมีชันษาได้ขวบเศษ พอย่างพระบาทดำเนินได้ พระเจ้ามนเทียรทองเสด็จออกว่าราชการครั้งใด ก็ทรงอุ้มพระราชนัดดาขึ้น

นั่งเหนือพระเพลาทุกครั้ง อยู่มาวันหนึ่งทรงอุ้มพระราชนัดดา เสด็จออก ณ พระที่นั่ง พร้อมด้วยเสนาบดีทั้งปวง สมิงพระรามมหาอุปราชก็เฝ้าอยู่ที่นั่นด้วย

ฝ่ายพระราชกุมารเข็นทารกยังทรงพระเยาว์ไม่แจ้งความกำดัดคะนองลุกจากพระเพลา ยื่นชนยุดพระอังษาพระเจ้ามนเทียรทองไว้ แล้วเอื้อมพระหัตถ์ขึ้นไปเล่นยนต์สูง พระเจ้ามนเทียรทองผันพระพักตร์มา ทอดพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ตรัสพลั้งพระโอษฐ์ออกไปว่า ลูกอ้ายเชลยนี่กล้าหาญนักนานไปเห็นองอาจแทนมังรายกะยอฉะวาได้ สมิงพระรามได้ยินพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องดังนั้นก็น้อยใจ จึงคิดว่าครั้งนี้สนวาสนากันแล้วเย็นผลที่เราจะได้กลับไปเมืองหงสาวดีด้วยความสัตย์ ครั้นพระเจ้ามนเทียรทองเสด็จขึ้นแล้ว

ฝ่ายสมิงพระรามก็กลับมาที่อยู่ จึงเขียนหนังสือสองฉบับ ๆ หนึ่งซ่อนไว้ใต้หมอน ฉบับหนึ่งเหน็บพกไว้ แล้วคิดเป็นห่วงอาลัยบุตรและพระราชธิดา แล้วหักจิตข่มลงได้ มิได้บอกผู้ใด พระราชธิดานั้นเป็นที่รักนั้นก็มิแจ้งให้รู้ กลัวจะห้ามปรามขัดขวางความจะทรายถึงพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง จึงเอาเขาะยังเหียนมาผูกม้าชิงชักยกามะนั้น แล้วจัดแจงแต่งกายนุ่งห่มเสร็จ ถือทวนสะพายดาบเผ่นขึ้นหลังม้าควบหนีออกจากเมืองอังวะ

ฝ่ายพม่าชาวเมืองเห็นกรงออองขึ้นว่า มหาอุปราชผจุงพระนครหนีไปแล้ว ความทรายถึงเสนาบดี ๆ ก็รีบเข้าไปกราบทูลพระเจ้ามนเทียรทอง ๆ ได้แจ้งแล้ว ก็สะดุ้งตกพระทัย จึงสั่งให้จัดทัพม้าพันหนึ่ง ไปตามเจ้าสมิงพระราม ๆ ก็ควบม้าหนีมาเต็มฝีเท้าแล้วก็หยุดพักม้า นั่งคอยท่าอยู่กลางท้องนาใต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง มีต้นตาลเรียงอยู่ที่นั่นสามต้น สูงประ

มาณสิบห้าวา มีผลสุกต้นละสี่ทะลายบ้างห้าทะลายบ้าง ครั้นแล เห็นทัพพม่ายกมาแต่ไกล จึงขึ้นบนหลังม้า ชักม้าฟ้อนรำเป็นเพลงทวน แล้วพุ่งผลตาลสุกทั้งสามต้นหล่นลงทีละผล มือขวารับทวนมือซ้ายรับผลตาล หล่นลงมา หาทันจะตกถึงดินไม่ แล้วก็โยนไปให้นายทัพนายกองพม่า ๆ เห็นดังนั้นก็ตกใจหยุดยืนอยู่สิ้นกลัวขยาดฝีมือนัก ไม่มีผู้ใดจะสามารถเข้า หักหาญจับคุมได้ ก็ค่อยรอตามมาจนสุดแดน สมิงพระรามจึงเอาหนังสือ นั้น ใส่ไม้คีบปักไว้ แล้วก็รีบควบม้ากลับมากรุงหงสาวดี

ฝ่ายนายทัพนายกองพม่าทั้งปวงที่ติดตามมานั้น ครั้นได้หนังสือแล้ว ก็พากันยกกลับไปยังกรุงรัตนบุระอังวะ จึงนำหนังสือเข้าถวายพระเจ้ามน เทียรทอง ๆ ทรงรับหนังสือนั้น มาทอดพระเนตรด้วยพระองค์เป็นใจความว่า ข้าพเจ้าสมิงพระรามขอกราบถวายบังคมทูลไว้ให้ทราบใต้ฝ่าพระบาทยุคล ด้วย พระองค์ออกพระโอษฐ์ทรงพระอนุญาตให้ความสัตย์ไว้แก่ข้าพเจ้าว่า จะมิให้ ผู้ใดเรียกว่าเป็นเชลย ถ้าผู้อื่นเรียกแล้วจะให้ลงพระราชทัณฑ์ตัดศีรษะเสีย สิ้นทั้งโคตร บัดนี้พระองค์กลับมาเรียกว่าอ้ายเชลยอีกเล่า ซึ่งข้าพเจ้าจะ อยู่ด้วยพระองค์สืบไปนั้นก็เห็นว่าผิดประเพณีแผ่นดินเมืองอังวะแปรปรวนมิได้ ยังยืนแล้ว ข้าพเจ้าจะขอถวายบังคมลา กลับไปเมืองหงสาวดีที่เคยอยู่ข้าพเจ้า แล้ว เชิญพระองค์จงเสวยสิริราชสมบัติเป็นสุขพระทัยเถิด ซึ่งพระราชธิดา และพระราชนัดดาของพระองค์นั้น ข้าพเจ้าขอฝากไว้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ด้วย ถ้าเจริญพระชนม์ยืดยืนแล้ว จะได้อยู่ทำราชการสนองพระเดชพระคุณ แทนตัวข้าพเจ้าสืบไป

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องได้แจ้งดังนั้นก็ทรงทราบว่าเจ้าสมิงพระรามหนีไป ทั้งนี้ด้วยมีความน้อยใจ ในถ้อยคำที่เราพูดพลั้งไปนั้น ก็มีพระทัยอาลัยเสียดายนัก มิได้ตรัสประการใดแก่เสนาบดีทั้งปวง เกรงข้าราชการผู้น้อยจะติเตียนได้ว่า พระองค์ไม่รักษาวาจาตรัสผิดไปเองสมิงพระรามจึงได้หนีไป อุปมาดังคนปลูกพฤกษาชาติให้ใหญ่สูงแล้วตัดยอดหักกิ่งเสีย จึงเสด็จเข้าข้างใน พระราชทานหนังสือนั้นให้แก่พระอัครมเหสี

พระอัครมเหสีรับมาอ่านแจ้งความแล้ว ก็เสียดายสมิงพระรามยิ่งนัก และเกรงว่าพระราชธิดาจะเป็นหม้าย จึงทูลว่าเป็นธรรมดาสืบมา พลั้งปากก็ย่อมเสียการ พลั้งมีดพลั้งขวานมักจะบาดเจ็บ ซึ่งพระองค์เสียทแกล้วทหารที่ดีไปทั้งนี้ เพราะพลั้งพระโอษฐ์มิทันดำริ ถึงกระนั้นก็อย่าเพ่อทรงพระวิตกเลย ด้วยพระราชนัดดาของพระองค์ยังมีอยู่ ถ้าเจริญพระชนม์เติบใหญ่ไปเบื้องหน้าแล้วเราจะให้ไปติดตามมา ถึงสมิงพระรามจะไม่สู้รักใคร่อาลัยแม่ก็คงอาลัยลูก ข้าพเจ้าเห็นทีจะเสียลูกมิได้คงจะกลับมา

ฝ่ายพระราชธิดาเมื่อสมิงพระรามหนีไปนั้น เป็นเวลาตะวันบ่ายพระราชธิดาประทมหลับอยู่ ครั้นฟื้นประทมขึ้น นางสาวใช้เข้ามาทูลว่าพระมหาอุปราชหนีไปแล้ว พระราชธิดาได้แจ้งก็ตกพระทัยทรงพระกันแสงร่ำรัก แล้วเข้าไปดูดายในที่นอนสมิงพระรามก็หายไป ดูผ้าโพกและแหวนเครื่องประดับมีค่าทั้งปวงก็หาเห็นไม่ จึงเหลือบพระเนตรเห็นหนังสือที่ใต้หมอนพระนางก็หยิบมาคลี่อ่านใจความในหนังสือนั้นว่า สมเด็จพระราชบิดาปลูกเลี้ยงให้เราทั้งสองอยู่ครองกันเป็นสุขสถาพรแล้ว บัดนี้พระองค์เสียสัตย์ทำให้เราได้ความอัปยศ เราอยู่ด้วยมิได้จึงหนีไป ขอฝากแต่หลานหลวงไว้ด้วยเถิด

TUDC 26/05/2563

ชาตินี้เรามีกรรมจึงจากกันทั้งรัก ไปในชาติเบื้องหน้าขอให้เราได้เป็นคู่ครองกัน อย่ารู้แรมนิราศจนบรรลุนฤพาน พระราชธิดาได้แจ้งในหนังสือนั้นแล้ว ก็ยิ่งทรงพระโศกด้วยความอาลัย แค้นสมเด็จพระราชบิดานัก

ฝ่ายสมิงพระรามเข้ามาถึงกรุงหงสาวดีแล้ว ชาวพระนครทั้งปวงเห็นก็ร้องชมอื้ออึงไปว่า เจ้าสมิงพระรามหนีกลับมาได้แล้ว เสนาบดีทั้งปวงรู้ต่างคนก็ออกมาพูดไต่ถามกันแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช เจ้าสมิงพระรามจึงกราบทูลตามกิจการทั้งปวง ซึ่งได้กระทำมาแต่หนหลังนั้นสิ้นทุกประการ

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชได้ฟังดังนั้น ก็มีพระทัยโสมนัสยิ่งนัก จึงสั่งให้เล่นการมหรสพ สมโภชเจ้าสมิงพระรามเจ็ดวันเจ็ดคืน แล้วพระราชทานเครื่องยศ และเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก แล้วโปรดให้กินเมืองวาน ขณะเมื่อเจ้าสมิงพระรามกลับมาได้แต่กรุงอังวะครั้งนั้น จุลศักราชได้ ๗๘๗ ปี

พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องกับพระเจ้าราชาธิราช ขาดจากสงครามกันทีเดียว สมณชีพราหมณ์ประชาราษฎร อยู่เย็นเป็นสุขมาได้สามปี สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชสำราญพระกมลหฤทัย เสด็จไปประพาสย่าโพนช้าง ณ ตำบลย่าโมราคะเต พระองค์เสด็จทรงพลายสีงหนารายน์ผูกเครื่องทองเป็นพระที่นั่ง พร้อมด้วยช้างโคตรแล่นโจมทัพคู่กันค่าค่ายล้อมวังพังคาระวางเพรียว ช้างชนะงาทั้งปวง ตามลำดับใหญ่น้อยโดยขนาด พบช้างฝูงใหญ่แห่งหนึ่งเป็นอันมาก จึงตรัสสั่งให้ขุนช้างวางชนะงา เข้าโจมฝูงใหญ่ได้ค้าแตก

TUDC 26/05/2563

กระทายออก หมอช้างทั้งปวงก็ชิงช่วงกันคล้อง ถูกช้างเถื่อนพังพลายเป็นอันมาก ขณะนั้นช้างพลายเถื่อนตัวหนึ่งสูงประมาณห้าศอกเศษ มีงางอนขึ้นข้างขวายังคลองงามยิ่งนักวิ่งผ่านหน้าช้างพระที่นั่งมา สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ชักพระแสงอาวุธพลายสิงหนารายณ์ ไล่ช้างเถื่อนทันเข้าแล้ว ทรงคล้องด้วยบาศชักลงทีเดียว ต้องเท้าช้างเถื่อน ๆ ก็วิ่งไปด้วยกำลังมิทันระเบาะผลักกองเชือกตกลง ควานแก้ท้ายช้างพระที่นั่งมิทันยกต้นเชือกกระทบต้องพระเพลาเข้า ขุนช้างหมื่นช้างขช้างชนะงาเข้าช่วยขับช้างนั้นไว้ได้

สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชก็ทรงพระประชวร แล้วเสด็จกลับมายังกรุงหงสาวดี ทรงพระประชวรหนักลง อยู่เจ็ดวันพระโรคกำเริบหนักขึ้นมา แพทย์ประกอบพระโอสถถวายก็มิคลาย พระองค์เข้าพระทัยว่าจะไม่รอดแล้ว จึงสั่งให้หาขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงเข้ามาประชุมพร้อมยังที่เฝ้า จึงตรัสว่าเราเจ็บครั้งนี้ให้ร้อนในทรวงอกและหัวใจนัก ราวกับต้องพิษเพลิงเห็นจะถึงกาลวันนี้เป็นมั่นคง เราจะลาท่านทั้งปวงก่อนแล้ว แต่เป็นห่วงอยู่กับด้วยบุตรทั้งสองพี่น้อง บัดนี้พระยาเกียรบุตรชายผู้ใหญ่เราและราชมนูก็หาอยู่ไม่ จะให้ไปตามมาก็มิทัน ถ้าเราหาบุญไม่แล้ว ท่านทั้งปวงจงคิดถึงเราที่ได้ปลูกเลี้ยงมาแต่ก่อน จงช่วยประคับประคองลูกชายผู้ใหญ่เรา ให้ได้ครองราชสมบัติสืบวงศ์ไปเถิด แล้วเราสั่งไว้ถึงราชมนูด้วยให้ช่วยเอาใจใส่ลูกเรา และคิดถึงเราให้จงหนัก แล้วตรัสสอนพระยารามราชบุตรผู้น้อยว่าบิดาสิ้นบุญแล้วจงเคารพรักพี่น้องถือเหมือนบิดา จงประชุมพร้อมใจอย่าผิดแผกกัน ถ้ามีศึกสงครามมาพี่น้องทั้งสองจะได้ช่วยกันต้านทานรักษาบ้านเมือง แล้วกลับตรัสสั่งขุนนางทั้งปวงอีกว่า การสิ่งใดซึ่งเรากระทำค้างไว้

ยังไม่สำเร็จนั้น จงช่วยกล่าวเตือนบุตรเราให้กระทำสิ่งต่อไปเถิด อันจุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ซึ่งทำผิดในราชการแต่ก่อน เราได้ให้ลงราชทัณฑ์เฆี่ยนตี หรือด่าว่าด้วยถ้อยคำหยาบช้านั้น เราขออภัยอย่าถือผิดจงอดโทษให้แก่เราเถิด พอตรัสสั่งเสร็จแล้วพระโรคกำเริบแรงขึ้นมาก็เสด็จสวรรคต

แต่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชยังเป็นพระยาน้อยราชบุตรอยู่ จนได้เสวยราชสมบัติพระชนมายุได้ยี่สิบปี ปราบรามัญประเทศเมืองขึ้นอยู่สามปี ทำสงครามด้วยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องอยู่ได้หกปี กระทำสัตย์กันแล้ว ว่างศึกอยู่ยี่สิบสองปี กลับทำสงครามด้วยมังรายกะยอฉะวาอีกสามปี แต่ล่วงย่างเข้าเดือนยี่ กับพระเจ้ามนเตียรทองอีกสองปีขาดศึกกันลงสามปี รวมเป็นพระชนมายุได้ห้าสิบเก้าปีพอเสด็จสวรรคต รวมศักราชได้ ๗๙๐ ปี

ฝ่ายเสนาบดีข้าราชการใหญ่น้อยทั้งปวง ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชสวรรคตแล้ว ก็มีความเศร้าโศกคิดถึงพระเดชพระคุณซึ่งได้ทรงโปรดปลูกเลี้ยงมาแต่หลังนั้นเป็นอันมาก จึงชวนกันโสรจสรงพระศพ อัญเชิญลงสู่พระโกศทองประดับเนาวรัตน์ แต่งเครื่องสักการพระศพ เป็นอันงามตามอย่างธรรมเนียมแล้ว ขุนนางทั้งปวงแต่ล้วนปกติพร้อมใจหามิใครแก่งแย่งไม่ ปรึกษาเห็นชอบพร้อมกันว่า จะอัญเชิญพระราชบุตรผู้ใหญ่ขึ้นครองราชสมบัติ เสนาบดีผู้ใหญ่จึงให้จัดขบวนพยุหทัพช้าง ประกอบด้วยพลทหารเป็นอันมาก สรรพด้วยเครื่องสรรพาวุธทั้งปวง ให้ขุนนางมีชื่อหลายนาย ยกออกไปเชิญเสด็จพระยาเกียรราชบุตร ซึ่งไปครองเมืองมองมละอยู่นั้นกลับเข้ามายังเมืองหลวง

TUDC 26/05/2563

ขุนนางทั้งปวงยกไปถึงเมืองมอมมละแล้ว ก็ชวนกันเข้าเฝ้ากราบถวายบังคมพระยาเกียรราชบุตร กราบทูลโดยมูลเหตุ ซึ่งสมเด็จพระราชบิดาเสด็จสวรรคต ตรัสมอบราชสมบัติแก่พระราชบุตร และเสนาบดีผู้ใหญ่ให้มาเชิญเสด็จนั้นทุกประการ แล้วแจ้งความแก่ราชมนูตามพระราชโองการตรัสสั่งไว้ด้วย

พระยาเกียรราชบุตรได้ทราบว่า สมเด็จพระราชบิดาเสด็จทิวงคตแล้วก็สลดพระทัยยิ่งนัก ราชมนูก็เศร้าโศกคิดถึงพระเดชพระคุณเป็นอันมาก พระยาเกียรราชบุตรจึงตรัสปรึกษาด้วยราชมนูว่า ถ้ากระนั้นเราจำจะรีบไป จะได้ถวายบังคมคำนับพระศพ ราชมนูก็เห็นชอบด้วย พระยาเกียรก็แต่งให้ขุนนางกรมการซึ่งต่างพระทัยอยู่รักษาเมืองแล้ว ก็พาราชมนูกับขุนนางข้าหลวงเดิม และพลทหารทั้งปวงมา เสด็จขึ้นทรงพระคชาธาร พร้อมด้วยรพลทหารเป็นอันมาก ขุนนางทั้งปวงซึ่งไปรับนั้นก็จัดพลคชพยุหทั้งขวนแห่แหน เชิญเสด็จพระยาเกียรราชบุตรมายังกรุงหงสาวดี

เสนาบดีข้าราชการซึ่งอยู่ในเมืองนั้น ก็แต่งการรับตามอย่างธรรมเนียม เชิญพระยาเกียรราชบุตรเสด็จเข้าประทับ ณ พระที่นั่งสัณฐาคาร พระยาเกียรราชบุตรก็ตรัสปราศรัยถามถึงความเมืองด้วยเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยพอควรแล้ว จึงตรัสชวนราชมนูเสด็จขึ้นยังพระราชมนเทียรไห้วพระบรมศพ ส่วนพนักงานก็เชิญพานเครื่องสักการเข้าถวาย พระยาเกียรราชบุตรรับเครื่องสักการ กรวยถวายบังคมคำนับพระศพพลางเศร้าพระราชบิดา ทรงพระกันแสงร่ำรักตรัสรำพันขอขมาโทษต่าง ๆ เสร็จแล้ว จึงสั่งให้หาปุโรหิต

เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยมาพร้อมกันด้วย ราชมนูก็ปรึกษาโดยราชกิจการ. แผ่นดินพร้อมกันว่า จะอัญเชิญพระยาเกียรราชบุตร ขึ้นเสวยราชสมบัติแทนสมเด็จพระราชบิดา โดยโบราณราชประเพณี แล้วราชมนูก็ถวายพระฤกษ์ ซึ่งจะตั้งการพระราชพิธีราชาภิเษกนั้น จึงให้ตั้งพระมหามณฑป แล้วไปด้วยไม้มะเดื่อ ทำที่พระสหัสธาราเสร็จแล้ว ครั้นได้พิชัยฤกษ์อันเป็นศุภมงคล ก็อัญเชิญพระยาเกียรพระราชบุตรเสด็จขึ้น สรงพระสหัสธาราในมหามณฑปเสร็จแล้ว ก็เสด็จขึ้นทรงนั่งบนพระที่นั่งอุทุมพรภัทรบิฐ เหนือหนังพยัคฆ์อัจฉาอาสน์ และปูลาศสีหอันจารึกด้วยชาดหรคุณ ในแผ่นสุวรรณใต้เศวตฉัตรแล้ว พราหมณ์พฤฒามาตย์ก็ให้เป่าสังข์ทักษิณาวัฏลั่นฆ้องชัยและกลองอินทเภรี แตรสังข์ดุริยางค์ดนตรีขึ้นพร้อมกัน

ฝ่ายพระสงฆ์ราชาคณะก็เจริญพระปริตรถวายชัยมงคล ชีพ่อพราหมณ์ก็ถวายอาเศียรพาท และน้ำกรดน้ำสังข์ตามไสยเวท เจ้าพนักงานก็ถวายเครื่องเบ็ญจราชกุกุธภัณฑ์ทั้งห้า และอัษฎาวุธวิเศษแล้ว จึงถวายพระนามพระยาเกียรราชบุตร ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช ดำรงราชสมบัติในกรุงหงสาวดีสืบไป ศักราชเจ็ดร้อยเก้าสิบปี พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชได้ครองราชสมบัติ จึงตรัสสั่งให้เสนาบดีแต่งการซึ่งจะถวายพระเพลิงพระศพ สมเด็จพระราชบิดาบนพระราชมนเทียร มิได้ให้ทำพระเมรุมาศเหมือนอย่างแต่ก่อน เสนาบดีรับสั่งแล้วก็ออกมาเร่งให้จัดการกระทำสุวรรณเบญจาห้าชั้น บนพระราชมนทิราลัยประดับด้วยเนาวรัตน์อันงาม และสรรพสิ่งของเครื่องบูชาถวายพระบรมศพเป็นมโหฬารยิ่งนัก

TUDC 26/05/2563

ครั้นกระทำการทั้งปวงเสร็จแล้ว พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชก็ให้จัดขบวนแห่แหน เชิญพระศพขึ้นยังสุวรรณเบญจาทั้ง แล้วให้มีการมหรสพสมโภชเจ็ดวันเจ็ดคืน มีพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรมเปรียญอันดับสัตตะปกรณ์ถวายไทยทานแก่พระภิกษุสงฆ์เป็นมหันตาทิเรก ทรงจำแนกพระราชทรัพย์ และให้โปรยผลกัลปพฤกษ์แก่ยาจกวณิพกเป็นอันมาก ครั้นถึงกำหนดเจ็ดวันแล้วพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชก็พร้อมด้วย พระญาติวงศาเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน กับทั้งพระสงฆ์ดำรงฐานานุศักดิ์เป็นอันมาก เสด็จไปถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระราชบิดาเสร็จแล้ว ก็ให้แจงพระรูปเก็บพระอัฐิใส่ในพระยรมโกศทองประดับพลอยล้วนแต่เนาวรัตน์ ให้ก่อพระเจดีย์สูงสิบวา ยรรยุพระอัฐิไว้ริมพระมุเตาใหญ่ แล้วให้เชิญพระมหามงกุฎมาทำเป็นเศวตฉัตรกั้นยอดพระเจดีย์ ฉลองพระยาทประดับพลอยนั้น ให้เชิญไปบูชาไว้ ณ พระธาตุปรางค์ ฉลองพระองค์ประดับพลอยนั้น ให้เชิญไปบูชาไว้ ณ พระมุเตา เศวตฉัตรนั้นให้นำไปบูชาพระธาตุ ณ เมืองตะเกิง พานพระศรีประดับพลอยนั้น ให้เชิญไปบูชาพระธาตุตะเกิงเมืองเสียง พระภูษาทรงนั้นให้เชิญไปบูชาไว้ ณ พระขมิ พระสุพรรณศรีนั้น ให้เชิญไปบูชาพระชรอยกระบาง พระเขนยนั้นให้เชิญไปบูชาพระปะตาน ครั้นจัดการเสร็จแล้วก็ให้สมโภชพระเจดีย์ซึ่งยรรยุพระอัฐิอีกเจ็ดวันเจ็ดคืน กรุงหงสาวดีครั้งนั้นก็เป็นสุขสาดศึกหาอันตรายมิได้

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องครั้นแจ้งว่า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชสวรรคตแล้ว ก็ทรงพระกรรแสงร่ำไรระลึกถึงการสงครามซึ่งทำด้วยพระเจ้าราชาธิราชต่าง ๆ พระอัครมเหสีเห็นดังนั้น จึงทูลถามว่าพระองค์ทรงกรรแสง

ด้วยเหตุใด พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ตรัสขอกว่า เราแจ้งว่าพระเจ้าราชาธิราช ซึ่งเป็นข้าศึกได้ทำสงครามกันมานั้น บัดนี้พระองค์ทิวงคตเสียแล้วเราจึงเสียดายร้องไห้คิดถึงนะนี่ พระอัครมเหสีจึงทูลว่า พระเจ้าราชาธิราชเป็นข้าศึกกับพระองค์ คู่เดียวทำสงครามกันมามิได้ขาด บัดนี้สวรรคตเสียแล้ว ชอบแต่พระองค์จะคิดพระทัยอีก เหตุไฉนจึงทรงพระกรรแสงฉะนี้เล่า พระเจ้ามนเทียรทองจึงตรัสว่า อรรมดาชาติกษัตริย์จะมีเกียรติยศและการเล่นสยาย ก็เพราะได้ทำสงครามชมเล่นเป็นขวัญตา ด้วยได้เห็นทแกล้วทหารพร้อมรำอาวุธต่าง ๆ สู้กันในสงคราม ได้ตรึกตรองแก้ไขกันด้วยขบวนกลศึกลึกต้น ตามอุบายปัญญาซึ่งจะเอาชัยชนะ จึงได้มีเดชานุภาพแจ้งไปแก่กษัตริย์ในนา ๆ นุประเทศทั้งปวงเป็นอันมาก พระเชษฐาธิราชก็มิได้อยู่รักษาอาณาจักร์ ทิ้งเสียหนีเราไปดังนี้คิดก็มีเทียงเป็นธรรมสังเวชในอารมณ์ยิ่ง ด้วยขาดเกียรติยศจากกันไป ถึงตัวเราก็มีชนมายุสังขารชราแล้ว เห็นจะมีพ้นอำนาจพระยามัจจุราชเหมือนกัน พระเจ้ามนเทียรทองทรงพระดำริเห็นธรรมสังเวชดังนั้นก็อ่อนพระทัยลง จึงมิได้ดำริสงครามซึ่งจะยกลงมาทำแก่กรุงหงสาวดีสืบไปอีก

ฝ่ายพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชได้ดำรงราชสมบัติแล้ว จึงโปรดให้พระยารามผู้เป็นพระอนุชาธิราช เสด็จไปอยู่ณเมืองเมาะตะมะ พระราชทานเศวตฉัตร์ และเครื่องราชูปโภคทั้งปวงเป็นอันมาก แล้วโปรดให้ราชมนูเลื่อนขึ้นเป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ พระราชทานนามและสัญญาบัตร์ว่า สมิงมหาทัชชะ พระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคเป็นอันมาก แต่สมิงมหาทัชชะบำรุงกษัตริย์ขึ้นครองราชสมบัติได้ถึงสองพระองค์ ครั้นพระเจ้าสุโทธรรม

1050 28/05/2563

ราชาธิราชเสวยราชสมบัติได้ปีหนึ่ง สมิงมหาทัชชะก็ป่วยลง พระเจ้าสุโธธรรมราชาธิราชก็ให้แพทย์โอสถสัมพันธแพทย์ไปพยาบาลโรคนั้นก็ไม่คลาย สมิงมหาทัชชะรู้ตัวจะไม่รอดแล้ว ก็ให้โอวาทความสั่งสอนแก่บุตรภรรยามีประการต่าง ๆ อยู่มีนานก็ถึงอนิจกรรม พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชได้แจ้งแล้วก็ทรงพระกรรแสงร่ำรักพรรณาถึงความหลัง ซึ่งบำรุงสมเด็จพระราชบิดาและพระองค์มาต่าง ๆ แล้วจึงทรัสสั่งให้ทำเมรุแต่งการซึ่งจะปลงศพสมิงมหาทัชชะ โดยฐานานุศักดิ์เสร็จแล้วก็ให้ชักศพไปสู่เมรุ ให้มีงานมหรสพเจ็ดวันเจ็ดคืน ถวายไทยทานแก่พระสงฆ์ราชาคณะเป็นอันมาก แล้วพระองค์ก็เสด็จไปพระราชทานเพลิงเสร็จแล้ว จึงให้เก็บอัฐิใส่ในผะอบทองประดับพลอยไปบรรจุไว้ ณ พระมุเตา

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ครั้นสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชเสด็จอิวงคตแล้วได้สองปี ก็ทรงพระประชวรลง แพทย์ทั้งปวงพยาบาลพระโรคก็มิคลาย อยู่ได้ประมาณสิบห้าวันก็สวรรคต ลำดับนั้นเสนาพฤฒามาตย์ราชปุโรหิตทั้งปวงปรึกษาพร้อมกัน ก็อัญเชิญมังศรีสุพระราชบุตรขึ้นครองราชสมบัติแล้วแต่งการราชาภิเษกถวายพระนามว่า พระเจ้าฝรั่งมังศรีสิยชัตยราชวงศ์สิยไป ครั้งนั้นกรุงรัตนบุระอังวะก็อยู่เย็นเป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้

ฝ่ายสมิงพระรามซึ่งรักษาเมืองวานอยู่นั้น ขี่ม้ามาเฝ้าพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช ณ กรุงหงสาวดีเนือง ๆ เมื่อมานั้นแต่เวลาเช้ากลับไปถึงเมืองก็เวลาเย็นเป็นอัตรา ด้วยกำลังม้าอันรวดเร็ว อยู่มาวันหนึ่งเกิดโจรที่บ้านมะอิภาย ชาวบ้านทั้งปวงช่วยกันจับโจรได้นั้นแล้วผ่าอกเสียบไว้ทนอกบ้านใกล้ทางเดินในวัด หวังจะให้คนทั้งปวงเห็นเป็นอย่าง สมิงพระราม

มาเฝ้าแล้วกลับไปเมืองเวลาจวนเย็น ไปถึงตำบลที่เสียบโจรไว้นั้น ปีศาจโจรร้ายกำเริบจึงหลอนเรียกว่า เจ้าสมิงพระรามเอ๋ยขอขี่ม้าด้วย สมิงพระรามคิดขัดใจว่า ใครหนอมาเรียกชื่อเราดังนี้ จึงขับม้าเข้าไปดูเห็นศพโจรซึ่งเสียบไว้นั้น รู้ว่าปีศาจหลอกก็โกรธจึงร้องตวาดว่า เขาฆ่าผ่าอกมึงตายแล้วยังไม่ไปเกิดหรือจึงหลอกกูได้ กูจะช่วยตัดหัวมึงเสียให้พ้นทุกข์ สมิงพระรามก็ชักดาบออกตัดศีรษะศพโจรได้แล้วก็ผูกข้างม้าควบไป ศีรษะผีก็แกว่งไปแกว่งมากระทบน่องเข้าก็กัดเอาสมิงพระราม ๆ จะทำประการใด ๆ ผีนั้นก็มิวาง สมิงพระรามโกรธนัก จึงเอาสันดาบต่อยศีรษะผีแตกตกลง แต่ฟันผีสองซี่สามซี่หลุดติดน่องอยู่ จะดึงถอนเท่าใดก็มิออก สมิงพระรามไปถึงเมืองวานแล้ว ก็ให้หมอปีศาจหมอโอสถมาแก้ไขรักษาก็มิหาย อยู่ได้สามวันก็ถึงอนิจกรรม พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชได้ทราบว่า สมิงพระรามถึงแก่กรรมแล้ว ก็ทรงพระโทมนัสยิ่งนัก จึงตรัสว่าเราได้พระเนตรพระพาหาเป็นทรัพย์มรดกของสมเด็จพระราชบิดาไว้ ก็พากันหนีเราล่วง ๆ ไปเกือบสิ้นแล้ว ครั้นคลายพระทุกข์ลง จึงตรัสสั่งให้จัดของไทยทานและเครื่องประดับศพอย่างดีต่าง ๆ ให้ขุนนางคุมไป ณ เมืองวาน

ขณะนั้นพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช ทรงประชวรพระโรคสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่เสด็จไปมิได้ โปรดพระราชทานพระเพลิงไป ให้ปลงศพสมิงพระรามตามฐานานุศักดิ์ แล้วให้เก็บเอาอัฐิใส่ในผะอบทองประดับพลอยก่อพระเจดีย์บรรจุไว้ ณ เมืองวาน

TUDC 26/05/2563

ครั้นอยู่มาพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช เสวยราชสมบัติได้ห้าปี พระอนุชาธิราชซึ่งเสด็จไปอยู่ ณ เมืองเมาะตะมะนั้น ทรงประชวรได้ยี่สิบวันก็สิ้นพระชนม์ พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชได้แจ้งแล้วก็ทรงพระกรรแสงร่ำรักต่าง ๆ แล้วพระองค์ก็เสด็จไป ณ เมืองเมาะตะมะ ตรัสสั่งให้ทำพระเมรุและแต่งการประดับทั้งปวงให้วิจิตรมโหฬาร สมอพระบรมศพสมเด็จพระราชบิดา เสร็จแล้วก็ให้มีการมหรสพสมโภชเจ็ดวันเจ็ดคืน ถวายไทยทานแก่สงฆ์ราชาคณะเป็นอันมาก ครั้นถวายพระเพลิงเสร็จแล้ว ก็ให้เก็บพระอัฐิใส่ในพระโกศทองประดับด้วยมหาเนาวรัตน์ก่อพระเจดีย์สูงสิบวา บรรจุไว้ ณ เมืองเมาะตะมะ แล้วให้มีงานมหรสพสมโภชพระอัฐิธาตุอีกเจ็ดวันเจ็ดคืน ถวายไทยทานแก่พระสงฆ์ราชาคณะ และทิ้งต้นกัลปพฤกษ์ให้ทานแก่ยาจกวณิพกทั้งปวงเป็นอันมาก แล้วพระองค์ก็เสด็จกลับมายังกรุงหงสาวดี พระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราชเสวยราชสมบัติได้สิบสามปีก็สวรรคต จุลศักราช ๘๐๓ ปี พระราชบุตรพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช ได้ครองราชสมบัติทรงพระนามว่าพระเจ้าพะโร เสวยราชสมบัติได้ยี่สิบห้าปีก็สวรรคต

ลุศักราช ๘๒๘ ปี ลำดับนั้นพระราชบุตรพระเจ้าพะโรได้ดำรงราชสมบัติทรงพระนามว่าพระเจ้าการัตตะฎี ลางทีรามัญทั้งปวงเรียกพระนามพระเจ้าสการัฐ ๆ เสวยราชสมบัติได้สิบห้าปีก็สวรรคต ศักราช ๘๔๓ ปี พระราชบุตรพระเจ้าสการัฐได้ครองราชสมบัติ ทรงพระนามว่าพระเจ้าเกียรติ์ พระนามต้องกันกับพระนามเดิมของพระเจ้าสุโทธรรมราชาธิราช อันเป็นพระบรมมหาอัยกาธิบดินทร์ พระเจ้าเกียรติ์เสวยราชสมบัติได้สิบปีก็สวรรคต

ศักราช ๘๕๓ ปี ลำดับนั้นพระราชบุตรพระเจ้าเกียรติ์ ทรงพระนาม

ว่าพระเจ้าล้าว ดำรงราชสมบัติได้สิบห้าสวรรคต ศักราช ๘๗๓ ปี ลำดับนั้นพระราชบุตรพระเจ้าล้าว ทรงพระนามว่าพระเจ้ามังจิโล ดำรงราชสมบัติได้สิบเก้าสวรรคต ศักราช ๘๙๒ ปี พระเจ้ามังจิโลไม่มีพระราชบุตรมีแต่พระราชธิดา ทรงพระนามว่าตะละเจ้าท้าว ครั้นพระราชบิดาสวรรคตแล้ว เสนาบดีจึงอัญเชิญตะละเจ้าท้าวขึ้นครองราชสมบัติในกรุงหงสาวดี ถวายพระนามว่าตะละเจ้าท้าวชัยราชัน ลางทีรามัญทั้งปวงก็เรียกพระนามว่าตะละนางพระยาท้าว ลำดับกษัตริย์ซึ่งได้เสวยราชสมบัติสืบมา ตั้งแต่สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชจนถึงตะละเจ้าท้าวนี้แปดพระองค์

ฝ่ายพระเจ้าฝรั่งมังศรี เสวยราชสมบัติในกรุงอังวะได้สิบห้าปีก็สวรรคต ศักราช ๘๑๗ ปี ลำดับนั้นเสนาบดีทั้งปวง จึงอัญเชิญพระราชนัดดาพระเจ้าฝรั่งมังศรีซึ่งเป็นบุตรสมิงพระรามนั้น ขึ้นครองราชสมบัติถวายพระนามว่าพระเจ้ารามราชวงศ์ พระเจ้าแผ่นดินพม่าองค์นี้มีพระกฤษฎาภินิหารบุญญาภิสมภารเป็นอันมาก ขณะเมื่อได้ราชสมบัตินั้นพระชนมายุได้สามสิบพรรษา ดำรงราชสมบัติได้สิบหกปี พระชนมายุเจ็ดสิบหกปีก็สวรรคต ศักราช ๘๖๓ ปี พระราชบุตรพระเจ้ารามราชวงศ์ทรงพระนามว่าแมงศรีรุเรได้เสวยราชสมบัติยี่สิบสามปีก็สวรรคต ศักราช ๘๘๖ ปี ลำดับนั้นเสนาบดีจึงอัญเชิญพระราชบุตรพระเจ้าแมงศรีรุเรขึ้นเสวยราชสมบัติถวายพระนามว่าพระเจ้าแมงเรณะวากี ลำดับกษัตริย์ซึ่งได้เสวยราชสมบัติในกรุงอังวะ แต่พระเจ้าฝรั่งมังศรีต่อมา จนถึงพระเจ้ามังเรณะวากีเป็นสิบพระองค์ จึงพร้อมกันกับตะละเจ้าท้าวนางกษัตริย์

TUDC 26/05/2563

ฝ่ายตะละเจ้าท้าวนางกษัตริย์ ซึ่งครองราชสมบัติอยู่ณกรุงหงสาวดีนั้น เคยเสด็จไปนมัสการพระเกศธาตุ ณ เมืองตะเกิงทุกปีมิได้ขาด เมื่อแรกได้ราชสมบัติภายในห้าขวบนั้น เสด็จเป็นพยุหยาตราใหญ่พร้อมไปด้วยพลพยุหเสนา ทัพหัวเมืองทั้งปวงเป็นอันมาก นอกกว่านั้นเสด็จเป็นปกติหาได้ตั้งขบวนพยุหไม่

ขณะนั้นมีสามเณรองค์หนึ่งบวชอยู่วัดศรีปรางค์ อายุได้สิบสี่มีสติปัญญาสามารถขึ้นไปเรียนหนังสือ ณ เมืองภุกาม ห้าขวบก็ได้จบพระไตรปิฎกขึ้นใจ แล้วกลับลงมาอยู่ที่วัดศรีปรางค์ ณ กรุงหงสาวดี เทียวเทศนาให้คนทั้งปวงฟังไพเราะยิ่งนัก ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงก็ชวนกันสรรเสริญชมสติปัญญาสามเณรว่า รู้พระไตรปิฎกลึกซึ้งและเสียงเพราะ สำแดงธรรมน่าฟังด้วย กิตติศัพท์ลือเข้าไปในพระราชวัง พระนางเจ้าแผ่นดินได้ทรายดังนั้น ก็ทรงพระปรีดาโสมนัส จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสสั่งให้นิมนต์สามเณรนั้น เข้ามาถวายพระธรรมเทศนาเนือง ๆ มิได้ขาด พระนางเจ้าแผ่นดินก็ทรงพระราชศรัทธามีพระทัยเสน่หาในสามเณรนั้น เปรียบประดุจพระราชบุตรเกิดแต่พระอุทร แล้วปวารณาพระองค์เป็นราชมาตุปัฏฐายิกา ครั้นสามเณรมีพระชนม์มายุได้สิบขวบบริบูรณ์แล้ว พระนางเจ้าแผ่นดินก็ถวายเครื่องสมณบริขาร ให้จัดการอุปสมบทสามเณรนั้นเป็นพระภิกษุ พระอุปัชฌาย์ให้ฉายาชื่อว่าพระมหาปิฎกธร ปรากฏในพระพุทธศาสนา

อยู่มาวันหนึ่งพระมหาปิฎกธร ลงไปสรงน้ำผลัดผ้าอันตรวาสกกองไว้ ขณะนั้นบังเกิดนิมิตเป็นลมพายุใหญ่พัดหอบเอาผ้าอันตรวาสกซึ่งกองไว้ ปลิวไปในอากาศตกลงคลุมยอดปรางค์ปราสาท ซึ่งพระนางเจ้า

แผ่นดินเสด็จอยู่ ผ้านุ่งห่มของภิกษุสามเณรนั้น เรียกโดยมคธภาษาว่า ผัจ
อันตรวาสก คำไทยว่า ผ้าสบง พระมหาปฏกธรเห็นดังนั้นแล้วก็รำพึงว่า
เหตุนี้เป็นศุภนิมิตอัศจรรย์ นานไปภายหน้าเห็นเราจะมีวาสนาคิดแล้วก็นิ่งไว้

อยู่มาพระเจ้าแมงเรณะวากี ผู้ครองนครรัตนบุระอังวะได้ทราบว่าตะละ
เจ้าท้าวพระนางเจ้าแผ่นดินหงสาวดีนั้น เสด็จมานมัสการพระเกศธาตุณเมือง
ตะเกิงเป็นปกติ หาเป็นพยุหยาตราใหญ่มาไม่ จึงตรัสปรึกษาเสนาบดี
ทั้งปวงว่า ขัตติยเมืองหงสาวดีออกำลังแล้วพระเจ้าแผ่นดินเป็นสตรี ชุนนาง
ผู้ใหญ่ผู้น้อยซึ่งจะมีขัญญาและทแกล้วทหารมผมอันนั้นหามิได้ พระนางเจ้า
แผ่นดินเล่า จะเสด็จไป ณ ที่ใกลพระนคร ก็มิได้เสด็จโดยขบวนพยุห
ยาตราประมาทพระองค์อยู่ เราคิดจะแต่งกองทัพลงไปซุ่มคอยจับนาง
กษัตริย์มาเป็นพระมเหสีเสียให้ได้ ก็เห็นเราจะได้เมืองหงสาวดีโดยง่าย
มิต้องรบพุ่งให้ลำยากเลย ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาบดีทั้งปวง
ก็เห็นด้วย พระเจ้าแมงเรณะวากจึงให้จัดทัพม้าสองพัน เลือกล้วน
ทแกล้วทหารมผมอเข้มแข็ง ให้มังนันทะสูเป็นแม่ทัพยกลงมา ตรัสสั่งให้ซุ่ม
ทัพคอยอยู่จับนางกษัตริย์ให้ได้ ครั้นได้ศุภฤกษ์มังนันทะสูกับนายทัพนายกอง
ทั้งปวงก็ถวายบังคมลา ยกทัพม้าลงมา ครั้นใกล้เมืองตะเกิงก็แยก
ย้ายกันออกซุ่มทัพอยู่ชายป่านอกเมือง แล้วแต่งทหารกองคอยเหตุไว้

ฝ่ายตะละแม่นางพระยาท้าวมิทันรู้พระองค์ ก็เสด็จมาหวังจะนมัสการ
พระเกศธาตุ ตามเคยทุกปีนั้น ครั้นเสด็จมาใกล้เมืองตะเกิงตรงกองทัพพม่า
ซุ่มอยู่นั้น ทหารกองคอยเหตุเห็นแล้วก็รีบไปแจ้งแก่มังนันทะสูๆ แจ้งก็เร่งยก
ทัพม้าออกมา สกัดตีขบวนแห่ตะละนางพระยาท้าวยกมานั้น ก็ได้

ต้านทานสู้รบกันเป็นสามารถ พม่าฆ่ามอญล้มตายลงเป็นอันมาก เพราะเหตุหานายทัพนายกองผู้ใหญ่ที่เคยชำนาญการสงครามมิได้จึงแตกแก่พม่า มังนันทะสูก็จับได้ช้างพระที่นั่ง กับพระองค์นางกษัตริย์ พาไปถวายเจ้าอังวะ ๆ ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงพระราชทานรางวัลแก่มังนันทะสูและนายทัพนายกองทั้งปวงเป็นอันมาก แล้วก็ตั้งตะละเจ้าท้าวไว้เป็นพระอัครมเหสีเอกโปรดขนานพระนามว่าแสจาโป พระเจ้าอังวะมีพระทัยเสน่หายิ่งนัก

ฝ่ายเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยในกรุงหงสาวดี รู้ว่าพระเจ้าอังวะแต่งกองทัพให้ลอบลงมาตี ได้พระนางเจ้าแผ่นดินไปแล้วดังนั้น ครั้นจะแต่งกองทัพไปติดตามเล่าก็ไม่ทันท่วงที จึงปรึกษากันโดยราชการแผ่นดิน พนักงานผู้ใดก็ให้บัญชาว่ากล่าวกันตามพนักงานปกครองแผ่นดินไว้ ราษฎรทั้งปวงก็อยู่เย็นเป็นสุขหาอันตรายมิได้

เมื่อตะละแม่ท้าวได้ครองราชสมบัตินั้น มีพระชนมายุได้ยี่สิบปี เสวยราชสมบัติอยู่ในกรุงหงสาวดีได้แปดปีจึงได้ตกไปเป็นพระอัครมเหสีพระเจ้าแมงเรฉะวากี อยู่ณ กรุงอังวะนั้นยี่สิบสองปีเป็นพระชนมายุ ๕๐ ปี ครั้นอยู่มาพระเจ้าอังวะคลายความเสน่หาลง แสจาโปพระอัครมเหสีก็มีพระทัยขัดเคืองนัก ทรงพระดำริการซึ่งจะหนีกลับมายังกรุงหงสาวดีเนือง ๆ มิได้ขาด แต่ยังหาผู้จะช่วยชักนำมิได้

ฝ่ายพระมหาปิฎกธรภิกษุ ตั้งแต่ได้รู้ว่าพระเจ้าอังวะแต่งกองทัพให้มาจับพระนางเจ้าแผ่นดินผู้มีพระคุณแก่ตัวไปแล้ว ก็ไม่สบายใจเลย มีความวิตกอยู่ทุกวันทุกเวลา คิดจะติดตามไปให้พบพระนางเจ้าแผ่นดินจงได้ จึงตามขึ้นไปด้วยกับนิสิตคฤหัสสี่คนอันเป็นที่ร่วมคิดไว้ใจ ครั้นถึงกรุงอังวะ

ก็พากันเข้าไปอาศัยอยู่ ณ อาวาสแห่งหนึ่งเป็นพระอารามหลวง เที่ยวเทศนาโปรดคนทั้งปวงไพเราะยิ่งนัก ชาวบ้านชาวเมืองทั้งปวงก็มีความเลื่อมใสศรัทธาช่วนกันนำลาภสักการมาถวายเป็นอันมาก กิตติศัพท์แห่งเข้าไปถึงพระเจ้าอังวะ ๆ ก็มีพระทัยยินดี จึงมีรับสั่งให้ขุนนางสั่งมาให้นิมนต์เข้าไปแสดงธรรมเทศนาในพระราชวัง พระมหาปิฎกธรก็เข้าไปถวายพระธรรมเทศนา พระเจ้าอังวะได้ทรงสดับพระสัทธรรมอันไพเราะ ก็มีพระประสาทโสมนัสยิ่งนัก มีพระประสงค์จะทรงฟังพระสัทธรรมในคัมภีร์ใดผูกใด นิทานใดยกใดนั้น พระมหาปิฎกธรก็สำแดงถวายได้สิ้นมิได้ขัดข้องเลย ด้วยมีปัญญาหลักแหลมลึกซึ้งชำนาญในพระไตรปิฎก พระเจ้าอังวะก็ทรงโปรดชอบพระทัย จึงให้อาราธนาพระมหาปิฎกธร มาถวายพระธรรมเทศนาในพระราชวังเป็นนิจมิได้ขาด แสนาโปพระอัครมเหสีได้แจ้งแล้วก็มีพระทัยทรงพระดำริว่า พระมหาปิฎกธรบุตรเราเห็นจะขึ้นมาถึงตามก็พอสมคะเนที่เราคิดไว้ ว่าจะหนีกลับไปเมืองหงสาวดี พระนางจึงแสร้งทำกลอุบายประชวรพระโรค เสด็จอยู่ในห้องพระตำหนักมิให้ผู้อื่นเห็น มีแต่หญิงสาวใช้ที่สนิทร่วมพระทัย จึงสั่งให้คนกราบทูลพระเจ้าอังวะ ๆ ได้ทรงทราบแล้ว ก็โปรดให้แพทย์โอสถทั้งปวงมารักษา พระโรคนั้นก็มิคลาย พระนางแสนาโปจึงให้คนกราบทูลอีกว่า โรคหนักเสวยอาหารมิได้ จะขอให้นิมนต์พระมหาปิฎกธรเข้ามาแสดงธรรมเทศนาให้ฟังในตำหนัก แต่พอจะได้หน่วงจิตลงสู่กระแสพระสัทธรรม

พระเจ้าอังวะได้แจ้งดังนั้น ก็มิได้มีพระทัยสงสัย หมายว่าพระอัครมเหสีทรงพระประชวรหนักจริง จึงตรัสว่าโรคนางป่วยหนักอยู่ ความตายจะมาถึงเมื่อใดก็มิได้รู้ ซึ่งนางจะใคร่ฟังพระธรรมเทศนา อาศัยคุณพระรัตน

TUDC 26/05/2563

ทั้งสามเป็นทัพงนั้นก็ชอบแล้ว เพราะจะได้กันภัยอันตรายและเจริญอายุด้วย จึงตรัสสั่งให้นิมนต์พระมหาปิฎกธรภิกษุเข้ามาแสดงธรรมให้พระอัครมเหสีฟัง

พระมหาปิฎกธรก็เข้ามาถวายพระธรรมเทศนา ณ ตำหนักพระนางแสจาโปๆ ได้ทรงฟังแล้วก็มีพระทัยยินดี ครั้นจบพระธรรมเทศนาแล้วพระนางแสจาโปจึงขับหญิงทั้งปวงให้ออกไปห่างแล้ว ก็ตรัสสนทนาความด้วยพระมหาปิฎกธรเป็นภาษารามัญหวังมิให้คนทั้งปวงสงสัย ว่าโยมคิดจะใคร่หนีไปเมืองหงสาวดี พระคุณเจ้ายังจะช่วยคิดอ่านพาโยมกลับไปให้ถึงเมืองหงสาวดี จะได้หรือประการใด พระมหาปิฎกธรก็รับว่าอาตมาภาพจะออาสาพาไปให้ถึงจงได้ ตะละนางพระยาท้าวได้ทรงฟังก็มีพระทัยยินดีนัก จึงให้สัตย์ปฏิญาณแก่กันทั้งสองฝ่าย ว่าตั้งแต่วันนี้ไปจะเป็นมารดาและบุตรต่อกันจนสิ้นชีวิต ครั้นให้ปฏิญาณต่อกันแล้ว พระมหาปิฎกธรภิกษุก็ถวายพระพรลากลับออกมาที่อยู่จึงคำรึว่านางกษัตริย์นี้ พระเจ้าอังวะตีทัพได้มาแล้ว และตั้งให้เป็นพระอัครมเหสีก็เรียกว่าธชาหตา ต้องในสิกขาบทว่าเป็นทายรบศึกได้ ครั้นจะลักพาไปขัดนี้ ก็จะเป็นครุกรรมใหญ่หลวงขาดจากสิกขาบทหาควรไม่ ครั้นจะสึกออกเป็นคฤหัสถ์เล่า จะเข้าไปในพระราชวังนั้นก็ยากเห็นจะคิดการมิตลอด จำจะลาเพศสึกเป็นคฤหัสถ์เสียก่อน แล้วจึงจะบวชเป็นสามเณร ถึงจะนุ่งสบงจีวรถือเพศอย่างภิกษุก็หาเป็นลักเพศสงฆ์ไม่ เพราะเรามิได้ปฏิญาณตนเป็นภิกษุ ตั้งจิตแต่งเพียงจะให้คุ้มภัยอันตรายครั้งหนึ่ง อันลักษณะคนลักเพศสงฆ์นั้น ต่อทำเพศว่าตัวเป็นภิกษุ แล้วเข้าอยู่ร่วมสังวาสด้วยพระสงฆ์หวังจะให้คนทั้งปวงนับถือและได้ลาภสักการของทายก จึงจะเป็นโทษลักเพศสงฆ์

พระมหาปิฎกธรดำริแล้ว จึงประจุจากภิกษุ แล้วก็บวชเป็นสามเณร จึงตรึกตรองตอไปว่า ซึ่งเราจะพานางกษัตริย์หนีไปนั้นจะไปทางบกเห็นจะมิสะดวก จำจะต้องไปทางน้ำจึงจะดี จะได้ป้องกันหลบหลีกข้าศึกและถึงโดยเร็วด้วย ตรึกตรองแล้วจึงสั่งให้นิสิตคฤหัสถ์สี่คน ให้เอาไม้ไผ่มาสานเข้าเป็นเรือลำหนึ่ง แต่พอจุคนได้หกคน ให้ตอกหมันชันยาแน่นหนาดีแล้ว ก็บรรทุกเสบียงอาหารไว้พร้อม เรือนั้นมีประทุนยกขึ้นได้พับลงได้ แล้วสั่งให้เอาเรือนั้นเก็บซ่อนไว้ในที่สมควร

สามเณรมหาปิฎกธร จึงคิดประกอบโอสถขนานหนึ่ง เอาผลสลอดมาบดปนด้วยน้ำครั่ง และแทรกสิ่งของอื่นบ้างเล็กน้อย ครั้นกระทำโอสถห่อผนึกดีแล้ว ก็เข้าไปในพระราชวัง จึงถวายพระพรแจ้งความลับแก่นางกษัตริย์ว่า การซึ่งคิดไว้นั้นสำเร็จทุกประการแล้ว ยังคอยอยู่ให้ได้ช่องซึ่งจะหนีไปเท่านั้น แต่จะไปโดยปกตินั้นมิได้ อาตมาภาพคิดอุบายจะขอให้เสวยโอสถเสียสักหนก่อน ให้อาการปรากฏแก่แพทย์ทั้งปวงว่า พระโรคเพียบหนัก แล้วอาตมาภาพจึงจะเข้ามาอยู่ช่วยคิดการ

พระนางแสจาโปได้ทรงฟังก็มีพระทัยยินดี จึงรับเอาโอสถนั้นไว้เสวย ครั้นเสวยแล้วก็ลงพระบังคน พระอุจจาระเป็นสีดังโลหิตให้ปรากฏแก่แพทย์ทั้งปวง ๆ เห็นดังนั้นก็ตกใจ จึงนำอาการขึ้นกราบทูลพระเจ้าอังวะว่า บัดนี้พระอัครมเหสีทรงพระประชวรหนักลง แล้วเห็นพระอาการจะมิฟื้น จะขอพระราชทานให้พระมหาปิฎกธรเข้ามาอยู่ในพระราชวัง จะได้ถวายพระธรรมเทศนาบำรุงพระสติให้ปลงลงอยู่กระแสพระไตรลักษณ์ ประการหนึ่งถ้าจะสิ้น.

TUDC 26/05/2563

พระชนมายุโดยกำหนดแล้ว จะได้สำแดงพระพุทธคุณ นำจิตวิญญาณให้ดำเนินไปสู่สุคติภูมิ์ พระเจ้าอังวะได้ทรงฟังดังนั้น ก็มิได้ทรงพระสงสัย จึงตรัสสั่งให้นิมนต์พระมหาชีฎกธร เข้ามาไว้ตามนางปรารถนาเถิด

มหาชีฎกธรสามเณรก็เข้ามาอยู่ในพระราชวังกับนางกษัตริย์ จึงคิดการที่จะหนีไปนั้น มหาชีฎกธรสามเณร จึงขวนขวายสึกสึกคนให้เป็นสามเณรแล้ว ก็พาเข้าออกในพระราชวังได้ เวลาค่ำวันหนึ่งจึงให้ยกหีบใหญ่ใบหนึ่งเข้าไปในตำหนัก ให้แต่งบรรจถรณ์เครื่องลาดแล้ว ก็เชิญนางกษัตริย์เสด็จลงบรรทมอยู่ในหีบ แล้วให้เอาผ้ากาสาวพัสตร์ปิดทับพระองค์ลงเป็นหลายชั้น ให้สามเณรสองคนหามตามพระมหาชีฎกธรออกมา ครั้นถึงทวารพระราชวังประตูจึงถามสามเณรว่าหามหีบสิ่งใดมา สามเณรทั้งสองกว่าหีบใส่ผ้ากาสาวพัสตร์ พระนางแสร้งโปดถวายพระมหาชีฎกธร นายประตูเปิดฝาหีบขึ้นดูก็เห็นผ้ากาสาวพัสตร์ปกอยู่ข้างบน หาสังเกตไม่ก็เปิดประตูให้ไป

ครั้นพระมหาชีฎกธรพานางกษัตริย์ออกมา พ้นประตูเมืองมาถึงที่ซ่อนเรือไว้นั้น ก็ชวนกันยกเรือลงน้ำหนีล่องมา ครั้นรุ่งขึ้นชาวที่และนางนักสนมกรมวังทั้งปวง ไม่เห็นพระนางอัครมเหสีก็ตกใจ ถามใครก็มิได้แจ้ง พากันเที่ยวสืบได้ข่าวแล้วจึงนำเนื้อความขึ้นกราบทูลพระเจ้าอังวะว่าบัดนี้พระมเหสีและพระมหาชีฎกธรหายไป

พระเจ้าอังวะได้ทรงฟังก็ตกพระทัย แจ้งว่าพระอัครมเหสีกับมหาชีฎกธรพากันหนีไปแล้ว จึงสั่งให้จัดทัพยกทัพเรือ ยกไปติดตาม เมื่อมหาชีฎกธรสามเณร พานางกษัตริย์หนีมานั้น ครั้นใกล้ด่านขนอนเข้าแล้ว ก็ยก

เรือชันหามไปทางยก ครั้นพ้นด่านชนอนแล้วก็เร่งรีบมา รุ่งขึ้นเวลาเช้า ยกเรือชันชุ่มนอนเสีย เวลาค่ำยกเรือลงเร่งรีบมา จนล่วงเข้าแดนกรุงหงสาวดีได้

ฝ่ายกองทัพเรือทัพยก ยกติดตามมามิได้รู้ร่องรอย ตามมาจนสุดแดนก็ไม่พบ พากันกลับไปกราบทูลพระเจ้าอังวะ ๆ จึงตรัสว่านางมีเต็มใจอยู่ด้วยเราแล้ว จึงหนีกลับไปเมืองเขาก็ตามใจนางเถิด ฝ่ายมหาบัฏกธรพานางกษัตรีย์มาถึงกรุงหงสาวดี จึงบอกข่าวส่งเข้าไป เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยได้แจ้งว่า พระนางเจ้าแผ่นดินหนีกลับมาได้แล้วก็ดีใจยิ่งนัก จึงชวนกันออกไปรับเสด็จ แต่งเป็นพยุหยาตราขบวนแห่อย่างใหญ่โดยขนาดอันเชิญเสด็จเข้าสู่กรุงหงสาวดี

เสนาข้าราชการใหญ่น้อยทั้งปวง ก็มาเฝ้ากราบถวายบังคมกราบทูลถามถึงพระทุกข์และความสำราญ แล้วขอพระราชทานโทษซึ่งละให้พระนางเจ้าแผ่นดิน ตกไปแก่ข้าศึกมิได้ติดตามรบพุ่ง และทูลราชกิจความเมืองทุกประการ ตะละนางพระยาท้าวก็มีพระเสาวนีย์ตรัสแถลงทุกข์สุข แล้วก็พระราชทานอภัย มิให้มีโทษแก่ขุนนางทั้งปวง

เมื่อตะละนางพระยาท้าวเสด็จกลับมาได้นั้น จุลศักราช ๙๔๘ ปี จึงตรัสสั่งให้มีงานมหรสพ สมโภชพระองค์ถ้วนสิบห้าวัน พระนางเจ้าแผ่นดินก็ทรงพระราชศรัทธา ตั้งแต่ถวายไทยทานแก่พระภิกษุและสามเณร และยาจกวณิพกทุกวันมิได้ขาด มหาบัฏกธรก็เข้าไปอุปสมบทเป็นภิกษุภาพในพระพุทธศาสนา พระนางเจ้าแผ่นดินก็ให้ปลูกกุฏิหลังถวาย ณวัดมุเตา ฝากุฏินั้นให้ปิดทอง เขียนรูปภาพต่าง ๆ อันวิจิตร แล้วนิมนต์พระมหาบัฏกธรอยู่

กุฎี ซึ่งแต่งไว้นั้นเป็นสุขภาพยิ่งนัก พระมหาปิฎกธรตั้งแต่บอกพระไตรปิฎกแก่พระภิกษุวันละร้อยรูปมิได้ขาด

อยู่มาวันหนึ่งบังเกิดนิมิตมีแร้งสองตัว บินมาแต่ทิศอีสานทำประทักษิณสามรอบแล้ว บินเข้ามาตรงหน้าต่างหมอบอยู่ใต้กุฎีตรงหน้าพระมหาปิฎกธรข้างทิศอีสาน พระมหาปิฎกธรเห็นดังนั้น จึงให้นิสิตไปซื้อเนื้อมาให้แร้งกิน ครั้นแร้งกินแล้วจึงร้องเป็นภาษาบาลีว่า ติปิฎะกะธะระสวาธัมหักเคมุหุเตวะ พระมหาปิฎกธรได้ยินแร้งร้องดังนั้นก็รู้ว่าตัวจะได้เป็นกษัตริย์มั่นคง

อยู่มาวันหนึ่งพระนางเจ้าแผ่นดินทรงระลึกขึ้นว่า พระมหาปิฎกธรบุตรเรานี้ เมื่อเราตกยากไปอยู่ ณ เมืองอังวะ ไร้ญาติวงศาอนาถาหาผู้จะได้ช่วยทุกข์ร้อนมิได้ มีแต่พระมหาปิฎกธรพาเรามา จึงได้กลับมาถึงเมืองหงสาวดี บุตรเรามิได้กลัวตายเสียดายชีวิต มีพระคุณแก่เราเป็นอันมาก เรายังหาได้สนองคุณไม่ ตัวเราเล่าก็เป็นสตรีจะครองราชสมบัติไปก็หาเกียรติยศไม่ ท้าวพระยาสามนตราชหมู่ปัจจามิตรก็จะดูหมิ่นหามีใครยำเกรงไม่ จนเราตกไปเมืองอังวะครั้งหนึ่งแล้ว จะมาต้องการอะไรด้วยราชสมบัติ จะยกให้แก่พระมหาปิฎกธรลูกเราเสียเถิด พระมหาปิฎกธรลูกเรานี้มีปัญญาญาลึกซึ้งหลักแหลมนัก ควรจะดำรงราชสมบัติครอบครองไพร่ฟ้าประชาราษฎรแทนตัวเราสืบไปได้

ครั้นพระนางเจ้าแผ่นดินทรงพระดำริดังนั้นแล้ว ก็ให้ชุมนุมเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยพร้อมกัน ณ ท้องพระโรง จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสว่า เราทุกวันนี้ก็มีพระชนมายุชราอยู่แล้ว ๆ ก็เป็นกษัตรีจะหวงราชสมบัติไว้นั้นหาควรไม่

เราคิดจะให้พระมหาปิฎกธรบุตรเราซึ่งมีคุณพาเราหนีมาได้นั้น ครองราชสมบัติแทนตัวเราสืบไป เสนาบดีทั้งปวงเห็นเป็นประการใด เสนาบดีทั้งปวงได้ฟังพระเสาวนีย์ตรัสดังนั้นต่างคนยังมิเห็นด้วยจึงกราบทูลว่า สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชครองราชสมบัติเป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั้งปวงสืบ ๆ กันมาได้ถึงแปดชั่วกษัตริย์ทั้งพระองค์นี้แล้ว ข้าพเจ้าทั้งปวงก็ตั้งใจสุจริตช่วยกันรักษาราชสมบัติไว้ โดยความสัตย์สวามิภักดิ์โดยไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินในราชอาณาจักร์ ก็อยู่เย็นเป็นสุขพร้อมมูลกันสืบมา ซึ่งพระองค์จะละราชสมบัติเสีย ให้พระมหาปิฎกธรหาผู้เชื้อวงศ์มิได้ เป็นแต่พระราชบุตรเลี้ยงครองราชสมบัติแทนพระองค์นั้น เสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยและหัวเมืองทั้งปวงก็จะถือทิฐิมานะกำเริบขึ้นเป็นอันมาก เห็นจะมิพร้อมมูลกัน แผ่นดินก็จะเกิดจลาจลขึ้น ขอได้ทรงพระดำริดูจงควรก่อน

พระนางเจ้าแผ่นดินจึงตรัสว่า ซึ่งท่านบำรุงภักดีต่อเรานั้นเป็นไฉน จึงให้พม่ายกกองทัพมาจับเราไปได้ แล้วชวนกันนิ่งเสียมิได้คิดอ่านแก้ไขช่วยเราเล่า เสนาบดีทั้งปวงจึงทูลว่า ซึ่งข้าพเจ้าทั้งปวงประมาทมิได้ตรวจตราระวังระไวให้พม่ายกกองทัพล่วงแดนเข้ามาพาพระองค์ไปได้นั้น โทษข้าพเจ้าทั้งปวงถึงสิ้นชีวิตแล้ว ซึ่งข้าพเจ้าทั้งปวงมิได้คิดอ่านติดตามรบพุ่งนั้น ด้วยเกรงว่าพระองค์ตกอยู่ในเงื้อมมือข้าศึก เกลือกอันตรายจะถึงพระองค์ จึงมิอาจติดตามไปช่วยกันรักษาแต่แผ่นดินไว้มิให้แปรปรวนไปได้

พระนางเจ้าแผ่นดินได้ทรงฟังเสนาบดีทูลดังนั้นก็มิได้ตรัสประการใด ตรัสสั่งให้หับพระแกลเสียแล้วก็เสด็จขึ้น จึงทรงพระดำริว่า เราจะคิดทรมานเสนาบดีทั้งปวงให้เสียทิฐิมานะจงได้ เวลาวันหนึ่งพระนางเจ้า

แผ่นดิน จึงตรัสสั่งนางข้างในให้ไปบอกแก่ขุนนางว่า ราชการทำแหน่งช่างให้ไปตัดไม้เสาสะพานซึ่งคนทั้งปวงเดินข้ามไปมาทุกวันนั้น มาทำเป็นรูปพระพุทธปฏิมากรพระองค์หนึ่ง ขุนนางผู้แจ้งในรับสั่งแล้ว ก็ให้นายช่างไปตัดเสาสะพาน มาสร้างเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง สลักเป็นลวดลายทรงเครื่องประดับเป็นอันงามแล้วจึงให้นางข้างในกราบทูลว่า พระพุทธปฏิมากรสำเร็จแล้ว

พระนางเจ้าแผ่นดินได้แจ้งกิตติศัพท์ จึงตรัสสั่งให้แต่งเครื่องสักการบูชา และราชวัติฉัตรธงปักสองข้างมรรคา ประดับด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย และต้นไม้มีดอกมีผล แต่งตั้งให้ตระการตาสองแถวสถลมารค ตั้งแต่ย่านขุนนางที่สร้างพระเรียงมาทุกหน้าบ้านจนถึงพระราชวัง แลดูเป็นอันงามครึกครื้นยิ่งนัก ครั้นการทั้งปวงเสร็จแล้ว จึงสั่งให้จัดขบวนแห่ ผู้ชายพวกหนึ่งผู้หญิงพวกหนึ่ง หญิงนั้นให้จัดเป็นสามเหล่า เลือกหาสาวฉกรรจ์มีรูปเป็นอันงามหนึ่ง กับเด็กครุณพึงเจริญแรกรุ่นนั้นหมู่หนึ่ง ป่านกลางเฒ่าแก่นั้นหมู่หนึ่ง ให้แต่งตัวสะอาดโอ่โถงมีเครื่องประดับนุ่งห่มสีต่าง ๆ กัน ให้ถือขันธูปเทียนเข้าตอกดอกไม้ พวงมาลัยและสุคนธ์เครื่องหอม ประกอบด้วยเครื่องประโคมมีองกลองแตรสังข์ดุริยางค์ดนตรีโดยขนาด จึงให้ตั้งขบวนแห่แหนอัญเชิญพระพุทธรูปเข้ามาไว้ณท้องพระโรง ตั้งบนราชบัลลังก์อันงามโดยสมควร แล้วจึงตรัสสั่งให้ประชุมเสนาบดีพฤฒามาตย์ ราชปุโรหิตาจารย์ผู้ใหญ่ผู้น้อยเข้ามาเฝ้าณท้องพระโรงพร้อมกันแล้ว พระนางเจ้าแผ่นดินก็เสด็จออกยังหน้าพระบัญชร จึงตรัสถามเสนาบดีทั้งปวงว่า เราได้กระทำกุศลครั้งนี้ ท่านทั้งปวงมีจิตศรัทธายินดีด้วยเราประการใด เสนาบดี

ทั้งปวงก็ทูลว่า ข้าพเจ้าเหล่านมัสรัทธายินดีด้วยพระองค์นัก พระนางเจ้าแผ่นดินก็ตรัสถามว่า ท่านทั้งปวงมีจิตยินดีนมัสการพระพุทธรูปซึ่งเราสร้างขึ้นไว้นั้นรู้หรือไม่ว่าเราให้ทำด้วยไม้สิ่งใด เสนายกก็ทูลว่าข้าพเจ้าทราบอยู่ว่าพระองค์ให้ทำด้วยไม้เสาสะพาน จึงมีพระเสาวนีย์ตรัสซักถามว่า เมื่อพระพุทธรูปทำด้วยไม้เสาสะพานคนเดินข้ามไปมาทุกวันมิได้ขาด ท่านบูชาอยู่แล้วเป็นไฉนนมัสการเล่า เสนายกทั้งปวงก็ทูลว่า ถึงจะเอาไม้ทำช้าเป็นประการใด ๆ มาทำเป็นรูปพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ควรที่คนทั้งปวงจะนมัสการได้สิ้นด้วย สมเด็จพระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติห้าม เพราะประสงค์แต่ควงจิตให้เลื่อมใสสิ่งเดียว พระนางเจ้าแผ่นดินจึงตรัสว่าพระมหาบิฎกธรบุตรเราเปรียบประดุไม้เสาสะพาน เมื่อเราจะยกให้เป็นพระมหากษัตริย์ประกอบด้วยเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์และเศวตฉัตรเป็นเพศกษัตริย์แล้ว ดังฤาจะให้มิได้เล่า ธรรมดาบุคคลจะเป็นพระมหากษัตริย์นั้น แม้นมิได้มีบุญญาภิสมภารอันแก่กล้าสร้างมาแต่ก่อนแล้ว ก็หาเป็นกษัตริย์ได้ไม่ ย่อมจะมีอันตรายแก่ชีวิตต่าง ๆ เสียแต่ในท่ามกลางยังมิได้ราชสมบัตินั้น ถ้ามีบุญญาภิสมภารได้สร้างมาเป็นอันมาก ควรจะได้ราชสมบัติแล้วถึงใครจะฆ่าเสียก็มิตาย จำจะได้ราชสมบัติเป็นมั่นคง เมื่อเราตกไปอยู่ณกรุงอังวะนั้น รอดกลับมาถึงกรุงหงสาวดีได้ก็เพราะพระมหาบิฎกธรลูกเรา แม้นหาวาสนาไม่ก็จะตายเสียด้วยผีมือทหารพม่า ไหนจะรอดกลับมาได้ ท่านทั้งปวงจงตรึกตรองให้เห็นจริงเถิด เสนายกบรรดาเผ่าอยู่พร้อมกันได้ฟังดังนั้น ก็ชวนกันสรรเสริญพระนางเจ้าแผ่นดินว่าทรง

TUDC 26/05/2563

พระสติปัญญาสามารถยิ่งนัก จึงปรึกษาพร้อมกันกราบทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งปวงเห็นสมควรแล้ว

พระนางเจ้าแผ่นดินได้ทรงฟัง ก็มีพระทัยโสมนัสนัก จึงสั่งให้นิมนต์พระมหาธัมมิกธรฯ ลาออกจากเพศสมณแล้วให้แห่อัญเชิญเข้ามายังพระราชวัง แต่งการราชาภิเษกพระมหาธัมมิกธรขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ดำรงราชสมบัติในกรุงหงสาวดี แต่หาได้ถวายพระนามอันวิเศษไม่ ขุนนางและราษฎรทั้งปวงก็เรียกพระนามว่าพระเจ้าหงสาวดีบ้าง พระเจ้ามหาธัมมิกธรตามพระนามเดิม แต่เป็นพระภิกษุอยู่นั้นบ้าง เมื่อพระมหาธัมมิกธรได้เสวยราชสมบัตินั้นจุลศักราช ๙๔๙ ปี

ฝ่ายตะละนางพระยาท้าวนั้น ครั้นมอบราชสมบัติแก่พระเจ้าหงสาวดีแล้วก็สยายพระทัย ทรงพระเสน่หาในพระเจ้าหงสาวดีนั้น ประกุจดังพระราชโอรสเกิดแต่พระอุทร พระเจ้าหงสาวดีก็กลับเกรงนบนอบกระทำสักการบูชา ทรงปฏิบัติรักษาตะละนางพระยาท้าวนั้นดุจดังพระราชมารดาอันยังพระองค์ให้บังเกิด ตั้งไว้ในที่สมเด็จพระชนนีหลวง แล้วพระองค์ทรงพระราชศรัทธายำเพ็ญการกุศลเป็นอันมาก ตรัสสั่งให้ปลูกพระที่นั่งแห่งหนึ่งในพระราชวัง เรียกว่าพระที่นั่งธรรมสภาคแล้วเสด็จพระราชดำเนินออกมายกพระไตรปิฎกแก่พระสงฆ์วันละร้อยรูปมิได้ขาด แล้วให้สามเณรสององค์ ซึ่งเป็นมิตรร่วมยาก หนีมาแต่กรุงอังวะนั้นสึกออก โปรดตั้งให้เป็นเสนาบดีผู้ใหญ่ ชื่อพระยาอินทหนึ่ง พระยารามหนึ่ง พระยาพรัวหนึ่ง พระยาแก่นท้าวหนึ่ง แล้วโปรดตั้งเสนาบดีเป็นอันดับลงมา ตามผู้ใหญ่ผู้น้อยโดยชนาดตำแหน่งที่

TUDC 26/05/2563

ครั้นอยู่มาพระเจ้าหงสาวดี จึงให้แต่งสำเภาลำหนึ่ง บรรทุกเสบียง อาหารไพร่พลพร้อมแล้ว จึงตรัสนิมนต์พระสงฆ์ราชาคณะผู้ใหญ่องค์หนึ่ง ชื่อพระพุทธโฆษาจารย์ กับด้วยพระภิกษุที่ชำนาญในจิตกรรมรูปภาพเลขา ให้ไปเขียนอย่างปราสาทอย่างพระพุทธยาทและอย่างพระวิหารทั้งสิบหกแห่ง ซึ่งมีอยู่ ณ เมืองลังกาทวีปนั้นมา พระพุทธโฆษาจารย์รับสั่งแล้วก็ถวายพระพรลาลงสู่สำเภากับด้วยภิกษุทั้งปวง ซึ่งให้ใช้ใบแล่นสำเภาไป ครั้นถึงท่าท่าทรอก ณ ลังกาทวีปแล้ว

พระเจ้าลังกาได้แจ้งว่า มีพระสงฆ์ไปแต่ชมพูทวีปก็ดีพระทัย จึงตรัสสั่งให้ขุนนางมารับพระพุทธโฆษาจารย์ เข้าไปยังพระราชวังสถาน ขุนนางก็พาพระพุทธโฆษาจารย์เข้าไปเฝ้า พระเจ้าลังกาเสด็จออกถวายนมัสการแล้วก็ตรัสถามว่า พระผู้เป็นเจ้ามาถึงประเทศข้าพเจ้านี้ด้วยประสงค์สิ่งอันใด พระพุทธโฆษาจารย์จึงถวายพระพรว่า พระเจ้าแผ่นดินกรุงหงสาวดีผู้ทรงทศพิธราชธรรมเป็นอันดีนั้น มีพระราชศรัทธาอาราธนาให้อาตมาภาพพาพระภิกษุผู้ชำนาญในจิตรกรรมมาเขียนอย่างไพชยนต์มหาปราสาท อย่างพระพุทธยาทวลัญชร และอย่างพระวิหารทั้งสิบหกเข้าไปถวาย จะทรงสถาปนาสร้างไว้ในกรุงหงสาวดีเพื่อจะให้เป็นที่ชำรุงพระราชศรัทธา และเป็นเกียรติยศไปตลอดชนกัลปาวสาน

พระเจ้าลังกาได้ทราบว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันมากดังนั้น ก็ทรงพระปรีดาโสมนัสนัก จึงตรัสสั่งให้นิมนต์พระสงฆ์รูปหนึ่งในพระอารามหลวงนำพระพุทธโฆษาจารย์และ

พระภิกษุทั้งนั้น ไปเขียนอย่างทั้งปวงได้เสร็จแล้ว พระพุทธโฆษาจารย์ก็สั่งสนทนาด้วยพระสงฆ์ทั้งปวง เป็นธรรมสากัจฉาต่าง ๆ เสร็จแล้ว ก็ลาพระสงฆ์ทั้งปวงจึงกลับเข้าไปถวายพระพรลาพระเจ้าลังกาแล้ว ก็พาพระภิกษุทั้งปวงลงสู่สำเภาเร่งให้ใช้ใบแล่นมาถึงกรุงหงสาวดี จึงนำอย่างทั้งปวงเข้าถวายพระเจ้ากรุงหงสาวดี ๆ ทอดพระเนตรเห็นอย่างทั้งสามนั้นแล้วก็มีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสสั่งให้สถาปนาพระเจดีย์สถานทั้งสิบหกแห่ง ปีหนึ่งก็สำเร็จ แล้วให้สร้างพระมหาปราสาทองค์หนึ่ง ครั้นเสร็จแล้วจึงให้หล่อรูปพระพุทธเจ้าสี่พระองค์ คือพระกุกกุสุนโธ พระโกนาคมน์ พระพุทธกัสสป พระสมณโคดม โดยกำหนดขนาดพระกายสูงใหญ่พอควรแก่พระราชศรัทธา ครั้นเสร็จแล้วก็ให้อัญเชิญพระพุทธรูปทั้งสี่พระองค์ ขึ้นไว้บนปรางค์ปราสาททั้งสี่ทิศ แล้วให้สร้างพระมหาวิหารทั้งสิบหกแห่งสำเร็จแล้ว ก็ทรงพระราชอุทิศส่วยสาอากรไว้สำหรับพระวิหาร ที่พระพุทธไสยาสน์นั้นก็ให้เขียนพระพุทธบทวลัญชร สร้างไว้ในพระอารามแล้ว จึงให้นิมนต์พระสงฆ์อันทรงพระไตรปิฎกครองอยู่ทุกพระอาราม แล้วก็ให้แต่งการฉลองมีงานมหรสพสมโภชเจ็ดวันเจ็ดคืนแล้ว พระองค์ก็ทรงพระเต้าทองหลั่งน้ำทักษิโณทกลงเหนือเมทนีดล แผ่ส่วนพระราชกุศลให้แก่สัตว์โลกทั้งปวง เบื้องต่ำแต่อวิจีมหานรกขึ้นมาเบื้องบนตลอดถึงภวัคพรหมเป็นที่สุด ด้วยพระราชหฤทัยจำนงพระโพธิญาณ ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งนัก แล้วพระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่งนายช่างทั้งปวง ให้ปุรณะพระมุเตาใหญ่ในเมืองหงสาวดีขึ้นอีกตรัสถามว่า กษัตริย์แต่ก่อนท่านให้ก่อไว้สูงเท่าใด นาย

ช่างจึงกราบทูลว่า เมื่อครั้งพระเจ้าศิคราชได้เสวยราชสมบัตินั้น จะให้ปูรณะสูงขึ้นอีกเท่าใดข้าพเจ้ามิได้ทราย

พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า เป็นธรรมเนียมมาบุคคลผู้ใดจะสร้างพระพุทธรูปยืนแล้วจะนั่งก็มิได้ นั่งแล้วจะนอนก็มิได้ นอนแล้วจะนั่งก็มิได้ นั่งแล้วจะยืนก็มิได้ เป็นอย่างธรรมเนียมฉะนี้ จะสร้างพระมหาเจดีย์เล่า จะให้ย่อนลงก็มิได้ พระธาตุพระพุทธเจ้าก็มิได้เป็นรูปสมเด็จพระพุทธเจ้า เหมือนเมื่อพระองค์ยังมีพระชนม์อยู่ นายช่างจึงก่อเสริมตามชอบใจเถิด นายช่างจึงทูลว่าจะขอปูรณะพระมหาเจดีย์ให้สูงขึ้นร้อยศอกเป็นอัศจรรย์ห้าว่า มีพระราชโองการตรัสว่าชอบแล้ว จึงตรัสสั่งนายช่างว่า พระธาตุสมเด็จพระพุทธเจ้าและพระธาตุพระอรหันต์ ซึ่งพระเจ้าลังกาเชิญเสด็จส่งเข้ามานั้น เราจะให้บรรจุไว้ในพระมหาธาตุเจดีย์นั้นด้วย เมื่อบรรจุพระธาตุนั้นให้บรรจุไว้ ณ ทิศทักษิณ ครั้นบรรจุเสร็จแล้วพระพุทธไสยาสน์ซึ่งอยู่ทิศทักษิณนั้น ก็ให้ปูรณะขึ้นอีกด้วย นายช่างรับสั่งแล้วก็ปูรณะพระเจดีย์นั้นสูงขึ้นร้อยศอก พระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จออกไปทอดพระเนตร เห็นพระเจดีย์เอียงอยู่ข้างทิศอาคเนย์ดังนั้นก็ทรงพระโกรธนัก จึงตรัสว่าพระมหาเจดีย์เอียงอยู่ฉะนี้ ท่านจะคิดประการใด นายช่างไม่รู้ที่จะกราบทูลถวายบังคมแล้วก็ก้มหน้านิ่งอยู่ พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า เราจะคิดทำให้พระมหาเจดีย์ตรงขึ้นมาได้ จึงสั่งให้ขุดสระลงในทิศพายัพ ไกลพระเจดีย์ออกไปสามวา สำเร็จแล้วได้ห้าวัน พระมหาเจดีย์ก็ตรงขึ้น นายช่างทั้งปวงก็สรรเสริญชมพระปัญญา แล้วพระเจ้าหงสาวดีก็ให้ถมสระนั้นเสียดังเก่า ด้วยมูลดินที่ขุดไว้นั้น อันพระเจดีย์ซึ่งบรรจุพระสารีริกธาตุแต่ก่อน และสถานอาวาส ณ แห่งใด ๆ ซึ่งปรักหักพัง

อยู่แต่ก่อนนั้น ก็ให้ปรุณะขันทุกแห่งสิ้น ครั้นเสร็จแล้วก็ให้มงานมหรสพสมโภชทั้งกลางวันกลางคืนถ้วนไตรมาศสามเดือน ครั้งนั้นกรุงหงสาวดีอุปมาดังเมืองเทพดาก็ว่าได้ รายฎรทั้งปวงอยู่สุขสนุกสบายหาอันตรายมิได้ ครั้นออกพรรษาแล้ว พระเจ้ากรุงหงสาวดีจึงจัดเรือแข่งกัน ครั้นเรือมาพร้อมถึงที่สนามแล้ว ก็ทรงจัดเรือให้เสนาบดีแข่งกันเป็นคู่ๆ ครั้นแข่งแพ้กันไปแล้วกลับมา เรือสมิงเพชกำกองชนเรือสมิงเพชคะราชล่มลง สมิงเพชคะราชหมื่นตาย ณ ตำบลยางนาค ครั้นเสร็จขึ้นถึงที่ประโคนหน้าวัดศรีปราง เรือทองสีบลำก็มาทันเรือพระที่นั่ง เสนาบดีทั้งปวงก็มาถึงพร้อมกันที่ประโคนนั้นแล้ว พระเจ้าหงสาวดีจึงจัดสั่งให้เลี้ยงดูเสนาบดี และไพร่พลทั้งปวงด้วยเครื่องโภชนาหารให้อิ่มสำราญ

ฝ่ายภรรยาสมิงเพชคะราช ครั้นรู้ว่าสามีเรือล่มถึงแก่กรรมตายแล้ว ก็เสียใจร้องไห้เข้ามากราบทูลพระเจ้าหงสาวดีว่าเรือสมิงเพชกำกอง โดนเรือสมิงเพชคะราชสวามีข้าพเจ้าล่มลง จนสวามีข้าพเจ้าถึงแก่อสัญกรรม ขอได้ทรงพระกรุณาตรัสพิพากษาให้ข้าพเจ้าด้วย พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังดังนั้น ก็ตรัสว่าการที่คลื่นหนึ่ง ชกมวยตะลุมบอนหนึ่ง การเล่นสามประการนี้แม้ตายเสียก็หาโทษมิได้ ซึ่งสวามีท่านเรือล่มถึงกาลกิริยานั้นก็เป็นกรรมของสวามีท่านสิ้นอายุ เป็นอาการมรณะแล้ว ท่านอย่าเสียใจเศร้าโศกเลย จงกระทำกุศลแผ่ส่วนบุญไปให้เถิด จึงพระราชทานเงินทองสิ่งของแก่ภรรยาสมิงเพชคะราช ให้เป็นค่าเครื่องแต่งการปลงศพสวามี

ฝ่ายพระยาล้วได้ยินพระเจ้าหงสาวดีตรัสพิพากษาดังนั้น ก็กราบทูลว่าเพราะเหตุแม่น้ำแคบ เรือแข่งกันนั้นต่างคนต่างหมายจะเอาชัยชนะ จึง

เรือสมิงเพิกกำกองโคนเรือสมิงเพิกคะราชล่มลง สมิงเพิกคะราชถึง-
อนิจกรรม พระเจ้าหงสาวดีได้ฟังดังนั้น ก็ตรัสสั่งวิสุกรรมว่า ให้รังวัดแต่
ตำบลยางนาคไป จนถึงเยงอะละภักนั้นจะได้กี่ร้อยเส้น วิสุกรรมรับสั่งแล้ว
ก็คุมคนออกไปรังวัดทั้งสองตำบล แล้วกลับมากราบทูลว่า ข้าพเจ้าออกไป
รังวัดแต่ตำบลยางนาค ไปถึงเยงอะละภักนั้นได้ร้อยห้าสิบเส้น พระเจ้า
หงสาวดีได้ฟังแล้ว จึงตรัสสั่งพระยาอินทหนึ่ง พระยารามหนึ่ง พระยา
ล้าวหนึ่ง สมิงพระรามหนึ่ง เพิกลครศรีหนึ่ง มนูราชสังฆะหนึ่ง มะนูกำ
เพิกหนึ่ง ขุนนางเจ็ดนายนี้ ให้คุมคนไปขุดคลองที่รังวัดไว้แล้วให้กว้างได้
สิบเส้น ขุนนางทั้งเจ็ดก็คุมคนไปขุดคลอง กว้างได้สิบเส้นตามรับสั่ง แล้ว
ก็พากันกลับเข้ามากราบทูลพระเจ้าหงสาวดีๆ ก็มีพระทัยยินดีนัก

ขณะนั้น กรุงหงสาวดีรุ่งเรืองไปด้วยพระพุทธศาสนาเป็นอันงามยิ่ง
เกียรติเกียรติคุณพระเจ้าหงสาวดี ก็เลื่องลือไปในนานาประเทศทั้งปวง
ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้าล้านช้าง พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา และกษัตริย์
พระนครอื่นๆ ก็มีพระทัยชื่นชม ต่างให้แต่งพระราชสาส์นของค์ละฉบับ และ
เครื่องราชบรรณการให้ราชทูตอุปทูตถือใบร่คุมมาถวายทุกประเทศ พระเจ้า
หงสาวดีให้แต่งการรับพระราชสาส์นโดยอย่างธรรมเนียม ราชทูตทั้งปวง
ก็เข้ามากราบถวายบังคม ถวายพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการ

พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นของกษัตริย์ทุกๆ
พระนครนั้น มีเนื้อความต้องกันว่า เราทั้งปวงผู้ครองพระนครในประเทศ
ต่างๆ นี้ได้ทราบว่า พระเจ้าหงสาวดีมีพระเดชานุภาพและพระเกียรติยศ
เป็นอันมาก ก็มีความยินดียิ่งนักปรารถนาจะใคร่กระทำราชไมตรีด้วย ให้

พระนครหงสาวดีกับนครทั้งปวงนี้เป็นสุวรรณภูมิแผ่นดินเดียวกัน ครั้นจะถวายราชธิดามาเป็นสัมพันธมิตร์เล่าก็ยังมิแจ้งว่าเป็นพระองค์ใด จึงแต่งราชทูตให้นำพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการมาถวาย พอเป็นทางพระราชไมตรีครั้งหนึ่งก่อน ถ้าทรายพระองค์เห็นชอบด้วยแล้วจึงจะแต่งพระราชธิดามาถวายต่อภายหลัง ซึ่งพระราชสาส์นของกษัตริย์ต่าง ๆ พระนครนั้น ราชทูตอุปทูตจะได้นำมาถึงพร้อมวันเวลาเดียวกันหามิได้ แต่มีเนื้อความต้องกันทุกพระราชสาส์น จึงกล่าวรวมความเดียว

ครั้นพระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งในพระราชสาส์นของพระเจ้าแผ่นดินต่าง ๆ ประเทศแล้ว ก็ทรงพระดำริว่ากษัตริย์ทั้งปวงนี้ถือชาติถือตระกูลว่า เป็นเชื้อขัตติยวงศ์มหาศูมานะมาก ว่ากล่าวเสียดแทงเรามาทุกพระองค์ จำจะคิดแก้ไขให้กษัตริย์ทั้งปวงคลายมานะอ่อนน้อมนับถือเราจึงได้ แต่จะกล่าวชักนำโดยความคดโลกนั้นเห็นหาสันสำนวนไม่ จำจะแต่งราชสาส์นเทศนาตอบโดยทางคดธรรมให้กษัตริย์ทั้งปวงเลื่อมใสเชื่อฟัง เห็นกษัตริย์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง จะยกราชธิดาทั้งเครื่องกัณฑ์บูชาเราเป็นแน่ อนึ่งวิชาเทศนานี้เราก็ได้เล่าเรียนชำนิชำนาญมาเป็นอาวุธสำหรับตัวมา แต่เป็นสามเณรยังเยาว์อยู่จนอุปสมบทขวชเป็นภิกษุได้ลาภสักการเลื่องกายและมีชอเสียงปรากฏเพราะคุณวิชาเทศนา ตั้งแต่สึกมาครอบครองแผ่นดินแล้ว มิได้เทศนาให้ผู้ใดฟังเลย วิชาเทศนานี้เรือรังไปเสียแล้ว จึงตรัสสั่งเจ้าพนักงาน ให้แต่งพระราชสาส์นตอบลงในแผ่นสุพรรณบัฏหลายฉบับ มีเนื้อความต้องกันทุกฉบับ กับให้จัดเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ โดยสมควร แล้วโปรดพระราชทานเงินทองเสื้อผ้า แก่ราชทูตอุปทูตเป็นอันมาก ครั้นพระราชสาส์นเสร็จแล้วก็มอบให้

TUDC 26/05/2563

ราชทูตอุปทูตทั้งปวงนำไป ราชทูตทั้งหลายก็ถวายบังคมลา ถือพระราชสาส์นตอบ และคุมเครื่องราชบรรณาการกลับไปถวายพระเจ้าอยู่หัวของตนทุก ๆ พระนคร

พระเจ้าแผ่นดินทุก ๆ พระองค์นั้นก็มีรับสั่งให้อ่าน ในพระราชสาส์นตอบนั้นว่า เราผู้ครองนครกรุงหงสาวดี ขอสนองพระราชสาส์นยุคลมาถึงพระเจ้าแผ่นดินทุก ๆ พระองค์ ผู้ดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม เป็นสัมมาทิฐินับถือพระพุทธศาสนาด้วยกัน ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทั้งปวง ปรารถนาจะใคร่เป็นสัมพันธมิตร บำรุงพระราชไมตรีแต่ยังมิได้แจ้งว่าเป็นวงศ์ใดนั้น เราจะขอเทศนาเปรียบเทียบเนื้อความถวายให้ทราบ ด้วยในกัณฑ์นี้เรียกว่าภัทรกัป เพราะเจริญยืดยืนทรงพระพุทธเจ้าได้ถึงห้าพระองค์ คือ พระกุกกุสนธ์ซึ่งได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าโปรดสัตว์แต่ก่อน แล้วเสด็จสู่นฤพานไปนั้นเป็นเชื้อพระองค์ใด พระโกนาคมน์ได้ตรัสแก่พระปรมาภิเษกสมโพธิญาณภายหลังนั้น เป็นเชื้อพระวงศ์พระพุทธเจ้าผู้ทรงพระนามว่า พระกุกกุสนธ์นั้นหรือ พระโกนาคมน์พุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานไปแล้ว พระกัสสปได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า พระพุทธกัสสปนั้น เป็นเชื้อพระวงศ์เนื่องมาแต่พระโกนาคมน์นั้นหรือ พระพุทธกัสสปเสด็จยังพระนฤพานแล้ว พระศรีสักยมุนี ได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า พระศรีสักยมุณีเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระพุทธกัสสปนั้นหรือ พระพุทธภาษิตจึงเรียกว่า เป็นพระพุทธวงศ์เดียวกัน ธรรมดาบุคคลจะเป็นพระพุทธเจ้านั้น ถ้ามิได้มีบารมีสี่อสงไขย สิบหกอสงไขย กำไรแสนมหากัลป์แล้ว ก็หาตรัสเป็นพระพุทธเจ้าไม่ อนึ่งพระพุทธเจ้าของเราได้เสด็จทรงนั่งเหนือรัตนบัลลังก์ภายใต้ร่มไม้พระมหาโพธิเป็นเศวตฉัตรแล้ว ในเมื่อเวลาอัสดงคตพระองค์ทรงขจัดเสียซึ่งพระยารามาธิราชกับทั้งเสนามาร ให้ปราชัย

ไปแล้ว พระมหาสมมุติวงศ์ยรมกษัตริย์ยังมิได้ขาด ในเมื่อปฐมยาม พระองค์ทรงพิจารณาซึ่งบุพเพนิวาสญาณ ระลึกถึงขันธ์ที่อาศัยอยู่แต่ก่อน พระมหาสมมุติวงศ์ก็ยังมิได้ขาด ในเมื่อมัชฌิมยาม พระองค์ได้ทิพจักษุทิพโสต พระมหาสมมุติวงศ์ก็ยังมิได้ขาด ในเมื่อเวลาปัจฉิมยาม พระองค์ทรงพิจารณาพระปฏิจจสมุปบาท เป็นอนุโลมปฏิโลม เมื่อเวลาใกล้รุ่ง พระองค์ก็ได้ตรัสแก่พระปรมาภิเษกสมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้า พระมหาสมมุติวงศ์ยรมกษัตริย์ขาดตั้งอยู่ในพระพุทธวงศ์ เรียกว่าเป็นวงศ์พระพุทธเจ้า ตั้งแต่วันนั้นเวลานั้นมาในกัปนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสแล้วสี่พระองค์ ยังจะมาตรัสในเบื้องหน้านั้นอีกพระองค์หนึ่ง ภัทรกัปกำลายแล้ว กัปเรริญตั้งขึ้นอีกหลายกัป พระพุทธพยากรณ์ทรงทำนายว่า จะมาตรัสอีกเก้าพระองค์ รวมเป็นสิบด้วยพระพุทธเจ้า ที่จะตรัสในที่สุดภัทรกัป เป็นพระองค์ดำรงพักนั้น พระโพธิสัตว์ทั้งปวงซึ่งจะมาตรัสเป็นพระพุทธเจ้านั้น เกิดในตระกูลและวงศ์ชาติภาษาต่าง ๆ พระพุทธฎีกาก็ทรงตำรัสเรียกว่าพระพุทธวงศ์เดียวกัน กษัตริย์ทั้งปวงซึ่งเป็นสัมมาทิฐิ นับถือพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จะเรียกวงศ์พระพุทธเจ้าโดยพระพุทธภาษิต หรือจะเรียกเป็นวงศ์อย่างอื่นก็ตาม อนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว คนทั้งปวงเอาแก้วเงินทองสิ่งของที่และสังกะสีบูกตะกั่ว โดยต่ำลงไปจนถึงไม้และอิฐปูน มากระทำเป็นพุทธปฏิมากวเคารพนมัสการนั้น กษัตริย์ทั้งปวงผู้เป็นสัมมาทิฐิ จะไม่เคารพนับถือทรงเห็นว่าเป็นของสิ่งนั้นสิ่งนี้ ที่สุดลงไปว่า เป็นอิฐเป็นปูนก็ตามพระสัทธัญญา อุปมาเหมือนหนึ่งเรานี้ คนทั้งปวงประชุมชวนกันอัญเชิญมาราชาภิเษกได้ดำรงราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้ว กษัตริย์ทั้งปวงผู้มีปรีชาเฉียบแหลม จะทรงเห็นว่าตั้งอยู่ในที่ชั้นวงศ์

TUDC 26/05/2563

เหมือนอย่างพระพุทธเจ้า ทรงกำรัสเรียกพระพุทธวงศ์นั้น หรือจะว่าเป็นวงศ์ใด ก็ตาม อันจะเปรียบความให้ชัดกระชั้นเห็นใกล้ๆ อีกอย่างหนึ่ง คือราชธิดา พระมหากษัตริย์พระองค์ใด เมื่อยังทรงพระเยาว์เป็นราชทารกาอยู่นั้น ก็เรียกว่าวงศ์เด็ก ครั้นเจริญรุ่นวัยพระชนม์เป็นราชกุมารีขึ้นแล้ว ก็เรียกว่าวงศ์สาว พระชนมายุมากชราแล้ว ก็เรียกว่าวงศ์แก่ เมื่อกษัตริย์ทั้งปวงจะกลับเรียกว่าวงศ์แก่เป็นวงศ์สาว วงศ์สาวเป็นวงศ์เด็กไปก็ตามอัชฌาสัย ซึ่งเราเปรียบเทียบเทศนาถวายตอบแทนพระราชสาส์นทั้งปวงที่มานั้น คือธรรมอยู่เบื้องต้น คือโลกอยู่ที่สุด ขอพระเจ้าแผ่นดินทุกๆ พระองค์ผู้ทรงปรีชาสามารถ หวังจะให้รู้จักวงศ์เรานั้น จงทรงพระวิจารณ์ด้วยพระปัญญาอย่างละเอียด ให้เห็นโดยสัมมาทิฐิญาณ อย่าทรงพระดำริด้วยพระปัญญามิจฉาทิฐิแล้ว ก็คงจะรู้จักวงศ์เราโดยแท้

ครั้นกษัตริย์ทั้งปวงได้แจ้งในพระราชสาส์นตอบดังนั้นแล้ว ก็มีพระทัยชื่นชมยินดีนัก ราวกับได้ทรงสดับพระธรรมเทศนากัณฑ์หนึ่ง ต่างพระองค์ก็ตรัสสรรเสริญว่า พระเจ้าหงสาวดีนี้ทรงพระไตรปิฎกธรรมพระปรีชาญาณเป็นอันยิ่ง ฉลาดทั้งคือโลกคือธรรม จะหากษัตริย์พระองค์ใดเปรียบเสมอเป็นอันยาก

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ ทรงพระราชศรัทธาเลื่อมใสนับถือพระพุทธศาสนานัก ครั้นได้ทรายในพระราชสาส์นตอบ ออกพระนามพระพุทธเจ้าดังนั้น ก็ทรงพระปราโมทย์ปลื้มพระทัย เปรียบประดุจดังใจอ่อนผูกรักกันอยู่แล้ว ครั้นได้พินิจเพลงสาส์นคำเกี้ยวที่ไพเราะจับใจซ้ำเข้าอีก ก็ยิ่งมีความเสน่หาซาบเสียวมากขึ้น จึงตรัสปรึกษาแสนท้าวพระยาลาวทั้งปวง

TUDC 26/05/2563

ว่า พระเจ้าหาสาวคนนี้มีปัญญาลึกซึ้งรู้พระไตรปิฎกมาก ควรจะนับว่าเป็นพระเจ้าทรงธรรมแท้ซึ่งมราชสาส์นตอบมานี้ ถือปฏิมาดังเทศนาให้เราฟังเรามีความยินดีนัก อนึ่งแต่ก่อนเราคิดไว้ว่าจะถวายอิตาไปเป็นสัมพันธมิตรด้วยพระเจ้าอังวะ ก็เห็นพระเจ้าอังวะไม่ใคร่จะอยู่ในยุติธรรม เกรงอิตาเราจะได้รับความคับแค้นเมื่อภายหน้า บัดนี้เราเห็นพระเจ้าหงสาวดีตั้งอยู่ในยุติธรรมสมดังคนเล่าลือ เห็นจะปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งมั่นคง เราจะถวายอิตาไปเป็นสัมพันธมิตรด้วยพระเจ้าหงสาวดีจะให้ไมตรีสนิทถาวรนาน ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด แสนท้าวขุนนางลาวทั้งปวงก็เห็นด้วย พระเจ้าเชียงใหม่ตรัสปรึกษาข้างหน้าแล้วก็เสด็จเข้าข้างใน ตรัสบอกพระมเหสีและพระราชธิดา ๆ จึงกราบทูลว่า ข้าพเจ้าเกิดมาเป็นสตรีก่อมอยู่ในบังคับอิตามารดา เมื่อสมเด็จพระราชบิดาเห็นชอบจะทรงปลูกฝังแล้ว ข้าพเจ้ามิได้ขัดพระราชบัญชา อนึ่งข้าพเจ้าก็ตั้งความอธิษฐานไว้ว่า จะได้กษัตริย์พระองค์ใดเป็นสามีแล้ว ขอให้ได้กษัตริย์ทรงอยู่ในยุติธรรม พระทัยเป็นกุศลปรารถนาพระโพธิญาณ ข้าพเจ้าจะขอเป็นบาทบริจาริกากษัตริย์พระองค์นั้นไปทุกชาติจนบรรลุพระนฤพาน ถ้าพระเจ้าหงสาวดีปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าแล้วก็จะสมดังความอธิษฐานที่ข้าพเจ้าตั้งไว้

พระเจ้าเชียงใหม่ได้ทรงฟังก็ดีพระทัยนัก จึงตรัสว่าลูกเราคิดก็ถูกนักกับอิตา ๆ นี้อยากจะได้กษัตริย์เขย ทั้งมีปัญญามาก ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้านั้น ถ้าได้ตรัสแล้วจะได้พาเราข้ามห้วงมหรรณพให้ถึงพระนฤพานด้วย

TUDC 28/03/2563

พระอัครมเหสีก็ทูลว่า ข้าพเจ้าก็คิดดังนั้น หวังจะให้อิดาของพระองค์ได้เป็นมเหสีกษัตริย์ที่เป็นสัปปุรุษ ปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้า อิดาของพระองค์จะได้เป็นคู่สร้างพระบารมี ถ้าได้ตรัสแล้วจะได้โปรดข้าพเจ้า และอิดาของพระองค์ให้พ้นทุกข์ เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าทรงโปรดพิมพายโสธรให้บรรลุมรรคผลดังนั้น

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ได้ทรงฟังก็ปลื้มพระทัยยิ่งนัก จึงตรัสว่าเราทั้งสามคิดต้องกันดีแล้ว เห็นเราทั้งสามจะพบกันทุกชาติ และจะได้ไปพระนิพพานพร้อมกัน พระเจ้าหงสาวดีนี้เห็นจะปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งโดยแท้ แล้วเสด็จออกข้างหน้า จึงตรัสสั่งให้แต่งพระราชสาส์นฉบับหนึ่ง ทรงจัดราชทูตอุปทูตหลายนาย ให้นำพระราชอิดาอันทรงพระนามว่า นางประทุมมาลี กับด้วยนางสนมกำนัลทั้งปวงโดยขนาด ไปถวายพระเจ้าหงสาวดี ราชทูตอุปราชทูตก็ถวายบังคมลาคุมพระราชอิดาไปกับด้วยไพร่พลเป็นอันมาก ครั้นล่วงเข้าแดนรามัญใกล้กรุงหงสาวดี จึงส่งข่าวเข้าไป เสนาบดีไปแจ้งก็นำความเข้ากราบทูล

พระเจ้าหงสาวดีทรงทราบแล้วก็ดีพระทัยนัก แย้มพระสรวลตรัสแก่พระยาอินท์ว่า กษัตริย์ทั้งปวงมีพระราชสาส์นว่ากล่าวเสียดแทงเรามาเราให้แต่งพระราชสาส์นเทศนาตอบนั้น ก็คิดแล้วแต่เดิมว่า กษัตริย์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง คงจะยกลูกสาวตั้งเครื่องกัณฑ์เราเป็นแน่ ยังไม่ได้พระเจ้าเชียงใหม่มีศรัทธามาก ถวายพระราชอิดามาเป็นเครื่องบูชาเทศนาเรา พระยาอินท์เห็นผู้ปากเราแล้วหรือ พระยาอินท์ยิ้มแล้วจึงทูลว่า ข้าพเจ้าเห็นแล้ว สำนวนพระโอษฐ์ของพระองค์นั้นเปรียบประดุจนาทพยที่เป็นหวาน

TUDC 26/05/256

ใครได้ฟังแล้วก็ทรายช่างเนอยู่ในดวงใจสันยิ่งเดือนเย็นอันมาก พระเจ้าหงสาวดีตรัสว่า พระยาอินทร์ยกยอเราเกินไปกระมัง พระยาอินท์ทูลว่า ข้าพเจ้ามิได้แกล้งกล่าวสรรเสริญพระเดชพระคุณให้เกิน ข้าพเจ้าได้รับพระราชทานฟังสำนวนพระโอษฐ์ก็ใพเราะ แต่พระองค์ยังทรงฉนวชก็หวานทรายในดวงจิตข้าพเจ้ามิได้หายจนคุมเท่าขันน้ำ

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังก็ดีพระทัย จึงตรัสสั่งขุนนางให้ออกไปรับราชทูตและสั่งให้พระยาอินท์แต่งการรับโดยราชประเพณี ครั้นราชทูตมาถึงมรัยสั่งให้เจ้าพนักงานเชิกทูตนำเข้าเฝ้า ราชทูตอุปทูตลาวพุงดำมอญเชียงใหม่ก็เข้ามาเฝ้า กรายถวายบังคมแล้ว ถวายพระราชสาส์นกำกับของพระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้าหงสาวดีจึงมรัยสั่งให้เจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นนั้นว่า พระเจ้าเชียงใหม่ขอแจ้งความมาถึงพระเจ้าหงสาวดีด้วยเราได้ทรายในพระราชสาส์นเทศนาตอบนั้นแล้ว ก็มีจิตชื่นชมยินดีนัก เราจึงให้ราชทูตอุปทูตนำราชธิดาไปถวายเป็นยาทธิราชิกา หวังจะเป็นสัมพันธมิตร รักษาราชไมตรีไปจนตลอดกัลปาวสาน ซึ่งธิดาเราต่างชาติภาษายังไม่แจ้งในขนบธรรมเนียมฝ่ายรามัญโดยแท้ แม้นผิดพลั้งในราชกิจประการใด ขอพระเจ้าหงสาวดีได้ทรงพระกรุณาพระราชทานโอวาทสั่งสอนด้วย

พระเจ้าหงษาวดีได้แจ้งในพระราชสาส์นกำกับนั้นแล้ว ก็ทรงพระโสมนัสนัก จึงพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ราชทูตอุปทูต และไพร่พลซึ่งมาด้วยเป็นอันมาก แล้วให้ทำการอภิเษกตั้งนางประทุมมาลีเป็นอัครมเหสีเอก ครั้นเสร็จแล้วจึงให้แต่งเครื่องราชบรรณาการเป็นอันมาก มอบให้ราชทูตอุปทูตนำกลับไปถวายพระเจ้าเชียงใหม่

ครั้นอยู่มาพระเจ้ากรุงจีนทรงพระดำริว่า พระเจ้าหงสาวดีนี้คนทั้งปวงเลื่องลือสรรเสริญว่ามีสติปัญญามาก จำเราจะทดลองปัญญาดูให้เห็นจริง จึงสั่งให้ช่างทำหีบใหญ่ใบหนึ่ง ให้เอาพลอยนพรัตน์ประดับหีบเป็นอันงาม แล้วเอาธนูใส่ยาพิษทำกลตั้งลงในหีบแล้วปิดไว้ จึงจารึกเป็นอักษรลงว่า หีบนี้เผยได้แต่พระมหากษัตริย์ แล้วเขียนไว้ที่ฝาหีบนั้นเจ็ดตัวว่ากว้าวบวกรักบต่างเสิมมะเป็นหนังสือจีนเจ็ดอักษร ให้ราชทูตอุปทูตสี่คนชื่อโอจีนหนึ่ง ซิมมะหาจีนหนึ่ง ตกเขียหนึ่ง ปะวะหนึ่ง กับคนถือเครื่องราชบรรณาการสี่สิบ แล้วให้ทำเป็นรูปหุ่นเดินได้ มีปากอ้าเข้าอ้าออกประดุจเจรจาได้มาด้วยสามร้อยหกสิบตัว ทั้งหุ่นและคนรวมเป็นสี่ร้อยสี่ แล้วพระเจ้ากรุงจีนตรัสสั่งราชทูตว่า ถ้าพระเจ้าหงสาวดีมีพระปรีชาเฉียบแหลมแก้ปริศนานี้ได้ ก็ให้ราชทูตอุปทูตทั้งสี่กับไพร่สี่สิบคนนี้อยู่เป็นข้าพระเจ้าหงสาวดีเถิดและเครื่องราชบรรณาการ จงถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระปัญญาต่อภายหลัง ถ้าพระเจ้าหงสาวดีแก้ปริศนามิได้ ก็ให้เอาตัวผู้ครองเมืองหงสาวดีลงเสีย ทูตทั้งสี่จงอยู่ครองเมืองหงสาวดีเถิด ราชทูตอุปทูตก็ถวายบังคมลา คุมเครื่องราชบรรณาการกับไพร่รอนแรมรีบมาบรรลุถึงเมืองหงสาวดี

พระเจ้าแผ่นดินได้แจ้งแล้วจึงตรัสสั่งพระยาอินท์ พระยาพรัว สมิงจ่ากอง ขุนนางทั้งสามนี้ให้แต่งการรับเลี้ยงดูราชทูต แล้วให้แต่งถนนหนทางจงเรียบราบ เสนาบดีทั้งปวงนั้นให้ตกแต่งนุ่งห่มจงโอ่โถง ขุนนางทั้งสามนั้นรับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลาออกมาให้จัดการแต่งรับเลี้ยงดูราชทูตโดยอย่างธรรมเนียมตามรับสั่ง ครั้นถึงเวลาพระเจ้าหงสาวดีเสด็จออก

TUDC 26/05/2563

พร้อมด้วยเสนาบดีข้าราชการใหญ่น้อยทั้งปวง จึงมีรับสั่งให้ขุนนางทั้งสาม เบิกทูตนำเข้าเฝ้า พระยาอินท์ พระยาพรัว สมิงจ่ากองก็นำแขกเมืองเข้าเฝ้า กราบถวายบังคมแล้วจึงให้เอาหีบกลนั้น ตั้งไว้บนราชบัลลังก์โดยสมควร หน้าพระที่นั่ง พระเจ้าหงสาวดีทอดพระเนตรเห็นหีบใส่กุญแจกลไว้แน่นหนา และอักษรเจ็ดตัวซึ่งเขียนมานั้น ทรงพิจารณาดูแล้วก็แจ้งด้วยพระปัญญาว่าหีบนี้เป็นกลจะมีอาวุธอยู่ในนั้นเป็นมั่นคง จึงตรัสถามพระยาอินท์ว่า ปริศนาพระเจ้ากรุงจีนกระทำมานี้ พระยาอินท์คิดได้หรือประการใด พระยาอินท์กราบทูลว่า ข้าพเจ้าปัญญาน้อยคิดไม่เห็น พระเจ้าหงสาวดีก็ตรัสว่า ไม่มีผู้ใดคิดได้แล้วเราก็ต้องคิดเอง จึงตรัสสั่งพระยาอินท์ให้ไปดูที่นอกพระราชวัง ให้ทำเรือกสูงพ้นตัวบุรุษ เอากระดานบังขั้นในทั้งสี่ด้าน เชิงเรือกนั้นให้ชิดดินบังตัวไว้ แล้วให้เอาไม้ยาวมาทำกระเดื่อง เอาขวานที่คมดีเล่มหนึ่งผูกปลายกระเดื่องเข้าไว้ให้มั่นคง แล้วให้นำหีบกลนั้นออกไปตั้งไว้ที่ใกล้กระเดื่อง พระยาอินท์รับสั่งแล้วก็ออกมาเกณฑ์กระทำการเสร็จตามรับสั่งแล้วเข้ากราบบังคมทูล พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงฉลองพระบาทเสด็จพระราชดำเนินออกไปนอกพระราชวัง พร้อมด้วยเสนาพฤฒามาตย์ราชปโรหิตข้าราชการน้อยใหญ่ทั้งปวง จึงตรัสสั่งให้ไพร่จีนที่มาด้วยราชทูตนั้นสองคนเข้ามาคอยยกหีบตั้งให้ตรงปลายกระเดื่อง พระองค์ก็เสด็จขึ้นทรงเหยียบข้างต้นกระเดื่องไว้ ไพร่จีนก็เข้ามายกหีบนั้นตั้งให้ตรงปลายกระเดื่องแล้ว ก็รีบออกไปจากที่นั้น พระเจ้าหงสาวดีก็ยกพระบาทขึ้น ปลายกระเดื่องผูกขวานนั้น ก็สับลงถูกหีบแตกออกเป็นสองภาค

อนยนต์ใส่ยาพิษซึ่งอยู่ในหีบนั้นก็ลั่นออกเสียงเป็นอันดัง ลูกอนุยิงขึ้นไปสูงกว่าชั่วลำตาลจะได้ถูกต้องพระองค์หามิได้

ฝ่ายราชทูตอุปทูตและเสนาบดีทั้งปวง ครั้นเห็นดังนั้นก็ตกตะลึงไปแล้วชวนกันกราบถวายบังคมสรรเสริญว่า พระเจ้าแผ่นดินหงสาวดีทรงพระปัญญาบารมียิ่งนัก แล้วพระเจ้าหงสาวดีก็เสด็จกลับเข้ายังพระราชวัง พร้อมด้วยเสนาข้าราชการทั้งปวง ราชทูตอุปทูตจึงให้เจ้าพนักงาน นำเครื่องราชบรรณาการเข้ามาถวาย เป็นของบูชาพระปัญญาต่อที่หลัง ตามพระเจ้ากรุงจันตรัสสั่ง พระเจ้าหงสาวดีก็โปรดพระราชทานเงินทองเสื้อผ้าแก่ราชทูตอุปทูต และไพร่ถือเครื่องราชบรรณาการสิ่งของคนนั้นเป็นอันมาก ราชทูตได้รับพระราชทานแล้ว จึงให้พระยาอินทกราบทูลว่า ไพร่อีกสามร้อยหกสิบคนนั้น ยังมิได้รับพระราชทานรางวัล พระยาอินทกก็กราบทูลตามคำราชทูต

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังดังนั้น ก็ทรงพระดำริด้วยพระปรีชาว่า ไพร่อีกสามร้อยหกสิบนั้นเห็นจะไม่ใช่คน จะเป็นรูปภาพยนต์หรือรูปหุ่นสิ่งใด พระเจ้ากรุงจันแสร้งให้กระทำมาทดลองสติปัญญาเราเป็นมั่นคง เราก็จำจะทดลองให้เห็นจริง จึงตรัสสั่งพระยาอินท์ว่า ท่านจงไปปลูกโรงใหญ่ให้แขกเมืองอยู่ แล้วให้แต่งถนนหนทาง แต่พระราชวังออกถึงโรงแขกเมือง และหน้าโรงนั้นให้เอาเชือกพันสามเกลียว ประมาณเท่าเชือกผูกโคขึงไว้จึงนำแขกเมืองเข้าไป รับพระราชทานเครื่องเลี้ยงในโรง พระยาอินท์ก็จะได้เห็นเหตุนั้น พระยาอินท์รับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลาออกไปเร่งให้กระทำโรง และการทั้งปวงก็เสร็จตามพระราชโองการ พวกวิเสทชาวพนักงานก็แต่งเครื่อง

TUDC 26/05/2563

โภชนาหารของเลี้ยงแขกเมืองมาเตรียมไว้พร้อม แล้วพระยาอินท์ก็ใช้เชิญราชทูตอุปทูต มารับพระราชทานเครื่องเลี้ยงกับด้วยไพร่ทั้งปวง พระยาอินท์กับขุนนางราษฎรหลายนายนั้น นำราชทูตมาหน้า ราชทูตจึงให้ไพร่จนยี่สิบคนเดินนำหน้ารูปหุ่น เดินหลังหุ่นยี่สิบคน หวังจะให้คอยดูและป้องกัน มิให้รูปหุ่นทั้งปวงเดินสะดุดพลั้งพลาดล้มลง พระยาอินท์กับขุนนางและราชทูตอุปทูตกับไพร่ ครั้นมาถึงเชือกขึงก็พากันเดินข้ามไปสิ้น ส่วนรูปหุ่นมีสายยนต์กลไกข้างใน ถ้าไขกลให้เดินให้นั่งก็นั่งได้เดินได้เหมือนคน ครั้นมาถึงเชือกขึงเข้า จะกระโดดเดินข้ามไปนั้นมิได้ ๆ แต่เดินโดยตรงก็ถูกเชือกล้มลงที่มาข้างหลังนั้น ก็ประทะโดนกันเข้าล้มลงสิ้น พระยาอินท์และขุนนางมอญทั้งปวงเห็นแล้ว จึงได้รู้ว่าคนสามร้อยหกสิบนั้นเป็นรูปหุ่นเขาทำมา ต่างคนก็มีความพิศวงยิ่งนัก เมื่อแต่ก่อนก็เห็นด้วยกันแล้ว แต่มิได้พิจารณาสงสัย สำคัญว่าเป็นคนจริง ด้วยมีปากหน้าหูตาและอวัยวะทั้วกาย นุ่งห่มเหมือนกับคนโดยแท้ เว้นแต่มิได้พูดเท่านั้น จึงมิได้มีความสงกา พระยาอินท์ก็สรรเสริญความคิดจนแก่ขุนนางทั้งปวงว่า พวกจีนมีสติปัญญาฉลาดในการช่างผิดยิ่งนัก จะหาช่างเมืองอื่นเปรียบเสมอเป็นอันยาก จึงสั่งให้เก็บขนรูปหุ่นทั้งปวงนั้น เข้าตั้งไว้ในโรงที่ควรแห่งหนึ่งครั้นราชทูตอุปทูตกับไพร่ทั้งนั้น รับพระราชทานเครื่องเลี้ยงเสร็จแล้ว

พระยาอินท์ก็ให้คนนำรูปหุ่นมาสองตัว จึงพาราชทูตอุปทูตเข้าเฝ้าถวายรูปหุ่นให้ทรงทอดพระเนตร แล้วก็กราบทูลว่าคนสามร้อยหกสิบนั้นเป็นหุ่น พระเจ้าหงสาวดีได้ทอดพระเนตรเห็นและได้ทรงฟัง จึงตรัสว่านั่นมิใช่หรือเราคิดแล้วไม่ผิด พระยาอินท์นายอดสองข้าง แต่ได้เห็นด้วย

รักษาแล้วยังมีรู้ เรานั่งอยู่กับที่มิได้เห็น ก็รู้ก่อนพระยาอินทร์เสียอีก พระยาอินทร์จึงทูลว่า ข้าพเจ้าเป็นคนมีปัญญาโฉดเขลา ถึงมีรักษาก็เหมือนหนึ่งหาไม่ เพราะปราศจากความพิจารณาตรึกตรอง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสติปัญญาสามารถแจ้งในเหตุการณ์ที่ลึกรวดเร็ว เปรียบประดุจเทพยดาผู้มีทิพยเนตร พระอาญาเป็นล้นเกล้า ข้าพเจ้าขอรับพระราชทานอภัย ซึ่งพระองค์ตรัสว่ารูปเหล่านี้หุ่นนั้นมีผู้ใดมากราบทูล หรือทรงพระวิจารณ์ด้วยพระปรีชาจึงได้ตรัส

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟัง ก็แย้มพระสรวลตรัสว่า พระยาอินทนาสว่างขึ้นข้างหนึ่งแล้ว ธรรมดาเป็นคนมีปัญญาน้อย ถ้าหมั่นไต่ถามศึกษาคบหาด้วยบุคคลผู้มีปัญญามากอยู่แล้ว ได้ฟังรู้เห็นเนือง ๆ ก็ค่อยมีปัญญาเจริญขึ้น เรียกว่าเป็นคนฉลาดได้ ซึ่งเรารู้เหตุทั้งนี้ก็เพราะความบอกเล่าและปัญญาตรึกตรองประกอบกัน คนผู้บอกเล่านั้นจะรู้ก็หามิได้ อาศัยปัญญาเราพิจารณาสอบสวนฟังดูกิริยาอาการ ซึ่งจะรู้เห็นเหตุชอบและผิดหนักเบาตื้นลึกหนาบางหยาบละเอียดใกล้ไกลสูงต่ำนั้น ก็ย่อมจะรู้ด้วยพิจารณาอาการธรรมดาสิ่งของมีวิญญาณหรือหาวิญญาณมิได้ ก็มีอาการสำแดงออกมาภายนอกทุกสิ่ง เรียกว่าอาการนั้น ตามคือภาษาพุทธภาค พระยาอินทร์จะไม่เข้าใจความ เราจะว่าให้ฟัง อาการนั้นแปลเป็นคำรามัญได้หลายอย่าง แปลให้เห็นแต่สามอย่างว่า กรยะกอปราวด กลมโต๊ะตอม กลนเกลิง คำที่เรียกว่าอาการนั้น แปลเป็นไทยได้หลายอย่าง แปลให้เห็นแต่สามอย่างว่า ของกระทำให้ปรากฏหนึ่ง กระทำเป็นต้นเดิมหนึ่ง กระทำมาหนึ่ง ซึ่ง

THDC 26/05/2563

ว่าของมีจิตวิญญาณนั้นคือมนุษย์และสัตว์ดิรัจฉาน เทพยดาอินทร์พรหมทั้งปวง แต่ล้วนมีอาการด้วยกันทั้งสิ้น เหมือนอย่างความรักความชัง หรือไม่รักไม่ชังมัจฉัสัตว์เพิกเฉยอยู่ โกรธและไม่โกรธ ๆ มากหรือโกรธน้อย กำหนัดยินดีในรูปเสียงกลิ่นรส และสิ่งที่พึงถูกต้องด้วยกาย จึงเกิดความยินดีมีความอร่อยชายทั่วจิตทั่วกายนั้น หรือไม่มีความกำหนัดยินดีในของเหล่านั้น มีจิตเพิกเฉยสิ่งที่ไม่มีตัว คือความรักความชังเป็นต้นอย่างว่ามานั้น ถ้าเกิดขึ้นในดวงจิตผู้ใดแล้วถึงยังไม่เปรียเลยอาการก็สำแดงให้ปรากฏออกมาภายนอกสิ้น คนทั้งปวงจึงล่วงรู้สังเกตกำหนดกันว่า คนผู้นี้รักเราชังเราไม่รักไม่ชังเรา รักชังผู้อื่นไม่รักไม่ชังผู้อื่น อนึ่งคนเป็นโรคในศีรษะหรือในอุทรและทรวงอกเป็นอยู่ภายในเลิงเห็นด้วยยาก แพทย์ผู้ชำนาญพิจารณาอาการก็รู้ว่าเป็นโรคสิ่งนั้นสิ่งนี้ เจ็บมากหรือน้อยจะเป็นและตายนั้น ก็รู้เพราะโรคสำแดงอาการ ให้ปรากฏออกมาภายนอก ของที่หาวิญญาณมิได้มีอาการปรากฏนั้น เหมือนอย่างแก้วแหวนเงินทองนากและเหล็กเป็นต้น จะเป็นของดีหรือปนปลอมเนื้อและสดชั่วนั้น ก็เป็นอาการปรากฏออกมา คนผู้ชำนาญพิจารณาอาการ จึงรู้ว่าของสิ่งนี้ดีเป็นของปลอมปน ชั่งจะพิจารณาอาการสิ่งของที่มีจิตวิญญาณหรือหาวิญญาณมิได้นั้น ถ้าคนมีปัญญาหลักแหลมลึกซึ้ง ก็เห็นลึกละเอียด ถ้าปัญญาน้อยก็เห็นแต่ตื้น ๆ อย่างหยาบ ท่านผู้มีปัญญาอย่างยิ่ง ชำนาญในที่จะพิจารณาลักษณะอาการนั้น ถึงคนจะอยู่ไกลกันร้อยพันโยชน์หมื่นแสนโยชน์ หรือไกลออกไปมิได้แลเห็นกัน ได้ฟังแต่ข่าวบอกเล่า และได้ฟังถ้อยคำหรือได้ยินหรือได้เห็นสิ่งของที่ทำมา ท่านที่มีปัญญาลึกซึ้งละเอียดนั้น พิจารณาดูลักษณะอาการ

1990 26/05/2563

แล้ว ก็รู้ว่าคนผู้นั้นเป็นคนดีคนชั่ว มีปัญญาและไม่มีปัญญา ซึ่งเราจะพรรณนาคุณปัญญามากไปก็มิได้สิ้น อนึ่งคนมีปัญญาน้อยคิดการมิถึง ถ้อยมูหมิ่นสงสัยคนผู้มีปัญญามาก ซึ่งท่านเป็นขุนนางผู้ใหญ่ มิได้พิจารณาดูอาการให้แน่ก่อน ว่าเป็นหุ่นหรือเป็นคนจริง มาบอกเราตามคำราชทูตต่อหน้าเสวกามาตย์ดังนี้ ถ้าเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์มีปัญญาน้อยก็จะสำคัญว่าคนจริงตามคำกราบทูล จะให้นำเข้ามารับพระราชทานรางวัลก็จะได้ความอัปยศแก่ขุนนางและแขกเมือง จะทรงพระพิโรธให้ลงโทษแก่ท่าน แต่เราให้อภัยไม่ถือโทษ เพราะเห็นว่าท่านปัญญาน้อยกว่าเรา ๆ เหมือนพระอาทิตย์ไม่ควรจะโกรธหิ่งห้อย และเราประพฤติน้ำจิตเหมือนดวงพระจันทร์ หวังจะส่องแสงให้สว่าง เย็นใจสัตว์ทั่วโลกธาตุ ซึ่งท่านเป็นข้าราชการนี้ พึงมีวิจารณปัญญาตรึกตรองการให้ละเอียดรอบคอบอย่าประมาทในราชกิจทั้งปวงจึงจะชอบ พระยาอินท์ได้ฟังถวายบังคมรับพระราชโอวาทนุศาสน์ใส่เกล้า ฯ

ฝ่ายราชทูตอุปทูตนั้น สรรเสริญชมพระปัญญาพระเจ้าหงสาวดีเป็นอันมาก ราชทูตนั้นพูดภาษารามัญได้เท่าไม่สู้คล่อง จึงกราบทูลว่ารูปหุ่นสามร้อยหกสิบนี้ พระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้าให้ช่างกระทำมาหวังจะทดลองพระปรีชาของพระองค์ แล้วตรัสสั่งว่า ถ้าพระองค์ทรงปัญญาลึกละเอียด ทรายในปริศนาที่ทำมาทดลองนั้นแล้ว ก็ให้ถวายรูปหุ่นทั้งนี้ไว้ และให้ข้าพเจ้าทั้งสี่กับไพร่สิบนี้ อยู่เป็นข้าฝ่าพระบาทพระองค์ ถ้าพระองค์ทรงแก้ปริศนามิได้ ก็ให้ข้าพเจ้าทั้งปวงกลับไป ยังคนข้าพเจ้าทั้งปวงได้เห็นสติปัญญาของพระองค์ หลักแหลมลึกซึ้งเป็นอันยิ่งแล้ว ข้าพเจ้าทั้ง

TUDC 25/5/2563

ปวงจะขออยู่เป็นข้าฝ่าพระยาทยงกชมาศ ทำราชการสนองพระเดชพระคุณไปจนสิ้นชีวิต

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังดังนั้นก็มีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสว่า ซึ่งพระเจ้ากรุงจีนทำปริศนามาทดลองปัญญาเราดังนี้ เรามีความยินดียิ่งนัก ขอยพระทัยพระเจ้ากรุงจีนนัก อุปมาดังศาตราวุธอันคมกล้าของเรา เก็บใส่ฝักไว้มิใคร่จะได้ชักออกมาขัดสี สนิมก็จับทำให้คมร่อยเสียไปข้าง พระเจ้ากรุงจีนมาทดลอง เราก็เหมือนมาช่วยลับฮาน ศาตราวุธคือปัญญาของเราให้คมกล้าขึ้นดังเก่า แต่เราเสียดายยิ่งนัก ด้วยพระเจ้ากรุงจีนทำปริศนามาลองเราทั้งนี้ ให้ราชทูตและไพร่น้ำข้ามข้ามเมืองล่วงแดนกันการมาเป็นอันมาก จะทำปริศนาให้สุขุมคัมภีรภาพลึกละเอียดซึ้งลงไปกว่านี้มิได้ นี่ทำปริศนามาเหมือนลองปัญญาเด็กหาประโยชน์มิได้ เราอยากจะให้ลองเราด้วยกลอุบายแยบคายสิ่งใด ที่ล่วงเสียซึ่งปัญญาความคิดของมนุษย์ทั่วทั้งโลกนั้น แต่ยังไม่เห็นใครมาลองเราเลย จึงสั่งให้เจ้าพนักงาน แต่งพระราชสาส์นตอบฉบับหนึ่ง กับให้จัดเครื่องราชบรรณาการโดยสมควร แล้วตรัสแก่ราชทูตอุปทูตว่า ซึ่งท่านจะสวามิภักดิ์อยู่ด้วยเรา ตามพระเจ้ากรุงจีนตรัสสั่งนั้นก็ชอบแล้ว แต่ท่านจงพากันนำพระราชสาส์นของเรากลับไปถวายพระเจ้าอยู่หัวของท่านอีกครั้งหนึ่งเป็นทางเจริญพระราชไมตรี เราจะให้ทูตของเรากำกับไปด้วย เพราะท่านทั้งปวงชำนาญในมรรคา และรู้ขนบธรรมเนียมที่จะเข้าเฝ้าเพื่อทูลพระเจ้ากรุงจีนให้ต้องแบบอย่าง แล้วจึงพาบุตรภรรยาของท่านกลับมาอยู่ด้วยเรา จึงทรงจัดขุนนางรามัญให้เป็นราชทูตอุปทูต กับไพร่ไปด้วยทูตจนพอสมควร

TUDC 26/05/2563

ราชทูตจีนและราชทูตรามัญก็ถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการ ขึ้นม้าไปกับไพร่ รอนแรมไปโดยระยะมรรคาเป็นหลายคืนหลายวันก็บรรลุถึงกรุงจีน ขุนนางจีนเจ้าพนักงานทูลข่าวพระราชสาส์นแจ้งแล้วก็รีบเข้ากุ๋ยทูล กุ๋ยนั้นคำจีนเมืองหลวงว่าถวายบังคมคำนับ

พระเจ้ากรุงจีนได้ทรงทราบว่า มีพระราชสาส์นพระเจ้ากรุงรามัญมาดังนั้นก็ดีพระทัย จึงตรัสสั่งขุนนางผู้หนึ่ง ให้เกณฑ์จงเปียเชงเปีย จัดขบวนแห่คำนับรับพระราชสาส์น เลี้ยงดูแขกเมืองตามอย่างธรรมเนียม จงเปียนั้นคำจีนว่าทหารเอกทหารใหญ่ เชงเปียนั้นว่าทหารเลวพวกไพร่ ขุนนางรับสั่งแล้วก็ออกไปเกณฑ์กันกระทำการรับพระราชสาส์น และราชทูตโดยขบวน

ครั้นถึงเวลาพระเจ้ากรุงจีนก็เสด็จออกจากเหลาไต๋ คือปราสาทหลวงออกยังพระที่นั่งเก๋ง พร้อมด้วยพระวงศานุวงศ์ขุนนางใหญ่น้อยทั้งปวง มีรับสั่งให้เบิกทูตนำเข้าเฝ้า ขุนนางได้รับสั่งก็ออกมานำทูตเข้าไป ราชทูตจีนราชทูตรามัญก็เข้าไปเฝ้า ราชทูตรามัญถวายบังคมคำนับอย่างธรรมเนียมรามัญแล้ว มีรับสั่งออกมาให้ลุกขึ้นยืนอยู่อย่างธรรมเนียมจีนตามตำแหน่งที่เหมือนขุนนางทั้งปวง ราชทูลจีนนั้นกุ๋ยตามธรรมเนียมจีนแล้ว ก็ทูลความตามพระเจ้าหงสาวดีมีพระสติปัญญาสามารถ ทรงแก้ปริศนาและตรัสประการใด ๆ ก็ทูลถี่ถ้วนทุกประการ แล้วถวายพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการแทนราชทูตรามัญ

พระเจ้ากรุงจีนได้ทรงฟังดังนั้นก็ดีพระทัย จึงตรัสสั่งให้ล่ามแปลพระราชสาส์นให้เจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นนั้นว่า เราผู้ครอง

TUDC

26/05/2563

กรุงหงสาวดี เป็นใหญ่ในรามัญประเทศทั้งปวง ขอเดชะพระราชไมตรี
มาถึงพระเจ้ากรุงจีนผู้เป็นวังเต้ ประกอบด้วยกฤษฎาธิการ มีพระเกียรติยศยิ่ง
เป็นใหญ่ในประเทศจีนทั้งปวง ด้วยเราได้เห็นในปรัศนา ซึ่งพระเจ้ากรุงจีน
ให้มากระทำทดลองสติปัญญาเรานั้น เรามีความยินดียิ่งนัก มิเสียทีพระเจ้า
กรุงจีนทรงพระปรีชาเฉียบแหลม หาผู้เสมอเป็นอันยาก จะเปรียบเทียบด้วย
บุคคลทั้งในชั้นชั้นนี้ ก็เกรงจะไม่สมกับพระปรีชาทั้งปวง ข้างภาษาจีน
ก็นับถือ เซียนและเง็กเซียงเต้ คือเทพยดาและพระอิศวรว่าเป็นผู้ประเสริฐสูง
สุด ข้ารามัญพม่าลาวไทยทวายเขมรแขกสิงหล ภาษาทั้งปวงนั้นนับถือ
พระพุทธเจ้าว่าเป็นใหญ่ยิ่งเลิศกว่าเทพยดาอินทร์พรหมทั้งสิ้น ซึ่งพระเจ้า
กรุงจีนทรงพระปัญญาฉลาดในเล่ห์กลอุบายดังนี้ ควรจะเปรียบด้วยเรือง
พระพุทธเจ้าของเราอันมีในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ความว่าแต่ปุริมชาติ
ปางหลังครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าของเราเสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ นามปรากฏ
ว่าเสนะกะบัณฑิตอยู่ในเมืองพาราณสี มีสติปัญญามากหาผู้เสมอมิได้ ย่อม
เทศนาสั่งสอนคนทั้งปวงให้ตั้งอยู่ในยุติธรรมเป็นนิจนิรันดร ครั้งนั้นมีพราหมณ์
เข็ญใจผู้หนึ่ง ไปภิกขาจารย์ คือเที่ยวขอทาน ได้เงินและทองเครื่องสักการ
บูชาเป็นอันมาก จะกลับบ้านของตน มาถึงกลางทางเข้าหยุดพักอาศัยใต้
ต้นไม้แห่งหนึ่ง แล้วก็แก้ถุงข้าวสัตตูออกกิน มิได้รัดปากถุงข้าวไว้ดังเก่า
ลงไปกินน้ำในสระ งูเห่าตัวหนึ่งอยู่ในโพรงไม้ ได้กลิ่นข้าวสัตตูก็เลื้อยเข้า
มาอยู่ในถุงนั้นครั้นพราหมณ์กลับขึ้นมา ก็มิได้พิจารณาว่างูอยู่ในนั้น รูด
ปากถุงผูกเข้าไว้แล้วก็หิ้วถุงเดินไป

JUB 26/05/2563

ฝ่ายเทพยดาองค์หนึ่ง ซึ่งสิงสถิตย์อยู่บนต้นไม้ แจ้งเหตุนั้นแล้วก็มีจิตกรุณา จึงสำแดงกายให้ปรากฏร้องว่า พราหมณ์ผู้นี้ถ้าหยุดอยู่กลางทางก็จะตาย ถ้าไปถึงเรือนในวันนี้ภรรยาก็จะตาย เทพยดาบอกดังนั้นแล้วก็บันดาลกายหายไป พราหมณ์ได้ยินพระไพรพฤกษ์เทพเจ้าว่าดังนั้น ก็ไม่แจ้งว่าความตายจะมาถึงเพราะเหตุใด เย็นทุกข์เศร้าโศกยิ่งนักก็รีบมาจนถึงสำนักพระเสนะกะโพธิสัตว์ เข้าไปคำนับแจ้งความทุกข์ให้ฟัง ตามคำพฤกษ์เทวดาว่านั้นทุกประการ แล้วถามว่าข้าพเจ้าจะตายด้วยเหตุใดของท่านได้อนุเคราะห์บอกข้าพเจ้าให้ทราบด้วย พระโพธิสัตว์ก็ซักถามพราหมณ์ว่าตั้งแต่แรกมา ๆ หยุดพักณที่ตำบลใดกระทำสิ่งไรบ้าง พราหมณ์ก็แจ้งความให้ฟังตามมามาแต่หลัง พระโพธิสัตว์มีปัญญาลึกละเอียดเฉียบแหลมว่องไว มิได้เห็นด้วยตายุเลย พอฟังความที่พราหมณ์บอกดังนั้น ก็พิจารณาแจ้งด้วยปัญญาว่า งูเห่าอยู่ในถุงข้าวสัตตู จึงให้พราหมณ์แก้สายถุงออกวางไว้ณที่แจ้ง แล้วให้เอาไม้เคาะแต่ไกล งูเห่าก็ออกจากถุงเลื้อยพ้นพานแล้วก็เลื้อยไป พราหมณ์และคนทั้งปวงเห็นประจักษ์ดังนั้น ก็สรรเสริญปัญญาพระโพธิสัตว์เป็นอันมาก แล้วพราหมณ์เจ้าของมีกตัญญูรู้จักคุณปัญญา จึงเอาทองร้อยกระษาปณ์ออกบูชาพระโพธิสัตว์ ๆ รับแล้วก็คืนให้แก่พราหมณ์ผู้นั้น ซึ่งพระเจ้ากรุงจันทำหิยกลหุ่นยนต์มาลองเรานี้ พระเจ้ากรุงจันก็ทรงพระปัญญาดังเทพยดาผู้มีทิพญาณ ซึ่งสิงสถิตย์อยู่บนต้นไม้รู้ว่างูเห่าเข้าอยู่ในถุงนั้น เราผู้คิดปรีดาตก มิให้อาวุธในหิยกลต้องกายเราได้นั้น จะว่ามีปัญญาเป็นอันยิ่ง เปรียบประดุจพระโพธิสัตว์หรือ ๆ จะเห็นว่าเปรียบเกินไป สติปัญญาไม่เท่าถึงก็ตาม อนึ่งเราคิดอายใจไม่หาย

TUDC 26/05/2563

ด้วยพระเจ้ากรุงจีนทำปริศนามาถองข้ญญาเราครั้งนี้ ยังต่ำอ่อนเผินนัก เปรียบประดุจทำของมาชายเด็กเล่น ปริศนาเช่นนี้ทารกเด็ก ๆ ในหงสาวดีอายุสักเจ็ดขวบก็คิดเห็นแก้ได้ ถ้าพระเจ้ากรุงจีนจะทำมาอีกแล้ว ขอของเห็นทางพระราชไมตรีซึ่งมีต่อกัน ให้ทำปริศนามาทีล่วงเสียแก่ซึ่งข้ญญาความคิดของมนุษย์ทั่วพิภพ หรือไม่มีสิ่งจะหยิ่งได้ กว้างไม่มีสิ่งจะวัดใหญ่ไม่มีกำหนด สูงไม่มีสิ่งใดจะสอย ให้สามารถจะคิดเห็นแก้ได้แต่เทพยดาพวกเดียว อย่างนี้จึงจะสมควรแก่เราผู้มีข้ญญาน้อย

พระเจ้ากรุงจีนได้แจ้งในพระราชสาส์นดังนั้นแล้วก็ให้ครั่นคร้ามย่อท้อพระทัย เกรงพระข้ญญาบารมีพระเจ้าหงสาวดียิ่งนัก จึงตรัสแก่พวกกุนซือคือขุนนางที่ปรึกษาทั้งปวงว่า พระเจ้าหงสาวดีนี้มีสติข้ญญาหลักแหลมลึกซึ้ง ซึ่งมีพระราชสาส์นว่ากล่าวมานี้ทั้งแหลมทั้งคม อนึ่งเปรียบประดุจทิพย์อาหารที่มีรสอร่อยอย่างดี หวานก็หวานเผ็ดก็เผ็ด ตั้งแต่นี้เราจะขาดไม่ให้ไปทดลองอีกแล้ว อนึ่งเราเป็นกษัตริย์มีจตุรงคเสนาอยู่เป็นนิตย์ดังนี้ มิได้แจ้งในธรรมที่เป็นกุศลฝ่ายรามัญ ซึ่งจะนำตนให้พ้นทุกข์เลย เห็นยาปกรรมจะมีแก่เราเป็นเที่ยงแท้ ขุนนางกุนซือทั้งปวงก็ทูลว่า พระเจ้าหงสาวดีมีพระข้ญญามาก ควรจะนับว่าเชี่ยนผู้วิเศษองค์หนึ่งได้ พระเจ้ากรุงจีนจึงตรัสว่า พระเจ้าหงสาวดีมีพระปรีชาญาณเป็นอันยิ่งดังนี้ ควรเราจะนับถือเป็นครูอาจารย์จำจะให้แต่งเครื่องราชบรรณาการไปถวาย เป็นของคำนับบูชาพระข้ญญาอีกจึงจะชอบ ตรัสแล้วก็สั่งให้กระทำเทียนด้วยทองคำเล่มหนึ่ง หนักแปดสิบบาท เข้าตอกทองคำเจ็ดตอก ให้จัดพระภูษาทรงอย่างกระบวนที่ดี ฉลองพระองค์ลายทองมังกรห้าเล็บอย่างเอกผืนหนึ่ง ยกลองอย่างจีนหกคู่

ยกลองและแตรทองคนเข้าสำหรับครบทุกสิ่งแล้ว จึงให้เอาใบลานทองประดับพลอยนั้นมา แล้วตรัสปรึกษาขุนนางฝ่ายอาลักษณ์ว่า เราจะถวายพระนามไปแก่พระเจ้าหงสาวดี จะแต่งโดยคำภาษาของเรา หรือคำในภาษารามัญก็ประการใด ขุนนางฝ่ายอาลักษณ์กราบทูลว่า ข้ารามัญก็ใช้คำในมคธภาษา แต่งชอเสียงทั้งป่วงว่าเป็นคำประเสริฐ ควรจะแต่งพระนามโดยคำมคธภาษาพุทธภาค พระเจ้ากรุงจีนก็เห็นด้วย จึงให้ขุนนางอาลักษณ์จารึกพระนามลงในลานทองว่า ยัญญาราชาใส่ในหีบทองประดับเนาวรัตน์ แล้วให้ราชทูตอุปทูตเก่าสี่คน ถือพระสุพรรณบัฏจารึกพระนาม และเครื่องราชบรรณาการนำกลับมาไปถวายพระเจ้าหงสาวดี ราชทูตอุปทูตทั้งสองฝ่ายก็ถวายบังคมลา นำเครื่องราชบรรณาการมากับไพร่ลงน้ำขึ้นบกล่วงมา ครั้นถึงกรุงหงสาวดีก็นำพระสุพรรณบัฏ และเครื่องราชบรรณาการเข้าถวายพระเจ้ากรุงหงสาวดี ๆ ก็มีพระทัยชื่นชม จึงโปรดให้รับไว้ แล้วตรัสแก่ขุนนางทั้งป่วงว่า พระมหากษัตริย์จีนนั้นมีทะนะเกชะเป็นใหญ่ยิ่ง ครั้นรู้พระองค์ว่าทำผิดแล้วก็ยังรู้จักโทษ ให้แต่งนามกับสิ่งของต่าง ๆ มาคำนับเราเป็นทางขมาโทษ ได้ชื่อว่าพระเจ้ากรุงจีนมีปัญญา ถึงจะเป็นพาลก็ควรเรียกว่าบัณฑิตได้ ฝ่ายเสนาบดีและพราหมณาจารย์ทั้งหลาย ก็สรรเสริญพระเจ้ากรุงจีน โดยกระแสพระราชโองการเป็นอันมาก

ครั้นอยู่มาพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา ให้แต่งพระราชสาส์นปริศนาฉบับหนึ่ง จึงให้พระมหาราชครูปโรหิตเป็นราชทูต ขุนวังเป็นอุปทูตจำทูลพระราชสาส์นกับไพร่พอสมควร ให้ถือมาถวายพระเจ้าหงสาวดี ราชทูตอุปทูต

ก็ถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นปริศนาขึ้นม้ามากับไพร่รีบเร่งมาขรรลุถึงกรุงหงสาวดี เสนาบดีได้แจ้งแล้ว ก็นำความขึ้นกราบทูล พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่งสมิงพรัวหนึ่ง สมิงจ่ากองหนึ่ง ให้ไปรับพระราชสาส์นและแขกเมืองตามอย่างธรรมเนียม แล้วให้เชิญพระราชสาส์น นำราชทูตอุปทูตเข้าเฝ้า ราชทูตอุปทูตก็เข้ามาเฝ้ากราบถวายบังคมพระเจ้าหงสาวดี ๆ จึงตรัสสั่งให้เจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นปริศนานั้นว่า เราผู้ครองกรุงเทพทวาราวดีศรีอยุธยา ขอแจ้งความมาถึงพระสหาย ผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงหงสาวดี ทรงพระปรีชาญาณสุขุมคัมภีร์ภาพยิ่งกว่ากษัตริย์ทั้งปวง ด้วยเราปรารถนาจะใคร่แจ้งในปริศนาสามประการ คือปริศนายทหนึ่งนั้นว่า ต้นไม้ในชมพูทวีป นี้มีใบเท่าใด บทสองว่าดอกไม้สิ่งใดเป็นใหญ่กว่าดอกไม้ทั้งปวง บทสามว่าใบไม้สิ่งใดเป็นใหญ่กว่าใบไม้ทั้งหมดขอพระสหายเราผู้มีพระปรีชาเฉลียวแหลมชำนาญในการเทศนามาก่อนจงวิสัชนาให้เราแจ้งด้วย

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรายในพระราชสาส์นปริศนาดังนั้น ก็แย้มพระสรวลตรัสว่า เราว่าพระเจ้ากรุงอินทำปริศนาลองขัญญาเด็ก แล้วพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาก็พลอยเล่นเป็นเด็กไปด้วย จึงตรัสวิสัชนาว่า ซึ่งไม้ต้นหนึ่งเป็นก็ใบนั้น คือไม้ในชมพูทวีปนี้ เมื่อแรกเกิดขึ้นมานั้นเป็นสองใบมีโดยมาก ถ้าจะใคร่ให้เห็นรึงก็จงชันสูตรดูเมล็ดผลมะม่วง จะว่าโดยสำนวนโวหารอีกอย่างหนึ่ง ไม้ต้นหนึ่งมีสามใบเหมือนกันหมดทั่วโลก คือใบอ่อนใบชำลาปานกลาง ใบแก่ ซึ่งว่าดอกไม้สิ่งใดเป็นใหญ่นั้น คือดอกไม้ดอกหนึ่งหรือหลายดอก ถ้าคนเก็บมาร้อยกรองเป็นพวงมาลัย แล้วเสียบเหน็บประดับไว้เหนือเกศา ดอกไม้นั้นถึงจะเป็นดอกไม้เล็กน้อยเกิดแต่ต้นอยู่ใน

แผ่นดินต่ำ ก็ควรเรียกว่าเป็นของสูง ถ้าแม้นประดับอยู่บนพระเศียรพระมหากษัตริย์แล้ว คนก็ย่ำเกรงมิอาจหยิบฉวยได้ ดอกไม้ประดับเหนือเกล้านั้น เรียกว่าเป็นใหญ่กว่าดอกไม้ทั้งปวง ซึ่งว่าใบไม้สิ่งใดเป็นใหญ่นั้น คือใบไม้ชื่อใด ๆ ถ้ามีคนเก็บมาเย็บกรองแล้วและมุงไว้ที่สูง ใต้ร่มใบไม้นั้นพระมหากษัตริย์ และสมณชีพราหมณ์ราษฎร ภาษาชาติตระกูลสูงต่ำเป็นประการใดเข้าอาศัยได้ ใบไม้อยู่สูงแล้วก็เรียกกว่าใบไม้นั้น เป็นใหญ่กว่าใบไม้ทั้งปวง ซึ่งจะกำหนดในพฤกษายุบผาชาติเล็กและใหญ่อย่างอื่นนั้นหาสิ้นเชิงไม่ เราตรึกตรองแก้ใขดังนี้ และเป็นสิ้นสำนวน จึงตรัสสั่งให้ขุนนางฝ่ายอาลักษณ์ ซึ่งรู้จักอักษรภาษาไทย ให้จดจารึกคำแก้ปริศนาลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏแล้ว ก็โปรดพระราชทานรางวัลแก่ราชทูตอุปทูตโดยสมควร ราชทูตอุปทูตอยู่ประมาณสองวันสามวัน ก็ให้ขุนนางนำเข้าเฝ้าทูลลา

พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า ซึ่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาพอพระทัยทรงคิดปริศนานั้นก็ดีแล้ว เราจะขอฝากปริศนาไปถวายสักหกยก ว่าเมล็ดข้าวในนา ซึ่งคนปลูกทุกย้านทุกเมืองนั้นจะนับได้สักกี่พันอุ มนุษย์ทั้งปวงพูดกันวันหนึ่งกี่คำ ฝูงปลาในน้ำมีอยู่กี่อย่าง เขาพระสุเมรุมนุษย์อยู่ที่ไหน บุญกับยาปเกิดแต่แห่งใด ความมรณะจะมาถึงคนทั้งปวงเวลาใด ปริศนาเก่าของเราหกยกนี้คิดโลกอยู่เบื้องต้น คิดธรรมอยู่เบื้องปลาย ท่านจงกำหนดทำไปถวายแล้วทูลว่า เราทราบว่าพระสหายชอบพระทัยตรึกตรองปริศนา เราจึงถวายปริศนาโบราณมาหกยก หวังจะได้ทรงรำพึงอรรถาธิบายให้เห็นพระปรีชารุ่งเรือง เวลาเสด็จเข้าสู่ที่พระบรรทมพร้อมด้วยนางนักสนมอยู่งาน จะได้ทรงทายปริศนานี้ ให้นางห้ามแหนมีขัญญาณลาดเฉียบ

TSDC 26/05/2563

แหลมชัน ถ้านางใดแก้มิได้ก็แล้วไป ถ้านางสนมผู้ใดมีปัญญาแก้ได้ขอ
พระสหายเราจงทรงพระราชศรัทธา โปรดพระราชทานรางวัลถึงขนาดอย่า
ให้ขาดคืน การที่สงเคราะห์ยุตตะตาราคณานาฏนักสนมนารีนักเย็นศิริเจริญ
นัยเข้าในมงคลสามสิบแปดประการที่พระพุทธเจ้าทรงขัณฑุ จึงตรัสบอก
อรรถาธิบายความปริศนาทั้งหกนั้นแก่ราชทูตอุปทูต ๆ ก็กราบถวายบังคมลา
พร้อมด้วยข่าวไพร่ กลับไปยังกรุงศรีอยุธยา นำพระสุพรรณบัฏคำแก้
ปริศนาเข้าถวายและทูลปริศนาหกบท ที่พระเจ้าหงสาวดีถวายมาให้ทรงตรึก
ตรอง และตรัสเปรียบปรายมานั้นทุกประการ

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้แจ้งในคำวิสัชนาปริศนา และปัญหาหกบทนั้น
ก็แย้มพระสรวลชอบพระทัย จึงตรัสว่าเราตรึกตรองอยู่ยังมิเห็นความ พระ
มหาราชครูปุโรหิตคิดเห็นประการใดบ้าง จงว่าไปเราจะขอฟัง พระมหาราช
ครูก็ทูลว่า แต่ก่อนข้าพเจ้านั่งนอยู่ตรึกตรองมิเห็น พอพระเจ้าหงสาวดี
โปรดแสดงอรรถาธิบายให้ฟังก็เข้าใจ ซึ่งว่าข้าวในนามีอยู่กี่พันธุ์นั้น คือ
ข้าวเจ้าพันธุ์หนึ่ง ข้าวเหนียวพันธุ์หนึ่ง ชื่อข้าวอื่น ๆ ถึงจะมีก็ไม่ประสงค์
ซึ่งว่าพูดกันวันละกี่คำนั้น คือมีอยู่สองคำ ๆ จริงกับคำไม่จริง ซึ่งว่าปลา
ในน้ำมีอยู่กี่พันธุ์นั้น คือปลามีอยู่สองพวก ปลาน้ำจืดพวกหนึ่ง ปลาน้ำ
เค็มพวกหนึ่ง แก้โดยโวหารอีกอย่างหนึ่งว่า ปลาตัวผู้พวกหนึ่ง ปลาตัว
เมียพวกหนึ่ง ปลากะเทยไม่มี ซึ่งว่าพระสุเมรุมนุษย์อยู่ที่ไหนนั้น คือได้
แก่พระมหากษัตริย์ อันเป็นประธานแก่คนทั้งปวง อุปมาดังหลักพระนคร
จึงเปรียบเหมือนเขาพระสุเมรุราช ให้พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในยุติธรรม
โดยเที่ยงตรงมั่นคง เหมือนหนึ่งเขาพระสุเมรุ อันมิได้หวั่นไหวด้วยลมพัด

พาน ถ้าพระเจ้าแผ่นดินองค์ใด ประพฤติธรรมสุจริตดังเขาพระสุเมรุแล้ว ก็จะมีความสรรเสริญพระเกียรติยศเกียรติคุณเป็นที่สุดหามิได้ ความชอบก็จะอำนวยผลในภพนี้และภพหน้า แม้ไม่ตั้งอยู่ในราชธรรมเที่ยงตรงแล้ว ความครหาข่าวชั่วก็จะมีเป็นนิรันดร ซึ่งว่าบุญกับบาปเกิดแต่ที่ไหนนั้น คือบุญกับบาปเกิดแต่ดวงจิตเป็นต้นเดิม ให้พระมหากษัตริย์และคนทั้งปวงรักษาสงวนจิตงดเว้นจากการบาป ให้ขวนขวายบำเพ็ญการบุญเพิ่มเติมไว้ให้มาก ไปในภพเบื้องหน้าจะได้ประกอบด้วยความสุขมิได้สิ้น ซึ่งว่าความมรณะจะมาถึงเวลาไรนั้น เป็นธรรมที่ไม่มีมนุษย์ทั้งปวงจะกำหนดได้ บุคคลที่มีปัญญารำพึงถึงความตายเนืองๆ อย่าประมาทมัวเมาอยู่ในสัตว์และสังขารอันเป็นเครื่องผูกพันชักหน่วงให้เนิ่นช้า คนที่ประมาทไม่พิจารณาถึงความมรณะนั้น พระพุทธเจ้ามิทรงตรัสสรรเสริญ ไม่เรียกว่าเป็นผู้มีปัญญาเลย

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้แจ้ง ในความอธิบายปรัศนาดังนั้นแล้วก็ทรงพระโสมนัสชื่นชม จึงตรัสสรรเสริญว่าพระเจ้าหงสาวดีมีพระปรีชายิ่งนัก แล้วตรัสสั่งเสนาบดีทั้งปวงว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระมหาราชาผู้เป็นพระราชบิดาเรานั้น เนื่องความสามข้อนี้ ได้ให้ไปถามพระเจ้าสแวก ณ กรุงกำพูชา พระเจ้าสแวกว่า ต้นไม้ในชมพูทวีปมีเป็นอันมาก ทำไฉนจึงจะรู้ว่าใบมากน้อยเท่าใด ตรัสตะแบงเล่นอยู่จึงมิได้แก้ สมเด็จพระราชบิดาเราได้ทรายก็ทรงติเตียนว่า พระมหากษัตริย์สแวกนี้เป็นธุระปัญญาหาความคิดมิได้ ธรรมดาพระเจ้าแผ่นดิน จะตรัสความจริงเป็นเล่นเสียฉะนี้ มิธรรมเนียมอยู่หรือ จะตรัสสิ่งใดมิได้กลับไปกลับมา ดุจดังพันธบัตรพึงจะควร ส่วนพระเจ้าหงสาวดีแก้ปริศนาสามข้อนี้แล้วแต่ในทันใดนั้น นักปราชญ์ทั้งปวงควร

สรรเสริญยิ่งนัก แลัวพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงตรัสสั่งให้จารึกพระนาม
เป็นอักษรลงในแผ่นทองว่า พระมหาราชาธิบดี ว่าพระนามนี้เป็นพระสามัญญา
สมเด็จพระเจ้าตาของเรา ซึ่งครองกรุงศรีอยุธยามาแต่ก่อน เรามีจิตชื่นชม
ในปัญญาธิคุณ ถวายมาแก่พระเจ้าหงสาวดี ให้รับเอาพระนามนี้เถิด กับ
ผ้าต้นตรวยเชิงทองสามชั้น ซึ่งพระเจ้ากรุงจีนให้มาแก่เราแต่ก่อน เราถวาย
บูชาพระปัญญาพระเจ้ากรุงหงสาวดีด้วย จึงให้ราชทูตอุปทูตเป็นผู้นำทูลพระ
ราชสาส์นนำมา ราชทูตอุปทูตก็อัญเชิญพระราชสาส์น กับสิ่งของเครื่องทรง
ยินดีนมาถวายพระเจ้าหงสาวดี

พระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้นแล้ว จึงตรัสแก่เสนาบดี
ทั้งปวงว่า พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาจารึกพระนามของสมเด็จพระเจ้าตาให้มาแก่
เรา ๆ จะได้ของสิ่งใดที่ดีถวายตอบแทนไปเล่า จึงให้เอาจานมรกตอย่างดี
ใบหนึ่งหนักห้าบาท เป็นราคาทองสองชั่ง ของพระเจ้าชวถวายมาแต่ครั้ง
พระยาอู่พระเจ้าช้างเผือกแต่ก่อนนั้น ผ้าอย่างดีราหนึ่ง ราคาสามร้อยชั่ง
เป็นทองคำหนักสองชั่ง จึงสั่งให้แต่งพระราชสาส์นกำกับเครื่องราชบรรณา
การฉบับหนึ่ง มอบให้ราชทูตอุปทูตไทยนำกลับไป

ราชทูตอุปทูตก็ถวายบังคมลา นำพระราชสาส์นเครื่องราชบรรณาการ
ตอบแทน กลับไปถวายพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จึงมีรับสั่งให้อ่านในพระราช
สาส์นนั้นว่า เรามีความยินดีนัก ขอแจ้งมาให้พระสหายเราผู้ครองกรุง
ศรีอยุธยาทรงทราบว่า ธรรมดาผู้รู้จักคุณปัญญาโดยแท้นี้ มีแต่สมเด็จ
พระพุทธเจ้าที่เสด็จสิ้นพพานนั้นฝ่ายเดียว พระองค์ทรงรู้คุณปัญญา และตรัส

สรรเสริญคุณปัญญาเป็นอันมาก เพราะฉะนี้จึงได้เรียกว่าพระปัญญาธิกะ สร้างพระบารมีสี่อสงไขย กำไรแสนมหากัลป จึงได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้า บัดนี้พระสหายเรารู้คุณปัญญา ก็ข้องเข้าในบารมีสิบประการ ๆ นั้นนับปัญญาด้วย สหายเราได้ปัญญาบารมีแล้ว จะได้ตรัสเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง เรากับพระสหายจะได้เป็นมหามิตรไมตรี สร้างพระบารมีด้วยกันในเบื้องหน้า สองพระนครจะได้เป็นสุวรรณปัถพีเดียวกัน

พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาได้แจ้งในพระราชสาส์นนั้น ก็มีพระทัยยินดียิ่งนัก อนึ่งพระเกียรติยศพระเจ้ากรุงรามัญก็เลื่องลือไปว่าพระเจ้าหงสาวดีมีพระปัญญาหลักแหลม พระมหากษัตริย์ทั้งปวง ต่างให้แต่งพระนามแลเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นอันมาก

อยู่มาพระเจ้าอังวะทรงทราบกิตติศัพท์ว่า กษัตริย์ทั้งปวงสรรเสริญปัญญาพระเจ้าหงสาวดีนัก จึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงว่า มหาปิฎกธรบุตรเลี้ยงเรานี้ คิดว่าจะมีปัญญาทรงพระไตรปิฎกได้มาก ลือชื่อปรากฏอยู่แต่เมื่อเป็นภิกษุเท่านั้น ครั้นสึกออกมาได้ครองราชสมบัติในเมืองหงสาวดีแล้ว กลับมีสติปัญญายิ่งฉลาดทั้งคดีโลกคดีธรรม กษัตริย์ทั้งปวงให้มาถามปริศนาก็แก้ได้หมด จำเราจะให้ไปลองปัญญาดูบ้าง จึงสั่งให้แต่งพระราชสาส์นปริศนาฉบับหนึ่ง ให้มังลุกรีเป็นราชทูตมังลีผู้น้องเป็นอุปทูตจำทูลพระราชสาส์น ราชทูตอุปทูตก็ถวายบังคมลาขึ้นม้ามากับไพร่ ครั้นถึงกรุงหงสาวดี เสนาบดีเจ้าพนักงานแจ้งข่าวแล้วก็เข้ากราบบังคมทูล

พระเจ้าหงสาวดีได้ทราบมีพระทัยปราโมทย์ทรงนับถือนัก จึงตรัสสั่งให้แต่งการรับพระราชสาส์นโดยขบวน สั่งให้เสนาบดีปลูกเรือนใหญ่รับแขก

TUDC 26/05/2563

เมืองยิ่งกว่าประเทศอื่น ๆ นั้น แล้วให้วิเสทแต่งเครื่องโภชนาหารของกิน เลี้ยงแขกเมืองอังวะ แล้วให้พระยาอินทพระยาพรัวนำแขกเมืองเข้าเฝ้าราชทูตอุปทูตก็เข้ามาเผากรายถวายบังคม จึงมีรับสั่งให้อ่านในพระราชสาส์นนั้นเป็นปริศนาสามประการว่า เราได้ฟังคำสรรเสริญในประเทศทั้งปวงว่าพระเจ้าหงสาวดีมีปรีชาเฉียบแหลม ชำนาญแก้ปริศนาหาผู้เสมอมิได้ เราจะขอถามปริศนาสักสามประการ คือว่ากรุงหงสาวดีนั้น มีฝูงปลาเป็นหลายพวก ปลาหนึ่งกินมีรสยิ่งกว่าปลาทั้งปวง คือปลาสิ่งใด อนึ่งสตรีภาพงามยิ่งกว่าสตรีทั้งหลาย คือสตรีพวกใด อนึ่งน้ำหวยหนองคลองบึงบางน้ำบ่อน้ำพุน้ำซอนทั้งปวง น้ำสิ่งหนึ่งกินมีรสกว่าน้ำทั้งหลายนั้น คือน้ำสิ่งใด พระเจ้าหงสาวดีจงวิสัชนาแก้มาให้เราฟัง

พระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งในปริศนาดังนั้น ก็ทรงพระสรวลตรัสว่าสมเด็จพระราชบิดาเลี้ยงเรานี้ ดูก็ทรงพระชราภาพอยู่แล้ว แต่ไม่ยอมแก่เลย พระทัยยังเป็นหนุ่มอยู่เสมอ เราว่าพระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเล่นเป็นเด็กแล้ว พระราชบิดาเลี้ยงเราก็พลอยเล่นเป็นหนุ่มไปด้วยเล่า เรานี้ปานกลาง จะเรียกว่าหนุ่มก็ได้แต่ใจเหมือนแก่ จึงตรัสวิสัชนาแก้ปริศนาว่า ซึ่งว่าปลาสิ่งใดมีรสกว่าปลาทั้งปวงนั้น คือปลาข้าว คนก็รู้อยู่ว่ากินตายแล้วมิคิดแก่ชีวิต ยังอาจเอาปลาข้าวมากินได้ กินแล้วก็ถึงแก่ความตายเอง เอาชีวิตแลกรสปลาข้าวนั้น จึงว่าปลาข้าวกินมีรสกว่าปลาทั้งปวง อนึ่งสตรีภาพผู้ใดงามยิ่งกว่าสตรีทั้งปวงนั้น คือสตรีภาพที่มีสามีอยู่แล้ว มีชายผู้อื่นมาผูกรักยินดีล่วงประเวณีภรรยาท่านนั้น มีฟังคำพระพุทธเจ้าสั่งสอนไว้ ใน

อาคารียวินัยสิกขายทว่า ตายแล้วจะไปทนทุกข์เวทนาในนรกช้านานนัก ชายผู้นักมีพึง ยังยังอาจเพียรล่วงประเวณีภรรยาท่านจงได้ สตรีภาพผู้นั้นมีรูปงามหรือไม่งาม ก็ชื่อว่างามยิ่งกว่าสตรีทั้งปวง นี้แก้โดยวิสัยสำนวนนักเลงเจ้าชู้ ถ้าแก้ตามสำนวนในอาลัยแล้ว ท่านว่าสตรีมีบุญมาก พร้อมด้วยลักษณะเบญจกัลยาณีห้าประการ คือเรียกว่างามยิ่งกว่าหญิงทั้งปวง แก้โดยสำนวนนักปราชญ์นั้นว่า สตรีผู้ใดใจเป็นกุศลรักษาสัตย์มั่นคง ซื่อตรงต่อสามี ถึงตัวจะตายก็มิให้เสียสัตย์ แม้นรูปชั่วทั่วทั้งตัวหาสิ่งงามมิได้ นักปราชญ์ทั้งปวงก็นับถือเรียกว่างาม ความงามนั้นแฝงยังอยู่ภายใน อนึ่งสตรีผู้ใดงามเหมือนทองหล่อทั้งแท่ง ไม่มีตำหนิเท่าเส้นผม ถ้าใจไม่งามแล้ว นักปราชญ์ทั้งปวงก็หาเรียกว่างามไม่ เพราะงามรูปนั้นหาง่ายงามน้ำใจหายาก เหตุฉะนี้จึงว่าสตรีงามใจงามยิ่งกว่าสตรีทั้งปวง ถ้างามทั้งรูปทั้งใจก็เรียกว่างามเลิศงามดีเป็นสตรีงามอย่างยิ่ง ซึ่งว่าน้ำสิ่งใดมีรสกว่าน้ำทั้งปวงนั้น คือน้ำสุรา ผู้ระดับมิได้ฟังคำพระพุทธเจ้าตรัสสั่งสอนไว้ ให้เว้นเสียอย่าเสพสุรา ถ้าผู้ใดเสพแล้ว จะไปตกนรกทนทุกข์เวทนายิ่งนัก ครั้นพ้นนรกแล้วจะมาเกิดเป็นยักษ์หารอยชาติ เป็นสุนัขหารอยชาติ จะเป็นคนยากนานนับชาติมิได้ ผู้นักมีพึงชนักดับสุราได้ จึงว่าน้ำสุรามีรสกว่าน้ำทั้งปวง

พระเจ้าหงสาวดีทรงแก้ปริศนาแล้ว จึงให้เจ้าพนักงานจารึกคำวิสัชนานั้นลงในแผ่นสุพรรณบัฏ กับให้จัดเครื่องราชบรรณาการเป็นอันมาก มอบให้ราชทูตอุปทูตนำกลับไป ราชทูตอุปทูตรับแล้วก็ถวายบังคมลาขึ้นม้า

CUDC 28/05/2562

กลับไปกับบาวไพร่ ครั้นถึงกรุงอังวะก็เชิญพระสุพรรณบัฏแก้คำปริศนา และเครื่องราชบรรณาการเข้าถวายพระเจ้าอังวะ

พระเจ้าอังวะได้แจ้งเนื้อความแก้ในปริศนาสามประการนั้นแล้ว ก็ชอบพระทัยตรัสสรรเสริญว่า บุตรเลี้ยงเรามีปัญญาว่องไวยิ่งนัก จึงให้อาลักษณ์จารึกพระนามลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏว่า พระเจ้าราชาธิบดีแล้วให้จัดผ้ารำปติสี่สิบพับ แพรริ้วผุดทองสี่สิบม้วน สักหลาดยี่สิบเข็ด ผ้าสาลูยี่สิบตรา เป็นเครื่องราชบรรณการบูชาพระปัญญา ให้ราชทูตอุปทูตคนเก่านั้น นำกลับมาถวายพระเจ้าหงสาวดี

ครั้นอยู่มาพระเจ้าลังกา ได้ทรงฟังกิตติศัพท์มากขึ้นกว่าแต่ก่อนว่าพระเจ้าหงษาวดีมีพระปรีชาสามารถ ทรงพระราชศรัทธาอุตสาหะบอกพระไตรปิฎก แก่พระภิกษุสงฆ์เป็นนิจและทรงแก้ปริศนาของกษัตริย์ทั้งปวงได้สิ้น จำเราจะให้ไปลองแก้ปริศนาของเราบ้าง จึงสั่งให้แต่งพระราชสาส์นปริศนา ที่พระองค์ทรงพระดำริไว้แต่ก่อน แล้วให้จัดเครื่องราชบรรณาการสิ่งที่ดีมีค่าเป็นอันมาก ให้จิตตอำมาตย์เป็นราชทูต อำมาตย์กุลันเป็นอุปทูตสองนายนี้เป็นพหูสูตรู้พระพุทธวจนมาก จึงตรัสสั่งราชทูตอุปทูตว่า ถ้าพระเจ้าหงสาวดีแก้ปริศนานี้ได้ จึงยกเครื่องราชบรรณาการทั้งนี้ ถวายเป็นเครื่องสักการะบูชาพระปัญญาเถิด แม้นแก้มิได้ให้นำกลับมา ราชทูตอุปทูตก็ถวายบังคมลา เชิญพระราชสาส์นคุมเครื่องราชบรรณาการลงมาสู่สำเภาอันเจ้าพนักงานนาวยานจัดเตรียมไว้แล้ว พร้อมด้วยต้นหนคนท้าย

TUDC 26/05/2563

น้ายลำ เครื่องศาตราวุธไพร่พลเสบียงอาหาร นายเรือรีบให้ใช้ใบลำเภาแล่นมา

ครั้นลำเภามาถึงปากน้ำเมืองเสียง พระยาพรัวผู้รักษาเมืองเสียงนั้นใช้ให้คนไปสืบดูรู้ความแน่ว่า ลำเภาพระราชสาส์นลงมาแต่เมืองลังกาพระยาพรัวจึงขึ้นมากราบทูลพระเจ้าหงสาวดีว่า บัดนี้ลำเภาพระราชสาส์นมาแต่ลังกาทวีป พระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งแล้วมีพระทัยยินดีนัก จึงตรัสถามเสนาบดีทั้งปวงว่า พระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงหงสาวดีสืบ ๆ มาแต่ก่อนนั้น ยังได้ยินบ้างหรือ ว่าพระราชสาส์นลังกาทวีปมาถึงเมืองหงสาวดีมีหรือประการใด เมื่อพระเจ้าหงสาวดีตรัสถามดังนั้น จะมีเสนาบดีผู้ใดผู้หนึ่งกราบทูลประการใดหามิได้ ยังมีชายผู้หนึ่งชื่อวอกเมียดกราบทูลว่าแต่ก่อนเมื่อครั้งพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือก ได้ดำรงราชสมบัติอยู่นั้น ข้าพเจ้าได้ยินว่าลำเภาพระราชสาส์นเมืองลังกานำพระศรีมหาโพธิ์มาถวายสืบต้นครั้งหนึ่ง ขณะนั้นได้ยินว่าชาวเมืองเสียงทั้งปวง ออกไปรับพระราชสาส์นถึงปากน้ำเสียง

พระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งดังนั้น จึงตรัสสั่งพระยาพรัวให้ออกไปรับพระราชสาส์นขึ้นมายังเมืองหงสาวดี ให้ข้าราชการผู้หนึ่งชื่อมังพะโคไปด้วย ตรัสสั่งว่าให้มังพะโคนำแขกเมืองผู้ถือพระราชสาส์นขึ้นมาก่อน พระยาพรัวให้มาภายหลัง พระยาพรัวกับมังพะโครับสั่งแล้วก็ถวายบังคมลา พาย่าวไพร่ลงมาถึงเมืองเสียง จึงให้แต่งเรือนลากยางสี่ลำ บรรทุไพร่พลพร้อมก็ออกไปรับลำเภาพระราชสาส์นเข้ามา ครั้นลำเภาถึงเมืองเข้าจอดท่าแล้ว

TUDC 26/05/2563

พระยาพรัวจึงให้แต่งเครื่องโภชนาหาร เลี้ยงแขกเมืองเสร็จแล้ว จึงให้มังพะโคนำราชทูตอุปทูตขึ้นมา โดยขบวนเรือตามเรือนำซ้ายขวาหน้าหลังเป็นอันมาก ราชทูตอุปทูตเมื่อมานั้นครั้นแลเห็นพระเจดีย์องค์หนึ่ง จึงถามมังพะโคว่าพระเจดีย์นี้ชื่อใด มังพะโคบอกว่ารามัญเรียกพระเจดอยเนิด คำไทยว่าพระเจดีย์แห ราชทูตอุปทูตถามว่าเหตุใดจึงเรียกพระเจดีย์แห มังพะโคบอกว่า แต่ก่อนมีพระเกษธาตุองค์หนึ่งลอยน้ำมา สตรีเฒ่าผู้หนึ่งลงตำแห จึงได้พระเกษธาตุนั้น นำมาบรรจุไว้ในพระเจดีย์องค์นี้ จึงเรียกว่าพระเจดีย์แหมาคุ้มเท่าบัดนี้

ครั้นเรือพระราชสาส์นมาถึงตำบลแห่งหนึ่ง รามัญเรียกว่าก๊กซุ่มจ๊าด คำไทยว่าโคกงูเห่า ราชทูตอุปทูตก็ถามว่า ตำบลนี้ชื่อใด มังพะโคบอกว่าชื่อโคกงูเห่า ราชทูตอุปทูตถามว่า เหตุใดจึงเรียกว่าโคกงูเห่า มังพะโคบอกว่า แต่ก่อนมีเศรษฐีผู้หนึ่งมีบุตรเจ็ดคนเป็นงูเห่าเสียนั้นตัวหนึ่งมาอาศัยอยู่ในโคกตำบลนี้ ครั้นเศรษฐีถึงแก่มรณภาพแล้ว บุตรซึ่งเป็นคนหกคนนั้น ก็เอาทรัพย์ของบิดาแบ่งปันกันเป็นหกส่วน ๆ งูเห่าผู้เป็นบุตรด้วยนั้นมิได้แบ่งปันให้ งูเห่านั้นรู้ก็เลิกพังพานขึ้นมาสู่เรือน พี่น้องทั้งหลายเห็นงูเห่าก็ตกใจกลัว พากันละทรัพย์เสียแล่นหนีไป งูเห่าก็เอาหางกระหวัดรวบรวมทรัพย์ทั้งหกส่วนนั้นเข้าเป็นกองเดียวแล้ว ก็เอาศีรษะซ้อนขึ้นไว้บนกองทรัพย์ ฝ่ายน้องน้อยที่สุด ซึ่งบวชเป็นสามเณรอยู่นั้นจึงพูดแก่พี่ทั้งห้าคนว่า งูเห่านี้เป็นพี่น้องเราร่วมบิดาเดียวกัน ถึงเป็นสัตว์เดรัจฉานก็จำจะแบ่งปันทรัพย์ออกให้ส่วนหนึ่งจึงจะชอบ พี่น้องทั้งปวงก็เห็นด้วย สามเณรจึงเข้ามาบอกแกงูเห่าว่า น้องจะแบ่งทรัพย์ให้ส่วนหนึ่ง

TUDC 26/05/2563

งูเห่าพอมีได้แต่รัภาษามนุษย์ จึงหลีกออยออกไปให้ห่าง สามเณรก็ให้พิชายคนหนึ่ง เข้ามาแบ่งทรัพย์ออกเป็นเจ็ดส่วน หกส่วนนั้นได้แก่พี่น้องหกคน แต่ส่วนหนึ่งซึ่งจะได้แก่งูเห่า งูเห่าก็กวาดประสมเข้าไว้ด้วยส่วนของน้องน้อยแล้วก็เลื้อยกลับไปอยู่ในโคกดังเก่า คนทั้งปวงรู้เหตุก็เรียกว่าโคกงูเห่ามาจนตราบเท่าทุกวันนี้

ครั้นมาถึงตำบลบางพระขรรค์ ข้างรามัญเรียกว่า บันพระแซ่ง ราชทูตอุปทูตจึงถามว่า ตำบลนี้ชื่อใด เหตุผลดังนี้เป็นประการใดท่านจงเล่าให้เราทราบ มังพะโคบอกว่า ตำบลนี้เรียกบางพระขรรค์ แต่ครั้งพระเจ้าฝรั่งมังคะล เสด็จประพาสมาทางนี้ลงข้ามน้ำด้วยรพลและม้าสลบม้าพระขรรค์ตกลง จึงเรียกว่าบางพระขรรค์จนเท่าทุกวันนี้

ครั้นมาถึงบ้านเลี้ยงโค รามัญเรียกว่ากวนเลี้ยงแกลว ราชทูตอุปทูตก็ถามว่า บ้านนี้ชื่อใด มังพะโคบอกว่าเรียกบ้านเลี้ยงโค ราชทูตถามว่าเหตุใดจึงชื่อบ้านเลี้ยงโค มังพะโคบอกว่าแต่ก่อนมีแม่โคตำนิลตัวหนึ่งครั้นรีดนมออกมาน้ำนมนั้นเป็นเหมือนเนย เจ้าของโคจึงนำเข้าถวายพระยาอู่พระเจ้าช้างเผือก ส่วยบ้านและทำตำบลนี้ โปรดพระราชทานให้แก่ผู้เลี้ยงโคนั้น จึงเรียกว่าบ้านเลี้ยงโคจนเท่าทุกวันนี้

ครั้นมาถึงพระเจดีย์มะก้าว ราชทูตอุปทูตก็ถามว่า พระเจดีย์นี้ชื่อใด มังพะโคบอกว่า แต่ก่อนนั้นมีพระเจดีย์องค์หนึ่งบรรจุพระสารีรกธาตุไว้แล้ว มะก้าวเป็นบุตรกุฎุมพีผู้หนึ่ง มีทรัพย์เป็นอันมากมากระทำปฏิสังขรณ์พระเจดีย์องค์นี้ ให้ใหญ่สูงขึ้นกว่าเก่า จึงเรียกว่าเจดีย์มะก้วจนทุกวันนี้ ครั้นมาถึงตำบลบางนาค ข้างรามัญเรียกว่าบันแพะ ราชทูตอุปทูต

จึงถามว่าตำบลนี้ชื่อใด มังพะโคยอกว่าเรียกยางนาค ราชทูตอุปทูต ถามว่าเหตุใดจึงเรียกยางนาค มังพะโคยอกว่า พระมหากษัตริย์แต่ก่อน เสด็จมาถึงตำบลนี้ ทอดพระเนตรเห็นนาคผู้ตัวหนึ่ง มีพระประสงค์จะใคร่ได้จึงตรัสว่า ถ้าผู้ใดสามารถจับนาคผู้ตัวนี้ให้เราได้ เราจะให้รางวัลแก่ผู้นั้น จึงนายประมงผู้หนึ่งเข้ามากราบทูลว่า ข้าพเจ้าจะขอรับอาสาไปจับนาคผู้ตัวนี้มาถวายให้จงได้ พระมหากษัตริย์ก็ดีพระทัย จึงตรัสว่าท่านจงเร่งไป นายประมงก็กราบถวายบังคมแล้ว ก็ไปใส่จับนาคผู้ๆ ตัวนั้น ตำน้ำหนีไปนายประมงก็ตำน้ำตามไปจับนาคผู้ตัวนั้นได้นำมาถวายพระมหา—กษัตริย์ๆ ก็ชอบพระทัย จึงโปรดพระราชทานรางวัลแก่นายประมงเป็นอันมาก จึงเรียกว่ายางนาคคุ้มเท่าบัดนี้

ครั้นมาถึงตำบลสระสมิงพระราม ราชทูตอุปทูตก็ถามดูหนหลัง มังพะโคยอกว่า เมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้าราชาธิราชนั้นให้สมิงพระรามเป็นแม่กองกำกับการ เกณฑ์ทหารขุดสระนี้ไว้จึงเรียกว่าสระสมิงพระราม ครั้นมาถึงตำบลโพธิร้อยต้น รามัญเรียกว่าซวยนอมกลอม ราชทูตอุปทูตก็ถามว่าตำบลนี้ชื่อใด มังพะโคยอกว่าตำบลนี้ชื่อโพธิร้อยต้น ราชทูตอุปทูตก็ซักถามเหตุผลดูหนหลัง มังพะโคยอกว่า เมื่อครั้งพระเจ้าพาโวเสวยราชสมบัติในกรุงหงสาวดีเสด็จไปประพาสป่า มีชายผู้หนึ่งหาบผลกะลอยเกวียนมา จะหลีกไปให้พ้นทางเสด็จ ไปมิทันจึงปลงหาบลงหมอยอยู่ริมทางคนซึ่งตามเสด็จมานั้น หยิบเอาผลกะลอยเกวียนในหาบใบหนึ่ง มิได้ขอต่อเจ้าของ ชายผู้นั้นก็มิได้ยังหมอบเผ้าคอยอยู่ที่นั้น พอพระมหากษัตริย์เสด็จกลับมาถึงที่นั้น ชายเจ้าของหาบก็กราบบังคมทูลว่าผู้หนึ่งตามเสด็จ

TUDC 26/05/2563

มาชิงผลกะลอยเกริบของข้าพเจ้าไป พระมหากษัตริย์ได้ทรงฟังก็เสด็จยับยั้งอยู่ที่นั้น จึงตรัสสั่งให้สืบเอาตัวผู้ซึ่งหยิบผลกะลอยเกริบของชายผู้นั้นให้จงได้ ผลมะขามป้อมนั้นรามัญเรียกผลกะลอยเกริบ ครั้นขุนนางถือรับสั่งได้ตัวผู้นั้น ซักถามรับเป็นสัตย์แล้วก็เข้ากราบทูล พระมหากษัตริย์ก็ทรงพระพิโรธ จึงตรัสสั่งให้ฆ่าผู้นั้นเสียมิให้ผู้ใดดูอย่างสืบไป สั่งให้ปั่นออกเป็นร้อยท่อน ให้เอาไปฝังไว้เป็นสิบแห่ง แล้วให้ปลูกโพธิ์ประจำไว้ร้อยต้น จึงเรียกว่าตำบลโพธิ์ร้อยต้นสืบมา คำแขกเมืองไต่ถาม และคำให้การทั้งปวงนั้น ขุนนางผู้กำกับก็จดหมายไว้สิ้น

ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่ง ให้พระยาอินท์ปลูกหอพระราชสาส์นและเรือนราชทูตอุปทูตนั้น ให้โอฬาริกด้วยที่นั่งที่นอนปัจถรณ์ต่าง ๆ แล้วตรัสสั่งเสนาบดีทั้งปวงว่า การรับแขกเมืองลังกามาแต่ไกลครั้งนี้ ต้องแต่งรับให้สคราญครึกครื้นทางที่จะรับแขกเมืองเข้ามานั้น ให้แต่งประดับด้วยราชวัติฉัตรธงและช้างม้าสำหรับยืนประจำตามตำแหน่งนั้น ก็ให้ผูกเครื่องประดับประดาเป็นอันงาม ลูกขุนทั้งปวงให้แต่งตัวนุ่งห่มจงสะอาดโอ่โถง อนึ่งไพร่พลทั้งปวงซึ่งเกณฑ์เข้าขบวนแห่นั้น ให้แต่งประกวดพรักพร้อมเป็นอันมาก

พระยาอินท์และเสนาบดีทั้งปวงรับสั่งแล้ว ก็ออกไปให้เกณฑ์ไพร่พลทุกหมวดกรม เร่งรัดให้กระทำการรับแขกเมืองพร้อมเสร็จทุกประการ ครั้นพระราชสาส์นเข้ามาถึงกรุงหงสาวดี เจ้าพนักงานก็ลงไปรับพระราชสาส์นด้วยพานพระสุวรรณจำหลักสามชั้น อัญเชิญขึ้นยังยานมาศมีเครื่องสูงราชทูตอุปทูตก็ขึ้นคานหาม พร้อมด้วยพลทหารพระหลวงหมื่นขุน เข้า

TUDC 26/05/2568

ในขบวนแห่แหนเป็นอันมาก เสียงศัพท์แตรสังข์ฆ้องกลองกึกก้องโกลาหล มังพะโคก็นำราชทูตอุปทูตเข้ามา โดยทางสถลมารคที่แต่งรับ ครั้นถึงพระราชวังชั้นนอก ก็เชิญราชทูตอุปทูตเข้ารับพระราชทานเครื่องเลี้ยงอันชาวพนักงานเตรียมไว้

ครั้นถึงเวลาพระเจ้าหงสาวดีก็สำอางพระองค์ ทรงพระภูษาตรวยเชิงทองสามชั้น สอดฉลองพระองค์ลายมังกรห้าเล็บอย่างดีที่พระเจ้ากรุงจีนถวายมา ทรงเครื่องราชวิภูษิตอันวิจิตร ทรงพระอำมรงค์เพชรครบนิ้วพระหัตถ์ โพกพระเศียรเสร็จแล้วเสด็จออกท้องพระโรงราชสัณฐาคาร วิยะเวชยันตวิมานสมาคมพร้อมด้วยแสนเสวกามาตย์ราชกระวีมนตรีมุขทั้งปวงเฝ้าอยู่ตามตำแหน่ง จึงมีรับสั่งให้เบิกทูตนำเข้าเฝ้า มังพะโคก็นำราชทูตอุปทูตเข้ามากราบถวายบังคมหน้าพระที่นั่ง ราชทูตก็ถวายพระราชสาส์นปริศนาซึ่งพระเจ้าลังกาให้มานั้น พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสสั่งให้ มหาสิวะละเจ้าพนักงานอ่านถวาย ในพระราชสาส์นนั้นว่า เราได้ทราบกิตติศัพท์มานานแล้ว ว่าพระเจ้าหงสาวดีทรงพระสติปัญญายิ่ง ชำนาญในการแก้ปริศนา หากษัตริย์พระองค์ใดเปรียบเสมอมิได้ เราจึงมีปริศนามาหวังจะขอชมพระปัญญาสักครั้ง ปริศนานั้นว่าสัตว์หนึ่งมีหนังเป็นปีก สัตว์หนึ่งเอากระดูกเป็นปีก สัตว์หนึ่งเอาขนเป็นปีก นกหมู่หนึ่งกินในบ่วงตายในบ่วง นกหมู่หนึ่งกินนอกบ่วงตายนอกบ่วง นกหมู่หนึ่งกินในบ่วงตายนอกบ่วง นกหมู่หนึ่งกินนอกบ่วงตายในบ่วง อนึ่งมามืดไปรุ่งเรือง อนึ่งมามืดไปมืด อนึ่งมารุ่งเรืองไปรุ่งเรือง อนึ่งมารุ่งเรืองไปมืด อนึ่งบุคคลสามพวกมิได้สร้างกุศลก็ได้กุศล สิ่งใดจะหนักกว่าหนัก สิ่งใด

TUDC 26/05/2563

ยะเยากว่าเขา อนึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญสิ่งใดที่ว่าเป็นที่ยิ่งอย่างเอก อนึ่งเลขหนึ่งจนเลขสิบดังนี้ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ยะได้แก่สิ่งใด อนึ่งคาถาสามบทท่านว่าไว้ยังมีครบใส่ลงให้ครบ ให้แก้คาถาสามบทของสำเร็จนี้ คือยะว่าประการใด เป็นปริศนาสิ่งเจ็ดประการ ขอพระเจ้าหงสาวดีผู้มีพระปรีชาเฉียบแหลมจงวิสัชนาให้เราแจ้งด้วย

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังพระราชสาส์นปริศนา ตั้งแต่ต้นจนจบแล้วก็แจ้งความอธิบายด้วยพระปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไว เปรียบประดุจเห็นเงาในพระฉายมิได้ขัดข้องเนิ่นช้า จึงตรัสแก่พระมหานาคผู้ทรงคุณอันวิเศษ พระมหาราชครูและครูอันทรงไตรปิฎกญาณ พร้อมด้วยเสนาบดีทั้งปวงว่า พระเจ้าลังกาให้มีปริศนามาดังนี้ ผู้ใดผู้หนึ่งจะวิสัชนาได้บ้างให้ท่านทั้งหลายว่าไปเราจะฟัง เมื่อมีพระราชโองการตรัสถามดังนั้น พระสงฆ์มหานาคและราชครูเสนาบดีทั้งหลายนั้นก็ยังอยู่ ไม่มีผู้ใดกราบทูลรับว่าจะแก้ปริศนาได้

ฝ่ายมังพะโคกรายถวายบังคมแล้วทูลว่า ปริศนานี้อุปมาดังแก้วเจ็ดประการ สมควรจะครองได้แต่พระมหาจักรพรรดิราธิราชองค์เดียว ประเทศราชอื่น ๆ จะครองแก้วเจ็ดประการนั้นมิได้ ถึงเป็นพระโสดาจะแก้ปริศนาของพระสกิทาคาก็มิได้ พระสกิทาคาจะแก้ปริศนาของพระอนาคาก็มิได้ พระอนาคาจะแก้ปริศนาของพระอรหันต์ก็มิได้ พระอรหันต์ก็ไม่สามารถจะแก้ปริศนาของพระอรรคสาวกได้ อรรคสาวกก็ไม่อาจจะแก้ปริศนาของพระปัจเจกโพธิเจ้าได้ พระปัจเจกโพธิเจ้าจะแก้ปริศนาของสมเด็จพระพุทธเจ้านั้นมิได้ ความนี้พระองค์ก็ทรงทรายอยู่ในพระทัยสิ้นแล้ว ซึ่ง

พระเจ้าลังกาให้มีพระราชสาส์นปริศนามานี้เป็นสิ่งสุขุมลึกละเอียดยิ่งนัก ผู้อื่นมิอาจจะแก้ได้ เว้นไว้แต่พระองค์ผู้ทรงพระปัญญาอันเฉียบแหลมลึกซึ้งจึงจะทรงแก้ให้เห็นประจักษ์จริงได้

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังมังพะโคทูลดังนั้น จึงตรัสแก่พระยาอินท์และพระมหานาคราชครูว่า ซึ่งมังพะโคว่าดังนี้ใครจะเห็นประการใด พระยาอินท์ก็ทูลว่า ข้าพเจ้าและมังพะโคนี้เปรียบประดุจพระอานนท์เถรอาศัยองค์สมเด็จพระพุทธเจ้าแล้วจึงได้รู้อรรถทั้งปวง ซึ่งมังพะโคทูลดังนั้นก็ชอบแล้ว พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงฟังก็ชอบพระทัย จึงตรัสว่าปริศนาพระเจ้าลังกาให้มานี้เราชอบใจอยากจะแก้นัก ด้วยข้องเข้าในคดีธรรมหลายข้อ ควรจะคิดไว้เป็นเครื่องดำเนินปัญญาได้ ซึ่งพระเจ้าลังกาทำปริศนาดังนี้เรายินดีด้วย ถึงจะหนุ่มเราก็นับถือว่าแก่ ซึ่งพระเจ้ากรุงศรีอยุธยากับพระเจ้าอังวะนั้นทำปริศนาไม่ใคร่มีสาระประโยชน์เราจึงว่าเล่นเป็นเด็กเป็นหนุ่ม จึงตรัสสั่งให้มหาสิวะละการักคำแก้ปริศนา เป็นพระราชสาส์นลงในแผ่นสุพรรณบัฏว่า ซึ่งพระเจ้าลังกาให้มีพระราชสาส์นปริศนามาสิบเจ็ดประการนั้น เราจะวิสัชนาแก้ไปให้แจ้ง ซึ่งปริศนาข้อต้นว่าสัตว์หนึ่งเอาหนังเป็นปีกนั้นคือค้างคาว สัตว์หนึ่งกระดูกเป็นปีกนั้น คือแมลงทับ สัตว์หนึ่งเอาขนเป็นปีก คือฝูงปักษาชาติทั้งปวง นกหมู่หนึ่งกินในช่วงตายในช่วงนั้น มิใช่นกคือบุคคลพวกหนึ่ง เกิดมาในวัฏสงสารเป็นมราวาสแล้วตายในมราวาสนั้น คือกินในช่วงตายในช่วง นกหมู่หนึ่งกินนอกช่วงตายในช่วง คือบุคคลพวกหนึ่งเกิดมาในสังสารวัฏยวชเป็นขรรพชิตแล้วสึกออกมาเป็นมรา—

วาสเล่า ตายภายในฆราวาสนั้น คือกินนอกย่วงตายในย่วง นกหมู่หนึ่ง กินในย่วงตายนอกย่วงนั้น มิใช่นกคือบุคคลพวกหนึ่ง เกิดมาในวัฏสงสาร เป็นฆราวาสแล้วและได้บวชเป็นบรรพชิตครองสิกขาบทสองร้อยสี่สิบเจ็ดบริบูรณ์ แล้วและตายนั้น คือกินในย่วงตายนอกย่วง นกหมู่หนึ่งกินนอกย่วงตาย นอกย่วงนั้น คือบุคคลพวกหนึ่งเกิดมาในวัฏสงสาร มิได้อยู่ครอบครอง ฆราวาสเลย บวชเป็นบรรพชิตครองสิกขาบท จนตายไปในบรรพชิตนั้น คือกินนอกย่วงตายนอกย่วง อนึ่งมามัคไปรุ่งเรืองนั้น คือบุคคลเกิดมาในวัฏสงสารเป็นคนยากโฉดเขลาหาปัญญามิได้ ครั้นรู้จักคุณพระรัตนตรัย ก็มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เว้นจากยาบำเพ็ญกุศล ครั้นตาย ก็ได้ไปสู่ที่ชอบ คือมามัคไปรุ่งเรือง อนึ่งมารุ่งเรืองไปมัค คือบุคคล พวกหนึ่งเกิดมาในวัฏสงสาร ประกอบด้วยทรัพย์สมบัติและตระกูลยศเป็น อันมาก แต่สันดานหยาบกระด้างประมาทมัวเมา ไม่เคารพรู้คุณพระ รัตนตรัยมิได้กลัวละอายแก่ยาป ครั้นตายก็ไปสู่จตุราบาย คือมารุ่งเรือง ไปมัค อนึ่งมามัคไปมัค คือบุคคลเกิดมาในวัฏสงสาร เป็นคนทุพลภาพ คับแค้นอยู่แล้ว ยังไม่กลัวละอายยาป ทำกุศลเพิ่มเติมเข้าอีกเป็นอันมาก ครั้นตายก็ไปสู่จตุราบาย คือมามัคไปมัค อนึ่งมารุ่งเรืองไปรุ่งเรืองนั้น คือบุคคลพวกหนึ่ง เกิดมาในวัฏสงสาร เมื่อเกิดมานั้นมีตระกูลอันยิ่ง ประกอบด้วยทรัพย์เป็นอันมาก รู้คุณพระรัตนตรัย มีศรัทธาบำเพ็ญกุศลมาก ครั้นดับจิตก็ได้ไปที่ชอบ คือมารุ่งเรืองไปรุ่งเรือง อนึ่งบุคคลสามจำพวก มิได้สร้างกุศลเลย ก็ได้กุศลเป็นนิจ คือพระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรมนั้น บำรุงพระนครให้สมณชีพราหมณ์ราษฎรทั้งปวง อยู่เย็นเป็นสุขได้สร้างกุศล

และอำนวยทาน ผลอานิสงส์นั้นก็ได้แก่พระมหากษัตริย์เป็นอันมาก ประการหนึ่งกุลบุตรบวชในพระพุทธศาสนาครองสิกขาบท ปฏิบัติตามกิจพระวินัยทุกประการนั้นถึงมิได้บำเพ็ญกุศลอื่นเลย ก็ได้ผลอานิสงส์เป็นอันยิ่ง อนึ่งสตรีใจเป็นธรรมสุจริตซื่อตรงต่อสามี มิได้เอาจิตไปปฏิพัทธ์ผูกพันธ์ในชายอื่น เคารพยำเกรงปฏิบัติโดยชอบในสวามีของตน สตรีนั้นถึงมิได้สร้างกุศลอื่นเลยก็ได้กุศล บุคคลสามจำพวกนี้ ถึงมิได้สร้างกุศลอื่นเลยก็ได้กุศลเป็นอันมาก ซึ่งว่าสมเด็จพระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญ สิ่งใดว่ายิ่งอย่างเอกนั้น คือพระอรหันต์ เพราะเมื่อสมเด็จพระพุทธเจ้าได้ตรัสแก่มรรคญาณผลญาณ ขาดจากกิเลสพันห้าตัณห้าร้อยแปดประการ ลุถึงสรรเพ็ชุดาญาณนั้น ด้วยพระอรหันต์ เหตุดังนี้พระองค์จึงตรัสสรรเสริญพระอรหันต์ว่าเป็นธรรมยอดยิ่งอย่างเอก อนึ่งได้พระอรหันต์แล้ว ก็เชื่อว่าถึงพระนิพพาน ซึ่งว่าสิ่งใดหนักกว่าหนักนั้น คือสัตว์เป็นมิจฉาทิฐิเที่ยงถือว่าบุญบาปไม่มีใครทำความชอบชั่วดีก็ไม่ได้ผล นี่แหละเป็นผู้หนัก ภูเขาสูงใหญ่ว่าหนักนั้นหรือก็มิหนักเท่า เหตุว่าภูเขาสูงใหญ่นั้น พระอริยเจ้าผู้มีฤทธิ์ มีพระโมคคัลลาน์เป็นต้น ท่านหยิบโยนขึ้นไปในอากาศได้ดังเมล็ดกรวด สัตว์ผู้เป็นมิจฉาทิฐินี้หนักกว่าหนัก แม้นพระโมคคัลลาน์ร้อยพันพระองค์ จะยกขึ้นจากโทษนั้นมิได้ เหตุดังนี้จึงว่ามิจฉาทิฐินี้หนักกว่าหนัก อนึ่งว่าสิ่งใดเบากว่าเบานั้น คือสัตว์เป็นสัมมาทิฐิ มีปัญญาเชื่อคุณพระรัตนตรัยสามประการ รักษาศีลภาวนาบำเพ็ญทาน เป็นทางใกล้พระนิพพานนั้น จึงชื่อว่าเบากว่าเบา สิ้นปริศนาสิบสี่ประการเพียงนี้ ยังอีกสามประการ ซึ่งปริศนาว่าเลข ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ จะได้แก่สิ่ง

ใดนั้น คือเลขหนึ่งได้แก่สัตว์ทั้งหลาย เกิดมาแล้วย่อมมีอาหารเป็นที่ตั้ง เลขสองนั้นคือนามและรูปทั้งสอง เลขสามนั้น คือสุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา เลขสี่นั้นคือพระอริยสัจทั้งสี่ เลขห้านั้น คือเบญจขันธ์ทั้งห้า เลขหกนั้น คืออายตนะทั้งหก คือจักขวาตนะหนึ่ง โสตายตนะหนึ่ง ฆานายตนะหนึ่ง ชิวหายตนะหนึ่ง กายายตนะหนึ่ง มนายตนะหนึ่ง เลขเจ็ดนั้น คือสัตตะโพชฌงค์ทั้งเจ็ด เลขแปดนั้น คือพระอัษฎางคิกมรรคทั้งแปด เลขเก้านั้น คือนวสัตตาวาสทั้งเก้า คืออายตนนหนึ่ง มนุษย์ฉกามาพจรหนึ่ง ปถมฌานหนึ่ง ทุติยฌานหนึ่ง ตติยฌานหนึ่ง อรูปสี่เป็นเก้า เลขสิบนั้น คือพระอรหันต์ ประกอบด้วยองค์สิบประการ คาถาสามบทยังไม่ครบนั้นคือว่า อัฐะมิอินทะริเยจันทะ อัฐะจันทะริกัญจิกาวิสาวี อัฐะมิอินทะริเยจันทะ แปลความว่าลักษณะพระจันทร์นั้น ครั้นถึงวันแรมแปดค่ำย่อมเป็นกึ่งหนึ่งมิได้กลม ไม่แจ่มแจ้งดุจวันเพ็ญเลย แม้นสตรีภาพผู้ใดดวงจิตมิชอบสัตย์บริสุทธิ์ เป็นเหมือนดังพระจันทร์วันแรมแปดค่ำนั้น บุรุษผู้มีปัญญาพึงเว้นจากสมาคมด้วยสตรีภาพผู้นั้น กวะตุปเชตุกามาวะ เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายย่อมกระทำสักการบูชา กิง ดังฤๅใครจะรู้ ยัณ ฑิตา เว้นไว้แต่ผู้มีปัญญาจึงจะรู้ได้

ครั้นพระเจ้าหงสาวดีทรงวิสัชนาปริศนาสำเร็จแล้ว ราชทูตอุปทูตก็กราบถวายบังคมทูลสรรเสริญว่า ปริศนาทั้งปวงนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของข้าพเจ้า ให้นำไปทุกประเทศ พระมหากษัตริย์พระองค์ใด มิอาจจะแก้ได้ พระองค์เจ้าทรงวิสัชนานี้เป็นอันฉลาดพลัน ด้วยพระปัญญาแหลมล้ำ

TUDC 26/05/2563

คัมภีร์ภาพ เป็นพหูสูตร์ทรงพระไตรปิฎก จึงทรงแก้ปัรศนานั้นได้ เป็นอัศจรรย์นัก ราชทูตอุปทูต จึงให้นำเครื่องราชบรรณาการต่าง ๆ กับกลองยสัยคู่นั้น เข้ามาถวายเป็นเครื่องสักการบูชาพระปัญญาพระเจ้าหงสาวดีต่อที่หลังตามพระเจ้าลังกาตรัสสั่ง

พระเจ้าหงสาวดีก็มีพระทัยชื่นชม จึงให้คนคุมเครื่องราชบรรณาการทั้งปวงนั้น ไปบูชาถวายพระมุเตา แต่กลองยสัยคู่นั้น ให้นำไปไว้เป็นกลองสำหรับราชาภิเษกกษัตริย์ แล้วให้พระราชทานรางวัลแก่ราชทูตอุปทูตเป็นอันมาก แล้วตรัสสั่งพระยาอินท์กับมังพะโค ให้นำแขกเมืองไปเที่ยวดูพระเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์ และไพชยนต์มหาปราสาท รูปพระยทวะญัญชะวิหารทั้งสิบหกแห่ง ซึ่งพระองค์ให้สร้างไว้ในที่ต่าง ๆ และรูปหุ่นสามร้อยหกสิบซึ่งตั้งไว้นั้น

พระยาอินท์และมังพะโคก็ถวายบังคมลา พาราชทูตอุปทูตไปดูพระเจดีย์ และเที่ยวชมเที่ยวนมัสการพระต่าง ๆ ที่เป็นส่วนพระเจ้าหงสาวดีให้ทรงสถาปนานั้น ราชทูตอุปทูตพูดแก่มังพะโคว่าเป็นบุญของเรายิ่งนัก จึงได้มานมัสการพระพุทธเจ้า และได้เห็นการทั้งปวงนี้ ครั้นเห็นรูปหุ่นจึงถามว่ารูปเหล่านี้น่าคนนักทำด้วยสิ่งใด หูตานุ่งห่มเหมือนกับคนเป็นจริง แม้ไม่สังเกตเข้าใกล้แล้ว เห็นจะสำคัญว่าคน หาสงสัยมิได้ มังพะโคก็บอกว่ารูปทั้งนั้น พระเจ้ากรุงจีนแต่งพระราชสาส์น และเครื่องบรรณาการกับทั้งพระนามให้ราชทูตอุปทูตทั้งสกับคนคุมเครื่องราชบรรณาการสัสยเข้าสู่พระโพธิสมภาร ถวายรูปหุ่นสามร้อยหกสิบนี้มาด้วย ราชทูตอุปทูตก็สรรเสริญว่าพระเจ้าหงสาวดีนั้น มีพระบุญญาภิสมภารมากหาที่สุดมิได้ อยู่มาสองวัน ราชทูตอุปทูต จึงให้ขุนนางนำเผ้าทูลลาพระกลับไป

TUDC 25/05/2563

พระเจ้าหงสาวดีก็สั่งให้มังพะโค จัดการส่งแขกเมือง ราชทูตอุปทูต กราบถวายบังคมลา มังพะโคกับไพร่พลทั้งปวงตามไปส่งจนลงสำเภาแล้วก็กลับมา นายเรือจึงให้ออกสำเภาใช้ใบแล่นไปหลายคืนวันก็ถึงเมืองลังกา ราชทูตอุปทูตก็ถือพระสุพรรณบัฏคำแก้ปริศนาซึ่งพระเจ้าหงสาวดีวิสัชนานั้น เข้าถวายพระเจ้าลังกาแล้วกราบทูลว่า พระเจ้าแผ่นดินรามัญทรงพระราชศรัทธาบอกพระไตรปิฎกแก่พระสงฆ์ วันละร้อยรูปทุกเวลามิได้ขาด และโปรดยนต์มหาปราสาท การทั้งปวงบรรดาแขกเมืองได้เห็นนั้น ก็จดหมายนำไปกราบทูลพระเจ้าลังกาทุกประการ

ครั้นพระเจ้าลังกาได้แจ้งในคำแก้ปริศนา และทรงทราบว่าพระเจ้าหงสาวดีเป็นพระราชวงศ์ใหญ่หลวง ทรงสร้างยารมีเย็นทางพระโพธิญาณดังนั้น ก็มีพระทัยยินดีนัก จึงให้ทำลานทองประดับพลอยเป็นอันงาม จารึกพระนามลงว่า พระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเจดีย์ แล้วให้หักกลองทองแดรลำโพงทองสิบสองคัน คนสำหรับกลองและแตรครบ ให้ราชทูตอุปทูตลงสำเภานำมาถวายพระเจ้าหงสาวดี ๆ ได้ทราบราชทูตลังกามาอีก ก็ให้แต่งการรับพระราชสาส์นและสิ่งของถวายไว้แล้ว ก็ตอบแทนตามราชประเพณี แล้วให้ส่งแขกเมืองกลับไปยังทวีปลังกา

ขณะนั้นพระเจ้าหงสาวดี จึงสั่งให้นิมนต์สงฆ์ราชาคณะและประชุมชีพ่อพราหมณ์ราชินิกุลลูกขุนมนตรีกระวีราชทั้งปวงพร้อมกันแล้ว ตรัสถามว่าพระนามพระมหากษัตริย์ทั้งปวงให้มาแก่เรานี้ พระนามใดจะสมควรแก่เรา ท่านทั้งปวงจงว่ามาเราจะรับเอาพระนามนั้น พระสงฆ์และพราหมณาจารย์

TUDC 26/05/2563

เสนาบดีทั้งปวงก็นิ่งอยู่ไม่มีผู้ใดกราบทูล จึงมีพระราชโองการตรัสว่า เรา
ถามฉะนี้เหตุใดพากันนิ่งอยู่สิ้น

ฝ่ายมังพะโคจึงทูลว่า พระนามอันพระมหากษัตริย์ทั้งปวงถวายมานี้
แต่ล้วนเป็นพระนามกษัตราธิราชอันประเสริฐสิ้นด้วยกัน ซึ่งจะรู้ว่าพระนาม
นี้ชั่วต่ำสูง ควรจะรับได้มิได้นั้น ยากที่คนทั้งหลายจะกราบทูล เหตุพระ
องค์ทรงพระปัญญายานมีหาที่สุดมิได้ และพระนามองค์ใดสมควรแก่อิสระ
ภาพ ก็จะพึงสำเร็จด้วยพระทัยดำริของพระองค์ พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า
มังพะโคทูลแก่เรากังนี้ เพราะเทพยดามาสิงสู่อยู่ในปากจึงแก้เราได้ เรา
เห็นว่าพระนามที่พระเจ้าลังกาให้มาแก่เรานี้ ประเสริฐนักหาที่สุดมิได้ พระ
นามองค์นี้ควรเราจะรับเอา จึงให้ขุนศรีภูริปรีชาอ่าน พระนามในแผ่น
สุพรรณบัฏพระสงฆ์ราชาคณะและพราหมณาจารย์ เสนาบดีทั้งปวงก็เห็นชอบ
ถวายสาธุการพร้อมกัน พระเจ้าหงสาวดีก็รับพระนาม ซึ่งพระเจ้าลังกา
ถวายมาว่า พระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเจดีย์นั้น จึงสั่งให้ตั้งการพระราชพิธี
ถวายพระนาม โดยพุทธศาสตร์ไสยศาสตร์ ตามขนบประเพณีพระมหา
กษัตริย์เสร็จแล้ว พระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเจดีย์ ก็โปรดตั้งให้มังพะโค
เป็นสมิงจงกอง

ขณะนั้นพระยาอินท์กราบทูลว่า บรรดาพระนามที่พระมหากษัตรา
ธิราช ต่างกรุงทั้งปวงถวายมานี้ ข้าพเจ้าพิเคราะห์ดูก็เห็นว่าประมวลเข้าใน
พระนาม ซึ่งพระเจ้าลังกาถวายมาแก่พระองค์สิ้น เหตุดังนั้นข้าพเจ้าจึง
สรรเสริญว่า พระองค์ทรงพระปรีชาญาณสัมภาระมหาที่สุดมิได้ พระเจ้า
ศรีสากยวงศ์ธรรมเจดีย์ ได้ทรงฟังดังนั้นก็ชอบพระทัยจึงถอดพระอังรงค์

เพชร ซึ่งทรงอยู่ในวพระหัตถ์ควรค่าได้แสนตำลึงนั้น พระราชทานให้แก่พระยาอินท์

ครั้นอยู่มาพระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเทศย์ จึงสั่งให้วิสุกรรมกระทำพระราชมนเทียร โดยยาวสิบแปดศอก โดยกว้างสิบหกศอก ระเบียงข้างหนึ่งสิบสามศอก หน้ามุขสิบห้าศอก กว้างได้ร้อยศอก ท้องพระโรงยาวเก้าสิบสามศอก กว้างสามสิบศอก พระที่นั่งสมเด็จยาวสี่สิบสองศอก กว้างสี่สิบศอก ศาลาลูกขุนยาวเก้าสิบเก้าศอก กว้างได้สิบเอ็ดศอก ครั้นสร้างพระราชมนเทียรและการทั้งปวงเสร็จแล้ว ก็สั่งให้ตั้งการพระราชพิธีซึ่งจะเฉลิมพระราชมนเทียร จึงให้เลือกเอาแต่พราหมณ์วิสัยอันชำนาญในศิลปศาสตร์วิชาคุณไตรเพทเข้าราชพิธี พระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเทศย์ก็เสด็จขึ้นเฉลิมพระราชมนเทียรพร้อมด้วยนางกษัตรีย์พันหนึ่ง

ฝ่ายพราหมณ์มหาศาลก็เข้าสังข์ทักษิณาวรรต ให้ประโคมดุริยดนตรีทั้งปวงขึ้นพร้อมกันแล้ว ให้เล่นงานมหรสพสมโภชเป็นอันมาก ครั้นพระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเทศย์ เฉลิมพระราชมนเทียรเสร็จแล้ว จึงตรัสถามมังสุวรรณรัชฎว่า ส่วยสาอากรซึ่งขึ้นท้องพระคลังหลวงมากน้อยเท่าใด มังสุวรรณรัชฎจึงเอาบัญชีมาอ่านถวายว่า ส่วยสาอากรขึ้นท้องพระคลังบัลสามสิบตก พระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเทศย์ได้ทรงฟังดังนั้นแล้ว ก็ทรงพระดำริว่าแต่เราบริโภคมื้อหนึ่ง กับผ้าพันกายประมาณหกศอกเท่านั้น และส่วยสาอากรขึ้นคลังบัลสามสิบตกเป็นอันมาก ตัวเรานี้ประคุ้ยอสุรกายอันรักษาทรัพย์ไว้ก็หาประโยชน์มิได้ จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งมังสุวรรณรัชฎให้แบ่งทรัพย์นั้นออกเป็นส่วนอากร อันขึ้นแก่พระอารามสำหรับเป็นของสงฆ์

นั้นแล้ว สั่งให้จารึกเป็นพระราชกำหนดกังศักราชเดือนยี่วันคนขึ้นแรมไว้ว่า ส่วยสาอากรทั้งนี้ เราอุทิศถวายไว้เป็นของกัลปนาสำหรับพระอาราม แต่วันนี้ไปจนสิ้นศักราช ห้ามพันพรรษา อย่าให้ผู้ใดทำอันตรายเลย แล้วทรงประกาศแช่งไว้ว่า กษัตริย์พระองค์ใดซึ่งจะได้ครองราชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไปภายหน้าอย่าให้เอาส่วยสาอากรซึ่งเราอุทิศถวายไว้ สำหรับพระอารามและพระสงฆ์ทั้งปวงนี้กลับมาเข้าท้องพระคลังอีกเลย เป็นอันขาด ถ้าเจ้าแผ่นดินองค์ใดมิฟังขืนให้เอาทรัพย์ทั้งนี้ มาเข้าท้องพระคลังหลวงอีก ก็ขอให้เจ้าแผ่นดินองค์นั้นสิ้นชีวิตแล้วไปสู่เปรตวิสัย และทนทุกข์เวทนาในอเวจีมหานรก นับด้วยมหากัลปเป็นอันมากเถิด

ครั้นอยู่มามีพ่อค้าสามคน ยิคามาวาณิชราภาพแล้ว จึงเอาดาบเล่มหนึ่งตราไว้แก่ลูกสามคนแล้วสั่งว่า ถ้าเราหายญ่ไม่แล้วให้ผู้ใดแย่งยื้นให้แก่ลูกคนเถิด ครั้นอยู่มายิคามาณิชาตาย พ่อค้าสามคนจึงวิวาทกันด้วยดาบเล่มนั้น เพราะต่างคนต่างจะได้ถือกันไปหาตุลาการ ๆ จึงถามพ่อค้าสามคน ๆ ก็ให้การว่า เมื่อยิคามาณิชายังไม่ถึงแก่กรรมนั้น ได้เอาดาบนี้แขวนคอข้าพเจ้าไว้ จึงแต่พ่อค้าผู้เป็นหญิงมีผัวแล้วไม่ควรจะได้ จะกลับมาเอาด้วยเล่าข้าพเจ้ามิยอม ตุลาการฟังความแล้ว พิจารณาปรึกษามิตกลงเนื้อความนั้นไม่สำเร็จค้างอยู่ถึงสามปี

ฝ่ายพิกลกองผู้ครองเมือง จึงให้นำความขึ้นกราบทูลพระเจ้าศิริสากยวงศ์ธรรมิกราช ได้ทรงฟังเรื่องความแล้ว จึงให้หาตุลาการคนเข้ามาตรัสถามว่า เรื่องความผู้หญิงของสามคนพ่อค้านี้ ท่านทั้งปวงพิจารณามาช้า

นานถึงสามปีแล้ว เป็นประการใดจึงยังมิสำเร็จ ศรีเมฆราชจึงทูลว่า ข้าพระองค์การซึ่งจะใส่ด้วยความขยัน มิได้มีจึงไม่สำเร็จ จึงมีพระราชโองการตรัสว่า ซึ่งตุลาการทั้งสองพิจารณามิสำเร็จนั้นเราก็เห็นด้วย เพราะความเรื่องนี้สุขุมพิพากษายากอยู่ ตรัสฉะนี้แล้ว พระองค์จึงนำความมาเปรียบอุปมาการว่า ผู้ใดผู้หนึ่งรักใครกันและให้สิ่งของแก่กัน ครั้นภายหลังจะกลับคืนเอาเล่า ถ้าผู้ใดได้สิ่งของนั้นไว้แล้วและยากจนไป เอาของซึ่งให้นั้นไปจำหน่ายขายกินเสีย เจ้าของเดิมจะกลับคืนเอานั้นมิได้ จะว่ากล่าวประการใดก็มิได้ ถ้าสิ่งของซึ่งให้นั้นยังคงอยู่ ถึงลูกตัวจะรับทุกข์ยากของพ่อแม่นักก็ให้มิได้ นี่พ่อแม่จะได้ความยากแค้นก็หามิได้ และมีเครื่องใช้สอยอยู่ ซึ่งลูกหญิงมีผัวออกเรือนต่างหาก ทรัพย์สิ่งของผู้คนอันใด พ่อแม่ก็ตกแต่งให้แล้ว และตายนี้พ่อแม่ได้ตวาแต่เมื่อยังมีตาย ถ้าลูกเหล่านี้หยิบยืมมาใช้สอยจะได้ว่ากล่าวแก่กัน ตายนี้ควรจะจัดเป็นทรัพย์มรดกโดยพระอัยการได้ ด้วยเป็นรูปพรรณมันคงอยู่ ถ้าจะแย่งปันให้ลูกทั้งสามคนก็ได้ แต่เราเห็นเป็นรูปพรรณสิ่งเดียว จะแจกจ่ายเป็นอันยาก ให้เอาตายเล่มนี้ไปบูชาพระมุเตาทำบุญเสียเถิด จึงจะชอบ

เมื่อพระเจ้าหงสาวดีตรัสพิพากษาความในเวลานั้นเสร็จอยู่ ณ พระที่นั่งธรรมสภา ทรงบอกพระไตรปิฎกแก่พระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว และพระสงฆ์สามร้อยองค์ ซึ่งมาเรียนพระปริยัติธรรมนั้นยังมิได้ไป ฝ่ายเสนาพฤฒามาตย์ราชกระวีนครมุขทั้งปวง กับทั้งพระสงฆ์สามร้อยองค์ ได้ฟังพระราชโองการทรงตัดสินโดยชอบธรรมนั้น ก็อนุโมทนาสาธุการเป็นอันมาก พร้อมกัน

สามัคคีนั้นก็เห็นสมควร ต่างมีความชื่นชมยินดี ช่วนกันถวายอนุโมทนาด้วย

ครั้นอยู่มามีชายหนุ่มสองคน ๆ หนึ่งชื่อโลกพรา คนหนึ่งชื่อเพ็งงาย เป็นนักเลงเจ้าชู้เกิดวิวาทแย่งชิงกันด้วยเรื่องหญิง และคนหนึ่งมีความพยาบาทคิดจะฆ่าคนหนึ่งเสีย คอยปองร้ายอยู่ทุกวัน คนหนึ่งรู้ตัวหนีอยู่มิได้พบ คนหนึ่งถืออาวุธคอยอยู่ดังนั้น ช้านานเป็นหลายปี ครั้นอยู่มาชายที่หลีกหนีนั้นป่วยเป็นไข้ตาย พวกญาติทั้งปวงก็แต่งการศพนำไปฌาปนสถาน คนซึ่งคอยปองร้ายอยู่นั้น รู้ว่าชายผู้เป็นคู่วิวาทตายแล้วก็ยังไม่หายโกรธ จึงถือดาบตามออกไปฌาปนสถาน ร้องว่าคู่คอยอยู่นานแล้วมิพบตัวเลย วันนี้มาพบแล้วจะขอฟันเสียให้หายแค้นตามที่ได้สบถไว้ ว่าแล้วก็ตรงเข้าฟันเอาศพนั้นขาดออกเป็นสามท่อนแล้วก็กลับมาบ้าน

ฝ่ายญาติพี่น้องของผู้ตายทั้งปวง เห็นแล้วก็สังเวชใจต่างคนอดกลั้นความโกรธไว้ ด้วยจะเผาศพทำการบุญ ครั้นเผาศพเสร็จแล้ว ญาติของผู้ตายก็พากันไปฟ้องยังตุลาการ ๆ จึงให้เรียกตัวชายผู้นั้นมาถาม ชายผู้นั้นก็ให้การตามจริงว่า ข้าพเจ้ากับผู้ตายมีความขัดเคืองด้วยเรื่องชิงชู้กัน ข้าพเจ้าคิดจะฆ่าเสียนานแล้วแต่คอยอยู่มิพบตัว ครั้นข้าพเจ้ารู้ว่าตายแล้วจึงตามไปฟันให้สมแค้น มิให้เสียน้ำสบถ

ครั้นตุลาการพิจารณาดูข้อซึ่งฟันเอาศพนั้น พระอัยการบทนี้มิจะปรับไหมมิได้ เนื่องความนั้นจึงช้าอยู่ ฝ่ายญาติพี่น้องของผู้ตายจึงทำฎีกาไปยื่นต่อเจ้าพนักงาน ๆ กราบทูลพระเจ้าหงสาวดี ๆ ได้ทรงทราบแล้ว จึงมีรับสั่งให้หาตุลาการทั้งสองเข้ามาตรัสถามว่า ความเรื่องนี้เหตุใดจึงชำระมิ

เสร็จ ตุลาการก็กราบทูลตามข้อความนั้น จึงมีพระราชโองการตรัสว่า มันผูกสาเหตุอยู่แต่เมื่อยังมีตายนั้นจะคอยฆ่ามิได้ ครั้นตายแล้วมีอาศพมีแต่ร่างเปล่านั้นยังตามมาฟันด้วยสาเหตุฉะนี้ ก็เป็นอันฟันท่านเหมือนเมื่อมีชีวิตอยู่ มันผู้ทำผิดในแผ่นดินเมืองดังนี้ ความพิจารณาว่าเป็นทำการสองครั้ง เมื่อยังมีตายครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นอาศพแล้วครั้งหนึ่ง ให้ตุลาการทั้งสี่บูชาพระอัยการแล้วปรับเป็นสองชั้น ตุลาการรับพระราชโองการแล้ว ก็ออกมาบูชาอัยการ ต้องด้วยบทปรับทวีคูณฟันอาศพขาดสามท่อน ตั้งหมายเป็นค่าหกคนให้ทำเลขใช้สินไหมเต็มแล้วก็เสร็จกัน

ครั้นอยู่มามีหญิงคนหนึ่ง รูปงามนักผิวเนื้อละเอียดเหลืองเป็นหญิงแพศยา เสียแต่เท้าฉ่องหน่อยหนึ่ง บุรุษนักเลงทั้งปวงได้เห็นรูปแล้วย่อมมีความพิศวาสมาก วันหนึ่งชายหนุ่มสองคน คนหนึ่งเป็นบุตรกรายแมนอำมาตย์เมาะเกิด คนหนึ่งเป็นบุตรโลหะพยาไปหาหญิงนครโสเภณีนั้นแล้วยื่นทรัพย์เป็นราคาตามธรรมเนียมให้แก่หญิงงามเมืองผู้นั้นพร้อมกันทั้งสองคน แล้วชิงกันต่างคนจะใคร่ได้ก่อน ก็เกิดวิวาททุ่มเถียงแก่กัน จึงพากันไปหาตุลาการให้ตัดสินในข้อความนั้น ตุลาการจึงให้หาหญิงนั้นมา ให้ชายทั้งสองไปเสียภายนอกแล้ว ถามว่าท่านรับทรัพย์ของผู้ใดก่อน หญิงนั้นบอกว่าข้าพเจ้ารับทรัพย์ของชายทั้งสองนี้พร้อมกัน ตุลาการซักถามว่าเมื่อท่านรับทรัพย์จากชายทั้งสองพร้อมกันนั้นมือขวารับข้างผู้ใด มือซ้ายรับข้างผู้ใด ให้ว่าไปแต่ตามจริงอย่าอำพราง หญิงงามเมืองให้การว่า ข้าพเจ้ารับทรัพย์ของบุตรกรายแมนอำมาตย์เมาะเกิดด้วยมือขวา รับทรัพย์ของบุตรโลหะพยาด้วยมือซ้ายจริงแต่ได้รับก่อนแล้ว ตุลาการจึงให้ไปพาตัวชาย

ทั้งสองเข้ามา ซักถามสอบกันโดยคดีความ ชายทั้งสองก็ระดุจคำหญิงงามเมืองว่านั้น ตุลาการพิพากษาว่าเป็นความวิวาทกันด้วยวัตถุที่ลับเพราะจะใคร่ได้ก่อน เป็นธรรมเนียมชาวทั้งปวง จึงจะชำระวัตถุที่ลับให้ตกลงเป็นอันได้ก่อนได้หลังนั้น ต้องตัดสินเอามือหญิงเป็นใหญ่ ถึงมาตรว่ามือซ้ายต่ำสำหรับขัยของที่ชั่ว และลบล้างสิ่งของที่ไม่สะอาดนั้นก็ดีเท่าได้รับหน่อน มือขวาเป็นใหญ่กว่ามือซ้ายก็จริงแต่รับเป็นหนหลัง มือขวาช่วยชำรุงมือซ้ายหญิงรับทรัพย์ของผู้ใดด้วยมือซ้ายก่อน ตัดสินให้ผู้นั้นเป็นก่อน เมื่อตุลาการพิพากษาดังนั้นแล้ว จึงนำคำชากชนกราบทูลพระเจ้าหงสาวดี ๆ ได้ทรงฟังก็แย้มพระโอษฐ์ตรัสว่า ซึ่งท่านพิพากษาโดยชอบธรรมดังนี้นัก

ความมีเรื่องหนึ่งว่า มะรอดกับมะสังทำไร่ถั่วเคียงกัน มะรอดนั้นตัดหนามมาสะไร่ถั่วของตัวไว้แล้วก็กลับไป มะสังเอาหนามของมะรอดกองหนึ่งไปปักกันไร่ถั่วของตัวไว้ มะรอดออกมาเห็นหนามของตัว ไปอยู่ที่ไร่ถั่วมะสังดังนั้นก็โกรธ มะรอดก็ถอดเอาหนามที่มะสังไปสะรั้วของตัวไว้ดังเก่า มะสังออกมาพบมะรอดก็เข้าชิงเอาหนามนั้น เกิดวิวาทเถียงกัน มะรอดด่ามะสังว่า อ้ายชาติโจรย่ามือมึงด้วนตีนมึงขาดหรือ จึงไปตัดเอาเองมิได้คอยลักหนามของกู แต่นกกายังรู้จักเที่ยวคายหญ้าและใยไม้มาปิดบังทำรังได้ มึงเป็นคนมีมือเสียเปล่าเหมือนสัตว์ดิรัจฉาน มะสังโกรธด่าตอบว่าอ้ายชาติเนรคุณ ที่มึงไม่อยู่กูก็ช่วยดูไร่ไล่นกไล่กาให้ แต่กูเอาหนามของมึงมากองหนึ่งเท่านี้เป็นอะไรนักหนา มึงไม่รู้จักคุณกู ก็เปรียบดังสัตว์ดิรัจฉานเหมือนกัน มะรอดว่าที่มึงกลับไปบ้านกูก็ช่วยดูให้บ้าง มึงจะลำเลิกข้างเถียงกูไม่ยอม มะสังโกรธเป็นกำลังฉวยได้ไม้ท่อนหนึ่ง วิ่งตรงเข้ามาที่

มะรอดศีรษะแตก ควขาด หน้าผากแตก หูวิ่น ลนขาด ตายยุดทั้งสองข้าง มือซ้ายขวาหัก เท้าซ้ายขวาหกเป็นแผลสิบเอ็ดแห่ง พวกญาติพี่น้องมะรอดมาช่วยมิทัน มะสังหลบตัวไปแล้ว ญาติทั้งปวงจึงหามมะรอดผู้เจ็บไปฟ้องยังตุลาการ ๆ จึงไต่หามะสังมาถาม มะสังให้การรับเป็นสัตย์ว่าข้าพเจ้าได้ทำจริง ตุลาการเห็นแผลมะรอดสิบเอ็ดแห่ง จึงพิจารณาว่าแผลหนักกว่าแผลทั้งปวงนั้น คอตาทั้งสองยอดเป็นที่สูงกว่าแผลทั้งปวง จึงพิพากษาให้ปรับเป็นค่าแปดคน ให้เป็นสินไหมแก่มะรอด ซึ่งมะสังได้มะรอดมีแผลยาดเจ็บถึงสิบเอ็ดแห่งตุลาการให้ปรับแต่แห่งหนึ่งนั้น มะรอดมิเต็มใจ จึงให้ญาติพี่น้องทำฎีกาไปยื่นต่อเจ้าพนักงาน ขุนนางเจ้าพนักงานก็นำขึ้นถวาย

พระเจ้าหงสาวดีได้ทรงทราบเรื่องความในฎีกานั้นแล้ว จึงมีรับสั่งให้เจ้าเมืองอเพิกลงไปดู เจ้าเมืองอเพิกก็ลงไปพิจารณาดูแล้ว ก็กลับเข้ามากราบทูลว่า แผลนั้นหนักสิบทั้งนั้น จึงมีรับสั่งให้หาตุลาการทั้งสิ้นเข้ามาตรัสถามว่า เนื้อความซึ่งพิจารณาโจทก์มิเต็มใจนั้น พิพากษาเป็นประการใด ศรีเมฆราชกราบทูลว่ามะสังมะรอดเป็นชั้นอันเดียว มีแผลสิบเอ็ดแห่ง ข้าพเจ้าทั้งสิพิพากษาว่า จักษุยอดนั้นเป็นที่สุดกว่าแผลทั้งปวง จึงปรับให้มะสังใช้สินไหมแก่มะรอดเป็นค่าแปดคน มะรอดมิเต็มใจสุดแล้วแต่จะทรงโปรด จึงมีพระราชโองการตรัสว่า ตุลาการทั้งสิ้นทุกหนึ่งจานหนึ่งสอมิได้เรียนรู้ในพระบาลี ให้รู้ผิดและถูกโดยละเอียดรอบคอบ เป็นแต่จานได้ตามฉบับเท่านั้น ถ้าเขาตัดขาดเจ็บดังนี้ และมีผู้มาปรับให้ว่าเป็นชั้นอันเดียว ท่านยังจะยอมรับเอาหรือ ความข้อนี้จำจะตัดสินโดยกระแสคดีธรรมจึงจะ

ชอบด้วย สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงยัญญาตรไว้ว่า ขันธ์แห่งสัตว์ทั้งปวงมีห้าประการ คือรูปขันธ์หนึ่ง เวทนาขันธ์หนึ่ง สัญญาขันธ์หนึ่ง สังขาระขันธ์หนึ่ง วิญญาณะขันธ์หนึ่งเป็นห้า ซึ่งเรียกว่าขันธ์นั้น คือคำไทยว่ากองว่าเหล่า พระองค์ทรงจำแนกธรรมเป็นห้ากอง รูปขันธ์หนึ่ง นัยนามขันธ์ทั้งสี่ซึ่งให้เกิดโทโส จึงได้ทำโพยแก่รูปขันธ์อันหนึ่ง รูปขันธ์นั้นมีสามสิบสองประการ พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาไว้ ให้นับแต่เกศาขนถึงมัตถลุงค์ และรูปทั้งสามสิบสองอยู่ด้วยกัน จึงเรียกว่าเป็นกรรมสามสิบสองประการในรูปขันธ์ มะรอดมีแผลถึงสิบเอ็ดแห่งให้รูปขันธ์อันมีกรรมสามสิบสองเป็น เหตุด้วยกันต้องในพระอัยการเหตุแต่ละแห่ง ในขันธ์ของสัตว์นั้น มีพระอัยการไว้ว่า แหวกผมค่าสองคน เหตุใดจึงว่าค่าสองคน เหตุว่าเมื่อคลอดจากครรภ์มารดานั้น ผมนี้เป็นที่ยิ่งกว่าสิ่งทั้งปวง และได้เอาเครื่องตกแต่งนั้นขึ้นทั้งไว้ อนึ่งเมื่อคลอดแล้วนั้น ญาติทั้งปวงได้เห็นก็มีความยินดีนัก เหตุดังนั้นจึงว่าค่าสองคน หน้าผากแตกนั้นค่าสี่คน เหตุใดจึงว่าค่าสี่คน เพราะสัตว์ทั้งปวงเมื่อแรกเกิดนั้น ครั้นญาติเอาลงอาบน้ำชำระกายเสร็จแล้วเทพยดาเขียนหน้าผากหมาย เหตุดังนั้นจึงว่าค่าสี่คน และควรขาดเป็นค่าสี่คน เพราะควรเป็นที่เสน่หาแก่จักษุคนทั้งปวง เหตุดังนั้นจึงว่าค่าสี่คน หูขาดไปตามวรรณนั้นค่าสามคนเพราะเสียงอันใดอยู่ในที่ลับ จักษุมิได้เห็นก็ได้ยิน เพราะเหตุดังนั้นจึงว่าค่าสามคน ตาขวายอดค่าแปดคน ตาซ้ายยอดค่าหกคน เหตุใดจึงปรับฉะนี้ ธรรมดามือข้างขวายิ่งกว่ามือซ้าย ผู้มีปัญญาจึงปรับฉะนี้ หูขวาวินว่าค่าสี่คน หูซ้ายวินค่าสามคน เหตุใดหูขวายิ่งกว่าหูซ้าย เพราะเมื่อพราหมณ์ให้ใบมะตูมนั้น ครั้นเอาออกแต่สังข์ด้วยมือ

ขวา ครั้นรับก็รับด้วยมือขวา เมื่อจะทักก็ทักข้างหูขวา เหตุดังนั้นจึงว่าหูขวาค่าสี่คน แตกหน้าค่าสามคน เหตุใดจึงว่าค่าสามคน เพราะสัตว์ทั้งปวงตื่นขึ้นจากที่นอนแล้วล้างหน้าเอาเครื่องหอมอบรม เพราะจะให้คนทั้งปวงรักใคร่ตนเป็นนิจ เหตุดังนั้นจึงว่าค่าสามคน ผู้ปากเบื้องบนขาดค่าสองคน ผู้ปากเบื้องต่ำขาดค่าหนึ่งคน เหตุใดจึงปรับฉะนี้ ว่าผู้อยู่บนสูงกว่าผู้อยู่ต่ำ ผู้ปากเบื้องบนจึงปรับเป็นค่าสองคน ผู้ปากเบื้องต่ำเป็นค่าคนหนึ่ง หน้าฟันล่างหักค่าคนหนึ่ง เหมือนกับลิ้นขาดนั้นค่าคนหนึ่ง เหตุอยู่ที่ลับรูปนั้นมิได้เสีย แต่จะกินสิ่งใดอาศัยลิ้นจึงจะรู้รส จึงเป็นค่าคนหนึ่ง แม้นกายลำบากอยู่นั้นค่าสิบห้าคน เหตุใดจึงปรับว่าค่าสิบห้าคน เพราะเหตุว่าผู้ใดตีพันท่าน ให้กายลำบากอยู่นั้นเปรียบประดุจลมพายุหนัก พัดถูกต้นไม้ให้ถอนลากขนล้มลง จะตายก็มิตายจะเป็นก็มิเป็น ๆ คนลำบากอยู่จะทำการงานเลี้ยงชีวิตมิได้ จึงปรับเป็นค่าสิบห้าคน ซึ่งมะสังคีมะรอดมีแผลสิบเอ็ดแห่งนั้น ให้ปรับสี่สิบสองคน ถ้าเป็นเหล็กปรับสองร้อยชั่ง ให้เป็นสินไหมแก่มะรอด จึงมีพระราชโองการสั่งให้สมิงอุเพิดเรียกสินไหมให้แก่มะรอด สมิงอุเพิดรับสั่งแล้ว ก็ออกมาเรียกสินไหมแก่มะสัง ๆ จึงอ้อนวอนว่า ข้าพเจ้าไม่มีทรัพย์เงินทองสิ่งใดมีแต่นาอยู่ห้าสิบไร่ จะขอให้เป็นสินไหม สมิงอุเพิดจึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลตามคำมะสังว่าทุกประการ จึงมีพระราชโองการสั่งให้สมิงอุเพิดไปรังวัดนาชักเป็นแหล่งไว้ มอบให้แก่มะรอด สมิงอุเพิดก็ไปรังวัดแล้ว ๆ ให้แก่มะรอดตามรับสั่ง และที่นานั้นคนทั้งปวงก็เรียกว่านามะรอดมาจนคุ้มเท่าบัดนี้

TUDC 26/05/2563

อยู่มามังราชาลูกชาวบ้านอพูล ภรรยาชื่อเมี้ยไก ตัวมังราชาลงเรือไปค้าขาย ณ เมืองเมาะตะมะ ฝ่ายมังละคอนเป็นลูกชาวบ้านมะกาวไปค้าขาย ณ บ้านอพูล มังละคอนกับเมี้ยไกรักใคร่เป็นชู้กัน มังละคอนคิดจะพาเมี้ยไกหนี จึงทำอุบายเอาศพสตรีผู้หนึ่งมาใส่ไว้ในเรือนเมี้ยไก แล้วให้เมี้ยไกแสร้งทำอาการเป็นไข้ ก่อไฟนั่งผิงอยู่ในเรือนให้ปรากฏแก่คนทั้งปวง แล้วลอบพาเมี้ยไกลงจากเรือน ณ เวลากลางคืน จึงเอาไฟเผาเรือนชิงหวังจะให้เนื่องความสูญ มังละคอนกับเมี้ยไกก็พากันหนีไปอยู่บ้านมะกาว

ครั้นเวลารุ่งเช้า ชาวบ้านเห็นศพไฟไหม้อยู่บนเรือน ฝ่ายญาติพี่น้องแม่ตายายของเมี้ยไก สำคัญว่าศพเมี้ยไกไฟไหม้ตาย ก็ชวนกันร้องไห้รักครั้นมังราชาผู้ผัวกลับมา แจ้งความ ญาติและชาวบ้านยอกแล้วก็เสียใจสำคัญว่าเมี้ยไกภรรยาตายจริง ก็มีความเศร้าโศกเป็นอันมาก

อยู่มามังราชาไปเที่ยวค้าขายตำบลบ้านมะกาว จึงเห็นเมี้ยไกกับมังละคอนเดินไปด้วยกัน มังราชาพิจารณาดูแต่ไกลก็จำได้ ว่าเมี้ยไกภรรยาของตน จึงเดินแฝงตามไปให้รู้จักเรือนไว้ แล้วมังราชาก็ชิ่นไปพ้องว่ากล่าวแก่สมิงมะกาว ผู้รั้งเมืองเป็นใหญ่ในแขวงนั้น สมิงมะกาวก็ให้หาตัวมังละคอนและเมี้ยไกมาถาม มังละคอนก็ให้การว่า เดิมข้าพเจ้าอยู่บ้านมะกาว ภรรยาข้าพเจ้าคนนี้อยู่ด้วยกันมาแต่ยังแต่สาว เมี้ยไกก็ให้การว่าพ่อแม่ข้าพเจ้าตายเสียแต่ยังเด็กอยู่ ญาติข้างมารดาพาไปเลี้ยงไว้ ให้ชื่อข้าพเจ้าว่าเมี้ยไก ครั้นญาติผู้เลี้ยงตายแล้ว ข้าพเจ้าเป็นสาวขึ้น จึงได้มังละคอนผู้เป็นผัวนี้ อยู่ด้วยกันมาแต่หนุ่มแต่สาว ข้าพเจ้าจะได้มีผัวดังสอง

คนหามิได้ สมิงมะกาวจึงถามมังราชาฯ ให้การว่า ภรรยาข้าพเจ้าคนนี้ชื่อเมี้ยไก เป็นลูกสาวชาวบ้านอพล อยู่กินด้วยกันมานานแล้ว อยู่มาข้าพเจ้าไปเที่ยวค้าขาย ณ เมืองเมาะตะมะ ครั้นกลับมาก็คนบอกว่า ไฟไหม้เมี้ยไกตายในเรือน ข้าพเจ้าสำคัญว่าตายจริง ยังไม่ทันข้าพเจ้าเห็นเมี้ยไก ภรรยาของข้าพเจ้ายังมิตาย มาอยู่ด้วยชายอื่นดังนี้ ข้าพเจ้าจึงนำความมากล่าวต่อท่าน สมิงมะกาวจึงถามสอบลูกค้าสำเภาซึ่งมาด้วยมังราชานั้น ลูกค้าสำเภาก็ให้การว่า เมี้ยไกนี้ไฟไหม้เรือนตายจริง สมิงมะกาวพิจารณาให้การดังนั้น ก็เห็นว่ามังราชาหาความไม่จริงมากล่าว จึงว่าท่านเป็นข้าเมียเสียจิต เห็นเมียเขาเป็นเมียตัว ตู่ภรรยาท่านให้ได้ความอายดังนี้ผิด จึงตัดสินให้มังราชาเป็นแพ้ ปรับตามยถาพระอัยการ มังราชาก็เสียใจ จึงขึ้นมายังกรุงหงสาวดี จึงจ้างคนทำฎีกาไปยื่นต่อขุนนางเจ้าพนักงานฯ ก็นำขึ้นกราบทูล

พระเจ้าหงสาวดีได้แจ้งแล้ว จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งพระยาอินทให้เอาตัวมังละคอนและเมี้ยไกมาแยกกันถาม มังละคอนเมี้ยไกก็ให้การยืนอยู่ดุจหนหลัง พระยาอินทก็ให้นำคำให้การของคนทั้งสองเข้ากราบทูล จึงมีรับสั่งให้หาพ่อแม่พี่น้อง และทาษชายหญิงมังราชามังละคอนและเมี้ยไกเข้ามาในพระราชวังทั้งสิ้น เมื่อผู้มีชื่อทั้งปวงเข้ามาถึงแล้ว สุนัขตัวหนึ่งซึ่งเมี้ยไกเลี้ยงไว้คุ้นเคยอยู่แต่ก่อนมานั้น ก็ตามผู้มีชื่อทั้งปวงเข้าไปด้วย สุนัขนั้นมันเห็นเมี้ยไก เจ้าของเก่าของตัวก็จำได้ดีใจ กระดิกหูหางเข้าไปเลียมือเท้าเมี้ยไกแล้วก็นอนอยู่ข้างเมี้ยไก ฯ และคนทั้งปวงขับมันก็มิไป พอพระเจ้าหงสาวดีเสด็จออก พร้อมด้วยเสนาบดีผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าอยู่ตามตำแหน่ง พวกมี

TUDC 26/05/2563

ชฎทั้งปวงก็กรายถวายยังคมหมอยเผ้าอยู่ ณ ภายนอกหลังขุนนางทั้งปวง สุนัข
นั้นก็หมอยเลียมอเลียเท้าเม้ยไกอยู่มิได้ห่างไกล พระเจ้าหงสาวดีทอดพระ
เนตรเห็นสุนัขทำอาการรักเจ้าของดังนั้น ก็ทรายด้วยพระปัญญาอันเฉียบ
แหลมว่องไว เหมือนหนึ่งเนอความนั้น จะสำเร็จในทันใด จึงชพระหัตถ์ให้
เสนามนตรีทั้งปวงฦ ตรัสถามว่าท่านทั้งปวงเห็นแล้วหรือ เสนายดีทั้งปวงก็
ทูลว่า ข้าพเจ้าเห็นแล้ว จึงมพระราชบัญชาให้สนองพระโอษฐ์ถามเม้ยไก
ว่า ตัวเองเป็นลูกผู้ดี อรรมดาใจสตรีนี้ อุปมาดังใบไม้ตรีนต้องลมก็หวั่น
ไหว เองได้ยินลมปากมังละคอนพักเข้าถูกใจ เองจึงมีความยินดีรักใคร่
ทั้งผัวตามชู้ ทำอุบายลักพากันหนีไป ยังมิเนอความนั้นก็รู้อยู่แล้ว เอง
จึงให้การไปแต่โดยสัตย์ ถ้ามิให้การตามจริงแล้ว จะให้เอาลูกตุ้มเหล็ก
ผูกเชือกแขวนคอลากไปถ่วงน้ำเสียให้ตาย ลูกตุ้มและชือกนั้นพระองค์ก็
ให้เจ้าพนักงานจัดมาเตรียมไว้ ผู้รับสั่งก็ออกมาว่ากล่าวซักถามเม้ยไก ตาม
พระราชบัญชาทุกประการ

ฝ่ายเม้ยไกก็กลัวตัวสั่น อ้อนวอนขอชีวิตแล้ว ก็ให้การโดยสัตย์ว่า
มังราชาผู้นี้เป็นผัวข้าพเจ้าจริง มังละคอนผู้นี้เป็นชายชู้ จึงมพระราชโองการ
ตรัสออกมาให้ซักถามอีกว่า เมื่อไฟไหม้เรือนคนทั้งปวงว่าเองตาย อาศพ
เองนั้นญาติพี่น้องเผาเสียแล้ว เหตุใดเล่าตัวเองยังอยู่ ผู้รับสั่งจึงซักถาม
เม้ยไกให้การตามจริงว่า เดิมมังละคอนเห็นหญิงคนหนึ่ง เรือล่มจมน้ำ
ตาย ณ ปากคลองอพูล มังละคอนพูดแก่ข้าพเจ้าว่า เราจะพากันหนีไป จะ
ทำอุบายมิให้คนทั้งปวงสงสัย ข้าพเจ้าจึงว่าตามแต่ท่านจะคิดเถิด ครั้น
เวลาค่ำมังละคอนจึงเอาอาศพขนมาไว้บนเรือนข้าพเจ้า แล้วเอาเพลิงเผาเรือน

พาข้าพเจ้าหนีไป มีรับสั่งให้สมิงพะโค จดเอาคำให้การเม้ยไกไว้แล้ว จึงตรัสสั่งให้ถามมังละคอนว่า เนื้อความทั้งปวงเราแจ้งอยู่แล้ว จงให้การไปแต่ตามจริงจึงจะรอดชีวิต แม้นมิให้การโดยสัตย์แล้วจะให้ฟันเป็นหลายท่อน แล้วจะให้แขวนประจานไว้ทุกตำบล ผู้รับสั่งก็ซักถามมังละคอน ๆ กลัวพระราชอาญาก็รับว่า ข้าพเจ้าได้ล่วงประเวณีภรรยาท่านกระทำผิดจริงแล้ว มังพะโคก็จดคำให้การมังละคอนเข้ากราบทูล จึงมีพระราชโองการตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวงซึ่งเฝ้าพร้อมกันว่า แต่สัตว์ดิรัจฉานยังรู้จักเจ้าอันจากกันไปช้านาน ครั้นเจ้ามาถึงมันเห็นก็จำได้ดีใจ กระดิกหูหางเข้าไปเลียมือเลียเท้า แล้วก็นอนอยู่ใกล้เจ้า ครั้นได้กลิ่นผู้อื่นเป็นศัตรูก็เห่าให้ไกลออกไป ได้กลิ่นเจ้าก็รักใคร่แล้วนอนรักษาอยู่เม้ยไกจะขับก็มีไป เม้ยไกคนนี้เป็นเมียมังราชาจริง และซึ่งว่าเม้ยไกตายในไฟนั้น ก็เป็นมังละคอนเผาเมียมังราชาด้วย ความผู้มีชื่อสามคนเรื่องนี้โจทก์ชนะ ให้ตุลาการดูบทพระอัยการสี่ประการ ปรับจำเลยผู้แพ้ คือเผาเรือนท่านเสียนั้นประการหนึ่ง เผาเมียท่านเสียนั้นประการหนึ่ง ลักพาเมียท่านหนีไปประการหนึ่ง ล่วงประเวณีเมียท่านประการหนึ่ง ทั้งสี่อย่างนี้ปรับตามอัยการ ถ้าสินไหมมากมังละคอนผู้เดียวจะใช้มิได้ มีบทพระอัยการว่า ลูกทำผิดโทษอยู่กับบิดามารดา ข้าทำผิดโทษอยู่แก่เจ้า สานุศิษย์ทำผิดโทษอยู่แก่อาจารย์ บิดามารดาญาติพี่น้อง ซึ่งสนิทก็ควรจะช่วยใช้กันได้ เนื้อความสี่สถานเราตัดสินดังนี้ เสนาบดีทั้งปวงจะเห็นประการใด พระยาอินท์จึงกราบทูลว่า เดชพระโพธิสมภารของพระองค์ผู้ทรงพระปัญญาบารมี จึงได้ความจริงเป็นอันเร็ว ซึ่งพระองค์ให้ข้าพเจ้าทั้งสี่พิจารณาเนื้อความนั้น เห็นจะปรับแก่มังละคอนได้

นต่ข้อผิด ซึ่งล่วงประเวณีสิ่งเดียว พระองค์ทรงพิจารณาเหตุผุดออกอีกถึงสี่ข้อดังนี้ ข้าพเจ้าทั้งปวงพิจารณามิถึง พระปัญญาบารมีหาที่สุดมิได้ ตุลาการก็เรียกสินไหมผู้แพ้คดีให้แก่ฝ่ายชนะ ตามบทพระอัยการปรับเป็นสี่สถานถ้วนแล้วก็เลิกกัน แต่นั้นไปพระเจ้าศรีสากยวงศ์ธรรมเจดีย์ก็ครอบครองไพร่ฟ้าประชาราษฎรโดยยุติธรรม พระพุทธศาสนาก็รุ่งเรืองยิ่งนัก อยู่มานางประทุมมาลีพระอัครมเหสีมีพระราชบุตรองค์หนึ่งที่พระชิวหานั้นเป็นปานดำทั้งสิ้น พระราชบิดามารดาและพระญาติวงศ์ทั้งปวงมีความโสมนัสนัก พระเจ้าหงสาวดีจึงให้นามพระราชบุตรว่า มังมณีนิล ลุศักราช ๘๘๓ ปี

ฝ่ายพระเจ้าเชียงใหม่ได้แจ้ง ก็มีพระทัยชื่นชม จึงแต่งให้เสนาบดีจำทูลพระราชสาส์น คุมเครื่องราชบรรณาการมาสมโภชมังมณีนิลพระราชนัดดาเป็นอันมาก สมเด็จตะละนางพระยาท้าว พระเจ้าย่าเอาไปเลี้ยงไว้เป็นที่สนิทเสน่หานัก จนพระราชกุมารเจริญพระพรรษาได้สิบสามปี

อยู่มาตะละนางพระยาท้าวเสด็จทิวงคต พระชนมายุได้เจ็ดสิบเอ็ดปี อยู่ในราชสมบัติได้ห้าสิบเอ็ดปี ลุศักราช ๘๙๑ ปี พระเจ้าหงสาวดีจึงสั่งเสนาบดีให้ทำพระเมรุมาศโดยขนาดสูงใหญ่ในท่ามกลางเมือง ให้ตกแต่งด้วยสรรพเครื่องประดับทั้งปวง เป็นอันงามอย่างยิ่ง แล้วตรัสปรึกษาเสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวงว่า สมเด็จพระราชมารดาเลี้ยงของเรานี้มีพระคุณเป็นอันมาก ทรงอุปถัมภ์บำรุงมาจนได้เป็นเจ้าแผ่นดิน เราคิดจะสนองพระเดชพระคุณให้ถึงขนาด ท่านทั้งปวงจะเห็นประการใด เสนาพฤฒามาตย์ทั้งปวงได้ฟังพระราชโองการตรัสปรึกษาดังนั้นก็กราบทูลว่า ข้าพเจ้าทั้งปวงเป็นราษฎรปัญญา การทั้งนี้สุดแต่พระองค์จะทรงพระดำริเถิด ข้าพเจ้าทั้งปวงจะทำ

ตามรับสั่งทุกประการ พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า เราจะทำไว้ให้เป็นอย่างในการปลงศพ จะได้มีผลานิสงส์ยิ่งขึ้นไป จึงสั่งให้ทำเป็นรูปเหรา มีล้อหน้าและท้ายสรรพไปด้วยไม้มะเดื่อและไม้ทองกวาว แล้วจึงทำรัตนบัลลังก์ยุยกตั้งขนหลังเหรา ให้แต่งการประดับจนงดงามเร่งให้สำเร็จในเดือนหน้าจึงได้เสนาบดีทั้งปวงรับสั่งแล้ว ก็ออกมาให้หมาย เกณฑ์กันเร่งกระทำทุกพนักงาน เดือนหนึ่งก็สำเร็จ ดังพระราชบัญชาทุกประการ ทั้งพระเมรุมาศซึ่งทำมาก่อนนั้นก็แล้วลงด้วย พระเจ้าหงสาวดีได้ทราบว่าการทั้งปวงเสร็จแล้วจึงให้หมายบอกกำหนดงานในเดือนเก้าขึ้นเก้าค่ำ จะเชิญพระศพไปยังพระเมรุมาศ

ขณะนั้นพระเจ้ากรุงจีน พระเจ้าลังกา พระเจ้าอังวะ พระเจ้าเชียงใหม่ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยา กษัตริย์ทั้งห้าพระองค์นี้ได้แจ้งอยู่แต่ก่อนแล้ว ว่าพระเจ้าหงสาวดีจะปลงพระศพพระราชมารดาเลี้ยง ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินเดิม ต่างพระองค์ก็ให้จัดเครื่องไทยทานเป็นราชบรรณาการให้คนคุมม้าถวายเป็นอันมาก พระเจ้าหงสาวดีจึงให้เจ้าพนักงานรับไว้ตามตำแหน่งครั้นถึงเดือนเก้าขึ้นเก้าค่ำ เสนาพฤฒามาตย์ราชกระวีมนตรีมุขทั้งปวง อีกเมืองเอกโทตรีจัตวาก็มาพร้อมกัน พระเจ้าหงสาวดีจึงให้ตั้งขบวนแห่อันเชิญพระศพสมเด็จพระนางพระยาท้าว ลงสู่ยุยกบัลลังก์เหนือหลังเหรา แล้วทรงสั่งเสนาบดีให้แยกกันเป็นสองพวก จะได้แย่งชิงพระศพเป็นผลานิสงส์ เสนาบดีทั้งปวงก็แย่งกันออกเป็นสองแผนกโดยพระราชบัญชาพระเจ้าหงสาวดีจึงเสด็จดำเนินด้วยพระบาท ทรงจับเชือกแล้วตั้งพระสัตยาธิษฐานว่า ข้าพเจ้ามีความกตัญญูรู้พระคุณสมเด็จพระราชมารดาเลี้ยง จึงคิดทำการให้

ลือปรากฏไปทุกพระนคร ขอคุณพระรัตนตรัยจงเป็นที่พึ่ง ถ้าบุญข้าพเจ้าจะ
วัฒนาการสืบไปแล้ว ขอให้ชิงพระศพสมเด็จพระราชมารดาของได้มาดังใจคิด
เถิด ครั้นตั้งพระสัตยาธิษฐานแล้ว จึงตรัสสั่งให้ชักเชือกชักพร้อมกัน

ขณะนั้นเป็นการโกลาหลสนุกยิ่งนัก เสนาบดีและไพร่พลทั้งปวงก็เข้า
แย่งชักเชือกเป็นอลหม่าน พระศพนั้นก็บันดาลให้มาข้างพระเจ้าหงสาวดี
เสียงชนทั้งปวงโห่ร้องพิลึกลั่นทั้งพระนคร พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงพระโสมนัส
นัก จึงให้ชักแห่พระศพไปพร้อมด้วยเครื่องสูงไสวทั้งกันชิงกลองชัยรุมชุม
สายพรายพรรณพัชโยกและจามรธารตะวันอันพรรณราย สล้างสลอนด้วยธง
เทียวทั้งหลายเชียวเหลืองขาวแดงระคาคาด เสียงสนั่นพิพาทย์เครื่องประโคม
ฆ้องกลองกึกก้องโกลาหล สะพรั่งพร้อมด้วยหมู่พลอันจัดเข้าในขบวนแห่เหน
ดูเอนกเนืองแน่นประหนึ่งจะนับมิได้ การแห่พระศพครั้งนี้ ครึกครื้นเป็น
มโหฬารดิเรกเปรียบประดุจการแห่อย่างเอก ของนางอัปสรกัญญาทั้งเจ็ดองค์
ซึ่งแห่พระเศียรท้าวกบิลพรหมผู้เป็นบิตุรงค์ กับด้วยเหล่าเทพเจ้าทั้งปวงอัน
เวียนเลียบเหลียมไสลหลวง ประทักษิณนิเวศราช ครั้นถึงพระเมรุมาศ
จึงให้เชิญพระศพขึ้นตั้งยังมหาบุษบกเบญจาสุวรรณ ให้มีงานมโหรสพสม
โภชเจ็ดวันเจ็ดคืน บุดคอกไม้เพลิงถวายพระศพ มีพระธรรมเทศนาและพระ
สงฆ์ราชาคณะถานานุกรมเปรียญอันดับ สวดสัตตคัยย่กรณ์ ถวายไทยทาน
แก่พระสงฆ์ และโปรยทานกัลปพฤกษ์แก่ยาจกวณิพกเป็นอันมาก แล้วทรง
อุทิศส่วนกุศลไปถึงยิกามารดา ครั้นควบเจ็ดวันจึงถวายพระเพลิง พร้อม
ด้วยเสนาบดีพระวงศานุวงศ์ผู้น้อยผู้ใหญ่ฝ่ายในฝ่ายหน้า อีกทั้งพระสงฆ์
ถานานุกรมเป็นอันมาก แล้วได้แจงพระรูปเก็บพระอัฐิใส่ในพระโกศทองประ

ดับพลอยเนาวรัตนอัญเชิญเข้าบรรจุไว้ในพระมุเตา แล้วให้มีการสมโภชอีกสามวันตามราชประเพณีกษัตริย์แต่ก่อน ครั้นการเสร็จแล้ว

พระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสแก่เสนาบดีทั้งปวง เราทำการครั้งนี้เป็นผลานิสงส์สนุกยิ่งนัก แต่นี้ไปใครจะทำศพบิดามารดาผู้มีคุณก็ให้ชิงศพเหมือนเราซึ่งทำไว้เป็นอย่างฉะนี้ จึงได้เป็นประเพณีฝ่ายรามัญสืบกันมาจนบัดนี้

ครั้นทำการพระศพเสร็จแล้ว พระเจ้าหงสาวดีก็ทรงพระราชศรัทธาบริจาคทานรักษาศีลบำรุงราษฎรสมณชีพราหมณ์ทั่วขอบขันฑเสมา ให้อยู่เย็นเป็นสุขหาภัยอันตรายมิได้

จบบริบูรณ์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ครุสภา
นายกำธร สิถิรกุล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

TUDC 26/05/2563

๓๐ ตุลาคม ๒๔๙๖